

SAMSUN VALİLİĞİ

**SUÇ MAĞDURLARI VE SOSYAL
TRAVMALAR**

Yayın Sorumlusu: Adem SOLAK

Akademik Editörler

Ömer Bilen – Mehmet Şamil Güneş- Mehmet Gür

2018

SAMSUN VALİLİĞİ BİLİM-KÜLTÜR HİZMETİ

Yayın Adı : *Suç Mağdurları ve Sosyal Travmalar*
Yayın Sorumlusu : *Adem SOLAK*

Akademik Editör : *Mehmet GÜR, Mehmet Şamil GÜNEŞ
ve Ömer BİLEN*

Yayın Tarihi : *Aralık 2018*

Sayfa Sayısı : *439*

Ebat : *15.2 x22.9 cm.*

ISBN : *978-975-2489-14-1*

Yayınevi : *HEGEM Yayınları-Ankara*

Yayın Dili : *Türkçe*

*Bu eser, Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı katkılarıyla
oluşturulmuştur.*

Önsöz

Şiddet, bütün zamanlarda insanlık için en büyük endişe ve korku kaynağı olmuştur. Bugün de değişen bir şey yok. Mala kast, cana kast ırza kast olaylarıyla her gün medya haber olarak dolup taşıyor ve içimiz kararıyor. Şiddet, insanca yaşama hakkına kasti bir saldıdır. Şiddet arkasında çok sayıda etmen olabildiği için anlaşılması, izahı zor ve karmaşık bir olgudur. Şiddeti doğru anlamının, anlatmanın zorlukları, onunla etkin mücadele modelleri geliştirmemizi de zorlaştırmaktadır.

Şiddet davranışları bir anda ortaya çıkmaz. Yaşanan her olayın mutlaka bir arka planı vardır. Yaralamak, öldürmek, uyuşturucuya, intihara yönelmek kolay şeyler değildir. Hangi türü olursa olsun insanların şiddete yönelmesi bir süreç işidir. Daha doğrusu her şey çocuklukla başlar. Şiddet kültürü içinde yetişen bir çocuğun bir gün kendisi de şiddet batağına düşmeye adaydır. Şiddetin her türü ile başımızın belada olduğunu bilmek zorundayız. İnsanlık sorunlarını görmezlikten gelerek, yok sayarak çözemeyiz. Aksine gerçekleri saklamak, kötülüklerle mücadeleyi engeller, zaaf yaratır ve yeni hayatların heba olmasının önünü açar; buna hiçbirimizin hakkı yoktur.

Terör, şiddetin çok vahşi bir şeklidir ve yaşandığı toplumlarda ciddi sosyal travmalara yol açar. İhtilaller siyasi bir şiddet şeklidir ve yaşandığında uzun yıllara yayılabilecek sosyal travmalara yol açar. Zorunlu göçler bir şiddettir; hem göç edenler ve hem de göç edilen yerdekiler için sosyal travmalara yol açar. Uyuşturucuya, intihara yönelişlerdeki artışlar sosyal travmalara yol açar. Çocukların, gençlerin ve dahası tüm kesimlerin maruz kaldığı sanal alem şiddeti sosyal travmalar yaratır. Cinsiyet ayrımcılığı, etnik ayrımcılık, dışlama, ötekileştirme birer şiddettir ve gruplarda sosyal travmalara yol açar. Şiddetin her türlü insanlık ayıbıdır; insan hukukunun çiğnenmesidir. O zaman bireyler olarak, gruplar olarak, kurumlar olarak ve devlet olarak şiddetle, suçla mücadele adına ne yapmalıyız? Bu soru bütün zamanların en önemli sorusudur ve bu önemli soruya cevap bulmak üzere ülkemizin her yanından

bilim insanları şehrimizde üç gün boyunca bilgi birikimlerini bizimle paylaşmak üzere gelmişlerdir.

Bu kitap serisi ile Türkiye'de ŞİDDETLE SİVİL MÜCADELE SEFERBERLİĞİ başlatalım istiyoruz. Çocuklarımız risk altında, canlarımız risk altında, mallarımız risk altında. Artık ateş düştüğü yeri değil her yeri yakar hale gelmeye başladı. Bu bilimsel çalışmalar şiddetle mücadele yolunda büyük bir adım olacaktır; gayretimiz hayırlı olsun. "Şiddetle Sivil Mücadele Seferberliği" ilanımız hayırlı olsun. Buradan şiddetle mücadele politikasından çıkacak sonuçlarla Samsun'dan Türkiye'ye, ama dahası tüm insanlığa yeni modeller önerilecektir. O anlamda bu çalışmayı önemsiyoruz ve herkesçe önemsenmesini istiyoruz.

Bu bilimsel yayınların Samsun ilinde yapılmasını sağlayan Şiddetle Mücadele Vakfına, organizasyonda fiilen yer alan Samsun Büyükşehir Belediyesi Başkanlığına, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Rektörlüğüne, Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı Genel Sekreterliğine ve Türkiye'nin çok farklı illerinden ve başka ülkelerden buraya gelen bilim insanlarına çok teşekkür ediyorum.

Bu çalışmanın ilimiz ülkemiz ve insanlık için hayırlara vesile olmasını diliyorum; hepinizi sevgiyle ve saygıyla selamlıyorum.

11. 11. 2018
Osman KAYMAK
Samsun Valisi

İçindekiler

Bölüm Adı ve Yazarlar	S.No
Giriş	vii
Acil Servislerdeki Şiddetin Medya Yansımasının Değerlendirilmesi (<i>Ali Aygün, Hacer Yaşar Teke</i>)	1
Çocuk İstismarı ve Travmatik Etkileri (<i>Abdullah Sarman, Ulviye Günay ve Emine Sarman</i>)	10
Engelliliğe İlişkin Sosyal Travmalarla Mücadelede Derneklerin Rolü: (Sinop ve Samsun Örneği) (<i>Ayşegül Demir</i>)	22
Cinsel Şiddet Haberlerinin Şiddetin Yeniden Üretimi ve Haber Etiği Bağlamında Analizi (<i>Büşra Nur Duran</i>)	35
Bir Sosyal Travma Kaynağı Olarak Psikolojik Şiddet (Mobing) (<i>Elif Ertan ve Kurtuluş Yılmaz Genç</i>)	54
Bir Terör Saldırısı Sırasında Sosyal Medya Reaksiyonun Duygu Analizi (<i>Enes Abanoz</i>)	88
19 Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmetler Bölümü 18-25 Yaş Arasındaki Öğrencilerinin Çocukluk Çağı İhmal ve İstismar Yaşantılarının Saptanması/Belirlenmesi (<i>Ercüment Ersanlı, Meltem Kökdener, Aynur Arslan, Elif Kurtal, Emel Topak, Fatma Çiriş, Gamzenur Caferoğlu, Hacer Dirican, Merve Baş, Rabia Moral ve Şerife Özkan</i>)	107
Sosyal Travmalarla Mücadelede Stk'lar ve Temel Dinamikleri (<i>Fikri Keleşoğlu</i>)	115
Kronik Suç Korkusuna Maruz Kalmış Bireylerde Nöropsikiyatrik Değişiklikler (<i>İhsan Çetin</i>)	132
İnsan Hakları İhlallerinde Medyanın Oluşturabileceği Nörobiyokimyasal Hasarın Önlenebilmesi İçin Uygulanabilir Biyomimetik Bir Model (<i>İhsan Çetin</i>)	141

Şiddete Karşı Felsefenin Sağduyusu Çözüm Olabilir Mi? (<i>Mehmet Fatih Işık</i>)	149
Şiddeti İnsan Teni Üzerinden Okumak: Gizli Sayılar Filmi Örneği (<i>Mehmet Fatih Işık</i>)	155
Toplumda Meydana Gelen Tramvaların Giderilmesinde STK'ların Rolü (<i>Mehmet Tamer</i>)	159
Gençlerin Evliliğe Bakış Açısı (<i>Meltem Kökdener,ERCÜMENT ERSANLI, AYNUR ARSLAN, HÜSEYİN SEFA GURBET, AYNUR TOKUŞ, BEYZANUR YAKAR, GÜLNUR AKAR, LEMAN AK, NERMIN KAYMAK, SULTAN KAYA ve TANER SATILMIŞ,)</i>)	167
Şiddetin Tazminat Boyutu (<i>Metin İkizler</i>)	175
Sosyal Travmanın Çocuk Üzerindeki Etkileri ve Terapötik Oyun (<i>Müge Seval ve Eda Çiftçi</i>)	197
Adolesanlarda Riskli Davranışların Önlenmesinde Çocuk Hemşiresinin Rolü (<i>Müge Seval ve Eda Çiftçi</i>)	207
Sosyal Travmaların Rüyalara Yansıması (<i>Nihal Arıcan Kaygusuz ve Kurtuluş Yılmaz Genç</i>)	214
Mağdur Çocuklarla İletişimde Model Davranışlar (<i>Şaban Karasakal</i>)	233
Lisans Öğrencilerinin Şiddet Kavramına Yönelik Algıları (<i>Şahizer Eraydın ve Sevim Güven</i>)	255
Gazetelerde Şiddet İle İlgili Haberlerin İncelenmesi (<i>Sevim Güven ve Şahizer Eraydın</i>)	280
Şiddet Olgusuna Yönelik Toplumsal Farkındalık Oluşmasında Kamu Spotlarının Rolü (<i>Taşkın Erdoğan ve Hatice Nur Yıldız</i>)	289
Hemşirelik Öğrencilerinde Siber Zorbalık/Siber Mağduriyet ve Yalnızlık İlişkisinin İncelenmesi (<i>Tuğba Yıldırım, Pınar Çiçekoğlu, Derya Sırtlan, Kübra Özdemir ve Neslihan Arslan</i>)	309

Üniversitedeki Kız Öğrencilerin Korku Düzeylerinin İncelenmesi: Gaziantep İli Örneği <i>(Yasemin Aydoğan, Gülümser Gültekin Akduman, Şermin Metin ve Hatice Özaslan)</i>	326
İlkokul ve Ortaokul Öğrencilerinin Zihin Haritalarında Şiddet <i>(Yücel Öksüz, Melek Baba Öztürk ve Mehtap Karalar)</i>	342
İlkokul Birinci Sınıf Öğrencilerinde Okul Fobisi ve Okul Fobisini Giderme Uygulamaları <i>(Yüksel Gündüz ve Özkan Akbulut)</i>	378
Üniversite Öğrencilerinin Duyarlık Düzeyleri İle Algılanan Duygusal İstismar Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi <i>(Zeynep Çiftci, Fikret Gülaçtı ve Bünyamin Çetinkaya)</i>	408
Üniversite Öğrencilerinin Duyarlık Düzeyleri İle Algılanan Psikolojik İstismar Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi <i>(Zeynep Çiftci, Fikret Gülaçtı ve Bünyamin Çetinkaya)</i>	421

GİRİŞ

Suç korkusu çalışmalarının 1960'lı yıllardan itibaren kriminoloji literatüründe bir araştırma alanı olarak yer almaya başladığı görülmektedir. Suç korkusu çalışmalarına sıklıkla rastlanan ülkeler arasında Amerika, Avustralya ile Belçika, Finlandiya ve İtalya gibi Avrupa ülkeleri yer almaktadır. Türkiye'de ise suç korkusu konusunda yapılan çalışmalar hem sayıca hem de araştırma ana kütleleri bakımından kısıtlıdır. Özellikle bireylerin yaşam kaliteleri üzerinde önemli ölçüde olumsuz etkiler doğuran suç korkusu konusunun Türkiye'de de önemli ölçüde araştırılmayı hak etmesi kaçınılmaz bir gerçektir.

Bireyler arasında suç korkusu ile suç oranları arasında genellikle lineer bir ilişki olduğu düşüncesi söz konusu olsa da bu ilişkinin yapısı oldukça farklı düzeyde tezahür eder. Bir bölgede suç olaylarında meydana gelen azalma suç korkusunda doğrudan bir azalmaya sebebiyet vermezken geçmişte gerçekleşen suç olaylarının doğurduğu suç korkusunun o bölge halkı üzerinde devam ettiği de görülür. Bu duruma bir örnek olarak da bireylerin genellikle gerçekte de doğru olan polis tarafından raporlanan suç sayılarının gerçek suç sayılarını yansıtmadığını düşünmemeleri gösterilebilir. Zira bireyler üzerinde suçun bıraktığı etkilerin var olan durumun daha üzerinde olan bir algı doğurmaktadır. Örneğin, güvenli olarak tanımlanan bir alanda yaşayan bireyler bile kendilerini güvensiz olarak hissedebilirler.

Suçun en önemli maliyetleri arasında suç korkusu yer almaktadır. Suç korkusu toplum üzerinde sadece psikolojik (güvensizlik ve depresyon gibi) etkiler bırakmakla kalmaz aynı zamanda maddi ve fiziksel olarak etkilerde doğurur. Suç

korkusunun psikolojik etkilerinin suçun vermiş olduğu maddi hasarlardan çok daha fazla olduğunu söylemek hiç de yanlış olmaz.

Suçun ortaya çıkarmış olduğu suç korkusu kent insanı üzerinde kent yaşamından çekilme etkisi ortaya koyar. Kent yaşamından geri çekilme insanların birbirlerine güvenmemesi, belirli yerlerde bulunmaktan kaçınma, suça karşı koruyucu önlemler alma ve hatta kendi günlük aktivitelerini değiştirmeye varacak şekilde olumsuz savunma mekanizmaları geliştirme gibi olumsuz sonuçlara neden olmaktadır.

Şiddet ve Sosyal Travmalar Kongresi kapsamında yayımlanmaya hak kazanan bildirilerden oluşturulan bu kitap Türkiye'deki suç korkusu literatürüne önemli ölçüde olumlu katkılar sunacaktır.

ACİL SERVİSLERDEKİ ŞİDDETİN MEDYA YANSIMASININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Dr.Öğr.Üyesi Ali AYGÜN, Ordu Üniversitesi

Dr.Öğr.Üyesi Hacer Yaşar TEKE Ordu Üniversitesi

Giriş:

Sağlık kurumunda şiddet; hasta, hasta yakınları ya da diğer başka bir bireyden gelen, sağlık çalışanı için risk oluşturan sözel ya da davranışsal tehdit, fiziksel saldırı veya cinsel saldırıdır (Saines, 1999).

Acil birimlerdeki personel azlığı, güvenlik tedbirlerinin ve yasal yaptırımların yeterli olmaması, hasta ve yakınlarına yeterli açıklamanın yapılmaması, hasta, ailesi ve personel arasındaki iletişim yetersizlikleri, hasta yakınları için oturabilecekleri, dinlenebilecekleri ve temel ihtiyaçlarını giderebilecekleri uygun bekleme ortamının olmaması, park yeri sorunu, stres, bilinmeyenden korkma, vakaların alkol, ilaç kullanımı-intoksikasyonu, ağrı, hipoglisemi, akut psikozlar, paranoid bozukluklar gibi özellikleri şiddetin ortaya çıkmasını kolaylaştırabilmektedir (Haag-Apel, 1998; Hislop ve Melby, 2003, Alexy ve Hutchins, 2006; Sucu, Karazeybek ve Cebeci, 2006, Sucu, Karazeybek ve Cebeci, 2007).

Acil servislerdeki şiddet olgusu pek çok ülkenin ortak sorunudur (Haag-Apel, 1998; Hislop ve Melby, 2003, Alexy ve Hutchins, 2006; Sucu, Karazeybek ve Cebeci, 2006, Sucu, Karazeybek ve Cebeci, 2007; Jenkins, Rocke, McNicholl ve Hughes, 2007). Gelişmekte olan ülkelerde bu sorun daha karmaşık ve çoklu faktörlere sahip olabilir.

Bu çalışmanın amacı; medyanın gözünden acil servisteki şiddet olaylarına bakış açısının değerlendirilmesidir.

Acil Servislerdeki Şiddet Durumu:

Şiddet sözel şiddet ve fiziksel şiddet şeklinde görülebilmektedir. Yapılan bir çalışmada sözel şiddetin fiziksel şiddetten daha sık olduğu belirtilmektedir (Ayrancı, Yenilmez, Balcı ve Kaptanoğlu, 2006). Acil servislerde son yıllarda ülkemizde

yapılan çalışmaların sonuçlarını değerlendirerek oluşturduğumuz **Tablo 1** de bu durum açıkça görülmektedir. Türkiye genelinde sözel şiddet sıklığı %53.7 ile %60.0 arasında değişmekte olup (Ayrancı, Yenilmez, Balcı ve Kaptanoğlu, 2006; Açık, Devenci, Güneş, Gülbayrak, Dabak, Saka vd., 2005), Amerika’da yapılan bir çalışmada bu oran % 74.9 olarak bildirilmiştir (Kowalenko, Walters, Khare ve Compton, 2005).

Tablo 1. Kaynak çalışmalarda şiddet çeşitlerinin acil servislerde görülme oranları

Kaynak	Sözel Şiddet Oranı	Fiziksel Şiddet Oranı
Gülalp ve ark.	% 93.5	% 19.7
Sucu ve ark.	% 94.5	% 62.3
Bilgin ve ark.	% 46.9	% 19.4
Erdur ve ark	% 43.1	% 4.8

Pek çok çalışmaya benzer olarak pratisyen hekimler ve hemşirelerin şiddete daha fazla maruz kaldıkları, çalışma ortamı olarak devlet hastanelerinde ve acil servislerde şiddetle karşılaşma oranının diğer bölümlerden fazla olduğu gösterilmiştir (Ayrancı, Yenilmez, Balcı ve Kaptanoğlu, 2006).

Yapılan çalışmalar sağlık alanında şiddetin çok sık olduğu ancak az bildirildiğini göstermektedir (Sucu, Karazeybek ve Cebeci, 2006). Sağlık çalışanlarına yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla Sağlık Bakanlığı tarafından uygulamaya konan Beyaz Kod kayıtlarına göre 2012 Mayıs ve 2015 Mart arasındaki yaklaşık 3 yıllık bir zaman diliminde 31.767 sağlık çalışanı şiddete uğradığını bildirmiştir, bunlar arasında 18.000 hekim bulunmakta ve saldırıların üçte birini fiziksel şiddet oluşturmaktadır (Küçük, 2017). Bildirimde bulunmayan olgularda olması itibarıyla sağlıkta şiddetin ülke çapındaki değerlendirilmesinin sonucu olarak önemli bir kamu sağlığı problemi ile karşı karşıya olduğumuzu düşünmeliyiz.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO)' nin 2002 yılı ortak raporunda farklı ülkelerde sağlık çalışanlarına yönelik şiddet sıklıklarına bakıldığında, genel olarak çalışanların %3-17' sinin fiziksel, %27-67' sinin sözel, % 10-23' ünün psikolojik, % 0,7-8' inin

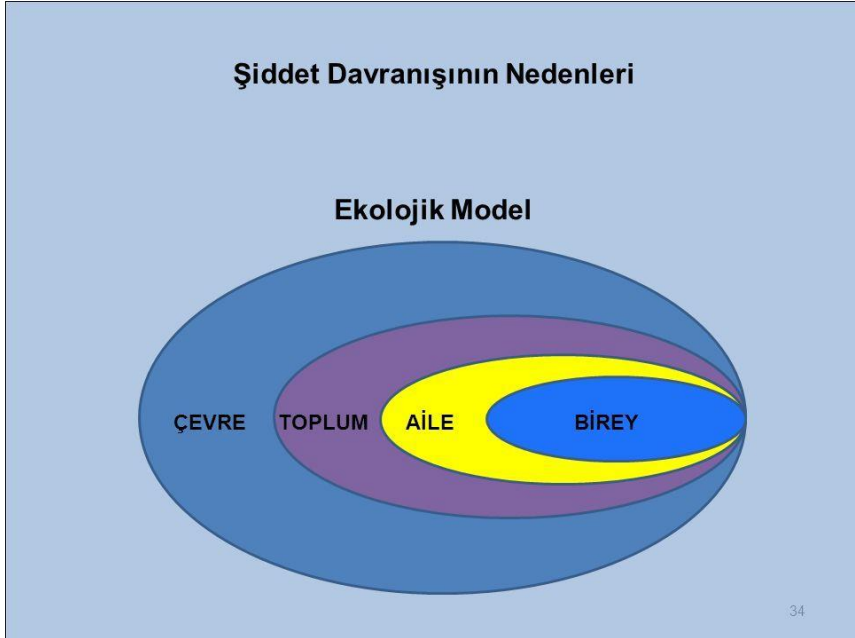
cinsel içerikli, % 0.8-2.7' sinin etnik şiddete maruz kaldığı saptanmıştır (Chen, Hwu, Kung, Chiu ve Weng, 2008).

Ankara'da hasta bakışı ile sağlıkta şiddetinde değerlendirildiği bir çalışmada; %21 sıklıkla şiddetin önlenemeyeceği, %66 sıklıkla da şiddet uygulayanlara ceza uygulanmadığını düşünüldüğü bildirilmektedir (İlhan, Çakır, Tunca, Avcı, Çetin, Aydemir, Tezel ve Bumin, 2013).

Basında Sağlıkta Şiddette Yönelik Haberler:

Şiddeti açıklamada en çok kullanılan model olan “ekolojik model”de, şiddete neden olan kişisel, duruma ilişkin ve sosyo-kültürel etkenler temel alınmaktadır ve bu model WHO tarafından da sağlık çalışanlarına yönelik şiddetin kökenlerini ortaya koymada esas alındığı belirtilmektedir (Küçük, 2017; Chen, Hwu, Kung, Chiu ve Wang, 2008.; İlhan, Çakır, Tunca, Avcı, Çetin, Aydemir, Tezel ve Bumin, 2013; Polat, 2016).

Fotoğraf 1: Ekolojik modelin tasviri

Ankara Tabip Odası Sağlık Politikaları Komisyonu raporunda; toplumsal şiddet ortamı, sağlık çalışanları ve çalışma koşullarındaki eksiklikler, hasta ve yakınlarının eğitimsizliği,

yetersiz ekonomik koşullar, bireyler arası eşitsizliklerin artması gibi sosyo-kültürel sebepler yanında medyadaki sağlık içerikli yayınlar da sağlık çalışanlarına yönelik şiddetin nedenleri arasında gösterilmiştir (Küçük, 2017).

Trend'in ifadesiyle, “medyada şiddet insanların saldırgan olmasına ya da suç işlemesine neden olmayabilir ama daha zarar verici bir şey yapar. Medyada şiddet, insanları şiddet dolu bir dünyada yaşadıklarına ve dünyayı daha güvenli hale getirmek için şiddetin gerekli olduğuna inandırır” (David, 2008).

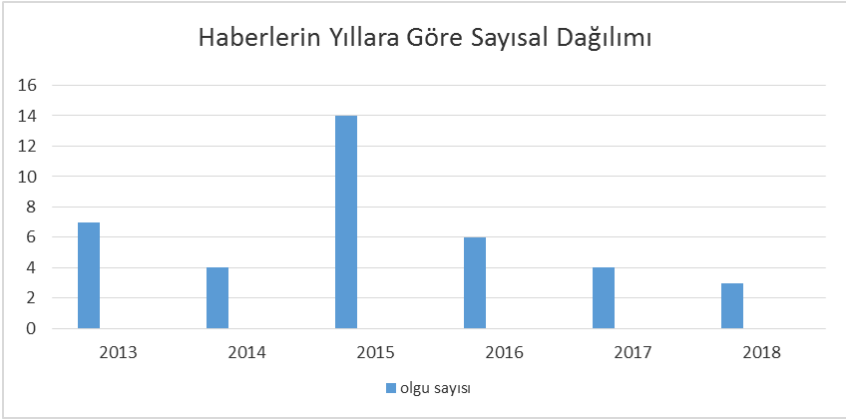
Küçük Durur çalışmasında; 2012-2017 yılları arasında haber arşivlerindeki toplam 235 doktora yönelik özellikle başlıklar üzerinde durulmuştur. Bu çalışma kapsamında ele alınan haber başlıklarının genel bir değerlendirmesi yapıldığında, olayların çoğunlukla sonucunun başlığa taşındığı ve metinlerin de bu sonuç üzerine kurgulandığının görüldüğünden bahsetmektedir. Aynı çalışmadaki diğer bir tespit ise bazı haber başlıklarında ve metinlerin detaylarında, saldırının okuyucuda şüphe uyandıran anlamsal içerikle bir “iddia” olarak vurgulanması olduğu belirtilmektedir (Küçük, 2017).

2011-2013 yıllarında yayınlanan 3 gazetede sağlıkta şiddet haberlerini değerlendiren bir tez çalışmasında; sağlıkta şiddetin her geçen gün arttığı, gazetelerde bu haberlerin benzer oranlarda verildiği, gazetelere göre hasta ve hasta yakınları sözel şiddete olay sırasında sıklıkla başvurdukları, şiddetin kaynağı sadece şiddeti uygulayan birey olarak gösterildiği, şiddete neden olan diğer kaynakların göz ardı edildiği, bu haberlerde cinsiyet ayrımcılığının göz çarptığı, etik ve sosyal sorumluluk kuralları gözetenilerek hazırlanmadığı sonucuna varılmıştır (Duğan, 2015).

“Acilde Şiddet” Haberlerine Yönelik Analiz

Google tarama motoru ile tarafımızca “acilde şiddet” yazılarak 15.04.2018 tarihinde yapılan taramada 2013-2018 yılları arasındaki toplam 38 haber söylem çözümlemesi yöntemi ile incelenmiştir. Söylem çözümlemesi toplumsal göstergelerin anlamlandırılması ve yorumlanmasına dayanan bir analiz yöntemidir. **Grafik 1** de 38 haberlerin yıllara göre dağılımı verilmektedir.

Grafik-1: Haberlerin yıllara göre sayısal dağılımı

Haber başlıklarının tamamında darp, dayak, saldırı vb. şiddet çağrışımı yapan ve okuyucuyu şiddet içerikli görseli izlemeye teşvik eden bir çağrışım olduğu dikkati çekmektedir. Başlıklarda olayın kısa özeti biçiminde olup haber kısa ve az ayrıntı içermektedir. Ayrıca görsel bir video haber ekinde mevut ise haber çok daha kısa sadece başlıktan da oluşabilmektedir. Bu durum haberi okuyan kişiyi direkt şiddet içerikli videoya yönlendirmekte olup video görüntülerinin tek bir açıdan verilmesi nedeniyle haberin tarafsızlığını kaybettiği de düşünülebilmektedir.

“Acil serviste şiddetin görüntüleri ortaya çıktı”, “Avustralya’da doktoru boğmaya çalışan kameralara takıldı”, “Sağlıkta şiddet level atladı”, “Acil serviste hasta yakınları dehşet saçtı” vb. başlıklar internet kullanıcısının merakını cezbedip bu haberin videosunun tıklanma rekorları kırmasına sebep olabilir. İnternetin geniş bir toplumsal kitleye ulaşması itibarıyla şiddet bir şekilde meşrulaştırılmaktadır.

“Beş kişiden biri sağlıkçılara şiddeti destekliyor” şeklindeki haber başlığı altında bu çalışmayı hazırlarken okuduğumuz bir bilimsel makalenin sadece sonuç kısmı ve iki üç cümle ile farklı bir algı oluşturularak sunulduğu dikkatimizi çekti.

Başlıklarda dikkat çeken diğer bir unsur ise şiddeti uygulayan faile verilen cezanın düşüklüğünün vurgulanması oldu. Hemen hemen tüm başlıklarda mağdur olan sağlık çalışanı haber

içeriğinde kendisinin hiçbir beyanı olmadan aciz ve çaresiz gösterilirken şiddeti uygulayan failin cezasız kalması haberi okuyanları bu tip eylemler için cesaretlendirdiği oldukça açıktır.

Acil serviste dehşet

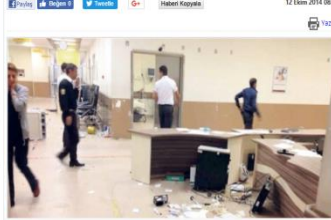

Şişli Etilaf Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde bir kadın doktor hasta yakınının tarafından dövüldü. Kadın doktora uygulanan şiddet güvenlik kamerasına da takıldı. İstisna göre olay, geçtiğimiz pazarı günü saat 19.00 sıratlarında meydana geldi.

İŞTE DEHŞET ANLARI

Acil serviste doktora dayak

Darp raporu için acil servise gelen 4 kişi küfürü konuşmadıkları söylenen kadın doktora saldırdı. Doktor canını zor kurtarıken saldırıların acil servisi savaşı almıştı.

İstanbul'da dehşet! Acil serviste rehlin alınan doktor son anda ölümden döndü!

İstanbul Kâğıthane Devlet Hastanesi, önceki gece inanılmaz bir dehşete sahne oldu. Gece yarısı Kâğıthane Devlet Hastanesi'ne giren 2 kişi, acil serviste nöbetçi doktor Ali Çetin Kızılkaya'yı "Bizimle ilgilenmiyor" diyerek boğazına bıçak dayayıp rehlin aldı. O sırada 3 acil hastayla ilgilenen doktoru, kapıyı kıran hastane polisi kurtardı.

Acil serviste şiddet!

Bu kez özelde şiddet: Hasta yakını acil serviste görevli doktoru darbetti
Adana'da, özel tıp merkezinde görevli doktora saldırı anı güvenlik kamerasınca görüntülendi

Sağlıkta şiddet level atladı! Acil serviste doktoru darp edip bıçakla rehlin aldılar

13 Temmuz 2017 | 15 Temmuz 2017 | Kategori: Sağlık Olayları | 283 FOLYOLA

Acil serviste acillik şiddet

Kemer, devlet hastanesinde hasta yakınlarının, sağlık çalışanları ile bir hasta ve yakınına uyguladığı şiddetin görüntüleri ortaya çıktı. Güvenlik kamerası kayıtlarında, acil serviste yaşanan kavga saniye saniye görülüyor

Kadın doktora şiddet uygulayan kişi serbest bırakıldı

©2015 - Online sosyal medya platformu üzerine yüklenmiş içerikler.

Doktor sosyal medyadan yardım çağırırken bulundu

11 Ocak 2015, Pazartesi 14:10

SONUÇ:

Sağlıkta şiddet haberleri ne yazık ki taraflara odaklanan, sıradan bir olay olarak gösterilen ikinci sayfa haberleri sınıfından ileri bir aşamaya medyamız tarafından taşınmamaktadır. Medya toplumsal eğitimi sağlayabilecek, toplumsal barışa yardımcı olabilecek bir kurum olmakla birlikte günümüzde bir takım ticari kaygılar ve sekonder kazançlar uğruna gücünü olması gerekenden farklı kullandığı kanaatindeyiz.

Bununla birlikte sağlıkta şiddet haberleri üzerinde çok boyutlu analizlerin yapılabilmesi, şiddet nedenlerinin sorgulanabileceği, verilen bilgilerle okuyucuyu eğitebilecek düzeyde, sağlık çalışanı ile hastayı barışık hale getirebilecek haberler şekline çevrilebilir. Bunun için şiddet haberlerinin dili ve verdiği mesajlar değiştirilebilir. Okuyucunun eleştirel medya okur yazarı olması önemlidir.

KAYNAKLAR

Açık Y, Deveci SE, Güneş G, Gülbayrak G, Dabak Ş, Saka G, et al. (2005). Türkiye’de Tıp Fakültelerinde Uzmanlık Eğitimi Almakta Olan Hekimlerin Sözel, Fiziksel ve Cinsel Şiddete Maruz Kalma Sıklığı. IX.Halk Sağlığı Kongre Bildiri Özetleri Kitabı, GATA, 185, 415.

Alexy EM, Hutchins JA. (2006). Workplace violence: a primer for critical care nurses. *Crit Care Nurs Clin North Am*, 18, 305-12.

Ayrancı U, Yenilmez C, Balci Y, Kaptanoğlu C. (2006). Identification of violence in Turkish health care settings. *J Interpers Violence*, 21, 276-96.

Hislop E, Melby V. (2003). The lived experience of violence in accident and emergency. *Accid Emerg Nurs* 11, 5-11.

Chen WC, Hwu HG, Kung SM, Chiu HJ, Wang JD. (2008). Prevalence and determinants of workplace violence of health care workers in a psychiatric hospital in Taiwan. *J Occup Health*, 50, 288-93.

Duğan Ö. (2015). Sağlıkta Şiddet Haberlerinin Basına Yansımaları. Danışman: Solmaz B. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Halkla İlişkiler Bilim Dalı, Konya.

İlhan MN, Çakır M, Tunca MZ, Avcı E, Çetin E, Aydemir Ö, Tezel A, Bumin MA. (2013). Toplum gözüyle sağlık çalışanlarına şiddet. Nedenler, Tutumlar, Davranışlar. *GMJ*, 24,5-10.

Jenkins MG, Rocke LG, McNicholl BP, Hughes DM. (2007). Violence and verbal abuse against staff in accident and emergency departments: a survey of consultants in the UK and the Republic of Ireland. *J Accid Emerg Med*, 15, 262-5.

Kowalenko T, Walters BL, Khare RK, Compton S. (2005), Michigan College of Emergency Physicians Workplace Violence Task Force Workplace violence: a survey of emergency physicians in the state of Michigan. *Ann Emerg Med*, 46, 142-7.

Küçük D E. Medyada Şiddetin bir başka yüzü: “doktora saldırı”. III. Uluslararası Sağlık İletişimi sempozyumu, 2-3 Kasım 2017, Erzurum , Bildiri e- kitabı ss: 1-14.

Polat, Oğuz (2016). Şiddet, MÜHF-HAD, C.22, S.1, s.15-34

Trend, David (2008). Medyada Şiddet Efsanesi, (Çev. G. Bostancı), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Saines JC. Violence and Aggression in A&E: Recommendations for Action. *Accid Emerg Nurs* 1999;7:8-12.

Hoag-Apel CM. (1998). Violence in the emergency department. *Nurs Manage*, 29, 60-3.

Sucu G, Karazeybek E, Cebeci F. (2006). Acil Birim Çalışanlarının Şiddeti Önlemeye Yönelik Çözüm Önerileri. Acil Tıp Kongresi Özet Kitabı.

Sucu G, Cebeci F, Karazeybek E. (2007). Acil Birim Çalışanlarına Hasta ve Yakınları tarafından Uygulanan Şiddet. *Turk J Emerg Med*, 7 (4), 156-162.

ÇOCUK İSTİSMARI VE TRAVMATİK ETKİLERİ

Abdullah Sarman, Bingöl Üniversitesi

Ulviye Günay, İnönü Üniversitesi

Emine Sarman, Süleyman Demirel

Giriş

Çocuk istismarı; çocuğun sağlıklı gelişimine, düşüncelerine, yaşantısına ve değerlerine zarar veren, fiziksel, cinsel ve/veya duygusal kötü davranışı, maddi çıkarlar için çocuğun kullanılmasını içeren davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Sarı, Ardahan ve Öztornacı, 2016). İstismar olaylarının çeşitli bireysel, çevresel ve sosyal nedenleri bulunmaktadır. Belirlenmesi oldukça güç olan istismar olaylarının erken dönemde tespit edilmesi kronik istismar ve artmış ölüm ve hastalık oranlarının azalmasına yardımcı olmaktadır (Koç ve Oral, 2014).

Yapılan literatür incelemesinde çocuk istismarının kötü muamelenin tipi, cinsiyet, coğrafi bölge ve diğer faktörlere bağlı olarak değiştiği, % 1 ile % 35 arasında görüldüğünün tahmin edildiği bildirilmiştir (Sarı, Ardahan ve Öztornacı, 2016; Gilbert, Widom, Browne, Fergusson, Webb, Janson, 2009). Sarı ve arkadaşları (2016), tarafından aktarıldığına göre 2011 yılında Çocuk Koruma Servisleri (Child Protective Services-CPS) tarafından 681.000 çocuk istismarı ve ihmali mağduru çocuk olduğu belirtilmiştir (Sarı, Ardahan ve Öztornacı, 2016). Çocuk istismarı görülme sıklığı Almanya'da binde 15, İngiltere binde 13.6 ve Hollanda'da binde 4.9'dur ve 0-4 yaş arasında çocuk istismarının görülme sıklığı, 5-14 yaşa göre 2 kat fazladır (Pirdehghan, Vakili, Rajabzadeh, Puyandehpour, 2015; WHO, 2002). Tıraşçı ve arkadaşları (2007), tarafından aktarıldığına göre ABD'nde 18 yaş ve altı çocuklarda cinsel istismar yaygınlığı binde 1.3 olarak saptanmış ve kız çocuklarında daha fazla istismara uğradığı bildirilmiştir (Tıraşçı ve Gören, 2007; Oral, Can, Kaplan, Polat ve Ateş, 2001; Taner ve Gökler, 2004). Mahram ve arkadaşlarının (2013), İran'da yaptıkları çalışmada, katılımcıların % 66'sının istismar tiplerinden en az bir tanesine

maruz kaldıkları bildirilmiş; fiziksel ve duygusal istismar ve ihmal prevalansının sırasıyla % 5, % 60.1 ve % 38.3 olduğu bildirilmiştir (Mahram, Hosseinkhani, Nedjat ve Aflatouni, 2013).

İstismara maruz kalan çocuklarda, bu duruma bağlı olarak birçok fiziksel, psikolojik ve sosyal problem görülmektedir. Literatür incelendiğinde, istismar ve ihmale maruz kalan çocuk ve ergenlerde; gelişimsel sorunlar, yapısal beyin hasarları, öğrenme sorunları, konuşma bozuklukları, depresyon, ders başarısında azalma, zayıf akran ilişkileri, suça eğilim, alkol ve madde kullanımı, uyku sorunları, yeme bozuklukları, düşük benlik saygısı, aşırı hareketli veya yıkıcı/zarar verici davranış örüntüsü, saldırganlık, öfke gibi birçok olumsuz sonucun görüldüğü çeşitli araştırmalar ile ortaya konmuştur (Polat, 2007; Crozier, ve Barth, 2007; Finzi, Ram, Even, Shnit ve Weizman, 2001; Özcan, 2010). Yapılan çalışma sonuçları çocuğun yaşadığı istismarın, yetişkinlikte suça yönelime neden olduğunu, duygusal bozukluklar ve kişiler arası ilişkilerde uyumsuzluk oluşturduğunu göstermektedir. Bu çocukların antisosyal davranışlar sergiledikleri, saldırganlık potansiyellerinin diğer çocuklara göre arttığı ve kendi çocuklarına yönelik istismar edici davranışlara sebep olduğu görüldüğü belirtilmektedir (Özcan, 2010).

Çocuk ihmal ve istismarı çocukların hayatında onarımı son derece güç, geri dönülmez yaralar açabildiğinden ihmal/istismarın türü ne olursa olsun yetişkinlik dönemlerinde görülecek problemlerin olası etkilerini hafifletmek, çocuk istismarı ve ihmali vakalarının görülme sıklığını azaltmak, çocuklar ve toplum için fayda sağlayacak bir zorunluluktur (Lundahl, Nimer ve Parsons, 2006).

İstismar Türleri ve Çocuk Üzerindeki Olumsuz Etkileri

1. Fiziksel İstismar

Çocuk istismarı kapsamlı bir olgu olmasına karşın çocuğa yönelik istismar kapsamında fiziksel istismar ön plana çıkmaktadır. Fiziksel istismar; çocuğun, kaza nedeniyle olmayan

nedenlerle fiziksel açıdan zarar görmesi ve bedensel bütünlüğünün bozulmasıdır. İstismar türleri içerisinde fiziksel istismar, tanımlanması ve belirlenmesi en kolay olanıdır. Kaza sonucu olmayan, çocukta fiziksel bir hasara, yaralanmaya ve hatta ölüme neden olabilen tüm erişkin davranışlarını kapsamaktadır (Özcan, 2010; Yaşar ve Akduman, 2006). Tercan'a (1995), göre çocuğun fiziksel istismarı, ana-baba veya çocuğa bakan kişinin, çocuk ile etkileşiminde, çocuğun canını yakma, sakatlama ve zarar verme amacıyla kısıtlı olarak fiziksel güç kullanılmasıdır (Tercan, 1995).

Fiziksel istismarın büyük bir bölümü, bebeklerde ve okul öncesi çağı çocuklarda görülmektedir. Fiziksel istismara uğrayan çocukların yaklaşık üçte ikisi 3 yaşından küçük çocuklardır. Evden kaçan ergenlerin geçmişlerine bakıldığında, evden kaçmayı başarana kadar defalarca fiziksel istismara maruz kaldıkları görülmektedir. Aral (1997), çocukların % 65.72'sinin anne ya da babası tarafından fiziksel istismara uğradıklarını belirlemiştir (Aral, 1997). Theodore (2005), tarafından yapılan çalışmada 0-17 yaş arası çocuğu olan 1435 anneye telefon ile ulaşıldığı ve fiziksel istismar oranının % 4.3 olarak saptandığı bildirilmiştir (Theodore, 2005). Toplum temelli bu çalışmada ulaşılan oranın, resmi kayıtlarda çok daha fazla olduğu bildirilmiştir. Özcan (2010), tarafından aktarıldığına göre Başbakanlık Aile Kurumu'nun 1995 yılında yaptığı "Aile içi şiddetin Sebepleri ve Sonuçları" isimli çalışmada 14 yaş grubundaki çocukların yaklaşık % 40'ının anne ve/veya babaları tarafından şiddete maruz bırakıldıkları belirlenmiştir (Özcan, 2010).

Fiziksel istismarın taranması ve belirlenmesi diğer istismar türlerine göre daha kolay olmaktadır. Fiziksel istismarın türlerini belirlemek aşağıda sıralanan durumlardan biri ya da bir kaç ile mümkün olmaktadır. Bunlar;

- ❖ Yanıklar, kırıklar, çıkıklar, kesikler, çürükler, şişlikler, eksik ve koparılmış saç, sigara yanığı, ısırık izi,
- ❖ Yaraların tedavi edilmemesi veya geç tedavi edilmesi,
- ❖ Yaralanma biçiminin mantıklı biçimde açıklanamaması,

- ❖ Nedeni belli olmayan ölümler,
- ❖ Zehirlenmeler,
- ❖ Kemik ve eklem hasarları,
- ❖ Beyin ve göz hasarları,
- ❖ Gelişme geriliği (Kozcu, 1991).

İstismara yatkınlık genellikle anne, babanın genç olması, anne, babanın daha önce çocukluğu döneminde istismar öyküsü bulunması, alkol veya madde bağımlılığı, dış etkenlere bağımlı olarak para sıkıntısı, partnerin ölümü, ailede ruhsal ya da fiziksel hastalık, fazla sayıda çocuk sahibi olma, parçalanmış aile ile ilişkisi olabildiği bildirilmektedir (Hancı, 2002). İstismar ve ihmal çocuğun gelişimsel sürecini olumsuz yönde etkiler. Genel olarak her türlü istismar çocukta davranışsal, duygusal ve sosyal sorunlara neden olur Fiziksel istismara uğramış çocuklar sosyal işlevsellik alanında birçok eksiklik yaşamaktadırlar. Bu çocuklar yakın ilişki kurmakta güçlük çekip, daha çatışmalı, duygusal yoğunluğu az, yoğun öfke ve istismar davranışı içeren ilişkiler kurma eğilimi göstermektedirler (Kaplan, Pelcovitz ve Labruna, 1999). Bu çocuklarda uyku bozuklukları, konuşma bozuklukları ve davranış bozuklukları fiziksel istismara maruz kalmayan çocuklara göre daha yüksek oranda görülmektedir. Yaşına uygun olmayan bebeksi hareketler, alt ıslatma, parmak emme gibi davranışlar gösterme, arkadaşlarına, yetişkinlere ya da diğer nesnelere karşı saldırganca davranma, zayıf arkadaşlık ilişkileri, evden kaçma girişimlerinde bulunma, okula erken gitme ve okuldan eve dönmeyi istememe şeklinde davranış biçimleri de görüldüğü bildirilmektedir (Özcan, 2010, Yıldız, 2007; Bilir, Arı, Dönmez ve Güneysu, 1991).

2. Duygusal İstismar

Tanımlanması ve tanılanması en güç istismar türü çocuğun duygusal istismarıdır. Bu istismar türü çocuğun tüm yaşamı boyunca ruh sağlığını olumsuz etkileyebilecek unsurlar içermesi ve yaygınlığı nedeniyle çocuk koruma alanının en temel sorunu olarak kabul edilmektedir. Çocuğun duygusal istismarı, çocuğun duygusal bütünlüğünü ve gelişimini zedeleyen her tür eylem ya da eylemsizlik olarak tanımlanır. UNICEF'e göre ise çocuğun

nitelik, kapasite ve arzularının sürekli olarak kötülenmesi, sosyal ilişkiden yoksun bırakılması, çocuğun sürekli olarak insanüstü güçlerle, sosyal açıdan ağır zararlar verme ya da terk etme ile tehdit edilmesi, yaşına ve gücüne uygun olmayan isteklerde bulunulması ve çocuğun topluma aykırı düşen çocuk bakım ve yöntemleri ile yetiştirilmesidir (Kars, 1996).

Claussen ve Crittenden (1991), tarafından yapılan çalışmada fiziksel istismar olgularının % 90'ında duygusal istismarın da bulunduğu belirtilmiştir (Claussen, ve Crittenden, 1991). Ülkemizde bir eğitim hastanesi çocuk koruma birimine dört yıl içinde başvuran olgu değerlendirmesinde vakaların % 29.8'inde fiziksel istismar, % 21.4'ünde duygusal istismar, % 9.8'inde cinsel istismar saptanmıştır (Tıraş, Dilli, Dallar ve Oral, 2009).

Reddetme veya yok sayma, yalnız bırakma, izole etme, korkutma, yıldırma, suça yöneltme ve itme şeklinde davranışların çocuğun duygusal istismarı konusunda en sık karşılaşılan davranış şekilleri olduğu ve bu tür tutumların çocuğun sonraki yaşamında birtakım olumsuzlukları beraberinde getirdiği belirtilmektedir. Duygusal istismar çocuğun duygusal ve sosyal gelişimi yanında dikkat ve öğrenme üzerine de birtakım olumsuz etkiler oluşturmaktadır. Meydana gelen bu olumsuz etkiler nedeniyle ergenlerin bilişsel gelişimi de bozabilmekte, bu çocuklar kapasitelerinin altında akademik başarı gösterebilmektedirler. Literatürde bu tür istismar olaylarına maruz kalan bireylerin kaygılı ve güvensiz oldukları, yavaş gelişim gösterdikleri, yeme ve uyku sorunu yaşadıkları bildirilmiştir (Evinç, 2011). Duygusal istismarın önlenmesi, diğer türlerin önlenmesinde de etkilidir. Duygusal istismar, ölümle sonuçlanan bir davranış olmamasına rağmen, çocuk üzerinde sanıldığından daha derin izler bırakabilmektedir. Bu izler, çocuğun ruhsal yönünü harap etme, normal kişilik gelişiminin oluşmaması, başarı yeteneğinin azalması, kişilerle ilişkilerde bozukluklar şeklinde görülebilmektedir (Karaman, 1993).

3. Cinsel İstismar

Çocuğun cinsel istismarı, fiziksel ve duygusal istismar türleri gibi bir süreç olarak kabul edilmektedir. Bu süreç, sıklığı ve karmaşıklığı açısından farklılıklar gösterir. Çocuğun cinsel istismarı, bir çocuk ile bir yetişkin ya da yaş veya gelişim bakımından sorumluluk, güven ve güç ilişkisi içinde olan başka bir çocuk arasında, bu kişinin cinsel gereksinimlerini tatmin etmeyi amaçlayan bir eylem olarak tanımlanmaktadır. Yapılan çalışmalar her yaş düzeyindeki çocuklar cinsel istismarla karşılaşabileceğini belirtmekle birlikte daha çok 4-9 yaş arasındaki çocukların istismar olayına maruz kaldığını göstermektedir (Tercan, 1995). Çocuğun zor mizaçlı olması (inatçı ve sert mizaca sahip olması), bazı ruhsal ve fiziksel gelişimsel bozukluklar, süregelen tıbbi hastalığının olması, fiziksel yetersizlikten dolayı özel bakıma ihtiyaç duyması, çocuğun yaşı (okul öncesi çocuklar istismara daha açık çocuklardır) risk etmenleri arasında bildirilmiştir (Swenson ve Chaffin, 2006).

İstismarda psikopatoloji gelişmesinde etkili olan aile etmenleri ise, anne babanın genç olması, anne babanın daha önce çocukluğu döneminde istismar öyküsü bulunması, alkol ya da madde bağımlılığı, maddi sıkıntı, ebeveyn kaybı, ailede ruhsal ya da fiziksel hastalık olması, fazla sayıda çocuk sahibi olma, parçalanmış aile, anne babanın eğitimi ve yetiştirme davranışları, evlilik sorunları, aile içi çatışma, ana babalık görevini yerine getirememesi, ebeveyn çocuk ilişkisinde bozukluk olarak bildirilmiştir (Taner ve Gökler, 2004; Fergusson, Horwood ve Lynskey, 1997).

Cinsel istismara uğramış çocuklarda kaygı bozuklukları kısa sürede ortaya çıkabilmekte, uyku bozuklukları, kabuslar, fobiler, bedensel yakınmalar ve korku tepkileri gözlenmektedir. Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, ikincil enürezis ise daha sık ortaya çıkan bulgular arasındadır (Elliot ve Peterson, 1993). İstismarın erken döneminde amnezi, aşırı fantezi kurma, trans benzeri durumlar ve uyurgezerlik ortaya çıkabilmekte, yüksek oranda depresyon gözlenmekte ve kurbanın benlik saygısı ciddi

hasara uğramaktadır (Pelcovitz, Kaplan, Goldenberg, Mandel, Lehane ve Guarrera, 1994). İntihar düşünceleri ve girişimleri sık görülmektedir (Livingston, 1987). Kendine zarar verici davranışlar genellikle vücudunda sigara söndürme ve bileğini kesme şeklindedir (Polat, 2000). Yaşanan travma sonrasında çocuğun kişiler arası ilişki kurma ve sosyal ilişkileri sürdürme becerisi de olumsuz olarak etkilenmektedir. Cinsel istismar öyküsü olan çocukların daha fazla cinsel saldırıda bulunduğu bildirilmektedir (Pizarro ve Billick, 1999).

4. Ekonomik İstismar

Çocuğun ekonomik istismarı ebeveynlerin çocuklarının bakım, beslenme, barınma, ısınma, sağlık ve eğitim gibi temel yaşamsal gereksinimlerini karşılayamamaları durumlarında karşılaşılan bir durumdur. Kolay işgücü oluşturmaları nedeniyle ekonomik istismar ve çocuk işçiliği vaka sayılarının giderek arttığı bildirilmektedir. Literatürde çocuk emeğinin kullanıldığı alanlar inşaat işçiliği, tekstil sektörü, hizmet sektörü, mevsimlik tarım işçiliği ve çobanlık gibi alanlar olduğu belirtilmiştir. Ekonomik istismar ve çocuk işçiliğine maruz kalan çocuklar çeşitli kazalar, şiddet veya suça yönelmeye kadar uzanan çeşitli risklere maruz kalabilmektedir (Rosenberg ve Repucci, 1985; Türkay, 2016). Bu riskleri en aza indirebilmek için çalışan çocukların sosyal ve kültürel açıdan kendilerini geliştirmelerine fırsatlar verilmesine ve bu eşitsizlikleri giderebilecek düzenlemelere gereksinim duyulmaktadır.

Çocuk İstismarını Önleme ve Öneriler

Çocuk ihmal ve istismarı toplumsal bir sorundur; tek bir kişi, kurum ya da disiplin bu sorunu ortadan kaldırmada yeterli olamayabilir. Bu nedenle istismarın önlenmesinde disiplinler arası bir yaklaşım gerekmektedir. Bu alanda gerçekleştirilecek önleme çalışmaları 3 aşamada gerçekleştirilebilir. Bunlar;

- ❖ Birinci önleme çalışmaları: Toplum bilgilendirme,

- ❖ İkinci önleme çalışmaları: Risk gruplarının desteklenmesi,
- ❖ Üçüncü önleme çalışmaları: Etkilenenlere müdahale ve olayların yenilenmesini önleme.

Birinci önleme çalışmaları çocuk istismarı ve ihmalini başlamadan durdurmak amacıyla genel popülasyona yönelmiştir. Bu faaliyetler başta tüm toplum olmak üzere, konu ile ilgili birimlerde görev yapan ve fikir üretkenlerin çocuk istismarı ve ihmali konusunda bilgi ve birikimlerinin aktarılmasını amaçlar (Aydın, Şahin ve Akay, 2017). Bu çalışmalar, tüm toplum fertlerinin, psikolojik, fizyolojik ve sosyal yönlerden genel “iyilik” halini temel alır (Ziyalar, 1999). Tüm toplumun eğitimi amacıyla televizyon, radyo programları, basın-yayın yoluyla eğitim, okullarda çocuklara cinsel eğitim ve çocuk istismarına karşı koruyucu eğitim çalışmaları yapılabilir (Oral, 1993).

İkinci önleme çalışmaları aşamada çocuk istismarı ve ihmali açısından yüksek riskli aileler ve çocukların tanımlanması söz konusudur. Bu aileler özellikle birinci basamak sağlık kurumları tarafından daha sıkı izlenerek eğitim desteği verilmelidir. Riskli ailelerin daha gebelikten itibaren tanımlanarak eğitilmesi önemlidir (Oral, 1993).

Üçüncü önleme çalışmalarında hedef kitle daha önce çocuk istismarı ve ihmalini yaşayan aile ve çocuklarıdır. Söz konusu programların hedefleri çocuk istismarı ve ihmali olgularının tekrarını önlemek ve bu nedenle ortaya çıkmış olumsuz etkileri en aza indirmektir (Ziyalar, 1999, Wasik ve Roberts, 1994).

Kaynaklar

Aral, N. (1997). *Fiziksel İstismar ve Çocuk*, 1. Baskı. Ankara, Tekişik Veb Ofset Tesisleri.

Aydın D, Şahin D, & Akay B. (2017). Göç olayının çocuk sağlığı üzerine etkileri. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hast. Dergisi*, 7(1), 8-14.

Bilir Ş, Arı M, Dönmez NB, Güneysu S. (1991) *4-12 Yaşları Arasında 16.100 Çocukta, Örselenme Durumları İle İlgili Bir*

İnceleme. I. Ulusal Kongresi, Serbest Bildiriler Kitabı, Gözde Repro Ofset. 45-53.

Claussen, AH, & Crittenden PM. (1991). Physical and psychological maltreatment: Relations among types of maltreatment. *Child Abuse and Neglect*, 15, 5-18.

Crozier, JC, & Barth, RP. (2007), Cognitive and academic functioning in maltreated children. *Child School*, 27, 197-207.

Elliot AJ, Peterson LW. (1993), Maternal sexual abuse of male children. When to suspect and how to uncover it. *Postgrad Med*, 94, 169-172.

Evinç, G. (2011). Associated Factors of Child Maltreatment and It's Consequences Among Children Diagnosed With and Without ADHD: A comparative study. Psikoloji Bölümü, Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara: ODTÜ.

Fergusson DM, Horwood LJ, Lynskey MT. (1997). Childhood sexual abuse, adolescent sexual behaviors and sexual revictimization. *Child Abuse Negl*, 21, 789-803.

Finzi R, Ram A, Even D, Shnit D, Weizman A. (2001). Attachment styles and aggression in physically abused and neglected children. *J Youth Adoles*, 30, 769-787.

Gilbert R, Widom CS, Browne K, Fergusson D, Webb E, Janson S. (2009). Child maltreatment 1. Burden and consequences of child maltreatment in high-income countries. *Lancet*, 373, 68-81.

Hancı İH. (2002). *Adli Tıp ve Ali Bilimler*, 1. Baskı. Ankara, Seçkin Yayıncılık, 263-284.

Kaplan S, Pelcovitz D, & Labruna V. (1999). Child and adolescent abuse and neglect research: a review of the past 10 years. Part 1: Physical and emotional abuse and neglect. *J Am Acad Child Adolescent Psychiatry*, 38, 1214-1222.

Karaman Y. (1993). İlkokul Öğretmenlerinin Gözlemlerine Göre Çocukların Aileleri Tarafından İstismarı ve İhmalı. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek lisans tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

- Kars Ö. (1996). *Çocuk İstismarı: Nedenleri ve Sonuçları*, 1. Baskı. Ankara, Bizim Büro Basımevi.
- Koc F, Oral R, (2014). Butteris R. Missed cases of multiple forms of child abuse and neglect. *International Journal of Psychiatry in Medicine* , 47(2), 131-139.
- Kozcu, Ş. (1991). *Çocuk İstismarı ve İhmali Aile Yazıları* 3, 1. Baskı. Ankara, Başbakanlık A.A.K. Yayınları.
- Livingston R. (1987). Sexually and physically abused children. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*, 26, 413-415.
- Polat O. (2000). *Çocukta Cinsel İstismar*, 1. Baskı. İstanbul, Adli Tıp Der Yayınları. 207-231.
- Lundahl BW, Nimer J, Parsons B. (2006). Preventing child abuse: a meta-analysis of parent training programs. *Research on Social Work Practice*, 16(3), 251-262.
- Mahram M, Hosseinkhani Z, Nedjat S, Aflatouni A. (2013). Epidemiologic evaluation of child abuse and neglect in school-aged children of qazvin province, Iran. *Iran J Pediatr*, 23(2), 159-164.
- Oral R. (1993). Çocuk istismarı. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi* , 2, 419-420.
- Oral R, Can D, Kaplan S, Polat S, & Ateş N. (2001). Child abuse in Turkey: an experience in overcoming denial and a description of 50 cases. *Child Abuse & Neglect*, 25, 279-290.
- Özcan MC. (2010). İstismar ve İhmalin Çocuklar Üzerindeki Fiziksel ve Psikolojik Etkilerinin İncelenmesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı. Yüksek lisans tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Pelcovitz D, Kaplan S, Goldenberg B, Mandel F, Lehane J, Guarrera J. (1994). Post-traumatic stress disorder in physically abused adolescents. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*, 33, 305-312.
- Pirdehghan A, Vakili M, Rajabzadeh Y, Puyandehpour M. (2015). Child abuse and neglect epidemiology in secondary

school students of yazd province, Iran. *Iran J Psychiatry Behav Sci*, 9(4), 2256-2260.

Pizarro RA, Billick SB.(1999). Current issues in child abuse. *Curr Opin Pediatr*, 12, 665 668.

Polat O. (2007). *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı I Tanımlar*, 1. Baskı. Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Rosenberg M, Repucci N., (1985). Primary prevention of child abuse. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*; 53: 576-585.

Sarı HY, Ardahan E, Öztornacı BÖ. (2016). Çocuk ihmal ve istismarına ilişkin son 10 yılda yapılan sistematik derlemeler. *TAF Prev Med Bull* ,15(6), 501-511.

Swenson CC, Chaffin M. (2006). Beyond psychotherapy: Treating abused children by changing their social ecology. *Aggress Violent Behav*, 11, 120 -137.

Taner Y, Gökler B.(2004). Çocuk istismarı ve ihmali: psikiyatrik yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi*,35, 82-86.

Tercan M. (1995). Çocuğun Ana Babası Tarafından Fiziksel İstismarı ve İhmali. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek lisans tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.

Theodore, AD. (2005). Epidemiologic features of the physical and sexual maltreatment of children in the Carolinas. *Pediatr*, 115, 331-337.

Tıraş Ü, Dilli D, Dallar Y, Oral R. (2009). Evaluation and follow up of cases diagnosed as child abuse and neglect at a tertiary hospital in Turkey. *Turk J Med Sci*,39, 969- 977.

Tıraşçı Y, Gören S. (2007). Çocuk İstismarı ve İhmali. *Dicle Tıp Dergisi*, 34(1), 70-74.

Türkay M., (2016). Çocukların Sorunları. Savaş, Göç ve Sağlık, Türk Tabipleri Birliği Yayınları: Ankara. s:71-75.

Wasik BH, Roberts RN. (1994). Survey of home visiting programs for abused and neglected children and their families. *Child Abuse Neglect*, 18, 271-283.

WHO. (2002). World Report on Violence and Health; Child Abuse and Neglect by Parents and other Caregivers, Geneva.

Yaşar FZ, Akduman GG. (2006). Çocuk istismarı-ihmal ve adli dış hekimliği. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 6(5), 389-394.

Yıldız S.(2007). İlköğretim II. Kademesindeki Çocuklara Yönelik İstismarın ve İhmalin Çeşitli Değişkenler Yönünden İncelenmesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek lisans tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi.

Ziyalar N. (1999). Çocuk istismarı ve ihmalinin önlenmesi. *Çocuk Forumu Dergisi*, 2, 31-33.

ENGELLİLİĞE İLİŞKİN SOSYAL TRAVMALARLA MÜCADELEDE DERNEKLERİN ROLÜ: (SINOP VE SAMSUN ÖRNEĞİ)

Ayşegül Demir, Sinop Üniversitesi

1. Giriş

Engellilik kavramı, bireyin fiziksel ya da ruhsal özelliklerinde doğuştan veya sonradan olan yeti yetmezliği sebebiyle günlük yaşamdaki işleri kendisinin yapamadığı, ayrıca bu durumun sadece bireyin kendisinden kaynaklı olmayıp toplum tarafından inşa edildiği anlamına gelmektedir.

Engelli birey, günlük yaşamda birçok ihtiyacını karşılayabilmek için toplumla etkileşim halinde bulunmak durumundadır. Fakat bu etkileşim sonucunda engelli birey, sahip olduğu özellikler nedeniyle karşılaştığı muameleler sonucunda sosyal travmalar yaşamaktadır. Ötekileştirilen engelli bireyin toplumdan soyutlanarak yalnızlaşması travmaya neden olmaktadır. Yalnızlaşan engelli birey ise zaman içerisinde, içinde bulunduğu topluma ve kendisine yabancılaşmaktadır.

Engelli bireyin toplumdan soyutlanmasını engellemek için oluşmuş olan dernekler, toplum ve engelli birey arasındaki dengeyi koruma faaliyetinde önemli bir rol oynamaktadır. Dernekler, kendisi ile aynı sosyal travmaları yaşayan engellilerin; bir arada olmanın, duygudaşlığın yaşanmasında bir araç olmakta ve katalizör bir görev üstlenmektedir. Dernekler aracılığıyla bir araya gelen engelli bireyler, hem sosyal haklar konusunda bilinçlenmekte hem de kendilerine yönelik dışarıdan gelebilecek herhangi bir olumsuzluğa karşı diğer duygudaşlarından destek alabilmektedirler. Böylece yaşanan sosyal travmaların olumsuz etkisi iyileştirilebilmektedir.

Bu çalışma, engellilik olgusuna ilişkin sosyal travmalarla mücadelede derneklerin rolünü belirlemeyi amaçlamaktadır.

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Deseni

Çalışmada, nitel araştırma yöntemi kullanılmaktadır. Nitel araştırmanın amacı anlamak, araştırma faaliyetinin sonucu gerçekliği olduğu gibi tanımlamak olduğu için niçin sorusundan çok ne ve nasıl sorusuna odaklanmaktadır. Toplumsal gerçekliği derinlemesine kavramak isteyen, sosyal dünyayı oluşturan bireylerin profilini vermeye çalışan araştırma, bu oluşturma sürecinin hem bireylece, hem araştırmacının kendisince bir yorumlama, anlamlandırma faaliyeti olduğunu kabul etmektedir (Kümbetoğlu, 2005: 34).

2.2. Evren ve Örneklem

Bu çalışmanın evrenini Sinop ve Samsun illeri oluşturmaktadır. Örneklemine ise, bu illere yönelik olarak engellilerle ilgili medya haberlerini oluşturan dokümanlar oluşturmaktadır.

2.3. Verilerin Toplanması

Niteliksel araştırmalarda, gerek ön araştırma aşamasında, gerekse araştırma süreci boyunca kullanılan ve ikincil veri kaynakları olarak adlandırılan dokümanlar, kişilerden doğrudan alınan bilgilerin yanında başvurulabilecek diğer veri kaynaklarını oluştururlar (Kümbetoğlu, 2005: 145). Basın, medya ve yeni medya araştırmacı için oldukça önemli doküman kaynakları sağlamaktadır. Farklı basın kaynaklarının birbiriyle kıyaslanarak incelenmesi, gerçeğe ulaşmada sağlıklı bilgilerin sunulması açısından önemli olmaktadır (Seggie & Bayyurt, 2015: 294-295).

Bu çalışmada, Sinop ve Samsun illerinin engellilere ilişkin haberleri kapsayan kamusal dokümanlar olarak, gazete arşivleri kullanılmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

İçerik çözümü, temel bir iletişim-bilimsel teknik olup medya araçlarının etkisini çözümlmek için kullanılmaktadır.

Niteliksel içerik çözümlemesi, çoğu kez sistematik yani nicel olarak kullanılan tekniğin aksine hızlı bir sayılaştırma aşamasına girmeden kullanılmaktadır. İçerik çözümlemesinin gücü, materyalin iyi bir denetiminin yapılabilmesi ve adım adım ilerliyor olmasından gelmektedir (Mayring, 2011: 116-117).

Sinop ve Samsun İline bağlı dernekler ile ilgili medya haberleri belgesel gözlem tekniği ile analiz edilmektedir. Böylece Sinop ve Samsun illerinde yaşayan engelli bireylerin günlük yaşamda deneyimledikleri sosyal travmalarla nasıl ve ne şekilde mücadele ettikleri ortaya çıkarılmaya çalışılmaktadır.

3. Bulgular

3.1. Sosyal Travma, Şiddet ve Taciz: “Korkunç İddia! Engelli Genç Darp mı Edildi? - Sapık Hapiste!”

Zamana ve sosyal yapıya göre değişen bir kavram olarak şiddet olgusu, özellikle son yıllarda çok fazla dikkat çeken konulardan birisi olmaktadır (Kocacık, 2000:1). Şiddeti değerlendirirken şiddete maruz kalan, şiddeti yaşayan gruplara göre bir sınıflama yapıldığında; kadına yönelik, çocuğa yönelik, yaşlıya yönelik, akranlar arası şiddet, kardeşler arası şiddet, flört şiddeti, engelliye yönelik şiddet, mülteci şiddeti, kişinin kendine yönelik şiddeti vb. olarak sıralanırken, uygulanan şiddet tipine göre ise fiziksel, cinsel, duygusal, ekonomik ve siber şiddet olarak sınıflama yapılmaktadır (Polat, 2016: 16-17). Bu şiddet türlerinin ise toplumda en çok dezavantajlı gruplar ve bu grupların içerisinde yer alan engelliler üzerinden gerçekleştiği söylenebilir.

Samsun Haber gazetesinin 06 Eylül 2017 tarihli haberinde, engelli olan çocuklarını bakım evine yerleştiren ailenin duruma ilişkin ifadeleri şu şekilde olmaktadır;

"2 yıldır burada kalan Hakan'ın kollarında, ayaklarında ve karnında morluk gördük. Tırnaklarında da darp izleri var. Ayrıca aç bırakılmış. Biz yemek vermeye kalktık, hasta bakıcılar vermeyin dediler. İlaçlarını bile şiddet

uygulayarak veriyorlar. Hasta bakıcılar resim çekmeyin başımız belaya girer diyorlar. Ayrıca ...'ta bir bakım evinde de çocuğumun bacağı kırılmıştı. Bunda da darptan şüpheleniyorum."

Samsun gazetesinin 03 Ocak 2018 tarihli haberinde, özel bir eğitim kurumunda öğrenim görmekte olan engelli çocuğun öğretmenini tarafından şiddet gördüğü haberine şöyle yer almaktadır;

"İlimiz...ilçesindeki bir rehabilitasyon ve bakım merkezinde bakım ve koruma altında olan 2007 doğumlu isimli çocuğun, öğrenim gördüğü okuldaki özel eğitim sınıfında öğretmeni...tarafından sözlü ve fiziksel şiddete maruz bırakıldığı yönündeki görüntülerin internet üzerinden yayınlanması üzerine, 02/01/2018 tarihinde ilgili öğretmen hakkında 'nitelikli kasten yaralama' suçundan soruşturma başlatılarak, soruşturma kapsamında...gözüne alınmıştır. Konuyla ilgili soruşturma...Başsavcılığımızca titizlikle yürütülmektedir."

Hürriyet Gazetesi'nin 09.10.2017 tarihli haberinde engelli grup içinde en çok dezavantaja sahi olan zihinsel engellilere yönelik cinsel istismar haberlerinden biri şu şekilde ifade edilmektedir;

"Samsun'da zihinsel engelli erkek çocuğu 16 yaşındaki A.K.'ye cinsel istismarda bulunduğu iddia edilen 51 yaşındaki Ahmet E., polis tarafından gözaltına alındı. Şüphelinin daha önce de genci taciz ettiği ortaya çıktı."

Posta gazetesinin 29 Ocak 2018 tarihli haberinde, yine cinsel istismar ile ilgili bir haber görülmekte ve bu haberde istismarın herhangi bir mekâna (dini/kutsal mekânlar) bakılmazsınız gerçekleştiği vurgulanmaktadır;

"Samsun'da caminin tuvaletinde 16 yaşındaki özürülü çocuğa tecavüz ettiği iddia edilen bir kişi gözaltına alındı."

Samsun gazetesinin 05 Nisan 2017 tarihli haberinde, istismar suçunun daha önce de tekrarı bulunduğu ve bu anlamda nitelikli suç işlendiği şöyle belirtilmektedir;

“Samsun’da engelli kadını bıçakla tehdit ederek tacizde bulunduğu iddiasıyla gözaltına alınan şüpheli, mahkemece tutuklandı.. Emniyetteki işlemleri tamamlanan ve adliyeye sevk edilen C.Y. tutuklanarak cezaevine gönderildi. Öte yandan şüpheli C.Y.’nin 6 yıl önce boşandığı, 2 ay önce de cinsel taciz suçundan cezaevinden çıktığı öğrenildi.”

Burada görüldüğü gibi engelli bireylerin, gazete haberlerinden elde edilen dokümanların bulgular sonucunda toplumsal yaşamda karşılaştıkları şiddet ve taciz gibi durumlar sonrasında sosyal travma yaşamaları söz konusu olmaktadır. Engelli bireyler, bu sosyal travmaları fiziksel özelliklerinden kaynaklanan dezavantajlar nedeniyle iki kat daha fazla deneyimlemektedirler.

3.2. Düşük Ücretli, Niteliksiz İşgücü ve Kayıt Dışı İstihdam: “Galoş Makinesi Engellilere Umut Oldu”

Kayıt dışı ekonomi kavramı bir ülke ekonomisinde kayıt altına alınmamış bütün faaliyetleri içerirken, kayıt dışı istihdam sadece işgücü istihdamındaki kayıt dışılığı ifade etmek için kullanılmaktadır. Kayıt dışılığa neden olan birçok faktör söz konusu olmakla beraber, kayıt dışı istihdamın ortaya çıkmasında etkisi nispeten daha fazla olan unsurlar yoksulluk, gelir eşitsizliği, genç yaşta emeklilik, işsizliğin fazla olması, yetersiz denetim, toplumdaki eğitim seviyesinin düşük olması, ülkede yer alan işletmelerin büyük çoğunluğunun küçük ve orta ölçekli işletmelerden oluşması, çalışanlardan yapılan sosyal güvenlik kesintileri ve vergilerin yüksek olması şeklinde sıralanabilir (Kalaycı & Kalan, 2017: 18-19).

Milliyet gazetesinin 12 Ocak 2018 tarihli haberinde, boş zamanı değerlendirme faaliyeti olarak ortaya çıkan ve arıca engellilerin istihdamına fırsat tanıyan Sinop ilindeki galoş makinesi uygulamasına şu şekilde yer verilmektedir;

"Öncelikle Sinop Diyojen Rotary Kulübü'ne teşekkür ediyorum. Galoş makinesi, engelli arkadaşlarımıza umut oldu. Hem üretim yapıyor hem de boş zamanlarını değerlendirme fırsatı yakalıyorlar. Böyle faaliyetlerin artması taraftarıyız. Engelliler üreten insanlar olmalı. Biz dernek olarak bunu başardık. Bunun için çok mutluyuz."

Samsun24 haber gazetesinin 30 Kasım 2017 tarihli haberinde, engellilerin istihdamını arttırmaya yönelik çalışmalardan biri olarak yapılan Samsun ilindeki yöresel keçe işlemeli şalların marka tescilinden şöyle bahsedilmektedir;

"Engellilerle çalışarak, onların yeteneklerini keşfediyoruz. Engelli istihdamını arttırmak en büyük hedefimiz. Toplumla iç içe olmalarını sağladığımız engellilerimizle ürettiğimiz, Samsun yöresel keçe işlemeli şalın marka tescili için başvurduk. Ürünümüzün tescillenmesini çok istiyoruz."

Hedef Halk gazetesinin 11.04.2018 tarihli haberinde, engellilerin istihdam aracı olarak önem verdiği derneklerin para toplama amacıyla ilgili suiistimal edildiğine yönelik şu ifadeler kullanılmaktadır;

"Bu olay engelli derneklerini olumsuz bir şekilde etkiliyor. Samsunlu vatandaşlarımız engelli dernekler adına para toplayan kişilere inanmasın... Vatandaşlarımız eğer yardım etmek istiyorsa derneklere gitsinler. Vatandaşlarımız derneğin adını, başkanını, adresini araştırsınlar öyle yardımda bulunsunlar. Bunların karşılığını alamıyorlarsa o kişilere inanmasınlar. Engelliler üzerinden istismarda bulunan şahıslara dikkat edilmesini istiyoruz. Bu kişileri gören vatandaşlarımız emniyet görevlilerimize ihbar etsinler."

Dokümanlardan elde edilen bütün bu anlatılanlar, istihdam açısından özellikle kayıt dışı istihdam kavramının engelliliği önemli derecede içerdiği ortaya çıkmaktadır. Buna göre, engelliler açısından istihdam oldukça önem taşımakta fakat olanakların yetersizliğiyle çözümü yine kendi imkânlarıyla

bulmaya çalışmaktadırlar. Bu duruma en iyi örnek olarak da Sinop ilinde üretilen “galoş makinası” ve Samsun ilinde üretilen “yöresel keçe işlemeli şal” gösterilmektedir.

3.3. Sosyal Travma ve Aktiviteler: “İşitme Engelliler Dünya Şampiyonaları”

Fiziksel aktivitenin yararları çok iyi bilinmektedir. Bu yararlar yalnızca sağlıklı bireyler için değil, engeli olan bireyler içinde geçerli olmaktadır. Engellilerin spor/fiziksel aktivite içinde olabilmeleri için birçok firmanın sponsor olması, belediyelerin artan bir oranla engelli spor kulüpleri ve merkezleri açması, üniversitelerin engelli bireylere yönelik fiziksel aktivite programları geliştirmesi ve uygulaması, federasyonların engelli okullarında okuyan çocuklara ulaşma imkanı gibi durumlar fiziksel aktiviteye engelli katılımını artırmaktadır (Esatbeyoğlu & Karahan, 2014: 53).

Milliyet gazetesinin 18 Temmuz 2016 tarihli haberinde, Türkiye İşitme Engelliler Spor Federasyonu Başkanının engellilerin aktivitelere katılmalarının önemi şu şekilde vurgulanmaktadır;

“Dünya nasıl zor zamanlardan geçiyorsa ülkemiz de bu zorluklardan geçiyor. Ama bu zorluklara diğer zorluk yaşamlardan çok farklı olarak hayran olmam, sıra dışı cesaretle göğüs gerdiğimiz bir zamana geldik. Olağan dışı günlerde, olağan dışı cesaretlere demokrasiye gösterdikleri sadakat ve bağlılık için halkımıza minnettarız. Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan’a önderliği için, Gençlik ve Spor Bakanımız Akif Çağatay Kılıç’a 23. Yaz İşitme Engelliler Olimpiyatına gösterdikleri tarifsiz destek için çok özel teşekkürlerimizi iletiriz. Bugün burada her kötülüğe rağmen ve her kötülüğe inat olarak güzel bir dünyanın güzel bir parçası olmak için buluştuk. Bugün burada korku ve kaos içerisinde yaşamamızı isteyenlere neşe ve ahenk içerisinde yaşamakta nasıl kararlı olduğumuzu göstermek için buluştuk. Bugün burada 2017 Samsun 23. Yaz İşitme Engelliler Olimpiyatlarına bir yıl kala etkinliklerini başlatmak için buluştuk.”

Vitrinhaber'in 11 Mayıs 2017 tarihli haberinde, her yıl Mayıs ayında düzenli olarak kutlanan "Engelliler Haftası" kapsamında Sinop ilinde Türkiye Sakatlar Derneği'nin faaliyetlerine şu şekilde yer verilmektedir;

"Engelliler Haftası"nda yapılacak olan çeşitli etkinlikler ile engellilerin toplumda karşılaştığı zorluklara dikkat çekmeyi amaçladıklarını belirtti. ...; Her insanın bir gün engelli olabileceğini unutmaması gerektiğini ve toplumun bu konuda bilinçlenerek karşılaşılan güçlüklerle ilgili çözüm önerilerinin üretilmesi gerektiğini... "Engelliler Haftası" kapsamında çeşitli ziyaretler gerçekleştireceklerini belirten ... 15 Mayıs 2017 Pazartesi günü 13:00 – 15:00 saatleri arasında Sinop Dokuzoğlu Şehir Stadyumunda çeşitli spor müsabakaları gerçekleştirilecek."

Dokümanlardan elde edilen verilerde görüldüğü gibi aktiviteler engellilerin hayata tutunma tarzını yansıtmaktadır. Çoğunlukla sportif aktivitelerin (basketbol, futbol, dans vb.) engellilerin yaşamında büyük öneme sahip olduğu görülmektedir. Bu aktiviteler sayesinde engelliler, boş zamanlarını verimli kullanabilmekte hem de bu aktiviteler içerisinde yer alan sosyal çevre içerisinde sosyalleşmektedirler. Böylece, birçok yönden kısıtlandıkları sosyal yaşama yabancılaşmamakta ve toplumsal travmalarla daha güçlü bir şekilde mücadele edebilmektedirler. Bu anlamda dernekleri rolü azımsanmayacak kadar önem taşımaktadır. Samsun'da engelli dernek örgütlenmesinin Sinop iline kıyasla daha genişlemekte olduğu görülmektedir. Samsunda yer alan Karadeniz Engelliler Federasyonu (Bakınız: <http://kef.org.tr/>) bu durumu örnekler niteliktedir. Sinop'ta ise engelli derneği olarak sadece Türkiye Sakatlar Derneği bulunmaktadır.

3.4. Sosyal Travma ve Kent Yaşamı: "Engelliye Engel Kent"

Kent yaşamının kalitesinin yüksek olması için, kentlerin yaşanabilir, sürdürülebilir ve sağlıklı kent olma koşullarını yerine getirmesi beklenmektedir. Avrupa açısından bakıldığında kentli nüfusun kaliteli bir yaşamdan beklentileri ve bu

doğrultuda hak olarak kabul ettikleri konular, Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Konferansı'nda, Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonu ile saptanmıştır. Deklarasyonda yer alan kentsel haklar, ulaşılmak istenen idealleri ve ideal koşulları yansıtan kurallardır. Sanayileşmiş ve zengin ülkeler dâhil olmak üzere, dünyanın pek çok ülkesinde, kentlilerin tümünün bu hakların çoğundan yeterli ölçüde yararlanamadığı görülmektedir. Karşılaşılan güçlüklerin aşılması için, kent yönetimlerinin devletle, gönüllü kuruluşlarla ve halkın kendisiyle işbirliği yapması gerekmektedir (Yavuzçehre ve Torlak, 2006: 204).

Hedef Halk gazetesinin 05 Ağustos 2017 tarihli haberinde, kent yaşamının engelliler üzerinde nasıl sosyal travmalara yol açabileceği şöyle ifade edilmektedir;

"Bizim derdimizi sorunumuzu anlamıyorlar. Sarı çizgiler farklı malzemelerden yapılır. Bu çizgiler karda yağmurda kırılıyor parçalanıyorlar ve bizim için daha tehlikeli bir hal alıyorlar. Bu malzemenin asılı plastik, kauçuk karışımı bir malzeme. Bu sarı çizgilerin bitim yerleri de bizim zor durumlara sokuyor, çizginin bittiği yerde kaldırım sonları olur, çizginin ortasında elektrik, trafik direkleri var, araç park ediyorlar. Esnaflar özellikle bu yolları çok işgal ediyor. Esnaflar bu konuda duyarsız, yollara masa sandalye tezgâh atıyorlar ve bu bizim için ciddi problem oluşturuyor. Onlar kendilerince haklı biz kendimizce haklıyız arada tartışmalar yaşanıyor. Yollarımızı yarım yapıyorlar yolda rahat bir şekilde yürürken bir anda bitiyor ve bizi zor duruma düşünüyor. Belediyeye özellikle yazı yazdık verdik, gittik görüştük artık vatandaşlara bilgi verilsin el ilanı olur broşürler, reklamlar yapılsın adına ancak dediğimizle kaldı hiçbir çalışma yok."

Şekil 1: Engelliye engel kent samsun, (Hedef Halk gazetesi)

Samsun Gazetesi'nin 23 Ocak 2018 tarihli haberinde, Sinop ilinde engellilerin hizmetine sunulan engelli şarj istasyonu haberi şu şekilde sunulmaktadır;

“Sinop'ta kamuya açık ortak kullanım alanlarını hasta, yaşlı, çocuk ve engellilerin kolay kullanımı için hizmete sunan Sinop Belediyesi özellikle akülü tekerlekli sandalye kullanan engelli vatandaşların yaşadığı önemli bir sorunu daha çözüme kavuşturdu. Şehir merkezinde gezerken, araçlarının şarjı bittiği için evlerine dönmek zorunda kalan engelli vatandaşlar için yapılan şarj istasyonu artık engelli vatandaşların araçlarının şarj sorununu çözecek.”

Şekil 2: Engelli araçlarının şarj sorunu çözüldü, (Samsun Gazetesi)

Burada da görüldüğü gibi, kent yaşamında engellilerin hayatını zorlaştıran tüm uygulamalar yaşamı idame ettirebilme sürecinde engel teşkil etmektedir. Sosyal yaşama kentin fiziki/sosyal/kültürel etmenlerin yetersizliğinden dolayı dahil olamayan engelliler, bu kopukluğu getirmiş olduğu baskıyla travma yaşamaktadır. Bireyin, toplumsal bir varlık olması sebebiyle toplumdan bağımsız yaşayabilmesi çok zor görünmektedir. Her anlamda topluma ihtiyaç duyan engelli bireylerin koşullar yerine getirildiğinde toplumla bütünleşmeleri ve yaşadıkları sosyal travmaların iyileşmesi söz konusu olmaktadır.

4. Sonuç

Sosyal travmalarla mücadelede engellilerin durumunu anlamaya çalışan bu çalışmada, derneklerin önemli bir rolünün olduğu saptanmaktadır. Dokümanlardan elde edilen veriler, gerek sosyal/kültürel gerek ekonomik gerekse aktiviteler açısından derneklerin, engellileri toplumsal yaşamın koşullarından kaynaklanan olumsuz deneyimleri sonucunda oluşan sosyal travmalarla başedebilmelerini sağladığı ortaya çıkarmaktadır.

Sinop ilinde engelli bireylerin sosyal travmalarla mücadelesine destek olan tek dernek, Türkiye Sakatlar Derneği olmaktadır. Fakat buna karşın Samsun ilinde engelli derneklerinin sayıca

daha fazla olduğu ve hatta konfederasyon olabildikleri görülmektedir.

Sonuç olarak, her engellilik türünün ihtiyacına yönelik derneklerin artmasına ve engellilik olgusuna ilişkin sosyal travmalarla mücadelede diğer Sivil Toplum Kuruluşlarıyla birlikte hareket edilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Kaynakça

Esatbeyoğlu, F. & Güven B. G. (2014). Engelli Bireylerin Fiziksel Aktiviteye Katılımlarının Önündeki Engeller, *Hacettepe Spor Bilimleri Dergisi*, 25 (2), s. 43-55.

Kalaycı C. & Kalan, E. (2017). Türkiye’de Kayıt Dışı İstihdamla Mücadele Politikalarının Analizi, *Uluslararası Ekonomi, İşletme ve Politika Dergisi*, 1(1), s. 17-34.

Kocacık, F (2000). *Toplumbilim*, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları.

Kümbetoğlu, B. (2005). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam.

Mayring, P. (2011). *Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş*. A. Gümüş & M. S. Durgun (Çev.). Ankara: Bilge Su.

Polat, O. (2016). Şiddet, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(1), s. 15-34.

Şekerler, S. A. (2015). *Nitel Araştırma Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımları*. F. N. Seggie & Y. Bayyurt (Ed.). Ankara: Anı.

Yavuzçehre, P. S. & Torlak, S. E. (2006). Kentsel Yaşam Kalitesi ve Belediyeler: Denizli Karşıyaka Mahallesi Örneği, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(4), s. 184-207.

<https://www.samsunhaber.com/samsun-haber/samsun-dakorkunc-iddia-engelli-genc-darp-mi-edildi-h24983.html>, Erişim Tarihi: 20.03.2018

<https://www.samsungazetesi.com/son-dakika/engelli-ogrenciye-siddet-uygulayan-ogretmen-h904308.html>, Erişim Tarihi: 20. 03.2018

<http://www.hurriyet.com.tr/zihinsel-engelli-genci-tacizden-gozaltina-alind-40604584>, Erişim Tarihi: 22.03.2018

<http://www.posta.com.tr/samsun-da-cami-tuvaletinde-ozurlucocuga-tecavuz-haberi-1376666>, 23.03.2018

<https://www.samsungazetesi.com/samsun-haber/samsun-da-engelli-kadina-taciz-davasi-sapik-hapiste-h742426.html>, Erişim Tarihi: 02.04.2018

<http://www.milliyet.com.tr/galos-makinesi-engellilere-umut-odu-sinop-yerelhaber-2527239/>, 02.04.2018

<http://www.samsun24haber.com/engelli-kadinlar-marka-tescilibekliyor-892755h.htm>, Erişim Tarihi: 02.04.2018

<http://www.hedefhalk.com/engelliler-adina-para-toplayanlari-ihbar-edin-1381420h.htm>, Erişim Tarihi: 06.04.2018

<http://www.milliyet.com.tr/isitme-engelliler-dunya-sampiyonasi-samsun-yerelhaber-1474507/>, Erişim Tarihi: 10.04.2018

<http://www.vitrinhaber.com/guncel/sinop-sakatlar-dernegi-engelliler-haftasi-icin-toplandi-h20062.html>, Erişim Tarihi: 14.04.2018

CİNSEL ŞİDDET HABERLERİNİN ŞİDDETİN YENİDEN ÜRETİMİ VE HABER ETİĞİ BAĞLAMINDA ANALİZİ

Büşra Nur Duran, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Giriş

Cinsel şiddet, mağdurları üzerinde travmatik olabilecek izler bırakan bir eylemdir. Araştırmamıza başlarken yazılı medyanın yapacağı haberleri hukuki sorumluluk, ahlaki duyarlılık dolayısıyla ve kamusal yararı gözetme bilinci ile hareket ederek planlamasını bekliyoruz. Nitekim medya, erişim ve etki gücünün yüksekliği bakımından toplumun dönüştürülmesi ve ideal toplumun inşası noktasında büyük sorumluluk sahibidir. Haberler sadece bilgi akışını sağlamaz. Aynı zamanda haber dilinde kullanılan kavramlar, ifade üslubu yaşananlara dair algı dünyamızı şekillendirir. Bu bakımdan haber dili çok büyük önem arz etmektedir.

Haber, halkı gündemden haberdar etme amacı ile oluşturulur. Biz bu çalışmada haber içeriklerinde kullanılan kavramlar, görsellik, mağdur kimlik bilgileri gibi detayların yanı sıra ilgili haberlerin aşağıda sıraladığımız amaçlara yönelik paylaşımlar olup olmadığını da tetkik edeceğiz:

- **Önleme:**
 - Yetişkinlerde cinsel şiddete karşı farkındalık oluşturma. Hangi davranışlar cinsel şiddet olarak tanımlanır? Cinsel şiddete maruz kalınması halinde ne yapılması gerekir?
 - Çocukları bilinçlendirme. Gerek bizzat çocuklara gerekse yetişkinlere yönelik, sorumlulukları altındaki (veli/vası) çocukları cinsel şiddetin ne olduğu ve cinsel şiddetten korunma yolları konusunda rehberlik edebilmeleri için bilgilendirme.
- **Caydırma:** Cinsel şiddet eylemlerinin suç olduğu, yapılma şekline göre basit/nitelikli hallerinin olduğu ve cezai

yaptırma tabi tutulduğuna yönelik içerik ile potansiyel faillerin engellenmesi.

➤ Bilinçlendirme: Cinsel şiddete maruz kalan kişinin başvuracağı kurumlara dair bilgilendirme. Örneğin şiddet mağduru kadın ve çocukların acil durumlarda ulaşabilecekleri Kadın Çocuk ve Sosyal Hizmet Danışma Hattı: ALO 183, şiddetin önlenmesine, tedbir kararlarının izlenmesine hizmet eden, şiddet mağduru kişiye yönelik hizmetler ile şiddet uygulayan/uygulama ihtimali olan kişilere yönelik psiko-sosyal destek, eğitim vb veren ŞÖNİM (Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi), Aile İçi Şiddetle Mücadele Ve Çocuk Şube Müdürlüğü gibi cinsel şiddetin tarafı olan/olabilecek bireylerin başvurabilecekleri ilgili kurum ve kuruluşları bilmesini sağlama.

Cinsel şiddet:

Arapça kökenli şiddetin kelime anlamı katılık, sertlik (Lisanül arab) olmakla birlikte bugün “karşıt görüşte olanlara kaba kuvvet uygulama, kaba güç, duygu ve davranışta aşırılık” (http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelim&guid=TDK.GTS.5ad3a7f1e692f1.28264366 erişim tarihi: 01.04.2018), “meseleleri uzlaşma yoluyla değil, kaba kuvvet kullanarak halletmeye kalkışma ve bunun için kullanılan kaba kuvvet” (Kubbealtı <http://lugatim.com/s/%C5%9Fiddet>) anlamlarını kazanmıştır.

Cinsel taciz, tecavüz içeren fiiller, fuhşa-enseste zorlamak, doğum yapma-yapmama, kürtaj gibi müdahalelere zorlamak ve cinsel organa zarar verici eylemlerde bulunmak cinsel şiddet olarak adlandırılır. Zorlama zaman, mekân, tür olarak fark etmeksizin eşten dahi gelmiş olsa cinsel şiddet kapsamına girer (Aile içi şiddetle mücadele el kitabı, başbakanlık kadının statüsü el kitabı, s.8.). Bu bakımdan özetle bir kimsenin cinsellikle alakalı istemediği herhangi bir fiile zorlanması cinsel şiddet olarak tanımlanır. Görüldüğü gibi mağdur, mağdurun cinsiyeti, eylemin zamanı, yeri ve şekli gibi veriler davranışın “cinsel şiddet” olarak tanımlanmasına etki etmemektedir.

Yasalara göre cinsel şiddet:

5237 sayılı TCK 102. Maddeye göre kişinin vücut dokunulmazlığının ihlali cinsel saldırı olarak tanımlanmıştır. TCK 105. Madde bir kimsenin cinsel amaçlı olarak taciz edilmesini cinsel taciz olarak tanımlayarak hükümlerini düzenler.

TCK 103. Madde, Çocuk hakları Sözleşmesi 34-35. Maddeler gereğince çocuklar her türlü cinsel istismara karşı koruma altına alınmıştır. Bu bağlamda çocuğun kaçırılması, satılması, cinsel tacize-tecavüze uğraması pornografik malzeme olarak kullanılması, fuhuş yapması üzere pazarlanması faaliyetlerine karşı çocuk, yasalarla güvence altına alınmıştır. Bu kapsama giren her tür fiil “çocuğun cinsel istismarı” suçunu teşkil eder.

TCK 104. Maddeye göre reşit olmayanla cinsel ilişki suç sayılmıştır. 15 yaş altı çocuğa yönelik her türlü cinsel davranış suç iken 15-18 yaş arası reşit olmayan çocuklarda rıza unsuru dikkate alınmış ve cinsel davranışın hükmü buna göre düzenlenmiştir.

Zikredilen cinsel davranışların internette ya da gerçek hayatta, öz-üvey yakın ya da bir yabancı tarafından gerçekleştirilmiş olması farklılık arz etmez. Kişinin rızası olmaksızın vücuduna organ yahut cisim sokulması, bu eylemin kendini savunamayacak kişiye karşı gerçekleştirilmiş olması, yetki suiistimali, üçüncü derece hısımlık, silah zoru ile uygulanması ve fiil neticesinde failin yaralanması, bitkisel hayata girmesi, ölmesi halleri suçun nitelikli halleri olarak kabul edilerek ceza arttırılır.

Dünya Sağlık Örgütü'nün 3 Ekim 2002 tarihinde sunduğu Dünya Şiddet Ve Sağlık Raporu'nda cinsel şiddet şu şekilde tanımlanmıştır: “Herhangi bir cinsel aktivite, cinsel aktiviteye teşebbüs fiili, kurban ile arasındaki hısımlık ilişkisi fark etmeksizin bir kimsenin bir başkasını zor kullanarak bir kişiye cinselliğe yönlendiren davranışları cinsel şiddettir. Cinsel şiddet tanımı, penisle, başka bir vücut organıyla veya bir cisimle

vulvaya veya anüse yönelik fiziksel bir zorlamayı yahut kabule zorlamayla gerçekleşen penetrasyon ile tecavüz eylemini içerir.”

(<http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs239/en/>) Dünya Sağlık Örgütü bir davranışın cinsel şiddet olarak işlem görmesi için zorlamayı, penetrasyonu gerekli görmektedir. Bununla birlikte Başbakanlık tarafından hazırlanmış Aile İçi Şiddetle Mücadele El Kitabında şiddetin kapsamı oldukça geniş tutulmuştur.

Çocuğa yönelik cinsel şiddet şu eylemleri kapsar: rızai olmayan tamamlanmış veya teşebbüs aşamasında kalmış cinsel temas ve röntgencilik, cinsel taciz gibi temas içermeyen cinsel nitelikli eylemler; kabul veya ret konusunda ehil olmayan birini ticari amaçla pazarlama veya sanal olarak sömürme gibi eylemler (<http://www.who.int/mediacentre/factsheets/violence-against-children/en/>). Görüldüğü gibi cinsel taciz, cinsel istismar, cinsel saldırı olarak tanımlanan tüm fiiller “cinsel şiddet” kapsamına girmektedir.

Cinsel şiddet davranışları mağduru ve faili cinsiyete göre farklılaşmayan davranışlardır. Şiddet genel olarak çocuğa ve kadına şiddet şeklinde kalıp ifadeye dönüşmüşse de bu davranış biçiminin yaşı ve cinsiyeti yoktur. Yani bir erkeğin kadına veya çocuğa yönelik davranışı cinsel şiddet kapsamına girebileceği gibi bir kadının da erkeğe veya çocuğa cinsel şiddet uygulaması mümkündür. Ancak nicelik bakımından kadınların ve çocukların mağdur, erkeklerin fail olduğu vakalar toplumsal algıyı şiddetin erkek egemenliğiyle eşdeğer görüldüğü bu nedenle şiddet ile ilgili tartışmaların erkek egemen toplum yapısından kaynaklandığı sonucuna götürmüştür.

Kadına şiddetin sloganlaştırılması ayırıştırıcı bir izlenim yaratmaktadır (Talip özdeş, kuranda cinsiyet ayrımcılığı). Şiddetin kadın üzerinden tanımlanması, şiddet söylemlerinin kadına hasredilmesi şiddetin sağlıklı analizinin önüne geçmektedir. Önlenmesi gereken kadına, çocuğa, hayvana şiddet değil; “şiddettir.” Şiddet, toplumsal düzeni, sağlığı tehdit eden; insan haklarına aykırı bir olgudur.

Rıza dışında gerçekleşen şiddet davranışlarının olumsuzluğu izaha ihtiyaç duymazken şiddet içeren cinsellik, kişilerin mahrem alanına, kişisel tercihlere bırakılmakta, bir nevi içerdiği şiddet unsurları ihmal/göz ardı edilmektedir. Modern klinik çalışmalarının öncü isimlerden Krafft-Ebing, cinsel sadizmi “küçük düşürücü, karşı tarafa ağrı çektirmek ya da yara oluşturmak gibi acı verici davranışlar ile orgazma kadar varabilen cinsel haz arzusu” (Krafft ebing Psychopathia Sexualis: The Classic Study of Deviant Sex) olarak tanımlar. Mental Bozuklukların Tanısal Ve Sayımsal El Kitabı DSM-IV-TR’ye göre parafilinin alt türü olan cinsel sadizmin hastalık sınıfına alınması için bu davranışların onay vermeyen birine karşı uygulanması, bu fantezilerin belirgin bir sıkıntıya ya da kişilerarası soruna neden olması şartları aranmaktadır.

Yetişkinler arası cinsel ilişkilerde rıza unsurunun varlığı dolayısıyla hukuki karşılık bulamasa da şiddet eylemi içeren sadist-mazoşist cinsel eylemler de cinsel şiddet olarak tartışılmalıdır. Nitekim şiddetin kabul edilebilir bir yönü yoktur ve şiddetin cinsel fantezi adıyla süslenmesi bunu mümkün kılmaz. Üstelik dünya üzerinde ölümle sonuçlanan pek çok sadist-mazoşist cinsel deneyim örneği mevcuttur. Bu haberlerden bazı kesitler şu şekildedir: “Arizona’da 43 yaşındaki sevgilisi ile sado-mazoşist ilişki yaşayan bir genç kız, boğazına kablo doladığı sevgilisini öldürdü” (<http://www.milliyet.com.tr/sado-mazosist-iliski-oldurdu/dunya/detay/1833782/default.htm> Erişim tarihi: 20.04.2018), “Sado-mazoşist ilişkiler yaşayan Zoe O’Brien adlı İngiliz, Brighton kentindeki evinde fantezi amaçlı kendini asıp fotoğraf çekmeye çalıştığı sırada hayatını kaybetti” (<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/fantezi-yaparken-kendini-asti-40584839>). Bu bakımdan cinsel şiddetin farklı şekillerde gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Örneğin aktardığımız vakalarda olduğu gibi cinsellik şiddet unsurları barındırabilir. Yahut adam öldürme/yaralama kastıyla girişilen eylem, savaşlarda yapılan tecavüz eylemleri gibi, cinsellik içerebilir. Her iki şekilde yapılan eylem de “şiddet” vasfını taşımaktadır. Kur’an-ı Kerim, nikâhlı eşler arasında, ön taraftan olan münasebetin şeklini taraflara bırakıyor olsa da (Bakara 2/223)

sado-mazoşist nitelikli cinsel ilişkinin bedeninin mahremiyeti, işkence yasağı platformunda tartışılması gerekir.

Basın özgürlüğü:

Basın özgürlüğü bilgi edinme, bilgiyi yayma-yorumlama, eser yaratma gibi fiilleri içerir (Basın kanunu 5187 sayılı kanun m. 3). Basın özgürlüğü ifade özgürlüğü ve düşünceye ulaşma hakkını bünyesinde barındıran geniş bir haktır. Herkesin düşüncesini özgürce açıklayabilmesi ve dileyenin buna ulaşabilir olması itibarıyla aslında ifade özgürlüğü ve açıklanan düşünceye ulaşma özgürlüğü iç içe girgin kavramlardır. Ancak söz konusu hak, devletin izne ve denetime tabi tutmasına, yaptırımlara gitmesine engel teşkil etmez (Avrupa insan hakları sözleşmesi m.10).

Temel prensip olarak her vatandaş düşüncesini sözle, yazıyla, resimle vs. açıklama hakkına sahip iken, güvenliğin sağlanması, düzenin korunması, gizli bilgilerin saklanması gibi zorunlu hallerde bu hakka sınırlandırma getirilebilir (Anayasa m. 26.). Bu nedenle düşünceyi ifade etme, bunu neşretme gibi hakların kullanılması konusu kanunlarla düzenlenmiştir. İlgili kurallar 5187 sayılı Basın Kanunu'nda yer almaktadır.

Yazılı medya üretilmesi, süreli-süresiz yayın çıkarılması, basımevi kurulması için izne gereksinim yoktur. (Bununla birlikte haber kaynaklarını açıklama konusunda süreli yayın sahibi, sorumlu müdür ve eser sahibi, zorunlu tutulamaz. Basın kanunu madde 12.) Gazete çıkarmak isteyen bir grup insan bunu özgürce yapabilir. Devlet, vatandaşların basın ve haber alma özgürlüklerini teminat altına almakla yükümlüdür. Devletin güvenliği, bütünlüğü, sırrının ifşası ve suç işlemeye teşvik söz konusu olmadıkça müdahalesi mümkün değildir (Anayasa m. 28-29.). Örneğin cinsel saldırı olayları ile ilgili “haber vermenin sınırlarını aşan”, “okuyucuyu bu fiilleri yapmaya özendiren” yani mağduru rencide eden ve kişisel haklarını ihlal eden fiilleri öğreten/özendiren resim ya da yazıların paylaşılması durumlarında ağır para cezası yaptırımları uygulanır (5187 sayılı Basın Kanunu m. 20).

Haberin okuyucu üzerindeki etki gücünü esas alan hükümlerin yanında haberi yapılan mağdurun kişilik haklarının korunması bağlamında kimliğinin açıklanmaması da kanunla düzenlenmiştir. Buna göre yaşanan ensest ilişkilerde bu kişilerin, 18 yaş altı suç faili ve mağdurlarının tanınmalarına yol açacak yahut kimliklerini açıklayan verilere haberde yer verilmemesi gerekmektedir. Aksi durumlar ağır para cezası ile cezalandırılır (5187 sayılı Basın Kanunu m. 21.).

Haber metni oluşturulurken mağdur hakkında sınırlandırılarak verilecek olan bilgi konusunda bir standart olmaması mağdurun haklarının dolaylı yoldan ihlaline sebebiyet vermektedir. Örneğin Antalya’da 10 yaşında bir çocuğa, yaşadıkları apartmanın görevlisinin uyguladığı cinsel istismar ile ilgili haber yapan bir web sitesi failin (A.Ö.), mağdurun ve şikâyetçi olan mağdur annesinin (F.Y.) isim ve soy isimlerini kısaltarak, görsel olarak kullandığı mağdur annesinin fotoğrafını flu olarak vermiştir. Bununla birlikte site annenin verdiği, habere iliştilmiş röportaj videosunda herhangi bir annenin tanınmasını engelleyici herhangi bir önlem almamıştır (<https://www.haberler.com/kizina-cinsel-saldiridan-90-yil-hapsi-istenen-10232027-haberi/>). Bir başka sitede mağdur çocuğun yüzü flu iken annenin yüzü açıkça verilmiştir (<http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ayse-arman/yuh-olsun-beter-olsun-kapici-10-yasindaki-cocuga-tecavuz-etti-40647959>). Aynı haberi aktaran bir başka site mağdurun annesinin adını “Funda Y.” olarak kısaltmış (<https://www.aydinlik.com.tr/istismara-sessiz-kalmayan-annenin-cigliyi-yanit-buldu-yasam-kasim-2017-3>). Bir başka site annenin adını “Funda Yurtöğren” olarak açıkça yazmış ve müzisyenlik yaptığı, Antalya’nın Muratpaşa ilçesinde ikamet ettikleri detayına yer vermiştir (<https://www.aydinlik.com.tr/istismara-sessiz-kalmayan-annenin-cigliyi-yanit-buldu-yasam-kasim-2017-3>). Mağdurun kimliği açıklanmamış olsa da farklı haberlerde verilen detaylar birleştirildiğinde buna ulaşmak okuyucu için çok da zor olmayacaktır.

Şiddet görsellerinin, haberlerinin toplum üzerindeki etkisi:

Cinsel şiddet içerikli vakaların aktarımında verilen detaylar ve yapılan tekrarlar şiddetin yeniden üretimi sonucunu doğurmaktadır. Şiddetle alakalı herhangi bir meselenin haberi yapıldığında normal şartlardan olacağından çok daha fazla kişi şiddete tanıklık etmektedir. Ayrıca medyada yayınlanması ile bir kişi normal hayatta karşılaştığından çok daha fazla şiddet haberi ile karşılaşacaktır. Bu bakımdan bu haberler için “şüyuu vukuundan beter” tabiri yerinde olacaktır.

Şiddet görsellerinin, şiddet içerikli eğlence programlarının, oyunların, TV programlarının, pornografik materyallerin muhatap kitlesini şiddete yönlendirme etkisi üzerine pek çok çalışma yapılmıştır. Bunlardan bir kısmı şiddet temasını olumsuz etkilerinden dolayı eleştirirken, bir kısmı ise bu yaklaşımı abartılı bulmaktadır (Ayrıntılı bilgi için bkz Paul Ruschmann, *regulating violence in entertainment*, ed: Alan Marzilli. M.A. J.D., Amerika: Chelsea House Publishers, 2010).

Endişeleri yersiz bulan görüşe göre şiddet içerikli video oyunları ile gerçek dünyada yaşanan şiddet olayları arasındaki ilişkiyi ortaya koymaya yönelik yapılan çalışmaların neden-sonuç ilişkisi üzerine değil de karşılıklı ilişki üzerine dayandırılmıştır. Yani bu görüşün iddiası, yapılan çalışmaların şiddet davranışının şiddet görselinden kaynaklandığını ispat etmekten ziyade, şiddet görseli ile şiddet davranışı arasında bir bağlantı olduğunu tespitiye yönelik olduğudur. Bu bağlantı şiddet eğilimi olan insanın şiddet görsellerine ilgi duyması nedeniyle de olabilir bu nedenle yetersiz bir delildir.

Bir diğer görüşe göre iletişim ortamları şiddetin yaygınlaşma sebeplerinden biridir (Neil postman, çocukluğun yok oluşu). Şiddet teması, okuyucuyu şiddete karşı duyarsızlaşmaya iter. Şiddeti sıradan, olağan bir eylem olarak gören birey, mağduru anlama, destek olma, şiddete mani olma gibi konularda beklenen reaksiyonu gösteremez. Bir diğer boyutuyla kişilerde ümitsizlik ve korku hislerinin artmasına sebep olan şiddet görselleri, bireyin şiddet vakalarını gerçekleştirdiğinden daha fazla olduğunu düşünmesine ve saldırıya uğrama endişesi dolayısıyla silahlanma gibi saldırgan davranışlara yönelmesine neden olur

(Ruschmsann, 2010, s.32-33). Bu durum psikolojide “kötü dünya sendromu” olarak adlandırılmıştır.

Haber analizi:

Halkın farklı kesimlerine hitap eden iki ulusal gazeteyi ve dış basından bir gazeteyi derinlemesine inceledik. Önce ilgili konu başlıklarında yapılan tüm haberleri derledik. Tablo 1’de cinsel şiddet, cinsel istismar, cinsel saldırı ve tecavüz anahtar kavramları ile ilgili sitelerin arama motorlarında aratmak suretiyle tespit ettiğimiz haber sayısının gazetelere göre farklarına yer verdik.

Tüm haberlerin hacminin oldukça geniş olması dolayısıyla, araştırmamızı yıllara göre kıyas yapabileceğimiz şekilde sınırlandırdık. Bu bağlamda Yeni TCK’nın yürürlüğe giriş tarihi olan 2005-2006 yıllarını, ayrıca haber niteliği ve niceliğinde mevcut değişimleri görmek açısından 2017-2018 yıllarını incelemeye aldık.

Tablo 2’de 2005-2006 yıllarında yapılan haberlerin caydırma, önleme, bilinçlendirme, kara propaganda ya da sadece haber verme niteliklerine göre tasnifine yer verdik.

Tablo 3’de ilgili konu başlıklarında yaptığımız aramaların sonuçları gazeteler arası karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Daha geniş bir perspektif çizebilmek açısından bu kısımda farklı gazetelere de yer verdik. Görüldüğü gibi 2005-2006 yıllarında toplam 85 haber yapılmışken; 2017-2018 yıllarında bu sayı yaklaşık 60 katına çıkarak 5102’ye ulaşmıştır. Şüphesiz haber niceliğinin artmasının pek çok amili vardır. Aşağıda saydığımız nedenler bunlardan bazılarıdır:

- Cinsel şiddet, cinsel istismar, insan hakları konusunda toplumsal bilinç düzeyi artmıştır.
- Cinsel şiddet kapsamına giren fiiller konusunda toplumsal algı değişmiştir. Örneğin yirmi yıl önce eşin zorla kurduğu cinsel ilişkinin hukuki bir boyutu yokken bugün “tecavüz” olarak adlandırılmakta ve “cinsel şiddet” olarak yargıya taşınabilmektedir.

- Gelişen iletişim olanakları, gerçekleşen şiddet, istismar vakalarının duyurulmasını kolaylaştırmıştır.

Zikrettiğimiz nedenlerden ötürü haber niceliğinin yıllara göre farklılaşması olağan bir gelişme iken gazeteler arası karşılaştırma yaparak yayıncılık anlayışının, değer yargılarının yapılan haber sayısına etkisini tespit etmek istedik. Tablo 3'te haber sayısındaki artış sunulmuştur.

Beklentilerimiz doğrultusunda yetişkin ve çocukların farkındalığını arttırmaya yönelik pek çok haberin yapıldığı gözlemledik. Bu haberler, düzenlenen seminer, panel, sempozyum gibi bilimsel etkinlikler; tiyatro, sergi gibi gösteriler; sivil toplum kuruluşlarının düzenlediği basın açıklamaları gibi içeriklerden oluşmuştur. Şiddet mağdurlarının destek ve ihbar için başvuracağı acil yardım hattı ALO 183 pek çok haberde yer almıştır. Hürriyet gazetesinde ortalama 100, yeni şafak gazetesinde 45 haberde çağrı merkezi numarasına değinilmiştir.

Toplumda infial yaratmış bazı vakaları gazeteler arası habercilik anlayışı farklılıklarını gözlemlemek için özel olarak ele aldık. Özgecan Aslan (20) cinayeti, Kayseri'de üvey anne Songül Akpolat (29) tarafından cinsel şiddet gören iki çocuk ve 10 çocuğa cinsel istismar uygulayan Muharrem Büyüktürk (55) ile ilgili haberler yakın markaja aldığımız bu haberlerdir. Bu haberlere getirilen yayın yasağı ilgili tüm haberlere ulaşmamızı engellemiş olsa da hali hazırda mevcut olanlar üzerinden bir değerlendirme yapmaya çalıştık. Tablo 4 üzerinde ilgili konu başlıklarında yapılmış haber sayıları verilmiştir.

Okul, okul servisi, ev, yakın akraba ziyaretleri, komşu evi gibi kişinin kendini güvende hissettiği mekanlarda yaşanan taciz-tecavüz olaylarının aktarımı; haberi yapılan ensest (yakın kan bağı olanlar arası cinsel ilişki), bestialite (hayvanla kurulan cinsel ilişki) vakalarının çokluğu okuyucu zihninde kötü dünya sendromunun gelişmesinin yanı sıra sapkın cinsel yönelimlerin normalleşmesi hissini uyandırma riski bakımından sakıncalıdır.

Haberlerin içeriğinde ceza boyutunun vurgulanmasını caydırma işlevi açısından önemli buluyorduk. Ancak ne yazık ki cinsel şiddet konusunun çoğu defa kara propaganda aracı olarak kullanıldığını gördük. Faillerin ceza almadıkları, ceza almalarına rağmen eylemlerine devam ettikleri, cezaların cüzi olduğu, tutuklanan faillerin serbest bırakıldıkları şeklindeki içerikler haber verme amacının dışına çıkıldığını gösterir niteliktedir. Söz konusu içerik toplumun yargıya olan güvenini sarsmasının yanında potansiyel faillere de cesaret verici bir fonksiyondadır.

Toplumun belli bir kesimini, inanç yapısını hedef göstermesi bakımından kara propaganda olarak adlandırdığımız haberler özellikle Muharrem Büyüktürk'ün bir yurttan 10 çocuğa yönelik yaptığı cinsel istismar suçuyla alakalı olarak düzenlenmiştir. İlgili olay Ensar Vakfı'nın kontrolündeki bir yurttan gönüllü öğretmenlik yapan Muharrem Büyüktürk'ün erkek çocukları istismar etmesini içermektedir.

Hürriyet gazetesi bu vaka ile ilgili 31 habere yer vermiştir. Haber metinlerinde mağdur çocuk sayısı arasında farklılıklar mevcuttur. Haber basına öncelikle “45 çocuğun istismarı” (<http://www.hurriyet.com.tr/egitim-senden-karaman-tepkisi-37263711>; <http://www.hurriyet.com.tr/altiok-ensarin-yaz-okulu-acma-izni-var-mi-37295057>) olarak yansımış sayı sonradan 10 olarak aktarılmıştır. (<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/karaman-iddianamesi-cocuklari-boyle-kandirmis-40089175>). Diğer taraftan sanığın isminin kısaltılarak yazılması konusunda bir tutarsızlık söz konusudur. Haber görseli olarak bazı haberlerde sanığın fotosu kullanılmış iken genellikle konu ile ilgili yapılan protesto gösterilerine ait görsellere ve açıklama yapan milletvekillerinin fotoğraflarına yer verilmiştir. Haber metinlerinde ayrıştırmacı ve kışkırtıcı bir dil kullanılmış ve haber içeriklerinin çoğu halkın dikkatini istismarın kötülüğüne değil Ensar Vakfı'na yönlendirecek nitelikte hazırlandığı görülmektedir. Olay Karaman'da yaşanmış, istismar failinin buradan ayrılarak daha sonra Konya'da ikamet etmesine rağmen Antalya'da (<http://www.hurriyet.com.tr/antalyada-ensar-vakfina-yumurtali-protesto-37264539>), Manisa'da (<http://www.hurriyet.com.tr/manisada-ensar-vakfina-yumurtali-protesto-37264539>),

.com.tr/manisada-ensar-protestosu-37296911), Bodrum’da (<http://www.hurriyet.com.tr/ensar-vakfi-bodrum-sube-baskaninin> -marketine-s-40238405) yapılan saldırıları konunun bağlam dışına taşınmasına örnek olarak gösterebiliriz. “Ensarcı değil laik Türkiye” (<http://www.hurriyet.com.tr/meb-onunde-ensar-vakfi-tepkisi-40539385>) tepkisi ile tartışmaların arkasındaki saiki görmek mümkündür.

Yurt içinde yaşanan olayların dış basına yansımalarını görmek amacıyla taradığımız BBC Türkçe’nin, cinsel şiddet ile ilişkili toplamda 12 haber verirken, bu vaka dikkate alındığında 7 habere yer vermesi de dikkat çekicidir.

Konu ile ilgili 5 haberine ulaşabildiğimiz Yeni Şafak gazetesi bu vaka ile ilgili haberlerde genellikle Vakıf Mütevelli Heyeti Başkanı Cenk Dilberoğlu’nun fotoğrafını kullanmıştır. Haber dilinin savunmacı olduğu gözlenmektedir. Haber başlıkları şu şekildedir:

- Dilberoğlu’nun Ensar Vakfı’nının davaya müdahil olacağını bildiren “cübbemi giyip orada olacağım” beyanı (<https://www.yenisafak.com/gundem/cubbemi-giyip-orada-olacagim-2452171>)
- Yapılan haberlerin İslam camiasını karalamaya yönelik olduğunu bildiren “iftiralarında sınır tanımıyorlar” suçlaması (<https://www.yenisafak.com/gundem/iftiralarinda-sinir-tanimiyorlar-2439029>)
- Muhalefetin Ensar Vakfı’na karşı mağdur çocukların ailelerine para vermek suretiyle şikâyetlerinden vazgeçirmeye yönelik suçlamalarını reddeden “Ensar Vakfı’ndan Kılıçdaroğlu’na cevap” haberi (<https://www.yenisafak.com/gundem/ensar-vakfindan-kilicdarogluna-cevap-2451998>)
- Ensar Vakfı’nın Muharrem Büyüktürk’e verilen cezanın az olduğunu, idam edilmesinin gerekliliğini aktardığı “o adama 600 yıl ceza bile az” (<https://www.yenisafak.com/gundem/o-adama-600-yil-ceza-bile-az-2439596>) ve “Ensar Vakfı Başkanı

Dilberoğlu: Bu kişi idam edilmeli
(<https://www.yenisafak.com/gundem/ensar-vakfi-baskani-dilberoglu-bu-kisi-idam-edilmeli-2439326>)
haberleri.

Görüldüğü gibi gazeteler arasında içerik ve üslup açısından oldukça farklı bir yaklaşım vardır.

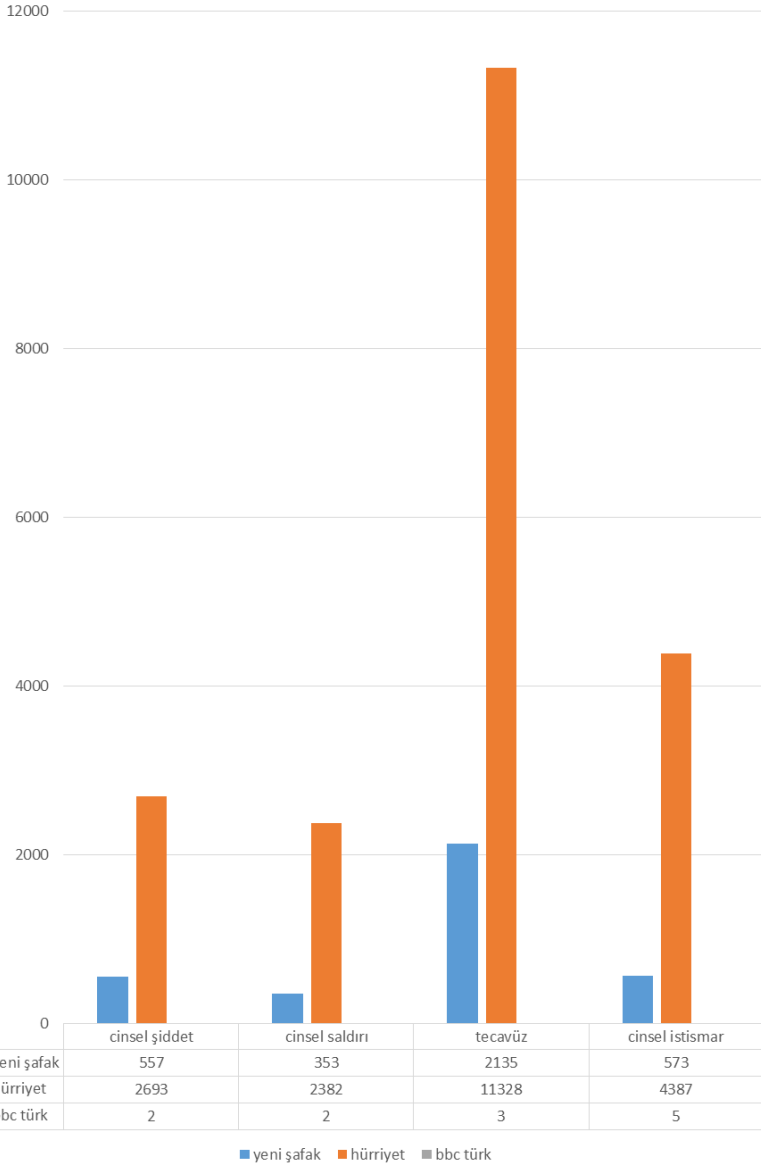
Sonuç:

İncelediğimiz haberlerde caydırma, bilinçlendirme, önleme ve yalnızca vakalardan haberdar etmeye yönelik içeriklerin her üç gazete için de mevcut olduğunu gözlemledik. Öte yandan şiddeti okuduğumuz kadar önleme yollarını okumuyoruz.

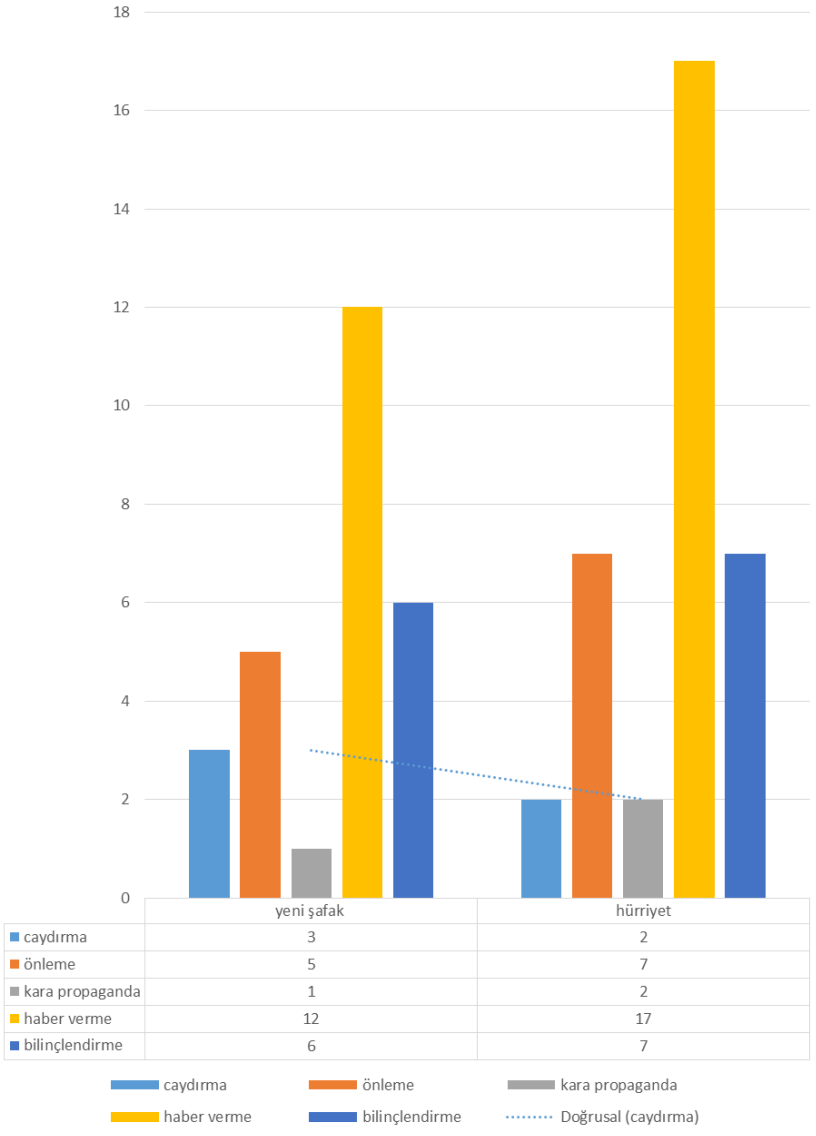
Cinsel şiddetin temel kavramlarından tecavüz, “sınırı aşma, ötesine geçme” (http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5addb696518b81.22286738) anlamı taşır. Toplumda öncelikle sınırın, kendisinin ve başkalarının sınırlarının ne olduğunu; insan haklarının, hangi davranışların hakkın ihlali anlamı taşıdığına yönelik bir bilincin oluşturulması öncelikli öneme sahiptir. Mahremiyet anlayışının vurgulanması bu bakımdan değerlidir.

Mağdur kişisel bilgilerinin paylaşılması noktasında uygulanması gereken kısıtlamanın keyfiyeti ile ilgili bir düzenleme olmadığı için bu durum habercilerin inisiyatifinde şekillenmektedir. Hal böyle olunca aynı vaka ile alakalı yapılacak ufak bir araştırma ile suçun taraflarının kimlik ve adres bilgilerine erişim mümkün olmaktadır. Örnek olarak kullandığımız vakada tarafların kişisel bilgilerinin detaylarına ulaştığımız siteler okuyucuya basılı materyal sunan değil yalnızca sanal ortamdan ulaşan sitelerdir. Buradan sanal ortamda denetimlerin yeterli olmadığı sonucunu çıkarmak mümkündür. Siteler arası bu tutarsızlık neticesinde paylaşılan bilgiler ile yeni mağduriyetlerin oluşmasının yolu açılmış olur. Bu nedenle haber detaylarında verilecek bilgilerle ilgili yasal düzenleme yapılmalı ve özellikle sanal ortamda yayın yapan haber organlarının denetimi güçlendirilmelidir.

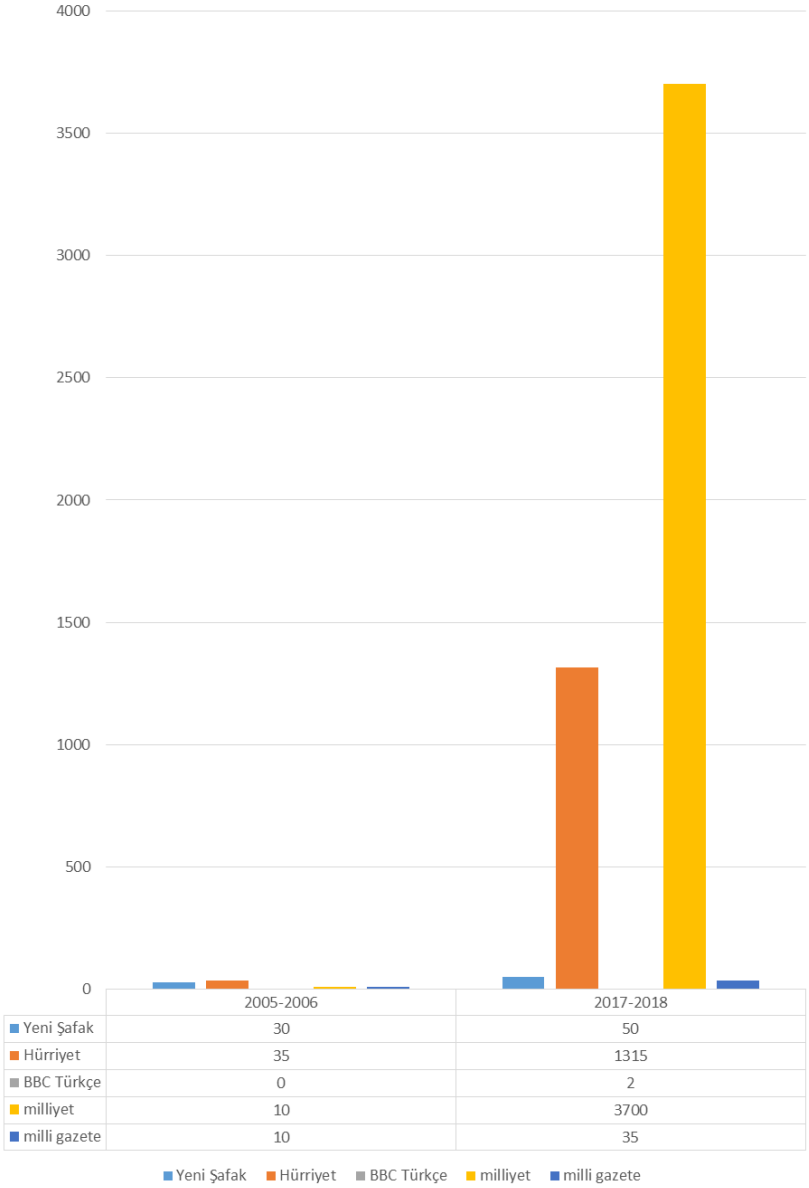
Tablo 1

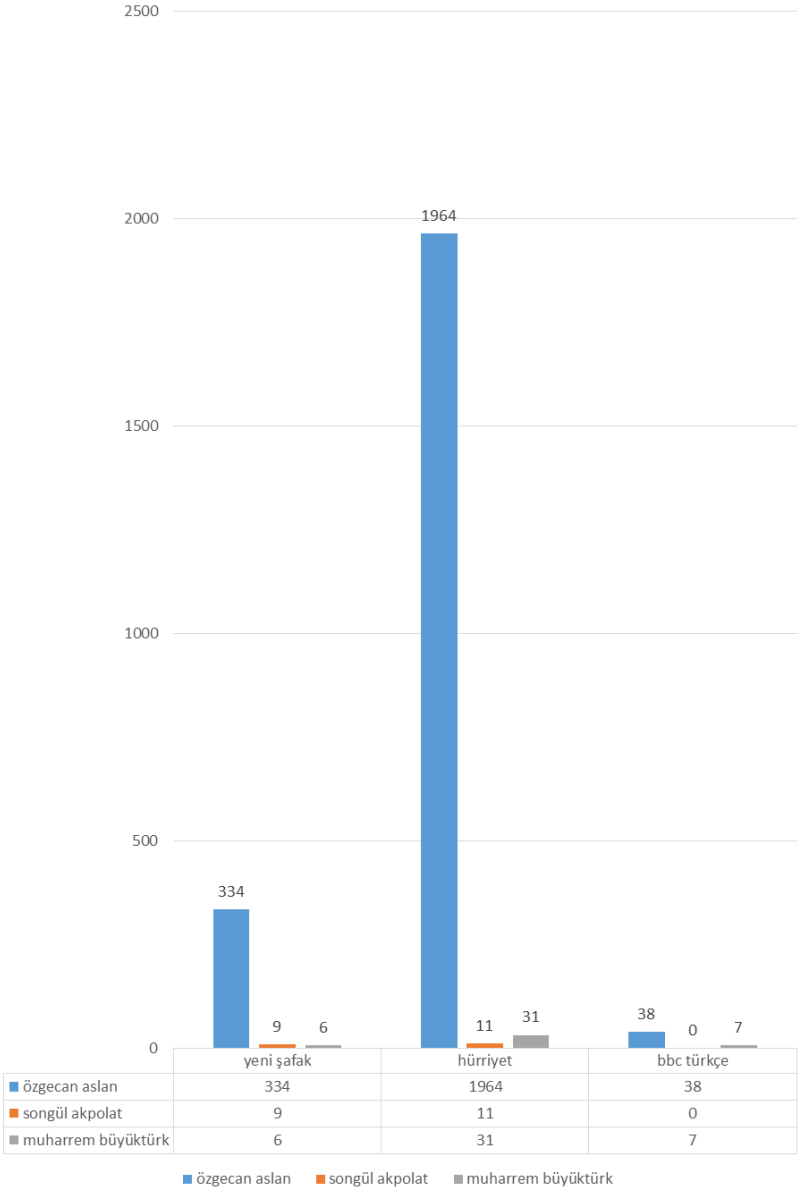
Tablo 2

Tablo 3

Tablo 4

Kaynakça

Anayasa

Avrupa insan hakları sözleşmesi

Basın kanunu

Krafft ebing Psychopathia Sexualis: The Classic Study of Deviant Sex

Marzilli. M.A. J.D., Amerika: Chelsea House Publishers, 2010,Neil postman, çocukluğun yok oluşu

Paul Ruschmann, regulating violence in entertainment, ed: Alan Marzilli. M.A. J.D., Amerika: Chelsea House Publishers, 2010, ss32-33.

Talip özdeş, kuranda cinsiyet ayrımcılığı Aile içi şiddetle mücadele el kitabı, başbakanlık kadının statüsü el kitabı, s.8.

01.04.2018

<https://www.haberler.com/kizina-cinsel-saldiridan-90-yil-hapsi-istenen-10232027-haberi/>

<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/fantezi-yaparken-kendini-asti-40584839>

<http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ayse-arman/yuh-olsun-beter-olsun-kapici-10-yasindaki-cocuga-tecavuz-etti-40647959>

<http://www.iyigunler.net/guvenlik/10-yasindaki-kiza-tecavuz-eden-kapiciyi-mahkeme-serbest-birakti-h318698.html>

22.04.2017

<https://www.aydinlik.com.tr/istismara-sessiz-kalmayan-annenin-cigliyi-yanit-buldu-yasam-kasim-2017-3>

<http://www.hurriyet.com.tr/altiok-ensarin-yaz-okulu-acma-izni-var-mi-37295057>

<http://www.hurriyet.com.tr/antalyada-ensar-vakfina-yumurtali-protesto-37264539>

<http://www.hurriyet.com.tr/egitim-senden-karaman-tepkisi-37263711>

[http://www.hurriyet.com.tr/ensar-vakfi-bodrum-sube-](http://www.hurriyet.com.tr/ensar-vakfi-bodrum-sube-baskaninin-)
[baskaninin-](http://www.hurriyet.com.tr/ensar-vakfi-bodrum-sube-baskaninin-)

[marketine-s-40238405](http://www.hurriyet.com.tr/ensar-vakfi-bodrum-sube-baskaninin-marketine-s-40238405)

[http://www.hurriyet.com.tr/manisada-ensar-protestosu-](http://www.hurriyet.com.tr/manisada-ensar-protestosu-37296911)
[37296911](http://www.hurriyet.com.tr/manisada-ensar-protestosu-37296911)

[http://www.hurriyet.com.tr/meb-onunde-ensar-vakfi-tepkisi-](http://www.hurriyet.com.tr/meb-onunde-ensar-vakfi-tepkisi-40539385)
[40539385](http://www.hurriyet.com.tr/meb-onunde-ensar-vakfi-tepkisi-40539385)

[http://www.hurriyet.com.tr/gundem/karaman-iddianamesi-](http://www.hurriyet.com.tr/gundem/karaman-iddianamesi-cocuklari-boyle-kandirmis-40089175)
[cocuklari-boyle-kandirmis-40089175](http://www.hurriyet.com.tr/gundem/karaman-iddianamesi-cocuklari-boyle-kandirmis-40089175)

<http://lugatim.com/s/%C5%9Fiddet>

[http://www.milliyet.com.tr/sado-mazosist-iliski-](http://www.milliyet.com.tr/sado-mazosist-iliski-oldurdu/dunya/detay/1833782/default.htm)
[oldurdu/dunya/detay/1833782/default.htm](http://www.milliyet.com.tr/sado-mazosist-iliski-oldurdu/dunya/detay/1833782/default.htm) Erişim tarihi:
20.04.2018

[http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=keli-](http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=keli-me&guid=TDK.GTS.5ad3a7f1e692f1.28264366)
[me&guid=TDK.GTS.5ad3a7f1e692f1.28264366](http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=keli-me&guid=TDK.GTS.5ad3a7f1e692f1.28264366) erişim tarihi:

[http://www.yenisafak.com/gundem/cubbemi-giyip-orada-](http://www.yenisafak.com/gundem/cubbemi-giyip-orada-olacagim-2452171)
[olacagim-2452171](http://www.yenisafak.com/gundem/cubbemi-giyip-orada-olacagim-2452171)

[https://www.yenisafak.com/gundem/ensar-vakfindan-](https://www.yenisafak.com/gundem/ensar-vakfindan-kilicdarogluna-cevap-2451998)
[kilicdarogluna-cevap-2451998](https://www.yenisafak.com/gundem/ensar-vakfindan-kilicdarogluna-cevap-2451998)

[https://www.yenisafak.com/gundem/ensar-vakfi-baskani-](https://www.yenisafak.com/gundem/ensar-vakfi-baskani-dilberoglu-bu-kisi-idam-edilmeli-2439326)
[dilberoglu-bu-kisi-idam-edilmeli-2439326](https://www.yenisafak.com/gundem/ensar-vakfi-baskani-dilberoglu-bu-kisi-idam-edilmeli-2439326)

[https://www.yenisafak.com/gundem/iftiralarinda-sinir-](https://www.yenisafak.com/gundem/iftiralarinda-sinir-tanimiyorlar-2439029)
[tanimiyorlar-2439029](https://www.yenisafak.com/gundem/iftiralarinda-sinir-tanimiyorlar-2439029)

[https://www.yenisafak.com/gundem/o-adama-600-yil-ceza-](https://www.yenisafak.com/gundem/o-adama-600-yil-ceza-bile-az-2439596)
[bile-az-2439596](https://www.yenisafak.com/gundem/o-adama-600-yil-ceza-bile-az-2439596)

[http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts](http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5addb696518b81.22286738)
[&guid=TDK.GTS.5addb696518b81.22286738](http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5addb696518b81.22286738)

<http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs239/en/>

[http://www.who.int/mediacentre/factsheets/violence-against-](http://www.who.int/mediacentre/factsheets/violence-against-children/en/)
[children/en/](http://www.who.int/mediacentre/factsheets/violence-against-children/en/)

BİR SOSYAL TRAVMA KAYNAĞI OLARAK PSIKOLOJİK ŞİDDET (MOBING)

Elif Ertan, Giresun Üniversitesi

Kurtuluş Yılmaz Genç, Giresun Üniversitesi

Giriş

Günümü yaşam koşulları, hayat standartları, gelişen teknoloji, rekabet ortamının doğurduğu yaşamın içgüdüsel bir olgusu savunma mekanizmasının bir parçası olan örgütlerin sessiz savaşıdır “mobing”. Örgütteki rekabetin sessiz bir savaşa dönüştüğü, gücünün kazanıp güçsüzün gitmesi üzerine kurulan rekabet ortamının yarattığı bir kavramdır. Bu davranış şekli ülkemizde son dönemde ceza yasasına dahil edilmiştir. Bu davranış şekli bir suç ifade etmektedir.

Alay etmek, yapılan işi küçümsemek, kişilik özelliklerini sürekli gündeme getirmek ve küçümsemek, lakap takmak, sürekli olarak bağırarak, kötü söz söylemek, yalnız bırakmak, arkasından konuşmak, iftira atmak, eksikliklerini abartarak sürekli vurgulamak, başarılarını başarısızlık olarak göstermek, rahatsız edici kontrol faaliyetleri gerçekleştirmek, selam vermemek, selam almamak, sürekli savunma istemek, savunma sırasında kullanılan sözler için ayrıca savunma istemek, vücut dili ile küçümsemek, deli muamelesi yapmak gibi farklı şekillerde gerçekleşebilen mobing doğrudan bir travma nedenidir. Mobingin nedenleri arasında, kişisel çıkarlar, bireysel kin ve nefret, ayrımcılık eğilimi, düşünce farklılıkları, mobing uygulayan kişinin psikolojik sağlığının yerinde olmaması, uygulayıcının kişisel az gelişmişliği gibi nedenler en başta gelmektedir.

Mobing konusu, son dönemde literatürde genişçe işlenmektedir (Ör. Çelik, 2017; Kuşseven, 2016; Leymann, 1996). Konu,

toplumlar demokratikleştikçe ve bilinçlendikçe daha açık şekilde ele alınmakta teşhir edilmektedir.

Mobbing, kavramsal olarak örgütleri kapsasa da içinde insan psikolojisini barındırmaktadır. Çünkü, mobbingin zorbaları ve mağduru insandır. Hala neden uygulandığı konusunda kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Bu durumda yapılması gerek toplumsal bilinci oluşturmak ve farkındalık yaratmaktır. Bu çalışmada farkındalık yaratılmaya çalışılmıştır.

1. Mobbing'in Tarihi

Mobbing ilk olarak 1960'lı yıllarda Avustralyalı Davranış Bilimci Konrad Lorenz tarafından hayvanlar arasındaki bir etkileşim için kullanılmıştır. Lorenz'e göre bu kavram hayvanlar arasındaki küçük veya güçsüz hayvanların büyük veya güçlü hayvanlar tarafından hırpalanması, yıldırılması hatta yenmesi olarak tanımlanmıştır. 1970'li yıllarda İsveçli Fizikçi Peter Paul Heinemann, bu kavramı çocukların davranışları üzerine uyarlayıp, bir grup çocuğun kendilerinden zayıf başka bir çocuğu hedef alarak ona eziyet etmesi olarak tanımlamıştır. 1980'lerde ise İsveçli Pedagojik Psikolog Dr. Heinz Leymann ise kavramı işyerinde çeteleşme, örgütleşme anlamında kullanmıştır. Leymann (1996)'a göre mobbing, iş yerinde bir veya birkaç kişinin sistematik bir şekilde bir kişiye uyguladığı psikolojik baskı ve şiddettir (Leymann, 1996).

Kelimeyi köken bakımından inceleyecek olursak İngilizcede "mob" sözcüğü aşırı şiddetle ilişkili ve yasaya uygun olmayan kabalık anlamına gelmektedir. Latince "mobile vulgus"tan türemiş ve kararsız kalabalık, şiddete yönelmiş topluluk olarak adlandırılmıştır.

Mobbing kelimesi birçok araştırmacı tarafından farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Literatür incelendiğinde mobbingin şu kavramlar yerine kullanıldığı görülmektedir: zorbalık, işyerinde zorbalık, kabalık, işyerinde kabalık, şiddet, işyerinde şiddet, terör, işyerinde terör, işyerinde psikolojik taciz, işyerinde duygusal taciz, işyerinde manevi taciz, yıldırma, işyerinde yıldırma, işyerinde moral taciz, yıldırmaya yönelik saldırı ve

işyeri sendromudur. Ülkemizde ise daha çok “iş yerinde psikolojik taciz”, “yıldırma” veya “mobbing” anlamında kullanılmaktadır.

Türk Dil Kurumu Sözlüğüne göre “*gözdağı vermek*” olarak tanımlanan “yıldırma”, iş hayatında “mobbing”e karşılık gelmektedir. Mağdurun çalıştığı iş ortamını terk etmesi şeklinde sonuçlanabilen yıldırma, mobbingin esasını oluşturur.

2. Mobingi Çağrıştıran Kavramlar

2.1. Çatışma

Genel olarak çatışma, en az kişi arasında gerçekleşen fikir ya da çıkarılardan kaynaklı anlaşmazlıkları yansıtır. Örgütsel çatışma olumlu ya da olumsuz nitelikler içerebilir. Örgütsel açıdan çatışma, rekabet, görüş ayrılıkları, düşünce farklılıkları, mesleki farklılıklar, birim farklılıklarına dayalı olarak yaşanıyorsa kurum ya da kuruluşa olumlu etki edebilir. Olumlu niteliklere sahip, rekabete dayalı çatışma durumları işyerinde verimliliği artırabilir, yenilikçi faaliyetleri destekleyebilir. Bu tür bir çatışma, yapıcı fikirlerin, farklı bakış açılarının çatışmasıdır ve yönetilebilir niteliktedir.

Olumsuz niteliklere dayalı çatışma ise, ayrımcılık eğilimleri, güç ya da iktidar kavgası, ruhsal bozukluklar nedeniyle başlar, kabalık ve psikolojik taciz durumları içerir. Bu tür olumsuz davranışların sistematik hale gelmesi ile de mobbing ortaya çıkar. Bu noktada çatışma, fikirlerin çatışması durumundan çıkmış, ayrımcılık, şiddet, nefret içeren, olumlu mantığını yitirmiş, etik ve yasallıktan uzaklaşmış, sistematik kötü davranış durumuna gelmiştir.

Başlangıçta olumlu niteliklere sahip çatışmalar da sonra olumsuzlaşabilir. Leymann (1996), mobbingin çatışmanın abartılmış hali olduğunu, çatışmanın hemen ardından ya da aylar sonra ortaya çıktığını belirtmiştir (Leymann, 1996). Tınaz (2006), çatışmanın mobingi tetiklediğini, çatışmada çözüme kavuşmayan sorunların ilerleyen zamanlarda mobbing olarak tekrar ortaya çıktığını ifade etmektedir (Tınaz, 2006: 37).

Tablo 1: İşyerinde Çatışma ile Psikolojik Taciz Arasındaki Farklar

İşyerinde Çatışma	İşyerinde Psikolojik Taciz
Belirgin rol ve görev tanımları	Belirsiz roller
İşbirlikçi ilişkiler	İşbirlikçi olmayan davranışlar
Ortak ve paylaşılmış amaçlar	İlerisi hakkında öngörüsüzlük
Kişilerarası açık ilişkiler	Kişilerarası muğlak ilişkiler
Sağlıklı örgüt yapısı	Örgütsel aksamalar
Ara sıra ortaya çıkan geçici uyuşmazlık ve sürtüşmeler	Uzun süren ve sistematik etik dışı davranışlar
Açık ve dürüst stratejiler	Kuşkulu stratejiler
Açık çatışma ve müzakereler	Gizli faaliyetler ve reddedilen çatışma
Dolambaçsız iletişim	Dolambaçlı ve kaçamaklı iletişim

Kaynak: Çukur, 2016: 8.

2.2. Şiddet

Şiddet, güç ve baskı uygulayarak insanın fiziksel veya duygusal zarar görmesine sebep olan hareketlerin tümü olarak tanımlanabilir (Çukur, 2016: 8). Bu tanıma göre şiddet, fiziksel nitelikte olabileceği gibi duygusal, psikolojik şekillerde de olabilir.

İşyerin şiddetin boyutlarını anlatmak ve sınırlandırmak zordur. Şiddetin boyutu, şekli ve davranışları kişiye, ortama ve kültüre göre farklılık göstermektedir. Literatüre göre bakıldığında işyerinde şiddet; cinayet, soygun, tecavüz, yaralama, dışlanma, tehdit, bağırma, dayak, lakap takma şeklinde sıralanabilir (Tınaz, 2006: 43-45). Buna göre, mobing de bir şiddet çeşididir; psikolojik şiddettir. Fiziksel şiddeti tespit etmek ve kanıtlamak kolayken, psikolojik şiddeti tespit etmek daha zordur. Hukuken şiddetin her türlü yasak olduğundan, kötü niyetli insanların kanıtlanması zor olan psikolojik şiddeti uyguladıkları

düşünülebilir (Tınaz, 2006: 47-48). Böylece, sistematik olarak uyguladıkları bu yöntemle amaçlarına ulaşmaları kolaylaşabilir. Bu noktada elbette, mağdur durumdaki kişinin bilinçli olup olmaması, hakkını arama konusundaki duyarlılığı ve kararlılığı mobing uygulayıcının geri çekilmesini sağlayabilir.

2.3. Kabalık

Kabalık, genel saygı veya nezaket kurallarına aykırı şekilde sergilenen davranışlar olarak tanımlanabilir. Mobinge temel oluşturabilecek bu kavramın mobingden farkı ise genel nitelikte olmasıdır. Kabalık, kişinin yetiştirilme tarzı, görgüsü, ahlaki gelişimi, ruhsal sorunları ile ilgili olabileceği gibi bilinçli olarak da sergilenebilir. Kabalık, genel olarak kişiye psikolojik bir baskı içermeyen, daha çok çatışma çıkarmaya yönelik bir davranış olarak ele alınsa da, süreklilik göstermesi durumunda mobing çerçevesinde değerlendirilebilir. Böyle bir değerlendirme için davranışın sistematik bir hal alması ve doğrudan kişiliğe yönelmesi gereklidir.

3. Mobing Çerçevesinde Değerlendirilen Durumlar

Mobingin tanımı ve benzer kavramlar tanımlanmıştır. Peki, mobing haller nelerdir? Literatüre ve araştırmalara göre ülkemizde öne çıkan başlıklar aşağıdaki gibidir (Çelik, 2017; Filizöz ve Ay, 2011; Mercanlıoğlu, 2010; Tetik, 2010; Tutar, 2017):

- Görmezlikten gelme, kişiyi yalnız bırakma, iletişim kurmama,
- Arkadan konuşma,
- Lakap takma,
- Sürekli suçlama ve eleştirme,
- Uygunsuz şakalar yapılması, alay etmek,
- Cinsel tacize maruz bırakılması,
- Kariyer tehdidi,
- İş performansının ve motivasyonun engellenmesi,
- Gereksiz görev ve iş yükü,
- Yapılan işin sabote edilmesi,
- Statünün küçümsenmesi,

- Sözlü ya da yazılı tehdit,
- Yapılan işi küçümsemek, başarıyı başarısızlık olarak göstermek,
- Kişilik özelliklerini sürekli gündeme getirmek ve küçümsemek,
- Sürekli olarak kişiye bağırarak, kötü söz söylemek,
- İftira atmak,
- Eksikliklerini abartarak sürekli olarak vurgulamak,
- Rahatsız edici, taciz niteliğini alan kontrol faaliyetleri gerçekleştirmek,
- Sürekli savunma istemek, savunma sırasında kullanılan sözler için ayrıca savunma istemek,
- Vücut dili ile küçümsemek,
- Deli muamelesi yapmak.

Görmezlikten gelme, kişiyi yalnız bırakma, iletişim kurmama: Yok sayılma, dışlanma gibi başlıkları da içerir. Genellikle toplantılarda, iş yerinde veya iş gurubu ile olan sosyal aktivitelerde mağduru dışarda bırakma, sözlerini umursamama, fikirleri duymama şeklinde gerçekleşir. Amaç, mağduru psikolojik olarak yıpratmak, bitkin hale getirmek ve teslim olmasını sağlamaktır. Gündelik iş yaşamında iletişim kurmamak, sistematik olarak selam almamak, selam vermemek de bu yönde değerlendirilebilecek davranışlardır.

Arkadan konuşma: Dedikodu yapma gibi iş arkadaşları arasında mağduru aşağılama, küçük görme davranışıdır. Genellikle bu durum duygusal baskı oluşturduğundan mağdur durumu kimse ile paylaşmama eğilimi gösterir. Üst yönetim genel olarak konunun dışında olduğundan kanıtlanması zor bir durumdur. Arkadan konuşma, aynı zamanda mağduru yalnızlaştırma, onun aleyhine kamuoyu yaratma çabaları ile bütünleşir.

Lakap takma: Mağdurları dış görünüşlerine, düşünce tarzları, giyim tarzları konusunda eleştirme ve buna göre çeşitli aşağılayıcı kelimelerle isimler, lakaplar takmak şeklinde uygulanır. Lakaplar, sürekli psikolojik tacizin en açık örneğidir. Mağdur durumundaki kişi bunu kabullendiğinde, birçok

küçümseyici davranışın da önü açılmaktadır. Bir başka ifade ile bir süre sonra kabullenme davranışı bir bütünlük arz etmektedir.

Sürekli suçlama ve eleştirme: Mağdurun yaptığı işler ya da kişiliği ile ilgili olarak sürekli olarak yıkıcı nitelikte sözler söyleme ve bu şekilde kendisini değersiz ve iş bilmez olarak hissetmesini sağlamaya dönük çabaları yansıtır. Kişi, kendisini işi konusunda yetersiz, bilgisiz hissettiğinden ve sürekli izlenme duygusundan dolayı daha çok hata yapabilmektedir. Kişiyi teslim almaya dönük bir başka yöntemdir.

Uygunsuz şakalar yapılması: Mağdurun kişilik haklarına ve tercihlerine yönelik ya da cinsel içerikli şakaları kapsar. Bunlar sözle olabileceği gibi fiziksel nitelikte de olabilir.

Cinsel tacize maruz bırakılması: Cinsel saldırı ya da cinsel taciz şeklinde gerçekleşebilir. Cinsel saldırı, vücut dokunulmazlığının ihlal edilmesidir. Cinsel taciz ise laf atma, cinsel ilişki teklifinde bulunma, cinsel içerikli SMS ve e-posta gönderme şeklinde gerçekleşebilir. İşyerindeki bu tür olumsuzluklar, kabul edeni itibarsızlaştırma yolu ile örgütten uzaklaştırma amacını güder. Bu yöndeki hareketler aynı zamanda doğrudan suç teşkil etmekte, ceza yasalarında karşılık bulmaktadır.

Kariyer tehdidi: Mağdurun, mobing uygulayıcının kariyerine bir tehdit olarak görülmesinden kaynaklanır. Kişilerin başarılarının görmezden gelinmesi, başarıların başarısızlık olarak gösterilmesi en çok rastlanan örnekleridir.

İş performansının ve motivasyonun engellenmesi: Mağdurun iş motivasyonunu ortadan kaldırma yolu ile çalışması engellenmekte ve başarılı olmasının önüne geçilmektedir. Böylece, kişinin yaptığı işin yetersizliğini öne çıkarmak için fırsat doğmaktadır. Bütünsel bir yöntemi içerir.

Gereksiz görev ve iş yükü: Mağdurun görev tanımı dışında görevler verilmesi ve bunun süreklilik arz etmesi, mağdurun bilgi becerisine göre daha alt seviyede işler verilmesi şeklinde gerçekleşir. Bu şekilde, fazladan iş yükü oluşturma yolu ile

kişinin asıl işini yapmasına engel olunur. Bu, mağdurun başarısız bir insan olduğu propagandası için zemin hazırlayan bir yöntemdir.

Yapılan işin sabote edilmesi: Mağdurun iş yapmasının engellenmesi, yapılan işin görmezden gelinmesi, çok iyi yapılan işlerin bile eksiklerle dolu olduğu şeklinde propaganda ile gerçekleştirilen yöntemdir.

Statünün küçümsenmesi: Mobing uygulayıcı, sürekli olarak hiyerarşik düzeni hatırlatarak mağduru küçümser. Kişiyi kendisini değersiz, önemsiz hissettirme yolu ile onu teslim almaya dönük bir uygulamadır. Böylece, mobing mağduru eleştiri getirememekte, öneride bulunamamakta, giderek işine yabancılaşmakta, verimi düşmekte ve işyerini terk edebilmektedir.

Sözlü ya da yazılı tehdit: Mobing uygulayanın, mağduru haksız uyarı veya kınama yazıları ile meşruiyet perdesi arkasından taciz etmesidir. Bu noktada yapılması gereken, konuyu üst yönetime, bu yetersiz kalıyorsa yargıya taşımaktır.

Kişilik özelliklerini sürekli olarak gündeme getirmek ve küçümsemek: Bireyin kişilik özelliklerini sürekli gündeme getirip küçümseyerek, ona kendini değersiz hissettirmeye dönük davranıştır. Mobing uygulayan, adeta, o çevrede eksiklikleri olan tek kişinin kendisi olduğuna mağduru inandırmaya çalışır. Kişi direnecek kadar güçlü olamayabilir, durumu doğru teşhis edemeyebilir ve bir süre sonra pes edebilir.

Sürekli olarak kişiye bağırarak, kötü söz söylemek: Kişiyi kavgaya etmeye zorlama yoluyla hukuksal bir sorun yaratıp, onu örgütten uzaklaştırma düşüncesiyle yapılır. En çok kullanılan mobing yöntemlerinden biridir. Mağdurun sabırla hareket etmesiyle oyun bozulabilir.

İftira atmak: Kişiyi yalnızlaştırmak, hukuksal yaptırım uygulatmak ve böylece onu örgütten uzaklaştırmak amacıyla yapılır. Suçlama asılsız çıksa da kişiyi olumsuz etkileyeceği, direncini kıracağı hesaplanır.

Sürekli olarak savunma istemek: Asılsız suçlamalar yoluyla kişiden savunma istemek için

Leymann (1996), Kuzey Avrupa ülkelerinde yaptığı araştırmada, mobing mağdurlarının maruz kaldığı şiddete ilişkin 5 ayrı grupta 45 davranış biçimi saptamıştır (Leymann, 1996: 170-174). Bunların mobbing olarak değerlendirilmesi için en az birinin sistematik bir şekilde mağdura uygulanıyor olması gerekmektedir. ‘Kendini göstermeyi ve iletişim oluşumunu engellemek’, ‘sosyal ilişkilere saldırı’, ‘itibara saldırı’, ‘kişinin yaşam kalitesi ve mesleki durumuna saldırılar’, ‘kişinin sağlığına doğrudan saldırı’ şeklinde oluşturulan gruplar, aşağıda Tablo 2’de ortaya konmuştur.

Tablo 2: Mobingde şiddet Türleri

1.	<p>Kendini Göstermeyi ve İletişim Oluşumunu Etkilemek</p> <ul style="list-style-type: none"> - Üstü tarafından, kişinin kendini göstermesi kısıtlanmaktadır. - Sözü sürekli kesilmektedir. - Devamlı olarak birlikte çalıştığı çalışma arkadaşları ve meslektaşları tarafından kişinin kendini gösterme olanakları kısıtlanmaktadır. - Kişinin yüzüne bağırılmakta ve sürekli azarlanmaktadır. - Yaptığı iş sürekli eleştirilmektedir. - Kişinin özel yaşamı sürekli eleştirilmektedir. - Birey telefonla rahatsız edilmektedir. - Sözlü tehditler almaktadır. - Yazılı tehditler gönderilmektedir. - Bakışlar ve jestlerle ilişki reddedilmektedir. - İmalarla ilişki reddedilmektedir.
2.	<p>Sosyal İlişkilere Saldırı</p> <ul style="list-style-type: none"> - Çevredeki insanlar bireyle konuşmaktan kaçınmaktadırlar. - Mağdur görüşme ve konuşma hakkından mahrum bırakılmaktadır. - Bireye diğer çalışanlardan ayrı bir yer verilmektedir. - Meslektaşlarının kişiyle konuşması yasaklanmaktadır. - Kişi sanki orada yokmuş gibi davranılmaktadır.
3.	<p>İtibara Saldırı</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bireyin arkasından kötü konuşulmaktadır. - Bireyin hakkında asılsız söylentiler çıkarılmaktadır. - Birey gülünç duruma düşürülmek istenmektedir. - Mağdura akıl hastasıymış gibi davranılmaktadır. - Bireye psikolojik tedavi görmesi için baskı yapılmaktadır. - Bireyin bir özrü varsa bununla alay edilmektedir. - Gülünç duruma düşürmek için yürüyüşü, jestleri ve ses tonu taklit edilmektedir. - Mağdurun siyasi ve dini inanışıyla alay edilmektedir. - Bireyin özel yaşamıyla alay edilmektedir. - Bireyin milliyetiyle alay edilmektedir. - Kişi, özgüvenini olumsuz etkileyecek işler yapmaya zorlanmaktadır. - Bireyin çabaları yanlış ve küçültücü bir şekilde yargılanmaktadır. - Mağdur alçaltıcı isimlerle anılmaktadır. - Bireye cinsel imalarda bulunulmaktadır.
4.	<p>Kişinin Yaşam Kalitesi ve Mesleki Durumuna Saldırı</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bireye hiçbir özel görev verilmemektedir. - Mağdura verilen işler geri alınmaktadır. - Mağdura, sürdürülmesi anlamsız işler verilmektedir. - Mağdura, yeteneklerinden daha düşük düzeyde görevler verilmektedir. - Bireyin işi sürekli değiştirilmektedir. - Kişinin özgüvenini etkileyecek işler verilmektedir. - Kişinin nitelikleri dışında görevler verilerek itibarı zedelenmektedir. - Mağdura mali yük getirecek genel zararlara sebep olunmaktadır. - Kişinin evine veya iş yerine zarar verilmektedir.
5.	<p>Kişinin Sağlığına Doğrudan Saldırı</p> <ul style="list-style-type: none"> - Mağdur, fiziksel olarak zorlanacağı işler yapmaya zorlanmaktadır. - Mağdura karşı fiziksel şiddet tehditleri yapılmaktadır. - Kişinin gözünü korkutmak için hafif şiddet uygulanmaktadır. - Bireye fiziksel zarar verilmektedir. - Mağdura doğrudan cinsel taciz uygulanmaktadır.

Kaynak: Leymann, 1996: 170-174

4. Mobing Uygulayıcının Örgütteki Yeri

Bu konu literatürde farklı şekillerde ele alınmaktadır. Bunlardan en çok öne çıkan, ‘dikey mobing’, ‘yatay mobing’ şeklindeki ayırımdır. Bu iki kavram aşağıda açıklanacaktır:

4.1. Dikey Mobbing

Örgütlerde ast’ın üst’üne ya da üst’tün ast’ına uyguladığı mobing türüdür. Yaygın olarak üst’ün ast’ına uyguladığı mobing türüne rastlanılmaktadır. Bu kavram literatürde ‘hijerarşik mobing’ ya da ‘yukarıdan aşağıya mobing’ olarak da adlandırılmaktadır. Dikey mobing genel olarak, üst kademedeki bir yöneticinin alt kademedeki bir çalışanı azarlaması, saldırgan ve cezalandırıcı davranması, ona karşı diğer çalışanlar yanında küçük düşürücü hareketlerde bulunması gibi her zaman ve herkese karşı sergilemediği kaba tutumları içerir (Koyuncuoğlu, 2017: 15).

Dikey mobing nadiren de olsa, ‘aşağıdan yukarıya mobing’ şeklinde de ortaya çıkabilir. Bu durumda mobing, alt kademedekiler tarafında üst’lere uygunmaktadır. Genellikle görülme nedenleri; alt kademe terfi beklerken yerine üst kademedeki yöneticinin atanması, yeni bir yönetici ise yerine geldiği eski yöneticinin çok sevilmesi, yöneticinin yerini hak etmediğinin düşünülmesi, yöneticinin kayırma yöntemi ile o kademeye geldiğinin düşünülmesidir (Tınaz, 2006: 117; Çukur, 2016: 26). Bu, aynı kademedeki birçok personelin birlikte uyguladığı bir mobing yönetimidir.

Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan “İşyerinde Psikolojik Taciz (Mobbing) Bilgilendirme Rehberi” adlı Mayıs 2014 tarihli kitabındaki verilere göre:

Çalışma ve Sosyal Güvenlik İletişim Merkezi ALO 170 hattına 19.03.2011 ile 06.04.2014 tarihleri arasından toplam 11.393 adet işyerinde psikolojik taciz başvurusu yapılmıştır. Bu başvuruların %70 özel sektör, %30 kamu sektördür. Özel sektörde başvuranların %58 erkek, %42’i bayan olmakla birlikte, kamu

sektöründe başvuranların cinsiyet dağılımı %50 olarak görülmektedir. Şikâyetler, %66,79'u amiri, %18,43'ü amirleri, %6,88'i amir ve iş arkadaşlarını, %4,63'ü iş arkadaşını, %2,65'i iş arkadaşlarını ve %0,63'ü astını şikâyet şeklindedir.

4.2. Yatay Mobbing

Örgütlerde aynı kademedede veya benzer görevlerde çalışan personelin birbirlerine uyguladığı mobbing türüdür. Literatürde en çok rastlanan yatay mobbing nedenleri şunlardır: Kıskançlık, diğerlerinin terfiini engelleme çabası, rekabet, ego ve terfi beklentisinde olmaktır. Mağdur ise genellikle işe yeni başlamış veya terfi ile o pozisyona gelmiş, mobbing uygulayıcıdan daha üstün yeteneklere ve becerilere sahip, başarılı, ancak duygusal zaafları olan, kolay korkabilecek kişilerdir. Bu durum daha çok iş bulmanın zor olduğu ve rekabetin yüksek olduğu ortamlarda daha çok görülür. Mağdur, kişiliğine, başarısına ve yeteneklerine yapılan sürekli haksız saldırılar ve küçümsemelerden dolayı kendini değersiz hisseder, tedirgin olur ve bir süre sonra istifâ eder (Koyuncuoğlu, 2017: 18). Yatay mobbing, mağdurun daha kolay mücadele edebileceği bir durumdur.

5. Mobbingin Nedenleri

Birçok araştırmacının yaptığı araştırmalarda zorbaların mobbing yapmalarının nedenleri tespit edilememiştir. Zorbanın ve mağdurun uygulama sonrası tespiti yapıldığından, her ikisinin de uygulama öncesi ve sonrası hal ve hareketlerinin farklılık göstermesi mutlak olduğundan, kesin nedeni tespit etmek mümkün değildir. Mobbingin tespit edilmesi zor olduğu gibi kesin olan nedenlerinin de tespiti mümkün değildir.

Literatürde, mobbing nedeni olarak en çok ifade durumlar şunlardır (Ayan ve Şahbudak, 2012: 300; Çelik, 2017; Çobanoğlu, 2005: 33; Kaya, 2015: 372; Baldry ve Farrington, 2000; Leymann, 1996; Özen, 2007: 14-15; Tetik, 2010; Tutar, 2017):

- Agresiflik,
- Bireysel iletişim eksikliği,

- Çoğunluk evli ise bekarı, çoğunluk bekar ise evliyi istememe,
- Duygusal zekâya sahip olmayan yönetici,
- Erkeğin çok olduğu yerde kadını, kadının çok olduğu yerde erkeği istememe,
- Etik olmayan davranışlar,
- Etik ve insani değer eksikliği,
- Farklı ırk, dil, din,
- Giyim tarzı farklılıkları,
- Kişisel güven eksikliği, korkaklıklar,
- Hükmetme arzusu yüksek kişiler,
- İktidar açlığı,
- İş kaybetme korkusu,
- Kıskançlık,
- Kötü yönetim,
- Küçük görme,
- Monotonluk,
- Nevrotik rahatsızlıklar,
- Sebep önemli değildir bazen alışkanlık, hayat tarzı,
- Umursamazlık,
- Yoğun çalışma temposu,
- Yöneticilerin inanmaması,
- Zorbanın mağdura göre eksiklikleridir.

Bu noktada temel ayrım, bireysel ve örgütsel nedenler şeklindedir. Mobing uygulayan ve mağdurun kişisel özellikleri ve psikolojisi bireysel nedenleri oluştururken örgüt kültürü, hiyerarşik yapı, yönetim savaşları, toplumsal değerler gibi unsurlar da diğer grubu oluşturur (Güngör, 2000: 14).

5.1. Bireysel Nedenler

Bireysel üç taraflı olarak ortaya çıkmaktadırlar. Bunlar, mobing uygulayan, mağdur, iş arkadaşları ya da diğer arkadaşlardır. Bireysel nedenler aşağıdaki başlıklarda ortaya konmuştur.

5.1.1. Mobing Uygulayan İnsanların Kişilik Özellikleri

Mobing uygulamaları, örgüt kültürü ya da toplumsal nedenler kadar uygulayanın kişiliği ile de doğrudan ilişkilidir. Bu konuda literatür aşağıdaki kişilik özelliklerini öne çıkarmıştır. Mobing uygulayanlar (Güveyi, 2013: 1459; Tetik, 2010):

- Agresif ve kindardırlar;
- Aldatan bir kişiliğe sahiptirler;
- Algıları daima açıktır;
- Aşırı kontrolcüdürler;
- Baskıcı bir tutum içindedirler;
- Başkalarının fikirlerini, tecrübelerini ve kelimelerini çalarlar;
- Başkalarının yetenekli oluşunu kendine meydan okuma olarak değerlendirmektedirler;
- Birçok ailevi sorunları bulunmaktadır;
- Çocukluk ve gençlik travmaları bulunmaktadır;
- Başkalarının kendinden daha yetenekli olmasını hazmedememektedir;
- Duygusal zekâ eksikliği olan kişilerdir;
- Etik ve insani değerlerden yoksundurlar;
- Görünüşün güç dengesinden önemli olduğunu düşünmektedirler;
- Güç ve başarı hırsı ile doludurlar;
- Kendilerine ve çevresine karşı güven eksikliği yaşamaktadırlar;
- Hükmetme arzusu yüksek kişilerdir;
- İletişim eksikliği yaşamaktadırlar;
- İşini kaybetme endişesi yaşamaktadırlar;
- Kaba davranışlı kişilerdir;
- Kendi çıkarları için başkalarını kullanmaktan çekinmezler;
- Kendi eksikliğini kapama çabasındadırlar;
- Kendi eksikliğini örtmek için küçük nedenlerden büyük olaylar çıkarmaktadırlar;
- Kendinden daha iyi çalışanı görmek istememektedirler;
- Kendine yoktan düşman var etmektedirler;
- Kıskançlık duygusu yüksek kişilerdir;
- Korkaktırlar;

- Mağdura karşı duygusal ilgisini bastıramayabilirler;
- Nevrotiktirler;
- Özgüven eksikliği nedeni ile sürekli kendini tehdit altında hissederler;
- Statü ve itibarı korunma endişesi taşımaktadırlar;
- Sürekli tasdik edilme isteği duymaktadırlar;
- Yenme ve savunma içgüdüleri kuvvetli kişilerdir;
- Zorbalığı alışkanlık haline getirmişlerdir, sebep önemli değildir.

Mobbing mağdurları üzerinde yapılan bir araştırmada, birçok örgütsel ortamda 12 yarı yapılandırılmış görüşmede kişiler mobing tecrübelerini aktarmıştır. Mağdurlar mobing uygulayan kişileri şu şekilde tanımlamışlardır: aldatan ve de kendi çıkarları için başkalarını kullanan, baskıcı, başkalarının fikir, kelime ve yaklaşımlarını kendisininmiş gibi kullanan, hırsı olan, kaba kişilerdir (Kuşseven, 2016: 17).

Psikiyatrist M. Scott Peck, *People Of The Lie* adlı çalışmasında mobing uygulayanın kişilik özelliklerini taşıyan kişilerin, kendi gelişimleri ve ilerleyişleri uğruna diğer kişilerin gelişimini ve ilerleyişlerini engelleyebileceklerini, kendi çıkarları için, kendilerini koruyabilmek adına diğer kişilere saldırıda bulunabileceklerini vurgulamıştır. Özgüven eksikliği yaşayan mobing uygulayıcılar, sürekli olarak etrafına karşı suçlayıcı tavır ve çok değişken ruh halleri içerisindeyler. Buna bağlı olarak bu kişilerin farklı adlar altında kişilik bozukluklarının olduğu kabul edilmektedir (Güveyi, 2013: 1460).

Bozuk psikolojilerinin etkisi altındaki mobing uygulayıcıların mevkilerinden ve kurumlarından ayrılamaması en başta gelen mobing sebebi olarak belirlenmiştir. Bu kişiler kurumlarının güvenini kazandığından mağdur üzerinde daha fazla olumsuz etki yaratabilmektedir (Koyuncuoğlu, 2017: 26). Mağdurların yaşadığı diğer olumsuz durum da mobingin mağdur dışında kimsenin farkında olmamasıdır. Mobing uygulayan, kurallara ve mevzuata göre kendini çok profesyonelce gizleyebilmektedir. Bu durum da bu tipteki insanların kişilik özelliklerindedir.

5.1.1.1. Mobing Uygulayanın Gizli Kişilik Özellikleri

1. Büyüleyici: Hoş sohbetir, ihtiyaçlarını fark edip ona yönelir, karizmatiktir, gülümser, şakalar yapar, iltifatlar eder, sıcak, anlayışlı ve ilgili davranır.

2. Kurnaz bir sırdaş: Mobing uygulayan, mağdurunu seçtiği ilk zamanlarda çok iyi bir sırdaş rolü oynamaktadır. Arada bir dostluk bağı kurarak mağdurunun zayıf noktasını keşfetmektedir. Mağdur, iyi niyetinden dolayı, mobing uygulayan gerçek yüzünü gösterene kadar bu durumu ayırt edememektedir. Bu sıcakkanlılık diğer kişilere de yansısı da, mobing uygulayanın gerçek yüzünü anlatsa da etraftaki kişiler mağdura inanmamaktadır (Baş ve Oral, 2017).

3. İmaja takıntılı: Mağdur dışındaki kişilerin zorbalığını fark etmesini önlemek için görüntüsüyle, diksiyonuyla ve lider görünüşüyle uyguladığı bir çeşit kamuflemdir. Böylece herkes tarafından saygı görür, iyi niyeti sorgulanmaz, idari yetersizliği dikkat çekmez ve işlediği zorbalığı gözlerden uzak uygulayacağı için kimse mağdura inanmaz.

4. Yandaşlarını korur: Her zaman kanıt bırakmayacak şekilde, kimsenin şahit olamayacağı gözlerden uzak yerlerde mağduru küçümser. Mağdurun örgüt çıkarına bile olabilecek doğru tespitlerini çürütür, kendi yandaşlarının gerçekleri üzerinde durur. Yandaşlarını el üstünde tutarak mağdurun onlar tarafından da küçümsemesini sağlar.

5. Sessiz bir savaşçı: Zorbalıklarını profesyonelce saklar. Hakkında mağdur tarafından şikâyet olsa bile bunu mağdurun üstüne atabilecek kadar acımasız ve kanıtlarını etrafına toplamış durumdadır. Her an savaşa hazır bir pozisyonda olduğundan üst yönetime kendini örgüt çıkarlarını savunmak adına gerekeni yaptığı konusunda ikna edecektir. Bu tür bir savaş önlenemeyeceğinden mağdurla savaş hiç bitmeyecektir (Tutar, 2017).

6. Kurban rolü: Mobing uygulayıcı daha önce mağdurun ve diğer kişilerin güvenini kazanmıştır ve artık olan her olumsuzlukta insanların duygularını hedef alıp kurban rolü yapmaktadır. Kötü niyetli kişi, mağdurun kendisini yanlış anladığını, asıl kötülük yapanın mağdur olduğuna mağduru inandırmaktadır. Bu şekilde, mağdurun duygularını okşama yoluyla “benim dediğimi yap” mesajı vermektir.

7. Kibirli: Kendini güçlü bir lider gibi gösterir, kendini önemser, her konuda çok bilgi birikimi ve deneyimi varmış gibi davranmaktadır. Mağduru önemsemediğini bu bilgileri aktarırken hal ve hareketleri ile mağdura ve etrafa belli etmektedir (Baş ve Oral, 2017; Tutar, 2017).

8. İkiyüzlü: Mobing uygulayıcı etrafa kendini merhametli, yardım sever, şefkat dolu olarak tanıtır. Mağdura döndüğünde ise gerçek yüzü ortaya çıkar fakat mobing uygulayan bunu kanıtlamak adına yapılabilecek her şeyi önceden saptayıp ortadan kaldırdığından mağdur bunu asla kanıtlayamamaktadır. Bu nedenle herkes mağdurun akıl hastası olduğunu düşünmektedir.

9. Dedikoducu: Mobing uygulayıcı, yandaşları ile birlikte mağduru eleştirir, küçümser ve yeteneksizlikle suçlar. Bunları, yandaşları ile birlikte mağdura karşı olan hal ve hareketleri ile de belli etmektedirler. Özetlenecek olunursa mobing uygulayan:

Kendi hırsları, statü arayışı, ilgi odağı olma isteği, hırsı, egoları, sürekli övülme isteği olan, kendi çıkarlarını her şeyin üstünde tutan kişilerdir. Mağdurların zayıf yönlerinden faydalanmak mobing uygulayan kişiye zevk vermektedir. Mobing uygulayan, sadece egolarını tatmin edebileceği yerde olumsuz davranmaktadır. Bu alanın dışında sevgi dolu ve saygılı bir kişi olarak tanınmaktadır. Nedeni ise üst yönetimin “güçlü lider” istemesidir. Kötü niyetli kişi, dışlanma korkusuyla özelliklerini gizlemektedir. Mobing uygulayıcının amacı bellidir: Direnen mağdurun direncini kırıp onu örgütten uzaklaştırmak.

5.1.2. Mağdurun Kişilik Özellikleri

Uzmanların yaptıkları araştırmalarda mağdur ile uygulanan mobing şekli arasında bir ilişki kurulamamıştır. Mağdur tam olarak mobing uygulayıcının seçtiği kişidir. Literatüre göre, mobing mağdurlarının en çok öne çıkan kişilik özellikleri şunlardır (Baş ve Oral, 2017; Tutar, 2017):

- Duygusal zekâları gelişmiş,
- Dürüst,
- Güvenilir,
- Herkes tarafından sevilen,

- İletişimi kuvvetli,
- İyi eğitim almış,
- İşlerinde başarılı,
- Kendine has kuralları olan,
- Örgüte bağımlılığı tam olan,
- Vizyon sahibi,
- Yanlışları kontrol edip düzeltmeye çalışan,
- Yaratıcı,
- Yeni fikirler için üstün özellikleri olan,
- Yorum yapabilme ve çözüm üretebilme yeteneği gelişmiş,
- Zeki,
- Az iddialı,
- Kendini savunamayan,
- Çatışmayı yönetemeyen,
- Sessiz, sakin yapıya sahip,
- İletişim kuramayandır.

Bunların yanında mobing mağdurunun psikolojik durumu da mağdur olarak seçilmesine neden olduğu söylenebilmektedir. Mobinge maruz kalan kişilerin genellikle yüksek lisans ve doktora eğitimi almış olan donanımlı kişiler olduğu belirtilmektedir (Koyuncuoğlu, 2017: 29). Leymann, mobing mağdurun kişiliğinden çok, kötü bir örgütlenmiş, aciz ve ilgisiz bir yönetimden kaynaklandığını belirtmiştir (Kuşseven, 2016: 13).

5.1.3. Yandaşların Özellikleri

Yandaşlar, mobing uygulamasına mağdurun özelliklerinin neden olduğunu savunan, mobing uygulanması konusunda zorbaya veya üst yönetime yakın olan kişilerdir (Güngör, 2008: 14).

Mağdurun toplantı vb. yerlerde makul teklif ve önerileri duymazdan gelindiğinde, görev yerinin izole edilmesi ve diğer çalışanlarla görüşmesi yasaklandığında, dedikodular başlayınca (gerek özel hayat gerekse iş hayatı gibi olumsuz konularda), mağdurun görev yetkisinden daha düşük görev verildiğinde veya olması gerekenden daha tehlikeli işler verildiğinde yandaşlar

durumu kendi çıkarları adına kullanan kişilerdir. Yandaşlar bu andan itibaren tarafını belli ederek mağdurun pes etmesi için mobing uygulayana ya da üst yönetime yardımcı olan kişiler olarak da tanımlanabilirler.

Yandaşların bu şekilde davranmalarının nedenleri, rekabet, kıskançlık, ırkçılık, politik görüş ayrılığı, kişisel hoşlanmalar ya da hoşlanmama olabilir. Yandaşların uyguladığı mobing türü yatay mobing olarak nitelendirilmektedir ve diğer mobing türleri gibi açık değildir. Yandaşlar mobing uyguladıklarını kabul etmemektedirler. Yandaşların birçoğu izleyici pozisyonundadırlar. Bu onlar için daha kolaydır, çünkü zorba mobingin farkında olan bu personele mağdura yaptıklarıyla yeteri kadar korkutucu gelmektedir.

5.2. Örgütsel Nedenler

Mağdura çalıştığı örgüt tarafından uygulanan mobing şeklidir. Örgütsel mobing davranışı şu şekillerde ortaya çıkabilir (Çelik, 2017; Mercanlıoğlu, 2010):

- Baskıcı yönetim,
- Çalışan kalitesini ve sayısının istenilen düzeyde olmaması,
- Düşük etik standartlar,
- Gergin çalışma arkadaşları,
- Görev dağılımı eşitsizliği,
- İş stresi,
- Kuralların net olmayışı,
- Kurumsal sağlık şartlarının bulunmaması,
- Örgüt kültürünün ya da ikliminin yetersiz olması,
- Örgütün kendi çıkarları adına tanıdık, yakınları vb. kişilere kayırma uygulaması adına yapılan mobing,
- Örgütün ekonomik sorunları ya da küçülmeye gitmesi,
- Örgütün takım çalışması eksikliği, ben merkezietçi oluşu,
- Personel haklarının korunmaması,
- Sosyal destek eksikliği,
- Terfi çatışmaları,

- Yaş açısından daha genç ve dinamik çalışan istemesi,
- Yeniden yapılandırma,
- Yetersiz yönetim,
- Yöneticinin bulunduğu konuma uygun olmayan eğitim seviyesi,
- Yöneticinin gerekenden fazla çalışma düzeni istemesi,
- Yöneticinin eğitiminin yetersizliği,
- Yüksek maaşlı çalışan yerine düşük maaşlıların daha cazip olması,
- Mobing uygulayanın saldırgan kişiliği ve duygusal tutarsızlıklarıdır.

Bu sayılan nedenlerden birkaçının varlığı bir örgütte mobing davranışına zemin hazırlar. Böyle niteliklere sahip örgütlerde mobing ya vardır ya da yakında başlayacaktır. Bu nedenle, mobing uygulama eğiliminde olan kişi sürekli tetikte olacaktır. Olası mağdur da, sürekli izlenmenin verdiği bir psikoloji ile hata yapmaya açık hale gelecektir. Mobbing duygusal bir şiddettir, dolayısıyla mağdur istemeden de olsa hata yapmaya eğilimlidir.

Bir uygulamanın mobing nitelendirilmesi için örgüt içinde gerçekleşmesi ve en az altı ay uygulanması gerekir. Her kabalık ve anlaşmazlık mobing olarak adlandırılmamalıdır. Örgütlerde uygulan bu şiddet bulunan kültüre göre de farklılık gösterebilmektedir. Yine, bu tür bir olumsuzluk kâr etme amacı içinde olan kurumlarda daha fazla, kâr amacı içerisinde olmayan kurumlarda, küçük ve orta büyüklükte örgütsel yapılarda daha az gerçekleşmektedir (Koyuncuoğlu, 2017: 29). Örgüt iklimi de mobing davranışı üzerinde etkilidir. Örneğin, bazı örgütlerde sorunlar ortak çıkarlar çerçevesinde çözülürken, diğer bazılarında bireysel çıkarlar öne çıkabilmektedir (Kuşseven, 2016: 23).

6. Mobingin Sonuçları

6.1. Mağdura etkileri

Mağdurun yaşadığı bu olumsuzluklar iş hayatı, sosyal hayatı ve özel hayatında da birçok yıkıcı etkiye sebep olmaktadır.

Mağdura karşı yapılan bu yıldırma, bezdirme psikolojik saldırı mağduru hastalıklı bir birey haline getirmektedir. Mağdur ilk şiddet uygulamalarında bu durumun nedeninin mobing olduğunu anlamamaktadır. Çünkü, işini örgüte bağlılığı ile tam bir şekilde yapan mağdur bu durumu gerek mobing uygulayana gerekse de kendine uygun bulmamaktadır. Bundan dolayı, mağdur uzunca bir süre üst yönetime, iş arkadaşlarına veya ailesine içinde bulunduğu durumdan söz edememekte ve daha çok içine kapanıp sessizleşmektedir. Zamanla yaşananların sistematik hal alması mağdurun özgüveninin azalmasına, kendini küçük görmesine, örgüt için ve normal yaşantısı için kendisini yetersiz bulmasına ve toplumdaki soyutlanmasına neden olmaktadır.

Leymann'ın mobingin sonuçlarını üç seviyede incelemiştir. Bu derecelendirmeler şu şekildedir (Çelik, 2017; Güveyi, 2013: 1462; Koyuncuoğlu, 2017: 34; Mercanlıoğlu, 2010):

1.Derece: Aile bireyleri bile fark edemeyebilir.

- Adaptasyon sorunu,
- Çabuk ve her şeye alınma,
- Ruhsal yorgunluk,
- Sebepsiz ağlama nöbetleri,
- Uyku düzensizlikleri,
- Üzüntü.

2.Derece: Etrafındaki kişiler fark etmeye başlayabilir.

- Adaptasyon sorunu,
- Aşırı tansiyon,
- Depresyon,
- Kiloda artış ya da azalma,
- Sağlığa zararlı alışkanlıklar (sigara, alkol, madde vb.),
- Sindirim sistemi problemleri,
- Sürekli izin kullanmayı isteme veya işe geç gitme,
- Uyku düzensizlikleri.

3.Derece: Çalışamaz duruma gelebilir, tıbbi ve psikolojik destek gerebilir.

- Ağır depresyon,
- Ağır hastalıklar,
- Çevreye şiddet,
- İntihara veya cinayete meyil,
- İşe gitmeyi reddetme,
- Kalp krizi,
- Olası kaza riski,
- Olaylara karşı koyamama,
- Olaylara tepkisiz kalma,
- Panik atak,
- Şiddetli depresyon.

Yine, baş ağrısı, mide rahatsızlıkları, nefes almakta güçlük çekme, bunalma, terleme, görme problemleri, bayılma, kimsesizlik hissi, güven problemleri korku, kızgınlık, yetersizlik hissi, huzursuzluk, kaygı vb. sağlık sorunları da mobing ile ilişkili sonuçlarındandır. Bu belirtiler uzun dönemde, travma sonucu stres bozukluğuna dönüşmektedir (Davenport vd., 2003: 72).

Olumsuzluklar mağdurun sadece kendisi değil ailesi ve sosyal çevresini de etkilenmektedir. Buna göre, mağdur, aile sorumluluğundan kaçma, sorunlara karşı hoşgörüsüzlük, ani öfke patlamaları, şiddet davranışları sergilemektedir. Yine, aile bağlarında kopma, çocukların okul performanslarında kötüye gidiş gibi durumlar da diğer olası sonuçlardır. Ortaya çıkan ruhsal ve fiziksel rahatsızlıklar tedavi maliyetlerini de beraberinde getirmektedir. İş yaşamındaki gelir kaybı da sosyal ilişkilerin zayıflamasına, içe kapanmaya yolaçmaktadır. Dava süreci kişiyi daha da yıpratmakta, psikolojik olarak yorabilmektedir. Ancak, bu sürecin aynı zamanda ortaya çıkardığı umut ile mağduru ayakta tutma, yaşama bağlama özelliği de vardır (Ersoy, 2015).

Tablo 3: Mobingin Evliliğe Etkisi

Yaşanan Durum	Sıklık (%)	Yaşanan Durum	Sıklık (%)
Saldırganlaşma	86,00	Libido kaybı	35,60
Eve yansıtma	65,50	Alkol ve sigara kullanımında artış	32,40
Eşe yardım etmeme	55,80	Şiddetli geçimsizlik	10,00
Daha sık tartışma	54,30	Eşten destek görmeme	9,7
Çocuklara daha sert davranma	45,00	Boşanma	3,60

Kaynak: Ersoy, 2015

6.2. Mobingin Örgüte etkileri

Mobing bir bütün olarak örgüte birçok olumsuz sonuca yolaçar. Bunlar aşağıda verilmiştir (Çelik, 2017; Kuşseven, 2016: 41; Mercanlıoğlu, 2010):

- Bireysel ya da grup verimliliği azalır,
- Dava masrafları,
- Ek emeklilik maliyeti,
- Güç kaybı,
- İş kazaları ve maliyetleri,
- İşe gelmeme,
- İşe uyumsuzluk,
- Motivasyon azalmasının memnuniyet ve yaratıcılığa olumsuz etkileri,
- Müşteri sayısında azalma,
- Nitelikli personel kaybı,
- Çalışanlar arasında iletişim sorunları,
- İşgücü devir hızında artış,
- Rekabet gücünün azalması ya da yitirilmesi,
- İzin isteğinde artış ve bu durumun yarattığı işgücü kaybı,
- Örgüt imajının olumsuz etkilenmesi,

- Verimlilikte düşüş,
- Yaratıcılıkta azalma,
- İŞe yeni alınan çalışanların eğitim masraflarıdır.

İşyeri Olumsuzluk Enstitüsü'nün (WBI-Work Place Bullying Institute) yaptığı araştırmalarda işverenlerin sadece %1.7'sinin mobing ile ilgili mobing uygulayana karşı mağduru koruyarak konuyla ilgili adil bir soruşturma yaptığını ortaya koymuştur (Çelik, 2017: 12). Yine, Johanson (1987), mobing durumunda mağdurun desteklenmesinin ve rehabilite edilmesinin örgütsel maliyetleri düşüreceğini ifade etmiştir (Kuşseven, 2016: 39).

Mobing örgütsel kültürü de değiştirir. Baskılara katlanamadığı için istifa eden mağdurun durumu (Perçin, 25) diğer çalışanlara da yansır. Onları daha özenle çalışmaya yöneltebileceği gibi motivasyon kayıplarına da yolaçabilir (Tutar, 2017: 12).

Mobing hemen her iş alanında, her sektörde görülebilir. Mobing sadece deneyimsiz ve genç kuşağın hedef alındığı bir suç değildir. Yapılan araştırmalara göre, üst düzey yöneticilerin %21,5'i, orta düzey yöneticilerin %14,5'i, CEO'ların ise %2,7'si mobing mağdurudur (Ersoy, 2015).

Tablo 4: Türkiye'de Mobingin Sektörlere Göre Dağılımı

Sektör	Sıklık (%)	Sektör	Sıklık (%)
Toplumsal ve Kişisel Hizmetler	22,70	Tarım, Avcılık, Balıkçılık	1,30
Eğitim	22,30	Kültür, Sanat	0,90
Sağlık ve Sosyal Hizmetleri	18,00	Ticaret (Satış, Pazarlama)	0,90
Adalet ve Güvenlik	8,90	Sınıflandırılmayan	0,90
Finans	8,80	İnşaat	0,70
Ulaştırma ve Haberleşme	4,60	Medya, İletişim ve Yayıncılık	0,70
Gıda	3,00	Kimya, Petrol, Plastik	0,50
İş ve Yönetim	2,90	Turizm, Konaklama, Yeme-içme	0,50
Bilim Teknolojileri	2,10	Tekstil, Hazır Giyim	0,20

Kaynak: Ersoy, 2015.

7. Mağdur Ne Yapmalı?

İş yerinde mobing hakkında bütün gerçekler yukarıda belirtilmiştir. Mobbing, mağdura karşı yapılan haksız bir eylem olmasının yanı sıra insana ve insan haklarına bir saldırdır. Leymann'ın belirttiği gibi bu saldırı 4 aşamada gerçekleşmektedir (Kuşseven, 2016: 30; Çelik, 2017: 5; Çukur, 2016: 23; Mercanlıoğlu, 2010; Tutar, 2017):

1. **Aşama: İşyerinde Anlaşmazlıklar Yaşanması:** Bu aşamada yaşananlar daha çok bir çatışma veya anlaşmazlıktır. Bu anlaşmazlıkların bir mobing habercisi olup olmadığı açık değildir. Fakat mobingin daha çok bu aşamadan sonra başladığı değerlendirilir.

2. **Aşama: Mobbing Başlangıcı ve Damgalama:** Bu aşamada mobing başlamıştır.. Mobing uygulayan, mağdura karşı aşağılayıcı davranışlarını sergilemeye başlamıştır. Bu hareketler başlarda mobing olarak nitelendirilmez, ancak zamanla sistematik hal alır ve mobinge dönüşür. Mağdur kendini küçümseye başlar ve güven kaybı yaşanır ve konumu zayıflar.

3. **Aşama: Yönetimin Sürece Dahil Olması:** Yönetim, daha güçsüz olan mağduru suçlar, onu sorumlu tutar. Yönetim ön yargılıdır, yoğun teftiş veya kontrol süreci başlamıştır. Mağdur psikolojik tedavi almaya başlayabilir.

4. **Aşama: Kovulma ya da Ayrılma:** Mağdur bu aşamada örgütten ayrılma düşüncesindedir. Örgüt içerisinde yetki azaltma, merkeze gönderilme, tayin, erken emeklilik gibi durumlarla karşılaşabilir. Örgütler, genellikle ilk olarak mağduru istifa etmeye davet etmektedir, mağdur bunu yapmazsa örgüt işten çıkarma işlemlerine başlamaktadır. Son aşamadır ve yoğun tedavi süreci içerebilmektedir.

Bu aşamalar belirsizlikle başlar ve birdenbire mağduru ele geçirerek çok hızlanır. Kanıtlaması oldukça zor bir uygulamadır. Psikiyatristler bile yanlış tanıda bulunabilmektedirler. Mobing uygulayan, işlediği suçu gizler. Mağdurun çok bilinçli hareket etmesi kurulan tuzağı başarısız kılabilir.

Peki, neler yapıla bilinilir? Öncelikli olarak toplum bilinçlendirilmelidir. Birçok insan “mobing ya da işyerinde

psikolojik taciz”in ne olduğunu bilmemektedir. Mobing mağduru birçok kişi, yaşadıklarının iş yoğunluğunun ortaya çıkardığı gerilimden kaynaklandığını düşünürler. Mağdurlar günlük tutmak, şahsi belge dosyası oluşturmak, not etmek, sözü yazıya dökmeye zorlamak, ses ve görüntü kaydı tutmak gibi yöntemlerle mobing uygulayanı teşhir etme yoluna gidebilirler.

Günlüklerde, uygulanan psikolojik şiddetin nitelikleri, türleri açıkça belirtilmelidir. Burada önemli olan, mobing uygulayanı teşhir etmeye yarayacak bilgileri ortaya koyabilmektir. Bu çerçevede, ilişkili her olayı tarih, saat, olay, sayılarla birlikte açıkça belirtilmelidir. Bu defter korunmalıdır. Defter, mobing uygulayanın ya da yandaşlarının eline geçerse mağdurun aleyhinde kullanılabilir.

Şahsi belge dosyası oluşturma, örgütte olan sizin işinizi yaptığınızı kanıtlayacak, özellikle takdir ve beğeni topladığınızı gösteren veya işinizi yapabildiğinizi gösteren yazışmaları, belgeleri, notları, e-postaları bir dosyada toplamanızdır. Bu yöntem, mahkemeye sunulabilecek delil toplama açısından önemlidir.

Not tutmak, şahsi belge dosyası oluşturmaya benzese de burada odak iş arkadaşlarıdır. Çalışma arkadaşları tanık olarak mağduru destekleyebilir ya da bütünüyle yaşananlara sessiz kalabilirler. Bu durum, yandaşlıktan ya da işini kaybetme korkusundan kaynaklanabilir. Ayrıntılı not tutma, tanıkların belirlenmesi açısından önem taşır. Notların,“Oradaydın, neyi gördün, o ne yaptın?” gibi sorulara cevap verir nitelikte olması gerekmektedir.

“Talimatları yazılı isteme” bir başka yöntemdir. Olanaklıysa, e-posta şeklinde istenmelidir. Bu şekilde, yaşatılan baskının inkârı engellenebilir, çalışma arkadaşları tanıklık edebilir, yalancı şahitliğin önüne geçilebilir.

Ses ve görüntü kaydı tutmak, bazı ülkelerde yasak olsa da ülkemizde cezai sorumluluğu yoktur. Diğer tanıklık yöntemleri arasında en etkilisidir. Fakat dikkat edilmesi gereken birkaç nokta vardır. Mobing uygulayan, kayıt tutulduğunu bildiği ortamlarda daha dikkatlidir, baskı uygulamaz. Kayıt tutma

sürecinde “Türk Ceza Kanununun 132. ve 139. Maddeleri Özel Hayata ve Hayatın Gizli Alanına Karşı Suçlar” kapsamına girecek hatalar yapılmamalıdır. Bunu önlemenin en kolay yolu, ses ve görüntü kaydı yapılacak olan ortamda mutlaka kaydı yapan kişinin yani mağdurun da bulunmasıdır. Kişi kendi bulunduğu ortamda ses ve görüntü kaydı yapabilir. Fakat kayıt cihazını bırakarak kaydın alındığı ortamdaki çıkar ise bu durumda bahsi geçen kanun maddesini reddetmiş olacak, özel hayata müdahale etmiş sayılacaktır.

Mobing çok farklı şekillerde ortaya çıkabilir. Örneğin, örgütte istifaya zorlanma aşamasına yani 4. aşamaya gelmiş olan mağdura henüz iş akdi fes olmadan “Artık eve gidebilirsin burada beklemenin bir anlamı yok. Biz sözleşmen fes olunca sana haber veririz.” diyerek örgütü terk etmesi istenebilir. Bu durumda, eğer mağdur örgütü terk ederse ve bunu mobing uygulayan tanıklar ile kanıtlayabilirse ya da görüntü kaydı varsa “İşçinin herhangi bir beyanda bulunmaksızın işyerini terk ettiğine ilişkin” tutanağı tutabilme hakkına sahip olacaktır. Çünkü mağdur, sözlü talimat ile işten ayrıldığı kendini savunamayacaktır. Mesai saatinde çıkabilmesi için izin belgesi gerekmektedir.

Bunlara ek olarak, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın oluşturduğu ALO 170 hattını arayarak, işyerinde mobing konusunda uzman psikologlardan destek alınarak da mağdur durumunu güçlendirebilir.

8. Dava Süreçleri Hakkında Kısa Bilgiler

Her ülkenin mobing konusunda aldığı önlemler veya bu kavrama bakış açısı farklılık göstermektedir. Hukuki işlemler uzun sürebilmektedir.

25.10.2017 tarihli resmî gazetede yer alan 12.10.2017 kabul tarihli 7036 numaralı İş Mahkemeleri Kanununa göre dava şartı olarak “Arabuluculuk” sistemi getirildi.

“Madde 3 – (1) Kanuna, bireysel veya toplu iş sözleşmesine dayanan işçi veya işveren alacağı ve tazminatı ile işe iade

talebiyle açılan davalarda, arabuluculuğa başvurulmuş olması dava şartıdır.”

“Arabuluculuk, diğer adıyla uzlaştırıcılık, anlaşmazlık yaşayan iki tarafın aynı noktada anlaşabilmesi için geliştirilen bir sistemdir. Arabulucular kimlerden oluşur? Hukuk fakültesi mezunu olan, herhangi bir meslekte en az 5 yıllık kıdeme sahip, arabuluculuk eğitimi veren resmi kuruluşlardan eğitim almış kişilerdir. Bu sistemin kuruluş amacı mahkemelerin iş yükünü hafifletmektir. Bu süreçte arabulucu karara yetkili kişi değildir, sadece tarafların sorunlarına çözüm üretmekle yetkilidir. Her dava türü için bu yöntem söz konusu değildir. Ancak tarafların hür iradeleri ile karar verip uzlaşabilecekleri durumlarda söz konusudur. Örneğin, velayet, ceza davaları gibi davalarda bu yöntem söz konusu olamayacaktır. Arabuluculukta davaya engel bir konu söz konusu değildir. Taraflar dava öncesi arabulucuya başvurabileceği gibi dava sonrası da bu mümkündür. Tarafların anlaşamadığı durumunda istenilen yargı süreci açıktır. Arabuluculuk sistemi hem adli yargı, bekleme süreleri gibi zamandan tasarruf olduğu gibi maddi anlamda (harç bedeli, dosya masrafı vb.) tasarruf sağlamaktadır. Kısa sürede sonuçlanabilir çünkü sonuç taraflarında kararına bağlıdır. Gizlilik ve güvenlik esası önemlidir, yargı önünde konuşulmayan konular konuşula bilinir. Çözüm yolu tarafların isteğine bağlıdır esnektir.” (Mercanlıoğlu, 2010; Arabuluculuk Daire Başkanlığı, Erişim: http://www.adb.adalet.gov.tr/Sayfalar/soru_gorus_oneriler/index.html#_Toc361272832 , Erişim tarihi: 28.02.2018).

9. Suç Mağdurlarının Mobing Hikayeleri

Bu bölümde bir insanlık suçu olan mobing mağdurlarının gerçek hayatta karşılaştıkları zorbalıkları ve tespitleri yer alacaktır. Bu bölüm ülkemizden medyada yer alan haberlerin derlemesinden oluşmaktadır.

Hikaye – 1

Adı gizli bankacı, eğitiminin ardından çalışma hayatına başladı. 5 senede 4 terfi aldı. Mesleğini seven, güler yüzlü, başarılı bir

çalışandı. Şube müdürü, ondan sonra o bankaya dahil olmuş bir elemandı ve sisteme mağdur kadar hâkim değildi.

Mağdurun özel hayatında olan sorunları da fark eden mobing uygulayıcı şubeyi büyütebilmek adına buldukları ilin varlıklı insanlarından birinin yakınına mağdurun pozisyonuna geçme sözü vermişti. Mobing uygulayıcı önce performans düşüklüğünü bahane göstererek bir uyarı yazısı ile bildirimde bulundu. Ardından görmezden gelme, aşağılama, kamerasız ve yalnız ortamlarda yüksek sesli konuşma, kendisini işten atma ile tehdit etme gibi davranışlarda bulundu. İkinci uyarı yazısından sonra mağdur durumu üst yönetime bildirdiği, tayin istediği halde durum görmezden gelindi. Mobingden hiç vazgeçmeyen müdüre karşı teftiş kuruluna haber veren mağdura, teftiş kurulundan gelen personelin de hak vermesi sonuç vermedi. Mobing uygulayıcının, mağdurun evraklarını, dekontlarını saklaması, gerçeği yansıtmayan soyut ifadeler kullanması, sistemsel verilerin göz ardı edilmesinden sonra mağdur istifaya zorlandı. İstifayı kabul etmeyen mağdur dava yolunu seçti. Kişisel dokümanlar, alınan ses kayıtları, şahitler, psikolog raporları mahkemeye sunuldu. Mobing uygulaması çok açıktı. Mahkeme üç yıl sonunda sonuçlandı ve mağdur haklı bulundu.

Sonuç olarak mağdur psikolojik olarak yıprandı ve evliliği boşanma ile son buldu. Annesi olanlar karşısında ani bir kalp rahatsızlığı geçirdi. Açılan dava süresince ve sonrasında mağdur, yaptığı bütün iş görüşmelerinden davalı olduğu bankanın kötü referans vermesi nedeni ile meslek hayatına geri dönemedi.

Hikâye-2

Adı gizli tutulan ikinci mağdur, 15 yıldır bankada çalışmaktaydı. Özel bir bankada “Yüksek segmentli” müşteri ile ilgilenen üç çocuk annesi bir yetkiliydi. Önce unvanı düşürüldü: “Perakende Bankacılık İşlemleri” yönetmeni yapıldı. Neden olarak, düşük performans gösterilmişti. İşsiz kalma korkusu ile itiraz etmeyip gişede işlemlerinde çalışmaya başladı. Kendisine gösterilen hedeflere ulaşma çabası içerisindeydi. Hedeflere ulaşma konusunda zorlanan mağdur, şube müdüründen ve bölge müdürlüğünden baskı görüyordu. Hatta iş arkadaşlarının

belirttiğine göre şube müdürü tarafından hakarete de maruz kalıyordu. Bir süre sonra, beyin kanaması geçirerek hayatını kaybetti. Bu durumun nedenleri arasında, işyerinde yaşadığı aşırı baskının da olması muhtemeldir. Sonuç, geçim derdi nedeni ile katlanılan hakaret ve baskı dolu iş ortamında hayata veda eden bir mağdur ve öksüz kalan üç çocuktur. Bankanın savunması, mağdurun mobinge maruz kalmadığı yönündedir. Mağdurun eşine söyledikleri, banka yönetiminin değişikliğe gittiği ve şubenin pilot şube seçildiği ve her personelin gerekirse gişe işlemi de yapacağı yönünde olmuştur. İş yoğunluğundan toplantıların sert geçtiği ve mağdura direk bir saldırının olmadığını belirtilmiştir.

Sonuç

Bu çalışmada, iş yaşamında hep görülen, ancak son dönemde, ceza yasasında yer alması ile haksızlığı teyit edilen psikolojik şiddet ya da mobing konusu ele alınmıştır. Mobing çok farklı şekillerde ortaya çıkabilmektedir: Alay etmek, yapılan işi küçümsemek, kişilik özelliklerini sürekli gündeme getirmek ve küçümsemek, lakap takmak, sürekli olarak bağırarak, kötü söz söylemek, yalnız bırakmak, arkasından konuşmak, iftira atmak, eksikliklerini abartarak sürekli vurgulamak, başarılarını başarısızlık olarak göstermek, rahatsız edici kontrol faaliyetleri gerçekleştirmek, selam vermemek, selam almamak, sürekli savunma istemek, savunma sırasında kullanılan sözler için ayrıca savunma istemek, vücut dili ile küçümsemek, deli muamelesi yapmak gibi farklı şekillerde gerçekleşebilen mobing doğrudan bir travma nedenidir. Mobingin nedenleri arasında, kişisel çıkarlar, bireysel kin ve nefret, ayrımcılık eğilimi, düşünce farklılıkları, mobing uygulayan kişinin psikolojik sağlığının yerinde olmaması, uygulayıcının kişisel az gelişmişliği gibi nedenler en başta gelmektedir.

Mobingin önlenmesinde, mağdurların bilinçli hareket etmeleri, yasal çerçeve içerisinde direnmeleri son derece önemlidir. Mobing uygulayıcıların daha çok kendini savunma konusunda zaafları olan kişileri hedef aldıkları ileri sürülebilir. Yine, insanları kendini savunamaz duruma getirme çabası da yine bu

kötü niyetli insanların mobing çerçevesinde sergiledikleri bir davranıştır.

Mobing, doğrudan insanı hedef alan bir suçtur. Bu suçun ortadan kaldırılabilmesi için yaşananların mutlaka mahkemelere intikal ettirilmesi gerekir. Yine, işyerinde psikolojik şiddete maruz kalan kişi, mutlaka durumu, olumsuz deneyimlerini açıklamalı, teşhir etmelidir. Maruz kaldığı davranışların, ceza yasası kapsamında suç olduğunu, bu davranışları sergileyen kişiye mutlaka bildirmelidir.

Mobingin ortadan kaldırılmasında etkili olabilecek bir diğer davranış şekli de, işyerindeki diğer çalışanların mobinge maruz kalan kişiye sahip çıkmaları, onunla dayanışma içerisinde olmalarıdır. Böyle bir hareket, mobing uygulayan kişiyi yalnızlaştıracak ve onu olumsuz davranışlarından vazgeçirebilecektir.

Sendikalar, mobing konusunda özel birimler oluşturabilirler. Böylece, konu daha açık bir şekilde gündeme gelebilir, işyerlerinde bu olumsuzluğun önlenmesi kolaylaşabilir. Yine, üniversitelerde mobing ile ilgili araştırma birimleri oluşturulabilir. Konunun her yönü ile ortaya konulmasını sağlayacak akademik, bilimsel çalışmalar farkındalık yaratma, teşhir ve psikolojik olarak kendini savunmaya hazır olma açısından çok yararlı olabilir.

Sonraki çalışmalarda mobing konusu sektörler özelinde ele alınmalıdır. Hangi sektörde ne tür mobing yöntemlerinin öne çıktığı ortaya konulmalıdır. Konu ile ilgili makalelerin yanı sıra el kitapçıkları ve elbette ‘başucu kitapları’ sayıca artmalıdır. Mobing ile ilgili oluşacak bir literatür, bu suçun önlenmesinde önemli katkılarda bulunabilir.

Kaynakça

Ak, A., O. (2016). Mobbing – Psikolojik Taciz. <http://www.tr-ch.org/tr/wp-content/uploads/2016/01/Mobbing-ve-Isyerinde-Psikolojik-Siddet-Sunum-.pdf> (21.03.2018 tarihinde erişildi.)

Akbıyık, İ. (2013). İşyerlerinde Psikolojik Taciz (Mobbing) ile Bireysel ve Kurumsal Mücadele için Öneriler. *ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi*, 1(2), 33-38.

Ayan, Ş. (2015). Üniversitelerde asistanlara yönelik psikolojik taciz: Gazi, Kocaeli ve Cumhuriyet Üniversitesi örneği. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 4(1), 297-310.

Baldry, A. C., Farrington, D. P. (2000). Bullies and delinquents: personal characteristics and parentel styles. *Community and Applied Social Psychology*, 10(1), 17-31.

Baş, N., Oral, E. T. (2017). Mobing davranışı ve kişilik özellikleri ile ilişkisi. http://www.timucinoral.com/PDF/Mobbing_ve_Kisilik.pdf (Erişim Tarihi: 16.04.2017).

Çelik, E. (2017). Şirketlerde Mobbing Uygulaması ve Örgütsel Bağlılıkla İlişkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çukur, C. (2016). Türk Hukuku ve Karşılaştırmalı Hukukta İşyerinde Psikolojik Taciz. Türkiye Büyük Millet Meclisi Araştırma Hizmetleri Başkanlığı, Yayın No.: 9.

Çobanoğlu (2005). Mobbing işyerinde duygusal saldırı ve mücadele yöntemleri. İstanbul: Timaş Yayınları.

Eser, O. (2018). Mobbing Kavramının Türkçe Serüveni. http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20DILI/oktay_eser_mobbing_kavrami.pdf (21.03.2018 tarihinde erişildi.)

Davenport, N., Schwartz, R. D., Elliout, G. P. (2003). Mobing: İşyerinde Duygusal Taciz. Çev. O. C. ÖnerToy. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Ersoy (2015). Kim ne kadar mobinge uğruyor? Habertürk, <http://www.businessht.com.tr/guncel/haber/1093451-kim-ne-kadar-mobbinge-ugruyor?> Yayın tarihi: 21.06.2015 Erişim tarihi: 25.02.2018.

Filizöz, B., Ay, F. A. (2011). Örgütlerde mobing ve tükenmişlik olgusu arasındaki ilişkilere yönelik bir araştırmaya. E-Journal of New World Sciences Academy, 6(1). www.newwsa.com

Güngör, M. (2008). *Çalışan Hayatında Psikolojik Taciz*. İstanbul: Derin Yayınları.

Güveyi (2013). *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XVII.

“İşyerinde Psikolojik Taciz (Mobbing) Bilgilendirme Rehberi (2014). Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Genel Müdürlüğü.

Kaya, R. (2015), İşçilerin Maruz kaldığı mobbing ve ülkelerin karşılaştırmalı analizi. *Akademik Sosyal Araştırmalara Dergisi*, 3(20), 369-381.

Koyuncuoğlu (2017). Mobbinge Maruz Kalmasının Demografik Faktörlere Göre Farklılaştırılması: Kilis İli Kamu ve Özel Eğitim Kurumlarında Bir Alan Araştırması. Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kuşseven, A. (2016). Örgütsel adalet bağlamında mobbing olgusunun incelenmesi. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Leymann, H. (1996). The content and development of mobbing at work. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 5(2), 165-184.

Leymann, H. (1996). “The Relationship of Mobbing to Conflict”. The Mobbing Encyclopedia.

Mercanlıoğlu, Ç. (2010). Çalışma hayatında psikolojik tacizin (mobbing) nedenleri, sonuçları ve Türkiye’deki hukuksal gelişimi. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 37-46.

Özen, S. (2007). İşyerinde psikolojik şiddet ve nedenleri. *İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 9(3).

Perçin, E. (2017). İş Sağlığı ve güvenliğinde teknolojik gelişmelerin mobbing ile ilişkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gedik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tetik, S. (2010). Mobbing Kavramı: Birey ve örgütler açısından önemi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12(18), 81-89.

Tınaz (2006). İşyerinde Psikolojik Taciz (Mobbing).
<http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423874146.pdf> (21.03.2018 tarihinde erişildi.)

Tutar, H. (2004). İşyerinde Psikolojik Şiddet. Ankara: Barış Kitap Basım Dağıtım.

Tutar, H. N. G. (2017). İşyerindeki yıldırma davranışlarının işten ayrılma niyeti üzerindeki etkisi: örgütsel bağlılık ve örgütsel sessizliğin aracılık rolü. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Arabuluculuk Daire Başkanlığı, Erişim:
http://www.adb.adalet.gov.tr/Sayfalar/soru_gorus_oneriler/index.html#_Toc361272832 , Erişim tarihi: 28.02.2018

Habertürk ,
<http://www.businessht.com.tr/guncel/haber/1093451-kim-ne-kadar-mobbinge-ugruyor> , yayın tarihi 21.06.2015 Erişim tarihi: 25.02.2018

Habertürk ,
<http://www.businessht.com.tr/guncel/haber/1093451-kim-ne-kadar-mobbinge-ugruyor> , Yayın tarihi 21.06.2015 Erişim tarihi: 25.02.2018

Resmi Gazete,
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/10/20171025-8.htm> , Erişim tarihi: 28.02.2018

TDK,
http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5a3d38b63c0892.59939033 , Erişim: 22.12.2017

BİR TERÖR SALDIRISI SIRASINDA SOSYAL MEDYA REAKSİYONUN DUYGU ANALİZİ

Enes Abanoz, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Giriş

Çoğu zaman şiddet, ya içgüdüsel ve bu nedenle toplumsallaşma sürecinde çok az değişen, ya da sadece ve sadece çevre etkenlerinden kaynaklanan bir davranış olarak görülür(Moses, 1996, s. 23).Şiddet içerikli saldırgan davranışın gerçekleşmesinde,sosyo-kültürel ve ekonomik etkenlerin yanı sıra, bireyler arasında ani düşmanlığın ve gerginliğin oluşmasına neden olan ötekileştirme ve adaletsizlik algıları önemli unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır. Bireyler arasında oluşan bu algı farklılığı ne kadar artarsa, eylemin içerdiği şiddet unsuru da aynı derece artış gösterir. Bu eylemlerde; bireylerin bir kısmı ortaya konulan şiddeti haklı görmeye çalışarak vicdanlarını rahatlatırken, diğer kısmı ise şiddeti haksız görmesinden dolayı bir travma yaşar. Travma; bir grubun mensuplarının bilinçleri üzerinde silinmez izler bırakan, anılarını etkileyen ve gelecekteki kimliklerini temel ve geri dönülemez şekilde değiştiren korkunç bir olaya maruz kalmaları sonucunda ortaya çıkar(Alexander, 2012, s. 6).

Bireylerin travma yaşamalarına neden olan olayların başında terör saldırıları gelmektedir. Genel tanımıyla terör; “Bir toplumda bir grubun halkın direnişini kırmak için yarattığı ortak korku” olarak tanımlanmaktadır (Keleş & Ünsal, 1996, s. 92). Terörde, korkuyu kısa aralıklara yayarak, insan kitlelerinde acil bir ölüm-kalım güdülenmesi yaratarak, belli bir amaca yönlmek esasır (Erten & Ardalı, 1996, s. 159). Bu güdülenmenin sağlanması için terör saldırıları şiddeti araç olarak kullanmaktadır. Terör saldırılarının gerçekleşmesine neden olan şiddetin temelini ise ideoloji oluşturmaktadır. İdeoloji, bireyin gerçekleştirdiği eylemin haklılığı konusunda doğrulayıcı bir faktör etkisi göstermektedir. Böylece, bireyin terör saldırısını gerçekleştirmeye eşiği düşmekte ve toplumlar daha sık terör saldırıları ile karşılaşmaktadır.

Şiddeti araç olarak kullanan terör olayları sonucunda medyana gelen travma olgusunun, bu denli geniş etkiesahip olmasını sağlayan bir unsur daküresel boyuta ulaşan medya yapısıdır. Medya, travmalara neden olan terör olaylarının geniş kitlelere ulaşmasını sağlayan ve etkisini artıran bir aracı görevi gerçekleştirmektedir. Medyanın, özellikle televizyonun, şiddetin nedeni olduğu tartışmalı bir konu olmakla birlikte medyanın şiddeti teşvik edici, destekleyici etkisi bulunmaktadır. Medya aracılığıyla şiddetin bireyler üzerindeki etkisi; araştırmacıların görüntülerin çocuklar üzerindeki etkisini incelemeye başladıkları 1920’den beri, toplumun merakını çekmektedir(Gerbner & Gross, 1976; Huesmann, 1986; Anderson & Bushman, 2002). Medyanın toplumsal yapı üzerindeki etkisinin artmasıyla birlikte, saldırganlık ve şiddet içeren davranışlar ile toplumsal travmalar arasındaki bağlantı üzerine yapılan çalışmaların sayısı artmıştır(Huesmann & Taylor, 2006). Araştırmaların odağı; zaman içinde geleneksel medyadan toplumsal yapının tüm alanlarına nüfuz eden sosyal paylaşım ağlarına doğru yönelmiştir(Alava, Frau-Meigs, & Hassan, 2017; Carter & Weaver, 2003; Cohen, Johansson, Kaati, & Mork, 2014; Glaser, Dixit, & Green, 2002; Patton vd., 2014; Peterson & Densley, 2017).

Bu çalışmanın amacı; travma oluşturan -şiddeti araç olarak kullanan- bir terör saldırısı anında, sosyal medya kullanıcıları tarafından oluşturulan içeriğin anlamsal boyutunun incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda; 2015 yılında İstanbul Adalet Sarayı’nda yaşanan ve savcı Mehmet Selim Kiraz’ın öldürülmesiyle sonuçlanan terör saldırısı sırasında Twitter üzerindeki kullanıcı paylaşımları, duyu analiz yöntemiyle değerlendirilecektir. Duygu analizi yöntemi, metin analizine dayanan bir araştırma yöntemidir (Cohen vd., 2014). Yöntem, kullanıcılar tarafından oluşturulan metnin içindeki kelimelerin; pozitif, nötr ve negatif olarak sınıflandırılması sonucunda metnin analiz edilmesi prensibine dayanmaktadır.

Araştırma soruları şu şekilde tasarlanmıştır:

S₁: Terör saldırısı sürecinde üretilen içeriğin duyu boyutu nedir?

S2: Duygu boyutu değişim göstermekte midir?

Ekran Şiddetinden Siber Şiddete: Medya Etkisi

İnsan varoluşunun en farklı yönlerini savunan ortam, sembollerin ortamıdır. O çevreden türetilen anlamları öğrenir, paylaşır ve onlara göre hareket ederiz (Gerbner & Gross, 1976, s. 173). Bu anlamlar, sembolik sosyalleşme araçlarıdır ve bu araçlar, kültür olarak tanımlanan yaygın görüşlerin gelişmesini sağlayan genel mesaj sisteminin önemli bir parçasıdır. Genel mesaj sistemi, modern toplumsal yapıda daha profesyonelleşmiş ve uzmanlaşmış kitle iletişim araçları aracılığıyla bireyin düşünce sistemini etkilemektedir.

Kitle iletişim araçlarının, özellikle televizyonun, bireysel davranışı olumsuz etkileme yeteneği; iktidar, baskı grupları, bilim insanları ve vatandaşlar için medya şiddetiyle ilgili en önemli endişelerden biri olmuştur. Medya teorisini W. James Potter'ın(1999)belirttiği gibi“medya şiddeti nedir?” sorusu aldatıcı şekilde basittir. Hepimiz, “şiddet” terimiyle ne demek istediğimizi bildiğimizi düşünürüz, çünkü hepimiz bir şekilde bu şiddeti gördüğümüze inanıyoruz. Bireysel düzeyde bu kadar çok karşılaşılan bu durumu tanımlamak, konunun kavramsal sınırlarını belirlemek için bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Potter (1999, s. 80)şiddeti şu ifade ile tanımlar: “Şiddet, bir karakterin fiziksel veya duygusal iyi oluş halinin; niyet ve zarar -en azından birinin mevcut olduğu- unsurlar aracılığıyla ihlalidir.” Medya çalışmalarında genel kabul gören bir şiddet tanımı olmamasına rağmen, bu çalışma kapsamında Potter'ın şiddet tanımı kullanılacaktır.

Medya şiddetiyle ilgili yapılan araştırmalar;gazetelerden bilgisayar oyunlarına kadar geniş bir yelpazede uygulanmış olmasına rağmen, çoğunlukla televizyon ve film şiddeti üzerine odaklanmış üç farklı teoriye bölünebilir. Medya şiddeti ile ilgili farklı anlayışlar ortaya koyan bu teoriler;*davranışsal etki teorisi*, *duyarsızlaştırma teorisi*ve *yetiştirme teorisi*olarak sınıflandırılır (Carter & Weaver, 2003, s. 6). Bu teorilerin kısaca incelenmesi, ekran aracılığıyla şiddetin bireyi ve dolayısıyla toplumu nasıl etkilediğinin anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

Davranışsal etki teorisi; bireylerin davranışlarındaki değişikliklerin, şiddet içerikli medyaya maruz kalmasından sonra ölçülmesi üzerine yoğunlaşmıştır (Cunningham, 1992). Teori, şiddet ve saldırgan davranışa eğilim arasındaki olası bağlantıları araştıran çok sayıda araştırma çalışmasına dayanmaktadır. Bilişsel bir perspektiften, araştırmacılar “televizyonda şiddetin gözlemlenmesinin, karmaşık davranışsal senaryoların öğrenilmesi için materyal sağladığını” öne sürmüşlerdir (Geen, 1994). Şiddet içeren bir senaryonun izlenmesi sonucunun; kendisini benzer bir durum içinde bulan bireyin davranışları üzerindeki etkisini değerlendirmeyi amaçlayan bu çalışmalarda, temsili medya senaryoları kullanılmaktadır. Araştırmacılar; şiddet içeren bir davranış sergileyen karakterin eylemlerinin, haklı ve ödüllendirilmiş olarak algılanmasının ve şiddetin gerçekçi ve/veya olgusal olarak algılanmasının çocuk ve yetişkin izleyicilerin saldırgan davranış olasılığını artırdığını tespit etmişlerdir (Wilson vd., 1998).

Medya etkileri teorisi olarak anılan duyarsızlaştırma teorisi; şiddet içerikli medya unsurlarının sürekli tüketilmesi durumunun, izleyicilerin gerçekten şiddete maruz kalan mağdurlara karşı empati ya da sempati duygularını sarsabileceğini öne sürmektedir. Örneğin; Dietz ve arkadaşları (1982), tecavüz tasvirlerini içeren filmleri izleyen erkeklerin, gerçek tecavüz kurbanlarına karşı daha az sempati duydukları sonucuna varmıştır. Bu durum; şiddetin düzenli olarak beslediği medyanın tüketilmesinin, gerçek ve kurgusal arasındaki keskin çizginin birey düzeyinde kaybolmasına ve kitlesel bir duyarsızlığın topluma yerleştiğini ortaya koymaktadır.

Yetiştirme teorisi, George Gerbner ve Larry Gross tarafından 60’lı yılların ortasından itibaren geliştirilen; medyanın, izleyicinin gündelik yaşam ile ilgili düşüncelerini ve algılarını etkileyip etkilemediğini ve eğer etkiliyorsa bunu nasıl yaptığını incelemiştir. Bu erken dönem çalışması, uzun süreler yapılan araştırmalar için önemli parametrelerin belirlenmesine yardımcı olmuştur. Gerbner ve Gross (1976, s. 182), geliştirdikleri

yetiştirme teorisinin; “televizyonun, toplumun gerçeklerinin, normlarının ve değerlerinin üretimiyle ilgisini analiz ettiğini” belirtmişlerdir. Medya izleyicilerinin; AIDS, nükleer, suç ve şiddet gibi belirli konulardaki programları nasıl yorumladıklarını irdeleyen araştırmalar, medya tarafından üretilen metinlerin izleyicilerin sorunları anlaması üzerinde önemli bir etkisinin olabileceğini bulmuştur (Corner, Richardson, & Fenton, 1990; Miller, 1998). Tüm bu teoriler kapsamında gerçekleştirilen, medya aracılığıyla şiddetin bireylere aktarılması üzerine yapılan çalışmalar sonucunda ortaya çıkan net sonuç; medya şiddetinin, giderek artan şiddet içerikli toplumların görülmesindeki en önemli etkenlerden biri olduğudur (Carter & Weaver, 2003, s. 16).

Özellikle yeni teknolojik gelişmeler ile birlikte sosyal paylaşım ağları, bireylere tercih zenginliği sağlayarak farklı toplulukları bir araya getirme gücüne sahip olmakta ve ortak sembolik bir ortamı oluşturarak kitle iletişim araçlarının yerini almaktadır. Sosyal paylaşım ağları, medyanın -özellikle de televizyonun- toplum yapısında oluşturduğu etkiye benzer şekilde, geleneksel kavramları ve davranışları toplumsal yapının geneline yayma ve sürdürme görevi üstlenmektedir. Bu durumun doğal sonucu olarak, medyada şiddet çalışmalarının odağı son zamanlarda sosyal paylaşım ağlarına doğru kaymıştır.

Sosyal paylaşım ağları, on yıl gibi kısa bir süre içinde “gençlik şiddeti için bir taşıyıcı” haline geldi ve önemli ölçüde agresif davranışların gerçekleştirildiği bir alana dönüştü (Patton vd., 2014). Sosyal paylaşım ağları, sadece çevrimiçi olarak ortaya çıkan yeni saldırganlık ve şiddet biçimlerini ortaya çıkarmıştır (Peterson & Densley, 2017, s. 194). Bu durum akademik çalışmaların; Facebook, Twitter, Snapchat ve Instagram gibi *kamusal araçlar* olarak tanımlanan sosyal medya aracılığıyla şiddet konusuna odaklanmasına neden olmuştur. Çalışmalar sonucunda; silahlı saldırı olayını gerçekleştiren bireylerin bir çoğunun, şiddet içeren sosyal medyaya ilgi gösterdiği (Rocque, 2012) ve birçok failin, bir saldırı gerçekleştirilmeden önce tehditleri çevrimiçi olarak ifade ettiği (Patton vd., 2014) sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte sosyal medyanın; sadece

çevrimiçi olarak gerçekleşenyeni, genellikle anonim, saldırganlık ve şiddet biçimlerini ortaya çıkardığı görülmüştür(Peterson & Densley, 2017, s. 195).Nefret gruplarının, ırklar arası şiddeti teşvik etmek için çevrimiçi sohbet odalarını kullandığı da bir diğer sonuçtur(Glaser vd., 2002).

Bu durumun gerçekleşmesindeki önemli etkenlerden bazıları; bireylerin bu sosyal medya ortamlarının bulunduğu yapı içine doğması ve bu ortamlar ile büyümesi, ekran aracılığıyla karşılaşılan şiddetin televizyondan akıllı telefon ve bilgisayar ekranlarına geçmesi ve şiddetin bu ekranlar aracılığıyla değer kazanması olarak sıralanabilir.Bu süreçte, şiddetin kitlelere ulaştırılmasında içerik temel unsur olarak değer kazanmış ve bir eğlence ögesi haline gelmiştir.

Sosyal Medya İçeriğinde Duygu Analizi

Duygu Analizi, bir yazı parçasının *olumlu,nötr* veya *olumsuz* olup olmadığını belirleme için yapılan bir sınıflandırma sürecidir(Liu, 2017). Bir konuşmacının fikrini veya tutumunu türeten fikir madenciliği olarak da bilinir. Duygu analizi, bir metin içindeki tutumu;doküman düzeyinde, cümle düzeyinde veyagörüş düzeyinde anlamlandırma çabasını içerebilir(Li & Hovy, 2017; Pozzi, Fersini, Messina, & Liu, 2017).Bu düzeyler için; kelimelerin olumlu, olumsuz veya nötr olarak sınıflandırılmasını temel alan yaklaşımlar kullanılabilceği gibi daha karmaşık işlemleri içeren*Doğal Dil İşleme* (Natural-Language Processing) süreçleri de kullanılabilir.Dil, duyguların aktarılmasında önemli bir rol oynar ve bu süreçte metafor gibi oldukça karmaşık olgular etkili olur(Ahmad, 2011).Bu durum, duygu analizi sürecinin daha karmaşık bir hale dönüşmesine neden olur. Çalışma kapsamında; bahsedilen karmaşıklıkta minimize etmek için cümle düzeyinde kelimelerin sınıflandırılmasına dayalı yöntem tercih edilmiştir.

Duygu analizinin daha iyi anlaşılması için bir örnek üzerinden gitmek faydalı olacaktır. Bir kullanıcının yeni aldığı x marka bir cep telefonu için yapmış olduğu “*X çok iyi, ancak hala pil ömrü ve güvenlik sorunları üzerine çalışmak gerekiyor*” yorumunu

değerlendirelim. Bu cümlede yer alaniyi, *hala*, *sorunları* ve *gerekıyor* kelimeleri olumlu, nötr ve olumsuz ifadelerinden biri ile eşleştirilerek, cümle ile ilgili genel duygu durumuna ulaşılabilir. Cümle içindeki; *iyi* kelimesi olumlu ve *hala*, *sorunları* ve *gerekıyor* kelimeleri olumsuz olarak değerlendirilebilir. Böylece cümle; 1 olumlu ve 3 olumsuz değer toplamında -2 değerine sahip olarak olumsuz bir anlam taşıdığına karar verilir. Bu değerlendirmede, öznelikten kurtulmak için birden çok kodlayıcı duygu analizi çalışmalarına dahil edilir. Kodlama görevinin tamamlanmasını ardından, yapılan sınıflandırmanın güvenilirliğini değerlendirmek için *kodlayıcı arası güvenilirlik* testi uygulanır (Krippendorff, 2004). Kodlayıcı arası güvenilirliği, bağımsız kodlayıcıların bir mesajın ya da bir özelliğin değerlendirdiği ve ne oranda aynı sonuca vardığını ölçen yaygın olarak kullanılan bir analiz yöntemidir.

Yöntem

Çalışma; terör saldırısında, sosyal medya kullanıcıları tarafından oluşturulan içeriğin duygu analizi ile incelenmesi üzerine temellendirilmiştir. Bu amaç doğrultusunda; 31 Mart 2015 tarihinde İstanbul Adalet Sarayı'nda Berkin Elvan davasını yürüten Cumhuriyet Savcısı Mehmet Selim Kiraz'ın, Devrimci Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi (DHKP-C) terör örgütü üyeleri tarafından rehin alınarak şehit edilmesi olayı konu olarak seçilmiştir. Olayın sosyal medyada duyulduğu andan itibaren, *TwitterStream API* (Twitter, araştırmacıların sunuculardan veri çekebilmesi için sağladığı uygulama programlama arabirimi (API) yöntemidir. Bu yöntem, anlık olarak sunucu üzerinde bulunan veriye; istenilen ayrıştırma, filtreleme ve/veya depolama işlemlerinin uygulanabilmesini olanaklı kılmaktadır.) üzerinden oluşan etiketler dahilinde kullanıcı içerikleri toplanmaya başlanmıştır. Twitter sosyal ağında, olay sürecinde ortaya çıkan yeni etiketler veri toplama sürecine dahil edilmiştir. Elde edilen veri setinde yer alan metinler içinde, tekil olanlar ayrıştırılmış ve bu metinlerdeki kelimelerin sıklık değerleri belirlenmiştir. Sıklık değeri 20 ve üzeri olan 911 kelime, üç kodlayıcı tarafından; pozitif, nötr ve negatif olarak sınıflandırılmıştır. Sınıflandırma sonucunda elde edilen değerler, genel veri setine uygulanarak

olay sürecinde sosyal medya üzerindeki duygu gelişimi ve değişimi analiz edilmiştir.

Bulgular

Veri toplama süreci, 31 Mart 2015 tarihinde saat 12:53'te başlamış ve 01 Nisan 2015 tarihinde saat 20:48'de bitmiştir. Bu süre içinde; 74,629 tekil kullanıcıdan Tweet ve Retweet olmak üzere toplam 125,234 adet metin verisi elde edilmiştir.

Veri setinde, kullanıcıların en sık kullandığı on etiket Tablo 1'de yer almaktadır. Tablo incelendiğinde; ilk iki etiketin gerçekleşen olayın tarafları olarak değerlendirilen Savcı Mehmet Selim Kiraz ve Berkin Elvan'a ait olduğu görülmektedir. Ön plana çıkan diğer etiketler arasında; *adım adım karanlığa* ve *biz de sizi seviyoruz* kullanıcıların düşünceleri hakkında bilgi vermektedir. *Adım adım karanlığa* etiketi, olayın olumsuzluğuna vurgu yapan kullanıcılar tarafından; *biz de sizi seviyoruz* etiketi teröristleri destekleyen kullanıcılar tarafından oluşturulmuştur.

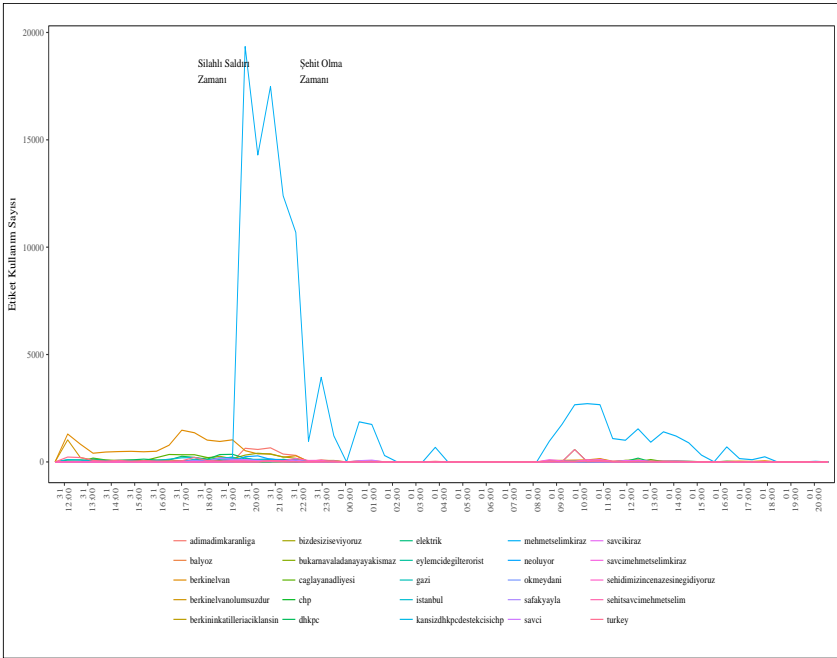
Tablo 1. En çok tekrar eden ilk on etiket ve kullanım sıklığı

<i>mehmet selim kiraz</i>	<i>berkin elvan</i>	<i>dhkpc</i>	<i>adım adım karanlık</i>	<i>cağlayan adlı ye</i>
<i>az</i> 105,549	<i>berkin elvan olumsuz</i> 14,349	<i>istanbul</i> 3,102	<i>ga</i> 3,101	<i>si</i> 2,644
<i>biz de sizi seviyoruz</i> <i>uz</i> 2,498	<i>ur</i> 2,021	<i>l</i> 1,730	<i>turkey</i> 1,422	<i>ne oluyor</i> 9,63

Bu etiketler, olayın başından sonuna kadar geçen sürenin içinde en çok kullanılanlardır. Etiketlerin zaman içinde dağılımı Şekil 1'de yer almaktadır. Rehin alma olayının başlamasıyla birlikte, sosyal medya kullanıcıları Berkin Elvan ile ilgili etiketleri dolaşıma sokmuşlardır. Bu etiketler çerçevesinde oluşturulan içerik, Savcı Mehmet Selim Kiraz'ın odasından silah seslerinin geldiği bilgisinin sosyal medya aracılığıyla dağılmaya başladığı 19:00'a kadar etkinliğini korumuştur. Bu andan itibaren, savcının adı ile oluşturulan içerik çok kısa süre içinde sosyal medyada etkin olmuştur. Bu etkinlik, savcının hayatını kaybettiğinin bildirildiği 21:00 itibarıyla azalma eğilimine girmiş ve takip eden günde 08:00-18:00 saat aralığında tekrar etkin

olmuştur. Konuya ait etiketlerde görülen bu hareket, kullanıcıların olaya dair ilgilerini ortaya koymaktadır.

Kullanıcılar, olay ile ilgili düşüncelerini ifade etme sürecinde birçok etiket kullanmışlardır. Bu durumun doğal sonucu olarak, konuya ait düşüncelerdeki değişimler ile etiketler arasında bir ilişki bulunmaktadır. Analizlerin daha iyi yapılabilmesi amacıyla kullanım sıklığı 50 ve üstü olan etiketler; *Berkin Elvan*, *Mehmet Selim Kiraz*, *Terör* ve *Diğer* olarak dört grupta sınıflandırılmıştır. Gruplara ait etiketlerin listesi, ek kısmında Tablo 4’te yer almaktadır.

Şekil 1. En çok kullanılan 25 etiketin zaman dağılımı

Oluşturulan gruplar içinde; kullanıcıların en çok kullanmayı tercih ettiği kelimelerin sıklığı, Şekil 2’de kelime bulutunda verilmiştir.

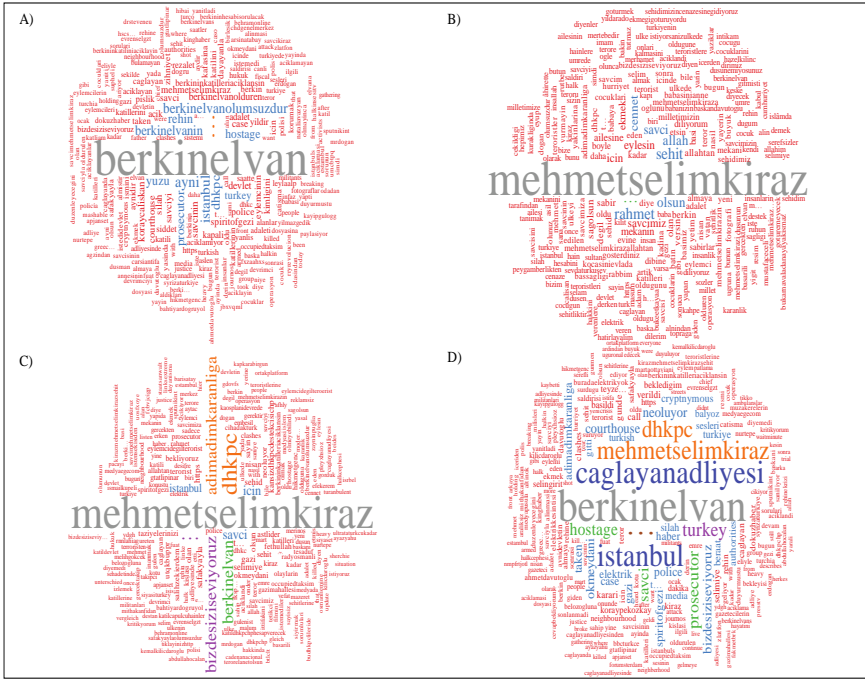
Berkin Elvan ile ilgili etiketlerden oluşturulan grupta (A), Berkin Elvan’ın öldürülmesi ile ilgili kelimeler ön plana çıkmaktadır. Özellikle; *rehin*, *berkin elvan ölümsüzdür* ve *dhkpc* en çok

kullanılan kelimelerdir. Mehmet Selim Kiraz ile ilgili etiketlerden oluşturulan grupta (B), savcının şehit edilmesi ile birlikte oluşan; *şehit*, *rahmet* ve *cenneten* sık kullanılan kelimelerdir. Terör ile ilgili etiketlerden oluşturulan grupta (C), *bizde sizi seviyoruz* ve *adım adım karanlığa* en sık kullanılan kelimelerdir. Bu iki kelimenin en sık kullanılan kelimeler arasında yer alması, kullanıcıların duygu farklılığını ortaya koyması nedeniyle önemli bir göstergedir. Diğer ile ilgili etiketlerden oluşturulan grupta (D), olayın gerçekleştiği yer ve gerçekleşme şekli ile ilgili kelimeler ön plana çıkmaktadır. Özellikle; olay sırasında yaşanan elektrik kesintisi ve olayın Gezi Protestoları ile bağlantısını kuran kelimeler bu gruptaki önemli kelimelerdir.

Kelime bulutu, kullanıcıların olayı algılamalarındaki boyut farklılığının daha net olarak anlaşılmasına yardımcı olmuştur. Her ne kadar en sık kullanılan kelime etiket olsa da etiket dahilinde oluşturulan metinler içinde kullanılan kelimeler ve sıklıkları arasında farklılıkların olduğu görülmektedir. Bu durum; duygu analizini, belirlenen gruplar üzerinden gerçekleştirmenin çalışma sonuçları açısından daha etkili olacağı düşüncesini desteklemektedir.

Duygu analizi için, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü 4. sınıf öğrencilerinden üç kişi kodlayıcı olarak seçilmiştir. Kodlayıcılara, görev tanımı ve sınıflandırma bilgilerini içeren yönerge verilerek, sıklık değeri 20 ve üstü olan 911 kelimeyi incelemeleri istenmiştir. Kodlayıcılar arasında, 10 kelimenin sınıflandırılması üzerine anlaşma sağlanamamasından dolayı bu kelimeler çalışma kapsamından çıkarılmıştır.

Kodlayıcıların sınıflandırma konusundaki algısal bütünlüklerini ifade eden *Kodlayıcılar arası korelasyon katsayısı* bilgileri Tablo 2’de yer almaktadır.

Şekil 2. Konulara göre kelimelerin kullanım frekansı.

Not:Şekilde; (A) Berkin Elvan, (B) Mehmet Selim Kiraz, (C) Terör ve (D) Diğer grubundaki kelimeler yer almaktadır. Kelimelerin boyutu ve rengi kullanım sıklığı ile ilişkilidir. Tüm gruplarda, kullanılan etiket en çok tekrar eden kelimedir.

Tablo 2.Kodlayıcılar arası korelasyon katsayısı

	Sınıf içi korelasyon	%95 Güven Aralığı		Değer	df1	df2	p
		Alt sınır	Üst sınır				
OrtalamaÖlçümler	.816	.792	.837	5.54	900	1,242	.000

Kodlayıcılar arasındaki güvenilirliği ifade eden korelasyon değeri; 0.50'den küçük ise zayıf, 0.50 ve 0.75 arasında ise orta, 0.75 ve 0.90 arasında ise iyi ve 0.90'dan büyük ise mükemmel bir uyum vardır demektir(Koo & Li, 2016). Çalışmadaki kodlayıcılar arasında, iki yönlü karma model(k=3) kapsamında

%95 güven aralığında iyi düzeyde istatistiksel olarak anlamlı bir uyumun varlığı tespit edilmiştir($F_{(900,1,242)}=.816, p<.001$).

Çalışma kapsamında kodlayıcılar tarafından değerlendirilen 901 kelimenin, oluşturulan dört gruba göre zaman grafiği Şekil 3'te yer almaktadır. Berkin Elvan grubunda ait grafik (A) incelendiğinde;rehin alınma olayının başladığı andan itibaren oluşturulan içeriğin pozitif yönlü olduğu görülmektedir. Bu grupta görülen kelime tekrarlanma sıklığının maksimum 3,000 olduğu verisi göz önünde bulundurulduğunda, maksimum 2,000 kelimeye ulaşan pozitif yönlü içeriğin kullanıcıların önemli bir kesimi tarafından oluşturulduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bugrupta duygu değişimi saat 16:00'da görülmektedir ve negatif yönlü içerik bu andan itibaren pozitif yönlü içerikten daha fazla görülmeye başlanmıştır. Duygu durumundaki bu değişim, saat 18:00'dan sonra tekrar değişime uğramıştır. Ancak, savcının odasından silah seslerinin duyulduğu 19:00'dan itibaren tüm duygu türlerinde hızlı ve sürekli bir düşüş eğilimi gerçekleşmiştir. Bu durum; kullanıcıların, belirtilen gelişme ile birlikte bu etiketlerde içerik üretmeyi bırakma eğilimine girdiklerini göstermektedir.

Mehmet Selim Kiraz grubuna ait grafik (B) incelendiğinde; bu grupta yer alan etiketler çerçevesinde kullanıcıların duygularında, saat 19:00'a kadar fark edilir bir değişimin olmadığı görülmektedir. Silahlı saldırı anı ile birlikte, nötr ve pozitif duygu boyutlarında önemli bir değişim yaşanmıştır. Bu iki duygu durumu bir arada değerlendirildiğinde, savcıya karşı gerçekleştirilen fiziki ve geri dönülemez müdahale sonucunda; kullanıcıların tepkilerini net olarak ifade etme eğiliminde oldukları görülmektedir. Benzer duygu yönü, saldırıyı takip eden günde saat 09:00-17:00 arasında da görülmektedir. Bu durumun nedeni Mehmet Selim Kiraz'ın cenaze töreni ile ilgilidir.

Terör grubuna ait grafik (C) incelendiğinde; bu etiketlere ait duygu yönünün birbirine yakın olduğu görülmektedir. Kullanıcılar tarafından bu konuda oluşturulan içerikte net bir duygu ayrımının görülmemesi, olayın ne olumlu ne de olumsuz anlaşılmadığını göstermektedir. Bir başka ifade ile kullanıcılar

arasında, olayı;olumlu veya olumsuz olarak algılayan iki boyutlu bir topluluk yapısının oluşmadığı görülmektedir. Kullanıcı duygu durumu, silahlı saldırı anıyla net olarak değişmektedir. Kullanıcı duyguları, pozitif ve nötr yönde net olarak değişmektedir. Bu durumun; teröre olumlu bir bakış olmadığı,terör saldırısı sonrası mağdur açısından duyguyu ifade ettiği unutulmamalıdır.

Diğer grubuna ait grafik (D) değerlendirildiğinde;kullanıcılara ait duygu yönünün küçük değişimlerle benzer bir desen izlediği görülmektedir. Olay yeri, zamanı ve oluş biçimi ile ilgili içeriklerden oluşan bu konuda; kullanıcıların silahlı saldırı ve şehit olma bilgilerine rağmen net bir duygu durumunda bulunmadıkları görülmektedir.

Kullanıcıların duygu yönü ile konular arasında bir ilişkinin var olup olmadığının değerlendirilmesi için değişkenlerin kategorik olmasından dolayı ki-kareanalizi uygulanmıştır. Analiz için oluşturulan, sıfır hipotezi ve alternatif hipotez şöyle ifade edilmiştir:

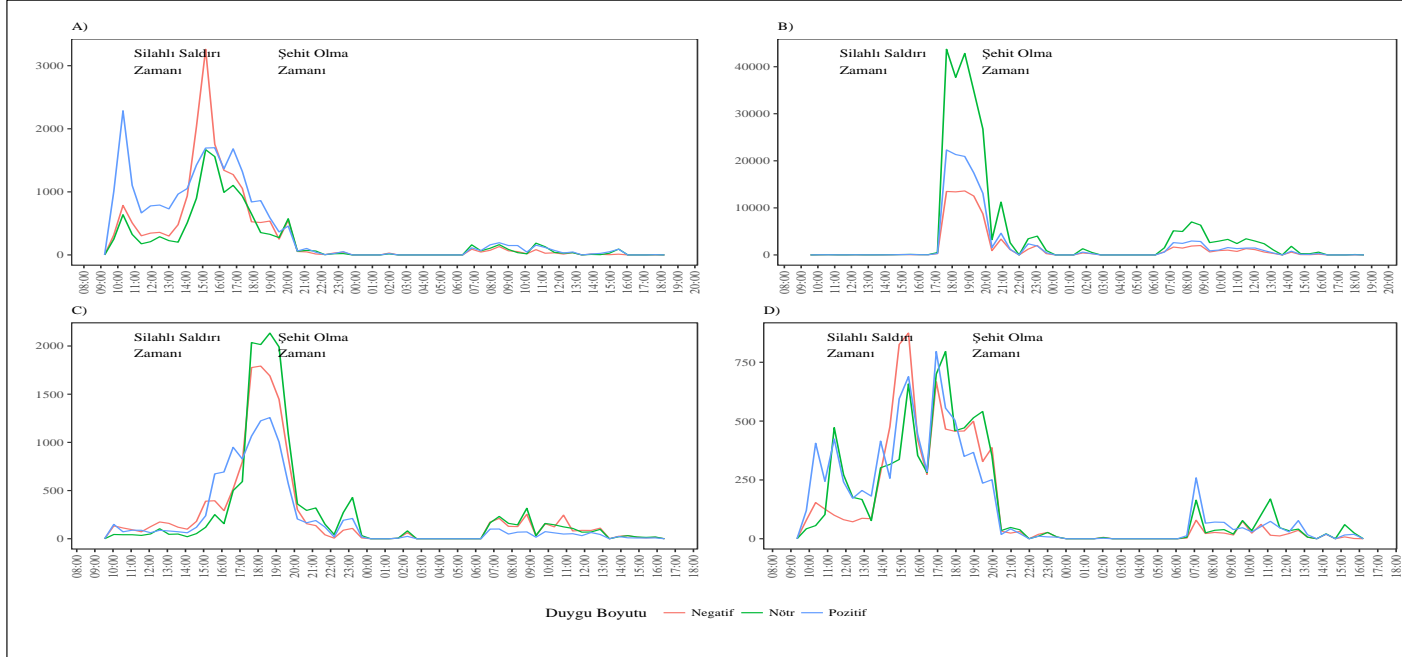
H₀: Duygu türü, grup türü ile ilişkili değildir.

H₁: Duygu türü, grup türü ile ilişkilidir.

Tablo 3. Konular ve duygu türleri arasındaki ilişki analizi

Konu	Duygu			X ²	d f	p
	Pozitif	Nötr	Negati f			
Berkin Elvan	23,426	13,584	18,357			
Mehmet Selim Kiraz	130,642	263,179	87,127	26599.594	6	.001
Terör	11,382	15,284	14,039			
Diğer	8,792	8,572	7,796			

Analiz sonucunda; duygu türü ile grup türü arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır (X²=26599, df=6, p<0.01). Kullanıcıların duygu yönü grup türüne göre farklılık göstermektedir.

Şekil 3. Konularda zamana göre duygu değişimi. **Not:** Şekilde; (A) Berkin Elvan, (B) Mehmet Selim Kiraz, (C) Terör ve (D) Diğer grubuna ait duygu yönünü ifade etmektedir.

Sonuç

Medya aracılığıyla şiddetin toplumsal yapıdaki etkisi, sosyal paylaşım ağlarının gelişmesi ile birlikte kitle iletişim araçlarından -özellikle de televizyondan- sosyal medyaya kaymaktadır. Yeni kamusal alanlar olarak tanımlanan bu kanallarda, şiddet giderek temel bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumun gerçekleşmesindeki nedenlerin başında etkili olan durum; şiddetin, bireylere sosyal paylaşım ağları aracılığıyla aktarılmasıdır. Medya şiddeti ile ilgili ortaya konulan; *davranışsal etki teorisi*, *duyarsızlaştırma teorisi* ve *yetiştirme teorisi* olarak sınıflandırılan (Carter & Weaver, 2003, s. 6) etkiler, sosyal paylaşım ağlar aracılığıyla toplumsal yapıyı şekillendirmektedir. Şiddet içerikli toplumsal yapıların daha yoğun görülmesinde, en önemli etkenlerden biri bu yeni kanalların etkisidir.

Bu kanalların bir diğer etkisi de; Jean Baudrillard (1995) tarafından belirtilen *gerçek iletaht* ve *gerçek ile düşsel* arasındaki ayrımın günümüz modern toplumlarında kaybolması ve gerçeğin artık gerçeklik değerini yitirmesidir. Özellikle, son zamanlarda şiddet içerikli paylaşımların sayısındaki artış ve toplum içinde yayılma süresinin kısalması bu durumun sonucudur. Şiddetin, sosyal paylaşım ağları (yeni ekranlar) aracılığıyla yayılma eğilimi, şiddetin dozajından çok bireyler tarafından izlenilmesinin daha önemli olduğu bir yapının gelişmesine neden olmaktadır.

Şiddet içerikli bir olayda, sosyal medya kullanıcılarının duygu yönünü analiz etmeyi amaçlayan bu çalışma sonucunda; şiddetin, bireyler tarafından fiziksel ve geri dönülemez bir noktaya ulaşmaya kadar olumsuz algılanmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu algıda, şiddetin oluşmasına neden olarak değerlendirilen öncül olaylardaki kutuplaşmanın da etkili olduğu göz ardı edilmemelidir. Terör saldırısı sürecinde, sosyal medya kullanıcılarından bazılarının belirli bir ana kadar olayı gerçekleştiren ile ilgili pozitif yönlü duyguya sahip oldukları ancak fiziksel şiddetin gerçekleşmesi ile birlikte negatif duygu yönün genel bir hale geldiği görülmüştür.

Çalışma kapsamında seçilen olaya ait sosyal medya içeriğinin tümüne ulaşılmasının teknik olarak mümkün olmamasından dolayı, çalışmanın sınırlı bir veri ile belirli bir zaman aralığında gerçekleştirildiği belirtilmelidir. Ayrıca, kelimelerin sınıflandırılmasında tüm kelimeler yerine belirli bir kısmının kullanıldığı da göz önünde bulundurulmalıdır. Bu çalışmanın, benzer amaçlara sahip çalışmalara yöntemsel açıdan katkı yapması beklenmektedir.

Kaynakça

Ahmad, K. (Ed.). (2011). *Affective computing and sentiment analysis: emotion, metaphor and terminology*. New York, NY: Springer.

Alava, S., Frau-Meigs, D., & Hassan, G. (2017). *Youth and violent extremism on social media: mapping the research* (s. 167). Paris, France: UNESCO.

Alexander, J. C. (2012). *Trauma: A social theory*. Cambridge, UK: Polity.

Anderson, C. A., & Bushman, B. J. (2002). The Effects of Media Violence on Society. *Science*, 295(5564), 2377–2379.

Baudrillard, J. (1995). *Simulacra and Simulation*. (S. Glaser, Çev.). Ann Arbor, MI: University of Michigan Press.

Carter, C., & Weaver, C. K. (2003). *Violence and the media*. Buckingham, UK: Open University Press.

Cohen, K., Johansson, F., Kaati, L., & Mork, J. C. (2014). Detecting Linguistic Markers for Radical Violence in Social Media. *Terrorism and Political Violence*, 26(1), 246–256. <https://doi.org/10.1080/09546553.2014.849948>

Corner, J., Richardson, K., & Fenton, N. (1990). *Nuclear reactions: form and response in "public issue" television*. London, UK: John Libbey.

Cunningham, S. (1992). A Neverending Story? The TV Violence Debate. *Media Information Australia*, 64(1), 67–72. <https://doi.org/10.1177/1329878X9206400110>

- Deitz, S. R., Blackwell, K. T., Daley, P. C., & Bentley, B. J. (1982). Measurement of empathy toward rape victims and rapists. *Journal of Personality and Social Psychology*, 43(2), 372–384. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.43.2.372>
- Erten, Y., & Ardalı, C. (1996). Saldırganlık, şiddet ve terörün psikososyal yapıları. *Cogito*, (6–7), 143–164.
- Geen, R. G. (1994). Television and aggression: recent developments in research and theory. içinde D. Zillmann, J. Bryant, & A. C. Huston (Ed.), *Media, Children, and the Family: Social Scientific, Psychodynamic, and Clinical Perspectives*. Hillsdale, NJ: Routledge.
- Gerbner, G., & Gross, L. (1976). Living with television: The violence profile. *Journal of communication*, 26(2), 172–199.
- Glaser, J., Dixit, J., & Green, D. P. (2002). Studying Hate Crime with the Internet: What Makes Racists Advocate Racial Violence? *Journal of Social Issues*, 58(1), 177–193. <https://doi.org/10.1111/1540-4560.00255>
- Huesmann, L. R. (1986). Psychological Processes Promoting the Relation Between Exposure to Media Violence and Aggressive Behavior by the Viewer. *Journal of Social Issues*, 42(3), 125–139. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1986.tb00246.x>
- Huesmann, L. R., & Taylor, L. D. (2006). The Role of Media Violence in Violent Behavior. *Annual Review of Public Health*, 27(1), 393–415. <https://doi.org/10.1146/annurev.publhealth.26.021304.144640>
- Keleş, R., & Ünsal, A. (1996). Kent ve siyasal şiddet. *Cogito*, (6–7), 91–104.
- Koo, T. K., & Li, M. Y. (2016). A Guideline of Selecting and Reporting Intraclass Correlation Coefficients for Reliability Research. *Journal of Chiropractic Medicine*, 15(2), 155–163. <https://doi.org/10.1016/j.jcm.2016.02.012>
- Krippendorff, K. (2004). *Content analysis: An introduction to its methodology* (2. Baskı). Thousand Oaks, Calif: Sage.

Li, J., & Hovy, E. (2017). Reflections on Sentiment/Opinion Analysis. içinde E. Cambria, D. Das, S. Bandyopadhyay, & A. Feraco (Ed.), *A practical guide to sentiment analysis* (ss. 41–60). New York, NY: Springer Berlin Heidelberg.

Liu, B. (2017). Many Facets of Sentiment Analysis. içinde E. Cambria, D. Das, S. Bandyopadhyay, & A. Feraco (Ed.), *A practical guide to sentiment analysis* (ss. 11–40). New York, NY: Springer Berlin Heidelberg.

Miller, D. (1998). *The Circuit of Mass Communication: Media Strategies, Representation and Audience Reception in the AIDS Crisis*. London, UK: SAGE Publications.

Moses, R. (1996). Şiddet nerede başlıyor? (A. Kul, Çev.), *Cogito*, (6–7), 23–27.

Patton, D. U., Hong, J. S., Ranney, M., Patel, S., Kelley, C., Eschmann, R., & Washington, T. (2014). Social media as a vector for youth violence: A review of the literature. *Computers in Human Behavior*, 35, 548–553. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2014.02.043>

Peterson, J., & Densley, J. (2017). Cyber violence: What do we know and where do we go from here? *Aggression and Violent Behavior*, 34, 193–200. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2017.01.012>

Potter, W. J. (1999). *On Media Violence*. Thousand Oaks, California: SAGE Publications. <https://doi.org/10.4135/9781452233338>

Pozzi, F. A., Fersini, E., Messina, E., & Liu, B. (Ed.). (2017). *Sentiment analysis in social networks*. Cambridge, MA: Morgan Kaufmann.

Rocque, M. (2012). Exploring school rampage shootings: Research, theory, and policy. *The Social Science Journal*, 49(3), 304–313.

Wilson, B. J., Donnerstein, E., Linz, D., Kunkel, D., Potter, J., Smith, S. L., Gray, T. (1998). Content analysis of entertainment television: the importance of context. İçinde J. Hamilton (Ed.), *Television violence and public policy*. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press.

EK

Tablo 4. Etiketlerin konulara göre dağılımı

Berkin Elvan	Mehmet Selim Kiraz	Terör	Diğer
berkinelvan	mehmet selim kiraz	dhkpc	çaglayan adliyesi
berkinelvanolumsuzdur	savci	adimadimkaranliga	neoluyor
berkininkatilleriaciklansin	shidimizincenazesinegidiyoruz	bizdesiziseviyoruz	chp
berkininkatiliyaciklayin	sehitsavcimehmet selim	gazi	balyoz
samielvan	savcimehmet selim kiraz	kansizdhkpcdestekcisi chp	elektrik
berkininhesabisorulacak	savci kiraz	eylemci degilterorist	istanbul
berkinelvanicinadalet	mehmet selim kiraz mekanincennetolsun	safakyayla	turkey
berkin	mehmet selim kiraz mekânincennetolsun	fethullah	okmeydani
berkinelvanmasum degil	bir fatihadasenoku	dhkc	turkiye
berkinelvaninkatilleriaciklansin	sehit	gazimahallesi	teyze
berkininkatiliyargilansin	savcimizsehit oldu	bahtiyardogruiyol	çaglayan
berkinicinadalet	kiraz	teror	kilicdaroglu
	basimiz sagolsun	kaos planide vrede	elektrik kesintisi
	mehmet kiraz	katildhkpc phesap verecek	burada elektrik yok
	dualarimiz seninle savci	katilcapulcu hainler	ahmet davutoglu
	elfatiha	pkk	erdogan
	hepimiz mehmet selim kiraziz	safakyaylaolumsuzdur	kemal kilicdaroglu
	hepimiz savciyiz	asileroristler	cevap bekliyorum
	allah rahmetylesin	terorulanetliyoruz	rehine krizi
	devletimizin basis sagolsun	terorelanetolsun	gezi
		kapkarabirgun	firat cakiroglu
		katil devlet	mittiyatro
		eylemci degilteroerist	cinnet vatanim turkiye
		dhkpc yisavunano edur	
		abdullahocalan	
		dhkch paralelelekaos pesinde	
		tikko	
		mkp	
		mehmet selim kirazolumsuzdur	
		terorelanet	
		bahtiyardogruiyololumsuzdur	

19 MAYIS ÜNİVERSİTESİ SAĞLIK BİLİMLERİ FAKÜLTESİ SOSYAL HİZMETLER BÖLÜMÜ 18-25 YAŞ ARASINDAKİ ÖĞRENCİLERİNİN ÇOCUKLUK ÇAĞI İHMAL VE İSTİSMAR YAŞANTILARININ SAPTANMASI/BELİRLENMESİ

Ercüment Ersanlı, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Meltem Kökdener, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Aynur Arslan, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Elif Kurtal, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Emel Topak, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Fatma Çiriş, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Gamzenur Caferoğlu, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Hacer Dirican, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Merve Baş, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Rabia Moral, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Şerife Özkan, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Giriş

Çocuk istismarı ve ihmali insanlık tarihi kadar eski bir sorundur. Tarih boyunca insanlar güçlünün zayıfı ezdiği kritik bir savaş içinde olmuşlardır. Bu savaş önce bireyi, sonra da bütün bir toplumu etkisi altına almıştır. Kuşkusuz ki, bu mücadele de en çok mağdur edilen çocuklardır. Çocuğun savunmasız ve korunmaya muhtaç yapısı, tarih boyunca istismara maruz kalmasına yol açmıştır. Çocuk istismarı ilk kez bir röntgen uzmanı olan Caffey tarafından 1946 yılında beyin kanaması, göz içi kanamaları ve uzun kemiklerde kırılma olan çocuklarda tanımlanmıştır (Arşindizer, 2006). 1962 yılında çocuk hekimi olan C.H.Kempe ve

arkadaşları tarafından “Dövülmüş Çocuk Sendromu” tanımlanmıştır. Bu tanımlama çocuk istismarı ile ilgili çalışmaların dönüm noktası olmuştur. Çocuk istismarı tıbbi literatüre girmeden önce 1860 yılında A.Tardieu, Hugo ve Dickens’in romanlarında istismar konusunun işlendiğini bildirilmiştir. Aynı yazar tarafından aile ortamından ayrılınca davranışlarında ve yaralarında düzelme gösteren yaralanmış çocuklara ait makale yayınlamıştır.

İhmal ve istismar kavramları toplum tarafından sıkça birbirine karıştırılmaktadır. Fakat bu kavramlar birbirinden oldukça farklı davranışları içerir. Çocuk istismarı, çocuğa bakmakla yükümlü olan bir yetişkin tarafından çocuklara uygulanan toplumsal kurallar ve profesyonel kişilerce uygunsuz ya da hasar verici olarak nitelendirilen çocuğun gelişimini her yönden olumsuz etkileyen eylemlerin tümüdür. İstismarın türleri fiziksel, cinsel ve duygusal olarak üç temel başlıkta toplanmaktadır. İhmal ise, çocuğa bakmakla yükümlü bir kimsenin çocuğun temel ihtiyaçları olan beslenme, barınma, giyinme, sağlık, eğitim, duygusal gelişim ve güvenli yaşam şartları gibi temel gereksinimlerini karşılamaması veya dikkate alınmamasıdır. İhmalin türleri fiziksel, cinsel, ekonomik ve eğitim ihmali olmak üzere dört ana başlıkta incelenmektedir. (Yaşar 2018, Çocuk İhmal ve İstismarı).

Türkiye’de çocuk istismarı ile ilgili çalışmalar yeni olmasına rağmen zaman içinde ciddi yol alınmıştır. 1992 yılında kurulan “Çocuğu İstismardan Koruma ve Rehabilitasyon Derneği” Türkiye’nin ilk örneğidir. Oysa İngiltere’de 1833 yılında bu tür bir dernek kurulmuştu. Türkiye’nin istismar konusunda geç kalmışlığı oldukça aşikardır. Yapılan çalışmalar kronolojik olarak incelendiğinde fiziksel, cinsel, duygusal istismar sırasıyla ele alındığı görülmektedir. Çocuk istismarı konusu insanlık tarihi kadar eski olmasına karşın insanların bu konuya dikkati son yüzyıl içinde, Türkiye’de ise son yıllardadır. Çocuk istismarının bir sonucu olarak ortaya çıkan hastalıklar, yaralanmalar ve sakatlıklar nedeniyle sağlık kuruluşlarına olan başvurulardan yapılan bildirimler çocuk istismarının çok küçük bir bölümünü oluşturmaktadır. Konunun yeterince bildirilmemesi, tanı konulmasındaki güçlükler, inkar edilmesi ve gizli kalması sorunun önemini daha da artırmaktadır. Çocuk istismarı yinelenebilirliği,

çocuğa genellikle en yakını olan kişiler tarafından yapılıyor olması ve çocuk üzerinde yaşamının ilerleyen yıllarını dahi etkileyecek uzun süreli etkilerinin olması, tanımlanması ve tedavisi en güç travma türüdür (Demir, 2013; Ballı 2010).

İstismar sadece olayın yaşandığı zaman diliminde değil, bireyin hayatı üzerinde uzun yıllar etkisi süren bir olgudur. İstismara maruz kalan çocuklarda, çocukluk dönemine bağlı birçok fiziksel, psikolojik ve sosyal problem ortaya çıkmakta ve etkileri uzun yıllar devam etmektedir. Çocukluk döneminde yaşanan cinsel, fiziksel, duygusal istismar ve ihmalin kişiler arası ilişkilerde yaşanan problemler, ruh sağlığı bozuklukları, hafıza problemleri, şiddete yatkınlık, suçluluk eğilimi, cinsel gelişim bozuklukları gibi pek çok olumsuz değişken ile ilişkili olduğu araştırma sonuçlarıyla ortaya çıkmıştır.

Bu etkiler sadece maruz kalınan zaman diliminde değil sonrasında da mağdurların psikolojik sağlığı ve işlevselliği üzerinde uzun süreli zararlı etkilere yol açabilmektedir. Özellikle üniversite eğitim çağının gelişimsel açıdan da bir geçiş dönemi olması sebebiyle çocukluk dönemi istismar yaşantılarının sonuçları üniversite öğrencileri için belirgin bir hale gelebilir. Çocukluk dönemi istismar yaşantılarına maruz kalmış öğrenciler geçmiş yaşantıları ile ilgili olarak uyumsuz başa çıkma stratejileri geliştirmiş olabilir. Bu durum öğrencilerin içinde buldukları psikososyal görevlerini tehlikeye atabilir (Bahar 2009; Dönmez 2009) . Çocuğun gelişimine bu kadar etkili olan ihmal ve istismar konusunun incelenmesi istismar olgusuna katkı sağlayacaktır.

Bu çalışmada; üniversite öğrencilerinde çocukluk çağında istismar yaşantılarının ortaya konması ve istismara ilişkin etkenlerin araştırılarak karşılaştırılması amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem

Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Zaman

Araştırmanın evrenini, 19 Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet bölümü 1, 2 ve 3. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Toplamda 150 kişinin oluşturduğu evrende veri

formlarının dağıtıldığı gün okulda bulunan 105 öğrenci ile çalışma yapılmıştır. Araştırmaya 1. sınıftan 35kişi, 2. sınıftan 36 kişi, 3. sınıftan 34 kişi katılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada, üniversite öğrencilerinde çocukluk çağında istismar yaşantılarının ortaya konması ve istismara ilişkin etkenlerin karşılaştırılması amacıyla “Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları Ölçeği Kısa Formu (ÇÖYÖ-KF) ve araştırmacılar tarafından oluşturulan “ Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır.

Bernstein ve ark. 2003 tarafından geliştirilen Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları Ölçeği Kısa Formu, çocukluk dönemindeki istismar geçmişini gözden geçirmeye yönelik retrospektif bir ölçme aracıdır (Zeren ve ark 2012). ÇÖYÖ-KF'nin gerek orijinal gerek Türkçe formu 28 maddeden oluşmaktadır. ÇÖYÖ-KF 5'li likert tipinde bir ölçme aracı olup Kesinlikle Katılmıyorum (1), Katılmıyorum (2), Biraz Katılıyorum (3), Katılıyorum (4) ve Kesinlikle Katılıyorum (5) biçiminde cevaplandırılmaktadır. Ölçekten alınan puanın artması, çocukluk döneminde yaşanan istismar yaşantılarının yoğunlaştığı anlamını taşır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 25, en yüksek puan ise 125'tir. Ölçekte ters puanlanması gereken maddeler 2., 5., 7., 13., 26. ve 28. maddelerdir. Kontrol amacı taşıyan 3 madde (10., 16. ve 22. maddeler) puanlamaya sokulmamaktadır. Bu nedenle kontrol amacı taşıyan bu maddelerin ters puanlanmasının gereği yoktur. (Kaya, 2014).

Ölçek beş alt boyuttan oluşmaktadır. Bunlar; fiziksel istismar (9., 11., 12., 15. ve 17. maddeler), cinsel istismar (20., 21., 23., 24. ve 27. maddeler), duygusal istismar (3., 8., 14., 18. ve 25. maddeler), fiziksel ihmal (1., 4., 6., 2. ve 26. maddeler) ve duygusal ihmal (5., 7., 13., 19. ve 28. maddeler) alt boyutlarıdır. Fakat bu çalışma için alt boyutlar için ayrı bir analiz yapılmamış, ölçek tek boyutlu olarak kullanılmıştır.

Orijinal ölçeğin güvenirlik çalışması ise ölçeğin iç tutarlığı hesaplanarak yapılmıştır. Ölçeğin iç tutarlık katsayıları farklı gruplarda duygusal istismar için.84-.89 arasında, 61 fiziksel

istismar için .81-.86 arasında, cinsel istismar için .92-.95 arasında, duygusal ihmal için .85-.91 arasında ve fiziksel ihmal için .61-.78 arasında saptanmıştır. Sonuç olarak 28 maddeden oluşan ÇÖYÖ-KF'nin yeterli geçerlik ve güvenirlik düzeyine sahip olduğu ve farklı gruplarda (klinik olan ve klinik olmayan örneklemelerde) uygulanabilir olduğu raporlanmıştır.

Araştırma sonucunda elde edilen verilerin değerlendirilmesi bilgisayar ortamında, SPSS versiyon 20 (Statistical PackageforSocialScience) paket programında yapılmıştır.

Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin sosyo ekonomik özellikleri Tablo 1 de gösterilmiştir. Öğrencilerin % 33.2 1. Sınıf, % 34.4 ikinci sınıf ve % 32.4 3. Sınıf öğrencisidir.

Öğrencilerin yapılan çalışma sonucunda aldıkları puanlar demografik özellikleriyle karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

Öğrencilerin eğitimlerine devam ettikleri sınıf değişkeni ile çocukluk dönemi örselenme yaşantıları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p=0,960$).

Öğrencilerin çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının cinsiyete ve anne baba yaşam durumuyla ilişkisi Mann-Witney U testi ile incelenmiş. Çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının cinsiyetle ($p= 0,770$) ve anne baba yaşam durumuyla ilişkisi ($p=0.374$) arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Değişkenler ikiden fazla grubun ortalamasını karşılatırmak için Kruskal-Wallis testi uygulanmıştır. Öğrencilerin çocukluk dönemi örselenme yaşantılarına ilişkin aldıkları ölçek puanlarının sınıflarına göre dağılımları Ki kare testi = 4.425; $p = 0.109$ ile incelenmiş ve aldıkları test puanları ile sınıf düzeyleri arasında anlamlı bir fark görülmemiştir.

Öğrencilerin çocukluk dönemi örselenme yaşantılarına ilişkin aldıkları ölçek puanlarının ebeveynlerinin medeni durumu (evli veya ayrı) ile ilişkisini ortaya koymak üzere Ki kare testi = 0.649

$p= 0,723$ uygulanmış ve aldıkları test puanlarının ebeveynin medeni durumuyla bağlantısı anlamlı görülmemiştir.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Katılımcıların Demografik Özellikleri

Sınıf	Kişi sayısı	%
1.sınıf	35	33,20
2.sınıf	36	34,40
3.sınıf	34	32,40
Toplam	105	100
Ebeveyn yaşam durumu	Kişi sayısı	%
Anne- Baba sağ	101	96,20
Anne sağ- Baba ölü	4	3,80
Toplam	105	100
Kardeş sayısı	Kişi sayısı	%
1	21	20
2	33	31,40
3+	48	45,70
Yok	3	2,90
Toplam	105	100
Gelir düzeyi	Kişi sayısı	%
0-1000	15	14,30
1000-2000	27	25,70
2000-3000	38	36,20
3000+	25	23,80
Toplam	105	100
Ebeveyn medeni durumu	Kişi sayısı	%
Evli	97	92,40
Ayrı	1	0,90
Diğer	7	6,70
Toplam	105	100

Öğrencilerin çocukluk dönemi örselenme yaşantılarına ilişkin aldıkları ölçek puanlarının kardeş sayısı ile ilişkisini ortaya koymak üzere yaptığımız Ki kare testi sonucu= 4,533 $p = 0,209$ bulunmuş ve aldıkları test puanları ile kardeş sayısı arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir.

Öğrencilerin çocukluk dönemi örselenme yaşantılarına ilişkin aldıkları ölçek puanlarının yaşları ile ilişkisini ortaya koymak üzere yaptığımız Ki kare testi sonucu=8.937; $p=0.112$ bulunmuş ve aldıkları test puanları ile yaşları arasındaki ilişki arasında anlamlı bir fark görülmemiştir.

Öğrencilerin çocukluk dönemi örselenme yaşantılarına ilişkin aldıkları ölçek puanlarının ailelerinin gelir düzeyiyle ilişkisini ortaya koymak üzere yaptığımız Ki kare testi =10.118; $p=0.018$ olarak bulunmuş ve aldıkları test puanları ile gelir düzeyleri arasında anlamlı bir fark görülmüştür. 0-1000 (37,30) arasında geliri olanların çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının 2000-3000 (22,93) geliri olanlara göre anlamlı farklılık göstermektedir. ($p=0,002$). Diğer bir deyişle, 0-1000 arasından geliri olanların 2000-3000 olanlara göre çocukluk dönemi örselenme yaşantı düzeyleri daha yüksek bulunmuştur. 1000-2000(38,93) arasında geliri olanların çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının 2000-3000 (28,79) geliri olanlara göre anlamlı farklılık göstermektedir ($p=0,033$). Sadece üç gelir grubu için bakıldığında da bu gelir grupları arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir ($p=0,004$).

Sonuç ve Öneriler

Çocukluk çağı ihmal ve istismar yaşantılarının belirlenmesi amacıyla yaptığımız çalışmamızda öğrencilerin çocukluk dönemi örselenme yaşantılarına ilişkin aldıkları ölçek puanlarının cinsiyet, yaş, sınıf, kardeş sayısı, ebeveyn medeni durumu arasında anlamlı ilişki saptanmamıştır. Sadece gelir durumu değişkenine göre anlamlı farklılık saptanmıştır.

Elde ettiğimiz verilere dayalı olarak hem sosyal hizmet alanında yapılacak akademik çalışmalara kaynak oluşturması hem de sosyal hizmet projelerine yön vermesi açısından önerilerde bulunulmuştur.

1. Çocukluk çağı ihmal ve istismar yaşantısının ailenin gelir düzeyi ile ilişkili olabileceğinden ailelerin ekonomik refahının artırılmasına yönelik çalışmalar yapılabilir.
2. Daha kapsamlı ve geçerli sonuçlar elde edilebilmesi için araştırmanın örneklemini farklı alanlardan ve daha geniş yaş aralığındaki kişilerden oluşturulabilir.
3. Okul çağındaki çocukların maruz kaldığı ihmal ve istismar yaşantısının erken tespiti ve olumsuz sonuçlarının engellenmesi amacıyla okullarda sosyal hizmet uzmanlarına yer verilebilir.

4. Bu alanda çalışma yapacak kişilerin daha anlamlı sonuçlara ulaşabilmesi için araştırma sürecinde kullandıkları metotları bireysel görüşmelerle desteklemelidir.

Kaynakça

Aşırızder M. (2006). Acil Servislere Başvuran Çocuk ve Kadın İstismarı Olgularına Hekimlerin Yaklaşımı, *Turkiyc Klinikleri J Surg Med Sci*, 2(50), 39-48

Yaşar, M. (2010). Çocuk İhmal ve İstismarı, http://anaokulu.cu.edu.tr/__/file/2_COCUK_IHMAL_VE_ISTIS_MARI.pdf. adresinden 16.12.2018 tarihinde indirilmiştir

Bahar, G., Savaş, A., & Bahar, A. (2009). Çocuk istismarı ve ihmali: Bir gözden geçirme. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 12(4), 51-65.

Ballı, Ö. (2010). Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne Başvuran Çocuk İstismarı ve İhmali Olgularının Değerlendirilmesi. Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Adana, Uzmanlık Tezi.

Demir H. Edirne İli Aile Sağlığı Merkezlerinde Görevli Hekimlerin Çocuk İstismarı ve İhmali Hakkında Bilgi, Farkındalık ve Tutumların Belirlenmesi. Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Edirne, Uzmanlık Tezi, 2012;3.

Dönmez. (2009). Okul öncesi eğitimi öğretmenleri ve velilerinin çocuk istismarına ve ihmaline yönelik görüşleri. Yüksek Lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Anabilim Dalı Çocuk Gelişimi Bilim Dalı.

Kaya, S. (2014). Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları Ölçeği Kısa Formu'nun Türkçe'ye Uyarlanması. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla, Yüksek Lisans Tezi.

Zeren, C., Yengil, E., Çelikel, A., Arık, A. & Arslan, M. (2012). Üniversite Öğrencilerinde Çocukluk Çağı İstismarı Sıklığı, *Dicle Tıp Dergisi*, 39 (4), 536-541.

SOSYAL TRAVMALARLA MÜCADELEDE STK'LAR VE TEMEL DİNAMİKLERİ

Fikri Keleşoğlu, Yalova Üniversitesi

Giriş

Travma, özü itibariyle bireysel yönü olan ancak müdahale süreçleriyle birlikte ele alındığında, “etkilenmişlik” düzeyinin bireysellikle sınırlı kalmadığı olgulardır. Doğal afet, kaza, savaş, göç, terör vb. birçok olay toplumsal yönü olan ve sonuçları itibariyle toplumdaki birçok kesimi etkileyen olaylardır. Bireyin çevresindeki tüm mikro ve makro sistemler etkilenerek sosyal travmanın boyutları genişler. Toplumsal düzeyde sağaltım ve müdahale hizmetlerinden bahsedilirken, kamunun imkanları ve insan kaynakları önemli bir unsurdur. Bununla beraber müdahale süreçlerinin sadece kamu ile sınırlı tutulması hem çok güç hem de çağdaş bir anlayış değildir. Sivil toplumun ve buradan hareketle gönüllü kuruluşların bu anlamda sahada sosyal travmalarla mücadelede, kamu ile birlikte hizmet üretmesi beklenen ve istenen bir durumdur.

Gönüllülük üzerinden şekillenen sivil toplum kuruluşları, hizmetlerini birçok faaliyet alanında yürütmektedir. Bu alanların büyük çoğunluğunu çocuk, kadın, yaşlı ve engelli yaşam alanları oluşturmakta ve sosyal travmalarda en çok etkilenen gruplar yine bu alanlardan çıkmaktadır. Tüm bu faaliyet alanlarında yürütülecek hizmetlerin şekillenmesi, eşgüdümü, kaynak yönetimi ayrı ayrı önem arz eder.

Sivil toplum ve insan hakları birbirleri ile girift kavramlardır. Sivil toplumdaki bahsederken insan hakları üzerinden temellenen birçok alana bakış söz konusudur. İnsan hakları kavramının aynı zamanda politik bir yönü de vardır. Devlet aygıtı ile birlikte geliştiğini söylemek esasında zordur. İnsan hakları devlete karşı olan hakları da bir anlamda ifade eder. Yine insan hakları dinamik bir çerçeve sunan bir kavramdır. (Aktan, 2011: 14). İnsan hakları ve insan hakları savunuculuğu, sivil toplum savunuculuğudur. Tabiki sivil toplumu devlet alanının dışında konumlandırmakla birlikte, durduğu yeri devlete zıt bir alan olarak da görmek doğru

olmayacaktır (Aslan, 2010a: 210). “Sosyal refah devletiyle STK'lar arasında hem rekabet hem tamamlama unsurları var” diyen İnel (2004: 15) bir anlamda sosyal travmalarda STK'ların misyonunu ortaya koymaktadır. Devletin, kamu imkanları ile toplumsal travmaların önünü alması, müdahale süreçlerinde yeterli olması, her zaman ve her durumda mümkün olmayacaktır

Sosyal travma gibi durumlarda toplumsal düzeyde etkilenmişliği en aza indirmek için uzun vadeli planlar yapmak elzemdir (Kantaş, 2015: 494). Bunun içinde sürecin, yaşanmışlığın, etkilenmişliğin iyi bilinmesi, işbirliğinin doğru ve sağlıklı bir şekilde olması gereken paydaşlarla birlikte yürütülmesi esastır.

Temel Kavramlar

Kavram duyarlılığı bilim insanlarının en önemli özelliklerindedir. Hatta bu duyarlılığı olmayan birini bilim insanı olarak değerlendirmek zordur (Tomanbay, 1999: 41). Aynı zamanda kavram, üzerinde tartışılan bir konunun sınırlarının çizilmesi ve meseleye nereden bakıldığının ortaya konması açısından önem arz eder. Problemin anlaşılmasını kolaylaştıracağı gibi aynı şekilde problemin daha da girift hale gelmesine de sebep olabilir. Bu perspektiften hareketle öncelikle bu çalışmada sosyal travma ve sivil topluma dair bazı kavramlar kısaca tanımlanacaktır.

Sivil Toplum ve Sivil Toplum Kuruluşları

Sivil toplum, “devlet yönlendirmeli olsun veya olmasın toplumsal yapıyı etkileyen, dönüştüren, hareket ettiren ve ona ivme katan bir faktördür”. Toplumsal yapıyı etkileyen ve dönüştüren yanı itibarıyla sosyal travmalarda sivil toplumun varlığı ve önemi göz ardı edilemez. *Sivil toplum kuruluşları* ise “küreselleşme çağının politika oluşturan aktörlerinden biridir. Bu önemi, özellikle, toplumları yönlendirme konusunda önemli aktörlerden olmasından kaynaklanmaktadır” (Talas, 2011: 391). Her kesimin hem fikir olduğu bir sivil toplum tanımı yapmak zordur. Muğlak yanları olan bir kavram olsa da sivil toplum, genel olarak “devletten özerk, çoğulcu bir yapıdaki gönüllü örgütlenmelerin alanı” (Aslan, 2010b: 357) olarak kabul edilebilir. Sivil toplum

algısının genellikle yanlış olduğunu ve yanlış yerleştiğini de açıkça ifade etmek lazım. Şerif Mardin'in de vurgu yaptığı gibi sivil toplum askeri olanın karşısı değildir. Sivil toplum aslında “medeni olana” denk gelendir (Aslan, 2010b: 359).

Literatürde daha çok Birleşmiş Milletler Ana Sözleşmesi'nde geçtiği şekliyle Non Governmental Organizations (NGO) olarak kullanılan sivil toplum kuruluşları temelde demokratik bilincin oluşmasının yanında vatandaş talepleri ve yönetim mekanizmaları arasında köprü görevi de görmektedir (Oktay ve Pekkuçüksen, 2009: 184).

Sivil toplum algısı ve kavramı günümüze kadar dönüşüm geçirerek gelmiştir. Başlangıçta devlet ile aynı ve özdeş kabul edilirken, bir noktadan sonra modern toplumda aynı şeyin iki ayrı yüzü gibi olmuş ve daha sonra da devlete yardımcı ve denge unsuru olan bir güç noktası haline gelmiştir (Aslan, 2010a: 10). Bu dönüşüm sürecinde gönüllü kuruluşların sürekli olarak devlet mekanizmasına katkı sunan önemli rolleri olmuştur.

Travma

Bir olayın travmatik olarak değerlendirilmesinde yaşanan durumun günlük tecrübelerden farklı, bunların dışında kalan bir deneyim olması önemlidir. Yaşanana dair geçmişteki bilgi ve yaşantı, bireyin hali hazırdaki bilişsel şemaları içine oturmaz ve bu durumda olayın anlaşılması güçleşir. Bilginin doğru işlenmesi zorlaşır (Fish-Murray ve ark.'dan aktaran Sungur, 1999: 106).

Travma durumlarında semptomların ortaya çıkışı kişiden kişiye değişebilir. Üç aydan daha kısa bir sürede ortadan kalkan semptomlar “akut” olarak nitelendirilirken, daha uzun sürenler ise “kronik” olarak nitelendirilir. Klinik olarak bakıldığında travma sonrası kişide gözlenmeyen ancak travma deneyiminden altı ay gibi uzun bir zaman dilimi sonrasında görülebilen semptomlar ise “gecikmeli başlangıçlı” tipler olarak değerlendirilir (Özgen ve Aydın, 1999: 34). Dolayısıyla travmaya bakış açısının bu perspektiften olması sivil dayanışmayı ve STK desteğini önemli kılar. Altı ay sonra dahi kendisini gösterebilen bir olgudan bahsediliyorsa burada sosyal dayanışma veya sosyal dışlanma

süreçlerinde STK gerçeğini ve dinamik etkisini görmek ve önemsemek gerekir.

Travma türleri aşağıdaki gibi çeşitlilik gösterebilir;

Psikolojik travma; “kişilerin hayatlarını, vücut bütünlüklerini ya da akıl sağlıklarını tehdit eden ve baş etmekte zorlandıkları olaylar ve durumlarla karşılaştıklarında ortaya çıkabilecek kişiye özgü deneyimler” dir (Pearlman ve Saakvitne’den aktaran Atalay, 2017: 23).

Kültürel travma ise, “bir grup ya da topluluğun kimlik ve anlamını etkileyen dramatik bir kayıp ya da sosyal bünyedeki bir yırtık olarak anlaşılmalıdır. Bu bağlamda travma bir toplumdaki herkes tarafından mutlaka hissedilen bir olay değildir. Kültürel travma kolektif kimliğin oluşumunu ve kolektif hafızanın inşasını birbirine bağlayan bir süreçtir” (Eyerman’dan aktaran Tekin, 2011: 93). Sosyal travmalar terör, ihtilal, zorunlu göç, bağımlılıklar, doğal afet vb. birçok durumda gözlenebilecek süreçlerdir. Böyle durumlarda, demir adeta “bedenimize değil ruhumuza saplanır” (Kantaş, 2015: 486). Ruhun örselendiği bu durumların iyi analiz edilmesi ve profesyonel bir yaklaşım sergilenmesi travma dönemi için hayatidir.

Şiddet

Şiddet kavramının tanımını üzerinde tam bir uzlaşının sağlandığını söylemek ve bilimsel çevrelerin hemfikir olduğu tek bir tanımın varlığından bahsetmek zordur. Detaylı tanımların şiddeti, hem fiziksel hem de psikolojik yönleriyle ele aldığını söylemek mümkündür (Atalay, 2017: 22). Temelinde kontrol etme ve hakim olma dürtüsünün varlığından söz edilebilir (Sheafor ve Horejsi, 2015: 546). Bu duygular ve dürtüler kontrol edilemediği takdirde kişi yakınlık durumu gözetmeksizin şiddetin her türlüünü sergileyebilmekte ve travmatik durumlara sebebiyet verebilmektedir. Tanımlarda geçen şiddetin davranış örüntüleri değişse de, özünde karşıdaki kişi için örseleyici ve rahatsızlık verici olması en temel unsurdur.

Dernek ve Vakıf

Dernekler, “kazanç paylaşımı dışında belli bir ideali gerçekleştirme amacıyla, belirli sayıda kişinin bilgi ve çalışmalarını gönüllü ve sürekli olarak birleştirmeleri ile oluşan ve tüzel kişilik kazanan örgütlerdir” (Ateş ve Nohutçu, 2006: 251). Derneklerin tarihçesi vakıflar kadar eski olmamakla birlikte kamu hizmetine sundukları katkılar göz ardı edilemeyecek kadar çoktur (Ateş & Nohutçu, 2006: 266).

Sosyal hayat ve dayanışma açısından vakıf, “maddi bir karşılık beklemeden başkalarına sosyal dayanışma içinde yardım etmek ve sosyal yardım götürmek gibi ulvi ve fevkalade bir düşüncenin mahsulü”dür (Seyyar ve Genç, 2010: 822). Yine vakıflar “kendi parasal kaynağı olan ve bunu kendi ihtiyacına göre kendi kararı ile kamu yararına projeler veya etkinlikler için harcayan kuruluşlar” şeklinde tanımlanabilir (Ateş ve Nohutçu, 2006:)

Gönüllülük

Gönüllülüğün, en temel tanımı hiçbir beklenti veya menfaat olmaksızın bir işin yapılmasıdır. Ancak burada önemli olan ve biraz da gizil kalan, maddi menfaatin olmamasının yanında maddi menfaat dışındaki diğer beklentilerin de olmamasıdır. İnsel’in (2004: 24) bu konuda dikkati çektiği noktalar önemlidir: “...maddi menfaat beklemeden, başka ne tür bir menfaat bekleyebilirsiniz? Statü beklersiniz, ilerde bir dayanışma beklersiniz, karşılığında siyasi bir tavır beklersiniz vs. Veya en kötüsü statünün de ötesinde, onun sizi üstün olarak kabul etmesini beklersiniz, bu da himmette vardır”. Gönüllülük böyle anlaşılır ve dolaylı beklentilerden uzak durulursa, o zaman tam olarak beklentisiz bir hizmet sunulmuş olabilir.

Stk Misyonu Üzerinden Sosyal Travmaya Bakış

Günümüz rekabetçi toplumlarında devlet imkanları ile her türlü soruna çözüm üretebilmek ve bu imkanlar dahilinde sorunlarla başedebilmek imkansızdır (Talas, 2011: 394). Ayrıca bu bakış, sivil toplumun gücünün göz ardı edilmesidir. Sosyal travma gibi etkisinin yoğun yaşandığı şartlarda sivil toplumun gücü göz ardı

edilecek bir husus değildir. Travmatik bir deneyim yaşayan bireyin veya bir çocuğun normal seyredecek hayatında bir aksama ve kesinti söz konusudur (Erden ve Gürdil, 2009: 2). Bu kesinti ve aksamalar sağlıklı bir gelişim için dikkate alınmadığında ileriki dönemlerde bu sorun bireysel olmaktan öte sosyal yönleriyle büyüyen ve etki alanı genişleyen bir problem olarak toplumu etkiler.

Yaşama dair anlam yitimi ve ümitsizlik travmatik yaşantılarda en sık görülen tablodur. Bu yüzden müdahale hizmetleri ve destek süreçleri varoluşsal açıdan anlam yükleyici ve ümit verici olmalıdır (Özen, 2017: 464). Özellikle maddi hasarlı travmatik durumlarda, bölgeye götürülecek sosyal yardımlar, devletin “hayırseverlik” rolünden ziyade hak temelli profesyonel bir anlayış ürünü olmalıdır. Bu bağlamda örneğin, Soma’ya, göçük sonrası götürülen sosyal yardımların hak temelli bir anlayıştan uzak olduğu söylenebilir (Kantaş, 2015: 493). Sivil toplum kuruluşları misyonları gereği bireylere ve topluma dönük hizmet üreten gönüllü kuruluşlardır. Yaşama dair katkı sunmak gönüllü kuruluşların en önemli misyonları arasında yer alır. Katkılar noktasında zaman zaman farklı eğitim programları ve materyal içerikleri kullanılmaktadır. Psiko-eğitim gibi eğitim içerikleri de bu kapsamda düşünülebilir. Psikoeğitim özü itibarıyla “baş etme becerilerinin ve uzun süreli destek sistemlerinin harekete geçirilmesinin ve alternatif baş etme yöntemlerinin araştırıldığı bir bilgilendirme ve güçlendirme programıdır” (Özen, 2017: 478). Bu destek sistemlerinin işlerliği, sivil toplumun ve sivil toplum kuruluşlarının en önemli misyonlarından biri olan birlik, beraberlik ve yardımlaşma duygularıyla canlı ve etkin tutularak gerçekleştirilebilir ve sürdürülebilir.

Sivil toplum kuruluşları, “toplumsal ihtiyaçlara cevap vermek üzere kurulmuştur” (İnal, 2011: 305) şeklinde ki bir tanım esasında çok yerinde ve misyon ifade eden bir tanım olmuştur. Sosyal travmalar, toplumsal ihtiyaçların görülmesi gerektiği en hassas dönemlerdir ve bu maksatla STK vizyonu ve misyonu aslında bunu gerekli kılmaktadır.

STK'ların aslında toplumsal dönüşüm noktasında politik vasıfları da bulunur. Bunlardan en önemlisi de ihtiyaç sahibi kesimin haklarının farkına varmalarını sağlamak ve bu hakları kullanabilmeleri noktasında rol ve sorumluluk üstlenmektir (İnsel, 2004: 31). Terör, göç, ihtilaller, şiddet vb. birçok sosyal travmaya açık alanlar ve buralarda doğacak mağduriyetler STK'ların bu anlamda sorumluluk hissedeceği noktadır.

Sivil toplum esasında kültürel çeşitliliğin ve farklı dünya görüşlerinin yaşam bulabildiği hoşgörü alanıdır (Aslan, 2010b: 365). STK dediğimiz örgütlenmeler de bu hoşgörü alanında toplumsal fayda gözeterek faaliyetlerini yürütürler. Sosyal travmalarda, travmatize olmuş bir bireyle çalışan gönüllü bir STK bu çeşitliliğe ve farklılığa uygun davranmayı da kendisine bir ön koşul olarak görmelidir.

Bütün STK'ların kendi vizyon ve misyonlarını ifade ettiği ve buradan hareketle gerçekleştireceği faaliyetleri vardır. Bu bağlamda geliştirilecek politika ve stratejiler gerek yerel gerekse ulusal düzeyde belirleyici ve etkili olabilmektedir. Devlet mekanizmasının özellikle sosyal travma benzeri yaşantılarda STK'ların geliştireceği stratejilerden ve hareket kabiliyetinden kimi zaman insan kaynaklarından faydalanabilmesi önem arz eder. Özellikle sosyal travmaya dair kolektif bir bilinç oluşturularak sivil inisiyatifin kullanılabilmesi, sürecin ve hizmetlerin önünü açacak önemli noktalardandır.

Gönüllü kuruluşların misyonları üzerinden yapılacak değerlendirmelerde tutarlılık, sivil toplum kuruluşu için en önemli dinamiklerden sayılabilir. Vizyonu, misyonu ve kuruluşundaki temel gayeleri üzerinden tutarlı politikalar ve stratejiler ortaya koyabilmek ve bu perspektiften faaliyetlerini geliştirebilmek bir STK için en temel değerlerdendir. Gönüllü kuruluşların faaliyet alanları ve durdukları yer kendi misyonları itibarıyla anlamlı ve tutarlı olmalıdır. Örneğin; uyuşturucu ile mücadele eden bir STK'nın bu bilinçten ve hassasiyetten uzak gerçekleştireceği faaliyetler özendirici ve merak uyandırıcı olabilir. Bağımlılık süreçlerine dair ümitsizlik veya çaresizlik duygusu veriyor olabilir. Böyle bir durumda tutarlı bir STK'dan bahsedilemez. Misyonu

İtibariyle önemli işlevler üstlense de faaliyetleri itibariyle yanlış yerde durduğu aşıkardır.

İnsanın travma sonrası zedelenen bir noktası da kendini ve varlığını korumak konusundaki zaafıdır. Kişinin kendini koruması noktasında “depresif ve manik dinamikler” gözetilmeli ve bu doğrultuda hedefler belirlenmelidir. Bunu gözetecek çeşitli faaliyetler ve sosyal ağlar gözönünde bulundurulmalıdır. Diğer türlü başarısızlığın planı yapılmış olur (Özen, 2017: 476). Sosyal destek ve ikincil travmalar arasında yakın bir ilişki vardır. Hatta ikincil travmalarda çoğu zaman sosyal desteğin yetersizliğinden bahsedilebilir (Sungur, 1999: 107). STK’lar sosyal destek süreçlerini aktif kılmak adına sahada en dinamik unsurlardır. Örneğin; yasal veya yasal olmayan göçlerde özellikle iltica durumlarında, yaşamışlıklar kişiyi ciddi örseleyebilir ve travmatik etkiyi devam ettirebilir. Yasadışı göçler de bir anlamda, yasal göçün sağlıklı yönetilememesinden kaynaklı bir durumdur (Eren, 2013: 50). Süreci bu bağlamda yönetebilmek, travmanın sosyal ve toplumsal etkisini en aza indirmek için önemlidir.

Travmatik durumlara yol açacak sebepleri sadece savaş, cinayet, doğal afet vb. olgular üzerinden düşünmek meselenin daraltılması olacaktır. Esasında nedeni insan olan travma yaşantılarının doğal afetlerden daha fazla olduğu yine bilinenler arasındadır (Özgen ve Aydın, 1999). Dolayısıyla gerek kamu gerekse gönüllü kuruluşlar nezdinde destek ve müdahale süreçleri yürütülürken bu gerçeklik unutulmamalıdır.

Sosyal travmalarda “diğergamlık” olgusu önem arz eder. Diğergamlık olgusunu da en rahat STK girişimlerinde görmek mümkündür. Gönüllükten öte daha kuşatıcı bir kavramdır (İnsel, 2004: 3). Sivil toplumun en canlı ve en dinamik değeri esasında budur ve gönüllü kuruluşlar da bu değer üzerinden şekillenmekte ve ivme kazanmaktadır. İyiliği seven her gönlün diğeriyle gamlanabilmesini ve onu hissedebilmesini öne çıkaran bu temel değer aslında sivil toplumun sosyal travmalarda ihtiyaç duyduğu en kritik değerdir. Gönüllü kuruluşlar esasında, diğeriğini önemseyen insanların sivil inisiyatif kullanabilmek adına birleştiği ve irade ortaya koyduğu mekanlar ve ortamlardır.

STK'lar Ve Çözüm Odaklı İşbirliği

Birçok travmada olduğu gibi sosyal travmalarda da müdahale süreçlerinde işbirliği ve eşgüdüm önem arz eder. Bu açıdan sivil ve kamu kuruluşlarının ortak proje ve programlarda birbirlerine paydaş olması travmaların süresini ve sürecini doğrudan etkilemektedir. Aynı alanda veya farklı alanlarda görev yapan STK'ların gerek kendi içlerinde gerekse kendisi dışındaki faaliyet alanlarında paydaşları ile işbirliği içinde yürütecekleri faaliyetler müdahale süreçlerini ve bu süreçlerin etkinliğini doğrudan etkiler. Göç örneği üzerinden gidilecek olursa “yoğun dış göçe maruz kalan toplum ve devletlerde dışardan akan kitlelerin devlet sistemine adaptasyonu ve toplumsal yapıya zarar vermeyecek şekilde dizayn edilmesi pek çok uygar toplumda kurdurulup desteklenen sivil örgütlü yapılanmalar marifetiyle sağlanmaktadır” (Talas, 201: 394).

Yine travmatik yaşantıların ardından görülebilecek “travma sonrası stres bozukluğu”nun travma süresi uzadıkça kronikleşmesi muhtemeldir (Özgen ve Aydın, 1999: 40). Bu süreçte kişinin sosyal desteğe ciddi ihtiyacı vardır. Burada STK'lar ile yapılacak çalışmalar, sosyal sorunlar ile kişi ve grupların yaşayabilecekleri olumsuz yaşantıların en aza indirgenmesinde önemlidir. Aksi takdirde kişinin gerek kendi yakın çevresinden gerekse sosyal çevresinden izole olması travmatik yaşantısının daha da kötüleşmesine sebep olacak ve akabinde TSSB (travma sonrası stress bozukluğu) gibi daha kronik ve zor süreçleri beraberinde getirecektir. Bu süreçlerin ve destek hizmetlerinin yürütülmesinde STK'ların paydaşları ile sahada olması, istenen kazanımın her zaman için daha hızlı elde edilmesini sağlayacaktır. Ancak bazı durumlarda bu her zaman mümkün olmayabilir. Örneğin, travma süreçlerinde olduğu gibi sivil toplum kuruluşlarının en önemli paydaşlarından bir tanesi üniversite yani akademik camiadır. Bu noktadan hareketle bazen akademiler de sahadan uzak kalmakla eleştirilmektedir. Kantaş (2015), bu duruma dair eleştirelerini samimi bir dille şöyle dile getirir: “Sevgili akademi, çık fakülte binandan, ara sıra ayrıl kampüsünden, kaldır önündeki taşları, sen böyle çağlayan bir akarsu olma amacındayken yık halkla arandaki barajları, hatırla bilimi kimin için yaptığını...” (Kantaş, 2015:

497). Burada belki de üzerinde durulması gereken en önemli noktalardan biri gerek gönüllü kuruluşların gerekse kamuya veya özel sektöre ait tüm kuruluşların halkın yararına sunulacak hizmetlerde taraf ve birlikte olma gerekliliğidir. Aksi durumda başlanan ve geline noktalar kuruluşların misyonu ile örtüşmemektedir.

STK'lar küreselleşme sürecinde önemli bir aktör olarak kullanılagelen unsurlardan olmuştur (Talas, 2011). Bu unsurlar kimi zaman toplumsal fayda gözetilerek kullanılmış kimi zaman ise manipülasyon aracı olarak kullanılmıştır. Bu gerçekliğin görülerek sosyal travma sürecinde, etkin ve aktif olacak STK'ların kuruluş maksadından ve kendi bağlamından çıkmadan hizmet üretmesi ayrı bir önem arz eder.

Kamu otoriteleri ile karşı karşıya kalındığında taleplerin dile getirilmesi ve ilgili taleplerde dayatılabilmesi, STK'ların kapasitesiyle diğer bir ifade ile mali durumuyla izah edilebilir (Aktan, 2011: 63) Parasızlık ile kapasite genişletmeye gidemeyen bir STK aynı zamanda otoritelere yönelik eleştirilerini istediği tonda dile getirmemekte veya getirdiği eleştiriler istediği ölçüde yankı bulamamaktadır. Bu durum da sosyal travmalar gibi toplumu ilgilendiren konularda öneri geliştiren, fikir sunan, hizmet üreten sivil toplum kuruluşlarının varlığını ve etkinliğini sınırlı kılmaktadır. Aktan (2011: 63-66) insan hakları kuruluşlarının ortaklaşa görüşünün “para olmadan mücadele yürütmenin imkânsız” olduğunu dile getirmekte aynı zamanda destek programları ile geliştirilmezse, “itfaiye araçları dar sokaklara sıkışmış ve sularını tüketmek üzereyken, yangını söndürmeye muktedir olamazlar” diyerek durumu betimlemektedir. Fonlar ve STK etkinliği arasındaki ilişki inkar edilemez. Türkiye’de bu gerçeklikten uzak değildir (Talas, 2011). Bazı proje ve organizasyonlarda STK'ların kamu ve gönüllü kaynaklarını birlikte kullandığı da olabilmektedir.

STK işbirliğini, hem gönüllü kuruluşların kendi içinde hem de kamu ve özel kuruluşlar arasında düşünmek doğru ve faydalı olacaktır. Aksi takdirde kuruluşlar arası parçalı ve dağınık yapı İnal’ın (2011: 292) da belirttiği gibi eylem planlarının

hazırlanmasında ve uygulanmasında zorlukların yaşanmasına sebep olmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının paydaş seçerken kendisini nerede gördüğü ve konumlandığı sosyal ağlarını şekillendirmesi açısından önem arz eder. Bu noktaya İnel (2004: 18) şöyle dikkat çeker: “Türkiye’de sivil toplum sosyetesine var; o sivil toplum sosyetesine ancak İstanbul Belediye Başkanı’yla oturduğu zaman tatmin oluyor, muhtarlar seviyesine indiği zaman onu kesmiyor”. Aslında böyle bir yaklaşım sergileyen STK’nın paydaş seçiminde ne kadar sorunlu bir bakış açısı geliştirdiğini görmek mümkündür. Maslow’un ihtiyaç hiyerarşisinde piramidin en tepesine koyduğu “kendini gerçekleştirmek” kavramı esasında toplumsal düzeyde hizmet üreten birçok STK içinde geçerli ve gerekli bir ihtiyaçtır. Ancak bu ihtiyacın tatmininde hiyerarşi gözetilmezse bireyin psikolojik sağlığı açısından sorun yaşandığı gibi sosyal alanda varlığını ortaya koyan birçok STK açısından da sorun yaşanacağı aşikardır. Gerçek bir STK, varlık sebebini ortaya net olarak koyabilen, paydaşlarını misyonu ve vizyonu doğrultusunda sadece topluma yararlı hizmetler sunabilmek için bir araya getiren ve sinerji oluşturan organizasyondur. Burada unutulmaması gereken diğer bir nokta ise aynı dinamik unsurun ve bakış açısının STK dışındaki diğer tüm paydaşlar (kamu ve özel sektöre ait kuruluşlar) içinde geçerli olduğudur.

Sivil toplum kuruluşların toplumda itibarlarının olması ve bu bağlamda kuruluşlara devletlerin sağladığı bazı imkanların, amaç dışı kullanımlarının ve hatta daha ilerisi kötüye kullanımların olması yaşanabilmesi muhtemel durumlardır. Muhtemel olan bu durumlar ne yazık ki, STK’ların meşruiyetini sorgulatan, mali ve insani kaynaklar üzerinden gelen desteklerin engellenmesine sebep olmaktadır (Ateş ve Nohutçu, 2006: 269). İşbirliği sürecinde gözetilmesi gereken noktalardan bir diğeri de budur. İtibar kaybı, gönüllü bir kuruluş için varoluşunu ilgilendiren bir husustur. Varoluşu zedelenen bir kuruluşun, sosyal bir fayda üretebilmesi artık kendisi için oldukça zordur.

Temel Dinamikler Ve Sosyal Travmalar

Travma sürecinde bireyin en çok zedelenen ve örselenen değerlerinden bir diğeri de güvendir. Terapötik ilişki sürecinin en

önemli noktalarından biri, işte bu güven hissini bireyde tekrar inşasına yardımcı olmaktır. Kişi kendini güvende hissetmediği sürece tetikte olacaktır ve kendini baskı altında hissedecektir (Özen, 2017: 465). STK'lar ile yapılacak işbirliği bu süreçler ve güven duygusunun tekrar tesisi adına önemlidir. Burada ailelerin sürece dahil edilmesi noktasında gönüllü kuruluşlar yine önemli roller üstlenir. Özellikle bağımlılık gibi sosyal travma oluşturabilecek süreçlerde, ailenin çocuğu ile kuracağı diyalogun deneme riskinin azaltılmasında dahi önemli olduğu bilinirken (Uzday, 2009:14) bu noktaların göz ardı edilmesi düşünülememez. Sosyal travmaların kimisinde (terör, göç vb.) muhtaç duruma düşenlerin “kollektif (hepsini kapsamasa da) bir politik kimlik” edinimi de mevcuttur (Tekin, 2011: 98). Sivil toplum kuruluşlarının sahada bulunurken bu dinamiği dikkate alması önem arz eder. Aksi durumda iyi niyetle başlayan süreçlerin ne sürdürülebilir olması ne de sosyal bir fayda sunabilmesi mümkün olmayacaktır.

STK tanımlarının ve meşruiyetlerinin üye sayıları üzerinden görülmesi ve değerlendirilmesi zaman zaman yapılan hatalardan ve yanlış algılardan biridir. Bir sivil toplum kuruluşu için önemli olan savunduğu değerler ve durduğu yerdir. Gönüllü kuruluşlar, varlık nedenleri ve amaçları üzerinden ele alınmalı ve değerlendirmeler bu perspektiften yapılmalıdır. Diğer türlü toplumsal yarar gözetmeyen sayıca çokluğun olduğu birçok oluşum ve organizasyon, STK bünyesinde anılır olmaktadır. Bununla beraber STK'ların yaptıkları veya üstlendikleri sorumluluklar üzerinden kendilerini dokunulmaz gibi addetmesi de gerek kendisini geliştirmesi konusundaki engeli gerekse toplumsal yarar gözetecek konumdan çıkmasını beraberinde getirir (İnsel, 2004: 3-5). Esasında örgütlü bir toplum, daha gelişmiş ve daha müreffeh bir toplumdur (Talas, 2011: 399). Ancak bu temel dinamikler göz önünde bulundurulmazsa, istenen ve müreffeh toplumun olduğu örgütlenmelerden bahsetmek zordur.

Travmalar ile başetmek üzere kamu ve özel kuruluşların yanında pekçok gönüllü kuruluş farklı alanlarda mücadele etmekte ve yaşanabilecek olumsuzlukları en aza indirmeye çalışmaktadır. Bu mücadelede önleyici olabilmek adına eğitim süreçleri de çok aktif

olarak kullanılmaktadır. Bu eğitim ve müdahale süreçlerinde rol alacak olanların çoğu zaman bu konularda bilgilendirilmesi hatta bazı noktalarda, ihtiyaç duyulan alanlarda desteklenmesi, sürdürülebilir sivil toplum hizmeti için oldukça önemli gerekliliklerdendir. Problemin boyutları ve yansımalarına dair durum analizleri sağlıklı bir şekilde yapılmalıdır. Örneğin; şiddete dair travmatik süreçleri bizzat tecrübe etmeyen ancak bunu deneyimlemiş insanların kendilerini ve ortamlarını haberleştiren gazetecilerin dahi ruhsal problemler yaşadığı (Atalay, 2017: 28) bilinirken diğer gönüllülerin bu süreçlere dair en ufak bilgisi olmadan sahada hizmet etmelerini ve fayda üretebilmelerini beklemek hem afaki olacak hem de bilimsel bilgiye ters, ikinci bir riskli alan doğuracaktır. Ayrıca profesyonel bir yaklaşıma da uymayacaktır.

STK'lar temelde etkinlikleri ile vardır. Aktivitesi ve faaliyeti olmayan bir sivil toplum kuruluşunun kendisine taban bulabilmesi ve sürdürülebilir olması mümkün değildir (Talas, 2011: 392). Bununla beraber görünür ve bilinir olmanın STK'lara sağlayacağı en önemli yararlarından biri de, desteklenir bir STK olabilmesidir. STK'lara destek olmak dendiğinden akla ilk gelen genelde nakdi yardımdır. Oysa sosyal travmalar gibi kolektif etkilenmişliğin olduğu durumlarda STK'ların tek ihtiyacı aynı veya nakdi (Zamanın nakdi olarak harcanması bu tasnifin dışında düşünülmüştür.) yardımlar değildir. Travmatik süreçlerde özellikle güven ve sosyal destek süreçlerinin etkin olabilmesi, aynı veya nakdi yardımlardan öte insanların belli zamanlarını sivil toplum kuruluşlarında geçirerek bizzat zamanlarından nakdi olarak harcama yapmasına bağlıdır. Bu perspektiften hareketle STK'lar kitlesel ve profesyonel STK olarak gruplanabilir. Kitlesel STK'ların büyük mali güçlerinden ziyade insan kaynakları daha çoktur (İnsel, 2004: 9). Bu açıdan bakıldığında yine STK'lar arası işbirliğinin önemi tekrar görülmektedir.

Sivil toplum ve devlet aslında birbirlerine meşruiyet alanı sağlarlar. İki tarafında “aşırılıkları” böylece engellenmiş olur (Aslan, 2010b: 366). Sosyal travmalarla mücadele ederken sivil inisiyatif olarak gönüllü kuruluşlarda ilk vurgu insanın değerine yapılır. Mücadele ve yardım süreçlerinde en değerli varlık olan

insanın kendine has özgül özelliklerinin keşfi, bu özelliklere uygun etkinlikler belirlenmesi ve bunun üzerinden kişiye analitik beceri kazandıracak eğitim sistemi ve farklılıklarını sergileyebileceği ortam sunulabilmesi, kişinin kendi ve çevresi ile daha barışık, çevresine daha duyarlı ve faydalı hayat geçirmesini sağlar (Uzbay, 2009: 13). Sivil toplum ve devletin, birbirine sunduğu bu meşruiyet alanlarında yürütülecek birçok faaliyette birbirine destek olması, mücadelenin daha etkin, daha insani ve daha hak temelli yürütülmesini sağlayacaktır.

Sonuç ve Öneriler

Terör, ihtilaller, zorunlu göçler, bağımlılıklar, insan hakkı ihlalleri vb. durumlar, toplumun genelini etkisi altına alabilecek ve toplumsal travmaya sebep olabilecek durumlardır. Kollektif şuur gerektiren, toplumsal beraberlik ve sosyal ağların önemli olduğu bu türden yaşanmışlıklar, sivil topluma, buradan filizlenen gönüllü kuruluşlara ihtiyacın olduğu en kritik dönemlerdir.

Bu perspektiften hareketle sivil toplumun öneminin anlaşılması ve gönüllü kuruluşların bu süreçlerde etkin bir şekilde rol alması, gerek mikro düzeyde gerekse makro düzeyde olumlu sonuçlar doğuracaktır. Bu olumlu sonuçlar için gözetilmesi gereken bazı hususlar öneri olarak şu şekilde geliştirilmiştir:

- ✓ Öncelikle sivil toplumun ve gönüllü kuruluşların öneminin anlaşılması, sosyal travma gibi örseleyici durumlarda müdahale ve hizmet süreçlerini doğrudan etkileyeceğinden bu konuda bilinç oluşturulabilmesi adına farkındalık seferberliği başlatılmalıdır. Böylece şuan kamuda yeterli ve istenen düzeyde olmayan STK bilinci ve farkındalığı artırılmış olacaktır.
- ✓ Türkiye’de faal olarak hizmet eden ve sosyal fayda sunan STK’ların kamu nezdinde daha bilinir olması adına devletin katkı sunması, farkındalığı ve güvenilirliği artıracaktır.
- ✓ STK’ların, sosyal problemlerin yaşandığı ve daha çok çözüm bekleyen alanlarda proje ve politika üretmek adına

etkin kılınması, sonuçları itibariyle düşünülduğünde daha fazla toplumsal fayda sağlayacaktır.

✓ Türkiye'deki gönüllü kuruluşların büyük çoğunluğunun İstanbul, Ankara, İzmir, Adana ve Bursa gibi illerde yer alıyor olması diğer illeri sosyal travmalara karşı daha savunmasız kılmakla birlikte, sivil toplum haritası açısından düşünülduğünde üzücü ve kritik bir durumdur. Dolayısıyla diğer illerdeki gönüllü kuruluşların sayılarının artırılması adına gerekli işbirliği ve kolaylık sağlanmalıdır.

✓ Sahada sosyal yardım odaklı çalışan STK'ların, ihtiyaç sahiplerinin yardıma ulaşmasını beklemek yerine yardımların ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmasını sağlaması ve bunun yanında hak temelli bir anlayışı gözetmesi hem daha insani hem de daha sosyal hizmet ruhuna uygun bir yaklaşım olacaktır.

✓ STK'lar arasında, sosyal travma gibi toplumsal etkilenmişliğin yüksek olduğu durumlarda eşgüdümü sağlayacak işler bir sisteme ve üst çatıya ihtiyaç vardır. Diğer türlü ihtiyaç duyulan profesyonel destek hizmetlerini ve stratejik işbirliğini sahada görmek çok zor olmaktadır.

STK olarak bağımsız olabilmek ve tarafsızlığını ortaya koyabilmek, sivil toplumda sunulacak tüm sosyal hizmetler ve insan hakları savunuculuğu açısından en temel unsurdur. İhtiyaç sahibi olan kişiye sunulacak ve götürülecek hizmetlerde çokkültürcü bir bakış ve anlayış, hizmet sunumunu doğrudan etkileyecektir.

Kaynakça

Aktan, İ. (2011). Dar Sokakta İtfaiye Araçları: Türkiye'de İnsan Hakları Kuruluşları . Editör Ö. Gökmen, *Türkiye'de Hak Temelli*

Sivil Toplum Örgütleri Sorunlar ve Çözüm Arayışları içinde (s. 13-66). Ankara: 2. Baskı.

Aslan, S. (2010a). Sivil Toplum: Kavramsal Değişim Ve Dönüşüm. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(33), 188-212.

Aslan, S. (2010b). Sivil Toplum ve Demokrasi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(2), 357-374.

Atalay, G. E. (2017). Şiddeti Haber Yapmak: Gazeteciler ve Travma. *Marmara İletişim Dergisi*, (22), 21-32.

Ateş, H., ve Nohutçu, A. (2006). Kamu Hizmeti Sunumunda Gönüllü Kuruluşlar ve Devlet. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 6(11), 245-276.

Erden, G., ve Gürdil, G. (2009). Savaş Yaşantılarının Ardından Çocuk ve Ergenlerde Gözlenen Travma Tepkileri ve Psiko-Sosyal Yardım Önerileri. *Türk Psikoloji Yazıları*, 12(24), 1-13.

Eren, B. (2013). İnsan Ticareti Mağdurları ve Mülteci/Sığınmacıların Sağlık Hizmetlerine Erişimi: Bir STK Deneyimi. *Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi*(26), 50-55.

İnal, C. (2011). Kültür/Kültürel Haklar–Sanat. Editör Ö. Gökmen, *Türkiye’de Hak Temelli Sivil Toplum Örgütleri Sorunlar ve Çözüm Arayışları içinde* (s. 271-306). Ankara: 2. Baskı.

İnsel, A. (2004). Sivil Toplum, STK’lar ve Gönüllülük. A. Karamani (Dü.), *Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları No:5 içinde* (s. 1-32). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi.

Kantaş, Ö. (2015). Kronik. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 70(2), 485-497.

Oktay, E., ve Pekküçükşen, Ş. (2009). Yerel Yönetimlerin Demokratikleşmesinin Bir Aracı Olarak Sivil Toplum Kuruluşları Türkiye İçin Kısa Bir Değerlendirme. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İİBF Dergisi*, 11(16), 172-186.

Özen, Y. (2017). İntihar Etmiyorsak Yaşayalım Bari (Travma Terapisi Ve Travmada Psikoeğitim). *Injosos Al-Farabi*

International Journal On Social Sciences/ Al-Farabi Uluslararası, 1(3), 463-486.

Özgen, F., ve Aydın, H. (1999). Travma Sonrası Stres Bozukluğu. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 2(1), 34-41.

Seyyar, A., ve Genç, Y. (2010). *Sosyal Hizmet Terimleri*. İstanbul: Sakarya Yayıncılık.

Sheafor, B. W., ve Horejsi, C. J. (2015). *Sosyal Hizmet Uygulaması Temel Teknikler ve İlkeler*, Çev. Ed. B Çiftçi, 2. Baskı. Ankara: Nika Yayınları.

Sungur, M. Z. (1999). İkincil Travma ve Sosyal Destek. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 105-108.

Talas, M. (2011). Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye Perspektifi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, s. 387-401.

Tekin, F. (2011). Kültürel Travma Olarak Zorunlu Göç. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (25), s. 91-100.

Tomanbay, İ. (1999). *Sosyal Çalışmayı Yapılandırmak Kavramlar, Oluşum, Nitelik Uygulama*. Ankara: Sabev Yayınları.

Uzday, İ. T. (2009). Madde Bağımlılığının Tarihçesi, Tanımı, Genel Bilgiler Ve Bağımlılık Yapan Maddeler. *Türk Eczacılar Birliği Meslek İçi Sürekli Eğitim Dergisi*, (21-22), 5-15.

KRONİK SUÇ KORKUSUNA MARUZ KALMIŞ BİREYLERDE NÖROPSİKİYATRİK DEĞİŞİKLİKLER

İhsan Çetin, Hitit Üniversitesi

Korku

Geçen yüzyıldan bu yana modernizasyonun sonucu olarak meydana gelen değişiklikler ile birlikte toplum modelleri için, risk toplumu ve endüstriyel toplumun yarattığı yeni riskler ve bilinmeyen tehlikeleri, küresel olarak algılayan toplum modeli gibi tanımlamalar kullanılmaya başlanmıştır (Yalçınkaya ve Özsoy, 2003). Riskin yükselişi hiç kuşkusuz modernizasyonun toplumdaki neticesi olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte, "risk'e bağlı korkuların" da toplumda artışı göz önüne alındığı takdirde modern toplumlarda karşılaşılan problemlerin çözümü için önemli bir avantaj elde edilmiş olacaktır (Torun, 2011).

Türk Dil Kurumu korkuyu, tehlike düşüncesi veya gerçek bir tehlike karşısında hissedilen kaygı, üzüntü şeklinde tanımlamaktadır (http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=KORKU). Korku Young tarafından, "içinde bulunan ortamın algılanmasıyla ortaya çıkan, iç organları ve sistemleri harekete geçiren, bilinçte ve davranışta kendini hissettiren duygusal bir süreç" olarak açıklanmıştır (Cüceloğlu, 1998). Mannoni ise korkma tepkisinden sonra davranışlarda belirginleşen önemli düzensizlikten bahsetmek gerektiğini vurgular. Kişi, heyecanın etkisiyle, çoğunlukla hızlı ve aniden uğraşısını bırakmakta ve kendini ayarlamaya ve hareketlerini düzenlemeye vakit bulamadan hızla tepki göstermek zorunda kalmaktadır. Tehdit ne kadar büyük algılanırsa, uyumsuz ve gereksiz el kol hareketlerinin veya tersine, hiç pragmatik olmama riski taşıyan bir tutukluluğun ortaya çıkma durumu o kadar yüksek olur (Kaşmer, 2009).

Hareketlerde görülen bu düzensizlik insanda genellikle, entelektüel yeteneklerdeki ve gerçeğe yönelik dikkatteki bir

azalmayla birlikte görülmektedir. Mannoni'nin G. Delpierre'den aktardığına göre: “İçgüdüden reflekslere, akıldan eyleme kadar hemen hemen her şey korkunun etkisiyle azalır”. Korkan bireyin düşünce dünyası sürekli tehlike ile meşgul ve bir yargıda veya usavurumda bulunması artık mümkün değil, fikirleri karmaşık, bulanık ve düzensizdir denilmektedir (Mannoni, 1992).

Yapılan birçok çalışma, suç korkusunun birçok bileşenli bir olgu olduğunu ve suç korkusu nedenlerinin ancak çok faktörlü bir bakış açısıyla ortaya çıkarılabileceğini göstermiştir (Rountree, 1998). Yapılan araştırmalarda, korku sınıflandırılırken, doğal korku ve öğrenilen korku olarak temelde iki alt başlık altında toplanmaktadır. Bunlar, insan doğasının bir parçası olarak tanımlanan doğal korku ile bireyi korku ve paniğe sevk eden uyarıcılar neticesinde kazandığı öğrenilen korkulardır [Yıldız, 2015; Töre, 2009]. Bununla birlikte korkuyu gerçek ve gözle görünür bir sebebe dayalı olan korku ve bireyin nedenini tam olarak bilemediği korku olarak da ele almak mümkündür denilmektedir (Dolu, Uludağ ve Doğutaş, 2011).

Suç Korkusu

Modern toplumlarda maddeye verilen değer arttıkça bireylerin suç işleme olasılıklarının da artmakta olduğu modernleşme teorisi ile bildirilmiştir (Erdem, 2015). Modernleşme ve suç arasındaki ilişkinin ortaya çıkarılmasında rol oynayan öncülerden biri olan Durkheim, endüstrileşmenin Fransız toplumunda yarattığı köklü değişmelerin suç oranlarını arttırdığını ileri sürmüştü [Kaya, 2012], Fransız toplumunda meydana gelen hızlı sosyal değişimin, geleneksel değer ve normların zayıflamasına yol açtığını bildirmiştir (Kızmaz, 2013). Suç eylemi beraberinde suç korkusunu getirmekte; bu durum, bireyin fiziksel yaralanma tehlikesine, suçla ilişkilendirdiği sembollere veya suça karşı geliştirdiği anksiyete tepkisi ya da duygusal travma olarak tanımlanmaktadır (Töre, 2009; Dolu, Uludağ ve Doğutaş, 2011).

Hızla yükselen suç oranları nedeniyle toplumda yaşayan bireylerde kendi güvenliklerine ilişkin endişeler baş göstermiştir (Töre, 2009). Bu endişeleri gidermek amacıyla toplumdaki bireyler ve güvenlik güçleri çeşitli şekilde tedbir almak için uğraş

vermektedirler. Toplumsal bir problem olan suç korkusunun bireylerin yaşam kalitesini temelden sarsabilecek güçte olduğu; bireye ekonomiye ve toplumsal düzene çok sayıda olumsuz etkileri olduğu bildirilmektedir (Dolu, Uludağ ve Doğutaş, 2011). Suç korkusu, bireyde geri çekilme, içe kapanma ve topluma yabancılaşma gibi olumsuz etkilere neden olan, bazı durumlarda anti-sosyal kişilik problemlerine ve hatta bazen de kaygı bozukluklarına kadar götürebilen ciddi bir sorundur (Töre, 2009). Suç korkusunun, toplumsal barış ve güven ortamını zedelediği, insanlar arası ilişkileri azalttığı, bağları zayıflatan ve kopartan bir yapısı olduğu bildirilmektedir. Dolayısıyla, suçun önlenmesi ve kontrol altına alınabilmesi için en çok ihtiyaç duyulan toplumsal dayanışmayı zedelediği için suç korkusu suçla mücadeleyi zorlaştırıcı bir özelliğe de sahip olduğu ifade edilmektedir (Dolu, Uludağ ve Doğutaş, 2011).

Alınan tedbirlerde öncelikli hedef suçun gerçekleşmesini engellemek olduğu için çeşitli suç önleme stratejileri oluşturulmuştur. Ancak öncelikli hedefler suçun toplumda ve bireyde yarattığı olumsuz etkilerin ikinci plana atılmasına neden olmaktadır (Çardak, 2012). Halbuki, herhangi bir suç eyleminin gerek bireylerde gerekse toplumun genelinde yaratmış olduğu olumsuz sonuçlar kimi zaman bu suç türünün kendisinden daha büyük boyutta zararlara neden olabilmektedir. Bununla birlikte suçtan korkmak için mağduriyet tecrübesinin varlığı açıklayıcı bir yaklaşım olmamaktadır; çünkü hayatları boyunca herhangi bir suça maruz kalmamış olsa da suç korkusunu hisseden bireylerin de bulunduğu yapılan araştırmalarda ortaya konulmuştur (Dolu, Uludağ ve Doğutaş, 2011; Kızmaz, 2012).

Kronik Suç Korkusunda Oluşan Nöropsikiyatrik Değişiklikler

Pek çok toplumsal araştırma, suç oranlarının artışına paralel olarak artan suç korkusunun suç oranlarındaki düşüşle birlikte düşmediğini ortaya koymaktadır (Erdem, 2015). Bu bulgular suç korkusunun sadece çevresel süreçlerle açıklanamayacağını ortaya çıkartmaktadır. Suç mağduriyeti, hiç şüphesiz suç korkusunu tetikleyen ana nedenlerden birisidir (Kızmaz, 2012). Suça sadece doğrudan değil dolaylı olarak maruz kalmanın da bireyde endişe,

panik, güvensizlik, korku ve anksiyetenin ortaya çıkmasında rol oynayabileceği rapor edilmiştir (Dolu, Uludağ ve Doğutaş, 2011). Anksiyete, genellikle belirli nesnelere veya durumlara yanıt olarak, gerçek tehlikenin yokluğunda bile aşırı korku ve kaçınma ile karakterizedir (Wellman, Izquierdo, Garrett, Martin, Carroll, Millstein, vd., 2007; Bauer, Schafe ve LeDoux, 2002).

Sempatoadrenomedullar ve hipotalamik-hipofiz-adrenokortikal (HPA) aks stres süresince homeostazisin devamlılığını sağlayan birincil sistemlerdir (Lee ve Davis 1997). Strese maruziyet torokalumbur kolon ve omurilik intermediolateral hücrelerinde pregangliyonik sempatik nöronların aktivasyonu ile sonuçlanır (LeDoux, 1998). Pregangliyonik nöronlar ön veya paravertebral gangliyonlarda, bunlar ise son organlarda ve adrenal medullanın kromofin hücrelerinde sonlanırlar. Bu şekilde organizasyon gösteren sempatik aktivasyon, Walter Cannon ve arkadaşlarının 20.'ci yüzyılın başlarında tanımladıkları "savaş ya da kaç" yanıtını meydana getirmektedir (Ayada, 2013). Oluşan cevap, başlıca adrenal medulladan salgılanmakta olan dolaşımdaki adrenaline ve başlıca sempatik sinirlerden salgılanan noradrenaline seviyelerini, kalp hızı ve kasılma gücünü, periferik vazokonstriksiyonu ve enerji hareketliliğini arttırmaktadır (Ulrich-Lai ve Herman, 2009). Akut strese karşı "savaş ya da kaç" yanıtının oluşmasının ötesinde, günlük yaşanan olaylar kronik stres sebebidir ve vücut üzerinde yıpratıcı etkilere sahiptirler (McEwen, 2007).

Korkuya maruz kalan bireylerde, korkuya yanıt esnasında motor, duyuşal, endokrin, immün, kardiyovasküler ve nöral sistemlerde önemli değişiklikler gerçekleştiği yapılan araştırmalarca ortaya konulmuştur (Isosaka, Matsuo, Yamaguchi, Funabiki, Nakanishi, Kobayakawa, vd. 2015). Yapılan deneysel ve klinik çalışmalarla korku koşullarında ve korku sonrasındaki dönemlerde bu süreci açıklamaya çalışan ve beyinde hangi yolların ve bölgelerin aracılığıyla suç korkusunun kalıcı hale geldiği araştırılmaktadır. Bu çalışmalarda elde edilen bulgular amigdalanın korku tepkilerinin ortaya çıkmasında önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır (Wellman, Izquierdo, Garrett, Martin, Carroll, Millstein, vd., 2007). Amigdala potansiyel tehditleri kontrol eder

ve hipotalamusla yaptığı bağlantılarla da semptomatik sinir sistemi ve HPA eksenini aktive eder; Amigdala beyinle yaptığı bağlantılarla savaş ya da kaç ve dona kalma gibi davranışsal savunma yanıtlarına aracılık eder (Bocchio, McHugh, Bannerman, Sharp ve Capogna, 2016).

Korku devreleri çevresel tehditlere karşı savunma mekanizmalarını ve tepkileri yöneten önemli merkezlerdir. Bu devre, hayatta kalmak için evrimsel olarak çok önemlidir, ancak düzensizliğinin insanlarda gelişen psikiyatrik hastalıkların patofizyolojisinde önemli bir rol oynadığı düşünülmektedir (Silva, Gross ve Gräff, 2016).

Yapılan çalışmalarda ayrıca, amigdala, nükleus akkumbens, stria terminalis, hipokampus, ventromedial hipotalamus, insular korteks ve bazı prefrontal bölgelerin korku devresinin anahtar bileşenleri olarak rol oynadığı bulunmuştur (Lebow ve Chen, 2016). Bunlardan lateral amigdala, bazal amigdala ve merkezi çekirdekler korku yanıtı yollarına katılır. Duyusal talamus tarafından alınan uyarılar lateral amigdala, oradan da merkezi çekirdeğe aktarılır ("kısa halka" yolağı). Bazal amigdala aynı zamanda lateral amigdala ve merkezi çekirdek arasında bir bağlantı olarak görev yapar. "Uzun halka" yolağı lateral amigdala, insula ve prefrontal korteksten uyarılar gönderir (Bocchio, McHugh, Bannerman, Sharp ve Capogna, 2016). Buradan akut korku yanıtının otonomik ve davranışsal görünümünü oluşturan beyin sapı ve hipotalamustaki efektör bölgelere bilgi aktarılır. Lateral amigdalanın korku koşullamasındaki bellek birleştirilmesi ve plasititeden sorumlu olduğu gösterilmiştir (Tran, Lasher, Young ve Keele, 2013). Lateral veya merkezi amigdalanın lezyonları koşullu korkunun ve uzun vadeli bağlamsal korku belleğinin edinilmesini önleyebilir. Bazal amigdala lezyonlarının korku yanıtlarını etkileyebileceği yönünde kanıtlar vardır. Korku edinilmesinin lateral amigdala gerçekleştiği moleküler mekanizma uzun vadeli güçlendirir (Sevinçok, 2007).

Beyindeki bu bölgeler ve salgıladıkları biyokimyasal moleküller, hayatta kalmak için çok önemlidir, ancak kronikleşen suç

korkusunun bu bölgelerde oluşturduğu değişiklikler ve aşırı uyarılmalar ile biyokimyasal moleküllerin düzeyinde meydana gelen dalgalanmalar psikiyatrik hastalıkların patofizyolojisinde önemli rol oynamaktadır ,(Tran, Lasher, Young ve Keele, 2013; Sevinçok, 2007)). Amigdala korkunun işlenmesinde önemli bir merkezdir ve bu merkez biyokimyasal iletimde çok önemli görevleri olan serotonin tarafından belirgin şekilde modüle edilir. Amigdalaya serotonin girişi özellikle ilgi çekmiştir, çünkü serotonin taşıyıcılarının genetik ve farmakolojik değişiklikleri, duygusal uyaranlara yanıt olarak amigdala aktivasyonunu etkiler (Sevinçok, 2007; Lowry, Johnson, Hay-Schmidt, Mikkelsen ve Shekhar, 2005). Amigdala devresindeki düzensizliğinin depresyon gibi birçok psikiyatrik bozuklukta, travma sonrası stres bozukluğunda, sosyal fobi ve diğer fobilerde rol aldığı bilinmektedir. Bu beyin bölgesi nörotransmitter serotonin (5-hidroksitriptamin, 5-HT) tarafından belirgin şekilde modüle edilir (LeDoux, 1998). Yapılan uzun soluklu çalışmalarda, uzun süreli korkuya maruz bırakılan kemirgenlerde 5-HTT ekspresyonundaki ve fonksiyonda değişiklikler 5-HT reseptör ekspresyonunda değişiklikler ile sonuçlanır (Holmes, Yang, Lesch, Crawley ve Murphy, 2003).

Sonuç ve Öneriler

Yapılan çalışmalarda amigdala, nükleus akkumbens, stria terminalis, hipokampus, ventromedial hipotalamus, insular korteks ve bazı prefrontal bölgeler ve salgıladıkları biyokimyasal moleküller, hayatta kalmak için çok önemli olduğu bildirilmiştir. Ancak, kronikleşen suç korkusunun bu bölgelerde oluşturduğu değişiklikler ve aşırı uyarılmalar ile biyokimyasal moleküllerin düzeyinde meydana gelen dalgalanmalar psikiyatrik hastalıkların patofizyolojisinde önemli rol oynamaktadır. Suçun önlenmesi ve kontrol altına alınabilmesi için en çok ihtiyaç duyulan toplumsal dayanışmanın da suç korkusuyla azaldığı ve suç korkusunun suçla mücadeleyi zorlaştırıcı bir özelliğe sahip olduğu ifade edilmektedir. Bu nedenle, suçla mücadele çalışmalarının yanı sıra bireylerin suç korkusunun meydana getirdiği nörobiyokimyasal hasarların aydınlatılması gerekir. Buna paralel olarak sadece suç oranlarının değil, suç korkusunu tetikleyen ve

nörobioyokimyasal hasarların oluşmasına neden olan faktörlerin tespit edilerek ortadan kaldırılması büyük önem taşımaktadır.

Kaynaklar

Ayada C. (2013). Nesfatinin Normal Ve Stres Oluşturulmuş Sıçanlarda Kan Basıncının Düzenlenmesine Etkisi Pamukkale Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Fizyoloji Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Denizli.

Bauer EP, Schafe GE, LeDoux JE. (2002). NMDA receptors and L-type voltage-gated calcium channels contribute to long-term potentiation and different components of fear memory formation in the lateral amygdala. *J Neurosci.* 5239-5249.

Bocchio M, McHugh SB, Bannerman DM, Sharp T, Capogna M. (2016). Serotonin, Amygdala and Fear: Assembling the Puzzle. *Front Neural Circuits.* 10:24.

Cüceloğlu, Doğan. (1998). İnsan ve Davranışı: Psikolojinin Temel Kavramları, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Çardak B. (2012). Kadınların Suç Korkuları Üzerine Nitel Bir Çalışma. *Güvenlik Bilimleri Dergisi.* 23-45.

Dolu O, Uludağ Ş, Doğutaş C. (2011). Suç Korkusu: Nedenleri, Sonuçları ve Güvenlik, Politikaları İlişkisi, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,* 65-1.

Erdem H. (2015). Ahlak ve Suç Korkusu, Suç Korkusu Kongresi. 250-252.

Holmes A, Yang RJ, Lesch KP, Crawley JN, Murphy DL. (2003). Mice lacking the serotonin transporter exhibit 5-HT(1A) receptor-mediated abnormalities in tests for anxiety-like behavior. *Neuropsychopharmacology.* 2077–2088.

Isosaka T, Matsuo T, Yamaguchi T, Funabiki K, Nakanishi S, Kobayakawa R, et al. (2015). Htr2a-expressing cells in the central amygdala control the hierarchy between innate and learned fear. *Cell,* 1153–1164.

Kaşmer T. (2009). Korku Kültürünün Yönetim, Çalışanlar ve İşletme Üzerindeki Etkilerinin Analizi, Muğla Üniversitesi, Sosyal

Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Muğla, 22-25.

Kaya M. (2012). Klasik Sosyolojik Perspektifte Modernleşme Tartışmaları. *Birey ve Toplum*, 111-130.

Kızmaz Z. (2012). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Suç: Suç Oranlarının Artışı Üzerine Sosyolojik Bir Çözümleme*, Mukaddime, 1-5.

Kızmaz Z. (2013). Modernleşme Ve Suç: Kuramsal Açından Bir Bakış Modernizasyon ve Suç: Teorik Perspektif Bir Bakış. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 229-240.

Le Doux J (1998) Fear and the brain: where have we been, and where are we going? *Biol Psychiatry*. 1229-1238.

Lee Y, Davis M (1997). Role of the hippocampus, the bed nucleus of the stria terminalis, and the amygdala in the excitatory effect of corticotropin-releasing hormone on the acoustic startle reflex. *J Neurosci*, 6434-6446.

Lebow MA, Chen A. (2016). Overshadowed by the amygdala: the bed nucleus of the stria terminalis emerges as key to psychiatric disorders. *Mol Psychiatry*. 450-63.

Lowry C. A., Johnson P. L., Hay-Schmidt A., Mikkelsen J., Shekhar A. (2005). Modulation of anxiety circuits by serotonergic systems. *Stress*, 233–246.

Mannoni, Pierre. (1992). (Çeviren: Işın Gürbüz). *Korku, İletişim Yayınları*, İstanbul.

McEwen Bruce S. (2007). Physiology and Neurobiology of Stress and Adaptation: Central Role of the Brain. *Physiol Rev*. 873–904.

Mustafa Töre, Yücel, (2009). Suç Korkusu ve Etkisinin Nötrleştirilmesi, *TBB Dergisi*. 83, 280.

Rountree, Pamela W. (1998). “A Re-examination of the Crime-Fear Linkage,” *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 35(3), 341–372.

Sevinçok L. (2007). Yaygın Anksiyete Bozukluğunun Nörobiyolojisi. *Klinik Psikiyatri*. 3-12.

Silva BA, Gross CT, Gräff J. (2016). The neural circuits of innate fear: detection, integration, action, and memorization. *Learn Mem.* 544-555.

Torun H. (2011). Haber Metinlerinde Korku Üretimi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim Bilimleri Anabilim Dalı, Genel Gazetecilik Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul. 13-15.

Tran L, Lasher BK, Young KA, Keele NB. (2013). Depletion of serotonin in the basolateral amygdala elevates glutamate receptors and facilitates fear-potentiated startle. *Transl Psychiatry.* 3, 298.

Ulrich-Lai Yvonne M., Herman James P. (2009). Neural regulation of endocrine and autonomic stress responses. *Nature Reviews/ Neuroscience*, 10.

Wellman CL, Izquierdo A, Garrett JE, Martin KP, Carroll J, Millstein R, et al. (2007). Impaired stress-coping and fear extinction and abnormal corticolimbic morphology in serotonin transporter knock-out mice. *J. Neurosci.* 684–691.

Yalçınkaya T, Özsoy E. (2003). “Risk Toplumunu: Bilgi Toplumunun Evriminde Yeni Boyut”, II. Uluslararası Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, Kocaeli Üniversitesi İİBF, Kocaeli.

Yıldız Z. (2015). Korku Kültürü İle Kent İlişkisi Üzerine Kuramsal Tartışma Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Sosyoloji Bilim Dalı, Mayıs.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=KOR KU

İNSAN HAKLARI İHLALLERİNDE MEDYANIN OLUŞTURABİLECEĞİ NÖROBİYOKİMYASAL HASARIN ÖNLENEBİLMESİ İÇİN UYGULANABİLİR BİYOMİMETİK BİR MODEL

İhsan Çetin, Hitit Üniversitesi

Giriş

Yeni yüzyılın ve bu yüzyılın toplumlarını karakterize edebilecek niteliklere de sahip olan iletişim araçlarının toplumlar üzerindeki etkileri son yıllarda bir çok araştırmanın konusu olmuştur (Cılızoğlu, 2011). Medya, egemen gücü içinde barındıran, toplumların değişmesi ve dönüşmesine zemin hazırlayan bir yapıdır. Bu egemen güç, kitle iletişim araçlarıyla izleyiciye biçimlenerek ulaşmaktadır (Atik ve Erdoğan, 2014). “Kitle iletişim araçları sadece gerçekler ve hayaller dünyasına açılan ‘pencere’ değildir; tarihsel olarak oluşmuş ve sosyal, teknolojik olarak belirlenmiş bakış açıları, bağlamlar ve varsayımlar açısından sentetik imajlarla gerçeklik ve hayallerin gözlemcilerini yaratan aktif bir güçtür” (Gerbner, 2014). Bu güç toplum üzerinde olumlu ve olumsuz etkiler yaratabilmektedir. Bilgilendirme, eğitim, eğlence, etkileşim unsurları kitle iletişim araçlarının olumlu özelliklerindedir. Kitle iletişim araçlarının olumsuz özelliklerine ise kültürel değişim ve yanlış bilinç örnek verilebilir (Cılızoğlu, 2011; Atik ve Erdoğan, 2014; Gerbner, 2014).

Önceki dönemlerde yazılı basın, sayıca az olan okur-yazar bireylere hitap etmekteyken; bilişim çağında televizyonun, internetin ve son olarak sosyal medyanın hayatımızda yerini almasıyla okur-yazar olmama sorunu aşılmıştır (Pınar, 2006). İnternet ve medya, gündelik hayatta gördüğü işlevleri esas alarak birey kendisi için uygun tercihleri yaptığında ve bilinçli kullandığında sosyal ve entelektüel gelişime katkı sağlayabilecek mükemmel araçlardır (McBride, 2011). Ancak bilinçli kullanılmaması durumunda insanlarda hassasiyetleri, anlayışları,

algıları, alışkanlıkları ve duyarlılıkları olumsuz bir şekilde değiştirme potansiyeli olduğu kanıtlanmıştır (McBride, 2011; Carson, Gansner ve Khang, 2018). Özellikle şiddet, mahremiyet ve cinsel içerikli görsellerin bilinçsiz bir şekilde yayınlanması veya sosyal medya araçları ile çok hızlı bir şekilde yayılması, toplumsal algıların ve duyarlılığın gün geçtikçe zedelenmesine ve insan haklarının daha fazla ihlal edilmesine yol açmaktadır (Cebecioğlu ve Altıparmak, 2017). Yapılan araştırmalar, yazılı, görsel ve sosyal medyada yer alan ve bilinçsiz bir şekilde izletilen şiddet, mahremiyet ve cinsel içerikli görsellerin, izleyicinin duygu durumunda geri dönülmesi neredeyse imkansız etkiler oluşturduğunu ortaya koymaktadır (Aubrey, 2007). Yapılan son çalışmalarda, çocukların, genç ve yetişkin bireylerin izledikleri sembolik şiddet içeriklerini ayırt etmekte zorlandıkları, medya içeriklerindeki şiddeti doğallaştırma eğilimine gittikleri kanıtlanmıştır. Dahası maruz kalınan şiddet içerikleri ile toplum duyarsızlaşmış, insanların hakları, onurları, haysiyetleri ve mahremiyetleri bazı çıkar grupları tarafından yazılı, görsel ve sosyal medya aracılığıyla kimi zaman rant kimi zaman eğlence aracına dönüştürülmüştür (Huesmann, 2007).

Medya içeriğinin oluşturabileceği nörobiyokimyasal hasarlar

Medyada paylaşılan hırsızlık, ayaklanma, gösteri olaylarındaki şiddet, rehin alma, ırza geçme, insan dövme, yaralama ve cinayet gibi olaylara ait görüntüler fiziksel şiddeti anımsatmaktadır. Bununla birlikte; çete ve mafya şiddeti, intihar, çilecilik ve ötenazi de fiziksel şiddeti anımsatan olaylar arasında sıralanabileceği ifade edilmiştir (Özer, 2017; Gümüş, 2006). Bütün bu görsellerin bireysel ve toplumsal etkiler ile sonuçlarının olduğu da belirtilmektedir (Özer, Ö. 2017). 1950'li yıllardan itibaren yapılan çeşitli sosyolojik çalışmalarda medyada şiddet kullanımının farklı yönleri ile araştırıldığı görülmektedir. Bu araştırmalarda medyada şiddet kullanımının çoğunlukla etki geleneği içerisinde birey üzerindeki etkisi ölçülmekte ve medyada yer verilen şiddetin yetiştirme kuramı açısından dışarıda tutulduğu görülmektedir. Araştırmacıların, toplumda şiddet ve şiddet konusu davranışlar üzerine yoğunlaştıkları fakat, medyadaki şiddeti davranışın başlıca kaynağı saymadıkları bildirilmiştir (Özer, Ö. 2017). Bununla

birlikte ilgi alanları şiddet ve kitle iletişim araçları olan araştırmacıların, medyayı daha çok suçladıkları bilinmektedir (Halloran, 1983). Bu araştırmacıların yaptıkları çalışmalarda, çoğunlukla televizyonda gösterime giren şiddet içerikleri ile saldırgan davranışların ilişkili olduğunu ortaya konulmuştur (Özer, Ö. 2017).

Yapılan çalışmalar, medyanın insan hakları ihlallerini içeren görsellere yer vermesinin hem çocukların hem de ergenlerin saldırgan düşünce ve davranışlarında artışa yol açabileceğini göstermektedir (Zorlu, 2016). Son yıllarda yapılan araştırmalarla, şiddet içeriği yoğun olan programları izleyen bireylerin izlemeyen bireylere kıyasla daha fazla oranda fiziksel şiddete başvurabilecekleri ortaya konulsada, ülkemizde şiddet içerikli görsellere maruz kalan bireylerdeki nörolojik ve biyokimyasal hasarlar ve bu hasarların tedavisinin nasıl yapılacağı konusunda bir ilerlemenin kaydedilmediği görülmektedir. Fonksiyonel manyetik rezonans görüntüleme ve pozitron emisyon tomografisi gibi tekniklerin kullanımı ile yapılan ileri düzey çalışmalarda şiddet içerikli görsellere maruz kalan çocukların, genç ve yetişkin bireylerin frontal loblarında fonksiyonel anormallikler olduğu gösterilmiştir (Haslam, Illner ve Chuang, 2003). Şiddet içeren görsellere maruz bırakılan bireylerde prefrontal kortekste azalmış glukoz, n-asetil aspartat ve kreatin/fosfokreatin düzeyleri ve prefrontal kan akışında azalma olduğu kanıtlanmıştır (Raine, Buchsbaum, Stanley, vd. 1994). Dahası, özellikle çocukların şiddet içerikli görsellere maruz bırakılması, beynin frontal ve limbik bölgelerinin gelişimini geciktirmekte, duyguları ve davranışları kontrol eden prefrontal mekanizmaların aktivitelerinde azalmalara neden olmaktadır (Haslam, Illner ve Chuang, 2003). Fonksiyonel düzeyde gözlenen bu düzensizlikler şüphesiz moleküler düzeyde bir çok değişiklik meydana getirmekte ve özellikle nöroplastisitede ve sinaptik iletimdeki bozulmaların eşlik ettiği nöron hasarları meydana gelmektedir. Buda bireylerde saldırgan davranışları kalıcı hale getirerek, insan hakları ihlallerindeki olumsuz tabloların her geçen gün daha da kötüye gitmesine yol açmaktadır (Konijn, Nije Bijvank ve Bushman, 2007).

Nörobiyokimyasal hasarların engellenmesi için biyomimetik bir metod

Toplumsal bir sorun yumağı haline gelen insan hakları ihlallerinin engellenmesi için toplumsal bilince sahip olunması gerektiği kaçınılmaz bir gerçektir. Bilinçli olmak, meşgul olduğu görselin ya da bilginin nereden geldiğini, kimin veya kimlerin amacına hizmet ettiğini ve ne olduğunu bilmek demektir (Global Human Rights Awareness, 2009). Bu bilincin oluşması ve daha da önemlisi insan hakları ihlalleriyle birey ve toplum zarar görmeden önce bu bilincin oluşturulması çok daha önemlidir. Bunun için yapılması gereken, görsel ve sosyal medyanın şiddet, mahrem ve cinsel içerikli görsellerinin bireyde, ailede ve toplumda oluşturacağı zararları somutlaştırabilecek ve engelleyebilecek sosyal modellerin ortaya konulması çok önemlidir. Bu doğrultuda biyomimetik tekniğinden yararlanarak hem bilinçli medya kullanımının sağlanması hem de insan hakları ihlallerinin engellenmesine katkı sağlayacak uygulanabilir sosyal bir modelin oluşturulması; sağlıklı bir toplumun inşaa edilmesinde çok önemli bir rol üstlenebilir. Biyomimetik, doğadaki tasarımlar örnek alınarak aletlerin, nanoteknolojik materyallerin, robotik teknolojilerin, mekanizmaların ve sistemlerin oluşturulmasını sağlayan bir tekniktir. Bu doğrultuda yapılması gereken ilk adım; görsel ve sosyal medyanın insan hakları ihlallerinin bireyde ve toplumda oluşturduğu zararlar açısından benzer özellikler taşıyan doğal bir modelin farkedilmesi olacaktır (Kim, Lee, Lee, Nam ve Levchenko, 2010), Sabry ve Aziz, 2016).

Kontrol edilemediği taktirde hücre içi, hücre membranı ve hücre dışında verdiği hasarlar ile bilinen oksidatif stresin (Özcan, Erdal, Çakırca ve Yönden, 2015), bilinçli medya kullanımını sağlanmasında ve insan hakları ihlallerinin önlenmesinde örnek olarak kullanılacak mükemmel bir model olduğu söylenebilir. Tıbbi hastalıkların aydınlatılması amacıyla bilim adamlarının üzerinde en çok araştırma yaptıkları oksidatif stres; kanser, kardiyolojik, nörolojik, diyabetik, romatolojik ve daha pek çok hastalığın patogenezinde rol almaktadır (Pizzino, Irrera, Cucinotta, Pallio, Mannino, Arcoraci, Squadrito, Altavilla ve Bitto, 2017). Oksidatif stresin kaynağını oluşturan serbest radikaller, oldukça

aktif olan ve çevrelerinde magnetik alanlar oluşturabilen, özellikle genlere verdikleri zararla tedavisi imkansız hale dönüşen ve gelecek nesillere aktarılan hastalıklara neden olabilmektedirler (Hybertson, Gao, Bose ve McCord, (2011). Oksidatif stres kontrolden çıkarsa aşırı serbest radikal üretiminden dolayı çok hızlı bir şekilde zarar verici zincirleme reaksiyonları tetikler, bu biyopatolojik durum, görsel veya sosyal medyadan şiddet içerikli görseller paylaşarak oluşturulan sosyopatolojik durumla oldukça benzer özellikler içermektedir [Pham-Huy, He ve Pham-Huy, 2008). Bu ortak özelliklerin sosyal bir model haline getirilmesi ile insan hakları ihlallerinin bundan sonraki süreçte engellenmesi mümkün olabilir.

Bilişim çağında sağlıklı bir toplumun inşaa edilebilmesi için geleceğimizin teminatı olan çocukların ve gençlerin görsel ve sosyal medyayı bilinçli bir şekilde kullanmalarının sağlanması tek çıkar yolumuzdur. Bu nedenle bilinçli sosyal medya kullanımının oluşturulmasında biyomimetik tekniğı kullanılarak çağımızda hastalıkların en önemli etiyojik nedeni olarak karşımıza çıkan oksidatif stresin ayrıntılı olarak analiz edilmesi ve oksidatif stresin engellenmesi için organizma tarafından savunma hattını oluşturan hücre içi, hücre membranı ve hücre dışı antioksidanların incelenmesi çok önemlidir. İnsan hakları ihlallerinde medyanın oluşturabileceğı nörobiyokimyasal hasarın önlenmesi için bireysel, ailesel ve toplumsal antioksidanların sentezlenebilmesi toplumsal olarak uygulanabilirliğı mümkün olan çok önemli biyomimetik bir modeldir.

Sonuç

Toplumsal bir sorun yumağı haline gelen insan hakları ihlallerinin engellenmesi için toplumsal bilince sahip olunması gerektiğı kaçınılmaz bir gerçektir. Bilinçli olmak, meşgul olduğı görselin ya da bilginin nereden geldiğini, kimin veya kimlerin amacına hizmet ettiğini ve ne olduğunu bilmek demektir. Birey ve toplum zarar görmeden önce bu bilincin oluşturulması çok daha önemlidir. Oksidatif stresin kaynağını oluşturan serbest radikaller, oldukça aktif olan ve çevrelerinde magnetik alanlar oluşturabilen, özellikle genlere verdikleri zararla tedavisi imkansız hale dönüşen ve

gelecek nesillere aktarılan hastalıklara neden olabilmektedirler. Oksidatif stres kontrolden çıkarsa aşırı serbest radikal üretiminden dolayı çok hızlı bir şekilde zarar verici zincirleme reaksiyonları tetikler, bu biyopatolojik durum, görsel veya sosyal medyadan şiddet içerikli görseller paylaşarak oluşturulan sosyopatolojik durumla oldukça benzer özellikler içermektedir. Bu ortak özelliklerden yola çıkarak uygulanabilir sosyal bir modelin oluşturulması insan hakları ihlallerinde medyanın oluşturabileceği nörobilyokimyasal hasarın önlenmesini mümkün kılabilir.

Kaynaklar

Atik A, Erdoğan Şb. (2014). Toplumsal Bellek ve Medya. *Atatürk İletişim Dergisi*. 1-16.

Aubrey JS. (2007). The Impact of Sexually Objectifying Media Exposure on Negative Body Emotions and Sexual Self-Perceptions: Investigating the Mediating Role of Body Self-Consciousness. *Mass Communication & Society*, 1–23.

Carson NJ, Gansner M, Khang J. (2018). Assessment of Digital Media Use in the Adolescent Psychiatric Evaluation. *Child Adolesc Psychiatr Clin N Am*. 133-143.

Cılızoğlu GY. (2011). Kitle İletişim Araçlarında Yer Alan Kurgusal Sosyal Mesajlar: Televizyon Dizilerinde Kitleleştirilen Değerlere Yönelik Bir Analiz. *Selçuk İletişim*, 6, 4.

Cebecioğlu G, Altıparmak İB. (2017). Dijital Şiddet: Sosyal Paylaşım Ağları Üzerine Bir Araştırma Digital Violence: A Research on Social Networks. *Sakarya University Journal of Education*, 423-431.

Gerbner, G. (2014). *Aganist the Mainstream*. (Der: Michael Morgan). Medyaya Karşı (G. Ayaş, V. Batmaz, İ. Kovacı, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.,

Gümüş, A. (2006). Şiddet türleri bir refleksiyon, bir sembol, bir gösterge olarak şiddet. Toplumsal bir sorun olarak şiddet sempozyumu içinde. *Ankara: Eğitim Sen Yayınları*, 13-38.

Global Human Rights Awareness. (2009). Education and Democratization Anja Mihr. *Journal of Human Rights*. 177-189.

Halloran, D. J. (1983). Kitle iletişimi: Şiddetin belirtisi mi, yoksa nedeni mi?. İletişim ve toplum sorunları kuram ve uygulama içinde. *Unesco/Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları*, 62-84.

Haslam RH, Illner A, Chuang S. (2003) Functional brain imaging: Evaluation of the effects of violent media exposure. *Paediatr Child Health*, 283-284.

Huesmann LR. (2007). The impact of electronic media violence: scientific theory and research. *J Adolesc Health*, 6-13.

Hybertson BM, Gao B, Bose SK, McCord JM. (2011). Oxidative stress in health and disease: the therapeutic potential of Nrf2 activation. *Mol Aspects Med*, 234-46.

Kim DH, Lee H, Lee YK, Nam JM, Levchenko A. (2010). Biomimetic nanopatterns as enabling tools for analysis and control of live cells. *Adv Mater*, 4551-66.

Konijn EA, Nije Bijvank M, Bushman BJ. (2007). I wish I were a warrior: The role of wishful identification in effects of violent video games on aggression in adolescent boys. *Developmental Psychology*, 1038–1044.

McBride DL. (2011). Risks and benefits of social media for children and adolescents. *J Pediatr Nurs*. 498-499.

Özcan O, Erdal H, Çakırca G, Yönden Z. (2015). Oxidative stress and its impacts on intracellular lipids, proteins and DNA. *Journal of Clinical and Experimental Investigations*, 331-336.

Özer, Ö. (2017). Medyada Şiddet Kullanımı: Şiddet Ekonomisi, Medyanın İdeolojik Şiddeti ve Yetiştirme Kuramı Açısından Bir Değerlendirme. *Marmara Journal of Communication*, 1-20.

Pham-Huy LA, He H, Pham-Huy C. (2008). Free radicals, antioxidants in disease and health. *Int J Biomed Sci*, 89-96.

Pınar N. (2006). Görsel Medya Ve Şiddet Kültürünün Orta Öğretim Öğrencileri Üzerine Etkisi, *Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi Ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı*, Konya.

Pizzino G, Irrera N, Cucinotta M, Pallio G, Mannino F, Arcoraci V, Squadrito F, Altavilla D, Bitto A. (2017). Oxidative Stress:

Harms and Benefits for Human Health. *Oxid Med Cell Longev*. 8416763.

Raine A, Buchsbaum MS, Stanley J, et al. (1994). Selective reductions in prefrontal glucose metabolism in murderers. *Biol Psychiatry*, 365–373.

Sabry M, Aziz AS. (2016). Biomimicry as an approach for bio-inspired structure with the aid of computation. *Alexandria Engineering Journal*, 707-714.

Zorlu Y. (2016). Medyadaki Şiddet ve Etkileri. *Humanities Sciences (NWSAHS)*. 13-32.

ŞİDDETE KARŞI FELSEFENİN SAĞDUYUSU ÇÖZÜM OLABİLİR Mİ?

Mehmet Fatih IŞIK, Muş Alparslan Üniversitesi

Giriş

İnsanlık tarihi şiddetin tarihi ile eşdeğerdir. İnsanlığın bütün evrelerinde şiddet ve şiddetin türleri ile karşılaşmak mümkündür. Tarihi kayıtlara geçen ilk şiddet olayı da aynı zamanda ilk insan olarak kabul edilen Hz Adem'in çocukları Kabil ile Habil'in olayıdır. O günden bugüne değin şiddet olgusu artarak günümüze kadar gelmiştir. Görünen o ki hiçbir zaman da ortadan kaldırılamayacaktır.

Şiddetin ne olduğu ya da hangi eylemin şiddet olarak kabul edildiği konusunda insanlar arasında bir fikir birliği söz konusu değildir. Ancak genel olarak şiddet denildiğinde; bir kişiye güç veya baskı uygulamak, kişiye isteği dışında bir şey yapmak veya yaptırmak, bir şeyin karşı konulamaz gücü, duyguların kabaca ifade edilmesi eylemi (Michaud,1991) gibi yaygın olarak anlaşılan anlamlar akla gelir.

Yukarıda tanımlanan anlamları içeren şiddet eyleminin, her toplumda ve çağda var olduğunu söylemek mümkündür. Bu çalışmada temel amacımız; böylesine toplumları ve insanları rahatsız eden bir eylem biçimi olan şiddeti anlamada, analiz etmede ve şiddeti önleyici bir tutum takınmada felsefenin misyonunun ne olması gerektiğini ve felsefi yöntemin etkisini incelemektir. Ayrıca bu incelemeyi yaparken şiddetin nasıl bir olgu olduğu, şiddetin nasıl ortaya çıktığı ve şiddet eyleminin bireyde ne tür duygular hissettirdiği de ele alınacaktır.

Şiddete Karşı Felsefenin Sağduyusu Çözüm Olabilir Mi?

Şiddet olgusu kaçınılmaz bir gerçeklikle varlığını sürdürüyor. An yoktur ki şiddet eylemi yaşanmamış olsun. Aynı zamanda öyle bir dünyada yaşıyoruz ki, şiddeti sorunları çözümü olarak gören bir dünya. İçinde yaşadığımız zamanın koşulları şiddetin her türünün yaşanmasını ve şiddetin bütün araçlarını kullanılmasını hem kaçınılmaz kılmakta hem de kolaylaştırmaktadır.

Şiddet olgusu, çeşitleri ve boyutları olan bir eylem biçimidir. Örneğin fiziksel şiddet, kültürel şiddet, inançsal şiddet, sindiren şiddet, psikolojik şiddet, eğiten şiddet, özel şiddet ya da kolektif şiddet gibi çeşitli şiddet türlerinden söz etmek mümkündür.

İsmi ve türü ne olursa olsun bütün şiddet türleri insan onurunu zedeleyen, iradesini ipotek altına alan ve insanın farklılıklarını reddeden gayri insani sonuçları olan bir eylem biçimidir.

Evrene baktığımızda evrenin her yerinde sanki bir şiddet eylemi varmış gibi görürüz ve hayvanlar âleminde de şiddeti hatırlatan bir manzara olduğunu görürüz. Ancak hayvanlar âleminde görülen ve şiddeti anımsatan bu manzara, insanlar âleminde yaşanan şiddet eyleminde tamamen farklıdır. Çünkü hayvanlar âlemindeki bu mücadele besin zincirinin ve ekolojik dengenin (Özerkmen, 2012: 1-19) zorunlu bir sonucu olduğundan şiddet eylemi olarak görülmez. Üstelik hayvanlar gezegenindeki bu mücadele tarzı türün devamlılığı için de zaruridir. Doğadaki mücadelede bir ölçü söz konusudur. Oysa insan gezegeninde yaşanan şiddet şekli ise evrende bulunan bu uyum ve ölçüyü bozar (İnam:1-7). İnsan dünyasında yaşanan şiddet; bir davranış biçimini, hoşgörüsüzlüğü, saldırganlığı, öfkeyi ve hıncı barındırdığı (İnam:1-7) için sorunludur ve hayvanlar dünyasında yaşananlardan büsbütün farklı olduğu için de şiddet olarak algılanır.

Şiddet eylemi insanların zaaflarını örtbas etme ve diğer insanlara otoritelerini kabul etme anlarında daha yoğun olarak yaşanır. Böyle anlarda şiddetin araçlarına başvuran bireyler için neden böyle davrandıklarına yönelik bir gerekçeleri her zaman vardır. Oysa Arendt'e göre *“şiddetin bir nedeni olabileceğini; ancak şiddetin hiçbir zaman yasal sayılamayacağını; meşru savunma durumunda şiddet kullanılmasını tartışmaya açmadığını; siyasal açıdan bakıldığında, kuvvet kullanımı ve şiddetin aynı şey olmadığını söyleyemesinin yeterli olmayacağını; şiddet istismarı ile kuvvet kullanımının karşıt kavramlar olduğunu; bunlardan birinin tam anlamıyla egemen olduğu yerde, diğerinin yok olduğunu; kuvvet zayıfladığı zaman şiddetin meydana çıktığını, şiddetin kuvveti yok edebildiğini, ama yaratamadığını”* (Arendt, 2016: 62-63) şeklinde dile getiriyor. Dolayısıyla insanlar

yaptıklarına sürekli savunma mekanizmaları çerçevesinde bir kılıf giydirecek, onları makul ve mantıklaştırma çabası içinde olurlar. Oysa şiddet eyleminin hiçbir şekli mevcut sorunu çözmez; sadece sorunu derinleştirir ve sorunun farklı şekillerde devamını sağlar. Yani şiddet eylemi her zaman devinimselliğini sürdürür. Şiddet eyleminin bir devinimden öteye geçmediğini Çiçek “Döngüsel Bir Eylem/Olgu Olarak Şiddet” (Çiçek, 2017: 141-152) adlı çalışmasında ayrıntılı bir biçimde analiz ederek, şiddetin bu devinimselliğinden nasıl kurtulabileceğinin reçetesini sunmaktadır. Çiçek, bu çalışmasında şiddetin tarihsel süreçteki araçlarının değişimine rağmen bu döngüsellikliğini ve paralellikliğini devam ettirdiğini, Beydaba’dan Mevlana’ya, A. Camus’dan Arendt’e, N. Uygur’dan A. Timuçin’e kadar birçok kişiden söz ederek örnekler sunmaktadır. Özellikle de Hintli Bilge Beydeba’nın “*Kelile ve Dimne*” eserinden yapmış olduğu örneklerle şiddetin sadece yine şiddet doğurduğunu (Çiçek, 2017: 141-152) gözler önüne serer. Aynı zamanda Camus’un “*Cellatlar, kurbanlarından yeni cellatlar yaratır*” önermesi hem şiddetin ne kadar korkunç bir eylem biçimi olduğunu hem de şiddetin döngüsellikliğini en iyi özetini ortaya koymaktadır. Şiddet eylemi öylesine korkunçtur ki farklılıklara asla tahammülü yoktur ve “*bir tartışma mantığı değil, bir ya hep ya da hiç mantığıdır*” (Timuçin, 1993: 32-34).

Buraya kadarki kısmında genel olarak şiddet eyleminin ne kadar olumsuz bir eylem biçimi olduğu ve hiçbir koşulda kabulünün mümkün olmadığını/olamayacağını irdelemeye çalıştık. Şimdi ise bu eylem biçimini engellemek için neler yapılmalı veya felsefenin burada nasıl bir misyon yüklenmesi gerektiğine bakalım.

Bilindiği üzere felsefe disiplini, farklılıkları ortaya çıkarma, savunma ve bunlara tahammül etme kültürüdür. Şiddet eylemi ise tam tersi bir niteliğe sahiptir. Dolayısıyla; felsefenin sahip olduğu farklılıklara sahip çıkma ve onları kabullenme yönteminin etkin kullanılması şiddeti önlemede önemli bir rol oynayabilir.

Felsefe eğitiminin en nihai amaçlarından biri de farklılıklara tahammül edebilen bilinçli bireyler yetiştirmektir. Çünkü bilinçli bireyler, sorunların çözümünde şiddet yöntemine başvurmayan ve

buna ihtiyaç duymayan bireylerdir. Felsefenin eğittiği bilinçli bireylerin şiddet yaklaşımını Timuçin, “İnsanı tanıyan, insan yaşamının koşullarını bilen kişi şiddetten yardım ummayacaktır. Her bilinçli birey, şiddetin şiddet yaratmaktan başka bir işe yaramayacağını bilir. Gerçek anlamda bilinçli birey olmanın baş koşulu iyi bir felsefe eğitiminden geçmektir. Bunun için felsefeciler için felsefe ilkesini değil herkes için felsefe ilkesini temel almak gerekir. Bilincin ne olduğunu, sağlıklı bilinçlenmenin hangi koşullarda sağlanabileceğini yalnızca felsefenin verimli alanında öğrenebiliriz. Felsefenin bilinçlendirdiği insan yüksek düzeyde gelişim fikrine ulaşmış insandır, bu fikri yaşama geçirmede şiddete yer olmadığını ya da gerek olmadığını bilen insandır. (.....). Bize yaşamın özünü gösteren, yaşamın ne olup ne olmadığını bildiren, yaşamın gerçek anlamlarını araştıran ve öğreten felsefe ilerlemenin baş etkeni olduğu gibi şiddetin baş düşmanıdır. Her türlü şiddete dur diyebilmek için felsefeyi etkin kılabilmek gerekir. Gerçek bilinç şiddet üretmeyen ve şiddete her durumda sonuna kadar karşı duran bilinçtir” (Timuçin, 1993: 32-34).

Felsefenin aynı zamanda bireylere önemli ve özel olduklarını hissetme yönü de söz konusudur. Çünkü insanın kendisine güvendiği, kendisi olabildiği ve önemsendiği bir ortamda şiddet ve şiddetin araçları büyük oranda engellenmiş olur. Böyle bir ortamın oluşması da ancak felsefeyle mümkündür. Çünkü felsefenin eğitmiş olduğu bu bireyler kendileri ile barışık ve yüzleşmeyi başardıklarından şiddet eylemine asla ihtiyaç duymazlar. Aksi bir durumda ise “Eğer kişi (ya da toplum) kendiyile barışık değilse, içtenlikle kendini ortaya koyamıyorsa, kendisiyle hesaplaşamıyorsa; bir başka deyimle kişi kendini özgür biri olarak duymuyorsa, bu özgürlüğünü yaratıcı etkinliklere dönüştüremiyorsa, kendi kararlarını verecek, bilgisi, görgüsü ya da cesareti eksikse, sürekli birilerine bağlı, bağımlı yaşadığı için, özerkliğini yitirmişse, gelecekte umudunu kesmiş, sürekli yakınan, geçmişini, geleneğini, toplumun değerlerini değerli bulmayan, özellikle yaşamının, canlı kalmanın, bir cân taşımanın önemini takdirden uzaksa, şiddet kapımızda demektir. İki anlamıyla kapımızda olacaktır; Ya o, şiddeti diğer insanlara uygulayacak ya da şiddet, diğer insanlar tarafından ona uygulanacaktır. Doğrusu, o, insanların birbirleriyle ilişkilerinde,

etkileşimlerinde karşılıklı şiddet akışının sürüp gittiği bir dünyaya kapısını açmış olacaktır” (İnam:1-7) gibi sonuçlar ortaya çıkacaktır. Bu tür sonuçların ortaya çıkmaması için felsefe eğitimi ve felsefenin yöntemi en iyi panzehirdir. Bunlara ek olarak felsefenin toplumda yaygınlaştırılması ve hem bireysel hem de toplumsal yaşamda hayat bulması gerekir.

Sonuç

İnsanlık tarihi şiddet eylemleri ile dolu olan bir tarihtir. Şiddet sorunu çözme iddiası ile ortaya çıkan modern medeniyet dahi, bu sorunla başa çıkmada aciz kalmaktan kurtulamamıştır. Hatta üretmiş olduğu araç-gereçlerle bu sorunu daha da derinleştirmiş ve toplumun bütün kesimlerine yaymıştır. Bu durumu “*Şiddet artık kitle iletişim araçları vasıtasıyla herkese, her haneye servis edilmekte, bu da şiddetin meşrulaşmasını ve yaygınlaşmasını sağlamakta; şiddetin kanıksanmasına yol açmaktadır*” (Çiçek, 2009:62) şeklinde özetleyebiliriz. Dolayısıyla farklı birçok alanda olduğu gibi, şiddet sorunun çözümünde de felsefe ve sanat gibi farklılıkları ön plana çıkaran alanlara ciddi görevler düşmektedir.

Felsefenin farklılıklar karşısındaki toleranslı ve hoşgörülü olma yaklaşımı, şiddet eyleminin doğurduğu ateşin üzerine su dökerek bu sorunu çözebilme gücü vardır. Felsefe, bunu da bilinçli bireyler yetiştirerek gerçekleştirecektir. Aksi takdirde Aziz Yardımlı'nın da belirttiği gibi “İnsan, istenç benim istencim ve duyunc benim duyuncum diyerek özgürce kendini belirlemedikçe şiddet devam edecektir” ve devinimselliğini sürdürerek yine şiddeti doğuracaktır. Özetle; felsefenin çağrısına kulak vermek, şiddet sorununu çözmede önemli sonuçları olacaktır.

Kaynakça

Afşar, Timuçin. (1993). “*Şiddete Karşı Felsefe*”, Felsefe Dünyası Dergisi, 8.

Arendt, Hannah. (2016). *Şiddet Üzerine*, (Çev. Bülent Peker), İletişim Yayınları, İstanbul.

Çiçek, Hasan, (2017). “Döngüsel Bir Eylem/Olgu Olarak Şiddet”, *YYÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (The Journal of Social Sciences Institute)*, 34.

Çiçek, Hasan. (2009). Hannah Arendt: Şiddet Karşıtı Söylem, Bilge Adamlar Yayınları, Van.

İnam, Ahmet, <http://www.phil.metu.edu.tr/ahmet-inam/siddeti-anlamak.htm> (Erişim Tarihi: 02.04.2018, 11:45)

Michaud, Yves, (1991). Şiddet, (Çev. Cem Muhtaroğlu), Cep Üniversitesi, İletişim Yayınları, İstanbul.

Özerkmen, Necmettin, (2012). “*Toplumsal Bir Olgu Olarak Şiddet*”. *Akademik Bakış Dergisi Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, Sayı 28.

ŞİDDETI İNSAN TENİ ÜZERİNDEN OKUMAK: GİZLİ SAYILAR FİLMİ ÖRNEĞİ

Mehmet Fatih İŞİK, Muş Alparslan Üniversitesi

Giriş

İnsanın var olduğu günden beri şiddetin varlığından söz ediyoruz ve insan var olduğu sürece de büyük olasılıkla şiddetten söz etmeye devam edeceğiz. Şiddet eylemi her zaman ilk akla gelen şiddet türü olan fiziksel şiddet biçiminde gerçekleşmez. Şiddetin diğer türleri şeklinde de gerçekleşebiliyor. Fakat bütün şiddet türleri nasıl adlandırılırsa adlandırılınsın insan onurunu inciten eylemler olduğundan kabul edilmesi mümkün değildir. Ancak “şiddetsiz şiddet” diye de adlandırılan psikolojik şiddet ise, şiddetin her türüsünden daha fazla insan üzerinde travmalara yol açar. Bu çalışmada psikolojik şiddetin izini süreceğiz ve bu izin insan teni üzerinde nasıl bir ayrımcı etkide bulunduğunu “Gizli Sayılar” filmi üzerinden inceleyeceğiz.

Şiddeti İnsan Teni Üzerinden Okumak: Gizli Sayılar Filmi Örneği

2017 yapımı olan “Gizli Sayılar” filmi NASA'da çalışan ve alanlarında başarılı olan üç siyah kadının gerçek hayatından uyarlanarak beyaz perdeye taşınmıştır. Filmin ana konusu ABD ile Rusya'nın uzayla ilgili araştırmaları anlatmak olmakla birlikte, filmde farklılıklardan kaynaklı olan ayrımcılıklar gibi çok daha önemli konular öne çıkmıştır.

“Gizli Sayılar” filminde üç siyahî kadının başarısından çok, bu kadınların döneminde ABD'sinde yaşanan ayrımcılığı yüksek dozdaki eleştiriler daha baskın olarak öne çıkmaktadır.

“Gizli Sayılar” filminde modern dünyanın halen uğraştığı birçok sorunun altı çizilmektedir. Bu sorunları birkaç başlıkta şöyle sıralamak mümkündür:

a-) Ataerkil sınıf yapısını oluşturduğu ayrımcılık

b-) Şiddetsiz şiddet olarak da tanımlanabilen psikolojik şiddetin en yoğun yaşandığı çalışmalardan biri olarak göze çarpar.

c-) İnsanların kabiliyetlerinin değil, renklerinin iş için ön planda olduğu bir proje.

d-) ABD'nin renkli insanlara karşı uyguladığı ayrımcılıktan duyduğu pişmanlıkla ilgili günah çıkarma düşüncesi filmde göze çarpar.

“Gizli Sayılar” filmi erkek egemen bir dünyada kadınların var olabilmek ve hak ettikleri saygıyı elde edebilmek için verdikleri savaşı anlatıyor.

Ana konusu üstün zekalı üç “güçlü” kadının başarı yolunda karşılaştıkları ataerkil düzenin engellerine karşı verdikleri savaşı anlatan filmde, kadınlar sık sık aile yaşantıları, aşk hayatları ve çocukları üzerinden resmediliyor.

Filmde araştırma merkezi şefinin siyahi (!) matematikçi kadının günde birkaç kez ortadan kaybolması ve kadının kaybolma sebebini öğrenmesiyle ortaya çıkan katı ayrımcı tabloyla yüzleşmesiyle bambaşka bir boyut kazanıyor. Çünkü filmde “*siyahi kadın çalışanlar için ayrılmış bakımsız ve uzak tuvaletler, onlar için ayrı bir çalışma alanı ve hatta ayrı bir kahve makinesi gibi unsurlar ile film, döneme egemen olan ırkçı tavırların da altını çiziyor ve her şeyi apaçık ortaya sererek bizleri fark etmekten çekindiğimiz haksızlıklarla baş başa bırakıyor. Film süresince başrollerimizin yaşadığı bütün problemlerin ana sebebinin cinsiyetçilik ve ırkçılık olduğunun daima bilincinde tutuluyoruz*” (olan cinsiyetçiliği de ırkçılığı da tek tek devirip hak ettikleri başarıya ulaşıyor. Böylece film, asıl gücün bilekte değil de zekada, zekanın ise etekte değil de kafada olduğu gerçeğini zihinlerimizin sağlam bir köşesine yerleştiriyor.

Siyahi kadınlardan (G. Johnson) biri Uzay Görevinin Grubu ofisine girdiği andan itibaren büyük bir psikolojik şiddete maruz kalıyor. Psikolojik şiddet öylesine yoğun olarak yaşanıyor ki, hukuk bile aynı ayrımcı şiddetle işliyor. Hukukun bile bu şiddete nasıl alet edildiğini “*Mary Jackson (Janelle Monae) mühendis*

olabilmek için verdiği savaş sırasında karşısında duran hakime ten rengini değiştiremeyeceğini, ancak yasaları değiştirebileceğini söylediğinde” (filmloverss.com, 2018) bu durumla yüzleşiyoruz.

Mücadele ve dik durma her tür ayrımcılık ve şiddete karşı panzehir olmaktadır. Mücadelenin gücünü, cinsiyetçiliği ve ırkçılığı da devirip hak ettikleri konumda çalışma fırsatı bulan filmdeki kadınlar, “bizlere asıl gücün bilekte değil de zekada, zekanın ise etekte değil de kafada olduğu gerçeğini zihinlerimizin sağlam bir köşesine yerleştirerek” (filmloverss.com, 2018) tarihi bir ders verdiklerini görüyoruz.

Filmde ABD'ye yönelik olarak ciddi eleştirilerin yapıldığı da görülmektedir. Başka kadınlara yönelik olan katı ve ayrımcı tutum olmak üzere daha birçok konuda eleştiriler söz konusudur.

Filmde aynı zamanda sınıf çatışmaları ve ideolojilerin çatışmasına yönelik ciddi algılar da söz konusudur. Bu durumu “50-60 yıl öncesine kadar Amerikan toplumunun nasıl hala yoğun bir ırkçılık çamurunda olduğu açıkça gözler önüne seriliyor. Hemen her şey için siyahîlere özel ve dezavantajlı zorunluluklar gerçekten insanın sınırlarını zorluyor. Örneğin otobüsün arka koltukları, uzaktaki tuvaletler, eski kahve makinesi siyahîlere reva görülmüş” (BT Magazin, 2017) düşüncelerinde dile getirilenlerde görmek mümkündür.

“Gizli Sayılar” filmi gerçeğe yüz yüze gelmemizi ve onunla yüzleşmekten aşka çare olmadığını ortaya koyan bir filmidir. Bu filmde yaşananlar dünyanın birçok yerinde ne yazık ki hala yaşanıyor. Irk ayrımcılığı, cinsiyet ayrımcılığı, inançsal ayrımcılık, sınıf ayrımcılığı ve bölgesel ayrımcılıkla yaşanan şiddet boyutları.

Sonuç

Genel olarak değerlendirildiğinde filmde klasik anlamda anlaşıldığı şekliyle şiddet dışında, toplumsal alanda yaşanan ırksal ve tensel ayrımcılıklar karşısında varoluş mücadelesini veren ve bu ayrımcılık tablosu karşısında şaşkınlığını gizlemeyen

insanların kendilerini kabul ettirme mücadelesi gibi sorunların göze çarptığını söyleyebiliriz.

Aynı zamanda metinde daha önce de altını çizdiğim, “asıl gücün bilekte değil de zekâda, zekânın ise etekte değil de kafada olduğu gerçeğini zihinlerimizin sağlam bir köşesine yerleştirerek” tarihi bir ders verdiği gerçeği ile bizlere yüzleştiriyor.

Kaynakça

Gizli Sayılar (Hidden Figures) Filmi, [Yayın Tarihi](#): 6 Ocak 2017.

<http://www.filmloverss.com/gizli-sayilar-hidden-figures/> (Erişim Tarihi: 18.04.2018, 10:30).

<https://btmagazin.net/amerikan-uzay-tarihinin-arkasindaki-basarili-siyahi-kadinlarin-hikayesi-hidden-figures-gizli-sayilar/> (Erişim Tarihi: 10.04.2018, 11:19)

TOPLUMDA MEYDANA GELEN TRAMVALARIN GİDERİLMESİNDE STK'LARIN ROLÜ

Mehmet Tamer, Mustafa Kemal Üniversitesi

1.Kavramsal Çerçeve

Bu bölümde kavramsal çerçeve olarak Sosyal Tramva ve STK kavramları üzerinde durularak, genel olarak ne tür çalışmalar yaptıkları ortaya konulacaktır.

1.1. STK

Sivil toplum, devletle toplum arasındaki ara kademeyi kapsamaktadır. Bu anlamda sivil toplum, büyük ölçüde siyasal toplumun, farklı bir ifadeyle devletin dışında kalan ve siviller tarafından doldurulan alanı ifade etmek üzere kullanılan bir kavramdır (Çaha ve vd., 2013: 13). “Sivil” sözcüğü latince “civis” kelimesinin kökünden türetilmiştir. Genellikle yurttaş ve kenttaş anlamında kullanılmaktadır. İngilizce de ise “civil” kelimesi medeniyet, uygarlık ve medeniyetleşme gibi anlamlar taşımaktadır. Sivil toplum, sosyal yaşamın gönüllü, kendi kendini üreten ve destekleyen, devletten özerk bir yasal alana bağlı ve devletle özel arasında kalan kısma verilen addır (Kutlu ve vd., 2013: 176-177). Sivil toplum ilk defa Batı’da ortaya çıkmış, zaman olarak 19. Yüzyıla denk gelmektedir. Günümüzdeki anlamda sivil toplum ise Batı’da sanayi devrimi ortaya çıkan toplumsal ve siyasal arayışların bir ürünü olarak kabul edilmektedir (Gökçe ve vd., 2009: 86) Başka bir ifadeyle ise Sivil toplum, devletin idarî teşkilatlanmasının dışında oluşan, özerk olan, gönüllü esas kılan, bir hukuk düzenine tabi olmakla birlikte kendi iç çalışmasını kendisi belirleyen, sivil organizasyonlardır (Gönenç, 2001: 8). Sivil toplum devletten özerk olmayı gerektirir, ancak ona yabancılaşmayı da zorunlu kılmaz. Başka bir anlatımla, sivil toplum devlet iktidarına karşı hem mesafeli, hem de saygılıdır. Sivil toplum kendi desteklerine sahip, devletten özerk, özel alan ile devlet arasında aracı niteliğinde örgütlü bir sosyal yapılanmadır (Tamer ve Kahraman, 2016: 173). Genel bir ifadeyle ise devlet

örgütü dışında, birtakım siyasal, kültürel, ekonomik ve sosyal faaliyetleri yürüten gönüllü kuruluşlara sivil toplum adı verilmektedir (Kalaycıoğlu 1998: 111-114).

1.1.1. STK'nın Özellikleri ve Çalışmaları

Çok önemli çalışmaları yerine getiren STK'ların temel birtakım özellikleri mevcuttur. Devlet dışında örgütlenen bu sivil organizasyonlar ülkemizde ve Dünya da değerli alanlarda değerli faaliyetler yürütmektedir. Bu çerçevede STK'ların temel özellikleri şunlardır:

- Gönüllülük esasına dayanmak,
- Kâr amacı gütmemek,
- Bürokratik olmayan,
- Esnek bir yapıya sahip olmak,
- Karar ve uygulamalarında katılımcılığı esas almak,
- Kamu yönetimine bağlı olmamak,
- Bütçesini, üyelerinden ve bağışlardan oluşturmak,
- Siyasi otoritelerle yakın bir işbirliği içerisinde olmak,
- Topluma yararlı faaliyetlerde bulunmak,
- Çevre, eğitim, bilim, sağlık, kültür gibi alanlarda önemli faaliyetlerde bulunmak (Tamer ve Kahraman, 2016: 174).

Bu özelliklerinin yanında STK'lar çok önemli fonksiyonları yerine getirmektedir. Bu fonksiyonları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Kamuoyu oluşturmak yolu ile bireylerin taleplerinin dile getirilmesine yardımcı olmak,
2. Çoğulcu toplum yapısının oluşumunu sağlamak suretiyle piyasadaki metalaşmaya ve egemen piyasa değerlerine karşı dengeleyici bir unsur olmak,

3. Kendi içlerinde oluşturdukları katılımcı ve çoğulcu bir kültürle beslenmiş ve aynı zamanda yönetim deneyimi de edinmiş bireylerin yetişmesini sağlamak,

4. Pilot projeler üretmek, bu projelere kaynak bulmak ya da bu projeleri uygulamaya geçirmek yoluyla eğitim, sosyal refah ve istihdam konularında hükümet politikalarına paralel ya da alternatif sorumluluklar alabilmek (Talas, 2011: 392).

1.2. Travma

İnsanoğlunun yeryüzünde var olduğu günden beri tabiatın yıkıcılığı ve insanın vahşete, saldırganlığa olan meyli ve ne yazık ki ölümün var olması travma yaşantısını insanlık tarihi kadar eski kılmaktadır. Kötü haber dahi bir travmadır ve hayatın bir gerçeğidir (Özen, 2017: 105). Kişinin kendisinin ya da başkalarının fiziksel bütünlüğünü tehdit eden, ölüm ya da yaralanmaya neden olabilecek olay ya da olaylar yaşaması veya başkalarının bu tür yaşantılarına tanık olması "travma" olarak tanımlanabilir. Doğal afetler, kazalar, savaşlar, işkence, tecavüz ve terörizm gibi olaylar travmatik yaşantılara örnek olarak verilebilir. Travmalar kişinin kendisi, başkaları ve dünyayla ilgili düşünce ve duygularını olumsuz biçimde etkiler (dos.ku.edu.tr). Travma, ruh sağlığı alanında; kişinin günlük hayatında bildiği ve kullandığı dengesini bozan ve bir kriz reaksiyonu ortaya çıkaran durumdur (Aktaş ve vd., 2017: 6). Farklı bir ifadeyle psikolojik anlamda ele alındığında travma; bir kişinin fiziksel ve duygusal olarak sağlam haline zarar veren, onun korkmasına neden olan yoğun yaşam deneyimidir (www.nunokullari.com).

Travmatik durumlarda verilen tepkiler her birey için farklı şekillerde ortaya çıkabilir. Bazı insanlar dehşet, kırılma, suçluluk, çaresizlik, tedirginlik, öfke yaşarken bazıları da umutsuzluk, güvensizlik, yetersizlik, yalnızlık veya şüphe gibi hislerle karşı karşıya kalabilirler (psyma.bilgi.edu.tr).

Kişinin karşılaştığı stres verici bir olay ile onunla psikolojik açıdan baş edebilme kapasitesi arasında yaşamsal bir dengesizlik ortaya çıktığında buna ruhsal travma denilmektedir (Şar, 2017: 114).

Travma çeşitleri genel olarak şunlardır:

1. İnsan eliyle bilerek oluşturulan travmalar: Savaş, işkence, tecavüz, terör eylemleri.

2. İnsan eliyle kazayla oluşan travma: İş kazaları ve yangınlar

3. Doğal afetler: Deprem, sel, çığ, erozyon, su baskınıdır (www.upk2017.org).

2. Toplumda Oluşan Travmalarda STK'ların Rolü

Sivil toplum kuruluşları bir sivil organizasyon olarak günümüzde birçok alanda çok ciddi çalışmalar yerine getirmektedir. Bu alanlar eğitim, ekonomi, sağlık, toplumsal uyum alanları başta olmak üzere dernek ve vakıf gibi STK'larla toplumda oluşan travmaların önüne geçilmek istenmektedir. STK'ların gönüllüğü esas alması, kar amacının olmaması ve devletin yetişemediği alanlarda değerli faaliyetlerde bulunması toplumda ne kadar önemli bir yerin olduğunu ve büyük bir boşluğu doldurduğunu söylemek mümkündür. Günümüzde terör ve siyasal karışıklıklar başta olmak üzere insanları travmaya yönelten olaylar karşısında çaresiz kalan vatandaşlar STK aracılığıyla topluma kazandırılmakta ve travmanın önüne geçilmeye çalışılmaktadır.

Ülkemiz açısından değerlendirdiğimizde 1980'li yıllardan itibaren kendini gösteren, Doğu ve Güneydoğu illerinde birçok vatandaşa ciddi bir şekilde travma yaratan terör olayları ciddi toplumsal sorunlar ortaya çıkarmıştır. Terörden etkilenen aileleri her yönden güçlü hale getirmek için hem devlet hem de STK'lar önemli projeleri hayata geçirmiştir. Marmara Depremi sonra İstanbul ve Kocaeli ilinde başta olmak üzere birçok vatandaş evlerinden ve yurtların ayrılmak zorunda kalmıştır. İşte bu durumda yine STK'lar planlayıp hayata geçirdiği projeler ile toplumsal travmaların önüne geçmeye çalışmaktadır.

“Arap Baharı” denilen süreç ile meydana gelen iç karışıklık, askeri müdahaleler ve siyasal kargaşalar milyonlarca insanı memleketinden ettiğini söylemek gerekir. Evsiz ve yurtsuz kalan sığınmacılar sadece sığındığı devletlerin yaptığı yardımlar ile değil

aynı zamanda STK'ların çalışmaları ile hayata yeniden tutunmaya çalışmaktadırlar. Çünkü STK'lar toplumlarda çok önemli bir merkezdedirler. Ülkemiz bazında düşündüğümüzde Kızılay, Akut, İHH, TEGV, TEMA, TEV başta olmak üzere binlerce STK çalışma yapmaktadır. Günümüzde STK'ların travmaların önüne geçmek için yaptığı birçok çalışma alanı vardır.

Bu alanlar şunlardır:

- Ekonomi
- Eğitim
- Sağlık
- Sosyal/Kültürel
- Gıda
- Barınma
- Giyim
- Toplumsal Uyum
- Güvenlik gibidir.

STK'lar ekonomik anlamında nakdi para yardımı, işyerlerinin onarımı, yeni işletmeler açılmasına teşvik, market alışveriş çekleri gibi önemli çalışmalar yerine getirmektedir.

STK'lar eğitim anlamında birçok dilde kursların açılması, daha iyi eğitim için olanakların güçlendirilmesi, özellikle yanlış düşünceye sahip toplumlarda kız öğrencilerin okutulması yönünde projeler, eğitim malzemelerinin temini, eğitim parklarının açılması.

STK'lar sağlık anlamında tedavi etmek ve ilaçların temin edilmesi gibi önemli çalışmalar yapmaktadır. Ayrıca ameliyat vb. müdahaleye ihtiyacı olup herhangi bir şey yapmaya maddi açıdan güçlü olmayan kişilere sağlık ihtiyaçlarının karşılanması için hayata geçirilen projeler. Terör ve askeri müdahale sonucunda organlarında fiziksel ve bedensel sıkıntı yaşayanlara yönelik fizik tedavi hizmetleri.

STK'lar kültürel ve toplumsal uyum anlamında meydana gelen veya gelecek kültür çatışmalarının önüne geçmek için gerekli çalışmaları yapmak. Hayata olan bağlarının daha güçlü olması kültürel birtakım aktiviteler.

STK'lar gıda, giyim ve barınma anlamında ise travma yaşayan ailelere her türlü gıda ve erzak yardımı yapmak veya kurulan yemek çadırları ve mobil araçlarla her türlü gıda ihtiyacını karşılamak. Bununla beraber kurulan çadırlar, konuk evleri veya kiralanan evlerde travma yaşayan ailelerin barınma sorunu ortadan kaldırmaktır. Bununla beraber insanlara her türlü giyim malzemesi temin etmek.

STK'lar güvenlik anlamında da travma yaşayan kişilere yeni bir travma yaşatmamak amacıyla en önemli rollerinden biri olan güvenlik sorununu çözmeye yönelik çalışmalar yapmaktadır. Sığınılan yerdeki insanlarla ve kendi içlerinde hukuka aykırı bir eylem ve problem yaşanmaması için değerli çalışmalar yapmaktadır.

Bu çerçevede STK'ların yaptığı çalışmalara baktığımızda toplumsal ve her türlü travmada çok önemli fonksiyonları mevcuttur. Devletlerin hizmet alanının genişlemesi üzerine devletler birçok hizmeti tam anlamıyla yerine getirememekte ve devreye sivil organizasyonlar olan STK'lar girmektedir. Gönüllülük esasını ile çalışan bu sivil organizasyonların günümüzde tüm Dünya'da önemli fonksiyonları yerine getirdiği önemli bir gerçektir. Günümüzde insanlarda en büyük sosyal travma yaratan olaylar askeri müdahale ve siyasal kargaşalardır. Kişiler buna bağlı olarak ciddi travmalar yaşamakta küresel Dünya'da devletler bu travmaları atlatmada yetersiz kalmakta ve devreye STK'lar girmektedir. Bu çerçevede özetle;

1. STK'lar toplumlarda önemli kurum ve kuruluşlarıdır.
2. Travmaların giderilmesi ve önüne geçilmesi için önemli çalışmalar yapmaktadırlar.
3. STK'ların sayısı her geçen gün artmalı ve devletler buna destek vermelidir. Çünkü devletlerin görev yükünü önemli ölçüde azaltmaktadırlar.
4. Kar amacının olmaması ve gönüllüğü esas alması temel amaçlarının, insana ve topluma fayda sağlamak olduğunun temel göstergesi olarak kabul edilebilir.
5. Küreselleşen Dünya sisteminde devletin boşluğunu kapatabilen sivil organizasyonlardır.

3.Sonuç

Devlet dışında örgütlenen, kar amacı gütmeyen, gönüllülüğü esas alan ve bütçesini üyelerin yardım ve bağışlarından oluşan sivil organizasyonlara STK denilmektedir. STK'lar dernek, vakıf, meslek kuruluşu ve sendika şeklinde oluşmaktadır. STK'lar toplumda çok önemli çalışmaları yerine getirdiği bir gerçektir. Travma ise kişilerin birtakım olaylar sonucunda yaşadığı ruhsal çöküntüdür. Terör, doğal olaylar, siyasal karışıklıklar ve askeri müdahaleler bunlardan bazılarıdır.

Travma sonrası kişiler ve toplumlar çok ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu travmaların atlatılması için devlet ve mekanizması bazen yeterli olamamakta, farklı kurumlara ihtiyaç duyulmaktadır. İşte burada devreye STK'lar girmektedir. Eğitim, sağlık, barınma, ekonomik, kültürel ve toplumsal uyum alanında değerli projeleri hayata geçirmektedir. Bu anlamda toplumlar kendi ülkelerinde STK'lara önem vermeli ve bu kurumların güçlenmesi ve sayılarının artması için çalışmalıdırlar. Çünkü küresel Dünya sistemi bu kurumların önemini ve değerini her geçen gün meydana gelen olaylar ile ortaya koymaktadır.

Kaynakça

Aktaş, S., Bulduk, B., & Orakçı, H. Terör Mağdurlarının Yaşadıkları Ruhsal Sorunlar. *JAREN/Hemşirelik Akademik Araştırma Dergisi*, 3(1), 6-9.

Çaha, Ö., Çaylak, A., & Tutar, H. (2013). TRA2 Bölgesi Sivil Toplum Kuruluşları Profili. *Kars Ardahan Ağrı Ve Iğdır İlleri, Serka Yayınları, Ankara*.

Gökçe, M. Ve Diğerleri. (2009). Kamu Özel Kesim Yapısı, Lisans Yayıncılık, İstanbul.

Gönenç, A. A. (2001). Sivil Toplum Düşünsel Temelleri Ve Türkiye Perspektifi. *İstanbul: Alt kitap Yayınevi*.

KAHRAMAN, M., & TAMER, M. (2016). Bölgesel Kalkınmada Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü.

Kalaycıoğlu, E. (1998). Sivil Toplum Ve Neopatrimonyal Siyaset. *Küreselleşme-Sivil Toplum Ve İslâm*, 111-135.

Kutlu, Ö. Ve Diğerleri. (2013). Siyaset Sosyolojisi, Lisans Yayıncılık, İstanbul.

Özen, Y. (2001). Sorumluluk Eğitimi. *Baskı, Nobel Yayınları, Ankara*.

Şar, V. (2017). Savaş Ve Terör Yaşantılarında Travma Sonrası Stres.

Talas, M. (2011). Sivil Toplum Kuruluşları Ve Türkiye Perspektifi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 29(29), 387-401.

İnternet

<https://dos.ku.edu.tr/sites/dos.ku.edu.tr/files/brochures/tr/travma.pdf>

<https://www.nunokullari.com/content/files/terör%20olaylarının%20ardından-.pdf>

<https://psyma.bilgi.edu.tr/static/docs/toplumsa-travma.pdf>

http://www.upk2017.org/pdf/izinli/Eser_Sağaltıcı.pdf

GENÇLERİN EVLİLİĞE BAKIŞ AÇISI

Meltem Kökdener, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Ercüment Ersanlı, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Aynur Arslan, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Hüseyin Sefa Gurbet, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Aynur Tokuş, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Beyzanur Yakar, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Gülnur Akar, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Leman Ak, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Nermin Kaymak, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Sultan Kaya, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Taner Satılmış, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Giriş

En küçük toplumsal yapı birimi olarak kabul edilen aile birliğinin, insan doğasındaki yeri vazgeçilmezdir. Bireylerin yaşamdan doyum alabilmesi, toplumsal vazifelerini etkili ve olumlu bir şekilde yerine getirebilmesi için ayrıca toplumla uyumlu olarak yaşamını devam ettirmesi ilk olarak aile birliği ile sağlanır (Günay, 1995). Evlilik; karmaşık, sürekli ve değişen toplum yaşamında iki kişinin bir araya gelerek aralarındaki toplumsal bağ ile karşılaştıkları sorunlarla birlikte mücadele verdiği ilişki sistemidir (Özgüven, 2000). Hem dünyada hem de ülkemizde yaşanan hızlı değişim süreci içerisinde yalnızca teknolojik veya ekonomik yapı değil aile kurumu da etkilenmektedir (Arıkan, 1990). Aile birliği içinde eşin yanı sıra, çocuklar, yakınlar ve yeni sorumluluklarla birlikte yeni iletişim alanları da oluşturmaktadır. Bilinçli evlilik, olarak özetlenen, yaşamı en iyi şekilde yürütme, en doğru kararları verme, sonuçta mutlu ve başarılı olma yolunda bireyler değişen

aile yapısının da etkisiyle çeşitli zorluklar yaşayabilmektedir (Altun, 1994).

Evliliğin emek isteyen bir ilişki olduğu herkes tarafından kabul görse de evlilikte verilen bu emeğin evlilikten önce başlaması bazen gözardı edilmektedir (Altun, 1994). Evliliğin temelini sağlam olması ilerleyen dönemler için önem taşır. Bu anlamda bireyin öncelikle kendini tanıması, iletişim, duygusal yakınlık, sorumluluk duygusu vb. konularda kendini geliştirmesi gerekmektedir (Özvarış, 2001). Gelişmiş ülkelerde evlilik kurumuna verilen önem her geçen gün artmaktadır (Stephen, 2007). Evlilik birliğinin zayıflaması toplumun her bir yapısına bir ucundan zarar vermektedir. Bu sebeple batı toplumları başta olmak üzere birçok ülke evlilik birliğinin güçlenmesini teşvik amacıyla birçok projeler ve girişimlerde bulunmaya başlamıştır. Bu bağlamda, sağlam nesillerin yetişmesi açısından günümüz gençlerine önemli sorumluluklar düşmektedir. Kişiliğin şekillendiği bu dönemlerde gerek fiziksel gerek duygusal olgunluğa ulaşmaları, aynı zamanda eş ve iş seçimi gibi önemli kararlar almaları beklenmektedir (Halford, 2005). Ancak bu dönemlerde yaşanan yoğun ve bir o kadar da karmaşık duygular, kuşkular, korkular, gelecek hayalleri ve olgunluk seviyeleri her gençte farklı olmaktadır.

Evlilik ve aile hayatına ilişkin yaşanan değişimlerin, gençlerin evliliğe ilişkin bazı olumsuz tutumlar geliştirmelerine neden olabileceği düşünülmektedir (Braaten ve Rosen, 1998). Örneğin önceki yıllar ile karşılaştırıldığında, bireylerin daha geç evlenmekte olduğu ve boşanma oranlarında da ciddi artışlar olduğu görülmektedir. Son derece yerleşik olan pozitif ve negatif evlilik tutumları, ilişkiler ile ilgili inançları ve ilişki içerisindeki davranış şekilleri ve evlenmeye karar verme gibi daha sonraki evlilik ile ilgili davranışları etkilemektedir (Rosen ve Park, 2013). Kısaca, evlilik ve aile kalıplarında yaşanan değişim süreci genç yetişkinleri, hem çocukluk hem de gençlik dönemlerindeki planlarını ve tutumlarını etkileyebilmektedir.

Türkiye'de evlilik öncesi ilişki geliştirme programlarının son yıllarda popülerlik kazanmaya başlamasına rağmen (Kalkan,

2002; Kalkan ve Kaya, 2007; Yılmaz, 2009 ; Yalçın, 2010), evlilik öncesinde genç yetişkinlerin evliliğe ilişkin tutumlarını belirlemeye yönelik çalışmaların henüz yaygınlaşmadığı görülmektedir. Sağlıklı bir evliliğin oluşturulması açısından gençleri evlilik, evliliğe ilişkin olumlu tutum, aile yaşamı ve ailede rol paylaşımı gibi konularda bilinçlendirmek oldukça önemlidir. Evliliğe aday gençlerin, evlilik ve evlilik yaşamına ilişkin tutumlarını belirlemek ve bu konuyla ilgili farkındalık ve bilinç düzeylerini artırmak, gençlerin evliliğe ilişkin tutumlarının ölçülmesini gerektirmektedir. Bu açıdan gençler arasında verilen duygulara bağlı evlilik kararlarının olumsuz sonuçlar doğurduğu görülmektedir (Stahmann). Bu araştırmanın amacı 19 Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi 18-25 yaş arası öğrencilerinin evliliğe yönelik bakış açılarını belirlemektir.

Gereç ve Yöntemler

Araştırmamızın evrenini; Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi (sosyal hizmet, ebelik, beslenme ve diyetetik, hemşirelik ve sağlık yönetimi) 18-25 yaş arası lisans programında eğitim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Çalışmaya 215 öğrenci katılmıştır. Veri toplama aracımız ise Ferhat Bayoğlu Ve Abdullah Atlı' nın hazırlamış olduğu İnönü Evlilik Tutum Ölçeği'dir. Araştırmadan elde edilen veriler SPSS.17 programıyla değerlendirilmiştir. Kontrol maddelerine yanlış cevap veren ve eksik işaretleme yaptığı belirlenen 7 ölçek formu analize alınmamıştır. Araştırmanın analiz işlemleri için geriye kalan 208 veri ile analize devam edilmiştir. Uyguladığımız ölçeğin güvenilirliği %92 değerinde çıkmıştır. Ölçek 5'li likert tipindeki derecelmeler; Kesinlikle katılmıyorum, Katılmıyorum (2), Kararsızım (3), Katılıyorum (3), Tamamen Katılıyorum (5) şeklindedir. Elde edilen puanın yüksek olması evliliğe yönelik olumlu tutumu, düşük puan ise evliliğe yönelik olumsuz tutumu ifade etmektedir.

Bulgular

Katılımcıların yaşları 18-37 arasında değişmektedir. Çalışmaya katılan öğrencilerin cinsiyete göre dağılımı Tablo 1 de verilmiştir. Öğrencilerin %63,9 (133)'unu bayanlar, %36,1(75)'ini erkekler oluşturmaktadır. Çalışmaya katılan öğrencilerin %13(27)'ü 18 yaş ve altında, %79.3'ü (165) 19-22 yaş aralığında, %7.7'si (16) ise 23 yaş ve üzerindedir.

Tablo.1 Cinsiyet ve Yaşa Göre Puan

Cinsiyet / Yaş	18 yaş altı	19-22 yaş	23 yaş üstü	Toplam (n)
Erkek	11	60	4	75
Kadın	16	105	12	133
Toplam (n)	27	165	16	208

Öğrencilerin bölümlere göre dağılımı Tablo 2 de verilmiştir. Araştırmamıza katılan 208 öğrencinin %21.6' sı (45) sağlık yönetimi bölümünden, %14.4'ü (30) hemşirelik bölümünden, %13.9'u (29) beslenme diyetetik bölümünden, %21.2'si (44) ebelik bölümünden, %28.8'i (60) sosyal hizmet bölümündendir.

Tablo.2 bölümlere göre öğrenci sayı dağılımı

Bölüm/Öğrenci sayısı	Öğrenci Sayısı (n)	Yüzde (%)
Sağlık yönetimi	45	21,6
Hemşirelik	30	14,4
Beslenme ve Diyetetik	29	13,9
Ebelik	44	21,2
Sosyal Hizmet	60	28,8
Toplam(n)	208	100

Öğrencilerin yerleşim yerine göre aldıkları ölçek puanları Tablo 3 de verilmiştir. Yapılan araştırmada; çocukluk dönemini köyde yaşayanların %68,9'u, ilçede yaşayanların %74,1'i, ilde yaşayanların %80,9'u ve büyükşehirde yaşayanların %71,4'ünün

evliliğe yönelik tutumlarının yüksek düzeyde olumlu olduğu sonucuna varılmıştır.

Tablo.3 Yerleşim Yerine Göre Puan Dağılımı

	Ölçek puanı/Yer	Köy (n-%)	İlçe (n-%)	İl (n-%)	Büyükşehir (n-%)	Toplam (n-%)
Ölçek puanı	21-48	2 (%4,40)	1 (%1,20)	2 (%4,30)	2 (%5,70)	7 (%3,40)
	49-76	12 (%26,70)	20 (%24,70)	7 (%14,90)	8 (%22,90)	47 (%22,60)
	77-105	31 (%68,90)	60 (%74,10)	38 (%80,90)	25 (%71,40)	154 (%74)
Toplam (n-%)		45 (%100)	81 (%100)	47 (%100)	35 (%100)	208 (%100)

Öğrencilerin sınıflarına göre aldıkları ölçek puanları Tablo 4 de verilmiştir_Araştırmaya göre; 1 ve 4. sınıfların evliliğe yönelik tutumlarının yüksek düzeyde olumlu olduğu; 2 ve 3. sınıfların ise orta derecede olumlu olduğu görülmüştür.

Tablo.4 Sınıflara Göre Ölçek Puan Dağılımı

	Ölçek puanı/Sınıf	1.Sınıf (n-%)	2.Sınıf (n-%)	3.Sınıf (n-%)	4.Sınıf (n-%)	Toplam (n-%)
Ölçek puanı	21-48	4 (%4,40)	2 (%4,40)	0 (0%)	1 (%6,70)	7 (%3,40)
	49-76	14 (%15,60)	12 (%26,70)	19 (%32,80)	2 (%13,30)	47 (%22,60)
	77-105	72 (%80)	31 (%68,90)	39 (%67,20)	12 (%80)	154 (%74)
Toplam (n-%)		90 (%100)	45 (%100)	58 (%100)	15 (%100)	208 (%100)

Öğrencilerin bölümlerine göre aldıkları ölçek puanları Tablo 5 te verilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre Sağlık yönetimi, Beslenme ve Diyetetik, Ebelik ve Sosyal Hizmet bölümlerinin evliliğe yönelik tutumları orta derecede olumluluk gösterirken hemşirelik bölümü öğrencilerinin evliliğe yönelik tutumları yüksek düzeyde olumluluk göstermiştir.

Tablo.5 Bölümlere Göre Ölçek Puan Dağılımı

Ölçek puanı/Bölüm		Sağlık Yönetimi (n-%)	Hemşirelik (n-%)	Beslenme ve diyetetik (n-%)	Ebelik (n-%)	Sosyal hizmet (n-%)	Toplam (n-%)
Ölçek puanı	21-48	2 (%4,40)	2 (%6,70)	0 (%0)	2 (%4,50)	1 (%1,70)	7 (%3,40)
	49-76	11 (%24,40)	3 (%10)	7 (%24,10)	11 (%25)	15 (%25)	47 (%22,60)
	77-105	32 (%71,10)	25 (%83,30)	22 (%75,90)	31 (%70,50)	44 (%73,30)	154 (%74)
Toplam (n-%)		45 (%100)	30 (%100)	29 (%100)	44 (%100)	60 (%100)	208 (%100)

Öğrencilerin yaşlarına göre aldıkları ölçek puanları Tablo 6 da verilmiştir. Uygulanan ölçeğe katılan öğrencilerden 18 yaş ve altında olanların evliliğe yönelik tutumları çok yüksek derecede olumlu, 19-22 yaş aralığındaki öğrencilerin tutumlarının orta derecede olumlu iken, 23 ve üzeri yaşlardaki öğrencilerin tutumlarının ise orta üstü seviyede olumlu olduğu sonucuna varılmıştır.

Tablo.6 Yaşa Göre Ölçek Puan Dağılımı

Ölçek puanı/Yaş		18 yaş ve altı (n-%)	19-22 yaş arası (n-%)	23 yaş ve üzeri (n-%)	Toplam (n-%)
Ölçek puanı	21-48	0 (%0)	6 (%3,70)	1 (%6,20)	7 (%3,40)
	49-76	1 (%3,70)	41 (%24,80)	5 (%31,20)	47 (%22,60)
	77-105	26 (%96,30)	118 (%71,50)	10 (%62,50)	154 (%74)
Toplam (n-%)		27 (%100)	165 (%100)	16 (%100)	208 (%100)

Sonuç ve Öneriler

Yapılan araştırma sonucuna göre genel olarak gençlerin evliliğe karşı tutumları olumludur, ancak çocukluk hayatlarını geçirdikleri yer, sınıf, yaş, bölüm ve cinsiyetlerine göre tutumları değişiklik göstermiştir. Gençlerin evlilik tutumları konusunda elde edilen bilgiler, gelecek nesiller ve aile planlaması konusunda yapılacak düzenlemeler ve izlenecek politikalar konusunda biz sosyal çalışmacılara ışık tutacaktır.

Evliliğin doğasını anlayabilmek için evliliğin biyolojik, psikolojik, sosyal ve kültürel temellerini iyi bilmek gerekmektedir. Evlilik ve aile kalıplarında yaşanan değişim süreci genç yetişkinleri, hem çocukluk hem de gençlik dönemlerindeki planlarını ve tutumlarını etkileyebilmektedir. Tüm bu bileşenler göz önünde bulundurulduğunda 18-25 yaş arasındaki genç yetişkinlere evlilik, aile planlaması ve eş seçimi konusunda eğitimler verilmelidir. Bu hususta Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı eğitim, danışmanlık, ekonomik destek ve her türlü maddi-manevi verilen eğitim destek programlarını artırmalıdır. Yapılacak yasal değişikliklerde

alanında uzman aile danışmanları, sosyal hizmet uzmanları, psikologlar ve ilgili meslek elemanlarından destek alınmalıdır. Gelecek dönemde yapılacak çalışmalarda araştırmının sınırlılıkları ve uygulama alanı genişletilebilir. Yalnızca bakış açılarını tespit etmekle kalmayıp psikolojik, empatik ve ruhsal yönlerinin de tespiti yapılmalıdır. Ayrıca günümüzde artan boşanma oranları düşünüldüğünde, bireylerin kişilik özelliklerinin uyumsuz ve doyumuz evliliklerdeki etkisinin incelenmesi boşanma oranlarının azalmasına yardımcı olabilir.

Kaynakça

Aktaran Atakan, S. A. (1990). *Boşanma sürecinde yaşanan evreler*, 4. basım, Ankara.

Altun, E. (1994). *Sağlıklı Toplumlar İçin Sağlıklı Aileler. Aile. C.Ü.Hemşirelik Yüksekokulu InternationalNurses' Day, Sivas, Rektörlük Basımevi*, s.15-22.

Günay, O. (1995). Aile ve Sağlık, Aile Sağlığı El Kitabı, Ed: Yusuf Öztürk, Osman Günay, Kayseri, s.1-5.

Halford, WK., Simons, M. (2005). Couple relationship education in australia. *Family Process*. 44 (2), 147–159.

Özgüven, İE. (2000). Evlilik ve Aile Terapisi, PDREM Yayınları, Ankara, s.21.

Özvarış, ŞB. (2001). Evlilik öncesi danışmanlık, MaternalFetal Tıp ve Perinatoloji, Ankara, *Medikal Network*, p.124-127.

Stephen,F., Duncan,TB.,Holman,CY. (2007). Factors associated with involvement in marriage preparation programs. *Family Relations*. 56 (3), 270–278.

Stahmann RF. (2000). Premarital Counselling: A Focus For Family Therapy, The Association For Family Therapy 2000, Published by Blackwell Publishers, Oxford, 22, 104-116.

ŞİDDETİN TAZMİNAT BOYUTU

Doç. Dr. Metin İKİZLER, Atatürk Üniversitesi

Giriş

Şiddete din, ahlak ve vicdan göz yumamayacağı gibi toplumsal esenliği sağlamaya yönelik hukuk düzeni de göz yumamaz. Belirtmek gerekir ki, hukuk kuralları da din, ahlak ve görgü kuralları gibi sosyal düzen kurallarındandır ve fakat onlardan farklı olarak hukuk kurallarına uyulması devlet tarafından zorunlu tutulmaktadır ve uymayanlar da yine devlet tarafından yaptırıma uğratılmaktadır. Bu bakımdan bir başkasının hukuk düzenince korunan yaşamına, bedensel bütünlüğüne ya da mallarına yönelik bir şiddet eyleminin yaptırıma uğratılması da gayet doğaldır.

Şiddet eylemlerinin yaptırıma uğratılmasından söz edilince toplumda akla öncelikle ceza hukuku kuralları gelir. Ceza hukuku, kamu hukukunun bir alt dalıdır ve bu hukukun kuralları ile, şiddet uygulayanın suç teşkil eden eylemine karşılık para veya hapis cezası gibi bir yaptırım uygulanarak, âdeta eyleme karşı toplumsal bir tepki ortaya konulur.

Diğer yandan, şiddet eyleminden dolayı, şiddet mağduru bedensel bir acıya uğramakta, sakat kalabilmekte yahut kişisel malları zarar görebilmektedir. Yine onun ölümü hâlinde eşi, çocukları, ana-babası, yakın çevresi manevi acılarının yanında kuşkusuz maddi kayıplara da uğramaktadır. İşte hukuk düzeni, şiddet mağdurlarının bu ekonomik kayıplarının karşılanmasına da hizmet etmek durumundadır. Hukukta bu işlevi özel hukuk üstlenir ve şiddete uğrayanın zararlarını tazminine yönelik kurallar içerir.

1. Tazminata İlişkin Genel Esaslar

Görüldüğü gibi şiddetin bir de tazminat boyutu vardır. Bir başka deyişle, şiddet uygulayan veya şiddet faili, eyleminden zarar görenlerin bu zararlarını tazmin etme, tazminat ödeme borcu altına girmektedir.

Özel hukukta alacak-borç doğuran ilişkiler, bunların özellikleri ve kapsamı ile ilgili sorunlar esasen Borçlar hukukunun konusudur. Borçlar hukukuna göre borcun üç ana kaynağı vardır. Genellikle bir borç ya sözleşmeden, ya sebepsiz zenginleşmeden ya da haksız fiilden doğar.

Bir şiddet eyleminin tazminat borcuna yol açması, esasen, onun haksız fiil olarak nitelendirilebilmesine bağlıdır.

Haksız fiil sorumluluğuna ilişkin genel kuralı koyan Türk Borçlar Kanunu m. 49/1'e göre; "Kusurlu ve hukuka aykırı bir fiille başkasına zarar veren, bu zararı gidermekle yükümlüdür". Bu hükümden anlaşılacağı üzere, bir eylemin haksız fiil olarak nitelendirilebilmesi için dört unsurun birlikte gerçekleşmesi gerekir ki bunlar;

- hukuka aykırı bir fiilin varlığı
- bu fiilin kusurlu olarak işlenmesi
- bir zarar doğması
- ve işlenen fiil ile zarar arasında bir neden-sonuç ilişkisinin (nedensellik bağının) bulunmasıdır.

Bu dört unsur açısından şiddet eyleminin değerlendirilmesine gelince;

Hukuka aykırılık unsuru, şiddetin hukuka aykırı bir şekilde gerçekleştiğine işaret eder. Bu bakımdan, öncelikle şiddetten ne anlaşıldığı üzerinde durmak, sonra da bunun hukuka aykırı kabul edilemeyeceği durumlara değinmek gerekir.

Her bilimsel disiplinin kendi bakış açısına ağırlık veren bir şiddet anlayışı olabilir (Örneğin bak. bak. Güleç, H./Topaloğlu, M./Ünsal, D./Altıntaş, M.: Bir Kısır Döngü Olarak Şiddet, Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 2012/4(1), s. 112 vd.; Özerkmen, N.: Toplumsal Bir Olgusu Olarak Şiddet, Akademik Bakış Der., 2012/28, s. 2 vd.; Polat, O.: Şiddet, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Der., 2016/1, s. 15 vd.). Hatta tek başına hukukta da, farklı yasal düzenlemelerin, düzenledikleri alan

açısından (Örneğin kadına karşı şiddet açısından; “Kadına karşı şiddetten, kadınlara karşı bir insan hakları ihlali ve ayrımcılık anlaşılacak ve bu terim, ister kamu ister özel yaşamda meydana gelsinler, söz konusu eylemlerde bulunma tehdidi, zorlama veya özgürlüğün rastgele bir biçimde kısıtlanması da dahil olmak üzere, kadınlara fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik zarar ve acı verilmesi sonucunu doğuracak toplumsal cinsiyete dayalı tüm şiddet eylemleri olarak anlaşılacaktır” Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi) m. 3, İstanbul 11.5.2011.) şiddetin anlamını ortaya koyan tanımlamaları olabilir. Örneğin 2012 tarihli ve 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’a göre şiddet; “Kişinin, fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik açıdan zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel hareketleri, buna yönelik tehdit ve baskıyı ya da özgürlüğün keyfi engellenmesini de içeren, toplumsal, kamusal veya özel alanda meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik, sözlü veya ekonomik (“Fiziksel şiddet, uygulamaya bakıldığında daha çok kişiye fiziksel bir zarar verme amacına yönelik olarak vurma, tokat atma, itme, kol bükme, bir kesici aletle yaralama şeklinde gerçekleşir. Sözlü-duygusal ya da psikolojik şiddette ise şiddet uygulayan tarafından mağdur aşağılanmakta, hakaret görmekte, mağdurla dalga geçilmekte, mağdurun ailesi ve arkadaşlarıyla görüşme hakkı elinden alınmakta, mağdur üzerinde sosyal ve kültürel olarak üstünlük kurmaya çalışılarak şiddet gerçekleştirilmektedir. Cinsel şiddette ise taciz, tecavüz, ensest ilişkiye zorlama, zorla evlendirme gibi fiiller mağdura karşı işlenmektedir. Ekonomik şiddet durumunda mağdur, zorla çalıştırılmakta ya da çalışmaktan alıkonulmakta, maddî bakımdan muhtaç bırakılmakta, mağdurun malvarlığı izinsiz ve rızası olmadan kullanılmakta veya yok edilmektedir” Uyumaz, A./Akdağ, İ.: Türk Özel Hukukunda Şiddet ve Israrlı Takip Kavramı ile Israrlı Takip Mağdurunun Korunması, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Der., 2015/2, s. 50.) her türlü tutum ve davranışı” ifade eder.

Dünya Sağlık Örgütü’nün tanımına göre ise şiddet; yaralanma, ölüm, psikolojik zarar veya kayıp ile sonuçlanan veya bunlarla sonuçlanması muhtemel olan, kişinin kendisine, başka bir kişiye,

bir gruba veya topluluğa karşı fiziksel şiddet ve gücün tehdit veya fiilî olarak kasıtlı kullanımudur (Tanım için bak. World Health Organization (WHO): Global Consultation on Violence and Health, Violence: a Public Health Priority, Geneva 1996, s. 5; World Health Organization (WHO): World Report on Violence and Health, Summary, Geneva 2002, s. 3; Polat, 15-16; Güleç/Topaloğlu/Ünsal/Altıntaş, 113-114.).

Bu tanımlardaki gibi bir şiddet eyleminin kişinin yaşamına, bedensel bütünlüğüne, malvarlığına zarar verebileceği açıktır. Bununla birlikte, hukuka aykırı bir fiil olarak kabulü ve böylece tazminata yol açması açısından, bu şiddet eyleminin hukuka aykırılığı kaldıran hâllerden biri kapsamında değerlendirilememesi gerekir. Nitekim Türk Borçlar Kanunu'nda (TBK'da) hukuka aykırılığı kaldıran hâller topluca sayılmıştır (Bu hâller hakkında ayrıntılı bilgi için bak. Oğuzman, M. K./Öz, T.: Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, C. II, 10. bası, İstanbul 2013, s. 21 vd.; Eren, F.: Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, 14. baskı, Ankara 2012, s. 601 vd.; Nomer, H. N.: Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, 13. bası, İstanbul 2013, s. 116 vd..) (m. 63). Buna göre, örneğin, kanunun verdiği yetkiye dayanan ve bu yetkinin sınırları içinde kalan bir fiil, zarara yol açsa bile, hukuka aykırı sayılmaz. Dolayısıyla güvenlik güçlerinin, karşılaştıkları çeşitli olaylarda, muhataplarına yetkileri dâhilinde uyguladıkları şiddet açısından ne cezai ne de hukuki bir sorumlulukları doğmaktadır. Kuşkusuz yetkilerinin sınırlarını aşmaları hâlinde sonuç değişik ve eylemleri hem cezaya (Türk Ceza Kanunu m. 256: “Zor kullanma yetkisine sahip kamu görevlisinin, görevini yaptığı sırada, kişilere karşı görevinin gerektirdiği ölçünün dışında kuvvet kullanması halinde, kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanır”. Bak. Kıldan, İ. T./Bahadır, O.: Zor Kullanma Yetkisine İlişkin Sınırın Aşılması Suçu, Türkiye Adalet Akademisi Der., 2012/11, s. 193-224.) hem de tazminata yol açar. Hukuka aykırılığı kaldıran hâllere bir başka örnek, haklı savunma (meşru müdafaa) dır. “Haklı savunmada bulunan, saldıranın şahsına veya mallarına verdiği zarardan sorumlu tutulamaz” (TBK m. 64/1). Burada bir de, Dünya Sağlık Örgütü'nün kişinin kendisine uyguladığı zarar verici eylemleri de şiddet kapsamına aldığı anımsatarak, Türk hukukunda hukuka aykırılığı kaldıran hâllerden olan *zarar görenin rızasına* değinmek

gerekir. Gerçekten de Türk Borçlar Kanunu'na göre “zarar görenin rızası” varsa (m. 64/2), Türk Medeni Kanunu'na göre de “kişilik hakkı zedelenen kimsenin rızası” varsa (m. 24), yapılan saldırı hukuka aykırı sayılmaz. Zarar görenin rızasına dayanan şiddete, spor müsabakalarında, sporcuların -oyun kurallarına göre makul görülebilecek sınırları aşmamak kaydıyla- birbirlerine yönelttikleri şiddet örnek gösterilebilir. Ancak hukuk düzeni bu konuda kişilerin kendilerine karşı da haklarını korumuş ve rıza ile meşrulaşmaya sınırsız şekilde müsaade etmemiştir. Bundan dolayı bir kimsenin, bir diğersinin onun kolunu kesmesine ya da onu öldürmesine rıza göstermesi, böylece eylemin hukuka uygunluk kazanması gibi bir şeyden söz etmek mümkün değildir. Böyle bir rıza, hukuka aykırılığı ortadan kaldırmaz. Yine tazminat borcuna yol açar. Kuşkusuz hâlin icabına göre, kangren olma ihtimali karşısında bir kimsenin kolunun kesilmesine rıza göstermesi hukuka aykırı değildir; hâliyle, bu gibi tıbbi müdahaleler hukuka uygunluk arz eder (TBK m. 63, TMK m. 24).

Haksız fiilin bir diğers unsuru olan kusura gelince, hukuka aykırı bir şiddet eyleminin tazminat borcu doğurabilmesi için failinin kusurlu olması da gerekir. Dünya Sağlık Örgütünün tanımında da gücün bu maksatla kasıtlı kullanımından söz edilmiştir.

Zarar unsuruna gelince, haksız fiilin varlığı, hukuka aykırı fiilden doğan bir zararın varlığını gerektirir ve işte hukuk düzeninin giderilmesini öngördüğü zarar da budur. Şunu da önemle vurgulamak gerekir ki, özel hukuk kural olarak faili cezalandırma (Reisoğlu, S.: Türk Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, 23. bası, İstanbul 2012, s. 216.) ve bunun yanında mağduru zenginleştirme amacı gütmaz. Bu nedenle tazminat da ancak ve ancak zaten gerçekleşmiş olan -veya gerçekleşecek olan- zararı gidermeye yöneliktir. Bu nedenle tazminat zarardan daha fazla olamaz; en fazla zarar tutarınca olabilir (Tekinay, S. S. /Akman, S./Burcuoğlu, H./Altıp, A.: Tekinay Borçlar Hukuku, 6. baskı, İstanbul 1988, s. 785.). Bununla birlikte, hâkimin takdirine bağlı olarak tazminat, zarar tutarından da az olabilir. Tazminatta indirim nedenleri genel olarak Türk Borçlar Kanunu m. 51 (“Hâkim, tazminatın kapsamını ve ödenme biçimini, durumun gereğini ve özellikle kusurun ağırlığını göz önüne alarak belirler. Tazminatın irat biçiminde ödenmesine hükmedilirse, borçlu güvence göstermekle yükümlüdür.”) ve 52’de (“Zarar gören, zararı doğuran fiile razı olmuş veya zararın doğmasında ya da artmasında

etkili olmuş yahut tazminat yükümlüsünün durumunu ağırlaştırmış ise hâkim, tazminatı indirebilir veya tamamen kaldırabilir. Zarara hafif kusuruyla sebep olan tazminat yükümlüsü, tazminatı ödediğinde yoksulluğa düşecek olur ve hakkaniyet de gerektirirse hâkim, tazminatı indirebilir.”) zikredilmiştir. Görülüyor ki, tazminat ödenmesi yoluyla şiddet eyleminin, zarar göreni uğrattığı ekonomik kayıplar telafi edilmekte; yani giden yerine konulmaya çalışılmakta ve fakat buna ilave bir değer artışı sağlanmamaktadır.

Tazminatın kendisine göre belirlendiği zarar hakkındaki bu genel bilgilerden sonra, şiddetin yol açacağı çeşitli zararlara ve bunların kapsamına ayrıca değinmekte yarar vardır.

2. Şiddet Eyleminden Doğacak Zararların Kapsamı

Bir tanıma göre zarar, bir kişinin malvarlığı veya kişi varlığı değerlerinde iradesi dışında gerçekleşen azalmadır (Bak. Eren, 521.). Bu anlamıyla zarar; maddi zarar veya manevi zarar olarak ortaya çıkabilir ki bunlar da maddi tazminat ve manevi tazminat talebi ile giderilir. Bir diğer tanıma göre ise zarar, teknik anlamda, sadece kişinin malvarlığında iradesi dışında meydana gelen azalma veya eksilmeyi ifade eder ki bu, yukarıdaki anlamda, maddi zarara karşılık gelir (Oğuzman/Öz, 38 vd.; bak. Ayan, M.: Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, 11. baskı, Ankara 2016, s. 279-280.). Manevi tazminat ise aslında bu anlamda bir zararın giderilmesi yolu değildir ve fakat manevi tazminata hükmedilerek, haksız fiile uğrayan kişinin çektiği manevi acının bir miktar paranın ödenmesi veya başka bir manevi tatmin yoluyla bir nebze hafifletilmesi amaçlanır (“6098 sayılı TBK'nun 56. maddesi ... hükmüne göre, hakimin özel halleri göz önünde tutarak manevi zarar adı ile hak sahibine verilmesine karar vereceği bir para tutarı adalete uygun olmalıdır. Manevi tazminat, zarara uğrayanda, manevi huzuru gerçekleştirecek ve tazminata benzer bir fonksiyonu da olan özgün bir nitelik taşır. Manevi tazminat bir ceza olmadığı gibi, mamelek hukukuna ilişkin zararın karşılanması da amaç edinmemiştir. Zarar görenin zenginleşmemesi, zarar sorumlusunun da fakirleşmemesi gerekmektedir. Takdir edilecek miktar, mevcut halde elde edilmek istenen tatmin duygusunun etkisine ulaşmak için gerekli olan kadar olmalıdır. 22.6.1976 günlü ve 7/7 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararı'nın gerekçesinde takdir edilecek manevi tazminatın tutarını etkileyecek özel hal ve şartlar açıkça gösterilmiştir. Bunlar her olaya göre değişebileceğinden, hakim bu konuda takdir hakkını kullanır iken ona etkili olan nedenleri de karar yerinde objektif ölçülere göre isabetli bir biçimde göstermelidir” Yargıtay 17. HD, 19.12.2016 T., E. 2014/14700, K. 2016/11648 (HukukTürk Mevzuat ve İçtihat Bilgi Bankası; Kazancı Hukuk Otomasyon).

Ayrıca bak. Nomer, 170 vd.).

2.1. Maddi Zarar

Maddi zarar, şeye verilen zarar veya kişiye verilen zarar olmak üzere iki şekilde ortaya çıkabilir. Kişiyeye verilen zarar ise, bedensel zararlar ve ölümden doğan zararlar olmak üzere iki ana başlık altında toplanabilir.

2.1.1. Şeye/Mala Verilen Zarar

Şiddet eylemi bir kişinin mallarına yönelmiş olabilir. Örneğin kişinin evi kundaklanmış olabilir. Bunun gibi bir futbol maçı çıkışında, karşı takımın taraftarlarınca, bir kimsenin otomobilinin camları kırılmış veya aracı devrilip yakılmış olabilir.

Şeye verilen zararlarda iki ihtimalle karşılaşılır; ya o şey onarıp kullanılabilir veya artık onarılamaz ve kullanılamaz hâle gelmiştir. Şiddet eylemi sonucunda tamamen yok olan ya da yok olmamakla birlikte onarılamaz hâle gelen eşya bu ikinci gruba girer.

Yargıtay uygulamasına göre konuyu ele almak gerekirse (Ayrıca bak. Nomer, 170 vd), eğer zarar gören şey onarılabiliriyorsa, onarım bedeli ve onarıma rağmen uğradığı değer kaybı zarar olarak kabul edilir. Bu bakımdan, 40.000 TL değerindeki bir otomobil şiddet eylemi sonrasında 10.000 TL'ye onarılmış ve fakat sonuçta bu eylemden dolayı piyasa değeri benzerlerine göre 8.000 TL düşmüşse zarar toplamı 18.000 TL demektir. Eğer otomobil tamamen telef olmuş veya onarılamaz hâle gelmişse bu durumda da onun olay tarihindeki rayiç değeri zarar olarak alınacaktır. Bununla birlikte bu tür aracın pert değeri veya hurda değeri hukuki açıdan dikkate alınır ve zarar hesaplanırken bu değer düşülür (zararın denkleştirilmesi). Örneğin piyasa değeri 40.000 TL olan ciddi zarar görmüş aracın hurda değeri 8.000 TL ise zarar 32.000 TL olarak belirlenir (Belirtmek gerekir ki, teorik açıdan, aslında, kullanılamaz hâle gelen şeyin yenisinin değeri zarar olarak hesaplanır ve fakat bu defa da tazminat aşamasında, zarar gören şeyin kullanılmış olmasından doğan değer kaybı dikkate alınır. Örneğin, bir kimsenin üç yıldır kullandığı elbisesinin çekilerek yırtılması hâlinde, yeni elbise değeri zarar olarak alınır. Zira kimse -kaybettiği yerine- ikinci el bir elbise olarak giymeye zorlanamaz. Ancak bu yeni elbise değerine göre belirlenen zararın tamamının

tazminine, hâkim hükmetmez: Tazminatı belirlerken, zarar gören şeyin üç yıldır kullanılmış olduğunu dikkate alarak indirime gider (TBK m. 51). Bak. Eren, 741-742; Reisoğlu, 216-217.). Görüldüğü gibi, hukuki açıdan, zarar ve onu karşılamak için ödenen tazminat, zarar görene herhangi bir “özel menfaat” sağlamamakta, ancak ve ancak zararını gidermeyi amaçlamaktadır.

Ancak şeye gelen zarardan dolayı kişinin uğradığı zarar, sırf o şeyin maddi kaybından doğan zarar değildir. Bunun yanında fail, olay ile tazminatın fiilen ödenmesi arasında geçen süre için, temerrüt faizi de ödemek zorundadır. Bunun gibi, zarar görenin diğer giderleri, örneğin aracı onarılarak yeniden kullanılabilene kadar, işine ulaşmak için ödediği taksit ücretleri de zarar kapsamındadır (hukuk burada yine hassas davranarak, kendi aracı ile seyahat etseydi ödemek zorunda kalacağı benzin giderinin taksit ücretinden düşülmesini öngörür). Son olarak, otomobilinin hasar görmesi nedeniyle kişinin uğradığı bir kazanç kaybı varsa o da zarara eklenir. Örneğin ticari taksinin çalışmadığı gün sayısı nedeniyle uğradığı kazanç kaybı böyledir.

2.1.2. Bedensel Zararlar

6098 sayılı Kanun'un 54. maddesinde bir kimsenin beden bütünlüğüne bir zarar verildiğinde, zararın hesabında dikkate alınması gerekenler dört bent hâlinde, sınırlayıcı (tahdidi) olmaksızın sayılmıştır:

1. Tedavi giderleri.
2. Kazanç kaybı.
3. Çalışma gücünün azalmasından ya da yitirilmesinden doğan kayıplar.
4. Ekonomik geleceğin sarsılmasından doğan kayıplar.

Kanun koyucu bedensel zararı bu sayılanlarla sınırlı tutmamıştır. Nitekim TBK m. 54'ün lafzında açıkça, kişinin bedenine yönelik eylemlerden doğabilecek zararların “özellikle” bu sayılanlar şeklinde ortaya çıkabileceği belirtilmiştir. Diğerleri ismen belirtilmezken bunların Kanun'da açıkça sayılmasının nedeni,

beden bütünlüğüne yönelik şiddet eylemlerinde bu gibi zararlarla sıklıkla karşılaşılmasındandır.

2.1.2.1. Tedavi Giderleri

Şiddete uğrayan kişinin sağlığına tekrar kavuşması için yaptığı (ve yapacağı) giderler tazmin edilir. Yargıtayın da kabul ettiği üzere, gerek geçici olarak gerekse sürekli bakıma muhtaç hâle gelmiş mağdurun bakıcı giderleri bedensel zarar kapsamındadır (“Dava, davacının kalıcı iş gücü kaybından doğan bakıcı gideri istemine ilişkindir. Davacının hüküm altına alınmasını istediği zarar haksız eylem tarihinde gerçekleşmiş bulunduğundan, davacının tazminat alacağına olay günü itibariyle istenebilir durumda olduğu benimsenmelidir. Bakıcı giderine ilişkin zarar da bu kapsamda değerlendirilmelidir. Davacı, normal yaşama süresi içinde iş gücü kaybı oranında bakıcıya ücret ödeyeceğine göre ödenmesi öngörülen bu ücretin hesaplanıp hüküm altına alınması gerekir. Yerel mahkemece, harcama yapıldıktan sonra dava açılabilmesi benimsenerek istemin reddedilmesi doğru olmadığından kararın bozulması gerekmiştir.” Yargıtay 4. HD, 20.05.2003 T., E. 2003/2643, K. 2003/6445 (HukukTürk; Kazancı). Brüt asgari ücret üzerinden bu zarar hesap edilir (Yargıtay 21. HD, 25.12.2012 T., E. 2012/4591, K. 2012/4549 (HukukTürk; Kazancı)). Ancak, yine Yargıtaya göre, “...bakıcı ücretinin belirlenmesinde; bakıma muhtaç davacının aile birliği içinde kendisine baktırmada şayet evli ise eşinin ...4721 sayılı yeni Türk Medeni Kanunu'nun 185. maddesinde öngörülen müzaheret (yardım) yükümünün bulunması ve yine başkasının bakımına muhtaç davacının her halde gelirinden bakım için bir miktar pay ayırması gerekeceğine ilişkin olgular göz önünde tutulmalı ve hesap edilen bakıcı zararındanbir miktar indirim yapılmalıdır. Dava konusu olayda, davacının isteyebileceği bakıcı gideri tutarının, hesaplanan bakıcı gideri zararının % 50'si kadar olacağına kabulü dosya kapsamına daha uygundur. Mahkemece, açıklanan bu yönün gözetilmemesi doğru görülmemiş ve bozmayı gerektirmiştir” (Yargıtay 4. HD, 21.05.2013 T., E. 2012/13536, K. 2013/9310 (HukukTürk; Kazancı)).

2.1.2.2. Kazanç Kaybı, Çalışma Gücünün Azalmasından Ya Da Yitilmesinden Doğan Kayıplar

Uğradığı şiddetten dolayı, kişi yaralanmış olabilir. Bu yaralanma tedavi sonucu tamamen iyileşebileceği gibi bir organ kaybına, sakatlanmaya da yol açabilir. Sonuçta kişinin çalışmamasından dolayı bir kazanç kaybı oluşabilir. İşte şiddet eylemi sonucunda oluşan gerek geçici gerekse sürekli kazanç kaybının şiddet faili tarafından tazmin edilmesi gerekir.

Geçici olarak çalışma gücünün kaybında -örneğin kişi, hastanede on gün yattıktan sonra otuz gün de evde zorunlu istirahat etmiş ve sonra işine devam edebilmiştir-, bu geçici süre içinde uğranılan zarar/kazanç kaybı (TBK m. 54'te zikredilen kazanç kaybı, çalışma gücünün sürekli olarak kısmen veya tamamen yitirilmediği yani mağdurun iyileştiği durumlarda, iyileşmenin gerçekleşme sürecindeki zararları kapsamına almaktadır. Bak. Oğuzman/Öz, 94.) da tazmin edilecek zararlardandır.

Çalışma gücünün sürekli kaybında ise zarar tutarı haliyle daha yüksek olacaktır. Çalışma gücünün sürekli kaybında, şiddetin çalışma gücünü tamamen mi yoksa kısmen mi ortadan kaldırdığı dikkate alınacaktır. Çalışma gücünün kısmen kaybında, kayıp oranı tazminatın belirlenmesinde önemlidir. Bu oran bulunduktan sonra, zarar görenin muhtemel çalışma süresi ile çarpılarak zarar tutarı hesaplanmaktadır. Kuşkusuz, sakatlanmanın veya organ kaybının çalışma gücüne etkisini, bu alanın uzmanları, zarar görenin durumuna göre belirleyecektir.

Kişinin fiilen çalışmıyor olması, çalışma gücünün kaybindan dolayı tazminat talep etmesini engellemez. Bunun gibi, ev hanımı olmak da çalışma gücünün kaybindan dolayı tazminat istenmesine engel değildir (Bak. Resioğlu, 225 dn. 34.). Hatta ayağı sakat kalan bir vezne memurunun veya öğretmenin işine devam etmesinde olduğu gibi, kişinin yaralanmasından dolayı gelirinde bir azalma da doğmamış olabilir. Ancak tüm bu durumlarda da bir zarar vardır; zira kişinin sakatlanma dolayısıyla aynı iş için daha fazla enerji harcaması, eskisine göre daha fazla yorulması söz konusu olabilecektir. Bu nedenle Yargıtayın da belirttiği gibi (Bu gibi durumlarda fazla efor harcanması şeklinde kendini gösteren zararın hesaplanması ile ilgili olarak; "Dosyadaki bilgi, belge ve açıklamalardan davacının öğretmen olarak görev

yaptığı, devlet memuru olduğu ve dava konusu olaydan sonra da öğretmen olarak görevine devam ettiği anlaşılmaktadır.....Bu durumda; aynı işi başkalarına göre daha fazla efor sarf ederek yapmak zorunda kalan davacının aktif dönem zararının net asgari ücret üzerinden hesaplanması daha uygun olacaktır....” Yargıtay 17. HD, 04.04.2012 T., E. 2011/2257, K. 2012/4090 (HukukTürk; Kazancı.), **kişinin aynı işi yapmaya devam etse de** (Sadece çalışma süresi (aktif dönem) için değil, çalışmadan sakat olarak devam edecek yaşam süresinin de zarar belirlenirken dikkate alınması yönünde; “Davacı beden gücü kaybı oluşacak şekilde yaralanması nedeniyle tazminat isteminde bulunmuştur. Hükme esas alınan bilirkişi raporunda davacı memur olduğundan 65 yaşına dek hesaplama yapılmış, pasif dönem hesaplanmamıştır. Oysa davacı beden gücü kaybı nedeniyle pasif dönemde de daha fazla efor sarfederek yaşamını devam ettirecektir. Bu nedenle pasif dönemin de hesaplamada gözetilmesi gerekir. Yerel mahkemece açıklanan eksikliği içeren bilirkişi raporunun hükme esas alınmış olması usul ve yasaya aykırı olup bozmayı gerektirmiştir”. Yargıtay 4. HD, 14.02.2002 T., E. 2001/10857, K. 2002/1844 (HukukTürk; Kazancı.) **meslektaşlarına göre daha fazla efor sarf edecek olması, tazminat isteminin kabulü için yeterlidir** (“Dava, haksız eylem sonucu oluşan yaralanma nedeniyle uğranılan maddi ve manevi zararların tazmini istemine ilişkindir. Davacıya ait meskende meydana gelen tüp patlaması sonucu davacının yaralandığı, ellerinde yanıklar ve fonksiyon kaybı olduğu, bu nedenle meslekte kazanma gücünden kaybettiği anlaşılmıştır. Mahkemece, davacının öğretmen olup, ellerindeki yanıkların mesleğini yapmasına engel olmadığı, bu durumun maaşında azalmaya da yol açmadığı, ekonomik geleceğinin tehlikeye girmediği gerekçesiyle iş gücü kaybına dayalı maddi tazminat isteminin reddine karar verilmiştir..... (Kanun’da), cismani bir zarara uğrayan kimsenin tamamen veya kısmen çalışmaya muktedir olamamasından ve ileride iktisaden maruz kalacağı mahrumiyetten mütevellit zarar ve ziyan ile tüm masrafları isteyebileceği düzenlenmiştir. Davacının haksız eylem sonucu yaralanmasına bağlı olarak oluşan meslekte kazanma gücüne ilişkin kaybının işini yapmasına engel olmasa bile aynı işi meslektaşlarına oranla meydana gelen bu kayıptan dolayı daha fazla efor sarf ederek yapmak zorunda kalması halinde zarar gerçekleşmiştir” Yargıtay 11. HD, 11.05.2006 T., E. 2005/3415, K. 2006/5510 (HukukTürk; Kazancı.). **Çocuklar da hâlihazırda gelir getiren bir işte çalışmıyor olsalar da gelecekte çalışma güçlerini etkileyecek organ kayıpları, aynı esaslar çerçevesinde, tazmini gereken bedensel zarar olarak dikkate alınır.**

2.1.2.3. Ekonomik Geleceğin Sarsılmasından Doğan Kayıplar

Bedensel zararlar kapsamında tazmini istenebilecek bir diğer zarar, şiddet mağdurunun ekonomik geleceğinin sarsılmasından doğan kayıplarıdır. Bununla, kişinin çalışma gücünün kaybından farklı ve bu kapsamda değerlendirilemeyecek, maruz kaldığı haksız fiil nedeniyle geleceğe yönelik olarak uğrayacağı muhtemel ekonomik kayıplar kastedilir. Bu gibi kayıpların klasik örneği, yakıcı bir madde fırlatılması nedeniyle yüzünde ciddi ve kalıcı yanık ve yaralar oluşan bir kişinin özellikle de genç bir kızın evlenme şansının (“...evlenme şansı ve oranının belirlenmesi, özel ve teknik

bilgiyi gerektirmeyen bir değer yargısına bağlıdır. Medeni Kanun'un 4. maddesi takdir hakkının hâkim tarafından hakkaniyete uygun olarak kullanılacağını kabul etmiştir. Bu nedenle evlenme şansının ve oranının özellikle yaş, mizaç, sosyal koşul, yerel ortam, aile bağları, sağlık, fiziki görünüş, iktisadi durum, evlenme isteği gibi faktörlere gözönünde tutularak hâkim tarafından belirlenmesi zorunludur. Hâkim, ancak görev yaptığı çevreye yabancı ise dul olan kişilerin tekrar evlenebilme olanaklarıyla ilgili örf adeti ve sosyal çevreyi bilirkişi aracılığıyla tesbit edebilir; buna rağmen somut olay kişinin evlenme şansı olup olmadığı, varsa oranın belirlenmesi için nitelendirme yapmak hâkime aittir.

Olayımızda böyle bir araştırma yapılmamıştır. Kaldı ki davacının yaşı, çocuksuz olması ve meslek sahibi bulunması nedeniyle oluşan sosyal çevresi gözetildiğinde % 20 evlenme şansının kabul edilmesi de hatalı olmuştur". Yargıtay 4. HD, 09.04.1991 T., E. 1990/4299, K. 1991/3549 (HukukTürk; Kazancı.) azalmasıdır (Reisoğlu, 226; Oğuzman/Öz, 98; Nomer, 177.). Evlenme şansının azalması, eşinin maddi desteğinden yoksun kalma noktasında, kuşkusuz kişilerin ekonomik geleceğini etkiler. Bunun gibi, çalışma gücü azalması da, şiddet sonucu dış görünümündeki, özellikle de yüzündeki, şekil bozukluğu iş bulma olanağını oldukça azaltmış bulunan bir kişi de ekonomik geleceğinin kaybindan dolayı tazminat talep edebilir (Oğuzman/Öz, 98; Nomer, 177.).

2.1.3. Ölüm Hâlinde Uğranılan Zararlar

TBK m. 53'e göre, ölüm hâlinde uğranılan zararlar özellikle şunlardır:

- “1. Cenaze giderleri.
2. Ölüm hemen gerçekleşmemişse tedavi giderleri ile çalışma gücünün azalmasından ya da yitirilmesinden doğan kayıplar.
3. Ölenin desteğinden yoksun kalan kişilerin bu sebeple uğradıkları kayıplar”

Bu zararlar içinde özellikle destekten yoksun kalma tazminatı - genellikle- yüksek bir tutardadır. Destekten yoksun kalma tazminatı, şiddet eylemi sonucunda ölen kişinin maddi desteğinden yoksun kalan kişilere ödenir (“Buradaki amaç, destekten yoksun kalanların desteğin ölümünden önceki yaşamlarındaki sosyal ve ekonomik durumlarının korunmasıdır. Olaydan sonraki dönemde de, destek olmasa bile, onun zamanındaki gibi aynı şekilde yaşayabilmesi için muhtaç olduğu paranın ödtirilmesidir” Yargıtay 17. HD, 14.02.2017 T., E. 2015/1240, K. 2017/1480 (HukukTürk; Kazancı.). Bu kişiler, ölen kişinin sağlığında sürekli ve düzenli şekilde para veya eşya olarak geçimlerine katkıda bulunduğu kişilerdir (Eren, 755;

Oğuzman/Öz, 101; Resioğlu, 221-222; Nomer, 178.). Bu anlamda, genellikle ölenin eşi ve çocukları ölümden dolayı destekten yoksun kalmış olurlar (“...destekten yoksun kalan kimse devamlı ve gerçek bir ihtiyaç içerisinde bulunmalıdır. Genel olarak bakım ihtiyacı, sosyal düzeye uygun olan yaşamın devamını sağlamak için gerekli olanaklardan yoksun kalmayı anlatır. Eğer ölenin eylemli olarak baktığı davacı, ölüm yüzünden bu bakımın sağladığı yaşama düzeyinin altına düşmüş olursa, ihtiyaç bulunma koşulu gerçekleşmiş sayılır. Burada önemli olan, destekten yoksun kalan kimsenin ve ailesinin temsil ettiği sosyal ve ekonomik düzeye göre normal karşılanan giderlerdir” Yargıtay 17. HD, 20.12.2016 T., E. 2014/9975, K. 2016/11755 (HukukTürk; Kazancı).

Vurgulamak gerekir ki, ölenin, sağlığında bu kişilere herhangi bir maddi desteği mevcut değil idi ise, destekten yoksun kalma tazminatı istenemez: “Somut olayda davacılar murisin nişanlısı olup kaza tarihinde 26 yaşındadır. Davacı tanıklarının beyanlarına göre davacı muris ölmeden önce kendi ailesiyle birlikte yaşamakta, ihtiyaçlarını kendi ailesi karşılamakta, kendisi de bir markette tezgahlar olarak çalışıp aylık 800 TL civarında ücret almakta ve murisin, nişanlısı'ye düzenli ve eylemli maddi anlamda bir katkısı bulunmamaktadır. Bu durumda mahkemece somut olayda ölen ile davacı nişanlısı arasında maddi yönden düzenli ve eylemli bir yardımın varlığı bulunmadığından davacı yönünden destekten yoksun kalma tazminat isteminin reddine karar verilmesi gerekirken, yazılı şekilde hüküm kurulması doğru olmayıp bozmayı gerektirmiştir” Yargıtay 17. HD, 20.12.2016 T., E. 2014/9975, K. 2016/11755 (HukukTürk; Kazancı.).

Ancak destekten yoksun kalma, hısımlık bağları ile sınırlı olmayıp, yukarıdaki gibi bir yardımı ölenden alan herkes -onun arkadaşı, kardeşi, nişanlısı (Vurgulamak gerekir ki, ölenin, sağlığında bu kişilere herhangi bir maddi desteği mevcut değil idi ise, destekten yoksun kalma tazminatı istenemez: “Somut olayda davacılar murisin nişanlısı olup kaza tarihinde 26 yaşındadır. Davacı tanıklarının beyanlarına göre davacı muris ölmeden önce kendi ailesiyle birlikte yaşamakta, ihtiyaçlarını kendi ailesi karşılamakta, kendisi de bir markette tezgahlar olarak çalışıp aylık 800 TL civarında ücret almakta ve murisin, nişanlısı'ye düzenli ve eylemli maddi anlamda bir katkısı bulunmamaktadır. Bu durumda mahkemece somut olayda ölen ile davacı nişanlısı arasında maddi yönden düzenli ve eylemli bir yardımın varlığı bulunmadığından davacı yönünden destekten yoksun kalma tazminat isteminin reddine karar verilmesi gerekirken, yazılı şekilde hüküm kurulması doğru olmayıp bozmayı gerektirmiştir” Yargıtay 17. HD, 20.12.2016 T., E. 2014/9975, K. 2016/11755 (HukukTürk; Kazancı.)., yardımda bulunduğu yaşlı bir komşusu-destekten yoksun kalmış sayılır. Zarar, ölenin bu kişilere muhtemel desteğinin devam edeceğine kanaat getirilen süre ve tutara göre belirlenir.

2.2. Manevi Zarar

Manevi zarar istemini düzenleyen genel hükümler TBK m. 56, 58 ve Türk Medeni Kanunu m. 25'tir.

TMK m. 25'e göre, kişilik hakkı saldırıya uğrayan kişinin, maddi ve manevi tazminat istemleri ile hukuka aykırı saldırı dolayısıyla

elde edilmiş olan kazancın vekâletsiz iş görme hükümlerine göre kendisine verilmesine ilişkin istemde bulunma hakkı saklıdır.

TMK m. 25 gibi, kişilik hakkına saldırıyı konu edinen TBK m. 58'e göre de;

“Kişilik hakkının zedelenmesinden zarar gören, uğradığı manevi zarara karşılık manevi tazminat adı altında bir miktar para ödenmesini isteyebilir.

Hâkim, bu tazminatın ödenmesi yerine, diğer bir giderim biçimi kararlaştırabilir veya bu tazminata ekleyebilir; özellikle saldırıyı kınayan bir karar verebilir ve bu kararın yayımlanmasına hükmedebilir”.

Bedensel zarar ve ölüm hâlinde doğacak manevi tazminat taleplerini düzenleyen TBK m. 56'ya göre ise;

“Hâkim, bir kimsenin bedensel bütünlüğünün zedelenmesi durumunda, olayın özelliklerini göz önünde tutarak, zarar görene uygun bir miktar paranın manevi tazminat olarak ödenmesine karar verebilir.

Ağır bedensel zarar veya ölüm hâlinde, zarar görenin veya ölenin yakınlarına da manevi tazminat olarak uygun bir miktar paranın ödenmesine karar verilebilir.”

Görüldüğü gibi, beden bütünlüğünün zedelenmesi şiddet mağduru, maddi tazminat yanında failden manevi tazminat da isteyebilir. Eğer, verilen bedensel zarar ağır ise, ondan başka, mağdurun yakınları da manevi tazminat isteme hakkına sahiptir. Ağır bedensel zararın bulunup bulunmadığı olayın özelliğine göre belirlenir. Kuşkusuz mağdurun maruz kaldığı ağır bedensel zarardan, *ruhsal ve sinirsel sağlık bütünlüğü ağır şekilde bozulacak olanlar* (Bak. Yargıtay 21. HD, 28.02.2017 T., E. 2015/21735, K. 2017/1516 (HukukTürk; Kazancı.) özellikle mağdurun eşi, ana-babası ve çocuklarıdır. Ancak, yakın ifadesi bu sayılanlarla sınırlı olmayıp, nişanlı, kardeş veya mağdurla aralarında çok sıkı bir manevi bağ bulunan diğer kişileri de kapsayacak genişliktedir.

2.3. Zararın ve Tazminatın Tutarı

Maddi ve manevi zararın kapsamı yukarıdaki şekilde belirlendikten sonra, bu tutarı somutlaştıracak birkaç örnek vermekte yarar vardır:

Örnek 1: 3.000 TL aylık net geliri olan bir kimsenin uğradığı bir şiddet olayı sonucu, %20 çalışma gücünün kaybına yol açan bir sakatlanmaya, organ kaybına uğradığı ve daha yirmi yıl çalışma süresi (aktif dönemi) bulunduğu varsayılırsa;

$$3.000 \times \% 20 = 600 \text{ TL}$$

$$600 \times 12 \text{ ay} = \text{yıllık } 7.200 \text{ TL}$$

$$7.200 \times 20 \text{ yıl} = 144.000 \text{ TL çalışma gücünden doğan kayıplar}$$

Tedavi giderleri 20.000 TL ve ekonomik geleceğin kaybindan doğan zararın da 40.000 TL olduğu kabul edilirse maddi zarar toplamı;

$$144.000 + 20.000 + 40.000 = 204.000 \text{ TL olacaktır.}$$

Mağdura 16.000 TL manevi tazminat ödeneceği; ayrıca, eşinin ve iki çocuğun 5.000 TL'den toplam 15.000 TL manevi tazminat talebinin kabul edildiği varsayılırsa;

Tazminata esas alınacak toplam zarar;

$$204.000 + 31.000 = 235.000 \text{ TL'yi bulacaktır.}$$

Örnek 2: Aynı kişinin uğradığı şiddet sonucu öldüğü varsayılır ve eşi-çocukları ve ana-babasına destek oranı toplamı 10 yıl için % 50; geri kalan 20 yıl için yalnız eşine % 25 desteği bulunduğu kabul edilirse; basitleştirilmiş hesapla;

10 yıl için:

$$3.000 \times \% 50 = 1.500 \text{ TL}$$

$$1.500 \times 12 \text{ ay} = 18.000 \text{ TL}$$

$$18.000 \times 10 = 180.000 \text{ TL}$$

20 yıl için:

3.000 x % 25= 750 TL
750 x 12 ay= 9.000 TL
9.000 x 20= 180.000 TL

Bu durumda yine 15.000 TL manevi tazminat ile birlikte tazminata esas alınacak zarar toplamının 375.000 TL olduğu anlaşılır.

3. şiddet Uygulayan Açısından Tazminatın Değerlendirilmesi

Daha önce değinildiği gibi, şiddet failini asıl caydıracak olan işlediği fiilin ceza hukuksal boyutudur. Bu anlamda kişi, muhtemelen hürriyetinin sınırlanması ile, bir hürriyeti bağlayıcı ceza ile karşılaşacaktır.

Görüldüğü gibi, öte yandan, şiddet uygulayan, belki bir anlık öfkesi sonucu giriştiği bu eylemden dolayı, ciddi bir malvarlığı yükü altına da girebilmektedir. Yukarıdaki bedensel zarara ilişkin örnekteki şiddet failinin aylık 5.000 TL geliri olup bunun yarısı ile geçindiği yarısını ise biriktirdiği varsayılırsa; 235.000 TL'lik borcundan kurtulması için; $235.000/2.500= 94$ aylık yani 8 yıllık birikimini tazminat olarak karşi tarafa vermesi gerekecektir. Ağeta 8 yıl bir başkası için çalışmış olacak veya çalışmak zorunda kalacaktır.

Toplumdaki ortalama gelir düzeyi dikkate alındığında, bu tutarın sadece kişinin kendisine bir ekonomik yük getirmediği; aynı zamanda onun eşinin ve çocuklarının da geleğini sıkıntıya/zorluğa düşürdüğü açıktır. Bu bakımdan şiddet sadece şiddet failini olumsuz etkilememekte; ailenin tüm bireylerini getirdiği ruhsal sarsıntıdan başka maddi olarak da ciddi güçlükler altında bırakabilmektedir.

4. şiddet Mağduru Açısından Tazminatın Değerlendirilmesi

Anımsatmak gerekir ki, özel hukukta ödenen tazminat mağduru/zarar göreni zenginleştirmek amacı gtmez. Kişinin ancak uğradığı zararı giderir. Bu bakımdan tazminat almak, şiddet mağdurunu sadece şiddetten önceki malvarlığı durumuna geri döndürmektedir. Bir başka deyişle zararın tazmini, maruz kaldığı şiddet olayı hiç yaşanmasaydı malvarlığı ne durumda olacak idiyse, mağduru o malvarlığına tekrar ulaştırmayı

hedeflemektedir. Bu nedenle maddi ve manevi tazminat aslında şiddet mağduru açısından bir ekstra menfaat ya da yarar değildir. Uğradığı şiddetten dolayı o, edindiği tazminat nedeniyle aslında şiddet öncesinden ekonomik olarak daha iyi bir duruma gelmemektedir.

Şiddet mağduru açısından, tazminatı elde etmesiyle ilgili değinilmesi gereken çok başka sorunlar da vardır. Şiddet mağduru bu tazminatı fiilen geç elde etme ve hatta hiç elde edememe tehlikesi ile de karşı karşıyadır. Sık karşılaşılabilen bu iki durumun üzerinde de durmak gerekir.

4.1. Tazminatın Geç Elde Edilmesi

Maddi ve manevi tazminatı şiddet faili kendi isteği ile ödemezse, dava açılarak önce onun aleyhine tazminat kararı alınması, sonra da bunun cebri icraya konularak tahsil edilmesi gerekir. Tüm bu süreç hâliyle zaman alır. Avukat giderleri, yargılama giderleri vb.leri de işin cabasıdır. Şu hâlde şiddet mağduru veya onun ölümü ile desteğinden yoksun kalan eşi ve çocukları tazminatı fiilen elde edene kadar aşağı yukarı bir ila üç yıl arası ciddi bir ekonomik güçlüğü düşebilmektedir.

Bu sorun 2012 yılına kadar böyle devam etmiş, 1 Temmuz 2012’de yürürlüğe giren 6098 sayılı yeni Türk Borçlar Kanunu ile soruna bir nebze çözüm getirilmiştir. Nitekim Kanun’un “Geçici Ödemeler” başlığını taşıyan 76. maddesine göre;

“Zarar gören, iddiasının haklılığını gösteren inandırıcı kanıtlar sunduğu ve ekonomik durumu da gerektirdiği takdirde hâkim, istem üzerine davalının zarar görene geçici ödeme yapmasına karar verebilir.

Davalının yaptığı geçici ödemeler, hükmedilen tazminata mahsup edilir; tazminata hükmedilmezse hâkim, davacının aldığı geçici ödemeleri, yasal faizi ile birlikte geri vermesine karar verir”.

Maddenin gerekçesi de konuluş amacını açıklamaktadır: “...Bu yeni düzenlemeyle, meselâ, hiçbir sosyal güvenceden yararlanamayacak durumda bulunmakla birlikte, somut olayda uğradığı zararın giderilmesi için âcilen parasal bir desteğe ihtiyaç

duyan ve tazminat yükümlüsünün, uğradığı zarardan sorumluluğunu hâkime sunduğu inandırıcı kanıtlarla ortaya koyan zarar görenlerin korunması amaçlanmıştır”.

4.2. Tazminatın Elde Edilememesi Tehlikesi

Tazminatın elde edilememesi tehlikesini iki ayrı ihtimale göre değerlendirmek gerekir.

-ilk olarak, yargılama sürecinin tüm sıkıntılarına katlanarak, şiddet mağduru tazminat davasını kazanmış olabilir. Ancak şiddet failinin tazminatı ödeyecek ekonomik gücü bulunmayabilir. Bu durumda, elinde lehine verilmiş bir karar olmasına rağmen, şiddet mağduru, fiilen, hayatının bundan sonrası için maruz kalacağı ekonomik zorlukları karşılayacak tazminata kavuşamamış olur.

-ikincisi ise, şiddet failinin tespit edilememesi ile ilgilidir. Örneğin bir futbol maçı çıkışında sonuçtan memnun olmayan taraftarların şiddetine maruz kalan yoldan geçmekte olan bir kişi, fail tespit edilemediği için tazminattan fiilen yoksun kalmış olabilir.

Yine bir terör eyleminde, gerek teröristin tespiti gerekse onun malvarlığına ulaşarak zararın tazmin edilmesi ciddi güçlükler arz edecek neredeyse mümkün olmayacaktır.

Bu gibi durumlarda devletin sosyal devlet ilkesi çerçevesinde tazminatın tamamını veya bir kısmını üstlenip ödemesi ve fail tespit edildiğinde ona ödediği tutarı rücu etmesi bir çözüm olarak düşünülebilir. Ancak özel hukuk içinde kalan maddi ve manevi tazminatın giderilmesi konusunda devlete böyle bir sorumluluk yükleyen genel bir kural yoktur. Devlet bireylerin birbirine verdiği bu tür zararlarla ceza hukuku boyutu ile ilgilenir ve failin cezalandırılmasında aktif rol üstlenir (Kuşkusuz aynı kamu biriminde çalışanların birbirine şiddet uygulaması veya hizmet görenlere şiddet uygulaması disiplin suçuna yol açabileceği için idare hukuku ile de ilgilidir. Örneğin, bir öğretmenin bir başka öğretmene bir tartışma sonrasında şiddet uygulaması, ceza hukuku anlamında suç olduğu gibi aynı zamanda idare hukuku anlamında da disiplin suçudur ve yaptırma uğratılır.). Fakat özel hukuktaki tazminat boyutunda böyle bir rolü üstlenmez. Kişinin kendisi talebini ortaya koymalı, takip etmeli ve süreci sonlandırmalıdır. Bu nedenle, şiddet failinin tespit edilemediği yahut tespit edilip de tazminat ödeme gücünün

bulunmadığı durumlarda şiddet mağduru uğradığı ekonomik zararlar da baş başa kalmaktadır.

Hemen belirtmek gerekir ki, toplumsal bir boyutu olan ve devleti de hedef alan terör eylemlerinde durum farklıdır (Bu konuda bak. Sever, D. Ç.: Terörle Bağlantılı Zararlardan Dolayı İdarenin Sorumluluğu, Türkiye Barolar Birliği Der., 2017/133, s. 163-210.). Nitekim Ülkemizde, amacı “terör eylemleri veya terörle mücadele kapsamında yürütülen faaliyetler nedeniyle maddî zarara uğrayan kişilerin, bu zararlarının karşılanmasına ilişkin esas ve usulleri belirlemek” (m.1) olan, 5233 sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Kanun 2004 yılında kabul edilmiştir (Ayrıca bak. 2004 tarihli Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Yönetmelik.). Bu Kanun’la, terör eylemleri nedeniyle zarar gören gerçek kişiler ile özel hukuk tüzel kişilerinin maddî zararları sulhen karşılanmaktadır (5233 sayılı Kanun m. 13/f. 3’e göre, “Devlet, ödeme nedeniyle genel hükümlere göre sorumlulara rücu eder. Bu Kanun kapsamındaki rücu istemine ilişkin zamanaşımı süreleri bir kat artırılarak uygulanır”.) (m. 2). Bu maksatla terör eyleminden zarar görenlerin veya mirasçılarının olayın öğrenilmesinden itibaren altmış gün içinde, her hâlde olayın meydana gelmesinden itibaren bir yıl içinde valiliklere (Başvuru, zararın gerçekleştiği veya zarar konusu olayın meydana geldiği il valiliğine yapılır.) başvurmaları ile gerekli işlemlere başlanmaktadır (m. 6) (Bu sürelerden sonra yapılacak başvurular kabul edilmez.).

5233 sayılı Kanun kapsamında, terör eylemine maruz kalmış kişilerin karşılanabilecek (“Zararın Tespiti” başlıklı 8. maddeye göre; “7 nci maddede belirtilen zararlar, zarar görenin beyanı, adlî, idarî ve askerî mercilerdeki bilgi ve belgeler göz önünde tutularak olayın oluş şekli ve zarar görenin aldığı tedbirlere göre, zarar görenin varsa kusur veya ihmalinin de göz önünde bulundurulması suretiyle, hakkaniyete ve günün ekonomik koşullarına uygun biçimde komisyon tarafından doğrudan doğruya veya bilirkişi aracılığı ile belirlenir”.) zararları şunlardır:

-Hayvanlara, ağaçlara, ürünlere ve diğer taşınır ve taşınmazlara verilen her türlü zararlar

-Yaralanma, engelli hâle gelme ve ölüm hâllerinde uğranılan zararlar ile tedavi ve cenaze giderleri.

Görüldüğü gibi, 5233 sayılı Kanun ile, gerek malvarlığına gerekse yaşama hakkına ve bedensel bütünlüğüne yönelik terör nitelikli şiddet eylemlerinden doğan zararlar belli oranda (5233 sayılı Kanun'un 9. maddesine göre; “Yaralanma, engelli hâle gelme ve ölüm hâllerinde (7000) gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımı sonucunda bulunan miktarın;

a) Yaralananlara altı katı tutarını geçmemek üzere yaralanma derecesine göre,

b) Çalışma gücü kaybı, yetkili sağlık kuruluşları tarafından üçüncü derece olarak tespit edilenlere dört katından yirmidört katı tutarına kadar,

c) Çalışma gücü kaybı, yetkili sağlık kuruluşları tarafından ikinci derece olarak tespit edilenlere yirmibeş katından kırksekiz katı tutarına kadar,

d) Çalışma gücü kaybı, yetkili sağlık kuruluşları tarafından birinci derece olarak tespit edilenlere kırkdokuz katından yetmişiki katı tutarına kadar,

e) Ölenlerin mirasçılarında elli katı tutarında, nakdî ödeme yapılır”.

Ayrıca bak. Olağanüstü Hal Kapsamında Alınması Gereken Tedbirler Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (OHAL Kararnamesi 4), Kabul Tarihi: 15.8.2016, R.G. Tarihi: 17.8.2016.) karşılanabilmektedir (Ayrıca bak. Olağanüstü Hal Kapsamında Alınması Gereken Tedbirler Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (OHAL Kararnamesi 4), Kabul Tarihi: 15.8.2016, R.G. Tarihi: 17.8.2016.).

Sonuç

Şiddet eylemlerinin hem kamu hukuku hem de özel hukuk boyutu bulunmaktadır. Kamu hukuku boyutu, hem ceza hukuku hem de idare hukuku açısından eylemin yaptırımı uğratılması ile ilgilidir. Özel hukuk boyutu ise, şiddet mağdurunun bu eylemden dolayı

uğradığı maddi ve manevi zararlarının şiddet uygulayana ödettirilmesi ile ilgilidir.

Bir şiddet eylemi, özel hukuk açısından haksız fiil olarak nitelendirilebildiği durumlarda borçlar hukuku bağlamında tazminat borcuna yol açar. Şiddet eyleminin konusu, mağdurun yaşama hakkı, bedensel bütünlüğü veya malvarlığı değerleri olabilir. Bunlardan herhangi birini ihlale yönelik haksız eylemlerden maddi ve/veya manevi tazminat ödenmesi gerekir.

Ödenecek tazminat tutarı, şiddet eylemi, özellikle çalışma gücünün kaybına ya da ölüme yol açmışsa hiç de azımsanmayacak ölçüde olabilir. Bu durumda, belki bir anlık öfke ile gerçekleşen bir şiddet eyleminden dolayı bunun faili, yılların emeğini içeren maddi birikimlerini tazminat olarak mağdura ödemek zorunda kalabilmekte; hâliyle bu borç, ailesinin, eşinin ve çocuklarının yaşam standardını da olumsuz etkileyebilmektedir. Şiddetle mücadelede belki kişileri daha dikkatli davranmaya sevk etmek için işin bu boyutunu da vurgulamakta yarar olabilir.

Şiddet mağduru açısından bakıldığında ise, hemen belirtmek gerekir ki, bu tazminat ona herhangi bir şekilde bir zenginleşme sağlamamakta; sadece onun haksız fiilden dolayı zaten uğramış olduğu veya gelecekte uğrayacağı zararı gidermeye yönelmektedir. Diğer yandan, şiddet mağduru, ekonomik kayıplarını elde edebilmek için yıpratıcı olabilen bir hukuk sürecinin içinde kendisini bulmakta ve bazen gereksinim duyduğu tazminatı elde etmesi zaman almakta ve hatta -şiddet uygulayanın ödeme gücüne göre- tazminatı tahsil edememe tehlikesi ile de karşılaşabilmektedir. Gerçekten de, tazminat davalarının sonuçlanmasının birkaç yılı bulabilmesi, bu arada zarar göreni ekonomik olarak güç bir durumda bırakabilmektedir. Neyse ki, 6098 sayılı yeni Türk Borçlar Kanunu, geçici ödeme öngören 56. madde hükmü ile bu konuda eskisine nazaran belli ölçüde mesafe katedilmiştir.

Şiddet mağdurunun veya şiddetten zarar görenin karşılaşılabileceği bir başka olumsuz durum, şiddet uygulayanın ödeme gücünün olmamasıdır. Bu durumda tazminat davasını kazanmanın da pratik bir yararı olmayacaktır. Şiddet uygulayanın tespit edilemediği

durumlarda da şiddet mağduru, şiddetten doğan ekonomik kayıplarını tazmin edememiş durumda kalacaktır. Bu tehlikelere karşı devletin sorumluluk üstlenmesi düşünülebilirse de, bugün için pozitif hukukta buna olanak sağlayan bir yasal çözüm bulunmamaktadır. Devletin şiddet eylemlerinden doğan -failden tazminat alınarak giderilemeyen- zararları karşılamasına ilişkin genel bir kuralın benimsenmemesinde, bunun devlete getireceği ekonomik yük bir yana, sorunun özel hukuk ilişkileri içinde değerlendirilmesinin de etkisi vardır. Son olarak belirtmek gerekir ki, terör eylemlerinden doğan zararlar için durum farklı olup devlet kısmen de olsa bu zararları karşılayıcı bir rol üstlenmektedir.

SOSYAL TRAVMANIN ÇOCUK ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ VE TERAPÖTİK OYUN

Müge SEVAL, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi

Eda ÇİFTÇİ, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi

Giriş

Çocukluk dönemi bir bireyin yaşamının en önemli dönemidir. Çocukluk; gençliği ve yetişkinliği biçimlendiren bir dönem olarak da değerlendirilmektedir. Biyolojik ve psiko-sosyal bir varlık olan insan, kendini geliştirme ve gerçekleştirme sürecinde pek çok faktörden etkilenmektedir (Bilgin, 2014; Erdoğan, 2012). John Locke'a göre çocuklar doğumda boş bir levhadır. Tabula Rasa olarak adlandırılan bu felsefi görüşe göre insanın bilgi adına elde ettiği tüm kazanımlar deneyimler sayesinde gerçekleşir (Locke, 2004; Tan, 2011; Kırılı, 2013). Çocuğun bilgi adına elde ettiği tüm kazanımlar bir süreç içerisinde adım adım gerçekleşir. Bu süreç içerisinde çocuk dışarıdan gelen uyarınları dış duyum yoluyla alır, iç duyum yoluyla algılar, düşünceye çevirir ve sonunda deneyim haline getirir (Locke, 2004; Uzun, Arslan, 2015; Kılıç, 2014; Öktem, 2003). Çocuklar; ebeveynler, yetişkinler, akranları ve diğer çevresel faktörler aracılığıyla uyarınlara maruz kalırlar. Bu uyarınlara etkileri çocuğun boş levhası üzerine bırakılan bir çizgidir. Locke, ilk eğitim, iyi ve kötü alışkanlıkların kazandırılmasında ebeveynlerin, yetişkinlerin ve çevresel faktörlerin çocuklar üzerinde önemli rollere sahip olduğunu ifade etmiştir. Çünkü ona göre, zihinsel, duygusal ve davranışsal öğrenmede çocukların yetişkinleri rol model olarak alması ve yetişkinlerle iletişim sırasında elde edilen deneyimler boş levha üzerine bırakılan çizgidir (Locke, 2004).

Travmatik olaylar, olağan insan yaşantısının dışında gelişen, olayın kendisinin fiziksel/duygusal acı vermesi ya da ileride acı verme ihtimali olduğu algısı yaratan ve etkisinin bireyler arasında farklılık gösterdiği olaylardır (Carlson, Dalenberg, 2000; Fırat, Baskak, 2012). Travmatik olayların çocukluk dönemlerinde tekrarlayıcı, uzamış ya da birikici bir biçimde yaşanması çocuğun boş levhası (tabula rasa) üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır

(Courtis, 2004; Hergüner, 2011). Travma çok çeşitli şekillerde gerçekleşebilir. Çocukların yaşadıkları travmaları, doğal afetler ve savaşlar, ihmal ve istismar, insan kaynaklı diğer travmalar başlıkları altında toplayabiliriz. Çocukluk çağı travmaları duygusal, fiziksel, bilişsel, davranışsal ve sosyal alanlarda çocuğun gelişimini etkilemektedir (Carr, Martins ve ark., 2013). Bireyin savunmasız olduğu ve korunmaya ihtiyaç duyduğu çocukluk döneminde yaşanan travmatik olaylar her çocukta aynı tepkinin gelişimine neden olmaz. Çocuklar aynı travmatik olaya farklı tepkiler verebilirler (Gökçe, Yılmaz, 2017). Bu tepkilerin çözümlenmesinde ise oyun en etkili iletişim aracı olarak kullanılmaktadır. Oyun ve çocuk birbirini adeta tamamlayan iki öge gibidir. Çocuk için oyun; neşe, eğlence kaynağı ve vazgeçemediği bir eylem iken, aynı zamanda onun yaşama hazırlanmasında en büyük yardımcı ve rehber görevindedir. Çocuklarla iletişim kurmanın ve onların dünyasını paylaşmanın en doğal, en sık kullanılan ve en sağlıklı sonuç alınan yoludur (Yavuzer, 2003; Ogelman, 2014; Akar Gençler, Aksoy, 2016). Dr. Rise Vanfleet'e göre çocukların oyunlarını anlarsak onları daha iyi anlayabiliriz. Çocuklarla konuşmak yerine oyunlarını izleyerek düşüncelerini, duygularını, motivasyonları ve mücadeleleri hakkında çok daha fazla şey öğrenebiliriz (Vanfleet ve ark., 2018). Oyun "çocuğun dili" olarak tanımlanır ve eğer biz bu dili öğrenirsek, çocuklarla daha etkin iletişim kurabiliriz. Oyunun çocuk için tedavi edici bir yöntem olarak kullanılması terapötik oyun olarak adlandırılır. Terapötik oyun stres yaratan olaydan önce, sırasında ve sonrasında duygusal boşalma-katharsis yoludur. Ayrıca çocuğun olumlu baş etme yöntemleri geliştirmesinde iyi bir yöntemdir. Dramatik ve katharsist oyunlar, bir yandan çocuğun duygularının dışa vurmasını kolaylaştırırken diğer yandan çocuğun ruhunun tedavi edilmesini sağlar (Yayan, Zengin, 2018; Gürbüz ve ark, 2015). Çocuğun çevresi ile etkili bir şekilde iletişim kurmasını ve pasiflikten aktifliğe geçmesini kolaylaştırır (Özdoğan, 1997).

Bu çalışmada, Tabula Rasa kavramından yola çıkılarak çocukluk döneminde yaşanan sosyal travmalarda terapötik oyunun etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada çocukluk dönemlerinde yaşanan sosyal travmaların çözümlenmesinde terapötik oyunun

önemine, oyunun çocuğun yaşamındaki yerine, çocukla iletişimde oyunun etkinliğine cevaplar aranmıştır.

Çocukluk Çağı Travmaları Ve Etkileri

Çocukluk çağı travmaları, bireylerin psikolojik ve sosyal gelişimlerini etkileyen sıklıkla ihmal ve istismar kavramları ile bir arada kullanılan ancak bunun yanı sıra çocuğun gelişimini olumsuz etkileyen savaş, göç, olumsuz yetişkin davranışları gibi pek çok travmatik olayı da içerisine alan olayları kapsamaktadır. Bu çalışmada çocukluk çağı travmaları doğal afetler ve savaş, ihmal ve istismar, insan kaynaklı diğer travmalar olmak üzere 3 başlık altına incelenecektir.

Çocukluk Çağındaki İhmal ve İstismar Yaşantılarının Etkileri

İhmal, ebeveynlerin çocuklarının gelişimi için gerekli olan yemek ve beslenme, barınma, tıbbi bakım, eğitim, sosyal ve duygusal gelişim ihtiyaçlarını yoksulluk dışındaki nedenlerle yerine getirilmemesidir (Yurdakök, 2010; Font, Berger, 2015). İstismar ise çocukların başta ebeveynleri olmak üzere onlara bakmakla yükümlü kimseler veya diğer yetişkinler tarafından, sağlık, büyüme ve gelişmelerinin olumsuz olarak etkilenmesine neden olan her türlü fiziksel, duygusal, cinsel tutum ve davranışlara maruz kalması olarak tanımlanmaktadır (Güneri Yöyen, 2017). Çocukluk döneminde maruz kalınan ihmal ve istismar olayları birçok psikopatolojinin ortaya çıkmasında etkilidir. Alan yazın incelendiğinde çocukluk ve ergenlik döneminde ihmal ve istismara maruz kalmış çocuklarda kendine fiziksel zarar verme, anksiyete bozuklukları, uyku bozuklukları, kabuslar, fobiler, bedensel yakınmalar, korku, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, akademik başarıda düşüş, suçluluk, ikincil enürezis, istismarın erken döneminde amnezi, aşırı fantezi kurma, çocukluk çağı mastürbasyonu, trans benzeri durumlar, uyurgezerlik, yüksek oranda depresyon, travma sonrası stres bozukluğu, somatizasyon bozukluğu, hipokondriazis, yeme bozuklukları, cinsel işlev bozukluğu, borderline kişilik bozukluğu, konversiyon bozukluğu, gelişimsel bozukluklar, panik bozukluğu, sosyal ilişkilerde bozulma, suç işleme ve şiddet davranışında artış gibi olumsuz davranışlar ve psikopatolojiler görülmüştür (Güleç ve ark., 2012;

Güneri Yöyen, 2016; Gibb, 2002, Taner, Gökler, 2009; Akduman ve ark., 2005; Milot ve ark., 2010; Demirci, 2016; King, 2003; Zoroğlu ve ark., 2001).

Travmatik olayın gelişim sürecinin hangi aşamasında gerçekleştiği, travmatik olayın şiddeti, sıklığı, sürekli olup olmadığı, hangi bağlam ve ilişki içinde gerçekleştiği de çocuğun vermiş olduğu tepkiyi etkilemektedir. Bu nedenle her çocuğu kendi yaş dönemi çerçevesinde, yaşamış olduğu travmayı yeniden yaşamasına imkân vermeden çocuğun doğasında var olan oyun aracılığıyla değerlendirmek gereklidir.

Çocukluk Çağındaki Doğal Afetler, Savaş ve Göç Yaşantılarının Etkileri

Çocukların özellikle büyüme ve gelişme süreci içerisinde bir ebeveynine bağımlı olması ve kendilerini tehlikelere karşı koruma yetersizliklerinden dolayı doğal afetler, savaşlar ve göç gibi çocuk ruhunda travma yaratacak olaylar çocuğun fiziksel, ruhsal, sosyal gelişimini olumsuz etkilemektedir. Genel olarak doğal afetler çocuklarda korku, endişe, aşırı sinirlenme, ebeveyninden ayrılmak istememe, davranış değişiklikleri, uyku bozuklukları, fiziksel yakınmalar, özgüven eksikliği, ağlama krizleri, rutinlerin bozulması, parmak emme, yatak ıslatma, mide bulantısı, baş dönmesi gibi strese bağlı fiziksel yakınmalar, güven kaybı, somatoform bozukluklar, iştahsızlık, yalnız kalma isteği, intihar girişimleri, bedene zarar verme, uyumsuzluk, dışlanma, ihmal ve istismara maruz kalma, bulaşıcı hastalıklara yakalanma, eğitimden mahrum kalma, suça itilme gibi problemlerle karşı karşıya bırakılmaktadır (Limoncu, Atmaca, 2018; Gökçe, Yılmaz, 2017; Erkan, 2010; Özdemir, Budak, 2017; Gökçen, Burçak Annagür, 2012).

Çocukluk Çağındaki İnsan Kaynaklı Diğer Travma Yaşantılarının Etkileri

Bowlby, erken çocukluk dönemindeki travmaları bağlanma ilişkisi yönüyle incelemiştir. Bowlby'e göre çocuğun becerilerinin yeterli derecede gelişmemiş olmasına bağlı olarak bebeğin, kendisine bakım veren kişiye bağımlıdır, bu bağımlılık sürecinde bakım

verenle kurduğu birebir ilişki ise, onun zihinsel ve duygusal gelişimi için son derece önemlidir. Güvensiz bağlanma biçimine sahip çocukların sosyal hayata daha az uyum sağlayan, duygularını kontrol edemeyen ve strese karşı daha duyarlı kişiler olduğu görülmüştür (Tüzün ve ark., 2006; Ulutaş ve ark., 2016). Freud'a göre çocuğun psikoseksüel gelişimi sırasında aşırı engelleyici çocuğun gelişiminde travma yaratacak olaylar sonucunda çocuğun ilerleyen yaşlarında saplantılar gelişmesine neden olabilir. Bunun yanı sıra ocuk dönemindeki sevilen kişinin veya hayvanın kaybı güçsüzlük, çaresizlik, depresyon, uzamış yas döneminin yaşanmasına neden olabilir.

Terapötik Oyun

Oyun, ocuk için duygusal yönden rahatlama ve çevresindeki bireylerle iletişime geçme aracı olarak kullanılır. ocuk oyun sayesinde bir yetişkine sözel olarak anlatamadığı travmatik olaylar karşısında bir araç olarak kullanabilir (Campos ve ark., 2010; Kıran ve ark., 2013). Terapötik oyun, çocuklarda travmayı azaltmak, uygulanacak tedavi ve işlemlere karşı çocuğun duygularını değerlendirmek, çocuğa olumlu bir baş etme metodu geliştirmek amaçlı kullanılan oyun tekniğidir (Topham, VanFleet 2011). Yapılan çalışmalarda terapötik oyunun; çocukların hastalık sürecinde ve yaşadığı travmaların oluşturduğu psikolojik sorunlarla başetmesini kolaylaştırdığı görülmüştür (Lieberman, 2001; Salema, Elokda, 2014; şimşek Arslan, Buldukoğlu, 2015). Tener ve ark. (2010) cinsel istismar mađđuru çocukların tedavi ve muayenesinde terapötik oyun ile hastane palyaoluğunun çocukların endişe ve korkusunu azaltmada etkin bir rol oynadığını belirtmiştir. Adli tıp muayenesi sırasında cinsel istismar mađđuru çocuğun yaşamış olduğu travmayı ikinci bir defa yaşamasına neden olurken hastane palyaosunun bu muayene sırasında sakin ve hoş bir atmosfer yaratarak çocukla iş birliği içerisinde anksiyetesinin azaltılmasında etkinliğini ortaya koymuştur. Terapötik oyunların temel amacı çocuğun eğlence ile sosyal iletişime geçmesini ve travma etkisi yaratan olaylardan katharsis yani duygusal boşalma ile rahatlamasını sağlamaktır. Dramatik ve katharsis oyunlar çocuklardaki duygu değerilişiminde ve yetişkinle iletişim kurmada taklit yoluyla çocuğu pasiflikten aktifliğe

yönelten terapötik oyundur. Bir diğer terapötik oyun türü ise eğitici oyunlardır. Eğitici oyunlar çocuğun bilişsel düzeyine uygun şekilde eğitim gerçekleştirilmesinde kullanılmaktadır. Çocuğun öfke kontrolünü sağlamak ve sakinleşmesine destek olmak için ise fiziksel gelişiminin amaçlandığı terapötik oyunlar uygulanmaktadır (Kıran ve ark., 2013). Çocuklar terapötik oyun seanslarında kendilerini anlaşılmış ve değerli hissettiklerinden travma yaratan olayların çözülme sürecinde yetişkinlere daha güvenli bağlanırlar (Tortamış Özkaya, 2015).

Sonuç olarak; ebeveynlerin ve çocukla hizmet veren multidisipliner ekip üyelerinin (Hekim, hemşire, öğretmen, çocuk polisi vb.) çocukla iletişim konusunda oyunu öğrenmesi ve kullanması, post travmatik durumların çözülmesinde etkili bir yol olabilir. Oyun etkinliklerine ilişkin halk eğitimleri, oyun terapisi konusundaki programlar ve online kurslar bu konudaki bilgi ve becerinin artırılmasında kolaylaştırıcı olarak kullanılabilir.

Kaynaklar

Akar Gençer, A., Aksoy A. B. (2016). Anne çocuk etkileşiminde farklı bir yaklaşım: theraplay oyun terapisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry*, 8(3), 244-254.

Akduman, G. G., Ruban, C., Akduman, B., Korkusuz, İ. (2005). Çocuk ve cinsel istismar-child and sexual exploitation. *Adli Psikiyatri Dergisi*, 3(1), 9-14.

Bilgin, R. (2014). Çatışma ve şiddet ortamında büyüyen çocuklar sorunu. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(1), 135-151.

Campos, MC, Rodrigues, K.C.S. and Pinto, M.C.M. (2010). Evaluation of the behavior of the preschool one just admitted in the unit of pediatrics and the use of the therapeutic toy. *Einstein*, 8(1), 10-17.

Carlson EB, Dalenberg CJ. (2000). A conceptual framework for the impact of traumatic experiences. *Trauma, Violence, Abuse*, 1(4), 4-28.

- Carr CP, Martins CM, Stingel AM, Lemgruber VB, Juruena MF. (2013). The role of early life stress in adult psychiatric disorders: a systematic review according to childhood trauma subtypes. *J NervMentDis*, 201, 1007-20.
- Courtis, CA. (2004). Complex trauma, complex reaction and treatment. *Approaches. Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, 41(4), 412-425.
- Demirci, K. (2016). Çocukluk çağı travmaları ve obsesif kompulsif belirtilerin ilişkisinin incelenmesi. *Journal of Mood Disorders (JMOOD)*, 6(1), 7-13.
- Erdoğdu, M. Y. (2012). Sokakta çalışan çocukların depresif belirti düzeylerinin taranması: karşılaştırılmalı çalışma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28, 77-87.
- Erkan S. (2010). Deprem yaşayan ve yaşamayan okul öncesi çocukların davranışsal/duygusal sorunlarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 56-62.
- Fırat, S., Baskak, B. (2012). Gelişimsel travmanın uzun dönem etkileri ve bunlara aracılık eden nörobiyolojik mekanizmalar. *Kriz Dergisi* 20 (1-2-3), 25-41.
- Font, S. A. ve Berger, L. M. (2015). Child maltreatment and children's developmental trajectories in early to middle childhood. *Child Development*, 86(2), 536-556.
- Gibb, B. E. (2002). Childhood maltreatment and negative cognitive styles: A quantitative and qualitative review. *Clinical Psychology Review*, 22(2), 223-246.
- Gökçe, G., Yılmaz, B. (2017). Afetlerde yardım çalışanları: ikincil travmatik stres ve başa çıkma. *Türkiye Klinikleri J Psychol-Special Topics*, 2(3), 198-204.
- Gökçen, C., Burçak Annagür, B. (2012). Yurt dışında yaşayan çocuk ve ergenlerin ruh sağlığı ve hastalıkları polikliniğine başvuru şikayetlerinin ve tanılarının dağılımlarının incelenmesi. *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 25, 258-262.

Güleç, H., Topaloğlu, M., Ünsal, D., Altıntaş, M. (2012). Bir kısır döngü olarak şiddet. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry*, 4(1), 112-137.

Güneri Yöyen, E. (2017). Çocukluk çağı travması ve benlik saygısı. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3(1), 267-282.

Gürbüz, P., Yetiş, G., Yakupoğulları, A., Türkmen, M. (2015). Evde bakım ve terapötik oyun. İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Dergisi, 5(5).

Hergüner, A. (2011). Travma sonrası ruhsal sorunların sınıflandırılması – dsm yeterli mi? vaka takdimi: çocukluk çağı travma ve gelişimsel travma. 20. Anadolu Psikiyatri Günleri, Hatay.

Kılıç, C. (2014). John Locke: bilginin kaynağı ve ideler sorunu. *Ekev Akademi Dergisi*, 18(58), 455-468.

Kıran, B., Çalık, C., Esenay, F. I. (2013). Terapotik oyun: hasta çocuk ile iletişimin Anahtarı. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2 (1-2-3), 1-10.

Kırlı, Ö. (2013). John Locke ve David Hume'un epistemolojisi ve beşerî olanın izahı. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 9(20), 99-114.

King, N. J., Heyne, D., Tonge, B. J., Mullen, P., Myerson, N., Rollings, S., Ollendick, T. H. (2003). Sexually abused children suffering from posttraumatic stress disorder: assessment and treatment strategies. *Cognitive Behaviour Therapy*. 32(1), 2-12.

Lieberman, DA. (2001). Management of chronic pediatric diseases with interactive health games: theory and research findings. *J Ambul Care Manage*, 24(1), 26-38.

Limoncu, S., Atmaca, A. B. (2018). Çocuk merkezli afet yönetimi. *MEGARON*, 13(1), 132-143.

Locke, J. (2004). Eğitim üzerine düşünceler. 2.Basım. Morpa Kültür Yayınları, İstanbul.

Milot, T., Éthier, L. S., St-Laurent, D., Provost, M. A. (2010). The role of trauma symptoms in the development of behavioral

problems in maltreated preschoolers. *Child Abuse & Neglect*, 34, 25-234.

Öktem, Ü. (2003). John Locke ve George Berkeley'in kesin bilgi anlayışı. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 43(2), 133-149.

Özdemir, A., Budak, F. (2017). Göçün çocuk ruh sağlığı üzerine etkileri. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 212-223.

Özdoğan, B. (1997). Çocuk ve oyun. *Ertem Basım Yayın Dağıtım Ltd.*, Ankara, 75-76.

Salema, Y., Elokda, A. (2014). Use of virtual reality gaming systems for children who are critically ill. *Journal of Pediatric Rehabilitation Medicine: An Interdisciplinary Approach* 7, 273–276.

Şimşek Arslan, B., Buldukoğlu, K. (2015). Çocukla terapötik görüşmenin hemşirelik sürecine göre incelenmesi. *Hacettepe University Faculty Of Health Sciences Journal*, 1, 657- 663.

Tan, N. (2011). Doğuştan ideler bağlamında locke ve leibniz. *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16(1), 189-198.

Taner, Y., Gökler, B. (2004). Çocuk istismarı ve ihmali: psikiyatrik yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi*, 35, 82-86.

Tener, D., Lev-Wiesel, R., Franco, LN., Ofir, S. (2010). Laughing through this pain: medical clowning during examination of sexually abused children: an innovative approach. *Journal of Child Sexual Abuse*, 19, 1–13.

Topham, LG., VanFleet, R. (2011). Filial Therapy: a structured and straightforward approach to including young children in family therapy. *The Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*, 32, 144-158.

Tortamış Özkaya, B. (2015). Ebeveyn-çocuk ilişkisi üzerine odaklanan bir oyun terapisi yaklaşımı: filial terapi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry*, 7(2), 208-220.

Tüzün, O., Sayar, K. (2006). Bağlanma kuramı ve psikopatoloji. *Düşünen Adam*, 19(1), 24-39.

Ulutaş, A., Aksoy, A. B., Çalışkan, Z. (2016). Anne-bebek etkileşimi. İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 5(1), 38-44.

Uzun, M., Arslan, N. (2015). Eğitim çevre ve aile tutumları üçlemesiyle çocuk yetiştirmede “tabula rasa” kavramı. Uluslararası Aile Çocuk ve Eğitim Dergisi, 7, 173-196.

VanFleet, R., Sywulak, AE., Sniscak, CC. (2018). Çocuk merkezli oyun terapisi. APAMER Psikoloji Yayınları, İstanbul.

Yayan, E. H., Zengin, M. (2018). Çocuk kliniklerinde terapötik oyun. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 7(1), 226-233.

Yurdakök, K. (2010). Çocuk istismar ve ihmali, tanım ve risk faktörleri. Katkı Pediatri Dergisi, 32, 537-546.

Zoroğlu, S. S., Tüzün, Ü., Şar, V., Öztürk, M., Eröcal Kora, M., Alyanak, B. (2001). Çocukluk dönemi istismar ve ihmalinin olası sonuçları. Anadolu Psikiyatri Dergisi, 2(2), 69-78.

ADOLESANLARDA RİSKLİ DAVRANIŞLARIN ÖNLENMESİNDE ÇOCUK HEMŞİRESİNİN ROLÜ

Müge SEVAL, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi

Eda ÇİFTÇİ, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi

Giriş

Ergenlik dönemi, fiziksel, duygusal ve sosyal değişimlerin hızlı bir şekilde yaşandığı çocukluk ve yetişkinlik arasında kalan dönemdir (Aydın, Karaca Çiftçi, 2016; Tuzgöl Dost, Keklik, 2014). Bu dönem içerisinde adölesanlar kişilik gelişimi içerisinde iken bir yandan da toplum içerisine uyum sağlamaya çalışırlar. Ergenlik döneminde adölesanlar fiziksel gelişimlerinin yanı sıra özerkliklerini elde etme ihtiyacı duyarlar ve riskli davranışlara karşı eğilim gösterirler. Riskli davranışlar olarak adlandırdığımız alkol ve madde kullanımı, aşırı hızla araç kullanma, riskli cinsel davranışlar, şiddet, anti-sosyal davranışlar, intihar eğilimi, sağlıksız beslenme alışkanlıkları, fiziksel aktivite yetersizliği gibi mortalite ve morbidite nedeni olabilecek davranışlar ergenlik öncesinde başlar ve yetişkinlik dönemiyle birlikte düşüşe geçer (Korkut, 2004; Gençtanırım Kuru, 2010).

Alan yazın incelendiğinde adölesanların riskli davranışlara yönelten nedenler incelendiğinde ergenlik döneminin gelişimsel etkileri yanı sıra ebeveyn ve çevresel faktörlerin de etkileri olduğu görülmüştür. Simantov ve arkadaşlarının (2000) yapmış olduğu çalışmada adölesanı etkileyen stresli yaşam koşulları ve istismarı erkeklerde sigara kullanımını artırdığı ve kızlarda istismar, aile içi şiddet, depresyon belirtilerinin ve stresli yaşam olaylarının sigara kullanımı ile anlamlı olduğu belirlenmiştir. Bir başka çalışmada ebeveyni ile ilişkileri problemsiz olan ve okul hayatında başarılı olan ergenlerin daha az riskli davranışlar gösterdiği görülmüştür (Mancini, Huebner, 2004). Bunun yanı sıra adölesanların riskli davranışlar gerçekleştirmesinde sosyo ekonomik düzey düşüklüğünün, düşük benlik saygısının, cinsiyetin, psikolojik travmaların, dikkat çekme isteğinin de ilişkili olduğu saptanmıştır (Babington, Kelley, 2009; Bolland, 2003; Wild ve ark., 2004; Bal 2010; Temel, 2011). Akduman ve arkadaşları (2007) ise ergenleri

riskli davranışlara iten sebepler arasında akran grubunun etkisini araştırmıştır. Çalışma sonucunda akran grubu içerisinde benlik saygısını düşürücü dışlanma, küçük düşürücü yorumlara ve davranışlara maruz kalınmasının ergenleri suça işlemeye teşvik ettiği görülmüştür.

Adolesanların riskli davranışlara eğiliminin ergen açısından kazanımları ise kişiler arasında farklılık göstermektedir. Yapılan riskli davranışların otoriteye karşı özerkliğin ilanı, akranları içerisinde kabul edilme, yetersizlik ve anksiyete ile baş etme gibi kazanımlar sağladığı ifade edilmiştir. Ancak riskli davranışların yetişkin gözüyle değerlendirildiğinde kazanımdan çok kayba yol açtığı görülmektedir. Riskli davranışlar adolesanlarda sosyal rollerin yerine getirilememesine, fiziksel ve ruhsal zedelenmelere yol açar. Ergenlik döneminde başlayan riskli davranışlar yetişkinlik döneminde devam ettiğinde ise daha büyük kayıplara neden olmaktadır (Özcebe ve ark., 2012; Şahin, Özçelik, 2016).

Ergenlik döneminde, gerçek yaşamı öğrenme ve uyum sağlama, hayat tecrübesi edinme, tehlikeleri yok sayma gibi davranışlar riskli davranışlara eğilimi artırmaktadır (Silva, Petroski, 2012). Ergenlerin sağlıklı davranışlar gerçekleştirmesi, karar verme, başa çıkma becerilerinin geliştirilmesi, sağlık destekleme hizmetleri ve adolesan sağlığının geliştirilmesi çocuk hemşiresinin en önemli rollerindedir (Pehlivan, 2011). Çocuk hemşiresinin ergenin büyüme gelişmesi, sadece sosyal değil fiziksel, cinsel, duygusal yönden de bir bütün olarak değerlendirmesi gereklidir. Bu çalışmada, adolesanlarda riskli davranışların önlenmesinde çocuk hemşiresinin rollerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Adolesanlarda Riskli Davranışlar

Ergenlik dönemi, bireylerin sağlıklı gelişim göstermeleri için desteklenmesi gereken özel bir dönemdir. Her çocuğun fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan sağlıklı birer yetişkin olarak gelişimlerini tamamlaması için toplum içerisindeki risk faktörlerine karşı bilinçlendirilmesi, korunması ve desteklenmesi gereklidir. Adolesanların bu dönem içerisindeki gelişimini kişisel, ailesel ve toplumsal faktörler etkilemektedir. Bu kapsamda adolesanın

sağlığını ve gelişimini tehdit eden unsurlar belirlenmelidir (Bernat ve ark., 2006).

Riskli davranışlar doğrudan ya da dolaylı olarak adolesan sağlığını ve yaşamını etkileyen olumsuz sonuçlar oluşturabilecek davranışlardır. Ellis ve arkadaşları (2012) genellikle sonucunda bireyin kendisine, etraftakilere veya topluma zarar verme olasılığı olan eylemleri riskli davranış olarak tanımlamıştır. Bu dönemde genç aşığıda belirtilen durumları yaşarsa risk altındaki adolesan olarak değerdendirilmelidir.

Eğitim ve toplumsal yaşamındaki bozukluklar: Okula devamsızlık, okul başarısında düşme, okulu terk etme, arkadaşsızlık ve öğrenme güclüğü adolesanın riskli davranışlar göstermesindeki etkenlerdendir.

Kötü aile ortamı: Ana babadan birinin ya da ikisinin alkolik olması, ebeveyn-gencin çatışması, boşanma ya da ayrı yaşama, ebeveynin ilgisizliği, fiziksel ve cinsel kötü muamele adolesanların karşılaştıkları riskli davranışlardır. Riskli davranışların gerçekleşmesindeki temel neden kötü aile ortamıdır.

Yasal sorunlar: Ergenlik döneminde yasa dışı madde kullanımı, suç aleti taşıma veya kullanma ve şiddetin kullanımı adolesan sağlığı açısından risk oluşturmaktadır. Ebeveyn şiddeti, fiziksel ve cinsel istismar, ebeveyn ile çocuk iletişiminin kötü olması, tek ebeveynle yaşama, madde bağımlısı ebeveyn veya akran ile görüşme ya da bir arada kalma, düşük benlik saygısı gibi nedenler ergenleri yasal suçlara itmektedir (Ercan ve ark., 2007; Pratt, Greydanus, 2003;

Ruhsal sorunlar: Depresyon, anksiyete, intihar düşüncesi ya da ölümle ilgili konulara aşırı ilgi, düşük benlik saygısı, kötü beden imajı adolesanlarda riskli davranışları tetikler.

Cinsel sorunlar: Ergenlik döneminde cinsel davranışlar yaşamı istenmeyen gebelikler, cinsel yolla bulaşan hastalıklar gibi olumsuz sonuçlara yol açabilir (Eneçcan ve ark., 2011).

Madde ve alkol bağımlılığı: Alkol, sigara ve diğer maddelerin kullanımı ergenlerin sağlığını tehdit eden başlıca etkenlerden

biridir. Bu maddelerin kullanımı adolesanlarda kaza ve yaralanmalara, sakatlık ve ölüm nedenleri arasında gelmektedir. Adolesanlar madde ve alkolü otonomi ve bağımsızlığın kanıtlanma dürtüsü, taklit, sosyal ilişkilerde zorlanma, ebeveynin kötü rol model olması, istismar gibi nedenleri gerekçe göstererek kullanmaktadırlar (Alikışıfoğlu, Ercan, 2009).

Ergenlik Ve Çocuk Hemşiresinin Rolü

Fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan riskli davranış ve tutum özelliklerini sergileyen adolesanlarda yeme bozuklukları, yetersiz fiziksel hareket, sigara kullanımı, alkol ve madde kullanımı, sağlıklı cinsel davranışlar, kasıtlı olmayan yaralanmalar, şiddete yardım eden davranışlar, depresyon ve intihar, zorbalık, adolesanlar gebelikler sıklıkla görülmektedir. Bu nedenle adolesanın sağlığının korunması ve geliştirilmesi için çeşitli tedbirler alınmalıdır. Çocuk hemşirelerinin ergenlik döneminde adolesanın ebeveyn ile etkileşimlerine, akran ilişkilerine ve diğer çevresel risk faktörleri açısından değerlendirmesi ve risk altındaki adolesanlarının tanımlanması konusunda liderlik yapması gereklidir. Özellikle riskli davranışların önlenmesinde ebeveyn katılımının sağlanması çok önemli olduğundan ebeveynler ergenlik döneminin özellikleri, sorunları ve riskli davranışları ile ilişkili olabilecek faktörler konusunda bilgilendirilmelidir (Esen, 2016). Ergenlere yönelik koruyucu sağlık hizmeti veren merkezlerde, 11-21 yaşları arasında, en azından birer kez erken, orta ve geç ergenlik dönem-lerinde görüşülmesi gerekmektedir (Özçakar 2010). Adolesan izleminde sosyokültürel farklılıklara dikkat edilmeli, aile ve ergen ile ayrı ayrı görüşmeler yapılarak mahremiyet ilkesine uyulmalıdır. Ergenin büyüme gelişmesi, sadece sosyal değil fiziksel, cinsel, duygusal yönden de bir bütün olarak değerlendirilmelidir. Çünkü bu özelliklerin hepsi iç içedir ve sosyalliği olumlu ya da olumsuz olarak etkileyecektir (Catalano ve ark., 2002; Blum, 1998).

Çocuk hemşiresinin adolesan sağlığının korunması ve geliştirilmesinde önderlik edeceği konular şunları içermelidir;

- Sağlıklı beslenme
- Fiziksel egzersiz yapma

- Sosyal aktivitelere katılma
- Sigara, alkol, uyuşturucu kullanılmaması
- Sağlıklı cinsel yaşam
- Şiddet ve yıkıcı davranışlarda bulunmama
- Kazalardan korunma
- Şişmanlık ya da zayıflık yönünden boy ve kilo takibi
- Seksüel olarak aktif kızlar ve erkekler düzenli muayene
 - Görme – işitme muayene
 - Ergenin ailede karar alma ve uygulama mekanizmasına katılımı sağlanarak özgüven kazanmasına katkıda bulunma (Steinberg 2013; Yavuzer 2013)
 - Ailelerin ergene karşı tutumlarında ve kuralların uygulanmasında tutarlı davranmaları konusunda dikkat etmelerini sağlama (Yavuzer, 2013)
 - Ergeni hiçbir zaman başkasının önünde eleştirmeme, davranışlarını başkalarıyla karşılaştırmama konusunda aileyi ve eğitimcileri bilgilendirme (Steinberg 2013; Yavuzer 2013)

Sonuç olarak; adolesanların riskli davranışlardan korunmasında multidisipliner ekip anlayışı çok önemlidir. Çocuk hemşiresinin ekip içerisindeki yeri, bütüncül yaklaşım ve aile merkezli bakım felsefesi içerisinde çocuğun ve ailenin güçlendirilmesidir. Güçlendirmede eğitimin yeri önemlidir. Adolesanı tanımak ve bireysel özelliklerine göre yol haritası çizmek, gencin fiziksel ve ruhsal açıdan sağlıklı bir biçimde yetişkinliğe geçmesinde yol gösterici olacaktır.

Kaynaklar

1. Akduman, G. G., Akduman, B., Cantürk, G. (2007). Ergen suçluluğunda bazı kişisel ve ailesel özelliklerin incelenmesi. *Türk Ped Arş*, 42(4), 156-161.
2. Alikashifoğlu, M., Ercan, O. (2009). Ergenlerde riskli davranışlar. *Türk Ped Arş*, 44, 1-6.

3. Aydın, D., Karaca Çiftçi, E. (2016). Mesleki eğitim merkezine devam eden ergenlerin kural dışı davranış düzeylerinin incelenmesi. *F.N. Hem. Dergisi*, 24(2), 97-105.
4. Babington, L. M., Kelley, B. R. (2009). Self-esteem and risk behaviors of Dominican adolescents. *Issues in Comprehensive Pediatric Nursing*, 32, 131-144.
5. Bal, S. (2010). Çocukluk örselenme yaşantıları, ana-baba-ergen ilişki biçimleri ve sosyal destek algısının, kural dışı davranışlarla ilişkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
6. Bernat, D. H., Resnick, M. D. (2006). Healthy youth development. science and strategies. *J Public Health Manag Pract (Suppl)*, 10-6.
7. Blum, R. W. (1998). Healthy youth development as a model for youth health promotion. *J Adolesc Health*, 22, 368-75.
8. Bolland, J. M. (2003). Hopelessness and risk behavior among adolescents living in highpoverty inner-city neighborhoods. *Journal of Adolescence*, 26, 145-158.
9. Catalano, R. F., Hawkins, J. D., Berglund, M. L., Pollard, J. D., Arthur, M. W. (2002). Prevention science and positive youth development: Competitive or cooperative frameworks?. *J Adolesc Health*, 31, 230-9.
10. Ellis, B. J., Del Guidice, M., Dishion, T. J., Fiqueredo, A. J., Gray, P., Griskevicius, V., Hawley, P. H., Jacobs, W. J., James, J., Volk, A. A. & Wilson, D. S. (2012). The evolutionary basis of risky adolescent behavior: Implications for science, policy, and practice. *Developmental Psychology*, 48(3), 598-623.
11. Eneçcan, F. N., Şahin, E. M., Erdal, M., Aktürk, Z., Kara, M. (2011). Edirne şehir merkezindeki lise öğrencilerinde riskli sağlık davranışlarının değerlendirilmesi. *TAF Prev Med Bull*, 10(6), 687-700.
12. Ercan, O., Baltas, Z., Tüzün, U., Alikışıfoğlu, M. (2007). What more do we need to know for a world without violence?. *Int J Adolesc Med Health*, 19, 375-82.
13. Esen, E. (2016). Sağlıklı ergen gelişimini desteklemeye yönelik eğitim programlarının incelenmesi. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi*, 5(15).

14. Gençtanırım Kuru, D. (2010). Ergenlerde riskli davranışların yordanması. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
15. Korkut, F. (2004). Okul temelli önleyici rehberlik ve psikolojik danışma. Ankara, Anı yayıncılık.
16. Mancini, J. A., Huebner, A. J. (2004). Adolescents risk behaviors patterns: Effects of structured time-use, interpersonal connections, self system characteristics, and sociodemographic influences. *Child & Adolescent Social Work Journal*. 21 (6), 647-668.
17. Özçakar, N. (2010). Birinci basamakta adölesana yaklaşım. *Turkish Family Physician Online Dergi*, 1(1), 23-28.
18. Pehlivan, S. (2011). Çocuk kliniği ergen hemşireliği uygulamaları. *Türk Pediatri Arşivi Dergisi*, 46, 12-14.
19. Pratt, H. D., Greydanus, D. E. (2003). Violence: concepts of its impact on children and youth. *Pediatr Clin N Am*, 50, 963-1003.
20. Silva, D. A, Petroski, E. L. (2012). The simultaneous presence of health risk behaviors in freshman college students in Brazil. *J Community Health*, 37(3), 591-598.
21. Simantov, E., Schoen, C., Klein, J. D. (2000). Health-compromising behaviors: Why do adolescents smoke or drink? Identify underlying risk and protective factors. *Pediatrics And Adolescent Medicine*, 154(10), 1025–1033.
22. Steinberg, L. (2013). Ergenlik. İmge Kitabevi, Ankara.
23. Şahin, Ş., Özçelik, Ç. Ç (2016). Ergenlik dönemi ve sosyalleşme. *Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi*, 5(1), 42-49.
24. Temel, Z. (2011). Suça yönelmiş çocukların aile işlevselliğinin belirlenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sivas.
25. Yavuzer, H. (2013). Ana-Baba-Çocuk. 24. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul.
26. Wild, L. G., Flisher, A. J., Bhana, A. & Lombard, C. (2004). Associations among adolescent risk behaviours and self-esteem in six domain. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45(8), 1454-1467.

SOSYAL TRAVMALARIN RÜYALARA YANSIMASI

Nihal Arıcan Kaygusuz, Bilim Uzmanı

Kurtuluş Yılmaz Genç, Giresun Üniversitesi

Giriş

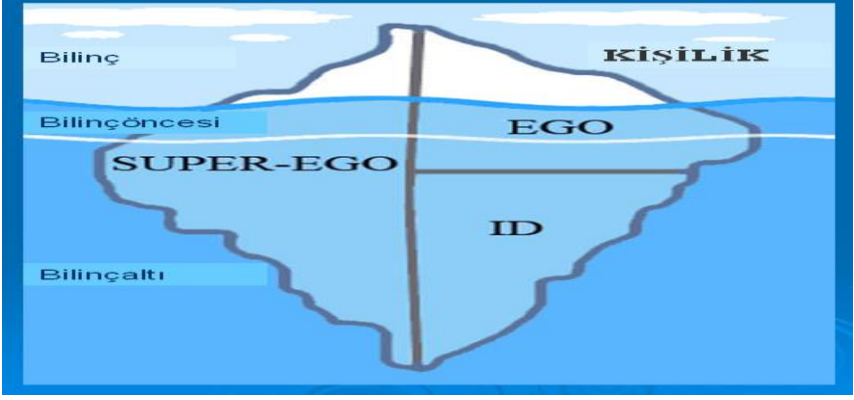
Bilinç insanoğlunun dünyaya geldiği an ve kendinin farkına vardığı an ortaya çıkmaktadır. İnsanın kendini ve çevresini anlamasını sağlayan anlksal süreçlerin toplamına bilinç denilmektedir (Hançerlioğlu, 1976, 172).

Bilinç; iç ve dış dünyalardan gelen uyarı ve dürtüleri kaydeden, motor aktiviteyi kontrol eden ve psişik enerjinin dağılımında önemli rol oynayan dikkat duyu organı olarak tanımladığımız kavramdır (Freud, 1942).

Bilinci bu şekilde tanımlayan Freud, bilinçaltını ise buzdağının görünmeyen kısmı olarak tarif etmektedir. Buzdağının üstte kalan kısmı aslında buzdağının en küçük parçasıdır. Buzdağının esas o muazzam parçası suyun altında kalan kısmıdır. Aynı buzdağı gibi beyniniz de bilinç ve bilinçaltı olmak üzere iki kısımdan oluşur. Bilinç düzeyinde algılanan her şey daha sonra depolanmak üzere bilinçaltına gönderilir. Buna göre, yaşadığımız her şey, her türlü deneyim bilinçaltımıza etki ederek, davranışlarımızı yönlendirir.

İnsan doğduğu andan itibaren yaşadığı her şeyi en ince ayrıntısına kadar bilinçaltına atmaktadır. Küçükken yaşadığı bir olayı ya da yeri, annesinin anlattığı bir öyküyü, dinlediği ninni ya da yaşadığı evin rengi, en çok sevdiği oyuncağı vb. bilinçaltında depolanmaktadır (web, 2013). Bu çerçevede, yaşamımızda ortaya çıkan olumsuzlukların bilinçaltında depolanması, bunların rüyalarla dışa yansması son derece olağan bir durumdur.

Bilinçaltı asla uyumaz, dinlenmez ve çalışması sürekliidir. Kişi hayatta olduğu sürece çarkları dönmeye devam eder ve aynı anda birçok işlemi yapabilecek kapasitededir.

Bilinçaltı id, ego ve süper ego adı verilen öğelerden oluşur ve bilinci asıl etkileyen şey buzdağının görünmeyen kısmında kalan bu öğelerdir. Freud'un savunduğu bu olgular düşünce biçimimizin farklı yönlerini yansıtır ve bunlar arasındaki çatışma, kavga ve stresle sonuçlanır (Seber, 2015). İd itici yapıda, ego ve süper ego ise geri çekici ve kontrol edici yapıdadır (Dönmez, 2014). Bu çatışmalar sırasında bilinçaltındaki istek ve arzular, rüya ve hayaller yoluyla deşarj olabilmektedir ve rüyalar kodlarla donatılmış mesajlar içerir (Özakkaş, 2011). Yani bilinçaltı rüyalarla kendini düzenler ve sıkışmış enerjileri ortaya bu yolla çıkartarak rahatlama sağlayabilir. Dolayısıyla rüyaların, bir yakınıni yitirmenin, terörün, savaşların, isteksiz göçlerin insan psikolojisinde yarattığı olumsuzluklara karşı bir denge unsuru olduğu ifade edilebilir.

Bilinçaltı sembollerle doludur ve bu semboller sayesinde daha çok kelimelerden ziyade resimlerle tepki verir. Bir şeyler başka bir şeylerin çağrışımını yapar ve bir dosya başka bir dosyanın açılmasını sağlar denilebilir. Bu durum, beynin bir olması, bir bütünlük arz etmesi ile açıklanabilir. Bu çerçevede, yaşanan olumlu ya da olumsuz durumlar mutlaka 'bütün'e bir etkide bulunacak, onu yönlendirecektir.

Bilinçaltının dili sade bir yapıdadır, bilinçaltına gönderilecek olan net ifadelerle algılanabilecek yapıda olmalıdır. Örneğin kırmızı araba istiyorum dersiniz hemen algılar fakat ben BMW marka,

otomatik 2000 beygir, 4x4, kırmızı, sunrooflu diyerek detaylı veri yüklemeye çalışırsanız anlamak istediğini ya da anlayabildiği kadarını anlayacaktır. Rüyalara da bu durumu net yansıtır. Çünkü bilinçaltının deşarj olduğu yer rüyalar, bazen özel şifrelenmiş kodlarla kendini tatmin eder. İtici ve geri çekici güçler ruhsal yapımızda her zaman savaş halinde olduğu için bazen geri çekici güçler hakim olur, duygular bastırılır ve iç dünyamızda bunaltı ve sıkıntılar olabilir. Bazen de rüyalar yoluyla bu dürtüler açık bir şekilde deşarj olur ve itici gücün hakim olduğu bu durumda bilinçaltı kendini rahatlatır (Özakkaş, 2011). Bilinçaltına ben mutluyum mesajı gönderilirse, kendiliğinden, mutlu olmak için yollar aramaya başlar ve aldığı kararlarla mutlu olur. Bu noktada, kodların bilinçaltının yönlendirilmesi açısından önemi ortaya çıkmaktadır. Bu durum, bilinç-bilinçaltı ilişkisini yansıtmaması açısından ilginçtir. Örneğin, bireyler olumsuz deneyimlerden kaçınma, uzak durma yoluyla bilinçaltını yönlendirebilirler. Yine, sürekli olumlu deneyimler yaşamak da bilinçaltının bu yönlü oluşumunu sağlayabilir.

Bu güne kadar yapılmış olan çalışmalarda ve internet verilerinden ulaşılan rüyalarla ilgili bilgiler ve yorumlar ışığında, insan hayatının derinliklerini ve sırlarını yansıtan önemli psikolojik verilere ulaşmak mümkündür. Fakat rüyaları doğru yorumlamak kişinin hayatıyla bağlantısını kurmak ve kişinin ne olduğunu doğru verilerle değerlendirmek önemlidir (İmamoğlu, 2010). Rüyaların, yaşananların, deneyimlerin sonucu olduğu ifade edilebilir. Bu anlamda, rüya çözümlemeleri deneyimlerin ortaya çıkarılması, bilinçaltına en çok hangi deneyimlerin etki ettiğini belirlenmesi açısından önemlidir.

Yakınlarını terör olaylarında yitirmiş insanların rüyalarında yaşanan bu olayların izlerinin çok uzun yıllar görüleceği açıktır. Diğer taraftan, uzun dönemde yaşanacak olumlu gelişmeler, bir aile kurma, çocukların varlığı, onların başarıları, mutlulukları kişinin olumsuz hatıralarının önüne geçebilir. Bu durumda rüyaların içeriğinin de değişmesi yüksek bir olasılıktır. Bu noktada yine, kişi, çocuklarının sağlıklı bireyler olmalarını sağlamak için kendisini olumlu deneyimlere yönelterek bilinçaltının da zaman içinde mutlu deneyimleri öne çıkarmasına etki edebilir. Bu

çerçeve, sosyal travmaların etkisinin sorunlarının ortadan kalkması ile azalacağı, olumlu deneyimlere olanak sağlanmasıyla bireyin rüyalarının da zaman içinde farklı içerikler kazanacağı ifade edilebilir. Bu noktada zaman, deneyimlerin sayısı ve türünü belirlemesi açısından bilinçaltı üzerinde etkilidir. Aynı tür deneyimlerin çok uzun yıllar yaşanması durumunda, rüyaların içeriğinin de aynı kalacağı öngörülebilir.

Rüyalar bizden ve yaşadıklarımızdan bağımsız olamazlar. Geçmiş yaşantımızla, çocukluğumuzla ilgili temellere dayanırlar ve kim olduğumuzla ilgili gerçek ipuçları taşırlar. Bu sebepten Freud kişiyi analiz etmek için rüyalara başvurur.

Günlük hayatımızda yaşadığımız olayları, durumları objektif biçimde değerlendirip analiz etmek istesek de sahip olduğumuz ego buna müsaade etmez, ben kavramı kendinizi dürüst bir şekilde incelemenizi engelleyecektir. Kişi genelde kendini yüceltme ya da aşağılama duygularıyla kısıtlayarak kendi olmaktan çıkar ve kendini algılamaktan çok, algılandığı haliyle değerlendirir. Yani bilinçaltı kişinin hissettiği duyguları olumlu veya olumsuz kaydeder ve uygun bir zamanda bir yol bulur ve ortaya koyar. Bilinçaltı sahip olduğu kayıtları gerçekleştirmek için sürekli çalışır ve inandığı her şeyin gerçek olması için uğraşır. Yani kolektif bilinçaltına ve dolayısı ile kolektif bilince bağlı olduğu için bunu yapması oldukça kolay bir durumdur. Gerçeklik olgusu değişken bir olgudur kişinin algıladığı gibi ne olduğu ya da nasıl baktığı olabilir ama kurduğu düşler, hayalleri asıl kim olmaya yakın olduğunun ipucudur (Dönmez, 2014).

Kim olduğumuz ve günlük yaşantımızdaki bir takım davranışlarımızla ilgili rüyaların ve bilinçaltının rolünün incelenmesi bu çalışmanın temel ayaklarından birini oluştururken bir diğer temel soru rüya ekseninde bilinçaltı öğelerinin toplumların kültürleri ve tüketim kültürleri ile ilişkisinin ortaya konmasıdır.

İlgili Literatür

Bu bölümde alan yazında psikanaliz, bilinçaltı öğeler ve rüyaların yorumları üzerine çeşitli bilim insanlarının kuram ve yaklaşımları açıklanarak ortaklaştıkları ve zıtlaştıkları noktalar belirtilmiştir.

Rüya yorumları kavramı nedir ve nasıl ortaya çıkmıştır?

Rüya yorumları kavramı ilk olarak 19. yy.'ın sonları ile 20. yy.'ın başlarında Sigmund Freud, Carl Jung'ın rüyaları bilinç ve bilinçdışının etkileşimlerini incelemeleri ile ortaya çıkmış ve onlara göre rüyalarda ki baskın güç bilinçdışı ve kendi zihinsel etkinlikleridir. Psikanalizde rüya yorumu; sembollerle ifade edilir ve bilinçdışı arzu, istek ve dürtüler kendini bu sembollerin hareketiyle açığa çıkaran bir tekniktir.

Rüyalar, bireylerin deneyimlerinin yarattığı bir sonuçtur. Olumlu ya da olumsuz, yaşanan her türlü deneyim bilinçaltında bir yer edinir.

Freud'un bakış açısı ile rüyaların yorumları

Freud, insanların gereksinim ve arzularını, bastırılmış duygularını rüyaların yardımıyla doyuma ulaştırabileceğini savunur ve “rüya yorumu insanların bilinçdışına açılan bir kapıdır” diyerek, rüya gören kişinin bilinçdışına bakarak, rüyasını kendisinin (otoanaliz) ya da bir psikanalistin gözetiminde yorumlamasını söylemektedir.

Freud, “rüyalarda ki bazı semboller herkeste aynıdır ve evrenselidir” anlayışını savunmaktadır. Örneğin silah, sopa, bıçak, vs. gibi delici, yırtıcı, uzun, sivri uçlu vb. şeyler psikanalizdeki klasik rüya yorumunda penisi temsil ederler; sepet, kutu vs. gibi şeyler de vajinayı temsil ederler. Su ise doğumun veya anne karnına geri dönmenin, cinsel ilişkinin bir sembolü olarak kabul edilir

(<https://www.cafrande.org/ruya-kabus-ve-uyku-psikanaliz-de-ruya-yorumu-freud-ve-jung/>).

Freud rüya yorumlama da birinci tekniğin simgesel rüya yorumu olduğunu fakat bu tekniğin rüyaları açıklama da yeterli olmadığını düşünerek, ikinci yöntem olan şifre çözme tekniğini tercih ettiğini söylemektedir ve bu yöntemle ilerlemiştir. Çünkü bu yöntem

sadece rüyayı yorumlamada değil, rüyayı görenin kişiliğini ve yaşadığı şartları da ele almaktadır ve Freud, rüya gören kişinin yaşadığı ortamın, özel koşullarının da bilinmesi gerektiğini savunur. Freud “Rüya (baskı altında tutulmuş) bir dileğin (başka bir kılıkta) gerçekleşmesidir” diyerek rüyalar hakkındaki görüşünü bu cümleyle belirtir (Freud, 2001, 210).

Freud, rüyayı resimli bir bilmeceye benzetmektedir ve Freud, rüya içeriğinin yazısının bir resim şeklinde yazıldığını ve bu yazıdaki işaretleri tek tek inceleyerek rüya fikrinin diline tercüme etmemiz gerektiği ve bu işaretleri okurken işaretlerin arasındaki ilişkilerine odaklanmazsak yolumuzu kaybedebileceğimizi belirtmiştir (Freud, 1942).

Jung’un bakış açısı ile rüyaların yorumları

Jung rüyaları ruhsal hayatımızın olmazsa olmazı olarak görür ve rüyalara pozitif ve geniş bir perspektiften bakar. Jung’a göre rüyaların kaynağı bilinçdışıdır ve birçok görevleri vardır. Bilinçdışında bulunan arketipler kişinin rüyalarında sembollere dönüşür ve rüyaları anlayabilmek için bu sembollerin anlamlarını bilmek gerekir. Rüyaların dengeleyici bir yapısı vardır diyen Jung, rüyalar bilinç ve bilinçdışı arasında dengeleyici bir fonksiyona sahiptir demektedir. Aynı zamanda başka fonksiyonları da olduğunu savunan Jung bunları; kehanet, dini mesaj, ödünleme, nevrozları yansıtırma olarak anlatmaktadır. Jung’a göre rüya yorumlama da bir rüya yeterli değildir, birden fazla rüya ile daha doğru analizler yapılabileceğini savunur.

Bilinçaltında etkileri yapılaşan deneyimlerin tutarlı rüyalarla kendini göstereceği açıktır. Buna karşın, yine etkisi az olan deneyimlerin de az sayıda ilişkili rüya ile sonuçlanacağı savunulabilir.

Rüya yorumlamaya ilk olarak aktif hayal metodu ile başlamış olsa da daha sonra aktif hayal kurmayı da barındıran amplifikasyon yöntemini geliştirmiş ve rüya kuramının anahtar sözcüklerini kişisel bilinçdışı, kolektif bilinçdışı ve arketipten oluştuğunu söylemiştir (Gençtan, 2014).

Kişisel Bilinçdışı: Kişinin bilincine hiç ulaşmamış ya da ulaştıktan sonra çatışmalara neden olduğu için bastırılmış kişiye özgü tecrübelerdir ve Jung; yaşanmış olan hiçbir şeyin tinsel hayatta kaybolmadığını savunmaktadır (Gençtan, 2014).

Bilinçdışı: Bilincin yaratıcı kaynağı olup, kendisini sembollerle rüyalarda ifade etmektedir ve kişinin bilinçaltından kaynaklı rüyaları yine kişinin özel hayatını yansıtmaktadır. Yani bilinçdışı, zihinsel atıkların toplandığı bir yer değildir. Bilinçdışı insanlar için bir anti virüs görevi görmektedir diyebiliriz.

Kolektif Bilinçdışı: insanların ortak yaşamlarının evrimsel bir yönü vardır ve atalarımızdan miras kalan, insanlığa özgü psişik birikimlerdir. Kolektif bilinçdışı, kişisel deneyimlerin bütünü bir araya getirir ve organize eder. Evrim insanın ruhsal yapısını etkiler ve birey geçmişiyile ilişkilidir diyen Jung bu durumu kolektif bilinçdışı olarak adlandırmaktadır.

Psikanaliz için, bilinçdışı bilinçte olmayan her şey demek değildir. Örneğin motor becerileri, istem dışı hareketler değildir ancak bilinçli düşüncenin bastırılmışlarıdır.

Kolektif bilinçdışı özgür bir özelliktedir yani bilince karşı duyarsızdır. Her zaman bir şeylerin gönderildiği, ilave edildiği bir depo görevi görür ve kendini en iyi rüyalarla ifade eder. Jung kolektif bilinçdışı kaynaklı rüyaların genellikle toplumsal içerikler taşıdıklarını ileri sürmektedir (Imbach ve diğerleri, 1984).

Terör olayları, savaşlar, doğal ya da insan kaynaklı afetler kolektif bilinçdışı kökenli rüyalar yaratacaktır. Yaşanan bu olumsuzlukların insanda yarattığı etkiler rüyalara yansır. Dolayısıyla, rüyaların analizi ile olumsuz deneyimlerin bireyler üzerindeki etkisinin boyutlarını değerlendirmek olanaklıdır. Yine, rüyalar yolu ile kişiler yaşadıklarının psikoloji üzerindeki olumsuz sonuçlarını hafifletebilirler.

Arketip: bilinçdışına ait olan bir imge, zihinsel prototiptir. Arketipler evrenselidir ve kolektif bilindışı bu arketiplerden oluşur. Arketipler çok fazladır ve bunlardan bazıları; güneş, ay, anne, kahraman, doğum, ölüm, ırmak gibidir. Arketipler insan ile doğası

arasında bir köprü görevindedir (Jung, 1915). Jung'a göre arketipler rüyalarda sembollere dönüşür ve rüya yorumlamaları yapılırken bu sembollerin hangi arketipe dayandığını iyi bilmek gerekmektedir, arketipler iyi bilinmezse rüyaların vermek istediği mesaj tam olarak anlaşılabilir (Broadribb, 1987).

Adler'in bakış açısı ile rüyaların yorumları

Alfred Adler, ilk zamanlar Sigmund Freud'u takip etse de sonralarda rüyalar hakkında kendi yöntemini keşfetmiş ve bireysel psikoloji okulunu kurmuştur. Adler'in rüyalar hakkında ki görüşlerinin temelindeki teori organik aşağılık ve telafi teorisidir, bilimde adı aşağılık kompleksi olarak anılır.

Önceleri Sigmund Freud'un psikanaliz yöntemlerinin rüyaları yorumlamakta yeterli olduğunu düşünen Adler, sonralarda aslında yeterli olmadığını fark etmiş ve daha kapsamlı ve bilimsel olduğunu düşündüğü ve rüyaları çözümlenmede en iyi yöntemin kendi yöntemi olduğuna karar vermiştir. Adler'e göre rüyalar geçmiş ile geleceği birbirine bağlayan köprü görevindedirler ve kişinin hayatını bilmek, rüyalarla oluşturduğu zamansal köprüyü nasıl kurduğunu, bu köprülerin özünü anlamakla doğruya ulaşılacağını savunur çünkü rüyaların özünde hayattaki tavırlar yatmaktadır.

Adler rüyaların düşüncelerin, duyguların ve yaşanmak istenilen olayların bir yansıması olduğunu savunur ve kişi rüyalarıyla deşarj olabilir demektedir. Yani rüyalarla kişi uyanık haldeki yapamadıklarını, söyleyemediklerini, noksanlıklarını telafi yolu bulur ve uyku halinden uyandıığında bir rahatlama hissedilmektedir. Bir nevi rüyalarla psikolojik bir terapi uygulamasıdır.

Rüya yorumlamak saklı olanı bulmak gibidir ve iyi yorumcuların işidir. Sadece rüyaların yorumlanması ile kişinin karakteri ile ilgili çıkarımlar yapılamaz, bu sonuçlar bireyin kişisel ama ayırt edici özellikleriyle desteklenmesi ile daha doğru sonuçların ortaya çıkacağını savunur.

Rüyaların amacına bakıldığında Adler'e göre geleceğin planlamasını yapmaya yardımcı olmaktadır ve herkesin kendi rüyalarının amacı kendisinde uyandırdığı duygularda araması gerektiğini savunur. Her kişide doğuştan var olan güçler yoluyla rüya dışavurumsal bir olgudur diyen Adler, hastalarında da psikanaliz tekniğini kullanırken onların rüyalarıyla ilgilenmiştir ve her düşünce bilinçdışından bilince aktarılır (Adler, 2005, 276).

İnsan günlük yaşamında nelerle mücadele ediyorsa rüyalarında da aynı sorunlarla uğraşacaktır. Bu nedenle rüyalarla yaşam biçimi birbiriyle tutarlıdır. Yani Adler'e göre kişi uyku halindeyken rüya görüyorsa gün içerisinde çözemediği sorunlardan kaynaklanmaktadır. Rüyalarla kişi yaşam biçimini güçlendirmek, desteklemek istemektedir.

Adler'e göre rüya ile gerçek yaşam arasında çelişki yoktur. Bu nedenle gündüzleri üstünlük hedefine ulaşmak isteyen kişi rüyasında da aynı sorunla meşgul olacaktır. Bu sebeple rüyalar, yaşam biçimleriyle tutarlıdır. Ona göre, uykudayken rüya görmek gerçek hayatta sorunları çözemememizden kaynaklanır. Rüyaların amacı, rüya görenin yaşam biçimini desteklemek ve güçlendirmek, ona en uygun duyguları uyandırmak olacaktır.

Bazı insanlar hiç rüya görmediklerini savunurlar fakat rüya görseler bile çok çabuk unuturlar bunun sebebi bu insanların sorunlardan kaçmayan, mantıklı hareket eden yapılara sahip olmasıdır (Adler, 1984, 113).

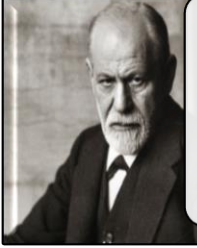
Ortaklaştıkları ve Zıtlaştıkları hususlar

Bu bölümde Freud, Jung ve Adler'in rüya yorumlarına bakış açılarında ortaklaştıkları ve zıtlaştıkları noktalar içerik analizine tabii tutulduktan sonra tablolaştırılarak sunulacaktır.

Jung ve Adler, Freud'un öğrencileridir. Freud'dan ayrılımlarına rağmen kendilerini psikanalizin etkisinden kurtaramamışlardır.

Kişiliğe Bakış Açıları

Sigmund Freud

İnsanın kişiliğinin bilinç ve bilinçaltından oluşur. Bilinçaltı ise üç temel birimden oluşur. Bunlar "id", "ego", "superego"dur.

Carl Gustav Jung

• Irkların özelliğini taşıyan ve genler yoluyla nesiller boyu devam eden

"birimçiliği"(arketip) kavramını geliştirmiştir. İnsan doğarken belli düşünme, hissetme, algılama ve davranış eğitimiyle doğar; bu husus ataları tarafından

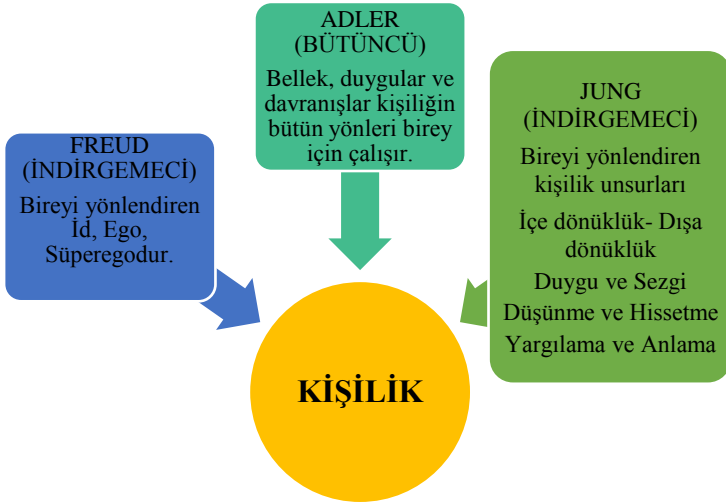
Alfred Adler

Kişilik, bireyin kendisine, diğer insanlara ve topluma karşı geliştirdiği tutumların ürünü olarak gelişir. Davranışların oluşumunda çevredeki gerçek olaylar değil bireyin onları nasıl yorumlayacağı önemlidir.

KİŞİLİK İLE İLGİLİ İFADELER	FREUD	JUNG	ADLER
“Kişiliği oluşturan önemli öğeler bilinçaltından gelir”	✓	✓	
“Kişiliği oluşturan öğeler bilim ve rasyonel süreçlerle şekillenir”			✓
“Kişiliği yönlendiren unsur libidodur”	✓	✓	
“Kişiliği yönlendiren unsur iktidar(güç) isteğidir”		✓	✓
“Cinsellik türü koruma, güç ise bireyi koruma isteğinden gelir”		✓	
“Kişiliği oluşturan öğeler bireyin kendi ile ilgilidir”	✓		✓
“Kişiliği oluşturan öğeler kolektif bir üründür”		✓	

Görüldüğü gibi Freud, Jung ve Adler’in kişilik tanımlamaları ve kişilikle ilgili belirttikleri ifadelerinde benzerlikler olduğu kadar fazlasıyla farklı yönler de bulunmaktadır. Freud ve Jung’un yaklaşımı bilinçaltı iken Adler bilinç ve bilinçdışının kişiliği etkilediğini ve şekillendirdiğini savunur.

Freud ve Jung kişiliği indirgemeci olarak irdelerken Adler bütüncül bir bakış açısına sahiptir.

Rüya Tanımları

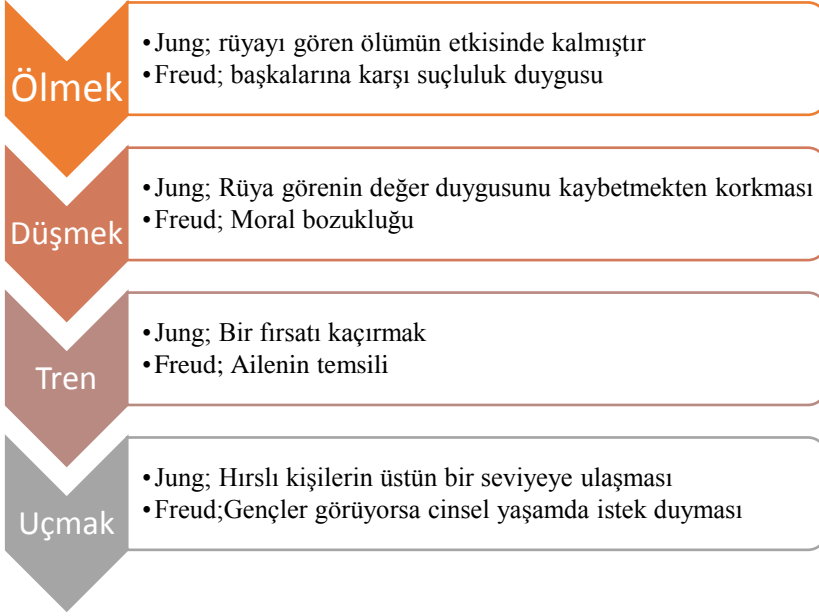
Rüyalarla ilgili ifadeler	FREUD	JUNG	ADLER
“Rüyalar bilinçaltından gelir”	✓	✓	
“Rüyalar nevrotik semptomlarla ilgili çözülmesi gereken bir bilmecedir”	✓		
“Rüyalarda kültürel miraslar(arketipler) sembollere dönüşür.”(Geçmiş)		✓	
“Rüyalar çocukluk dönemine ait unsurlarla yakın ilişkilidir” (Geçmiş)	✓	✓	
“Rüyalar dünü ve yarını bağlayan köprüdür”(Gelecek)			✓
“Rüyalarda çocukluk dönemine ait cinsel travmalar ortaya çıkar”	✓		
“Rüyalarda çocukluk dönemi ile kolektif bilinçaltı ortaya çıkar”		✓	
“Rüyalar geleceği gizleyen ve çözülmesi gereken bir resimdir.”	✓		
“Rüyalar kolektif bilinçaltından alınan mesajlardır.”		✓	
“Rüyalar geleceğe dönüktür ve bugünkü sorunlarımıza rasyonel süreçlere odaklanarak çözüm bulmayı amaçlar”			✓

Freud, Jung ve Adler’in rüya tanımları kendi yaptıkları kişilik tanımlarından etkilenmiştir. Rüya tanımlarında da ortaklaştıkları ve ayırdıkları yönler yukarıdaki tabloda gösterilmiştir.

Rüya Yorumları ve Semboller

Psikanalistler	Freud	Jung	Adler
Rüya			
Rüya yorumlama yöntemi	Şifre çözme, Semboller	Analiz etme	Semboller
Rüyalara bakış yöntemi	Tek bir rüya	Bütüncül Rüyalar dizisi	Bütüncül
Rüyaların zamansal sınıflanması	Çocukluğumuz, geçmişimiz ve şu anki yaşantımız	Geçmiş arketipler	Geçmiş ve geleceğe dönük
Rüyaların etkileyen en önemli unsur	Birey	Kollektif bilinçaltı	Birey
Rüyaları başlatan uyarımlar	1) Nesnel uyarılmalar 2)Öznel duyuşsal uyarılmalar 3)İç (organsal) uyarılar 4)Saf ruhsal uyarılma kaynakları	Kollektif bilinçaltı (arketipler)	Gerçek hayatın etkileri *(Adler'e göre rüyalarda hiçbir zaman gerçek hayatta yer almayan öğeler olmaz)

Rüyalar ve Sembollerin Yorumlanması

Yukarıda Freud ve Jung'ın bazı sembol yorumları karşılaştırılmıştır. Jung, Freud'un sembollerinin gerçek semboller olduğuna bile inanmıyor ve bunların zaten bilinen ve evrensel olarak tanınan şeyler olduğunu söylemektedir. Yani Jung'a göre bu semboller birer göstergeden ibarettir.

II. Rüyalar Ekseninde Bilinçaltı ve Sosyal Travma İlişkisi

Hem Freud, hem Jung hem de Adler, rüyaların geçmiş yaşantılarımızla olan ilişkileri üzerine odaklanmaktadır.

Rüyalar konusunda çalışma yapan birçok psikoloğun birleştiği nokta rüyaları sorun çözme olarak görmektedirler. Günlük hayattaki birçok kişinin yaşadığı stres ve sorunlar karşısında kafaları yorulur ve bireyler bunun yansımını rüyalarında görürler. Rüyada görülen şeyler aslında sembollerden ibarettir, hem Adler ve Freud hem de diğer birçok psikoloğa göre de olmuş ya da olacak olan şeyleri işaret etmektedirler (Yavuzlu, 2013). Dolayısıyla, rüyaların beynin gündelik sorunların çözümüne odaklanmasını yansıttığı açıktır.

Sungur rüyanın ruhsal bir yapı olduğunu ve bilince ters düştüğünü, bilincin algısındaki olayların gelişimi sırasında ise sınırdan yer aldığını savunur. “Rüyalar gerçek hayatın bir parçası değildir” diyen Sungur, düşleri yaşanmış, umulmadık anlarda karşımıza çıkabilecek ara olaylar olarak tanımlamaktadır. Düşlerin bilinçaltındaki birikimlerden etkilenecek dışavurum olayı olduğunu düşünür ve bilinçaltındaki materyaller bir anlık dışavurumla düşlere yansır ve bilinç durumunda karşımıza çıkar demektir (Sungur, 2006).

Yani bilinçaltı düşler ve rüyalarımızdaki sembollerle bize bir şeyler anlatmaktadır. Bu durum bize sosyal olayların bilinçaltımızı etkilediğini ve kültürümüzle bağlantılı olduğunu düşündürmektedir. Clotaire Rapaille, Jung’un arketip kavramı ile kendi geliştirdiği beyin fikri ile birleştirmiş ve geliştirmiştir. Geliştirdiği bireşime göre her ulus, kendi kültürü içindeki belirli kavramlara değişik kodlar yüklemektedir. Bu çerçevede hakkında araştırma yapılacak toplumların “kültür kodlarının” çıkarılması gerektiği gibi, ilgili konuyu o ülkedeki insanların beyninde nasıl kodladıklarının öğrenilmesi ve bu durum anlaşıldıktan sonra değerlendirmeler yapılması gerektiği açıktır.

Rapaille konuyu ürün pazarlaması açısından incelemiştir. Örnek olarak, satış yapılacak ülke insanlarına uygulanacak olan bir “keşif seansı” ile ürünün reklam kampanyasında daha başarılı sonuçlar elde edilebilir. Mesela “araba” kavramı Amerikan kültüründe “kimlik” kelimesidir. Rapaille’a göre (keşif seanslarındaki bulgular ışığında) Amerikalılar arabayı kimliklerinin, özgürlüklerinin bir parçası olarak görmektedirler. Almanya ise farklı bir cevap vermiş ve kültür kodu olarak “mühendislik” demiştir. Almanya için araba, mühendislik açısından ileri olduğu ölçüde beğeni gören bir araçtır. Kültürel kodlar bilinçaltını etkilemekte, bu da davranışı biçimlendirmektedir.

Sosyal olaylar, toplumlara göre farklı kodlarla bilinçaltına yüklenirler. Sosyal bilimciler rüyalarla ilgili toplumsal analizler gerçekleştirirken kültürel kodları, toplumun yaşananlara verdiği anlam ve önemi mutlaka göz önünde bulundurmalarıdır. Örnek olarak, Türkler için vatan ve vatanın savunulması en yüce

değerlerdir. Yine Türkler'in aile kavramına verdiği önem son derece yüksektir. Dolayısıyla, Türk toplulukları ile ilgili yapılacak değerlendirmelerde bu noktalar göz önünde bulundurulmalıdır.

Ülkelerin kendisine atadığı kodlara bakmak gerekirse Amerika kendisi için “rüya”, Almanya ise “düzen”, Fransızlar “fikir”, İngilizler ise “kast” kelimelerini kod olarak vermişlerdir.

Rapaille'in kültür kodları teorisi üzerine kurduğu beyin modeli de bahsetmeye değerdir. Bu teoride en altta, en eski ve evrimsel yani atalarımızdan bize kalan sürüngen beyin (reptilian brain) bulunmaktadır ve bu seviyede sadece üreme ve hayatta kalma gibi ihtiyaçlarımızla ilgilidir. Orta seviyede bulunan ise duygusal beyindir ve onun üstünde bilinç üstü dediğimiz ve en son geliştirdiğimiz sebep-sonuç irdelemelerini yaptığımız seviye bulunmaktadır.

Bu çerçevede yaşanan sosyal travmalara karşı gösterilen toplumsal dayanışma da Rapaille'nin sınıflandırmasına göre bilinçüstü'nün bir ürünüdür. Çok şiddetli sosyal travmalara rağmen tarih boyunca varlığını sürdürmüş, Dünya'da etkisini her dönemde hissettirmiş Türk toplumu bu duruma en açık örnektir. Türklerin toplumsal dayanışma anlayış ve uygulamaları, zor durumda olanlara yardım etmeleri, destek olmaları onların sosyal gelişmelerin sebep olduğu travmaların atlatılmasında en önemli dayanaklarındandır.

Rapaille'a göre bir kültürel kod, çevremizdeki "şeyler" ile ilk etkileşimlerimiz sırasında oluşur ve bu oluşum sırasında en alt ve orta seviyedeki iki beyin bölgesi en büyük rolü oynar. Bu çerçevede, bir toplumsal değer aynı anda her üç beyin seviyesine hitap ederse, tam başarı kazanır. Örnek olarak, “dayanışma toplumsal varlığı sürdürmek için zorunludur” şeklindeki bir yargı; “dayanışma sayesinde açlık ortadan kalkar”; “dayanışma ile güvenlik kaygıları giderilir”; “dayanışma ile yeni evli çiftler güzel eşyalarla dolu evlere kavuşur, modern araçlar satın alabilirler” şeklindeki algıları ortaya çıkararak, bu davranışın güçlenmesini sağlayacaktır. Bir başka ifade ile bilinçaltı onları dayanışmaya yöneltecektir.

Bilinçaltınız duygusal bir yapıya sahip değildir fakat duyguların enerjisinden etkilenebilmektedir. Yaşadığınız herhangi bir duygusal olayda bilinçaltınıza mesaj gider ve birçok çağrışım yaparak birçok veriyi harekete geçirebilir ve kişinin o anki kararlarını etkileyebilir. Bilinçaltı kolektif bilinçaltı ile de bağlantılı olduğu için başka insanların bilinçaltından da etkilenebilmektedir. Aynı zamanda bilinçaltı kendi inandığı durumları kişinin hayatına çekerek gerçek olması için uğraşır, ısrarcı bir yapıya sahiptir. Mesela sizin acı çekmeniz gerektiğine inanıyorsa bunu deneyimlemeniz için gerekli her şeyi yapacaktır. Fakat bilinçaltı bilinçli zihinden emir aldığı için bilinçli bir şekilde emir vermeyi başarmalı ve bilinçaltınızdaki olumsuz verileri olumlu hale çevirmek için yeni veriler girmeli ve eski verileri yeniden yapılandırmalı ve bunun için çalışmalısınız.

Bilinçaltımız hem rüyalarımızı oluşturan bir öge hem de rüyalardan etkilenerек şüana, geleceğe umutla ya da karamsar bakmamızı sağlayan bir öğedir. Bilinçaltı üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde algısal alışkanlık kavramı dikkatimizi çekmektedir. Psikologların yaptığı yorumlara göre algısal alışkanlık daha önce gördüğümüz şeylere karşı daha duyarlı olduğumuzu ve onları daha çok sevdiğimizi göstermektedir. Yapılan deneylerde birkaç defa aynı uyarana maruz kalmış kişilerin ruhsal olarak daha iyi oldukları gözlenmiştir (Ambridge, 2014).

Sonuç

Bu çalışmada Freud, Adler ve Jung penceresinden rüya kavramını, rüya yorumlama metotlarını, kuramlarını, sembollerini ve sosyal travmanın rüyalarda yansımaları üzerinde durulmuştur. Bilinçaltı yönlendirici güce sahiptir. Bu gücün oluşumunda, yaşanan olumlu ya da olumsuz olaylar, her türlü deneyim belirleyicidir. Bir başka ifade ile tecrübe ettiğimiz bireysel durumlar kadar sosyal olaylar da bilinçaltının oluşumuna etki eder.

Bir toplumun ortak deneyimlere dayalı olarak ortak bilinçaltı özelliklerine sahip olacakları açıktır. Bu noktadan hareketle, bilinçaltının dışavurumu ya da bir rahatlama anı olarak ifade edilebilecek rüyaların da toplumlara özgü içeriğe sahip olacakları

savunulabilir. Diğer taraftan, insanların yaşananları algılama şeklinin benzerliğinin rüyalarla ilgili farklılıkların toplumlar arasında azalmasını sağlayacağı da öngörülebilir. Belirleyici olan kültürel kodlardır. Benzerliklerin kaynağı daha çok fizyoloji iken, farklılıklar birçok etkene göre ortaya çıkan kültürel kodlara dayanır.

Kültürel kodların oluşumunda, doğadan, coğrafyadan kaynaklı etkenler önemli role sahip olduğu gibi fiziksel altyapı, siyasal anlayış, yönetim şekilleri, bireyin devletle olan ilişkileri, eğitim-öğretim faaliyetlerinin içeriği, odağı da belirleyicidir. Dolayısıyla, uygulanan politikalar da bilinçaltının oluşumuna ve bunun yansımaları olan rüyaların içeriğine etki eder.

Yaşanan sosyal travmalar bilinçaltına aktarılacak ve davranış üzerinde etkili olacaktır. Bilinçaltındaki her şey gibi sosyal travma da rüyalara yansır. Rüya analizleri yolu ile yaşanan olumsuzlukları belirlemek olanaklıdır. Diğer taraftan, rüyalar, sosyal travmanın atlatılmasında, kişinin yaşamını ruhsal açıdan sağlıklı bir şekilde sürdürmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Bir başka ifadeyle, rüyaların içeriği kişinin ruh sağlığına ilişkin ciddi ipuçları verir. Olumsuz içeriğe sahip rüyalar zaman içinde ve olumlu deneyimlerle, doğru analizle, olayların Dünya'nın genel koşullarına uygun yorumu ile değişebilir ya da en aza inebilir.

Kaynakça

Adler, Alfred (1984). *Yaşama Sanatı*. çev., Kamuran Sıpal. İstanbul: Say Yayınları.

Adler, A. (1997). *Psikolojik aktivite üstünlük ve toplumsal ilgi*. İstanbul: Say Yayınları.

Adler, A. (2005). *Çocuk Eğitimi*. Cem Yayınevi, İstanbul.

Adler, A. (2012). *Bireysel psikoloji*. Çev: Cansu Çelebi. Balıkesir: Altınpost yayınları.

Adler, A. (2014). *Modern psikoloji*. Ankara: Gece Kitaplığı.

Ambridge, B. (2014). *PSY-Q Ev tipi psikoloji laboratuvarı*. İstanbul: Domingo Yayınevi.

- Bakırcıoğlu, R.(2012). *Eğitimde psikoloji s3zluğu*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bennet, E. A. (2006). *Jung aslında ne dedi?*. Ankara: Say Yayınları.
- Freud, S. (1942). *Rüyaların Yorumları*. 1. Cilt. İzmir: İlyayayınevi.
- Freud, S. (1942). *Rüyaların Yorumları*. 2. Cilt. İzmir: İlyayayınevi.
- Hançerlioğlu, O. (1976). *Felsefe Ansiklopedisi*. Ankara: Remzi Kitabevi.
- Jacobi, J. (1959). *C.G. Jung Psikolojisi*. İstanbul: İlhan Yayınevi.
- İmamoğlu, A. (2010). Bazı psikanalistlere g3re rüyanın insan yaşamındaki rolü. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7 (22), 21-47.
- Odabaşı, Y. (2013). *Tüketim Kültürü*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Özakkaş, T. (2011). *Bütüncül Psikoterapi (5.baskı)*. İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Sungur, S. (2006). Bilinçaltı reklamcılık ve toplumsal etkileri. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 169-182.
<http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuifd/article/view/1019010366/1019009605>
- <http://www.hayatimdegisti.com/iste-bilincaltinin-kesfedilen-30-ozelligi.html>
- <http://www.milliyet.com.tr/bilincalti-hakkinda-ne-biliyoruz---pembenar-yazardetay-yasam-1837696/>
- <https://www.cafrande.org/ruya-kabus-ve-uyku-psikanaliz%E2%80%99de-ruya-yorumu-freud-ve-jung/>
- <http://www.ruvasozluk.org/alfred-adler/>
- <http://ucuncudalgageliyor.blogspot.com.tr/2006/07/kltr-kodlar.html>

MAĞDUR ÇOCUKLARLA İLETİŞİMDE MODEL DAVRANIŞLAR

Şaban KARASAKAL, Abant İzzet Baysal Üniversitesi

1. Giriş

Genel olarak insanlar çocuk sahibi olmak için büyük arzu beslerler. Çünkü bütün canlılarda olduğu gibi her insanda, bu dünyada kendi soyunu devam ettirme konusunda fitrî bir duygu vardır. Çocuklara karşı alâka ve sevgi, insanın zihin kodlarında kökleşmiş durumdadır. Bununla birlikte, çocuk sahibi olmanın icap ettirdiği sorumluluğu, gereği gibi yerine getirme hususunda insanların aynı dikkat ve şuurulluk içerisinde olduklarını söylemek zordur.(Apak, 2010:44)

Çocuklar, dünyaya geldikleri andan itibaren bir himayeye muhtaçtır. Eğer anne-baba veya başkaları tarafından muhafaza edilmezlerse mağduriyet yaşarlar. Anne babasından birini kaybeden çocuklar, yetim veya öksüz olup mağduriyet yaşayabilirler. Anne babası olduğu halde, toplumun mesela kız çocuğuna bakışı veya kölelik vb. sömürü sistemleri sebebiyle de mağduriyet yaşayabilirler. Yahut da modern zamanlarda, savaşlar vb. sebepler neticesinde, sosyal travmalar¹ (Budak, 2003:765) veya şiddetle² (Budak, 2003:712) muhatap olarak mağduriyet yaşayabilirler.

Günümüzde sıkça sözü edilen çağdaş sorunlardan birisi de, çocuk haklarıdır. Çocukların da yetişkin insanlar gibi bazı haklara sahip olabileceği, ancak yakın zamanlarda farkına varılmış olan bir konudur. Oysa Hz. Peygamber (sav) tarafından, insanlığa

¹ Travma, sözlük anlamı itibariyle dışardan bir etkenin yol açtığı fiziksel ve ruhsal yara şeklinde tarif edilmektedir. Ancak genel ifadeyle “bireyin kişiliği ve ruhsal yapısı üzerinde şu veya bu ölçüde kalıcı bir etki bırakan olağandışı felaket niteliğinde bir yaşantının anılarından kaynaklanan rahatsızlık ve bunaltı” durumu olarak tanımlanabilen ruhsal travmalar arasında savaş, ırk veya din ayrımcılığı, boşanma, çocuk istismarı, işkence vb. yaşantılar sayılabilir. Budak, S. (2003). *Psikoloji Sözlüğü*, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, s. 765.

² Şiddet: Düşmanlık ve öfke duygularının, kişilere ve nesnelere yönelik fiili, yıkıcı fiziksel zor yoluyla dile getirilmesi halidir. Budak, *Psikoloji Sözlüğü*, s. 712.

sunulmuş olan İslâm mesajının en karakteristik özelliklerinden birisi, çocuk, yetim, kadın, köle, fakir gibi toplumun en zayıf, savunmasız, ezilme ve istismara müsait mensuplarının haklarına sahip çıkarak, onları insanca bir ortamda ve güven içerisinde yaşatmak projesidir. Toplumsal çürümenin yaşandığı İslâm öncesi Arap toplumunda, bu güçsüz unsurların nasıl ezildiği ve yaşama hakkına varıncaya kadar en tabîî temel haklarının bile hiçe sayıldığı bilinen bir gerçektir. İşte böyle bir toplumsal ortamda Hz. Peygamber (sav) çocuk haklarından söz etmiş ve bunların ısrarlı takipçisi olmuştur.(Apak, 2010:50)

Bir toplumu oluşturan fertlerin maddî ve manevî konumları farklılık arz eder. İctimaî yapı zengin fakir, genç yaşlı gibi muhtelif zümrelerden oluşur. Her toplumda korunmaya, desteğe ve özel ilgiye muhtaç insanlar bulunur. Allah Teâlâ muhtelif âyetlerde, böyle kimseler hakkında bizleri açık bir üslupla uyarmaktadır. (Nisâ 4/36; İnsân 76/8; Duhâ, 93/9-10; Mâûn 107/1-3)

Hz. Peygamber de, hiçbir ayırım yapmaksızın her kesimden insanla görüşmüş, bilhassa ihtiyaç sahiplerine yardım hususunda özel bir gayret sarf etmiştir. Nitekim yaşlılar, fakirler, yetimler, özürlüler, köleler ve cariyeler, iyi bir eğitimle topluma kazandırılması gereken çocuklar, ezilen ve istismar edilen kadınlar O'nun özel alâka ve himayesi sayesinde, yaşanılabilir bir hayata kavuşmuşlardır. Dolayısıyla Hz. Peygamber'in söz konusu insanlara ve çocuklara gösterdiği yakın ilgi ve bu husustaki tavsiyeleri, günümüz insanı için de güzel bir örnek teşkil etmektedir.

Çocuk haklarının korunması anlamında en çarpıcı örneklerden birisi İslam dininin yetim çocuklar ve onların hakları ile ilgili emridir: *“Yetimleri deneyin. Evlenme çağına (buluğa) erdiklerinde, eğer reşit olduklarını görürseniz, mallarını kendilerine verin. Büyüyecekler (ve mallarını geri alacaklar) diye israf ederek ve aceleye getirerek mallarını yemeyin. (Velilerden) kim zengin ise (yetim malından yemeğe) tenezzül etmesin. Kim de fakir ise, aklın ve dinin gereklerine uygun bir biçimde (hizmetinin karşılığı kadar) yesin. Mallarını kendilerine geri verdiğiniz zaman da yanlarında şahit bulundurun. Hesap görücü olarak Allah yeter.*

Miras taksiminde (kendilerine pay düşmeyen) akrabalar, yetimler ve fakirler hazır bulunurlarsa, onlara da maldan bir şeyler verin ve onlara (gönüllerini alacak) güzel sözler söyleyin. Kendileri, geriye zayıf çocuklar bıraktıkları takdirde, onlar hakkında endişeye kapılanlar, (yetimler hakkında da) ürperip korksunlar. Allah'a karşı gelmekten sakınsınlar ve doğru söz söylesinler. Yetimlerin mallarını haksız yere yiyenler, ancak ve ancak karınlarını dolduraya ateş yemiş olurlar ve zaten onlar çılgın bir ateşe (cehenneme) gireceklerdir”(Nisâ, 4/6-10).

Çalışmamızın bu noktasında, öncelikle çocuklarla iletişimde, Lokman sûresinden ilkelere, sonra da Hz. Peygamber'in uygulamalarına yer vereceğiz.

2. Lokman Sûresinde Çocukla İletişim

Lokman, Kur'ân'da kendisine hikmet verildiği bildirilen, peygamberliği tartışmalı bir din büyüğüdür. Kendisinin ismi, kimliği, uzun ömrü, bilgeliği ve darbimeselleri hakkında farklı rivayetler mevcuttur. Kur'ân-ı Kerîm'in Mekke'de nâzil olan 31. sûresi Lokmân adını taşımaktadır. Fakat bu sûrede Lokman'ın kimliğine dair bilgi bulunmadığı gibi Âd kavminden ve onlara gönderilen Hûd peygamberden bahseden diğer sûrelerde de onun adından söz edilmemektedir. Lokmân sûresinde (31/12-19) Lokman'a hikmet verildiği bildirilmekte ve oğluna hitaben iman, ibadet, ahlâk ve görgü kurallarına dair öğütleri aktarılmaktadır. (Harman, 2003:XXVII/205-206). Kur'ân'da Lokman'la ilgili bilgiler, aynı adı taşıyan sûrede onun iki defa ismen zikredilmesinden ve oğluna verdiği bazı öğütlerin naklinden ibarettir (Lokmân 31/12-19). Biz burada Lokman'la alakalı farklı rivayetleri zikretmeyip, sadece sûrede geçen çocukla iletişim noktasında dikkatimizi çeken ifadelere yer vereceğiz.

Kur'ân-ı Kerîm'de Müslümanlara, Allah'tan kendilerine göz nuru eşler ve çocuklar vermesi için dua ve niyazda bulunmaları tavsiye edilmektedir (Bkz. Furkân, 25/74). “*Rabbim, bana katından temiz bir nesil ver*” (Âl-i İmrân 3/38) mealindeki âyette ifade edildiği gibi, bazı peygamberlerle, Salih kulların da Allah Teâlâ'dan bilhassa hayırlı çocuklar ve temiz nesiller istediği bildirilmektedir (Bkz. Bakara 2/128; Âl-i İmrân 3/35; İbrâhîm 14/35, 40).

Kur'ân'da Lokman sûresinde, çocukla iletişim hususunda bize örnek teşkil edecek düsturlar bulunmaktadır. Hz. Lokman'ın örnek kişiliği, oğluna verdiği güzel öğütleriyle öne çıkmaktadır. O oğlunu öncelikle iyiliğe yönlendirmekte, ardından namazı dosdoğru kılmasını, iyiliği tavsiye edip kötülüklerden sakındırmasını, karşılaştığı sıkıntılara sabırla mukavemet etmesini, insanlardan yüz çevirmemesi, onlara kibirli-gururlu davranmamasını, yeryüzünde caka satarak yürümemesini, yani yürüyüşünde dahi tabii olmasını ve bağırarak konuşmamasını tavsiye etmektedir (Bkz. Lokman, 31/12-19).

Lokman (as)'ın oğluna yönelik öğütleri yoruma ihtiyaç bırakmayacak kadar açıktır. Lokman (as), oğlunu bir taraftan iyiliğe yönlendirirken, bir taraftan da bazı kötülüklerden sakındırıyor, yani çift kutuplu bir yöntem takip ediyor. Onun, “oğulcağızım” diyerek tatlı-yumuşak bir üslupla hitap edişi, söylemini daha da tesirli kılıyor ve cazipleştiriyor. Lokman(as)'ın tavsiyelerinin tümü oldukça mühim tavsiyeler olmakla birlikte, oğlunun kendini toplumun bir parçası addetmesi, onlara tepeden bakmaması, beşeri ilişkilerinde tabii-mütevazı olması ve bağırarak konuşmaması gerektiği yönündeki tavsiyeleri de, son derece önemli ikazlardır. Söz konusu tavsiyeler, çocuğu topluma katmaya-kazandırmaya, toplumun bir parçası kılmaya, ama aynı zamanda topluma artı değer katmaya, faydalı olmaya dönük tavsiyelerdir. Bu tavsiyeler birleştirici, yakınlaştırmacı ve bütünleştirici, başka bir deyişle toplumun çimentosu mahiyetinde olan öğütlerdir. Lokman (as) ve oğlu örneğinde görüldüğü üzere, Kur'ân bize güzel insan ve model davranış misallerini çeşitlendirmekte, her birinden ayrı ayrı nasıl istifade edebileceğimizi göstermektedir. Buradan yaşanılabilir bir dünya projesine altın değerinde malzemeler çıkmakta ve bu malzemelerin modellenmesi istenmektedir. Yoksa zikredilen güzel modeller, tarihsel bir enstantane olmayıp, pratize edilmesi istenen öğretilerdir (Baş, 2017:94).

Konu ile ilgili eserlerde şahsiyet kavramı, “insanın manevi, fikri bütün varlığının, isteklerinin, dileklerinin, mizacının, zihniyetinin, tecrübesinin, tahsil ve terbiyesinin, bütün hayatının bir araya gelmesinin toplamı” (Carnegie, 1991:148) şeklinde tarif

edilmektedir. Bu sebeple şahsiyetli insan denildiğinde, her yönüyle örnek alınmayı hak eden insan akla gelmektedir. Kur'ân'da, Hz. Peygamber hakkında üsve-i hasene (Ahzab, 33/21) tabiri bu amaçla kullanılmıştır. Şimdi bizim için üsve olan Hz. Peygamber'in, konu ile ilgili uygulamalarından bir kısmına işaret edelim.

3. Hz. Peygamber'in Uygulamaları

Kur'ân, toplum ve ferdin inşasında teorik bilgilerden ziyade, pratik ve “yaşanmış hayatlara” atıfta bulunur. Bunları anlatırken ilk insan ve ilk toplumdaki başlayarak geçmiş ve gelecek arasında köprü kurar. Bu bağlamda Kur'ân, “*Biz Nuh'a ve ondan sonra gelen peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da bu Kur'ân'ı vahyetmekteyiz. Nitekim biz İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a ve evlatlarına, İsa'ya, Eyyub'e, Yunus'a, Harun'a ve Süleyman'a da vahyetmiş, Davud'a ise Zebur'u vermiştik.*” (Nisa, 4/163) buyurarak, tarihsel çizginin sürekliliğini anlatır. Kur'ân sadece peygamber ve/ya yakınlarının hayat panoramalarını anlatmaz. Aynı zamanda Salih ve/ya Saliha insanların kıssalarına da yer verir. Vahiy bu Salih insanları geleceğe taşıyarak, inşa edeceği fertlerin önüne örnek modeller olarak koyar. Çünkü fert veya toplumun inşasında “model karakterler”, değer üretmede özel bir konuma sahiptirler. Ahlakın inşasında, teorik bilgilerden ziyade “yaşanmış hayatlar” daha etkili ve kalıcıdır (Tan, 2016:211).

Hz. Peygamber (sav)'in çocuklarla olan ilişkilerini iki ana başlık (Ay, 2003:163-178) altında ele almak istiyoruz. Bunlardan biri, onun çocuklara verdiği değer, diğeri ise eğitimlerine verdiği önem olacaktır.

3.1. Hz. Peygamber (sav)'in Çocuklara Verdiği Değer

Hz. Peygamber, daha doğumundan itibaren çocuklara özel muamelede bulunulması gerektiğini, güzel isim vermek, kulağına ezan okumak, akika kurbanı kesmek vb. uygulamaları ile bize göstermiştir (Tirmizî, 1992:Edâhî, 19). “*Merhamet etmeyene merhamet olunmaz.*” (Buhârî, 1992: Edeb, 18; Müslim, 1992:Fedâil, 65) “*Zayıf ve düşkünlerinize dikkat ediniz! Zira siz ancak düşkünleriniz sayesinde yardım görür ve*

rızıklandırınız.”(Ebû Dâvud, 1992:Cihâd, 69) “Küçüğümüze merhamet etmeyen, büyüğümüze hürmet göstermeyen bizden değildir”(Tirmîzî, 1992: Birr, 15) gibi sözleri ile de mağdur kesimlere nasıl davranılması gerektiğine dair bizlere rehberlik etmiştir.

Bir insan olarak Hz. Peygamber (sav) de çocuklarıyla beraber yaşamış, diğer insanların evlerinde çocuklarıyla beraber yaptığı her şeyi yapmıştır. Onların neşeli zamanlarında mutlu olmuş, acılarına üzülmüştür. Çocukları ve kızlarının çocukları öldüğünde, ölümleri sebebiyle gözyaşı dökmüş, üzüntü ve acı duymuş, kısacası etiyile kemiğiyle bir insan olduğunu, sevdiklerini kaybeden herhangi bir insanın duyacağı acıları hissettiğini göstermiştir. (Apak, 2010:60).

Toplum içinde her kesimin, kendisinde bir şeyler bulabileceği Hz. Peygamber’in yaşadığı dönem olan Asr-ı Saadete dair anlatılan her bir hatıra, aynı zamanda bir terbiyevî (eğitsel/pedagojik) değeri de haizdir. Dolayısıyla, aktarılan hadiseler, sadece yaşanmış birer “hatıra” olarak değil, Asr-ı Saadet’ten günümüze yansıyan mesajlar olarak bakmak daha doğru olacaktır. Hz. Peygamber (sav)’in, peygamberlik dışındaki insanî yönünün en çok dikkat çekici örneklerini, çocuklarla olan ilişkilerinde bulabilmekteyiz. Çünkü O, sıradan bir insandan öte, adeta “çocuklarla çocuklaşabilen”, bunu başarabilen ve diğer insanlara da tavsiye eden müstesna bir şahsiyettir (Ay, 2003:162).

Çocuklara karşı gösterilen sevgi için çocuk psikolojisi uzmanları, “*büyüme vitamini*” (Bilgin, 1986:21) nitelemesinde bulunmaktadır. Çocukların, büyüklerin telkin ve tâlim ettikleri değerleri ve davranış modellerini içten benimseyip hayat boyunca bunlara sahip çıkması ve içselleştirmesi, her şeyden önce kendi ailesi içerisinde “dost ve güvenilir” bir çevrede yaşadığının tecrübesini edinmesine bağlıdır. Dolayısıyla çocuğun bu temel ihtiyacının yeterince karşılanması ve ona sevgi ve şefkatle ilgi gösterilmesi gereklidir (Apak, 2010:46). Çocuklara karşı derin bir sevgi ve şefkat besleyen Hz. Peygamber (sav), kendilerini ciddiye alıp seviyelerine inmek suretiyle onların problemleriyle ilgilenmiştir (Buhârî, 1992: Edeb, 18).

Sahâbeden Enes b. Mâlik (ra) bu konuda şunları söylemektedir: “Aile efradına karşı Hz. Peygamber’den daha müşfik olan hiç kimseyi görmedim. Oğlu İbrahim’in Medine’nin kenar mahallerinde oturan bir sütannesi vardı. Sütannenin kocası bir demirci idi. Beraberinde biz de olduğumuz halde, Hz. Peygamber (sav) oraya giderdi. Varınca demircinin dumanla kaplı evine girer, çocuğu kucaklar, öper, koklar ve bir müddet sonra dönerdi (Müslim, 1992: Fedâil, 63).

Hayatı incelendiğinde, dinî alanda olduğu gibi sosyal konularda da, Allah Rasûlü’nün (sav) bütün uygulamalarıyla özelde Müslümanlar, genelde de bütün insanlık için çağları aşan evrensel davranış örnekleri görülecektir. Hz. Peygamber, doğdukları andan itibaren özel ilgiye muhtaç çocuklarla, müstesna bir ilişki içerisinde olmuş, onların kıymetinin bilinmesini öğütlemiştir. Bir hadisinde, “*Eğer süt emen çocuklar, beli bükük yaşlılar, otlayan hayvanlar olmasaydı, üzerinize azab sel gibi inerdi*” (Heysemî, X/227) buyurarak, azâb-ı ilâhî’ye engel unsurlardan ilkinin, “sabîler” (süt emme çağındaki bebekler) olduğuna dikkat çekmiştir.

Hz. Peygamber (sav), çağdaşlarının şaşkın bakışları arasında çocukları hoş tutmuş ve onların her türlü makul isteklerini yerine getirmeye gayret göstermiştir. Namaz kılarken, hatta hutbe okurken dahi bu tutumunu değiştirmemiştir. Kaynaklar, onun torunu kucağında iken namaza geldiğini, çocuğu bırakıp namaza durduğunu, secde de iken çocuğun sırtına binmesi üzerine secdeyi uzattığını, kızlarından Zeyneb’in (rah) kızı Ümâme’yi, namazda omzuna aldığını naklederler (İbn Mâce, 1992:Edeb, 3).

Kendisi çocuklarla özel olarak ilgilenmiş, onları muhatap almış, onlarla her karşılaştığında selam vermiş, hatırlarını sormuştur (Buhârî, 1992: Edeb, 81). Hasta olan çocuklara da özel olarak geçmiş olsun ziyaretlerinde bulunmuştur (Buhârî, 1992:Merdâ, 9). Hz. Peygamber (sav), mevsimin ilk çıkan meyvelerini onlara ikram etmiştir. Onların dünyalarına girerek hoşlanacakları adlar takmak suretiyle kendileriyle şakalaşmış (Tirmîzî, 1992:Birr, 57), hatta onları eğlendirmiştir. Bütün bu sıcak yakınlıktan dolayı çocuklar da onu çok sevmişlerdir. Öyle ki, yolculuktan döneceği

zaman hep birlikte toplanıp kendisini karşılamaya çıkmışlardır. Nitekim Hicret esnasında Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin (ra) evine misafir olacağı sırada, Neccâroğulları'nın küçük kızları, memnuniyetlerini ifade sadedinde def çalıp şarkı söylemişlerdir. Hz. Peygamber (sav) onlara, “*Beni seviyor musunuz?*” diye sorduğunda, “Evet yâ Rasûlallah” cevabını vermişler, bunun üzerine Hz. Peygamber de onlara, “*Ben de sizleri seviyorum*” sözüyle mukabelede bulunmuş ve bu ifadeyi üç defa tekrarlamıştır (İbn Mâce, 1992:Nikâh, 21).

Torunları Hz. Hasan (ra) ve Hz. Hüseyin'i (ra) çok sever ve onlarla sık sık oynar (Müslim, 1992:Fedâil, 17), yolculuk esnasında torunlarını bineğine alırdı (İbn Mâce, 1992:Edeb, 48). Hz. Peygamber (sav) Hasan'ı omuzlarında taşırken sahâbeden biri Hasan'a (ra) “bindiğin binek ne güzel binektir” dediğinde, Hz. Peygamber (sav) bunun üzerine “*Ve sürücüsü ne güzel sürücüdür*” (Tirmizî, 1992: Menâkıb, 31) cevabını vermiştir.

Hz. Peygamber (sav), namaz kıldırırken çocuk ağlaması duyunca, ağlayan çocuğun üzülmemesi ve annesinin huzursuz olmaması için kısa sûreler okuyarak namazı çabuk bitirirdi. “*Ben namaza okuyuşumu uzatmak niyetiyle dururum. Fakat geriden bir çocuğun ağlamasını duyunca, annesine güçlük çıkarmamak için namazımı kısa keserim.*” (Buhârî, 1992:Ezan, 65) “*Sizden biriniz, insanlara namaz kıldırıldığı zaman, hafif tutsun. Çünkü onların arasında zayıf, hasta ve yaşlılar vardır.*” (Buhârî, 1992:İlim, 28; Müslim, 1992: Mesâcid, 42) Bu uygulama Hz. Peygamber'in (sav) çocuklara merhametini açıkça ortaya koymaktadır.

Yaşadığımız çağda örneklerini çokça gördüğümüz gibi, Hz. Peygamber (sav), çocukları istismar etme, sözgelimi savaş meydanı gibi yaşlarına uygun olmayan alanlara sürme yoluna, asla tevessül etmemiştir. Hz. Peygamber (sav) çocukların sağlık ve güvenlikleriyle de yakından ilgilenmiş, bu doğrultuda savaşlarda özellikle kadınların ve çocukların yanında ihtiyarlara da dokunmamalarını, öldürülmemelerini emretmiştir.(İ.Mâlik, 1983:I/447)

Bedir Seferi'ne çıkarken Medine dışında ordusunu durdurmuş; burada yaptığı kontroller neticesinde yaşlarını küçük gördüğü bazı

sahâbîleri geri çevirmiştir. Onun orduya almadıkları arasında, on dört yaşlarında bulunan Abdullah b. Ömer (rah), Berâ b. Âzib (ra) ve Zeyd b. Sâbit (ra) bulunuyordu. Hâlbuki Bedir Savaşında müşriklerin sayısı Müslüman askerlerin sayısından üç kat fazla idi ve askere çok ihtiyaç duyuluyordu. Uhud Savaşı'na çıkarken de ordusunu tekrar gözden geçirerek yaşları küçük olduğu için yirmiye yakın çocuğu şehre geri göndermiştir. Hendek Savaşı esnasında ise buluş çağına girmemiş çocukların çalışmasına, toprağı kazma faaliyetine iştirakine müsaade etmiş; ancak kuşatma başlayınca çarpışmalardan korumak için onları ailelerinin yanına göndermiştir.(Vâkıdî, 1984:II/453)

Hz. Peygamber çocukların ölümünde de üzüntüsünü, bize örnek olacak şekilde göstermiştir. Enes b. Mâlik (ra) şöyle rivayet etmiştir: “Oğlu İbrahim'in vefatında Hz. Peygamber (sav)’in gözlerinden yaşlar süzölmeye başladı. Abdurrahman b. Avf (ra) O'na ‘Sen de mi ya Rasûlallah?’ diye sordu. Hz. Peygamber (sav), ‘*İbn Avf, bu merhamettendir*’ dedi ve daha çok gözyaşı döktü ve ‘*Göz ağlar, kalp üzüölür, fakat biz sadece Allah'ın hoşnut olacağı sözü söyleriz. Senden ayrıldığımızıza üzüölürüz ya İbrahim!*’ dedi” (Buhârî, 1992:Cenâiz, 43).

Kızlarından Hz. Zeyneb (rah) babası Hz. Peygamber’e (sav), oğlunun ölmekte olduğunu haber verdi ve çocuğunun yanına gelmesini istedi. Hz. Peygamber (sav) selamını yolladı ve “*Allah'ın aldığı O'na aittir ve O'nun verdiği O'na aittir, O herkes için bir ecel tayin etmiştir, öyleyse sabret ve Allah'tan mükâfatını bekle*” dedi. Kızı tekrar, ısrarla gelmesini talep eden bir haber gönderince, Hz. Peygamber (sav) sahâbîlerden bazıları ile beraber anne ile çocuğun yanına gitti. Rahmet Peygamberi (sav), ölmek üzere olan çocuğu kaldırdı ve bu sırada gözleri yaşla doldu. Yanındaki bir şahıs: “Ya Rasûlallah, bu nedir?” dediğinde “*Bu, Allah'ın kullarının kalbine yerleştirdiğı merhamettir. Allah sadece merhametli kullarına merhamet eder*” (Buhârî, 1992:Cenâiz, 32) buyurdu.

Hz. Peygamber’in (sav), çocuklara karşı davranışları hususunda ortaya koyduğu esasları, sıralayarak (Ay, 2003:165-171; Apak, 2010:61-66) konuyu bitirelim. Erkek ve kız çocukları arasında

ayırım yapmamak (Buhârî, 1992: Edeb, 18); çocukları bir imtihan vesilesi kabul etmek (Enfâl, 8/27-28; Sebe, 34/37; Teğâbün, 64/15), çocukları bir kuvvet vasıtası görmemek (Âl-i İmrân, 3/10; Lokman, 31/33; Mücâdele, 58/17), çocukları Allah'a hamde davet etmek (Neml, 27/19; Ahkâf, 46/11), kız çocuklarına değer vermek (Buhârî, 1992: Zekât, 10), kucaklamak (Müslim, 1992: Fedâil, 63), dua etmek (Ebû Dâvud, 1992: Sünnet, 108), öpmek (Tirmîzî, 1992: Birr, 12), okşamak (Ahmed b. Hanbel, 1992:II/263), şakalaşmak (Müslim, 1992 Edeb, 30), omuzuna bindirmek (Buhârî, 1992:Edeb, 18), O'nun model davranışlarından sadece birkaç tanesidir.

Hz. Peygamber'in uygulamaları ana başlığı altında, Hz. Peygamber'in çocuklara verdiği değer şeklindeki alt başlığı, mağdur çocuklarla iletişim noktasında Hz. Peygamber'in kız çocuklarıyla iletişimi, yetimlerle iletişimi ve çocukların haklarını koruması şeklinde üç alt başlık halinde ele almak istiyoruz.

3.1.1. Kız çocuklarıyla iletişimi.

Bazı toplumlarda, öteden beri, oğlan çocuğu kızdan üstün tutulmuştur. Ancak bu duygu, cahiliye dönemi Araçlarında biraz daha şiddetli bir şekilde hüküm sürmekteydi. Kur'ân-ı Kerîm câhiliyye insanının kız çocuğuna karşı kötü duygu ve düşünceler besleyerek, onları diri diri toprağa gömme tutumlarını kötölemiş, her ne sebeple olursa olsun çocukların öldürülmelerini şiddetle kınamış ve yasaklamıştır (Nahl, 16/58, 59).

Tüm insanların en temel hakkı yaşamaktır. Dünyaya gelen her çocuk yaşmalı, hayatını sürdürebilmek için gerekli maddî ve manevî imkânlarla kavuşturulmalıdır. Bu hakkın ortadan kaldırılması için hiçbir gerekçe meşru olamaz. Kur'ân-ı Kerîm'de bu tutum şiddetle tenkit edilerek reddedilmiş, maddî ve sosyal endişelerle çocukların öldürülmesi bir beyinsizlik ve sapıklık olarak nitelendirilmiştir: *“Beyinsizlikleri yüzünden bilgisizce çocuklarını öldürenler, Allah'ın kendilerine verdiği rızkı Allah'a iftira ederek haram sayanlar, mutlaka ziyan etmişlerdir. Gerçekten onlar sapmışlardır. Doğru yolu bulmuş da değillerdir”* (En'âm, 6/140). Hz. Peygamber'in (sav) huzuruna gelerek, zina ettiğini ve bu fiile bağlı olarak hamile kaldığını itiraf edip,

cezasının verilmesini talep eden bir kadının, cezasının doğumdan ve hatta çocuğu süten kesmesinden sonraya ertelemesi olayı (Müslim, 1992: Hudûd, 22), çocuğun hayat hakkına duyulan saygıyı dile getirir.

Hz. Peygamber'in (sav) çocuklarla ilgili en önemli düzenlemelerinden birisi de kız çocuklarını erkek çocuklarla eşit statüye getirmesidir (Müslim, 1992:Birr, 149). Hz. Peygamber (sav), Kur'ân-ı Kerim'deki âyetler doğrultusunda, gönderildiği toplumda hüküm süren kız-erkek ayırımını kesinlikle yasaklayarak, bu konuda insanlar arasında oluşmuş “erkek çocuğu üstün tutma” geleneğini ortadan kaldırmaya gayret etmiştir. Bu anlamda mesela “*Kimin bir kız çocuğu olur da, onu toprağa gömmez, hor görmez ve oğlan çocuğunu ona tercih etmezse, Allah onu cennete koyar.*” (Ebû Dâvud, 1992: Edeb, 121) buyurmuştur.

İslâm öncesi dönem Arapları, kız çocuklarını özellikle üç sebeple öldürürlerdi. Kur'ân, her üç sebebi de kötüleştirmiştir. İlk olarak putlarını memnun etmek için çocuklarını sunaklarda kurban ederlerdi. Putlara hizmet edenler, dinlerini karmakarışık etmek için çocuklarını öldürmelerini onlara iyi göstermişlerdir (Bkz. En'âm, 6/137). İkinci olarak, onlar çocuklarını fakirlik korkusuyla öldürmekte idiler. Kur'ân onları bu konuda, “*Yoksulluk korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin. Sizin ve onların rızıklarını veren Biziz*” (En'âm, 6/151). “*Çocuklarınızı, yoksulluk korkusuyla öldürmeyin. Biz onlara da size de rızık veririz. Onları öldürmek şüphesiz büyük bir günahdır*” (İsrâ, 17/31), meâlindeki âyetlerle uyarılmış ve çocukların öldürülmesini yasaklamıştır. Üçüncü olarak, Cahiliye Arapları kız çocuğundan dolayı bir damada sahip olmayı, zillet kabul ediyorlardı. Eğer kızları bir savaş sırasında yakalanırsa cariye hâline getirilirdi ki, bu da ayrı bir zilletti. Bu sebeple onlar kızlarını öldürüyorlardı. Kur'ân, hesap gününde bu fiilin, “*Kız çocuğun hangi suçtan ötürü öldürüldüğü kendisine sorulduğu zaman...*” (Tekvîr, 81/6-9). meâlindeki âyetle hesaba çekileceğini belirtmektedir.

Hz. Peygamber, kız çocuklarının ayrımcılığa tabi tutulduğu, hatta yaşama haklarının ellerinden alındığı, güçlülerin zayıfları ezdiği karanlık bir dönemden insanları kurtarmıştır. Hz. Peygamber,

sevgi paylaşımına varıncaya kadar cinsiyet temelli ayrımcılığa karşı çıkmış (Yağcı, 2010:30-32), böyle davrananları kınamıştır. Kız çocukların haklarının korunmasını, erkek çocuğuyla eşit tutulmasını istemiş “*Eğer ben birini üstün tutacak olsaydım, kızları üstün tutardım.*” (Beyhakî, 2003:II/407) demiştir. Kız ve erkek çocukları arasında ayırım yapan birisinin bu tavrı üzerine Hz. Peygamber muhatabını, “*Niçin ikisini bir tutmadın?*” diye kınamıştır (Heysemî, VIII/156). Ashab, zaman zaman gözyaşları ile kız çocuklarının diri diri gömüldüğü bu döneme ait acı hatıralarını paylaşırlardı. Böyle bir ortamda, kız çocuğunu acımasızca öldüren bir babanın Müslüman olduktan sonra gelişen merhamet duygusunun kendisine yaşattığı iç acısı ile yaşadıklarını, Hz. Peygamber ve arkadaşlarıyla paylaştığı zaman, Hz. Peygamber ona, “*Allah, cahiliyede yapılan kötülükleri (n sorumluluğunu) kaldırmıştır. Sen işe (hayata) yeniden başla*” (Dârimî, 1996: Mukaddime, 1) buyurarak, cahiliyede yaşadıkları travmalardan onları kurtarmaya çalışmıştır (Yağcı, 2017:12).

Fâtıma (rah), Hz. Peygamber’in en küçük ve kendisinden sonra yaşayan tek çocuğu idi. Hz. Peygamber (sav) onu çok severdi. Fâtıma’yı (rah) görünce sevinir, kendisini ayakta karşılar, elini tutarak yanaklarından öper, iltifat edip yanına veya kendi yerine oturturdu. Babası kendi evine gelince Fâtıma (rah) da O’nu aynı şekilde karşılayıp ağırlardı (Müslim, 1992: Fedâil, 98). Hz. Peygamber (sav) sefere giderken aile fertlerinden en son Fâtıma (rah) ile vedalaşır, seferden dönünce de ilk olarak onunla görüşür, sonra zevcelerinin yanına giderdi (Ebû Dâvud, 1992: Tereccül, 1). Sahâbe Hz. Âişe’ye (rah), Hz. Peygamber’e (sav) bütün insanlar içinde en sevgili kimdi? diye sorduklarında ondan, “*Seyyide Fâtıma*” cevabını almışlardır. Hz. Peygamber (sav)’in ayrıca kızı Fâtıma (rah) hakkında, “*Fâtıma benim bir parçamdır. Ona eziyet eden bana eziyet etmiş gibidir. Onu taciz eden şey beni taciz eder ve onu inciten şey beni incitir*” (Buhârî, 1992: Fedâil, 12) dediği rivayet edilmektedir.

3.1.2. Hz. Peygamber’in yetimlerle iletişimi.

Yetim ve kimsesiz çocuklarla alakalı olarak yaşadığımız dünyada gördüklerimiz, bizi şöyle bir sonuca götürmektedir. İnsanı şiddete

götüren önemli etkenlerden birisi de, olmayan veya yetersiz kalan anne-baba çocuk aile ilişkisi, aile şefkatidir. Aile içi sevgisizlik ve ilgisizliğin doğurduğu travmalar nesilden nesile aktarılarak şiddet içerikli davranış biçimleri olarak devam etmektedir (Erdem, 2016:70).

İslâm öncesi Arap toplumunda, özellikle savaşlar ve boşama kolaylığı gibi sebeplerle dul ve yetimlerin sayısı oldukça fazlaydı. Câhiliye toplumunda yetimler horlanır ve haklarına riayet edilmezdi. Çağımızda da, insan kıyımına dönüşmüş, milyonlarca yavruyu kimsesiz bırakan savaş, salgın hastalıklar, açlık, trafik kazaları, doğal afetler vb. faktörlere, mevcut ahlaki bunalım ve gayri meşru ilişkilerin sonuçları da eklenince; aile ilgisinden uzak nesiller ortaya çıkmış ve bu zümreler en modern toplumları dahi etkileyen potansiyel bir tehdit unsuru haline gelmişlerdir (Başkan, 2018:33).

Dinimizde erginlik çağına gelmeden önce babasını kaybetmiş kız veya erkek çocuklara, yetim (çoğulu eytâm, yetâmâ) denilmektedir. Babasını kaybeden küçük büyük herkese, sözlük anlamı bakımından yetim denilebilirse de, yetimliğin yalnızca çocukluk devresiyle alakalı bir durum olduğu, fıkhîta yetim ifadesinin, henüz bulûğ çağına ermemiş çocuklar hakkında kullanıldığı (Arı, 2013: XIIL/501) ifade edilmiştir. Bu sebeple hadiste, “*Bülüğ çağına ulaştıktan sonra yetimlik kalkar...*” (Ebû Dâvud: 1992: Vesâyâ, 9) denilmiştir.

Cahiliye döneminde kabileler arası savaşlarda ve yıllarca süren kan davalarında ölenler, arkalarında çok sayıda yetim bırakıyordu. Arap yarımadasında kızlara, eli silâh tutmayan çocuklara, yaşlılara ve kadınlara genellikle miras hakkı tanınmaz, yetimlere de, babalarından kalan mal verilmezdi. Bazı yetim kızlar, vasîleri tarafından evlendirilerek mehirlerine el konur, bazen de vasîleri sırf mallarına sahip olmak için onlarla evlenirlerdi. Kur’an’da yirmi iki âyette (Abdülbâki, 1982: 770) yetimlerle ilgili meselelere temas edilmiş ve yetimlere karşı iyi davranılması emredilmiştir (Arı, 2013: XIIL/502).

Ayrıca, yetim malını yemeye kalkışanların, dünya ve ahirette hüsrana uğrayacakları, çarpıcı bir üslupla şöyle beyan edilmiştir:

“Haksızlıkla yetimlerin mallarını yiyenler hiç şüphesiz karınlarına ateş doldurmuş olurlar. Zaten onlar alevlenmiş ateşe gireceklerdir.” (Nisâ 4/ 10) Görüldüğü üzere yetimin malını çeşitli sebeplerle haksız yere yemeye veya herhangi bir şekilde telef etmeye kalkışanlar, yetimden önce kendilerini helâk etmiş olmaktadır. Durum böyle olunca, bir Müslüman için *“Yetimin malına ancak en güzel ve faydalı bir şekilde yaklaşınız!”* (En‘âm 6/152) âyetinin hükmüne uymaktan ve yetimin haklarına daima riayet etmekten başka yol kalmamaktadır.

Haksız yere yetim malı yemenin insanı helak edeceğini belirten (Buhârî, 1992: Vesâyâ, 23) Hz. Peygamber, bizleri yetime karşı her hususta hâmi olmaya davet etmektedir. Hadîs-i şeriflerde şöyle buyrulmuştur: *“Eğer kalbinin yumuşamasını istiyorsan fakiri doyur, yetimin başını okşa!”* (Ahmed b. Hanbel, 1992:II/263); *“Müslümanlar içinde en hayırlı ev, kendisine iyilik yapılan bir yetimin bulunduğu evdir. Müslümanlar içinde en kötü ev de kendisine kötülük yapılan bir yetimin bulunduğu evdir.”* *“Kim üç yetimi yetiştirir, nafakasını temin ederse, sanki ömrü boyu geceleri namaz kılmış, gündüzleri oruç tutmuş ve sabahtan akşama yalın kılıç Allah yolunda cihad etmiş gibi sevap alır. Keza, ben ve o, şu iki parmak gibi cennette kardeş oluruz”* buyurmuş ve ardından şehadet parmağı ile orta parmağını birbirine yapıştırmıştır (İbn Mâce, 1992:Edeb, 6).

Yetimler hakkında gerek Kur‘ân‘da zikredilen hususlar, gerekse Hz. Peygamber ve ashabının uygulamaları, yetim konusunun üzerinde durulacak birçok boyutu olduğunu göstermektedir. Yetime muamele konusunda, yetim çocuklara evini açmak, dul hanımlarla evlenmek suretiyle yetimleri himâye etmek, yakın ve uzak akraba çocuklarını himâye etmek, akrabalık bağı olmayan çocukların himâye edilmesi gibi ilkeler (Şahyar, 2018: 49-63) zikredilebilir.

Dinimizin yetimlerle ilgili olarak gösterdiği bu hassasiyet üzerine, ashab-ı kirâm yetimlerle bir arada bulunmaktan bile çekinir hale gelmişlerdi. Neticede durum Peygamberimize arz edilince şu âyet-i kerime nazil olmuştur (Nesâtî, 1992: Vesâyâ, 11): *“...Sana yetimleri soruyorlar. De ki: Onları iyi yetiştirmek (ihmal etmekten)*

daha hayırlıdır. Eğer onlarla birlikte yaşarsanız, (unutmayınız ki) onlar sizin din kardeşlerinizdir. Allah işleri bozanla düzelteni bilir...” (Bakara, 2/220). Bu âyet ile de yetimlerle kimin iyi kimin kötü niyetle ilgilendiğini, Allah Teâlâ'nın çok iyi bildiği, dolayısıyla sorumluluktan kaçılmaması ve yetimlerin tam bir kardeş muamelesine tâbi tutulması gerektiği vurgulanmıştır.

3.1.3. Hz. Peygamber'in çocuk haklarını koruması.

Hediye, hibe, miras gibi maddî konularda ana-babanın tasarrufları, kardeşler arasında herhangi bir ayrıcalığa yer vermeyecek şekilde olmalıdır. *“Allah'tan korkun ve çocuklarınız arasında adaleti gözetin”* (Müslim, 1992: Hibât, 13; Sarıçam, 2004:301) hadisinde ifade edildiği gibi çocukların kız erkek, büyük küçük, öz veya üvey olması arasında fark yoktur. Dolayısıyla anne-babalar, hediye ve miras gibi maddî konularda nasıl adaletli olmak zorunda ise, sevgi, ilgi ve şefkat gibi manevî hususlarda da bütün çocuklarına karşı âdil olmalıdır.

Hz. Peygamber (sav), çocuklarına eşit muamele yapmasının, anne babanın en temel görevi ve çocuğun da doğal hakkı olduğunu, *“Çocukların senin üzerindeki haklarından birisi de, onlara eşit davranmandır”* (İbn Mâce, 1992: Ticâret, 67) sözüyle bildirmiştir.

Hz. Peygamber (sav) çocuklara mal bağışlanmasında âdil davranılmamasını zulüm olarak değerlendirmiş, özellikle erkek çocukların üstün tutulup kızların aşağılandığı bir kültür ortamında, bu durumu tersine çevirerek, kadın cinsiyeli ilgili kalıplaşmış tutumları ortadan kaldırmayı amaç edinmiştir. *“Her kim iki kız çocuğunu yetişkinlik çağına gelinceye kadar büyütüp terbiye ederse, kıyamet günü o kimseyle ben şöyle yan yana bulunacağız.”* (Müslim, 1992: Birr, 149) gibi sözleriyle O, öncelikle kız çocuğuna karşı kötü duygular beslenmesini men etmiştir (Ahmed b. Hanbel, 1992: IV/151).

Babalarından sonra, babalarının malı varken çocukların ekonomik yönden muhtaç duruma düşmemelerini sağlamak için de gerekli önlemleri almıştır. Çocukların ekonomik yönden güçlü olmalarını önemsemiş, malının tamamını Allah yolunda harcanmak üzere vasiyet etmek isteyen sahâbeden Sa'd b. Mâlik'in (ra) bu tavrını,

hoş karşılamamıştır. Ona “Çocuklarına ne bıraktın?” diye sormuş, bir şey bırakmadığını öğrenince de, malının onda dokuzunu çocuklarına bırakmasının gereğine işaret etmiştir. Onun ısrarı üzerine üçte birini vasiyet etmesini istemiş, bu miktarı bile çok bulduğunu belirtmiştir (Tirmîzî, 1992:Cenâiz, 6).

3.2. Hz. Peygamber’in Çocukların Eğitimine Verdiği Önem

Hz. Peygamber (sav), çocukların hayatının önemli bir boyutunu teşkil eden eğitim konusunda, dikkat çekici uygulamalarda ve açıklamalarda bulunarak, “*Kişinin, çocuklarının eğitimiyle meşgul olmasının, sadaka vermesinden daha hayırlı olduğunu*” (Tirmîzî, 1992: Birr, 33) ifade etmektedir. Çocuğun bakımı ve himayesi kadar, iyi bir şekilde eğitilmesi de önemlidir. Hz. Peygamber (sav) bu vazifenin, çocuğun anne-babası üzerindeki haklarından birisi olduğunu zikretmektedir.(İbn Mâce, 1992: Edeb, 3). Çocuk, ana-babası için yalnızca gönül eğlendirecek bir sevgi ve tatmin konusu değildir; onun her bakımdan ve zamanın şartlarına uygun şekilde yetiştirilip eğitilmesi, güzel ahlâkla süslenmesi ve iyi bir meslek edinmesi için çaba ve fedakârlık gösterilmesi gerekir. Bu sorumluluğunu tam olarak idrak etmiş ve bunun gereğini yerine getirmiş olan ana-baba, çocukları için bütün maddî değerlerin üstünde, Hz. Peygamber’in (sav) ifadesiyle, “en güzel miras”ı bırakmış olmaktadır (Tirmîzî, 1992: Birr, 33).³

Terbiye ve din eğitimi küçük yaşlarda başlar. Zira ağaç yaşken eğilir ve istenen şekli alır. Yıllar sonra onu eğmek imkânsızlaşır. Çocuğun körpe zihnine yapılan bir telkin, taşa yazılan yazı gibi kalıcı olur. Yıllar onu silemez. Çocuğa dinî terbiye veren kimse bilgili olmalıdır. Ona *doğru bilgi* vermelidir. Sağlam bir din kültürüne sahip olmayan bazı yaşlı büyüklerimiz, dinî emir ve yasakların veya kâinatta olup bitenlerin mahiyetini bilmezler.

³ Hz. Peygamber’in çocukların eğitimine verdiği önemle alakalı geniş bilgi için bkz., Dodurgalı, Abdurrahman, *Ailede Çocuğun Din Eğitimi*, İstanbul 1996, s. 133-284; Canan, İbrahim, “İslâm’da Aile Terbiyesi”, *İslam’da Aile ve Çocuk Terbiyesi Sempozyumu 2*, İstanbul 1996, s. 19-37; Özbek, Abdullah, “Bir Eğitim Kurumu Olarak Aile”, *İslam’da Aile ve Çocuk Terbiyesi Sempozyumu 2*, İstanbul 1996, s. 49-69; Çamdibi, Mahmud, “Ailede Çocuğun Ahlâki Terbiyesi”, *İslam’da Aile ve Çocuk Terbiyesi Sempozyumu 2*, İstanbul 1996, s. 111-121.

Fakat o konularda çocuğa kulaktan dolma yanlış bilgileri aktarırlar. Bu yanlışlar bazen ömür boyu devam edip gider. Çocuk eğitiminde önemli bir önemli husus da, çocuğun bilerek veya bilmeden yaptığı yanlışlıklara müdahaleyi ihmâl etmeden, *hatanın görüldüğü yerde*, uygun bir şekilde düzeltilmesi gerekmektedir (Nevevî, 2001:II/381).

Hz. Ali'nin oğlu Hasan (ra), sadaka edilen hurmalardan birini alıp ağzına atmıştı. Bunu gören Resûlullah (sav): “*Kaka, kaka! At onu! Bizim sadaka edilen şeyleri yemediğimizi bilmiyor musun?*” (Buhârî, 1992: Zekât, 60) buyurmuştur. Bu hadis, Hz. Peygamber'in torununu nasıl terbiye ettiğini, bilmediği bir konuyu ona nasıl öğrettiğini göstermektedir. Bu ifadelerden ve bunların altında Asr-ı Saadette yaşanan Hz. Peygamber'in uygulamalarından anlaşılan husus, çocukların eğitim işinin önemsenmesi ve fakat çocukların çocuk olduklarının da unutulmamasıdır. Çocuğun yapabileceği hataların, büyüklerin yaptığı hataların sonucunu doğurmayacağını unutulmamasıdır (Ay, 2003:172).

Çocuklarımızın yetişmesi hususunda gösterilecek ilgi ne kadar ehemmiyetli ise, haklarında yapılacak *hayırlı dualar* da o derece önem arz etmektedir. Onların yaramazlıkları karşısında öfkemize hâkim olarak haklarında kötü söz söyleme veya beddua etmekten kaçınmalıyız. Nitekim Hz. Peygamber'in uygulamalarında ve tavsiyelerinde bu durumu hep müşahade etmekteyiz. Hz. Peygamber (sav) bu hususta: “*Kendinize beddua etmeyiniz, çocuklarınıza beddua etmeyiniz, mallarınıza da beddua etmeyiniz.* (Zira bu durum) *dileklerin kabul edildiği zamana denk gelir de Allah bedduanızı kabul ediverir.*” (Müslim, Zühd, 74) buyurmaktadır.

O'nun çocuk eğitiminde dikkat çeken uygulamalarını, sadece başlıklar halinde vererek konuyu sonuçlandırmak istiyoruz. Her zaman hoşgörülü olmak (Müslim, 1992: Fedâil, 54; Öcal, 1990:86)⁴, iman ve ibadet esaslarını öğretmek (Ay, 2007:58-63),

⁴ Mesela, hurmaları taşıyan yaramaz bir çocuk olan Râfi' b. Amr, aç olması sebebiyle böyle davrandığını söyleyince, Hz. Peygamber (sav), ona, “*Bir daha ağaçları taşılama yavrum. Ama istersen ağaçların altına düşenlerden alıp yiyebilirsin*” dedikten sonra

dua etmeye (Tirmîzî, Deavât, 141; Ay, 2003:177), namaz ve oruca teşvik (Buhârî, 1992: Edeb, 112) etmek gibi hususlara özen göstermiştir. Kendi torunlarını sırtına alarak mescide getiren Hz. Peygamber (sav)'in (Müslim, 1992: Mesâcid, 42), diğer çocukların da gelmesini arzu ettiğini ve hatta onların varlığını gözeterik, bazen namazları kısa tuttuğunu görmekteyiz (İbn Mâce, 1992: Salât, 49). Ayrıca Hz. Peygamber, eğitim adına kendi torunlarını ve diğer çocuk sahabileri, ayakkabıları düzeltmek, abdest için su ve leğen taşımak, misafirlere içecek dağıtmak, mektup taşımak gibi, hem çocukların yapabilecekleri, hem de onların toplum içine katılmalarını sağlayacakları türden bazı hizmetlere alıştırılmıştır (Buhârî, 1992: Vudû, 16).

İnsanın dünyaya geldiği esnada zayıf ve yardıma muhtaç bir varlık oluşundan bahseden Rûm sûresi 54. âyet, günümüzün pedagoji ve psikoloji disiplinlerince de kabul edilen, “insan yavrusunun bakılmaya ve korunmaya ihtiyacı oluşuna”, asırlar öncesinden işaret etmektedir. Son ve mükemmel din olan İslâm, bütün insanlık için evrensel mesajların yanı sıra aynı zamanda bir eğitim sistemi, toplumlar ve insanlar arası ilişkilerin temeli olan bir değerler ve davranışlar düzeni vaz'etmiştir. Gerek eğitim sistemi, gerekse davranış düzeni konusunda insanlık için en güzel örnek ise şüphesiz bu dinin mübelliği Hz. Muhammed'dir.(sav). Müslümanlar Hz. Muhammed'in hayatını bütün detaylarıyla öğrenmeli ve yeni nesillere öğretmelidirler. Eğer bu önemli hususu ihmal ederlerse, onların çocukları, hayatlarında kendilerine başka modeller bulacaklardır (Apak, 2010:66).

4. Sonuç

Çalışmamızın sonuç kısmına öncelikle şu hususu belirterek başlayalım. Değişik platformlarda şiddet veya sosyal travma yaşamış, halen yaşayan kimsesiz çocukları konuşurken, sadece sonuca yoğunlaşır ve sebepleri göz önünde bulundurmaz isek

ona dua eder. İbn Mâce, Ticaret 67. Yaramazlık yapan Râfi' b. Amr'a hoşgörülle davranılmış ancak ağaçları taşıma konusunda da bir yasağ getirilmiştir. Bu yasağa karşılık, ağaçların altına düşenleri alıp yemesini teklif ederek, ona alternatif de sunmuştur. Konuyla ilgili olarak bkz. Öcal, Mustafa, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar*, TDV. Yayınları, Ankara 1990, s. 86

yanılma payımız büyük olur. Bu sebeple hadisenin siyasal, sosyolojik, kültürel, ekonomik ve psikolojik sebepleri de görmezden gelinmemelidir.

Nesli korumak ve geliştirmek bütün semavî dinlerde olduğu gibi İslâm'ın da temel hedeflerinden birisidir. Bu hedefe ulaşmak ise, ancak fiziki ve rûhi açıdan sağlıklı çocuk sahibi olmak, yetiştirmek ve doğumundan başlayıp evlenmesiyle noktalanacak şekilde onun hayatının tüm safhalarıyla ilgilenmekle mümkün olur.

Kur'ân'da zikredilen Peygamberler ve Salih insanlar, ortaya koydukları hayatlarıyla ve mesajlarıyla bize yol göstermektedirler. Bunlardan Lokman (as)'ın oğluna öğütlerini, Kur'ân geleceğe taşıyarak inşa edeceği fertlerin önüne örnek modeller olarak koymaktadır. Çünkü fert veya toplumun inşasında “model karakterler”, değer üretmede özel bir konuma sahiptirler.

Hayatı incelendiğinde, dinî alanda olduğu gibi, sosyal konularda da, Hz. Peygamber'in bütün uygulamalarıyla, özelde Müslümanlar, genelde de bütün insanlık için çağları aşan evrensel davranış örnekleri sunduğu görülecektir. Hz. Peygamber'in yepyeni bir medeniyet inşa etmesinde, etkileyici üslubunun yanı sıra bütün insanlarla, özellikle çocuklarla sevgiye dayanan insan ilişkileri, insanlara değer ve güven vermesi, mazlumların koruyucusu olması etkili olmuştur. Bu sayede Hz. Peygamber, ilk önce sevgi ve merhamet duygusundan yoksun kalpleri imanla tanıştırmış, sonra birbiriyle kaynaştırarak İslâm kardeşliğinin en güzel örneklerini sunmuştur.

Hız. Peygamber'in (sav) bir eğitimci olarak yeni yetişen nesillere yaklaşımını, onlarla olan ilişkilerini doğru bir şekilde tespit etmek, O'nun tavır ve davranışlarının gerisinde yatan temel prensipleri kavramak ve çocuklarını bu doğrultuda yetiştirmek, Müslüman toplumların en öncelikli görevi olmalıdır.

Kaynakça

Abdülbâki, M. F. (1982). *Mu'cemü'l-Müfehres li elfâzı'l-Kur'âni'l-Kerim*. İstanbul: Mektebetü'l-İslâmiyye.

Ahmed b. H. (1413/1992). *Müsnedü Ahmed b. Hanbel*. İstanbul: Çağrı Yayınları.

Apak, Â. (2010). “Hz. Peygamber’in (sav) Çocuklarla İlişkileri Üzerine Tespit ve Değerlendirmeler”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 19, 1.

Arı, A. (2013). “Yetim”. *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Ay, M. E. (2003). “Hz. Peygamber (sav) ve Çocuklar”. *Diyanet İlmî Dergi*, Ankara.

Ay, M. E. (2007). *Çocuklarımıza Allah’ı Nasıl Anlatalım?*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Baş, E. (2017). “Kişilik ve Karakter İnşasında Kur’ân’ın Sunduğu Güzel İnsan Modeli”. *Uluslararası Kişilik ve Karakter İnşasında Dinin Yeri Sempozyumu II*, Ed. Yavuz Ünal ve Ark., Ankara: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları.

Başkan, Ö. (2018). “Kur’ân’i Söylemde Yetim Kavramı ve Anlam Alanı”. *Koruyucu Aile Olmak –Hz. Peygamber Döneminden Günümüze Yetimlerin Himaye Edilmesi-*. KAGEM, Ankara: TDVY.

Beyhakî, E. A. (1424/2003). *es-Sünenü’l-Kübra*. Thk. Muhammed Abdülkadir Atâ. Beyrut: Dâru’l-Kütübü’l-İlmiyye.

Bilgin, B. (1986). “Okul Öncesi Çağı Çocuğunda Dinî Kavramlar”. *MGSB Din Öğretimi Dergisi*, Ankara.

Budak, S. (2003). *Psikoloji Sözlüğü*, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Buhârî, M. b. İ. (1413/1992). *Câmi’us-Sahih*. İstanbul: Çağrı Yayınları.

Canan, İ. (1996). “İslâm’da Aile Terbiyesi”. *İslam’da Aile ve Çocuk Terbiyesi Sempozyumu 2*. İstanbul.

Carnegie, D. (1991). *Söz Söylemek ve İş Başarmak Sanatı*. Tercüme: Ömer Rıza Doğrul-Sadeleştiren: Ayhan Yalçın. İstanbul.

- Çamdibi, M. (1996). “Ailede Çocuğun Ahlâki Terbiyesi”. *İslam’da Aile ve Çocuk Terbiyesi Sempozyumu 2*. İstanbul.
- Dârimî, E. M. A. (1414/1996). *Sünenü’l-Dârimî*. Tah. Mustafa Deybü’l-Buğa, Dimeşk: Dâru’l-Kalem.
- Dodurgalı, A. (1996). *Ailede Çocuğun Din Eğitimi*. İstanbul.
- Ebû Dâvûd, S. b. E. (1413/1992). *Sünenü Ebî Dâvûd* İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Erdem, H. (2016). “Şiddet ve Şiddet Çeşitleri”. *Din ve Şiddet – Tarihi, Dini, Siyasi, Kültürel, Sosyo-Psikolojik Boyutlarıyla*. Editör, Faruk Sancar. Ankara: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Yayınları.
- Harman, Ö. F. (2003). “Lokman”, *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Heysemî, N. A. (tsz). *Mecmâu’z-Zevâid ve Menbe’ul-Fevâid*. thk. Hüseyin Selim Esed ed-Dârânî, Beyrut: Dâru’l-Me’mûn.
- İbn Mâce, M. b. Y. (1413/1992). *Sünen-i İbn Mâce*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- İmam-ı Mâlik, b. E. (1983). *Muvattâ*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Müslim, M. b. H. (1413/1992). *Sahîhu Müslim*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Nesâî, A. b. Ş. (1413/1992). *Sünenü Nesâî*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Nevevî, E. Z. Y. (2001). *Riyâzü’s-Sâlihîn*. terc. ve şerh, Kandemir Y. Çakan, İ. L. Küçük, R. İstanbul: Erkam Yayınları.
- Öcal, M. (1990). *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metotlar*. Ankara: TDV. Yayınları.
- Özbek, A. (1996). “Bir Eğitim Kurumu Olarak Aile”. *İslam’da Aile ve Çocuk Terbiyesi Sempozyumu 2*. İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Sarıçam, İ. (2004). *Hız Muhammed ve Evrensel Mesajı*. Ankara.
- Budak, S. (2003). *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Şahyar, A. E. (2018). “Hz. Peygamber Döneminde Yetim ve Kimsesiz Çocukların Himâye Edilmesi”. *Koruyucu Aile Olmak – Hz. Peygamber Döneminden Günümüze Yetimlerin Himaye Edilmesi-*. KAGEM. Ankara: TDVY.

Tan, Z. (2016). “Lokman Sûresi 12-19 Âyetleri Bağlamında Baba Çocuk İlişkisi”. *Uluslararası Aile İçi Eğitim Çalıştayı*. Editör, Mehmet Emin Yurt- Osman Bayraktutan. Iğdır.

Tirmîzî, M. b. İ. (1413/1992). *Sünenü Tirmîzî*. İstanbul: Çağrı Yayınları.

Vâkıdî, M. B. Ö. (1984). *Kitabu'l-Meğâzî*. thk. Jones, M. Beyrut.

Yağcı, H. (2010). “Hz. Peygamber’in Cinsiyet Temelli Ayrımcılığa Karşı Tutumu”. *Diyanet Avrupa Dergisi*. Ankara: sy. 132.

Yağcı, H. (2017/1). “Hz. Peygamber’in İnsanları Etkileyen Davranış Modelleri”. *Gazi Osman Paşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. c. V. sy. 1.

LİSANS ÖĞRENCİLERİNİN ŞİDDET KAVRAMINA YÖNELİK ALGILARI

Şahizer ERAYDIN, Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Sevim GÜVEN, Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Giriş

İnsanlık tarihi boyunca çözülemeyen en büyük ve en eski sorunlardan biridir şiddet. Şiddet, kısaca sertlik, sert ve katı davranış, kaba kuvvet kullanma biçiminde tanımlanabilir. Şiddet olayları ise; insanları sindirmek, korkutmak için uygulanan her tür tutum ve davranışlardır (Yöyen, 2017; MEB, 2018). “İnsanlık tarihiyle belki de tarih öncesinde, yaratılışı, hikâyeleri veya inanışları ile birlikte ortaya çıkmış olan bu olgunun, geçmiş zamanlarda olduğu gibi günümüzde de kişi ya da toplum için öneminin hep gündemde olduğu görülmektedir” (Güleç, Topaloğlu, Ünsal ve Altıntaş, 2012, s.133). Toplumların gelişmişlik düzeyi ile birlikte azalması beklenen şiddetin, geçmişten günümüze artarak devam ettiği gözlenmektedir. Bu var oluş, günümüzde hem geçmişte yaşandığı şekliyle ilkel biçimde, hem de teknolojinin kullanımıyla farklı şekillerde yaşanmaktadır (Avcı ve Devrez, 2006). Bu durumun gelecek zamanda da devam edeceğini ileri sürmek abartılı bir yaklaşım olmayacaktır.

Şiddet, yasal, ekonomik, ahlaki, psikolojik, cinsel, fiziksel, şekilde olabilir (MEB, 2018). Polat (2016) şiddet türlerini, fiziksel şiddet, cinsel şiddet, duygusal şiddet, ekonomik şiddet, siber şiddet olarak tanımlar. Bireysel ve toplumsal yapının etkilediği şiddet olgusu zor ve karmaşık bir yapıdadır (Kalaycı ve ark.,2016). Şiddeti en çok yaşayan gruplar: çocuklar, kadınlar ve yaşlılardır. Şiddeti değerlendirirken şiddete maruz kalan, şiddeti yaşayan gruplara göre bir sınıflama yapıldığında temel olarak şu alt başlıklar karşımıza çıkmaktadır. Kadına, çocuğa, yaşlıya yönelik şiddet, akranlar arası, kardeşler arası şiddet, flört şiddeti, engelliye yönelik şiddet, LGBT şiddeti, mülteci şiddeti ve kişinin kendine yönelik uyguladığı şiddettir (Polat, 2016).

Uygulanan şiddetin birçok farklı yönü bulunmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü fiziksel ya da cinsel şiddet gören kadınların %42'sinin şiddet sonucunda yaralandığını belirtmiştir (WHO, 2013). Güvenç, ve ark., (2014) Türkiye'deki şiddet görme oranını %13 ile %78 arasında olduğunu bildirmiştir (Güvenç ve ark. 2014). Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması (2014)'nın sonuçlarına göre kadınların %36'sı fiziksel şiddete maruz kalmakta ve kadınlar yaşamlarının herhangi bir döneminde %12'si cinsel, %44'ü duygusal ve %30'u ekonomik şiddete maruz kalmaktadırlar. Kadına yönelik şiddetin çok çeşitli nedenleri olduğu ifade edilmektedir. Kıskançlık, aldatma, erkek çocuğun olmaması, ekonomik sıkıntılar, sevgisizlik bunlardan bazılarıdır. Tek bir neden şiddeti doğurmaz. (Başkale ve Sözer, 2015).

İnsan üzerindeki fiziksel ve ruhsal etkileri doğrudan ya da dolaylı olan ve somut bir biçimde hissedilen çeşitli baskıları şiddet kategorisine dâhil edebiliriz. Şiddetin temelinde yer alan saldırganlık güdüsü de değişik biçimlere bürünebilecek bir davranış oluşturmaktadır. Şiddette bilinçli olarak sakatlamak, yaralamak ve yok etmek amacıyla kuvvet kullanımı söz konusudur (Koçöz, 2011). Bu tür eylemler başkasına karşı tehdit oluşturmaktadır. Kısacası insana fiziksel ve ruhsal zarar veren her eylemi şiddet olarak değerlendirebiliriz. Bu çerçeveye, başkasının mallarına verilen zararlar ve hayvanlara uygulanan zararlar da dâhil edilebilir (Koçöz, 2011; Polat, 2016).

Şiddetin temelinde yer alan saldırganlık dürtüsü bireyin toplumsallaşma süreci içinde sonradan öğrenilebilmektedir (Kocacık, 2001). Şiddet kullanımında kızgınlık, intikam almak, övünmek, başkalarını korkutmak, gücünü ispatlamak gibi duygusal öğeler bulunmaktadır. Şiddet genel anlamda; başkasını öldürme, sakat bırakma ya da yaralama yoluyla zarar verilmesini içermektedir (Koçöz, 2011). Kültürel olarak en yaygın üstünlük aracı anlamından kullanılan dayak, aile içi şiddette ve diğer sosyal ortam ve ilişkilerde uygulanan temel bir araçtır. Toplumsal eğitim ve düzen aracı olarak görülen dayak, erkeklerin kadınlar ve gençler üzerindeki baskı aracı olarak işlev görmektedir. Baskı, eziyet, korkutma, sindirme, öldürme, cezalandırma, başkaldırı, her toplumda derece derece fakat sürekli bir biçimde günlük yaşamda

rastlanan şiddet türleridir (Kocacık, 2001). Şiddet toplumsal bir sorundur ve çevreden kaynaklanmaktadır. Şiddetin tek bir nedene indirgenerek algılanması, bilimsel gerçeklerle bağdaşmaz (Başkale ve Sözer, 2015).

Şiddet insan haklarına yönelik ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Şiddetin bu kadar yaygın hale gelmesi, beraberinde bu konuya ilişkin farklı grupların algılarını ve çözüm önerini tespit etmeye yönelik çalışmaları beraberinde getirmektedir. Çinkır ve Nayır (2018) cinsel istismara en fazla ergenlik dönemindeki kız çocuklarının uğradığını ve medyaya konu olduğunu ifade etmektedirler (Çinkır ve Nayır, 2018). Çocuklara yönelik şiddetin önlenmesi, çocukların korunması, koruma altına alınması için 2010 yılından itibaren Çocuk İzlem Merkezleri kurulmuştur. Buralarda şiddete maruz kalan çocuklar izlenmektedir (Bilginer ve Çalışkan, 2018). Karatay ve ark., (2018) yaptıkları çalışmada üniversite öğrencilerinin %28,6'sının flört şiddetine maruz kaldığını, %22,1'inin partnerine şiddet uyguladığını, %13,9'unun şiddet yüzünden biten duygusal bir ilişkisi olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca geçmişte şiddete maruz kalma ve şiddete tanıklık etme ile partnerine şiddet uygulama davranışı arasında anlamlı ilişki olduğunu bulmuşlardır. Flört şiddeti gençlerin sağlığını tehdit eden önemli bir toplumsal sorun oluşturmaktadır (Karatay ve ark.,2018). Bireyin yaşamda ve toplum içinde öğrendikleri, tutumu onun şiddet uygulamasını etkiler. Şiddet çevresel, biyolojik, psikososyal ve sosyo-ekonomik faktörlerden etkilenir.

Şiddet kullanılarak sorunlar çözümlenmeyip, yeni açmazlara doğru yol alınır ve şiddet, şiddeti doğurarak, yeni yeni şiddetler tetiklenmiş olur (Koçöz, 2011). Şiddetin azaltılması için tüm toplum bazında bazı öneriler yapılmaktadır. Şiddeti önlemeye yönelik olarak yapılan öneriler; çözüme aileden başlanması ve ailelere rehberlik eğitimi verilmesi, anne baba tutumlarının tutarlı olması, aile içi şiddetin önlenmesi, ilköğretimden itibaren iletişim becerilerini geliştirilmesi, sosyal etkinliklere, spor, sanat faaliyetlerine ağırlık verilmesi, toplumsal bilinçlenme sağlanması, basın ve televizyonda şiddetin özendirilmemesi bu önerilerden bazılarıdır (Özerkmen; 2012). Tatlılıoğlu ve Küçükköse, (2015) “Şiddet, sonuçları ile bireylerin fiziksel ya da psikolojik sağlığını

derinden etkileyen bir yıkımdır. Bunun için, yasal düzenlemelere, koruyucu, önleyici ve müdahale edici çalışmalara, şiddete uğrayan kurbanlara yönelik koruma ve destek programlarına, öte yandan toplumsal duyarlılığın ve toplumsal bilincin arttırılmasına ve daha ahlaklı, daha vicdanlı bireyler yetiştirilmesine öncelik verilmelidir. Bu alanda birçok kurum ve kuruluşun iş birliğine ihtiyaç vardır”(Tatlılıoğlu ve Küçükköse, 2015). Toplumsal birlikteliğe ve eğitim ile bilinçlenmeye gereksinim olduğu söylenebilir.

Bu çalışmada toplumun eğitilmiş, bilinçli ve aydın kesimini oluşturan üniversite gençlerinin şiddete yönelik algıları değerlendirilmek istenmiştir. Bu nedenle bu çalışmanın amacı Sınıf Öğretmenliği Programı ve Hemşirelik Bölümü Lisans öğrencilerinin şiddet kavramına yönelik görüşlerini tespit etmektir. Alanyazın incelendiğinde öğretmen adayı ve hemşirelik adaylarının şiddete yönelik görüşlerine dayalı çalışmalara yeterince yer verilmemesi nedeniyle bu çalışmanın yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bu çalışmada alanyazındaki bu boşluğa katkı sağlaması beklenmektedir.

Materyal- Metot

Araştırmanın Deseni

Üniversite öğrencilerinin şiddete yönelik görüşlerini tespit etmeyi amaçlayan bu çalışma nitel araştırma desenlerinden durum çalışması deseni üzerine kurgulanmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemi esas alınmıştır. Çalışma grubunu 2017-2018 eğitim öğretim yılı güz döneminde Şubat ayında, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı ve Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümünde öğrenim gören ikinci sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmaya Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı'ndan ikinci sınıfta öğrenim gören 91 öğrenci, Hemşirelik Bölümü ikinci sınıfında öğrenim gören 101 öğrenci olmak üzere toplam 192 öğrenci katılmıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırma verileri, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizi yoluyla elde edilmiştir. A4 kağıdına hazırlanmış öğrencilerin görüşlerini yazılı olarak almak için açık ve kapalı uçlu sorulardan oluşturulmuş anket formu kullanılmıştır. Form iki kısımdan oluşmuştur. Birinci kısmında öğrencilerin demografik bilgileri, ikinci kısmında şiddete yönelik görüşlerini belirlemek için sekiz soru bulunmaktadır. Öncelikle katılımcılara çalışmanın amacı anlatılmış bilgilendirilmiş onam formu dağıtılmıştır. Arkasında sekiz adet açık ve kapalı uçlu sorudan oluşan anket formu katılımcılara sunulmuş ve ilgili sorulara cevap vermesi için 30 dakika süre tanınmıştır.

Verilerin Çözümlemesi

Nitel araştırma yöntemlerinden biri olan içerik analizi uygulanmıştır. Öncelikle tüm veriler okunarak her ankete K.11.SÖ. Şeklinde bir anket numarası verilmiştir. Numaranın en başındaki K ve E harfi cinsiyeti, daha sonra gelen sayı anket numarasını ve SÖ ve H harfleri ise lisans programlarını tanımlamaktadır. Veriler önce Word belgesine aktarılmıştır. Word belgesi olarak deşifre edilen tüm veriler araştırmacılar tarafından okunmuştur. Öncelikle iki araştırmacı tarafından verilerin ön kodları ayrı ayrı çıkarılmıştır. Daha sonra, araştırmacılar elde ettikleri kodları birleştirmiştir. Akabinde tüm araştırmacılar tarafından ortak ön kodlar oluşturularak açık kodlama yapılmıştır. Bunun için araştırmacılar belirli aralıklardaki oturumlarla bir araya gelerek öncelikle tüm soruları içeren kodlar çıkarmışlardır. İki araştırmacının çıkardığı kodlar kıyaslanmış, daha sonra veriler seçici kodlar ile tekrar kodlanmıştır. Verilerin kodlaması kelime ve kelime grubu şeklinde olmuştur. Kodlar genel bir tema altında birleştirilmiştir.

Araştırma Etiği

Araştırma için okul yönetimlerinden yazılı izin, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulundan 18-KAEK-049 sayılı izin alınmıştır. Araştırmaya gönüllü olarak katılan öğrencilerin sözlü ve yazılı onamları alınmıştır.

Bulgular ve Yorum

Bu bölümde araştırmanın amacına uygun olarak katılımcılara yöneltilmiş sorulara ilişkin elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

“Şiddeti nasıl tanımlarsınız?” sorusuna ilişkin bulgular;

“Şiddetin nasıl tanımlarsınız?” sorusuna ilişkin tanımlanan kodlar “*şiddeti tanımlayan İfadeler*” teması altında Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1 incelendiğinde Sınıf Öğretmenliği Programı öğrencilerinin ve Hemşirelik Bölümü öğrencilerinin psikolojik-fiziksel baskı/zarar, hakların/özgürlüklerin gaspı ve fiziksel baskı/zarar tanımlarında yoğun olarak ortak görüş bildirdikleri gözlenmiştir. Ayrıca katılımcılar şiddetin bir güç gösterisi olduğu, zayıfın güçlüğü ezdiği, insanlık dışı davranış olarak tanımladığı yönünde ortak görüş sergiledikleri tespit edilmiştir.

Katılımcıların görüşlerin bazı örnekler sunulmuştur. Katılıcı *E.5.SÖ. İnsanların anormal davranış sergileyerek psikolojik ve fizikse baskı uygulaması.* Bir başka katılımcı *K.11.SÖ. Şiddet bir canlıya verilen psikolojik ve fiziksel zarardır* şeklinde açıklama getirmektedir. Bir diğer katılımcı *K.46.SÖ. acizlik olarak tanımlarım. Kelimelerin bittiği ve cahilliğin olduğu ortamda sözde sözünü geçirmeye çalışma* şeklinde açıklama yaparken bir başkası *K.76.SÖ. Şiddet birçok nedenden dolayı insanlara ve diğer insanlara canlılara karşı uyguladığı davranış bozukluğu olarak tanımlanabilir* açıklamasını yapmaktadır. Diğer bölüm katılımcılarından bazı örnekler ise; *K.100.H. Şiddet Sadece fiziksel olmamakla beraber psikolojikte bir terimdir. Sadece fiziksel dış uyaranlara maruz kalmayıp, cinsel ekonomik, psikolojik bir terimdir. E.103.H Şiddet: Bir anlık öfke patlamasıdır. Ancak katılımcılardan çok az bir kısmı şiddeti bazı durumlar için bir zaruret olarak tanımlamışlardır. E.6.SÖ. Lüzumsuz bir davranıştır. Fakat belli başlı durumlardan ihtiyaç haline gelebilir* açıklaması ile şiddetin koşullara bağlı olarak başvurulacak bir eylem olduğu görüşündedir.

Tablo. 1 Şiddeti tanımlayan İfadeler

Şiddetin Tanımlayan İfadeler	SÖ	H	Şiddetin Tanımlayan İfadeler	SÖ	H
Kodlar			Kodlar		
Psikolojik-fiziksel baskı/zarar	20	38	Vahşilik hastalık		1
Hakların/özgürlüğün gaspı	10	4	Mutsuzluk		1
Fiziksel baskı hasar zarar verme	9	33	İnsanlıktan çıkma		1
Güç gösterme çabası	6	2	Kötü hissettirme		1
Öfkeye/sini riere hâkim olamama	7	4	Yetersizlik		1
Kötü davranış	4	2	Gereksiz tartışma		1
Güçlünün Güsüzü ezmesi	4	1	İstenmeyen durum		1
Kaba davranış/kuvvet	5	2	Kontrolsüz güç		1
Açızlık	3	2	Onur kırma		1
Psikolojik bozukluk	3	1	Tepkisiz olmama		1
Fiziksel ruhsal çöküntü	1	1	Vicdansızlık		1
Acımasızlık	1	1	Kin, nefret kasma		1
Cana mala kasıt/zarar	1	3	Yaptırım		1
Bireyi kötü duruma düşürme	1	1	Bilinç altının dışı vurumu		1
İnsanlık dışı davranış/ayıbı	2	1	Kendini ifade edememe		1
İnsanlığı yapılan saygısızlık	1	1	Yaydan çıkmış ok		1
Psikolojik sorunların dışı vurumu	5		Çatışmayı çözememe		1
Davranıl bozukluğu	4		Çatışma		1
Zorbalık belirtisi	3		Oksijensiz kalma		1
Bazen ihtiyaç	2		Ölumsuz davranış		1
Zayıflık	2		Zor kullanma		1
Tartışma açık konu	2		Hastalığa yol açma		1
Güven eksikliği	2		Saygısızlık		1
Yavaş yavaş ölme	1		Tehdit		1
Zehir	1		Her türlü canlıya istem dışı hareket		1
İnsanın insan işkenesi	1		Sağlık sorunu		1
Evrensel ahlak ilkelerine aykırılık	1		Ahlaki Kayıp		1
Herkesin hayatını mahvetmesi	1		Canilik		1
Hazin son	1		Sarsıntı		1
Anormal davranış	1		Acı çekme		1
Zulüm	1				
Yaşam hakkını elinden alma	1				

Tablo 2. Şiddet ile özleştirilen kelimeler

Şiddetin özleştirdiği kelimeler			Şiddetin özleştirdiği kelimeler			Şiddetin özleştirdiği kelimeler		
Kodlar	SÖ	H	Kodlar	SÖ	H	Kodlar	SÖ	H
Acı	18	2	Yumruk	1		Çürüklük	1	
Korku	9	9	Dargınlık	1		Temas	1	
Dayak	9	5	Ataerkil	1		Seviyesizlik	1	
Örke	9	2	Dargınlık	1		Veledan	1	
Kadın	7	10	Lanet	1		Kontrol	1	
Zorbalık	7	2	Kendini bilmezlik	1		Bilgisizlik	1	
Kan	7	2	Güçlük	1		Yalnız	1	
Eziyet	6	1	Tekme	1		Dar görüş	1	
Kavga	5	10	Hayvan	1		Cinayet	1	
Eğitimsizlik	5	2	Çağdaşlık	1		Diktatörlük	1	
Acizlik	4	7	Duygusal	1		Hastalık	1	
Saygısızlık	4	4	Erkek	1		Korkunç	1	
Vahşet/vahşilik	4	3	Ateş	1		Özgür olmayan ortam	1	
Cehalet	4	2	İnsanlık dışı	1		Kendini kontrol edememe	1	
Baskı	4	2	Zarar verme	1		Duygu sömürsü	1	
Körülük/körü	4	2	İnsanlık dışı	1		Çanlık	1	
Ölüm	4	1	Beyin	1		Hayal kırıklığı	1	
Acemasızlık	3	3	Dengesiz güç	1		Hüznü	1	
Psikolojik bunalım/bozukluk	3	4	Yetersizlik hissi	1		Yetememe	1	
Özünü	3	3	Yabancı	1		Kıstırma	1	
Rühsal bozukluk/göklüntü	3	3	Tehdit	1		Kürü		5
Zulüm	3	1	Taciz	1		Travma		4
Çaresizlik	3	1	Sogukluk	1		Cinsel		2
Gözyaşı	3	1	Rezalet	1		Mağduriyet		2
Umutsuzluk	3	1	Merhamet	1		Erkek		2
Karanlık	2	2	İstismar	1		Eziklik		2
Zarar	2	2	Güvensizlik	1		Ahlaklık		2
Çocuk	2	1	Ceri	1		Soguk		1
Gile	1	2	İletimsizlik	1		Tartışma		1
İğrençlik	1	3	Çocukluk	1		Gözü dönmek		1
Düşük özgüven	1	3	Asabiyet	1		Cinçetlik		1
Silah	1	1	Anormallik	1		Soguk		1
Aşağılamak	1	1	Saldırı	1		Polis		1
Gile/gövde gösterisi	1	1	Türkiye	1		Cinsel istismar		1
Psikolojik baskı	1	1	Hastane	1		Şerefsizlik		1
Ahlaksızlık	1	1	Vahşilik	1		Yanlış		1
Vicdansızlık	1	1	Yumruk	1		Yaratılma		1
Zayıflık	1	1	Açılmak	1		Hağırnak		1
Tokat	1	1	İnsafsızlık	1		Tecavüz		1
Sopa	1	1	Siyahi	1		Hırs		1
Nefret	1	1	Hak	1		Morarma		1
Sessizlik	1	1	Savunmasızlık	1		Erkek		2
Sinir	7		Yıkım	1		Beyinsizlik		1
Çiğlik	6		Canını yakma	1		Şaşırsızlık		1
İğence	3		Töresizlik	1		Endişe		1
Haksızlık	3		Denetimsizlik	1		Karanlık dünyaya		1
Savaş	3		Ego	1		Erkek		2
Huzursuzluk	2		Dayatma	1				
Hakaret	2		Kötümselik	1				
İstismar	2		Kas	1				
Körü söz	2		Darp	1				
Eğitsizlik	2		Kızgınlık	1				

“Şiddetin size çağrıştırdığı üç kelimeyi yazınız” sorusuna ilişkin bulgular;

Şiddetin size çağrıştırdığı üç kelimeyi yazınız” sorusuna ilişkin tanımlan kodlar “*Şiddet ile özleştirilen kelimeler*” teması altında Tablo 2 de sunulmuştur.

Tablo 2 incelendiğinde her iki lisans programındaki katılımcıların acı korku, dayak, öfke, kadın, zorbalık, kan, eziyet, kavga, eğitimsizlik tanımlarında ortak bir görüş bildirdikleri ve bu tanımlarda yoğunlaştıkları gözlenmiştir. Ayrıca Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı öğrencileri sinir ve çılgılık ile şiddeti tanımlarken Hemşirelik Anabilim Dalı öğrencileri küfür ve travma kelimeleri ile tanımlamışlardır.

“Toplumumuzda görülen en yaygın şiddet türü hangisidir? Bunun nedeni nedir?” Sorusuna ilişkin bulgular;

Toplumumuzda görülen en yaygın şiddet türü hangisidir? sorusuna ilişkin tanımlan kodlar “*en fazla görüle şiddet türü*” teması altında Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3. Toplumda en fazla görüle şiddet türleri

En fazla görüle şiddet türü		
Kodlar	SÖ	H
Fiziksel şiddet	61	41
Cinsel şiddet	42	34
Psikolojik şiddet	19	23
Ahlaki	8	3
Ekonomik	3	4
Hepsi	7	
Yasal	1	

Tablo 3 incelendiğinde katılımcıların her iki grubu en yoğun görülen şiddet türünün fiziksel olduğunu ifade etmişleridir. Bunun yanı sıra katılımcıların cinsel ve psikolojik şiddetin de en yaygın görülen şiddet türü olduğu konusundan hem fikir olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Toplumda en yaygın görülen şiddet türünün ortaya çıkmasına ilişkin görüşler, “şiddetin kökeni” teması altında Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. En fazla görülen şiddetin kökeni.

Şiddetin kökeni	Şiddetin kökeni
------------------------	------------------------

Kodlar	SÖ	H	Kodlar	SÖ	H
Eğitimsizlik	12	3	Baskıcı aile yapısı	1	
Psikolojik sorunlar	6	9	Psikolojik baskı kurulması	1	
Kendini güçlü görme/gösterme	5	4	Düşünmeden davranma	1	
Kadınına yönelik algı	4	1	Çağdaşlaşmama	1	
Şiddete meyilli olma	3	1	Gelenekler	1	
Ataerkil toplum yapısı	2	3	İstedğini alma yolu	1	
Ahlaki Çöküntü	2	3	Paranın en büyük güç olması	1	
Kendini kontrol edememe	1	1	Kadınların yetersiz eğitim alması	1	
Toplumsal değişim	1	1	Cinsellik konusundaki tabular	1	
Genç erkeklerin kızlara ilgisi	1		Yargısız infaz yapma	1	
Medya	5		İnsanların düşüncesizliği	1	
Ailedeki erkek çocuk eğitim yaklaşımı	2		Fiziksel güç dengesizliği	1	
Kendini ispatlama şekli	2		Kontrolsüzlük	1	
Saygı duymama	2		Toplumun gergin olması	1	
Bilinmiyor	2		Farkında olmama	1	
Güç kurma çabası	2		Kendini özgürce ifade edememe	1	
Cinsel açıklık	2		Yasakçı toplum	1	
Cehalet	2		Ailevi sorunlar	1	
Güçlünün zayıfı ezmesi	2		Empati kuramama	1	
Ailede alınan eğitim	2		Toplumsal sorunlar	1	
Hırs	1		İletişimsizlik	1	
Sorun çözme yolu olması	1		Toplumun duyarsızlığı	1	

Şiddetin kökeni

Şiddetin kökeni

Kodlar	SÖ	H	Kodlar	SÖ	H
Toplumsal baskı	1		Sınırsız özgürlük fikri	1	
Kültür farklılığı	1		İman eksikliği	1	
Cinsel dürtüleri kontrol edememe	1		Yanlışın farkında olmama		4
Bilinçsizlik	1		Kendini tatmin		4
Olumsuz hayat koşulları	1		Tahammülsüzlük		4
Yeterince okumama	1		Özgüven eksikliği		3
İradesini kaybetme	1		Sapkınlık		3
Sevgisizlik	1		Topluma dayatılan yargılar		2
Devletin silahlanmaya teşviki	1		Toplumun değişmesi		1
Gelenekleri unutma	1		Ucuz güç		1
İnsanların psikolojisini etkilemek	1				
Sakinleşme yolu	1				

Katılımcılar tarafından toplumda yaygın görülen şiddet türlerine ilişkin oldukça fazla neden sundukları görülmektedir. Tablo 4 incelendiğinde her iki grubun katılımcılarının da eğitimsizlik, psikolojik nedenler kendini güçlü gösterme, kadına yönelik algı ve şiddete meyilli olma yönündeki tanımlarda birleştikleri gözlenmiştir. Ayrıca Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı öğrencileri medyanın şiddete rol oynadığını vurgularken Hemşirelik Bölümü öğrencileri yanlışların farkında olmama, kendini tatmin, tahammülsüzlük gibi faktörlerin yoğun olan şiddet türlerinin nedenleri olarak tanımlamışlardır.

Katılımcılardan *E.2.SÖ. Toplumumuzda en çok görülen fiziksel ve cinsel şiddettir. Bunun nedeni hayatın insanlara yarattığı psikolojik baskıdır* şeklinde durumu açıklarken *K.11.SÖ. Maalesef ülkemizde bu şiddet türlerinin hepsi görülmektedir. Ben bunun en temel nedenini eğitimimizdeki yetersizlik olarak görüyorum. Eğitim seviyemizdeki artış şiddeti azaltacaktır* yorumunu

yapmıştır. Bir diğer katılımcı E.30.SÖ. *Fiziksel şiddet haberlerde sıkça karşımıza çıkıyor. Örneğin TBMM’de bile millet vekilleri kavga görüntüleri oluyor ifadesini kullanmıştır. E.48.SÖ. ise Cinsel şiddettir. Cinsel açlığın Afrika’sıdır Türkiye derken K.81.SÖ. Ülkemizde en çok cinsel şiddet görülmekte. Bunun nedeni ülkemizde pek çok yasakların olması, kişinin kendi içinde ya da aile içinde yaşadığı içsel durumlar. Ve psikolojik durumlar yine buna benzer olarak K.85.SÖ’de Cinsel istismar. Çünkü ülkemizde ve dünyada en çok cinsel şiddet türüne yönelik haberler alıyoruz yorumunu yapmıştır. Diğer bölüm katılımcılar için, K.92.H. “Fiziksel şiddet: acizlikten, Cinsel şiddet: sapıklıktan meydana gelmektedir.” E.103.H. “toplumun etnik ve kültürel yapısındaki bozulmalardan kaynaklı cinsel şiddet artmıştır” yorumlarını yapmışlardır.*

“Şiddeti toplumumuzda kimler uyguluyor? Nedenini/nedenlerini açıklar mısınız?” Sorusuna ilişkin bulgular.

Şiddeti toplumumuzda kimler uyguluyor? Nedenini/nedenlerini açıklar mısınız? Sorusunda ilişkin tespit edilen kodlar “Şiddet uygulayanlar ve Nedenleri” teması altında Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5 incelendiğinde her iki lisans programı öğrencilerinin de şiddetin yoğun olarak erkeklerin, psikolojik sorunu olanların, yeterince eğitim almayanların ve cahillerin uyguladığı yönünde görüş bildirdikleri gözlenmiştir. Bunun yanı sıra Hemşirelik Bölümü öğrencileri cahillerin ve akılsızların da şiddet uyguladığını belirtirken Sınıf Eğitimi Anabilim dalı öğrencileri, egosantrik kişilerin, kötü çocukluk geçirenlerin, insanlıktan çıkmış olanların ve özgüven sorunu olan kişilerinde şiddet uyguladığını belirtmişlerdir.

Tablo 5. Şiddet uygulayan ve bunun nedenleri

Şiddet uygulayanlar			Nedenleri		
Kodlar	SÖ	H	Kodlar	SÖ	H
Erkekler	38	41	Kadını hor görülmesi	3	2
Psikolojik sorunları olanlar	14	4	Ekonomik sorunlar	2	4
Yeterince eğitim almayanlar	11	5	Aile içi şiddet	2	3
Cahiller	7	6	Uyuşturucu	2	1
Madde bağımlıları	3	3	Ahlak bozukluğu	2	4
Asabiler	3	1	Şişmiş ego	2	4
Ahlakı bozuk olanlar	2	3	Kendini kontrol edememe	12	
Eşler	2	2	Çocukluk deneyimleri	6	
Ekonomik anlamda güçlüler	1	3	Ailede alınan eğitim	6	
Şiddet görenler	1	1	Çözüm yolu olarak görme	6	
Yetişkinler		2	Kendini tatmin	2	
Akılsızlar		1	Yattıklarının farkında olmama	2	
Egoantrik kişiler	7		Şiddete meyilli olma	2	
Kötü çocukluk geçirenler	3		Yasal yaptırımların yetersizliği	1	
İnsanlıktan çıkmışlar	3		Ailenin bilinçsizliği	1	
Özgüven sorunu olanlar	3		Hayatta bir amacı olmama	1	
Kişiliği oturmamışlar	2		İnsanın psikolojisini anlamama	1	
Ergenler	2		Kıskançlık	1	
İyi aile terbiyesi almayanlar	2		Empati kuramam	1	
Kaybetmekten korkmayanlar	2		Sabit fikirlilik	1	
Travma yaşayanlar	1		Erkeğin gücünü gösterme yolu	1	
Fiziksel gücü olanlar	1		Asabiyet		2
İnsan sevgisi olmayanlar	1		Bastırılmış arzular		1
Acıma duygusu olmayanlar	1		Kültürel nedenler		1
Düşüncesizler	1		Vicdansızlık		1
İstediklerini elde etmeye çalışanlar	1		Geçimsizlik		1
Şiddeti çözüm aracı görenler	1		Hırsını alamama		1
Şiddeti normal görenler	1		Acizler		1
Nedenler	SÖ	H	Toplumsal cinsiyet ayrımı		1
Kendini üstün güçlü görmek	31	28	Vahşilik		1
Eğitimsizlik	9	8			
Ataerkil toplum yapısı	5	7			
Psikolojik bozukluk	5	2			
Özgüven eksikliği	5	4			
Baskı kurma	5	4			

Şiddetin nedenleri ilişkin verilen cevaplar incelendiğinde şiddet uygulama sebebinin, kendini üstün güçlü görmek, eğitimsizlik,

ataerkil toplum yapısı, özgüven eksikliği, baskı kurma gibi nedenlerinde ortak görüş sergiledikleri gözlenmiştir. Bunun yanı sıra katılımcılardan Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı öğrencileri kendini kontrol edememe, çocukluk deneyimleri, ailede alınan eğitim ve şiddeti çözüm yolu görme gibi nedenleri olduğunu öne sürerken, Hemşirelik Bölümü öğrencileri bu durumun nedenlerinden birinin de asabiyet olduğunu yönünde görüş bildirdikleri gözlenmiştir.

Soruya ilişkin verilen görüşlerden bazıları şu şekildedir. Katılımcılardan K.47.SÖ. *Şiddeti toplumumuzda en çok erkekler uyguluyor. Bunu yapan yani toplumda erkeğin baskıcı ve lidermiş gibi yapan yine topludur* açıklamasını yaparken Katılımcı K.63.SÖ ise *erkekler, ego savaşları, kültür ya da dinimize göre erkek üstün bir toplum (ataerkil) olduğunu düşündükleri için kadınları hor görüyorlar.* Bir diğer katılımcı E.51.SÖ. *Şiddeti toplumumuzda en çok güçlü olduğunu düşünen kişiler yapmaktadır. Ekonomik ve fiziksel olarak şiddet uygulamaktadırlar. Kendini üstün gördüğü için herkesi kendi altında görmek ister ve bu nedenle şiddet uygular* yorumunu yapmıştır. Başka bir açıklamada ise K.72.SÖ. *Şiddeti en çok küçükken travmaya maruz kalanlar uyguluyor. Sevgisiz kalanlar. Çünkü küçükken şiddet içeren bir ailede büyüyor. Kendi yaşadıklarını başkalarına uygulamayı marifet sanıyor* açıklamasını yapmıştır. Hemşirelik bölümü öğrencileri “K.98.H.*Her kesimden kişiler uyguluyor. Okumuşu da okumamışu da. Kimin kime gücü yeterse. E.103.H. Maddi ve manevi sıkıntısı olan insanlar şiddet uyguluyor. K.155.H.Erkekler ve ahlaki değer anlayışı olamayanlar uyguluyor. Erkek kendini güçlü ve baskın olarak görüyor ve her şeyi yapabileceklerini sanıyorlar*” yönünde görüş bildirmişlerdir.

“Toplumumuzda şiddeti en çok kimler maruz kalıyor? Nedenini/nedenlerini açıklar mısınız?” sorusuna ilişkin bulgular;

Toplumumuzda şiddeti en çok kimler maruz kalıyor? Nedenini /nedenlerini açıklar mısınız? Sorusunda ilişkin tespit edilen kodlar “*Şiddette maruz kalanlar ve Nedenleri* teması altında Tablo 6’da sunulmuştur

Tablo 6. Şiddete en çok maruz kalanlar ve nedenleri

Şiddete maruz kalanlar			Nedenleri		
Kodlar	SÖ	H	Kodlar	SÖ	H
Kadınlar	75	52	Bilinç	2	
Çocuklar	56	37	Erken yaşta zorla evlilik	2	
Hayvanlar	19	3	Erkek üstün çocuk yetiştirme anlayışı	2	
Zayıf /Masum/Güçsüzler	12	5	Şiddete meyilli olma	1	
Yaşlılar	6	7	Çözüm yolu olarak görmeleri	1	
Özgüveni olmayanlar	3		Haklarını bilmemek	1	
Eğitimsizler	3		Kadının ekonomik özgürlüğünün olmaması	1	
Alt sosyo ekonomik grupta olanlar	1		Hastalıklı yapı	1	
herkes	1		Hayvan sevgisi olmama	1	
Hakemler futbolcular	1		Kendini ifade edememe	1	
Nedenleri			Kadın evde bakı altında olması	1	
Kodlar	SÖ	H	Kadının sınırlandırılması	1	
Şiddete maruz kalanlar			Nedenleri		
Kodlar	SÖ	H	Kodlar	SÖ	H
Savunmasız /Güçsüz olarak görülmeleri	45	48	Bencillik	1	
Toplumun kadına yönelik algısı	7	6	Şiddete boyun eğme	1	
Toplumsal baskı	2	1	Çocuklara karşı anlayışlı olma	1	
Acizlik	2	8	Vicdansızlık	1	
Ataerkil toplum	2	5	Geçmiş yaşantılar	1	
Güçlünün zayıfı ezmesi	10		Uzlaşma yolu bulamama	1	
Erkeğin toplumdaki her türlü üstün gücü	8		Boyun eğdirme		3
Kadın, çocuk ve erkek arasındaki güç farkı	5		Amaçları olmamak		1
Eğitimsizlik	3		Çaresizlik		1
Erkeğin her şeyi hak ettiğini düşünmesi	3		Kadının Cinsel obje olarak algılanması		1
Kadınların güçsüz olması	2				

Tablo 6 incelendiğinde her iki grubun katılımcıları tarafından şiddete en çok kadın ve çocukların maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca katılımcılar hayvanların, zayıf- masum kişilerin ve yaşlıların şiddete maruz kaldıkları konusunda hem fikir oldukları bulgusuna ulaşılmıştır. Katılımcılar bu gruplara uygulanan şiddetin nedenleri olarak savunmasız güçsüz görülmeleri, toplumda kadına yönelik algı, toplumsal baskı acizlik

ve ataerkil toplum yapısının bu durumun nedenleri olduğu noktasında ortak görüş bildirmişlerdir. Ayrıca Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı öğrencileri güçlünün zayıfı ezmesi, erkeğin toplumdaki üstün gücü ve kadın çocuk ve erkek arasındaki güç farkının bu durumun nedenleri arasında olduğunu eklerken Hemşirelik Bölümü öğrencileri ise acizlik ve boyun eğdirme gibi davranışları tanımlamışlardır.

Katılımcılardan bazılarının görüşlerine şu şekildedir. Katılımcı K.56.SÖ. *Kadınlar maruz kalıyor. Sevgilisi, eşi ailesiyle anlaşamayan kadınlarımız ayrılmak terk etmek istediklerinde ondan fiziksel olarak daha güçlü olan erkelerin şiddetine maruz kalıyor* açıklamasını yapmıştır. Bir başkası ise K.34.SÖ. *Çocuklar. Savunmasız oldukları için ve ses çıkaramadıkları için çocukları kukla gibi görüp her İstediklerini onlara yapmaktadırlar.* E.5.SÖ. de *Kadınlar ve çocuklar. Hem yetiştiğimiz toplumda gelen kadın erkeğin emrinde anlayışı (ne yazık ki) hem de kendini savunma gibi davranışları sergileyemediklerinden.* Katılımcılardan K.20.SÖ de *Çocuklar, kadınlar, yaşlılar ve hayvanlar bile maruz kalıyor. Çünkü çocuklar kadınlar, yaşlılar kendini koruma açısından zayıftır açıklaması ile durumu özetlemiştir.* Bir diğeri de K.7.SÖ *Kadınlar ve çocuklar. Genelde eğitimsiz kadınlar kendilerini savunmada yetersiz kalırlar. Aynı zamanda fiziksel olarak da birçoğu yetersiz güçtedir* açıklamasını yapmıştır. Hemşirelik bölümü öğrencilerinin görüşleri; K.130.H. *Genellikle en çok kendisini savunamayan sesini duyuramayan, masum çocuklar ya da engelli kişiler maruz kalıyor.* K.143.H. *Ne yazık ki toplumun bazı kesimlerinde kadın erkek eşitliği sağlanmamış durumda, erkek kadından güçlüdür, haklıdır.*

“Şiddet uygulanırken en çok kullanılan objeler nelerdir?” sorusuna ilişkin bulgular;

Şiddet uygulanırken en çok kullanılan objeler nelerdir? Sorusunda ilişkin tespit edilen kodlar “*şiddet uygulanırken kullanılan objeler*” teması altında Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7. Şiddet uygulanırken kullanılan objeler
Şiddet uygulanırken kullanılan objeler

Kodlar	SÖ	H
Sopa	42	17
Ateşli silah	39	22
Bıçak	36	22
Vücut uzuvları (El, ayak...)	23	14
Sözlü şiddet	21	4
Kemer	13	8
Kesici delici alet	10	5
Yumruk	9	4
Tokat	8	9
Sert olan her şey	5	9
Taş	5	5
Küfür	3	5
Levye	4	2
Cinsel uzuvlar	3	2
Tekme	6	2
Terlik	2	2
Her şey	4	
Muşta	2	
Ev aksesuarı	1	
Beyzbol sopası	2	
Odun	1	
İp	1	

Şiddet uygulanırken kullanılan objeler

Kodlar	SÖ	H
Sandalye	1	
Vazo		2
Sosyal medya		1
Jop		1

Tablo 7 incelendiğinde şiddet uygulamak için kullanılan objeler konusunda katılımcılar orta olarak, sopa, ateşli silah, bıçak, vücut uzuvları, sözlü şiddet, kemer ve kesici delici aletler konusunda yoğun olarak ortak görüş bildirdikleri gözlenmiştir.

**“ Toplumumuzda şiddet olaylarının nedenleri nelerdir?”
Sorusuna ilişkin bulgular.**

Toplumumuzda şiddet olaylarının nedenleri nelerdir? Sorusunda ilişkin tespit edilen kodlar “*şiddetin nedenleri* “ teması altında Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8. Toplumumuzda şiddet olaylarının nedenleri

Şiddet olaylarının nedenleri			Şiddet olaylarının nedenleri		
Kodlar	SÖ	H	Kodlar	SÖ	H
Eğitimsizlik	18	8	Sevgisizlik	3	
Kendini üstün görme	10	2	Bencillik	2	
Bilinçsizlik	7	4	Toplumsal stresli olması	2	
Cehalet	6	5	Geçmişte yaşananlar	2	
Psikolojik sorunlar	6	6	Çözüm yolu olarak görme	2	
Ahlaki sorunlar	6	1	Eğitim aracı olarak görme	1	
Öfkeye hâkim olamama	6	1	Şiddete meyilli olma	1	
Toplum yapısı	4	5	Okumamak	1	
Ekonomik sorunlar	4	1	Erkeği yücelten eğitim tarzı	1	
Çocuk yetiştirilme şekli	3	3	Hayattan bıkmak	1	
Kıskançlık	3	4	Zihniyet	1	
Saygısızlık	3	5	İşsizlik	1	
Alkol /uyuşturucu	3	3	Erken yaşta evlilik	1	
Şiddetli ortamda büyümek	3	3	Boşanma		4
Tahammülsüzlük	2	4	Toplumun mutsuzluğu		2
Ego	2	2	Acizlik		2
Özgüven sorunu	2	2	İnternet		1
Hoşgörüsüzlük	2	2	Sapıklık		1
Toplumsal baskı	2	2	Acizlik		1
İletişim bozukluğu	2	7	Yobazlık		1
Yetersiz cezai yaptırımlar	1	2	Küfür		1
Anlayışsızlık	1	3	Çaresizlik		1
Cinsel sebepler	1	3	Aldatma		1
Merhametsizlik	1	1			
Kendini geliştirmeme	1	1			

Tablo 7 incelendiğinde toplumda görülen şiddet vakalarının nedenleri eğitimsizlik, kendini üstün görme, bilinçsizlik, cehalet psikolojik sorunlar, ahlaki sorunlar ve öfkeye hâkim olmama görüşünde yoğun olarak birleştikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Hemşirelik bölümü katılımcıların görüşleri; *K.96.H.Kadınların başarılı olması erkeklerin hoşuna gitmeyebiliyor ya da kadınları ve çocukları zevkleri için kullanabiliyorlar. K.101.H. Toplum*

baskısından dolayı aslında erkeklerin başka hemcinsleri tarafından gaza getirilmesi ile oluyor.

“ Toplumumuzda şiddet nasıl önlenir?” Sorusuna ilişkin bulgular.

Toplumumuzda şiddet nasıl önlenir? Sorusunda ilişkin tespit edilen kodlar “*şiddeti önleme yolları*” teması altında Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9. Şiddet nasıl önlenir

Şiddeti Önleme yolları		
Kodlar	SÖ	H
Eğitim	50	21
Cezai yaptırımların arttırılması	27	20
Bilgilendirmek/bilinçlendirmek	10	7
Ailelerin bilinçlendirilmesi	11	4
İdam	2	3
Bireye saygı	1	3
Psikolojik destek	6	
Özgür ortam oluşturma	2	
Toplumsal refah	1	
Önlenemez		5
Kısasa kısas		2
Kamu spotu		2
Hadım etmek		2
El kesme		1
Konuşmak		1
Kendini geliştirmek		1
Kendini ifade etmek		1
Hapis		1
Anlayış		1
Sevmeyi öğrenmek		1

Tablo 9 incelendiğinde katılımcılar tarafın toplumdaki şiddeti önlemin yolu olarak eğitim, cezai yaptırımların arttırılması, bilgilendirmek/bilinçlendirilmesi ve ailenin bilinçlendirilmesi önerilerini getirmişlerdir.

Katılımcılardan *K.47.SÖ. Bence şiddet uygulayan herkese ağır cezalar verilmelidir. Örneğin, bir adam karısını dövüyor, iki gün hapiste yatıyor sonra serbest kalıyor. Böyle olmamalıdır. O kadını güvence altına almalıdır devlet ve o adama hak ettiği cezayı vermelidir devlet yorumunu getirmiştir. Bir diğeri ise K.50.SÖ.*

Böyle içimden geldiği gibi her yerde de söylediğim gibi, böyle şeyleri yapanları cezaevlerinde beslemek yerine bir kaçını şeriat yöntemiyle infaz etmek en büyük çözüm olacaktır açıklamasını yapmıştır. Başka biri ise K.59.SÖ. Eğitim verilmeli, kız ve erkek ayırımı yapılmadan. Onların eşit haklara sahip oldukları anlatılmalı. Doğanın yalnızca bizlere ait olmadığı hayvanlara bitkilere şiddet uygulamadan, ortak dünyada sevgi ile yaşayabileceğimiz öğretilmeli açıklamasını yaparken K.74.SÖ. Şiddet uygulayan kişilere ağır ceza ve yaptırımlarda bulunulmalıdır. Bu durum kesinlikle meşrulaştırılmamalıdır. Kişi hak ve özgürlükleri yasalarla daha da garanti altına alınmalıdır önerisini getirmiştir. Son olarak katılımcı K.82.SÖ. Eğitim Çok klasik bir cevap olacak. Ama bence sadece eğitim değil. Doğru eğitimde önemli erkelerinde kadınlarında birer birey olduğunu, yetişkinlerin çocuklarında kendi eserleri olacağını öğretmek gerek. Hepsinden önce insanların kendini sevmesi gerek. Kendini sevmeyen kimseyi sevemez. Sevginin olmadığı yerde şiddet her zaman var olacaktır şeklinde öneride bulunmuştur. Hemşirelik Bölümü katılımcıların görüşleri; “K.99.H.Toplum eğitilmeli, evlenmeden önce eşlere terapi verilmelidir. E.104.H.Genel bilinçlendirme ve ailelerin çocuklarını düzgün yetiştirmesi ile olur. K.144.H. Ağırlaştırılmış hukuki cezalar uygulanmalıdır” şeklindedir.

Sonuç ve Öneriler

Araştırmada Sınıf Öğretmenliği Programı öğrencilerinin ve Hemşirelik Bölümü öğrencilerinin şiddeti nasıl tanımlarsınız sorusuna ilişkin verdikleri cevaplar incelendiğinde, psikolojik-fiziksel baskı zarar, hakların özgürlüklerin gaspı ve fiziksel baskı zarar tanımlarında yoğun olarak orta görüş bildirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca katılımcılar şiddetin bir güç gösterisi olduğu, zayıfın güçlüğü ezdiği, insanlık dışı davranış olarak tanımladığı yönünde ortak görüş sergiledikleri tespit edilen bir diğer sonuçtur. Güleç ve diğerleri (2012) şiddetin kökeninde gücün yattığını ifade eder. Katılımcıların görüşleri bu ifadeyi destekler niteliktedir (Güleç ve ark.,2012).

Şiddeti tanımlayan kelimelere ilişkin bulgular değerlendirildiğinde Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı öğrencilerinin ve Hemşirelik Bölümü öğrencilerinin, psikolojik fiziksel baskı zarar, hakların özgürlüklerin gaspı ve fiziksel baskı zarar tanımlarında yoğun olarak ortak görüş birliği içinde oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca katılımcılar şiddetin bir güç gösterisi olduğu, zayıfın güçlüğü ezdiği, insanlık dışı davranış olarak tanımladığı yönünde de ortak görüş gösterdikleri tespit edilen bir diğer önemli sonuçtur. *Yöyen (2017) şiddet türleri ile kişilik özellikleri arasında bir ilişki olduğunu bulmuştur. Psikolojik sorunlar, saldırganlık ve öfke, düşmanlık şiddet durumunda görülen özelliklerdir (Yöyen,2017).* Bu tespitler çalışmanın bulguları ile benzerlik göstermektedir.

Her iki lisans programındaki öğrenciler tarafından toplumda en fazla görülen şiddet türünün, fiziksel olduğu yönünde görüş birliği içinde oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra katılımcıların cinsel ve psikolojik şiddetin de en yaygın görülen şiddet türü olduğu konusundan hem fikir oldukları ulaşılan bir diğer sonuçtur. Katılımcılar toplumda yaygın görülen şiddet türlerine ilişkin oldukça fazla neden ortaya koyarlarken, her iki grubun katılımcılarının da eğitimsizlik, psikolojik nedenler, kendini güçlü gösterme, kadına yönelik algı ve şiddete meyilli olma yönündeki tanımlarda birleştikleri gözlenmiştir. Ayrıca Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı öğrencileri medyanın şiddete rol oynadığını vurgularken Hemşirelik Bölümü Öğrencileri yanlışların farkında olmama, kendini tatmin, tahammülsüzlük gibi faktörlerin yoğun olan şiddet türlerinin nedenleri olarak tanımlamışlardır. *Sınıf öğretmenliği öğrencileri şiddeti sinir ve çılgılık ile tanımlamalarında şiddeti uygulayanın öfkesinden ve şiddete maruz kalanın çılgılık atması ve yüksek sesli yardım çağrısı ile bağdaştırmışlardır. Hemşirelik öğrencileri küfür ve travma ile tanımlamalarında şiddeti uygulayanın sözel şiddetin aşağılayıcı boyutu ve şiddete uğrayanın yaşadığı yıkım ile bağdaştırmışlardır.*

Şiddetin daha çok kimler tarafından uygulandığına ilişkin soruya her iki lisans programı öğrencilerinin de şiddetin yoğun olarak erkeklerin, psikolojik sorunu olanların, yeterince eğitim almayanların ve cahillerin uyguladığı yönünde görüş bildirdikleri ve hem fikir oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra

Hemşirelik Bölümü öğrencileri cahillerin ve akılsızların da şiddet uyguladığını belirtirken Sınıf Eğitimi Anabilim dalı öğrencileri, egosantrik kişilerin, kötü çocukluk geçirenlerin, insanlıktan çıkmış olanların ve özgüven sorunu olan kişilerinde şiddet uyguladığını belirtmişlerdir. Şiddetin nedenlerine ilişkin verilen cevaplar incelendiğinde şiddet uygulama sebebinin, kendini üstün güçlü görmek, eğitimsizlik, ataerkil toplum yapısı, özgüven eksikliği, baskı kurma gibi nedenlerinde ortak görüş sergiledikleri gözlenmiştir. Bunun yanı sıra katılımcılardan Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı öğrencileri kendini kontrol edememe, çocukluk deneyimleri, ailede alınan eğitim ve şiddeti çözüm yolu görme gibi nedenleri olduğunu öne sürerken Hemşirelik Bölümü öğrencileri bu durumun nedenlerinden birinin de asabiyet olduğunu yönünde görüş bildirdikleri gözlenmiştir.

Şiddete en çok kimlerin maruz kaldığına ilişkin katılımcı görüşleri incelendiğinde her iki grubun katılımcıları tarafından kadın ve çocukların maruz kaldıklarını yönünde görüş bildikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca katılımcılar hayvanların, zayıf-masum kişilerin ve yaşlıların şiddete maruz kaldıkları konusunda hem fikir oldukları sonucuna da ulaşılmıştır. Katılımcılar bu gruplara uygulanan şiddetin nedenleri olarak savunmasız güçsüz görünmeleri, toplumda kadına yönelik algı, toplumsal baskı acizlik ve ataerkil toplum yapısının bu durumun nedenleri olduğu noktasında ortak görüş bildirmişlerdir. Ayrıca Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı öğrencileri güçlünün zayıfı ezmesi, erkeğin toplumdaki üstün gücü ve kadın çocuk ve erkek arasındaki güç farkının bu durumun nedenleri arasında olduğunu eklerken Hemşirelik Bölümü öğrencileri ise acizlik ve boyun eğdirme gibi davranışları tanımlamışlardır. *Öğrencilerin görüşleri literatüre paraleldir. En çok kadın ve çocukların şiddete maruz kaldığı bildirilmiştir* (WHO,2013; Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet,2014; Başkale, 2015; Çınkır ve Nayır, 2018).

Şiddet uygulamak için kullanılan objeler konusunda katılımcılar orta olarak, sopa, ateşli silah, bıçak vücut uzuvları, sözlü şiddet, kemer ve kesici delici aletler konusunda yoğun olarak ortak görüşte birleştikleri sonucuna ulaşmışlardır. Toplumda görülen şiddet vakalarının nedenlerini hususunda katılımcılar, eğitimsizlik,

kendini üstün görme, bilinçsizlik, cehalet, psikolojik sorunlar, ahlaki sorunlar ve öfkeye hâkim olmama görüşünde yoğun olarak birleştikleri sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcılar tarafından toplumdaki şiddeti önlemin yolu olarak eğitim, cezai yaptırımların arttırılması, bilgilendirmek/bilinçlendirilmesi ve ailenin bilinçlendirilmesi önerilerini getirmişlerdir. Öğrencilerin fiziksel ve cinsel şiddeti çoğunlukla ifade etmeleri, toplumda bu şiddet türlerinin sıklıkla görülmesi, toplumda dikkat çekmesi ve medyada daha fazla duyurulması ile açıklanabilir (Koçöz, 2011; Güvenç, Akyüz ve Cesario, 2014; Başkale, 2015)

Araştırmamıza katılan her iki bölüm öğrencilerinin şiddet konusunda birçok boyutuyla güçlü farkındalıklarının olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca katılımcıların şiddete yönelik algılarının yüksek düzeyde ve toplumsal gerçeklerle bağdaştığı saptanmıştır. Öğrencilerin şiddete yönelik yüksek düzeyde olan algı ve farkındalıklarının şiddet karşıtı eylemsel boyuta dönüştürülmesi önerilebilir. Eylem olarak; eğitim, bilinçlendirme, mağdurların korunması, psikolojik ve iletişimsel programlar sayılabilir. Şiddetin oluşması önlemeye yönelik olarak toplumun eğitilmesi, ailenin ve çocukların korunması önerilebilir. Yasal yaptırımlara karşı yeniden düzenlemelerin yapılması ve yasaların gerekli alt yapılarının tekrar gözden geçirilmesi önerilebilir. En çok kullanılan şiddet objesinin silah olduğu sonucundan hareketle bireysel silahsızlanma konusunda yeniden düzenlemelere gidilebilir. İleriki çalışmalar için derinlemesine görüşmeler önerilebilir.

Kaynakça

Avcı Ü., Devrez B. (26.03.2006) . “Şiddetle Topyekûn Mücadele Şart”, Milliyet Gazetesi.

Başkale H. (2015). Eşinden/partnerinden şiddet gören kadınların şiddet algısı ve mağduriyet nedenleri. *TAF Preventive Medicine Bulletin*,14 (6), 468-474.

Bilginer S Ç., Çalışkan D. (2018). Çocuğu istismardan korumada yeni bir yaklaşım: Çocuk İzlem Merkezleri. *Prof. Dr. Emine AKYÜZ'e Armağan, Akademisyenlikte 50 Yıl. Çocuk Hakları, Eğitim Hukuku, Vatandaşlık Eğitimi*, 119 -127.

Carlson M., Kamimura A. (2015). Perceptions of violence against women among college students in the US, Japan, India, Vietnam, and China. *Public Policy and Administration Research*, 5(11), 82-92.

Çarıkçı H İ., Yavuz H. (2009). Mobbing (Psikolojik Şiddet) Algısı: Sağlık sektörü çalışanları üzerinde bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2(10), 47-62.

Çinkır Ş., & Nayır F. (2018). Medyaya yansıyan çocuk istismarı olaylarının değerlendirilmesi. *Prof. Dr. Emine Akyüz'e Armağan, Akademisyenlikte 50 Yıl. Çocuk Hakları, Eğitim Hukuku, Vatandaşlık Eğitimi*, 78-89.

Güleç H., Topaloğlu M., Ünsal D., &Altıntaş M. (2012). Bir kısır döngü olarak şiddet. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(1), 112-137.

Güvenç, G., Akyüz, A., &Cesario, SK. (2014). Intimate partner violence against women in Turkey: a synthesis of the literature. *Journal of Family Violence*. 29, 333-341.

Kalaycı I., Özbek Yazıcı S., &Şenkaynağı A. (2015). Yaşlı yakınlarının şiddet algısı: Süleyman Demirel Hastanesi örneği. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, (1), 22-33.

Karatay M., Karatay G., Baş N G., Baş K.(2018). Üniversite öğrencilerinin flört şiddetine ilişkin tutum ve davranışları. *STED/Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 27(1), 62-71.

Kocacık F. (2001). Şiddet olgusu üzerine. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(1), 1-7.

Koçöz R. (2011). ‘Şiddet’ üzerine!. *Ankara Barosu Dergisi*, (1), 247-257.

Larry B, C., Burke Johnson R., Turner L. A. (2015). Araştırma Yöntemleri ve Desen Analizi. (Çeviren. Ahmet AYPAY). Ankara: Anı Yayıncılık.

MEB. (2018). Öğrencilerin Şiddet Algısı. T.C. Millî Eğitim Bakanlığı. Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı.

Özerkmen N. (2012). Toplumsal bir olgu olarak şiddet. *Akademik Bakış Dergisi*, 28(1);1-19.

Özgür, G., Yörükoğlu G., Baysan Arabacı L. (2011). Lise öğrencilerinin şiddet algıları, şiddet eğilim düzeyleri ve etkileyen faktörler. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi* 2(2):53-60.

Polat, O. (2016). Şiddet. *dspace.marmara.edu.tr*.

Tatlıhoğlu K., Küçükköse İ. (2015). Türkiye’de kadına yönelik şiddet: Nedenleri, koruma, önleme ve müdahale hizmetleri. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(13), 194-209.

TÜBAV Bilim.(2015). Öğrencilerin Şiddet Eğilimi Düzeyleri ve Değer Algıları, 8(4), 1-15

Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet. (2014). T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. http://www.hips.hacettepe.edu.tr/TKAA2014_Ozet_Rapor.pdf. [Erişim Tarihi: 18.04.2018].

World Health Organization (WHO).2013. Global and regional estimates of violence against women: prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/85239/1/9789241564625_eng.pdf. [Erişim tarihi: 17.04.2018].

Yöyen, EG. (2017). Şiddet Türleri ve Kişilik Özellikleri. (PDF Download Available). Available from: https://www.researchgate.net/publication/317553029_Siddet_Turleri_ve_Kisilik_Ozellikleri [accessed Apr 18 2018].

GAZETELERDE ŞİDDET İLE İLGİLİ HABERLERİN İNCELENMESİ

Sevim GÜVEN, Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Şahizer ERAYDIN, Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Giriş

Medya, diğer adıyla kitle iletişim araçları bir toplumun varlığını sürdürmesinde ve gelişmesinde çok önemli bir role sahiptir. Bu durum medya araçlarının etkisi hayatımızda oldukça artırmaktadır. Çünkü medya ekonomik, siyasi ve sosyal işlevi olan en güçlü kurumdur. Medya bugün, yasama, yürütme ve yargıdan sonra dördüncü büyük güç olarak tanımlanmaktadır. “İnsanlara post-modern hayatlar kitle iletişim (medya) araçları ile empoze edilmektedir” (Güllüoğlu, 2012. s.65). Açıkçası medya toplumsal anlamda o kadar büyük ve kabul gören bir güç haline gelmiştir ki ne yiyeceğinden ne giyeceğine, dinden hukuka, eğitimden spora, eğlencesinden evlenmesine kadar her konuda kitlelerin algısını yönlendirmektedir. Günümüzde medya, kişinin sosyalizasyon sürecinde, dışarı ile karşılıklı etkileşimi açısından ailesi, arkadaşları, okulu, çalıştığı yer kadar önemli bir yere sahiptir. (Aydın, Yeşil Kocagözoğlu, Erel Arda, ve Gölge, 2016).

“Kişiler arası iletişime göre oldukça geniş, ayrışık ve anonim bir kitleye seslenen ve genel olarak tek yönlü bir iletişim akışı olduğu kabul edilen kitle iletişim araçları (medya); kitap, dergi, gazete, televizyon ve internet gibi araçların kullanılması yoluyla gerçekleştirilir” (Boz, 1999, s.41). “Ayrıca medya bir toplumun birbiri ve iktidar ile bağlantı kurma yoludur. Medya olay ve olguları belirli anlamlar dahilinde çerçeveye yerleştirir ve egemen sınıfın ideolojisini yayar ve meşrulaştırır” (Şen, 2012, s. 148). “Yani gerçeklik çarpıtılır ve yeniden kurulur. Haber metinleri var olan toplumsal olayların yeniden kurgulanarak üretilme sürecidir. Diğer bir deyişle medyanın kitleye ilettiği gerçeklikler bir tür yeniden inşa süreci ile egemen sınıflar, hakim toplumsal kodlar ya da hakim egemenlik ilişkileri çerçevesinde

yeniden hatırlatma işlevine dönüşmektedir” (Parlak, 2009, s.180). “Önceleri sadece kişilerin iletişim ihtiyacını karşılamak için ortaya çıkan medya zaman içerisinde hızlı bir değişime uğrayarak toplumdaki en büyük ve etkisini çok geniş kitlelere en kısa zamanda hissettiren güçlerden biri haline gelmiştir” (Bal, 2012, s.202).

Medya araçlarından en önde gelenlerinden birisi gazetelerdir. Gazeteler her gün yayımlandığı için yeni gelişmeleri yakından takip edilebilmesi, tüm kitlelere hitap etmesi, ucuz ve kolay ulaşılabilir olması, her konuda haber ve bilgi sunması nedeniyle oldukça popülerdir. Başlangıçta yalnızca politik haberleri insanlara sözel yolla iletmekteydi. İlk basılı gazetenin MÖ 59’ da Julius Ceaser zamanında günlük olayları halka duyuran Acta Diurna isimli duvar gazetesi olduğu kabul edilir. 12. Asırda Çinde, 15. Asırda Venediklilerde ve 17. ve 18. asırdan itibaren Fransa, İngiltere ve Almanya gibi ülkelerden günlük gazeteler yayınlanmaya başlanmıştır (Kumar, 2009). Her ne kadar basılı formdan internet gazeteciliğine yönelik bir evrilme söz konusu olsa da basılı gazete hala varlığını ve etkisini ciddi bir şekilde göstermektedir. Gazeteler kitlelerin düşüncesinde şekillendirmekte önemli bir enstrümandır. Bunu yanı sıra gazete güncel ve ucuz bir materyal olması sebebiyle haber vermede görevinin yanı sıra bir eğitim materyali olarak da kullanılmaktadır.

Bir gazetenin en önemli görevi haber vermektir. Haber denilince ne yazık ki günümüzde negatif haberler gelmektedir. “Haber’ denildiğinde öncelikli olarak insanların can sıkıcı olayları hatırlaması bunun somut bir göstergesidir. Fakat ilginç olansa insanların darp, cinayet, tecavüz ya da kaza gibi haberleri ne denli can sıkıcı buluyor olsalar da bu haberlere kayıtsız kalmamaları ve içeriklerini merak etmeleridir” (İşleyen, 2015, s.485). Bu nedenle gerek gazete gerekse televizyon haberleri bu tür konulara oldukça fazla yer vermektedir. Alan yazında şiddet, istismar ile kadın ve çocuk haberlerine ilişkin birçok çalışmanın yapıldığı tespit edilmiştir. (Arslan ve Koca, 2006; Altun, ve Gencil Bek, 2013; Lindsay-Brisbin, DePrince, Welton-Mitchell, 2014; Şaşman Kaylı, 2014; Yeğen, 2015; Aydın ve ark., 2016; Karaca, Ünsal Barlas, Öngün, Can Öz, ve Korkmaz, 2017). “Kadın ve medya

ilişkisi ana ekseninde, kadının medyadaki temsili ile ilgili çalışmalar 1970’lerde feminist hareketlerin ivme kazandığı dönem sonrasına tekabül etmekle birlikte, kadına yönelik şiddeti özendirici haber/yayın ve basın organlarına düşen sorumluluk konusuna eğilen araştırmalar yine 1980 ve sonrası dönemde yoğunlaşmaktadır” (Tekeli, 2016, s.130). “Gazeteler, kadına yönelik şiddet haberlerinde kullanılan dil ve sunulan fotoğraflar aracılığıyla, toplumun kadına bakışının niteliği hakkında fikir vermektedir. Bu tür haberlerin verilmiş biçimi, kadının temsil edilmiş şekli, cinsiyetçiliğin yeniden üretilmesinde ve toplumsal alanda kabul görmesinde önemli bir araç olmaktadır” (Altun, Gencil Bek ve Esen Altun, 2007; Aydın vd. 2016; Yağbasan, Barut, 2018). Karaca ve ark. (2017) internet ortamında yayınlanan üç yıllık gazeteleri inceledikleri çalışmalarında kadınların %49,8’inin eşleri tarafından şiddete uğradıkları, %88,5’inin fiziksel şiddete maruz kaldıklarını bulmuşlardır (Karaca ve ark. 2017).

Günümüzde gazete haberlerinde yer verilen önemli aktörlerden biride çocuklardır. Gazetelerde farklı konularla gündeme gelse de özellikle gündemi meşgul eden konuların başında ne yazık ki çocuk istismarına ve ihmaline yönelik haberlerin geldiği görülmektedir (Terzi ve Özbay, 2014; Levent, 2014). Çakmak ve ark.,(2017) gazetelerdeki çocuk haberlerine ilişkin yaptıkları inceleme ile kız çocukların erkeklerden üç kat fazla şiddete maruz kaldığını ve çocukların en fazla cinsel ve fiziksel şiddete maruz kaldığını bulmuşlardır (Çakmak, Çapar, Konca ve Korku, 2017). Bu nedenle çeşitli disiplinlerce gazetelerde farklı boyutları ile çocuk haberlerinin incelenmesine yönelik çalışmaların yapıldığı görülmektedir.

Bu çalışmanın amacı tirajı yüksek gazetelerde yer alan şiddet haberlerinin incelenmesi ve medyanın haberleri sunum biçiminin toplumsal etkisini belirlemektir.

Materyal ve Metot

Çalışma deseni

Gazetelerdeki şiddet içerikli haberleri inceleyen bu çalışma fenomenoloji deseni üzerinde kurgulanmıştır. “Nitel araştırmanın

önemli yaklaşımlarından biri olan fenomenoloji bir fenomenin bireylerin ya da belirli bir grup deneyimi açısından tanımlanmasıdır. Bu bağlamda sevdiğiniz birinin ölmesi, bir toplantı, bir hastalık ya da şampiyonluk ligi maçının kazanılması gibi spesifik duygularla ilgilenir” (Christense, Johnson ve Turner, 2015, s. 408).

Çalışma grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, Habertürk, Hürriyet, Sabah, Sözcü gazetesi olmak üzere tirajı yüksek dört gazete oluşturmaktadır. Araştırma 15 Ocak 2018 -28 Şubat 2018 tarihleri arasında 45 gün boyunca adı geçen gazetelerde yer alan haberlerin incelenmesini kapsamaktadır. Araştırmada sadece Türkiye’de vuku bulan ve kişinin bir başka kişiye yönelik uyguladığı şiddet eylemlerine yönelik haberler analiz edilmiştir. Yurt dışında meydana gelen, hayvanlara ilişkin (eziyet, öldürme vb.), kişinin kendisine yönelik (İntihar vb.), toplumsal şiddet haberleri çalışmaya dahil edilmemiştir.

Verilerin toplanması ve analiz

Çalışma verileri doküman analizi yoluyla elde edilmiştir. Verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Gazete incelemeleri için geliştirilmiş olan form dikkate alınarak analiz edilmiştir. Bunun için çeşitli değişkenler belirlenmiştir. Değişkenler haberlerin veriliş şekli, (olay, öykü, spot), olayın gerçekleştiği mekan, mağdur ve fail tanımı, mağdurun yakınlık derecesi, şiddetin türü, mağdura/faile yönelik kullanılan sıfatlar, mağdur için mahkeme tarafından verilen karar vb. şeklinde incelenmiştir. Veriler frekans olarak sunulmuştur.

Bulgular ve Yorum

Şiddete yönelik haberlerin genel değerlendirilmesi.

15 Ocak 2018 -28 Şubat 2018 tarihleri arasında 45 gün boyunca, Habertürk gazetesinde 124, Hürriyet gazetesinde 87, Sabah gazetesinde 84 ve Sözcü gazetesinde 119 şiddet haberi yer almış olduğu tespit edilmiştir. Gazetedeki haberler incelendiğinde 393 haberin başlığı ile uyumlu 25 haberin konu ve başlık arasında

uyumsuz olduğu tespit edilmiştir. Gazetelerde 232 haberin olay olarak, 143 haber spot ve 40 haber öykü olarak sunulmuştur. Haberler incelendiğinde 215 cinayet haberine yer verildiği gözlenmiştir. Cinayet sebebin genellik kıskançlık, namus, alacak verecek gibi nedenlere gerçekleştiği bulgusuna ulaşılmıştır.

Araştırmada 146 silahlı şiddet eylem haberi tespit edilmiştir. Bu haberlerin 122 sinde cinayetlerin silah ile gerçekleştirildiği bulgusuna ulaşılmıştır. Bu saldırıların 26'sı silahlı saldırı ve yaralanma şeklinde gerçekleştirilmiştir. Bıçak ile işlenen 53, boğma yoluyla 13, gömerek 10, darp ile (4.5 aylık bebek) 10, sert cisimle vurarak üç, odunla iki, taşla vurarak bir cinayet, kemer ile bir haberi tespit edilmiştir. Araştırmada cinayete kurban gidenlerin yaş aralığı dört buçuk aylık bebek ile 86 yaş aralığında değişmektedir. Cinayet işleyenlerin yaş aralığı ise 16 yaşında erkek ile 76 yaş arasında değişmektedir.

Yine çalışmada 56 cinsel saldırı vakası tespit edilmiştir. Cinsel saldırıya maruz kalanların yaş aralığı dört yaşındaki kız çocuk ile 74 yaşında kadın şeklinde değişmektedir. Cinsel istismar vakalarının tümü erkekler tarafından gerçekleştirilmiştir. Haberler incelendiğinde kadına yönelik şiddet haberlerinin oldukça fazla olduğu görülmektedir.

Şiddet eylemlerinin 121'i evde, 95'i sokakta, 25'i ormanlık ve kırsal alanda, 24'ü belirtilmemiş alan, 20'si okulda, 24'ü inşaat alanında, 13'ü hastanede, 10'u toplu taşıma aracında, sekizi bakkalda, altısı apartmanda, beşi işyerinde, dördü gece kulübünde, dördü telefonda, dördü kokoreççide, üçü AVM'de, üçü kafede, üçü markette, ikisi mahalle parkında ikisi kreşte ikisi kasap dükkanında, biri pizzacıda, biri cezaevinde, biri çöpe atma yoluyla, biri trafikte, biri demirci atölyesinde, biri fırında, biri kuruyemişçide, bir otoparkta gerçekleşmiştir.

Şiddet eylemlerin 41'i koca ve eski eşi (kocas) tarafından, 22 vaka babalar tarafından, cinayet ve taciz şeklinde gerçekleştirilmiştir. Ayrıca olayların 36'sı sevgili ve eski sevgili, 22'si belirsiz kişilerce, 12'si genç akranlarca, 11 komşu tarafından, dokuzu iş ortakları tarafından, dokuzu öğretmenler tarafından, dokuz eş (kadın) tarafından, sekizi erkek evlat, beşi üvey anne tarafından,

beşi çalışanları tarafından, dördü polis tarafından, dördü kardeş tarafından, dördü maskeli saldırganlarca, dördü şoförler tarafından, biri kız evlat, ikisi cami imamı tarafından, ikisi doktor tarafından, ikisi hasta yakını tarafından, ikisi emlakçı tarafından, biri şoför tarafından, ikisi parti eski yönetim kurullu üyesi, bir vali, bir göç idaresi yetkilisi, bir mobilyacı tarafından olaylara ilişkin haberlere yer verilmiştir. Karaca ve ark. (2017) İnternet ortamında yer alan üç yıllık gazeteleri inceledikleri çalışmalarında Kadınların %49,8'inin eşleri tarafından şiddete uğradıkları, %88,5'inin fiziksel şiddete maruz kaldıkları tespit edilmiştir. İlgili alışma bulguları bu çalışmanın bulguları ile örtüşmektedir (Karaca ve ark.,2017)

şiddet vakalarında faile yönelik olarak; canı (2), canı anne (1), canı koca (1), katil evlat (4), katil zanlısı (3), üvey anne (3), saldırgan (3), şüpheli (2) , apartman yöneticisi (4) katil baba (4), şizofren (3), işsiz (1) gibi tanımlamaların yapıldığı görülmüştür. Maktul veya mağdur için, anne, tahlisiz kadın, üniversiteli genç, hamile eş gibi tanımlamalar yapılmıştır.

şiddet haberlerinde 172 vakada tutuklama, 53 vakada gözaltı, 15 vakada adliyeye sevk, 11 vakada intihar ve intihar girişimi, 13 vakada dava devam ediyor, 13 vakada serbest bırakılma, 9 vakada soruşturma, 7 vakada arama çalışması şeklinde failin durumu tanımlanmıştır.

Gazete haberleri incelendiğinde 52 fotoğrafın buzlandığı, 125 haberde fotoğrafın vesikalık olduğu, 39 haberde hiç fotoğraf verilmediği, 34 fotoğrafta olay yerinin, 17 haberde olayın görüntülerine yer verildiği bulgusuna ulaşılmıştır.

Öneriler

Gazetelerde yer alan haberlerin davaların seyrini etkilemeyecek, diğer insanları özendirmeyecek şekilde verilemesi önerilebilir. şiddet içerikli haberlerin Mağdurun ve ailesini korunmayı gözeten, toplumu bilinçlendirmeye yönelik ve gerçeklere odaklı olarak verilmesi önerilebilir.

Gazete haberlerinden magazinsel yorumdan kaçınılmalı, bireysel silahlanma konusunda düzenleme yapılmalı ve mevcut duruma ilişkin tedbir alınmalı. Haberlerde şiddete hafifletici neden olmasına yol açacak (boşanmış, şizofren, işsiz) gibi sıfatlar kullanılmamalı. Haberlerde fotoğraf ya buzlu olmalı ya da hiç verilmemeli. Haber spot şeklinde sunulmalı. Mağdurun özel yaşam ile ilgili bilgi verilmemeli.

Bu çalışmada sadece ülke içinde ve kişilere başkaları tarafından uygulan şiddet haberleri incelenmiştir. Hayvanlara, kişinin kendine yönelik, toplumsal olaylara ve dünyadaki şiddet haberlerine ilişkin derinlemesine çalışmalar yapılabilir.

Kaynaklar

Arslan, B., Koca, C (2006) Kadın sporcuların yer aldığı günlük gazete haberlerinin sunum biçimine dair bir inceleme. *Spor Bilimleri Dergisi*, 17(1), 01-10.

Aydın B N., Yeşil Kocagözoğlu S., Erel Arda Ö., Gölge Z B. (2016). Basında kadına yönelik şiddet haberlerinin ele alınmış biçimlerinin karşılaştırılması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 19 (Özel Sayı), 64-72.

Altun A., Gencil Bek M.(2013) Haberlerde aile içi şiddetin temsili. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 2(13), 1-34.

Altun, A., Gencil Bek, M., Esen Altun, E. (2007). Aile içi şiddet haberlerinin üretim süreci ve medya profesyonelleri. *İletişim Araştırmaları*, 5(2), 9-61.

Bal, M. (2012). İmaj ve Önyargı Faktörünün Gazete Haberlerine Etkisi.

Boz, H, A. (1999). Kitle iletişim araçları ve suskunluk sarmalı, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 32(1) 42-48 http://dergiler.ankara.edu.tr/detail.php?id=40&sayi_id=127.

Christensen, L. B., Johnson, R. B., ve Turner, L. A., (2015). Araştırma Yöntemleri. Desen ve Analiz.(Çeviren: Ahmet Apay). Ankara: Anı Yayıncılık.

Çakmak, C., Çapar,H., Konca, M., Korku,C. (2017). Bir halk sağlığı sorunu olarak çocuklara yönelik şiddet: Gazete haberleri üzerinden bir araştırma. <https://www.researchgate.net/publication/320740548>.

Güllüoğlu, Ö. (2012). Bir kitle iletişim aracı olarak televizyonun popüler kültür ürünlerini benimsetme ve yayma işlevi üzerine bir değerlendirme. *Global Media Journal: Turkish Edition*, 2(4)<http://globalmediajournaltr.yeditepe.edu.tr/makaleler/GMJ4.sayiBahar2012/pdf/Gulluoglu.pdf>.

İşleyen, Ş. (2015). Şiddet haberlerindeki “mağdur kadın” miti üzerine gösterge bilimsel bir inceleme: “habertürk gazetesi ş.e. cinayeti örneği”. *Global Media Journal TR Edition*, 6 (11) , 478-496.

Karaca, S., Ünsal Barlas, G., Öngün, E., Can Öz, Y., Korkmaz, G. (2017). Gazetelerde bulunan kadına yönelik şiddet haberlerinin incelenmesi. *JAREN/Hemşirelik Akademik Araştırma Dergisi*, 3(3), 137-144.

Kumar, D. (2009). Newspaper reading among college students in development of their analytical ability. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Lovely Professional University Phagwara, Phagwara.

Levent, F. (2011). Günlük gazetelerde üstün yetenekli çocuklara yönelik haberlerin incelenmesi. *Bildiriler Kitabı*, 321.

Lindsay-Brisbin,J., DePrince A P., Welton-Mitchell, C. (2014). Missed opportunities: newspaper reports of domestic violence. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 23(4), 383-399.

Parlak, İsmet (2009) Türk Yazılı Basınında Batılı Kimliğin İnşası: Karikatür Krizi Örneği. Medyada Gerçekliğin İnşası: Türk Medya Söylemine Eleştirel Bir Bakış, Ed. İ. Parlak, ss. 179-226. Konya: Çizgi Yayınevi.

Şaşman Kaylı, D. (2014). Türkiye’de yazılı basında parlamentodaki siyasi partilerin kadın politikalarının temsili: 2011 genel seçimleri üzerine bir inceleme. *Journal of Yasar University*, 9(36), 6261-6380.

Şen, A. F (2012) Toplumsal hareketler ve medya: Wall Street işgalinin medyada temsili. *Yeditepe University Global Journal*, 2(4), 126-154.

Terzi, S., Özbay, Y. (2014). Çocuk istismarı ile ilgili gazete haberlerinin istismarın türü, istismarcı ile mağdurun cinsiyeti ve bağlam açısından incelenmesi. *Journal of Turkish Educational Sciences*, 12(2).

Tekeli, E.S. (2016). Kadın cinayetlerinin haberleştirilmesi bağlamında medya etiğini yeniden tartışmak: Habertürk gazetesi örneği. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi (AKAR)*, 1(1), 129-142.

Yağbasan, M., Barut, M. (2018). Medyanın cinsiyetçi söyleminde anomik ve dikotomik unsurlar: Ayşegül Terzi örneği. *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 5(15), 1-18.

Yeğen, C. (2015). Çocuk cinayeti haberlerinin Türk yazılı basınında sunumu: Posta Gazetesi örneği. *Global Media Journal TR Edition*, 5 (10), 363-384.

ŞİDDET OLGUSUNA YÖNELİK TOPLUMSAL FARKINDALIK OLUŞMASINDA KAMU SPOTLARININ ROLÜ

Taşkın ERDOĞAN, Gümüşhane Üniversitesi

Hatice Nur YILDIZ, Atatürk Üniversitesi

Giriş

Toplumda artan şiddet olayların sebepleri sorgulandığında günümüz teknolojisi ile birlikte sosyal ilişkilerde belirleyici bir etken olarak kitle iletişim araçlarının öne çıktığı görülmektedir. Özellikle son yıllarda internet teknolojisi ile birlikte etkileşimsel bir ivme kazanan medya iletilerinin, şiddeti sıradanlaştırdığı ve yaygınlaştırdığına yönelik çeşitli eleştiriler gelmektedir. Gerek program içerikleri gerek haber metinleri bu algıyı güçlendirmektedir. Olumsuz bir bakış açısı ile medyaya yönelik bu eleştirilere karşın medyanın etkin olan bu gücü şiddet eylemini engelleyici bir araç olarak da toplumsal farkındalık oluşturma ve bir misyon yüklenmesi noktasında özellikle kamu spotları sosyal devlet olma ilkesinin bir gereği olarak diğer dünya ülkelerinde olduğu gibi ülkemizde de yayınlanmaktadır. Bu çalışma kapsamında şiddet eyleminin bireyde ve toplumda oluşmasını önleyici bir unsur olarak çekilen ve medya aracılığı ile kitlelere ulaştırılan şiddete yönelik içerikleri bulunan beş kamu spotu incelenecektir. Özellikle sosyal hayatta oluşturduğu farkındalığı analiz etmek için bu filmler Youtube kanalı üzerinden ele alınacaktır. Böylece isteğe yönelik olarak takip edilen bir yeni medya kanalı aracılığı ile bu filmlere yönelik beğeni beğenmeme, paylaşma ve yapılan yorumların niceliksel ve niteliksel çözümlemesi ile toplumda bıraktığı etki tespit edilmeye çalışılacaktır.

Şiddetin Kavramsal Çerçevesi

İnsanlığın başlamasıyla kardeşler arasında görülen şiddet, günümüze gelene kadar neredeyse her alanda görülmektedir. Toplumsal ilişkilerde gerek sosyoekonomik gerekse psikolojik nedenler bağlamında var olan şiddet algısının hayatın içinde ne

yazık ki varlığı gözlemlenmektedir. İlk çağlarda insanların kendilerini vahşi doğaya karşı korumaları için icat ettikleri kesici aletler, taşlar veya sopalar onların silahları olmuştur. İnsanlar hem korunmak için hem de yiyecek bulmak için şiddete başvurmak zorunda kalmışlardır. İlk mağara resimlerinde yer alan savaşçı figürleri şiddetin eski zamanlarda da görüldüğünü göstermektedir. Toplumların sahip olduğu mitolojik öykülerde de şiddet unsurları yer almaktadır (Toker, 2014:1).

Türk Dil Kurumu'na göre şiddet,1. bir hareketin, bir gücün derecesi, yeğinlik, sertlik 2. Hız, 3. Bir hareketten doğan güç, 4. Karşıt görüşte olanlara kaba kuvvet kullanma, 5.Kaba güç, 6. Duygu veya davranışta aşırılık şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2018). Michaud'a göre, "Bir karşılıklı ilişkiler ortamında taraflardan biri veya birkaçı, doğrudan veya dolaylı, toplu veya dağılmış olarak, diğerlerinin bedensel bütünlüğüne veya törel (ahlaki/moral/manevi) bütünlüğüne veya mallarına veya simgesel, sembolik ve kültürel değerlerine, oranı ne olursa olsun zarar verecek şekilde davranırsa orada şiddet vardır." (akt. Işıker, 2011:6). İnsanların yaşamında olumsuz etkiye sahip olan bu kavramı Dünya Sağlık Örgütü (WHO: 2002:80) şu şekilde ifade etmektedir: "fiziksel güç veya iktidarın kasıtlı bir tehdit veya gerçeklik biçiminde bir başkasına uygulanması sonucunda maruz kalan kişide yaralanma, ölüm ve psikolojik zarara yol açması ya da açma olasılığı bulunmasıdır" (akt. Polat, 2016: 16). Şiddet, adam öldürme, yaralama, sakat bırakma gibi hem fiziksel hem de ruhsal zarar veren her türlü davranışı içeren bir kavramdır (Özerkmen, 2012:5). Şiddet, bireyde fiziksel ve ruhsal bir iz bırakan baskıdır (Gökkaya, 2011: 103). Saldırganlık ve şiddet aynı anlamda kullanılmasına rağmen, şiddet, kin, nefret, öfke gibi duyguları esas alarak daha zarar verici bir saldırganlık hali olarak ifade edilmektedir (Işıker, 2011: 8). Şiddet hakkında yapılan tanımlar göz önünde bulundurulduğunda şiddetin sahip olduğu özellikler şunlardır (Karlı, 2016: 66):

- Şiddet bilerek ve isteyerek kötülük yapma isteği barındıran bir davranıştır.
- Bireyin başka bir bireye, toplumun başka bir topluma uyguladığı gibi kendi kendine de yapılan eylemlerdir.

- Şiddet sadece dayak, tekme gibi fiziksel şiddet olarak değil sözlü ve psikolojik olarak da görülmektedir.
- Şiddet hakkındaki düşünceler, zaman, mekân ve kültüre göre değişiklik gösterebilmektedir.

Bu tanımlamalardan yola çıkıldığında insanlığın var olduğu günden itibaren şiddet olgusunun hayatın içerisinde çeşitli sebeplerle ve farklı şekilleri ile varlığı gözlemlenmektedir. Kimi zaman dayak ve tokat gibi fiziksel olarak kimi zaman alay etme, küçümseme ve mobing gibi psikolojik olarak çeşitli şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Şiddetin özünde karşı tarafa görünecek veya görünmeyecek bir şekilde zarar vermek yatmaktadır. Şiddet hem şiddete maruz kalan kişi de hem de maruz kalan kişinin yanında olan onu seven ailesi, çocukları, dostları ve tüm sevenlerinde de derin izler bırakabilmektedir. Şiddet, sadece bir kişiyi değil çevresindeki herkesi etkileyen yıkıcı bir eylemdir. Bu nedenlerden dolayı şiddet kavramının her zaman olumsuz bir anlam taşıdığı düşünülmektedir.

Şiddet olgusu sadece bir şekilde veya sadece belirli gruptaki insanlarda görülmemektedir. Şiddete uğrayan kişiler göz önüne alındığında şiddet şekilleri on başlık altında gruplandırılmaktadır (Polat, 2016: 16):

- Kadına yönelik şiddet
- Çocuğa yönelik şiddet
- Yaşlıya yönelik şiddet
- Yaşlılar arası şiddet
- Kardeşler arası şiddet
- Sevgili şiddeti
- Engelli insanlara yönelik şiddet
- LGBT şiddeti
- Mültecilere yönelik şiddet
- Kişinin kendine yönelik uyguladığı şiddet

Şiddet denildiğinde ilk akla gelen fiziksel şiddet olmasına rağmen şiddet çok farklı şekillerde görülmektedir. Şiddet türleri açısından ise beş grup altında toplanmaktadır (Güneri Yöyen, 2017: 37; Polat, 2016:31; Ünal, 2005:86) :

- Fiziksel şiddet: Fiziksel şiddet başlığı altında dayak atma, yakma gibi davranışların yer almaktadır.
- Sözlü Şiddet: Sözlü bir şekilde hakaret ederek veya alay ederek güveni kırarak hareketlerde bulunmaktır.
- Ekonomik şiddet: Kişinin parasına el konulması veya çalışmasını izin verilmemesi gibi eylemleri içermektedir ve genellikle yaşlıların maruz kaldığı şiddet türüdür.
- Cinsel şiddet: tecavüz ve taciz gibi seksüel eylemleri içermektedir.
- Duygusal şiddet: Aşağılama, cezalandırma, eleştirme, sevgi göstermeme gibi duygusal yönlü eylemleri içermektedir.

Geçimsizlik nedeniyle ortaya çıkan boşanma isteği veya boşanma sonucu, eşler arasında sadakatsizlik veya aldatma olayları, okulda yaşanan gerginlik, başarısızlık, disiplin cezaları, kıskançlık, intikam, dedikodu, ekonomik açıdan yoksulluk, işsizlik, karşılıksız aşk, saplantılı aşk şeklindeki aşk ilişkileri, aileler arasında görülen kan davaları, futbol fanatıklığı, uyuşturucu veya alkol gibi maddelerin kullanımı, silah ve kesici aletleri taşıma yaygınlığı, oç alma veya cezalandırma gerekçesiyle kişinin kendi adaletini kendi sağlama isteği ve kişilik veya psikolojik rahatsızlıklar şiddetin ortaya çıkmasına etkili rol oynayan faktörlerden bazılarıdır (Kızmaz, 2006: 251-254). Şiddet, cinsiyet (kadın olmak), maddi yetersizlik, kötü alışkanlıklar, ruhsal hastalıklardan vb. etmenlerden dolayı meydana gelmektedir. Şiddet en çok kadınlara uygulanmaktadır (Gökkaya, 2011: 103). Şiddet olayları giderek büyümektedir ve önüne geçilemeyen bir tehlike olarak karşımıza çıkmaktadır (Page ve İnce, 2008: 82). Adalet Bakanlığı tarafından yapılan araştırmaya göre ise 2010 yılında yapılan araştırmaya göre kadın cinayetleri son 7 yılda %1400 artmıştır. Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından ve Jandarma Komutanlığı tarafından yapılan araştırmaya göre ise 2010 yılının ilk 7 ayında 226 kadın öldürülmüştür (Karal ve Aydemir, 2012: 24). 2017 yılında Kadın Dayanışma Merkezine başvuru yapan kadınların bilgileri şu şekildedir:

85%'i (309 kadın) hakaret; bedeninin, becerilerinin, aşağılanması; bağırma; giyiminin, kiminle görüşeceğinin, nereye gideceğinin kontrol edilmesi ve bunlar üzerinden baskı kurma;

kendisine veya yakınlarına zarar vermekle tehdit etme; çocuklarını göstermemekle tehdit etme; şiddet nedeniyle yine kadını suçlama gibi farklı biçimlerde psikolojik şiddete maruz bırakıldığını beyan etti. Psikolojik şiddete maruz kalan kadınların 44%'ü (161 kadın) aynı zamanda fiziksel şiddete de uğradı. Kadınların 50%'si (182 kadın) fiziksel şiddete maruz bırakıldı. Fiziksel şiddete maruz kalan kadınların 55%'i resmi nikâhli evli kadınlardı. Kadınlar arasında hamileyken maruz bırakıldığı fiziksel şiddet nedeniyle erken doğum yapan, doğum sonrasında fiziksel veya zihinsel engel oluşma ihtimali nedeniyle çocukları düzenli doktor kontrolüne ihtiyaç duyanlar vardı. Başvuru yapan kadınların 45%'ine (164 kadın) erkekler evin giderlerini ve çocukların ihtiyaçlarını karşılamayarak; mahkemenin belirlediği nafakayı ödemeyerek; kadının ve çocukların yaşadığı evin elektrik, su ve gaz aboneliklerini kapatarak; kadının haberi olmadan evdeki eşyaları satarak; aileyi ilgilendiren ekonomik kararları tek başına alarak; kendi adına veya kadının adına yüklü miktarda kredi çekip borcu ödemeyerek; kadının işe gitmesini engelleyerek ekonomik şiddet uyguladı. Ekonomik şiddete maruz kalan kadınların 59%'i resmi nikâhli evli kadınlardı. Merkeze başvuran kadınların 18%'i (65 kadın) istemediği yerde, zamanda, biçimde cinsel ilişkiye zorlama; cinsel içerikli tekliflere, görsellere, sözel veya fiziksel hareketlere maruz bırakma gibi biçimlerde cinsel şiddete maruz bırakıldı. Cinsel şiddete maruz bırakılan kadınların 13%'ü (47 kadın) aynı zamanda psikolojik şiddete; 9%'u (31 kadın) ise aynı zamanda fiziksel şiddete maruz bırakıldı (Kadın Dayanışma Merkezi, 2017).

Şiddet Unsurunun Medyada Temsili Ve Etkileri

Günümüzde insanlar ulaşmak istedikleri tüm bilgilere medya aracılığıyla kolaylıkla ulaşabilmektedir. Medya sayesinde insanlar ekonomik, politik ve toplumsal tüm gelişmeleri zamanında takip edebilmektedir. Tek taraflı iletişim özelliği taşıyan medya aracılığıyla insanlar her gün fazla sayıda mesaja ve habere maruz kalmaktadır. Medya, yer verdiği haberler sayesinde insanların ülkelerindeki olaylardan haberdar olmasında ve ilettiği mesajlar aracılığıyla da bireylerin fikirlerini değiştirme, tutum değişikliği yaratma konusunda da önemli rol oynamaktadır (Gökulu ve Hosta, 2013: 1838). Televizyonda yer alan şiddet eylemlerinin insanlar

üzerindeki etkiler hakkında yapılan çalışmalar dört temel teori üzerinde durmaktadır (Rigel, 1995: 215 akt. Aydemir, 2014: 168);

Katharsis(Arınma)Teorisi: Katharsis teorisine göre, televizyonda yer alan şiddet sahneleri insanların içinde bulunan saldırganlık dürtülerinin dışa vurulması ve azaltılmasını sağlamaktadır.

Saldırgan Örnekler Teorisi: Saldırgan örnekler teorisine göre, televizyonda izlenen şiddet sahneleri bireyin içinde var olan şiddet eğilimini hızlandırmaktadır.

Takviye Saldırganlık Teorisi: Takviye saldırganlık teorisine göre, şiddete eğilimi olan saldırgan bir kişinin izlediği şiddet içerikli sahneleri gerçek hayatta da uygulaması için deneyim olarak görmektedir.

Deneysel Öğrenme Teorisi: Deneysel öğrenme teorisine göre, bireyler televizyonda verilen şiddet eylemlerini izleyerek bu tür eylemleri öğrenmektedir. Bu teorinin önerdiği fikirler özellikle küçük yaşlarda olan çocuklar için daha görülebilmektedir.

Medya ve şiddet arasındaki ilişki incelendiğinde şiddet olayının medyada yer edinme sıklığı ile o toplumda şiddet görülme ihtimalinin de yoğunluğunun doğru orantıda olduğu düşünülmektedir. Özellikle yediden yetmişe herkes tarafından kullanılan televizyonlarda yer alan şiddet haberleri veya dizilerde verilen şiddet sahneleri toplumda şiddet eğilimini tetiklemektedir. Şiddet temalı haber veya diziler bireylerin toplumu daha acımasız bir yer olarak algılamasına ve bunun sonucunda da kaygı ve tedirginliğin artmasına neden olmaktadır. Diğer yandan dizilerde sevilen karakterlerin veya kahramanların saldırgan tavırları, bu tür davranışları makul görmeye yönlendirmekte ve taklit edilmesine neden olmaktadır (Güleç vd., 2012: 120-121).

Ünlü ve vd. (2009: 98-104) yaptıkları çalışmada Ekim 2007 - Mart 2008 tarihleri arasında Yaprak Dökümü, Asi, Binbir Gece, Elveda Rumeli, Kara Yılan, Dudaktan Kalbe, Kavak Yelleri dizilerini şiddet açısından incelemişlerdir. Bu dizilerin neredeyse hepsinde şiddet sahnelerinin olduğu, daha çok fiziksel şiddetin yaşandığı görülmüştür. İnceledikleri dizilerde şiddetin erkekler tarafından

onaylandığı, şiddet uygulayan tarafın herhangi bir şekilde cezalandırılmadığı ve şiddete maruz kalan bireylerin ise sessiz kalmaları sonucuna ulaşmışlardır. Bu durumun ise kadına yönelik şiddetin toplum tarafından normal ve sıradan bir olay gibi algılanmasına neden olduğu şeklinde yorumlamışlardır. Erdoğan, Ekşi ve Tektaş (2012: 110) yaptıkları çalışmada televizyonda yayınlanan mafya dizilerinde şiddet içerikli sahnelerin toplumda şiddete karşı duyarsızlaşmaya ortam hazırladığı, çocuklarda saldırgan davranışların arttığı ve saldırgan karakterleri rol model alma gibi bir eğilim olduğu sonucuna varmışlardır.

Örneğin ülkemizde yayınlanan en uzun soluklu dizilerden biri olan Kurtlar Vadisi dizisinde kahraman olarak gösterilen Polat Alemdar, zayıfların yanında olan, vatanını çok seven, onurlu bir insan olarak gösterilmektedir. Fakat dizide Polat Alemdar, düşmanlarına karşı acımasız ve zalimdir. Düşmanlarına karşı her türlü şiddete başvuran ve bunu da makul olarak gören bir karakterdir. Polat Alemdar ve arkadaşları, Ersoy Uluğbey karakterine birçok kez balta ile vurup daha sonra camdan atmaları ve Kibritçi karakterini canlı canlı yakmaları dizide gösterilen şiddet sahnelerinden bazılarıdır. Bu durum ise şiddetin toplum tarafından desteklenen bir karakter tarafından meşrulaştırılmasını sağlamaktadır. Özellikle gençlerin rol model olarak kabul ettikleri bir karakter olan Polat Alemdar'ın şiddet uygulaması, gençleri şiddete yönlendirmektedir (Işıker, 2011: 94). Ayrıca gündüz kuşağında yayınlanan Müge Anlı ile Tatlı Sert programında, cinayetler, kaçırılmalar ve kayıplar gibi şiddet eğilimli olaylar işlenmektedir. Programda işlenen bir cinayet en ince detayına kadar anlatılmaktadır ve bu durum ise insanların içinde buldukları topluma korkak gözle bakmalarını ve her an şiddete maruz kalacakları hissini oluşmasına sebep olabilmektedir (Işıker, 2011: 106).

İlk kitle iletişim araçlarından olan gazeteler ilk olarak cinayet haberlerini işlemiştir. Gazetenin ortaya çıkmasına zemin hazırlayan Aristokrasi ve Burjuvazinin haber mektuplarında cinayet olayları yer almaktadır (Özer, 2010: 11 akt. Yıldırım ve Dudu, 2014: 30). Yazılı iletişim araçlarından olan gazeteler ise tirajlarını artırmaları açısından halkın ilgileneceği haberleri

yapmaktadır. Halkın psikolojisinde derin izler bırakmasından dolayı şiddet haberlerine yer verilmektedir. İşlenen suçun etkisi ile haber yapılma oranı aynı derecededir. Yapılan şiddet haberleri suç yöntemini öğretmek, suçluya fazla ceza verilmediği yani adaletin yetersiz kaldığını göstererek suçu hafifletmek, bu tarz şiddetleri heyecanlı bir eylem olarak görülmesine zemin hazırlamaktadır (Gökulu ve Hosta, 2013:1839). Gökulu ve Hosta (2013) tarafından yapılan çalışmada 2005-2008 yılları arasında Hürriyet ve Sabah gazeteleri şiddet haberlerini 3. Sayfada, posta gazetesi ise 5. Sayfada yoğun bir şekilde vermesine rağmen ayrıca ilk sayfada da bu tarz haberlere yer verdiği görülmektedir. Ayrıca aynı çalışmada şiddet haberlerinin bu üç gazetede şiddet kelimelerini kullanarak ve olayı çok detaylı şekilde anlatarak duygusal yönüne ağır bastırdıkları sonucuna varmışlardır (Gökulu ve Hosta, 2013:1847) . Medyada yer alan haberlerin kıskanç koca cinayeti, namus cinayeti şeklinde başlıkların atılması ve dizilerde çok sinirli karakterlere yer verilmesi şiddetin normal şekilde algılanmasına ve yaygınlaşmasına neden olmaktadır (NTV, 2018).

Sinemanın geçmişinde de şiddet sahnelerinin yer aldığı filmler görülmektedir. 1902 yılında Melies tarafından yapılan La Voyage Dans La Lune (Ay'a Yolculuk) filmi, insanların şemsiye ile Ay'da yaşayan canlıları öldürmesi, Ay'daki canlıların ellerinde kesici aletlerle insanları kovalaması şiddet sahnelerinden bazılarıdır. 1903 yılında Porter tarafından yapılan The Great Train Robbery (Büyük Tren Soygunu) filminde ise silahlı çatışma ve cinayet sahneleri yer almaktadır (Toker, 2014: 2). Yeşilçam filmlerinde Sezercik serisinin öksüz filminde, Cüneyt Arkın'ın yer aldığı Hakanlar Çarpışıyor ve Kara Murat gibi filmlerde şiddet, kavga, dövüş, ölüm sahnelerine yer verildiği bilinmektedir. Yeşilçam filmlerinde konu olan zengin kız- fakir erkek konusu ise duygusal şiddet olarak düşünülebilmektedir. Mahsun Kırmızıgül tarafından yapılan Güneş'i Gördüm filminde ise LGBT bir bireyin yaşadığı fiziksel, duygusal ve psikolojik şiddet görülmektedir. Son zamanlarda yayınlanan Eşkuya Dünyaya Hükümdar Olmaz isimli dizide de Hakkı karakterinin iple boğulma sahnesi ve Hızır karakterinin yine yer aldığı birçok öldürme sahnesi de fiziksel şiddeti içermektedir. Öyle Bir Geçer Zaman ki dizisinde Ali Kaptan karakterinin eşine ve çocuklarına uyguladığı fiziksel şiddet

ve psikolojik şiddet ise Türk dizilerinde gösterilen şiddet örneklerinde bir diğeridir. Çoğunlukla yetişkinlerin izlediği dizilerin dışında çocukların da severek ve ilgiyle izlediği çizgi filmlerde de zaman zaman şiddet içeren unsurların yer aldığı görülmektedir. Özellikle bir zamanların en sevilen çizgi filmlerinden olan Pokemon, Digimon, Ay Savaşçısı tarzında olan çizgi filmlerde kötülerle savaşmak amacıyla fiziksel şiddet sahneleri büyük bir yer tutmaktadır. Bir diğer çizgi film olan Tom ve Jerry serisinde ise Jerry ve Tom'un birbirine tava veya sopa ile vurması veya Road Runner isimli çizgi filmde taşları üzerlerine atmaları, birbirlerini oyun getirerek şiddet uygulamaları çizgi filmlerde de şiddet sahnelerinin yer aldığını göstermektedir.

Hem çocukları hem de yetişkinleri hedef alan medyanın şiddet unsurlarına çeşitli programlarda fazlasıyla yer vermesi bireylerde şiddete yönelik bazı davranışların oluşmasına neden olmaktadır. Zorlu (2016:17), medyada yer alan şiddet haberlerinin çocuklar ve yetişkinlerde şu davranışların oluşmasına neden olduğunu söylemektedir:

- Saldırı haberlerine veya sahnelerine maruz kalan insanlarda saldırganlığın artabilmektedir.
- Medyada yer alan şiddet sahneleri bireyleri topluma karşı tedirgin ettiği için dolayı insanların yanlarında biber gazı, kesici aletler, silahlar gibi kendilerini korumaya yönelik aletler taşımalarına neden olmaktadır. Bu ise medyada yer alan şiddetin gerçek yaşama taşınabildiğini göstermektedir.
- Medyada yer alan ve sıklıkla verilen şiddet olayları o toplumda yaşayan insanları şiddete karşı duyarsızlaştırmaktadır.
- Bireylerin, şiddet içerikli sahneleri izleme isteğini artırmaktadır

Sosyal Bir Kampanya Örneği Olarak Kamu Spotları

Yaşanan teknolojik gelişmelerle birlikte insan hayatının ve toplumsal ilişkilerin vazgeçilmez bir noktasında konumlandığı görülen kitle iletişim araçları çeşitli amaçlar çerçevesinde kullanılmaktadır. İşlevsel özelliklerine baktığımızda bilgi ve haber verme, eğitme ve eğlendirme işlevleri olan medyanın bu bağlamda

hem geleneksel hem de yeni medya araçları kapsamında yayınlar yaptığı görülmektedir. Medyaya atfedilen dördüncü güç kavramından yola çıkıldığında ise bu kitle iletişim araçlarının bir misyonunda sosyal sorumluluk olduğu ifade edilmektedir. Bu bağlamda İngilizcede “Public Service Annoucement” (PSA) olarak kullanılan kavram ülkemizde nihai olarak kamu spotu olarak literatüre girmiştir. Bu bağlamda bazı skeç tarzı formatlarla 1980 sonrası ülkemizde ilk denemeleri yapılan kamu spotları Avrupa Birliği uyum yasaları çerçevesinde Radyo Televizyon Üst Kurulu’nun 8.8.2012 tarih ve 2012/45 sayılı toplantısında kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. RTÜK’ün yönerge maddeleri incelendiğinde kamu spotunun amaç ve dayanakları tasarım ve uygulama basamakları değişik maddelerde açıklanmış ve yasal bir statü kazanmıştır. Kamu spotunun kavramsal çerçevesi ile ilgili madde ve fıkralar belirginleştirilmiştir. Kavramın tanımı MADDE 3 –(1) fıkranın b bendinde Kamu spotu/spot: Kamu kurum ve kuruluşları ile dernek ve vakıf gibi sivil toplum kuruluşlarınca hazırlanan veya hazırlatılan ve Üst Kurul tarafından yayınlanmasında kamu yararı olduğuna karar verilen bilgilendirici ve eğitici nitelikteki film ve sesler ile alt bantları olarak açıklanmıştır. Burada özellikle üzerinde durulması gereken konulardan birisi kamu yararına olma durumu bir diğeri ise bilgilendirici ve eğitici olması niteliğidir. Yine bu doğrultuda yönergenin 4. Maddesinde tavsiye edilmesine ilişkin esaslar incelendiğinde;

1) Kamu spotları, ancak toplumu ilgilendiren ve yayınlanmasında kamu yararı bulunan olay ve gelişmelere ilişkin konularda hazırlanır. Başvuru yapan kuruluşlar, hazırladıkları spotlarda belirtilen konu dışında sadece kendi faaliyetlerinin tanıtımını yapamaz.

(2) Kamu spotları; Kanununun 8 inci maddesinde belirlenen yayın hizmet ilkelerine ve ilgili mevzuata uygun olarak hazırlanır.

(3) Kamu spotlarında gizli ticari iletişim de dâhil her türlü ticari iletişime yer verilemez. Spotun hazırlanmasında katkısı olan gerçek veya tüzel kişilerin adını, markasını,

logosunu, imajını, faaliyetlerini veya ürünlerini tanıtmak amacıyla programlara yönelik yaptığı her türlü katkıyı içerdği tespit edilen başvurular doğrudan reddedilir.

(4) Reklam bütçesi bulunan ve başka mecralarda reklam olarak yayınlanan spotlar, kamu spotu olarak kabul edilmez.

(5) Gerçek kişiler adına kamu spotu başvurusu yapılamaz.

Gerçek kişilerin başvuru yapmasının yasak olduğu içerikte kurumların belirtilen konu dışında kendi tanıtımlarını yapacağı ticari bir tanıtım yapılmasının mümkün olmadığı belirtilerek bu filmlerin diğer maddede de belirtildiği gibi öncelikli yararının kamuya yönelik olmasının altının çizildiği görülmektedir. Yine bu kapsamda zorunlu yayınlar adı altında bazı düzenlemeler yapılmış ve radyo ve televizyon yayıncılarına belirli yükümlülükler getirilmiştir. Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanununun 16. Madde, 3. Fıkrası aşağıdaki şekli ile düzenlenmiştir (Erişim Tarihi: 15.03.2018, rtuk.gov.tr/zorunlu-yayinlar/3718/3984/zorunlu-yayin-yukumlulugu-doguran-mevzuat.html).

«Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu ile ulusal, bölgesel ve yerel yayın yapan özel televizyon kuruluşları ve radyolar, ayda en az doksan dakika kadınların çalışma yaşamına katılımı, özellikle kadın ve çocukla ilgili olmak üzere şiddetle mücadele mekanizmaları ve benzeri politikalar konusunda Bakanlık tarafından hazırlanan ya da hazırlattırılan bilgilendirme materyallerini yayınlamak zorundadır. Bu yayınlar, asgari otuz dakikası 17.00-22.00 saatleri arasında olmak üzere 08.00-22.00 saatleri arasında yapılır ve yayınların kopyaları her ay düzenli olarak Radyo ve Televizyon Üst Kuruluna teslim edilir. Bu saatler dışında yapılan yayınlar aylık doksan dakikalık süreye dâhil edilmez. Bu süreler Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından denetlenir. Televizyon kuruluşları ve radyolarda yayınlanacak bilgilendirme materyalleri, Bakanlık birimleri tarafından üniversiteler, ilgili meslek kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarının da görüşleri alınarak hazırlanır.»

Çeşitli dönemlerde kanunlara yapılan eklemelerle birlikte kamu spotu yayınları resmi bir statü kazanarak sosyal devlet olma ilkesinin bir gereği olarak medyada yer almıştır. Böylece bir farkındalık oluşturma rolü bir taraftan kanuni bir nitelik kazanırken diğer taraftan da ticari kaygı gütmeyen kuruluşlar tarafından da gönüllü olarak hazırlanmış ve topluma sunulmuştur.

Uygulama

Çalışmanın uygulama kısmında ele alınan beş kamu spotunun Youtube üzerinden yayınlanan videoları içerik analizi yöntemi ile incelenip bazı nitel ve nicel veriler saptanmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda incelenen ilk video “Kadına Şiddete Hayır!” başlığı ile çekilmiştir. Bennu Yıldırımlar, Öykü Çelik, Başak Parlak, Gamze Karaman, Hasan Yalınzoğlu, Kemal Uçar, Emre Kızılırmak, Betül Şahin, Burak Demir, Aslı Omağ, Çağlar Sayın, Adnan Koç / Tümay Özokur gibi ünlü isimler yer almıştır. Kamu spotuna ait bazı bilgiler tablo 1’ de verilmiştir.

Tablo 1: “Kadına Şiddete Hayır” başlıklı kamu spotu ile ilgili veriler

Kaynak: youtube.com/watch?v=FrNILkOweP0 (Erişim Tarihi: 19.02.2018).

Kadına Şiddete Hayır!				
Süre	İzlenme Sayısı	Beğenilme Sayısı	Beğenilmeme Sayısı	Yorum Sayısı
60 saniye	40.838	536	10	21

21 tane yorum alan kamu spotunda 2 tane yorum hariç hepsinin videoyu beğendiği ve kadına yönelik her türlü şiddete karşı oldukları görülmüştür. Yorumlar incelendiğinde ise şiddete karşı oluşu destekleyen “ Kadına şiddet! İnsanlığa ihanet!, Kadına şiddete hayır ” gibi kadına yönelik şiddeti eleştiren yorumlar yapıldığı görülmektedir. Bazı yorumlarda ise kadına yönelik şiddeti alaycı bir dille “Kadına şiddete eveetttt !!! 😊😊😊 hahahaha” gibi ifadelerle sorunun çözümüne uzak yaklaşımların sergilendiği gözlemlenmektedir. Geert Hofstede’nin kültür çözümlemesini dayandırdığı beş parametrenin kapsamında incelendiğinde toplumsal yapımızın sahiplenici özelliğinden yola

çıkılarak benimseyici bir bakış açısıyla toplulukçu bir mesajın verildiği görülmektedir. Kamu spotunun sonunda yer olan “Birlik Olalım, Bir Olalım” ifadesi şiddet sorununa karşı birlikte başa çıkabilmeyi ifade etmektedir. Türk toplumu belirsizlikten hoşlanmayan ve net kurallar isteyen bir toplumdur. Kamu spotunda verilen mesajlar ise net ve kesin kurallardır. “Korkmayın”, “Susmayın”, “Sessiz Kalmayın” mesajları Türk toplumundaki insanları etkileyebilecek özelliklere sahip mesajlardır.

İncelenen diğer bir çalışma ise 8 Mart 2015 tarihinde yayınlanan “Kadına Şiddet, İnsanlığa İhanettir” isimli kamu spotunda Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Emine Erdoğan, Kezban Hatemi, Engin Altan Düzyatan, Yılmaz Erdoğan, Kenan İmirzalıoğlu, Orhan Gencebay gibi önemli isimler yer almaktadır. İncelenen bu kamu spotu ile ilgili bazı veriler tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2: “Kadına Şiddet, İnsanlığa İhanettir” başlıklı kamu spotuna ait veriler

Kaynak: youtube.com/watch?v=75hUH_IjEF (Erişim Tarihi: 19.02.2018).

Kadına Şiddet, İnsanlığa İhanettir				
Süre	İzlenme Sayısı	Beğenilme Sayısı	Beğenilmeme Sayısı	Yorum Sayısı
61 saniye	36.679	393	12	12

12 tane yorum alan videoda daha çok kadına yönelik şiddete tepkiler gösterildiği gözlemlenmiştir. Videoda geçen “o benim eşim”, “o benim kızım”, “o benim komşum”, “o benim kardeşim”, “o benim annem” ifadeleri Türk toplumunda kadına yönelik şiddete karşı toplulukçu bir yaklaşım olduğunu akla getirmektedir. “Ben benim”, “sen bensin” ifadeleri de toplulukçu yapıyı yansıtan ifadeler olduğu düşünülmektedir. Videoda şiddete uğrayan kadınların anne, kardeş, evlat ve kadın kimlikleri öne çıkarılarak Türk toplumunda merhamet duygusunun ön plana çıkarıldığı şeklinde yorumlanmaktadır.

Kadem tarafından hazırlanan “Hangi Yüzle” isimli kamu spota ait izlenme beğeni ve beğenilmeme sayısı tablo 3’de gösterilmiştir.

Tablo 3: “Hangi Yüzle” isimli kamu spotu ile ilgili veriler

Kaynak: youtube.com/watch?v=GwYJcJl7hxI (Erişim Tarihi: 19.02.2018).

Hangi Yüzle				
Süre	İzlenme Sayısı	Beğenilme Sayısı	Beğenilmeme Sayısı	Yorum Sayısı
45 saniye	20.641	83	25	11

11 tane yorum alan kamu spotunun yorumları incelendiğinde kamu spotunun daha çok eleştirildiği görülmüştür. Videoda adamın iş arkadaşlarına güler yüzlü ve anlayışlı olduğu gösterilmesine rağmen eşine aynı tutumu sergilememesi insanların acıma duygularını harekete geçirmektedir. Kadına gösterilen bu sert ve kaba tutum insanların hoşuna gitmemektedir. Ayrıca, erkeğin yemek sofrasında bağırması kadının durumuna daha çok üzülmeye neden olabilmektedir. Çünkü yemek sofraları Türk toplumunda ailelerin bir araya geldiği konuştuğu ve hoş sohbetlerin olduğu zamanlar olarak görülmektedir. Özellikle Türk toplumundaki aile ve erkek temsiline yönelik eleştirilerin olduğu yorumlarda “*Bu nasıl bir bakış açısı.. Bu adam kim? Neden eve gelince canavara dönüşüyor? Bu film kime, neye hizmet ediyor? Bu senaryoyu, bu filmi kim hazırladı ise kınıyorum.. Erkekleri canavar olarak göstermek aileye, topluma, çocuklara nasıl bir fayda sağlayacak?*” “*Bu kamu spotunu şiddetle kınıyorum. Bu nasıl bir mantıktır, vizyondur, zihindir? Kim hazırladı, kim çekti bu filmi? Türk erkeği bu mu? Bu filmi hazırlayan, çeken ve onaylayıp TV’lerde yayınlanan şahısların kocaları, abileri, babaları, amcaları, dayıları vs. böyle mi yapıyor? Bunlardan mı esinlendiniz?*” “*Ahmet can: aile düşmanlığı yapan video..*” gibi ifadelerde özellikle erkek izleyiciler tarafından tepki gösterildiği görülmüştür. Bu video Youtube kanalı üzerinden den daha sonra incelendiğinde ise bu tepkilerin bir sonucu olarak yorumların devre dışı bırakıldığı tespit edilmiştir.

Aile Sosyal Ve Politikalar Bakanlığı tarafından hazırlanan kamu spotunda toplumun her kesiminden ve bazı bölgelerden insanlara

yer verilmiştir. İlgili kamu spotu ile ilgili bazı veriler tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4: “Aile Sosyal Ve Politikalar Bakanlığı tarafından hazırlanan kamu spotu ile ilgili veriler

Kaynak: youtube.com/watch?v=PgInQeJJJEI (Erişim Tarihi:19.02.2018).

Aile Sosyal Ve Politikalar Bakanlığı Tarafından Hazırlanan Kamu Spotu				
Süre	İzlenme Sayısı	Beğenilme Sayısı	Beğenilmeme Sayısı	Yorum Sayısı
44 saniye	15.178	65	3	Yorumlar devre dışı bırakıldığı için sayısı bilinmemektedir.

Kültürel çeşitliliğin yansıtıldığı kamu spotu metinlerinde daha birleştirici ve kadına yönelik şiddetin biziz biz yapan değerler çerçevesinde olamayacağını altı çizilmiştir Farklık kurumların şiddete yönelik farkındalık oluşturmaya örnek olması bakımından ele alınan bu kamu spotu ise Jandarma Genel Komutanlığı tarafından hazırlanmıştır. Kamu spotu ile ilgili bazı bilgiler tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5: Jandarma Genel Komutanlığı tarafından hazırlanan kamu spotu ile ilgili veriler

Kaynak: youtube.com/watch?v=ajiHxBCgqCI (Erişim Tarihi:19.02.2018).

Jandarma Genel Komutanlığı Tarafından Hazırlanan Kamu Spotu				
Süre	İzlenme Sayısı	Beğenilme Sayısı	Beğenilmeme Sayısı	Yorum Sayısı
44 saniye	2.798	8	1	0

İçeriğini incelendiğinde ise özellikle kadına yönelik şiddetin çocuklar üzerinde oluşturacağı olumsuz etkiye vurgu yapılmıştır. Ayrıca kurumun kadınlara yönelik şiddette vereceği desteğin altı çizilerek Alo 156 yardım hattı numarası da verilerek uygulama noktasındaki hassasiyet gösterilmiştir

Sonuç

Şiddet kavramı hem sebepleri hem de sonuçları açısından incelenmesi gereken bir alan olarak önemini korumaktadır. Ayrıca şiddete yol açan unsurların nelerden etkilendiği hangi olay ve araçların bu noktada etkili olduğu da tartışma konusu olmaktadır. Hem kültürel hem sosyal hem de psikolojik etmenler paydaşlarında ortaya çıkan şiddet önlenmesi gereken bir durumdur. Bu bağlamda şiddete neden olan etmenler incelenip hem bu etmenleri ortadan kaldıracak çözümler getirilmesi hem de var olmasına neden olan durumlar ters etki ile önlenmesi veya en aza indirilmesi gereği ortaya çıkmaktadır. Bu durumdan yola çıkarak günümüzün insan üzerindeki etkisi yüz yüze ilişkilerden daha etkin ve aktif olan ve bireylerin tutum ve davranışlarını önemli ölçüde etkilediği öne sürülen kitle iletişim araçları ön plana çıkmaktadır. Yukarıda örneklendirdiğimiz bazı medya iletilerinin gerek televizyon dizisi ve sinema filmleri gerek metinsel içerikler gerekse bazı program formatlarının şiddetin artmasına neden olması durumu çeşitli çalışmalarda dile getirilmektedir. İfade edildiği gibi olumsuz yönleri ile ortaya konulan bu medya iletilerinin toplumumuzun önemli bir sorunu olan şiddet eylemine karşı bir algı oluşturacak şekilde de kullanılması söz konusudur. Bu noktada ülkemizde 2012 yılı sonrası resmi bir statü ile yayınlanmaya başlayan kamu spotları önemli bir örnektir. Toplumun eğitici bilgilendirici işlevi ile öne çıkan bu filmler kamu yararı ilkesi ile herhangi bir ticari kaygı gözetilmeksizin zorunlu yayınlar kapsamında çeşitli kitle iletişim araçlarında kendisine yer bulmaktadır. Ses ve görüntü desteği ve gerek siyaset gerekse sanat dünyasından önemli ve ünlü insanların yer aldığı bu kamu spotları ulusal ve yerel bütün kanallarda yayınlanmaktadır. Böylece toplumun önemli kesimi bu yayınlardan haberdar olmaktadır. Ayrıca günümüz iletişim teknolojisinde önemli bir konuma gelen internet teknolojisi ile birlik dünyanın önde gelen video paylaşım sitesi olan YOUTUBE üzerinden de insanların zaman ve mekan sınırlamasına bağlı kalmaksızın takip etmelerine de olanak sağlamaktadır. Bu çalışma kapsamında şiddete yönelik beş kamu spotu belirtilen video paylaşım sitesi üzerinden incelenmiştir.

İncelenen kamu spotları özellikle yer verdikleri isimler ve konuları açısından önem taşımaktadır. Siyaset ve sanat dünyasından ünlü oyuncuların rol aldığı “Kadına Şiddete Hayır!” ve “Kadına Şiddet, İnsanlığa İhanettir” isimli kamu spotları izlenme sayısını fazla olduğu görülmektedir. Kamu spotlarının izlenme oranlarının, mesajı veren kişilerin tanınır olma durumu ve toplum tarafından gördüğü kabulle doğru orantılı bir ilişkiye sahip olduğu düşünülmektedir. Videoların izlenme oranlarının fazla olmasına karşın yapılan yorum ve beğenilme ile ilgili fikirlerinin çok daha az geri bildirimle sağlanmış olması bu kapsamda yeteri kadar bilincin bu anlamda oluşmadığını gösterebilmektedir. Az sayıdaki alaycı bir dil ile yapılan yorumlar ise toplumda bu konudaki hassasiyetin tamamen oluşmadığı şeklinde yorumlanabilir.

KADEM tarafından hazırlanan “Hangi Yüzle” isimli kamu spotu filminin ise özellikle gösterilen erkek temsilinin taraflı olarak hazırlandığı ve toplumu yansıtmadığına yönelik eleştirel yorumlar aldığı gözlemlenmektedir. Bu noktadan yola çıkıldığında her kamu spotunun toplumun geneli tarafından kabul görmediği ve keskin cinsiyetçi bir bakış açısı ile hazırlanılan videoların tepki ile karşılaştığı söylenilebilmektedir.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Jandarma Genel Komutanlığı tarafından hazırlanan kamu spotlarının diğerlerine nazaran daha az izlendiği görülmektedir. Ancak resmi kurumların hazırlamış olduğu bu videolarda verilen birlik mesajlarının ve destek hatlarının ifade edilmesi devletin sahiplenici bakış açısı bağlamında değerlendirildiğinde önem taşımaktadır. Buna karşın daha fazla kişiye ulaşma noktasındaki eksiklik ise bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kaynakça

Aydemir, M. (2014). “Medyada Şiddetin Dönüşümüne Bilinçaltı Etki Yöntemleri Ve “Mutlu Şiddet” İlişkisi” KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 16 (özel sayı 1), 166-170.

Bilican Gökkaya, V. (2011). “Türkiye’de Kadına Yönelik Ekonomik Şiddet” C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 12(2), 101-112.

Erdoğan, Y., Ekşi, H., Tektaş, A. (2012). “Medya ve Şiddet: Mafya Dizileri Üzerine Karma Bir Araştırma” Değerler Eğitimi Dergisi, 10 (23), 83-116.

Gökulu, G., Hosta, N. (2013). “Basında Kadına Yönelik Şiddet Haberlerinin Analizi: Hürriyet, Sabah Ve Posta Gazeteleri Örneği (2005-2008)” The Journal of Academic Social Science Studies, 6(2), 1829- 1850.

Güleç, H., Topaloğlu, M., Ünsal, D., Altıntaş, M. (2012). “Bir Kısır Döngü Olarak Şiddet” Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 4(1), 112-137.

Güneri Yöyen, E.(2017). “Şiddet Türleri ve Kişilik Özellikleri” *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 35-50.

Işiker, F. (2011). Televizyon Yayınlarında Şiddet, Uzmanlık Tezi, Ankara: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu.

Karal, D., Aydemir, E. (2012). Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet. USAK Sosyal Araştırmalar Merkezi. https://books.google.com.tr/books/about/T%C3%BCrkiye_de_Kad%C4%B1na_Y%C3%B6nelik_%C5%9Eiddet.html?id=m4nHAgAAQBAJ&redir_esc=y.

Karşlı, N.(2016). “Psiko-Sosyal Açıdan Şiddet Ve Çözüm Yolları”. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 16(3), 63-89.

Kızmaz, Z.(2006). “Şiddetin Sosyo - Kültürel Kaynakları Üzerine Sosyolojik Bir Yaklaşım”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 247-267.

Özerkmen, N.(2012). “Toplumsal Bir Olgu Olarak Şiddet”. *Akademik Bakış Dergisi*, 28, 1-19.

Page, A.Z., İnce, M. (2008). “Aile İçi Şiddet Konusunda Bir Derleme” *Türk Psikoloji Yazıları*, 11(22), 81-94.

Polat, O. (2016). “Şiddet”. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(1), 15-34.

Toker, T.(2014). Türk Sinemasında Şiddet: 2002-2012 Yılları Arasında Gişe Hasılatı Yapan Beş Filmdeki Şiddet Ögeleri Üzerine Bir Araştırma, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ünal, G. (2005). Aile içi şiddet. *Aile ve Toplum Dergisi*, 8, 85-92.

Ünlü, S., Bayram, N., Uluyağcı, C., Uzoğlu Bayçu, S.(2009). Kadına Yönelik Şiddet: Tv Dizilerinde Kadına Yönelik Şiddet Üzerine Bir Araştırma”. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 5(4), 95-104.

Yıldırım, B., Dudu., E.(2014). “Farklı Yayın Politikalarına Sahip Gazetelerde Kadına Yönelik Şiddetin Sunumu”. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18 (3): 23-50.

Zorlu, Y.(2016). “Medyadaki Şiddet Ve Etkileri”. *Humanities Sciences*, 11(1), 13-32.

Elektronik Kaynaklar

TDK(2018);Şiddet

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kat_egori1=veritbn&kelimesec=2986858 [Erişim Tarihi: 09.04.2018]

NTV(2018); “Şiddet neden artıyor”

<https://www.ntv.com.tr/saglik/siddet-neden-artiyor,k4KSfTompUiRWL6y61Eofw>. [Erişim Tarihi: 09.04.2018]

RTÜK(2018); “Zorunlu yayın yükümlülüğü doğuran mevzuat”

<https://www.rtuk.gov.tr/zorunlu-yayinlar/3718/3984/zorunlu-yayin-yukumlulugu-doguran-mevzuat.html> [13.04.2018]

Youtube Kadına Şiddete Hayır!

<https://www.youtube.com/watch?v=FrNILkOweP0> [Erişim Tarihi: 19.02.2018]

Youtube Kadına Şiddet, İnsanlığa İhanettir

https://www.youtube.com/watch?v=75hUH_IjEF [Erişim Tarihi: 19.02.2018]

Youtube Hangi Yüzle

<https://www.youtube.com/watch?v=GwYJcJl7hXI> [Erişim Tarihi: 19.02.2018]

Youtube Aile Sosyal Ve Politikalar Bakanlığı Tarafından Hazırlanan Kamu Spotu

<https://www.youtube.com/watch?v=PgInQeJlJEI> [Erişim Tarihi: 19.02.2018]

Youtube Jandarma Genel Komutanlığı Tarafından Hazırlanan Kamu Spotu

<https://www.youtube.com/watch?v=ajiHxBCgqCI> [Erişim Tarihi: 19.02.2018]

HEMŞİRELİK ÖĞRENCİLERİNDE SİBER ZORBALIK/SİBER MAĞDURİYET VE YALNIZLIK İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ

Tuğba Yıldırım, Çankırı Karatekin Üniversitesi

Pınar Çiçekoğlu, Çankırı Karatekin Üniversitesi

Derya Sırtlan, Çankırı Karatekin Üniversitesi

Kübra Özdemir, Çankırı Karatekin Üniversitesi

Neslihan Arslan, Çankırı Karatekin Üniversitesi

Giriş

İnsanoğlu var olduğu günden bu yana içinde bulunduğu çağın özelliklerine uyum sağlamaya çalışmıştır. Günümüzde teknolojiye hızlı bir değişim ve gelişim görölmesi insanoğlunu içinde bulunduğu internet ve teknoloji çağının getirdiklerine hızla uyum sağlamak zorunda bırakmıştır. İnsanoğlu bu çağa uyum sağlarken bir taraftan da kullandığı iletişim araçlarını da buna göre şekillendirmiŐtir. Teknolojideki bu hızlı gelişmelerden insanların iletişim kurma biçimleri, değer yargıları, arkadaşlık ilişkileri, alışveriş alışkanlıkları, evlilik biçimleri ve hatta yaşam tarzları gibi hayatlarındaki en temel şeyler etkilenmeye başlamıştır (Beran & Li, 2005; Campbell, 2005). İnternetteki bu gelişmeler ile birlikte; bloglar, sosyal aÇ siteleri, anlık mesajlaşmalar, e-postalar ve web forumları sayesinde dünyanın her yerinden insanlarla iletişim kurmak mümkün hale gelmiştir. Bu gelişmelerin bireylere dünyayı keŐfetmeleri, öğrenmeleri, eğlenmeleri için bir ortam sunmak, bireylere zaman ve hız kazandırmak gibi faydaları vardır. Bu faydaların yanı sıra, teknolojik gelişmeler bireylere şiddet ve cinsellik içeren sitelere kolay erişim, tehlikeli insanlarla iletişim kurma, uyuşturucu ve terör gibi yasal olmayan provokatif aktivitelere başvurma, tanıdığı ya da tanımadığı insanların hesabına müdahale etme ya da bu insanlara yönelik kötü amaçlı davranışlarda bulunma ve zararlı eylemlerin yapılmasına olanak sağlama gibi bireylerin bilişsel ve davranışsal gelişimleri üzerinde olumsuz etkileri vardır (Lacey, 2007; Dursun & Akbulut, 2010).

İnternetin en yaygın kullanıldığı iki teknolojik cihaz olan bilgisayar ve telefon günlük hayatın bir parçası haline gelmiş ve internet bireylere sanal ortamda da gerçek dünyadaki gibi sosyal bir yaşam alanı sunmuş ve bireylerin duygu durumlarını (öfke, hakaret, zorbalık, tehdit, taciz, zarar verme vb.) sanal ortama aktarmalarına yol açmıştır. Bu gelişmelere paralel olarak eski bir kavram olan geleneksel zorbalık yerini sanal alemde siber zorbalık kavramına bırakmıştır (Dursun & Akbulut, 2010). Siber zorbalık, internetin en yaygın olarak telefon ve bilgisayar aracılığıyla kötüye kullanım örneğidir (Ong, 2015). Zorbalık, başkasına zarar verme amacıyla kasıtlı olarak yapılan ve maruz kalan bireye zarar veren, bireylerde gerginliğe yol açan, tekrarlayıcı saldırgan davranışlardan oluşmaktadır (Lereya, Copeland, Costello & Wolke, 2015).

Hayatımıza yaklaşık 20 yıl önce giren siber zorbalık kavramı ilk defa Kanadalı eğitimci Bill Belsey tarafından kullanılmış ve çeşitli araştırmacılar tarafından çevrimiçi zorbalık, dijital zorbalık, elektronik zorbalık, çevrimiçi zarar verme, sanal zorbalık ve internet zorbalığı gibi kavramlarla adlandırılmıştır (Eroğlu, 2011). Siber zorbalık kavramının literatürde farklı tanımları mevcuttur. Eroğlu (2011), “Bir birey veya grubun bilgi ve iletişim teknolojilerini diğer bireylere zarar vermek amacıyla kötü niyetle ve tekrarlayan biçimde kullanması”, Arıca (2009), “İsimsiz çağrılar, gizli kimlikle gönderilen yararsız (spam) e-postalar, hakaret ve tehdit içeren, bir kişi ya da grubu karalamak için e-posta ya da kısa mesajlar ile yayılan ses, görüntü ve metinler, virüslü e-postalar, tüm bu zararlı eylemler”, Belsey (2008) “Birey ya da grup tarafından bilginin ve teknolojinin başkalarına zarar verme amaçlı bilinçli ve tekrarlı bir şekilde kullanılması, Willard (2007) “İnternet veya diğer dijital teknolojileri kullanarak, zararlı materyal göndererek veya başka şekillerde sosyal saldırganlıklarla uğraşarak başkalarına karşı zalim olmanın bir yolu, Strom (2005) “Akran tacizinin elektronik biçimi” olarak tanımlamaktadır (Arıca, 2009).

Geleneksel zorbalık ile siber zorbalık arasında zaman ve yer farkı olmak üzere iki temel fark vardır. Geleneksel zorbalıkta bir fiziksel alana, bireylerin bulunduğu herhangi bir yere ihtiyaç varken; siber

zorbalık da böyle bir zaman ve yer sınırlamasına gerek yoktur. Siber zorbalık, teknolojik araçların kullanıldığı her yerde ve her zamanda oluşabilmektedir. Bundan dolayı bireyler 7 gün / 24 saat siber zorba davranışlarıyla karşılaşabilirler (Ong, 2015). Bu kadar sık karşılaşma olanağımızın olduğu siber zorbalığın, siber mağdurlar üzerindeki geniş etkileri ve olumsuz sonuçları nedeniyle yaygın bir halk sağlığı sorunu olduğu düşünülmelidir. Nitekim son araştırmalar siber zorbalığın öfke, saldırganlık ve kurallara aykırı davranışlar da dahil olmak üzere psikososyal sorunlarla ilgili olduğunu da göstermektedir (Arıcak, 2009). Yapılan araştırmalarda siber zorba ve mağdur kişilerde depresyon, korku, yalnızlık, öfke, güvensizlik gibi belirtiler olduğu belirlenmiştir.

Teknoloji kullanımının (özellikle de internet kullanımı) gençler arasında çok yaygın olduğu bilinmektedir. Bu yüzden genç popülasyondaki bireylerin hem siber zorba hem de siber mağdur adayları oldukları düşünülmektedir. Bu çalışmada ise toplumun genç popülasyonunun ve sağlık meslek grubunun önemli bir parçasını oluşturan, hemşirelik öğrencilerinin siber zorbalık/siber mağduriyet ve yalnızlık ilişkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

Tanımlayıcı tipte yapılan araştırmanın evrenini Çankırı Karatekin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi'nde 2017-2018 Eğitim Öğretim yılı bahar döneminde eğitimine devam eden hemşirelik bölümü öğrencileri oluşturmuştur (N=405). Örneklem seçimine gidilmemiş, tüm evrene ulaşılmaya çalışılmış, araştırmaya gönüllü olan öğrenciler örnekleme dahil edilmiştir (n=274). Araştırmaya başlamadan önce Çankırı Karatekin Üniversitesi Etik Kurulu'ndan onay ve uygulamanın gerçekleştirildiği Sağlık Bilimleri Fakültesi Dekanlığı'ndan resmi izin alınmıştır. Araştırmanın verileri; uygun derslerin öncesi ya da sonrasında öğrencilere araştırma ile ilgili bilgi verildikten sonra, Kişisel Bilgi Formu, geçerlik ve güvenilirliği Arıcak, Kınay ve Tanrıkulu (2012) tarafından yapılan Siber Zorbalık Ölçeği, yine Arıcak, Tanrıkulu ve Kınay (2012) tarafından, geçerlilik ve güvenilirliği yapılan Siber Mağduriyet Ölçeği ve Russell ve arkadaşları (1980) tarafından geliştirilen,

geçerlik ve güvenilirliği Demir (1989) tarafından yapılan U.C.L.A Yalnızlık Ölçeği' nden oluşan anket formu kullanılarak toplanmıştır. Araştırmanın amacına yönelik toplanan veriler değerlendirilerek istatistiksel analizleri SPSS 15 paket programında yapılmıştır. Araştırmaya dahil edilen öğrencilere uygulanan veri toplama formu değerlendirilerek, betimsel özellikler sayı ve yüzdelik halinde sunulmuştur. Siber zorbalık ve siber mağduriyet ölçeği ile UCLA yalnızlık ölçeğine ait verilerin analizinde; yüzde, aritmetik ortalama gibi betimsel istatistiklerin yanı sıra, bazı nonparametrik istatistiksel analizler de kullanılmıştır (Mann-Whitney-U testi, Kruskal Wallis H testi). Verilerin analiz yöntemi normallik testi sonuçlarına göre belirlenmiştir. Yalnızlık puan ortalamaları ile siber mağduriyet, siber zorbalık puan ortalamaları arasındaki ilişki Pearson korelasyon katsayısı ile değerlendirilmiştir.

Siber Zorbalık Ölçeği:

Geçerlik ve güvenilirliği Arıca, Kınay ve Tanrıku (2012) tarafından yapılan Siber Zorbalık Ölçeği, 24 maddeden oluşmakta olup dördü (Hiçbir Zaman, Bazen, Çoğu Zaman, Her Zaman) skala üzerinden yanıtlanmaktadır. "Hiçbir Zaman " bir puan olarak, "Her Zaman" yanıtı ise dört puan olarak değerlendirilmektedir. Böylece ölçekten alınabilecek en düşük puan 24, en yüksek puan ise 96 olmaktadır. Puanların yükselmesi siber zorbalığın yüksekliğine işaret etmektedir (Arıca, Kınay & Tanrıku, 2012).

Siber Mağduriyet Ölçeği:

Arıca, Tanrıku ve Kınay (2012) tarafından, geçerlik ve güvenilirliği yapılan Siber Mağduriyet Ölçeği, 24 maddeden oluşmakta olup, ikili (Hayır, Evet) skala üzerinden yanıtlanmaktadır. "Hayır" bir puan olarak, "Evet" yanıtı ise iki puan olarak değerlendirilmektedir. Böylece ölçekten alınabilecek en düşük puan 24, en yüksek puan ise 48 olmaktadır. Puanların yükselmesi siber mağdur olma durumunun yüksekliğine işaret etmektedir (Arıca, Tanrıku & Kınay, 2012).

UCLA Yalnızlık Ölçeği:

Russell ve arkadaşları (1980) tarafından geliştirilen, geçerlik ve güvenilirliği Demir (1989) tarafından yapılan UCLA Yalnızlık Ölçeği 10'u olumlu (1, 4, 5, 6, 9, 10, 15, 16, 19 ve 20. ifadeler), 10'u olumsuz (2, 3, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 17 ve 18. ifadeler) olmak üzere 20 maddeden oluşmaktadır. Bu ölçeğin her bir maddesinde sosyal ilişkilerle ilgili duygu ve düşünce belirten bir durum sunulmakta ve bireylerden bu durumları ne sıklıkta yaşadıklarını dördümlük likert üzerinde belirtmeleri istenmektedir. Olumlu yöndeki ifadeleri içeren maddeler; Hiç yaşamam: 4, nadiren yaşarım: 3, bazen yaşarım: 2, sık sık yaşarım: 1 şeklinde, olumsuz yöndeki ifadeleri içeren maddeler bunun tam tersi olarak; Hiç yaşamam: 1, nadiren yaşarım: 2, bazen yaşarım: 3, sık sık yaşarım: 4 şeklinde puanlanmaktadır. Toplamda ölçekten alınabilecek en düşük puan 20 ve alınabilecek en yüksek puan 80'dir. Bireyler aldıkları toplam puanlara göre 20-34 puan alan bireyler "düşük derecede", 35-48 puan alanlar "orta derecede", 49 ve üstünde puan alanlar "yüksek derecede" yalnız olarak değerlendirilmektedir. Puanın düşüklüğü yaşanan yalnızlık duygusunun azlığına işaret ederken, puanın yükselmesi yaşanan yalnızlık duygusunun yoğunluğunun artmasına işaret etmektedir (Demir, 1989).

Bulgular

Araştırmada, Sağlık Bilimleri Fakültesi'nin birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıflarında öğrenim gören hemşirelik öğrencilerinin siber mağduriyet, siber zorbalık ve yalnızlık düzeylerinin cinsiyet ve sınıfa göre incelenmesi amaçlanmıştır.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Sosyodemografik Özellikleri

Özellikler	Gruplar	n	%
Cinsiyet	<i>Kadın</i>	205	74.8
	Erkek	69	25.2
Sınıf	<i>1.sınıf</i>	81	29.6
	2.sınıf	58	21.2
	3.sınıf	71	25.9
	4.sınıf	64	23.4
Gelir	Düşük	37	13.5
	<i>Orta</i>	231	84.3
	Yüksek	6	2.2
Aile yapısı	<i>Çekirdek</i>	206	75.2
	Geniş	66	24.1
	Parçalanmış	2	0.7
Anne eğitim	Okuma yazma bilmeyen	8	2.9
	<i>İlkokul</i>	166	60.6
	Ortaokul	52	19.0
	Lise	36	13.1
	Önlisans	6	2.2
	Lisans	6	2.2
Özellikler	Gruplar	n	%
Baba eğitim	Okuma yazma bilmeyen	3	1.1
	<i>İlkokul</i>	112	40.9
	Ortaokul	52	19.0
	Lise	72	26.3
	Önlisans	14	5.1
	Lisans	20	7.7
Konakladığı yer	Aile ile birlikte	14	5.1
	<i>Yurtta</i>	199	72.6
	Öğrenci evi	61	22.3
İnternete bağlandığı yer*	Ev	77	28.1
	Yurt	132	48.2
	Okul	36	13.1
	<i>Cep telefonu</i>	177	64.6
	Cafe	15	5.5
	İnternet cafe	2	0.7
Herhangi bir sosyal ağa üyelik*	<i>Evet</i>	218	79.6
	Hayır	56	20.4

Özellikler	Gruplar	n	%
İnternet kullanım nedeni*	Araştırma ödev	67	24.5
	Sosyal ağları takip	201	73.4
	Müzik dinlemek	103	37.6
	Oyun oynamak	32	11.7
	Alışveriş yapmak	42	15.3
	Film izlemek	99	36.1
	Güncel haberleri takip	60	21.9
Kullanım sıklığı	Her gün bir kereden fazla	267	97.4
	Cevap vermeyen	7	2.6
İnternet kullanım saatleri*	09:00-11:00	10	3.6
	11:00-14:00	16	5.8
	14:00-17:00	16	5.8
	17:00-21:00	71	25.9
	21:00-23:00	162	59.1
	23:00-sonrası	58	21.2

*Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş ortalaması 20.6 ± 1.5 dir. Katılımcıların %74.8'i kadın, %25.2'si erkek, %29.6'sı 1.sınıf, %21.2'si 2. sınıf, %25.9'u 3.sınıf, %23.4'ü 4.sınıf öğrencisidir. Öğrencilerin %60.6'sı anne eğitim %40.9'u baba eğitim düzeyini ilkökul, %75.2'si çekirdek ailede yaşadığını, %72.6'sı yurttan kaldığını ve %84.3'ü gelir düzeyini orta olarak ifade etmiştir. Öğrencilerin %79.6'sının bir sosyal medya (facebook, twitter, instagram) üyeliğinin olduğu, %73.4'ünün interneti sosyal medyayı takip etmek, %37.6'sının müzik dinlemek, %36.1'inin film izlemek, %24.5'inin ise araştırma/ödev yapmak için kullandığı, %97.4'ünün her gün bir kereden fazla internete bağlandığı, %64.6'sının kendi cep telefonunun mobil verisini, %48.2'sinin kaldığı yurdun kablosuz bağlantısını kullanarak internete girdiği, sadece %0.7'sinin internete bağlanmak için internet kafeye gittiği ve %59.1'inin interneti 20:00-23:00 saatleri arasında kullandığı belirlenmiştir.

Tablo 2. Siber Mağduriyet ve Siber Zorbalık Ölçeklerine Ait Betimsel İstatistikler

Ölçek	Madde sayısı	Min.-Max.	Ortalama	Standart sapma
Siber Mağduriyet	24	24-96	27.17	4.37
Siber Zorbalık	24	24-48	26.92	8.48

Öğrencilerin Siber Mağduriyet Ölçeği puan ortalaması $27,17 \pm 4,37$ olarak ölçülmüştür. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 24 en yüksek puan 96 ve orta puan $(96+24)/2=60$ olup katılımcıların siber mağduriyet puan ortalamasının “çok düşük” düzeyde olduğu söylenebilir.

Siber Zorbalık Ölçeği puan ortalaması $26,92 \pm 8,48$ olarak ölçülmüştür. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 24 en yüksek puan 96 ve orta puan $(96+24)/2=60$ olup katılımcıların puan ortalamasının “çok düşük” düzeyde olduğu söylenebilir.

Tablo 3. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Yalnızlık Düzeylerine Göre Dağılımı

Yalnızlık Düzeyi	n	%
Düşük (20-34 puan)	165	60.2
Orta (35-48puan)	81	29.2
Yüksek (49 ve üzeri puan)	28	10.2
Toplam	274	100.0

Araştırmaya dâhil edilen öğrencilerin %60,2’sinin düşük düzeyde yalnızlık hissettiği, %29,2 sinin ise orta düzeyde yalnızlık duygusu yaşadığı, sadece %10,2’ sinin yüksek düzeyde yalnızlık yaşadığı belirlenmiştir. Öğrencilerin yalnızlık puan ortalaması $34,41 \pm 9,46$ (düşük düzeyde) olarak bulunmuştur.

Tablo 4. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Cinsiyet Değişkenine Göre Siber Mağduriyet/Siber Zorbalık ve UCLA Yalnızlık Ortalamalarının Analizi

Ölçek	Cinsiyet	n	%	X±Ss	Mann-Whitney U, p
Siber Mağduriyet	Kadın	205	74.8	26.95±4.16	6487.50
	Erkek	69	25.2	27.84±4.92	.288
Siber Zorbalık	Kadın	205	74.8	26.48±8.19	6480.50
	Erkek	69	25.2	28.21±9.24	.242
UCLA Yalnızlık	Kadın	205	74.8	33.57±8.85	5705.50
	Erkek	69	25.2	36.94±10.77	.016

Tablo 4’de Mann Whitney U testi sonuçları incelendiğinde, kadın öğrencilerin Siber Mağduriyet Ölçeği puan ortalamaları (26.95±4.16) ile erkek öğrencilerin puan ortalamaları (**27.84±4.92**) arasında anlamlı düzeyde farklılık olmadığı (U=6487.50; p>0,05), kadın öğrencilerin Siber Zorbalık Ölçeği puan ortalamaları (26.48±8.19) ile erkek öğrencilerin puan ortalamaları (**28.21±9.24**) arasında anlamlı düzeyde farklılık olmadığı (U=6480.50; p>0,05), bulgusu elde edilmiştir. Diğer bir ifadeyle katılımcıların cinsiyetleri ile siber mağduriyet ve siber zorbalık düzeyi arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

Öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre UCLA yalnızlık puan ortalamalarına bakıldığında ise kadın öğrencilerin 33.57±8.85, erkek öğrencilerin **36.94±10.77** olduğu ve aralarındaki farkın anlamlı olduğu saptanmıştır (**U=5705.50; p<0.05**). Erkek öğrencilerin kendilerini kadın öğrencilerden daha fazla yalnız hissettikleri belirlenmiştir.

Tablo 5. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Sınıf Değişkenine Göre Siber Mağduriyet/Siber Zorbalık ve UCLA Yalnızlık Ortalamalarının Analizi

Ölçek	Sınıf	n	%	$\bar{X} \pm Ss$	S d	X^2	p
Siber Mağduriyet	1.sınıf	8	29.	27,02±4.41	3	6.429	.093
	f	1	6	27,02±4.95			
	2.sınıf	5	21.	26,66±3.98			
	f	8	2	26,78±4.05			
	3.sınıf	7	25.				
	f	1	9				
Siber Zorbalık	1.sınıf	8	29.	27,32±8.21	3	.967	.809
	f	1	6	27,58±9.19			
	2.sınıf	5	21.	25,74±5.79			
	f	8	2	27,12±10.52			
	3.sınıf	7	25.				
	f	1	9				
UCLA Yalnızlık	1.sınıf	8	29.	36,44±9.62	3	11.939	.008
	f	1	6	35,86±9.97			
	2.sınıf	5	21.	33,01±9.29			
	f	8	2	32,10±8.35			
	3.sınıf	7	25.				
	f	1	9				
UCLA Yalnızlık	4.sınıf	6	23.		3	11.939	.008
	f	4	4				

Tablo 5’de Kruskal Wallis H testi sonuçları incelendiğinde, öğrencilerin Siber Mağduriyet Ölçeği ($X^2=6,429$; $p>0,05$) ve Siber Mağduriyet Ölçeği ($X^2=,967$; $p>0,05$) puan ortalamalarının sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir. Diğer bir ifadeyle katılımcıların sınıf düzeyi ile siber mağduriyet ve siber zorbalık düzeyi arasında anlamlı bir ilişki yoktur. Öğrencilerin sınıf değişkenine göre yalnızlık puanları arasında anlamlı bir farkın olduğu (**1.sınıf: 36.44±9.62**, 2.sınıf: 35.86±9.97, 3.sınıf: 33.01±9.29, 4.sınıf: 32.10±8.35), 1. sınıfta

okuyan öğrencilerin diğer sınıflarda okuyan öğrencilerden kendilerini daha yalnız hissettikleri belirlenmiştir ($X^2=11,939$; $p<0,05$).

Tablo 6. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Siber Mağduriyet/Siber Zorbalık ve UCLA Yalnızlık Ölçekleri Arasındaki Korelasyon

Korelasyon	Siber zorbalık r p	Siber Mağduriyet r p	UCLA Yalnızlık r p
Siber zorbalık	1	.451** .000	.283** .000
Siber Mağduriyet	.451** .000	1	.171** .004
UCLA Yalnızlık	.283** .000	.171** .004	1

** $p<0,01$

Tablo 6’da araştırmada kullanılan Siber zorbalık, siber mağduriyet ve UCLA yalnızlık ölçekleri arasındaki ilişkinin yönüne bakıldığında; siber zorbalık ve siber mağduriyet arasında pozitif yönde anlamlı düzeyde ilişki olduğu ($r=.451$, $p=.000$), UCLA yalnızlık düzeyi ile siber zorbalık ($r=.283$, $p=.000$) ve siber mağduriyet ($r=.171$, $p=.004$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu saptanmıştır. Yani öğrencilerin siber zorbalık düzeyleri artıkça siber mağduriyet düzeyleri de artmakta, yalnızlık düzeyleri artıkça hem siber zorbalık hem de siber mağduriyet düzeyleri artmaktadır.

Tartışma

Araştırmada elde edilen bulgulara göre; kadın ve erkek öğrencilerin Siber Zorbalık Ölçeği puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde farklılık olmadığı bulgusu elde edilmiştir. İstatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte erkek öğrencilerin siber zorbalık düzeylerinin kadın öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmüştür. Cinsiyet ve siber zorbalık davranışları arasındaki ilişkiyi araştıran diğer çalışmalarda ise birbirinden farklı sonuçlara ulaşıldıkları görülmektedir. Bazı araştırma sonuçlarında erkeklerin kadınlardan daha fazla siber zorbalık yaptığı görülmüştür (Akça, Sayımer & Ergül, 2015; Taştekin, 2016). Bazı araştırmalarda ise kadınların erkeklerden daha fazla siber zorbalık yaptığı ortaya koyulmuştur (Smith, Jess, Manuel & Neil, 2006; Wolak, Mitchell, & Finkelhor, 2007). Bunların yanında cinsiyet ile siber zorbalık davranışı arasında anlamlı bir ilişki olmadığını ortaya koyan çalışmalar da vardır (Beran & Li, 2005; Hinduja & Patchin, 2008; Çivilidağ & Cooper, 2013). Siber mağduriyet ve cinsiyet ilişkisiyle ilgili de literatürde farklı sonuçlar bulunmaktadır. Bazı araştırmalar kadınların erkeklerden daha fazla siber mağdur olduklarını ortaya koymuştur (Kowalski, 2007; Mesch, 2009). Peker, Eroğlu ve Çitemer (2012), Li (2006)'nın yaptıkları araştırma sonuçları ise siber mağduriyet açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık olmadığını ortaya koymuştur. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, kadın öğrencilerin Siber Mağduriyet Ölçeği puan ortalamaları ile erkek öğrencilerin puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık olmadığı, fakat erkek öğrencilerin Siber Mağduriyet Ölçeği puan ortalamalarının kadın öğrencilerin ortalamalarından daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Araştırma sonucu söz konusu diğer araştırma sonuçlarıyla tutarlılık göstermektedir.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre; hemşirelik öğrencilerinin çoğunluğunun düşük düzeyde (34.41 ± 9.46) yalnızlık hissettiği bulunmuştur. Koç ve Sağlam'ın hemşirelik öğrencileri ile yaptığı çalışmada ise öğrencilerin %48,1'inin orta düzeyde ($36,54 \pm 7,72$) yalnızlık puanına sahip olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre UCLA

yalnızlık puan ortalamalarına bakıldığında ise kadın ve erkek öğrencilerin yalnızlık puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu ve erkek öğrencilerin kendilerini kadın öğrencilerden daha fazla yalnız hissettikleri belirlenmiştir. Araştırma bulguları literatürle uyumludur (Demir, 1990; Buluş, 1997). Bu durum erkeklerin duygularını daha az ifade etmeleriyle, daha az iletişime geçip, paylaşımında bulunmalarıyla açıklanabilir.

Öğrencilerin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Ölçeği puan ortalamalarının sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir. Öğrencilerin sınıf değişkenine göre yalnızlık puanları arasında anlamlı bir farkın olduğu, 1. sınıfta okuyan öğrencilerin diğer sınıflarda okuyan öğrencilerden kendilerini daha yalnız hissettikleri belirlenmiştir. Bilindiği üzere üniversite eğitimi bazı öğrenciler için, ailelerinden ilk kez ayrılarak uzakta eğitim görmelerini gerektiren bir ortam özelliği taşımaktadır. Birinci sınıfa yeni başlayan öğrencilerin ailelerinden ilk kez ayrılmış olmaları, yeni bir ortama uyum sağlama çabaları, arkadaşlıkların yeni yeni kurulmaya başlamasının bun sonuçta etkili olduğu düşünülmektedir. Araştırma bulgularımızı destekler yönde Kozaklı (2006) 18 yaş ve altında olanların yalnızlık düzeyinin diğer yaş gruplarından anlamlı şekilde yüksek olduğunu, sınıf düzeyi yükseldikçe yalnızlık puan ortalamasının düştüğünü, Buluş (1997) yalnızlık düzeyinin birinci sınıf öğrencilerinde diğerlerine oranla daha yüksek olduğunu ve son sınıfa doğru gidildikçe azaldığını ortaya çıkarmışlardır. Bu bulgulara karşın Odacı (2003) ve Koç ve Sağlam (2009) öğrencilerin farklı sınıflarda bulunmalarına bağlı olarak yalnızlık düzeyinde anlamlı bir farklılaşma oluşmadığını belirlemişlerdir.

Siber zorbalık, siber mağduriyet ve UCLA yalnızlık ölçekleri arasındaki ilişkinin yönüne bakıldığında; siber zorbalık ve siber mağduriyet arasında pozitif yönde anlamlı düzeyde ilişki olduğu ve bu sonuçların literatürü destekler nitelikte olduğu bulunmuştur (Dalmaz, 2014). Yalnızlık düzeyi ile siber zorbalık ve siber mağduriyet arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu saptanmıştır ($p<0.05$). Yani öğrencilerin siber zorbalık düzeyleri arttıkça siber mağduriyet düzeyleri de artmakta, yalnızlık düzeyleri

artıkça hem siber zorbalık hem de siber mağduriyet düzeyleri artmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Günümüzde ekonomik güce bağlı olarak bilgisayar ve internet bağlantı sahipliği oranının yükselmesiyle birlikte özellikle gençlerde sosyalleşme olgusunun sanal ortama taşındığını görmekteyiz. Saatlerce internete bağlı kalarak, sosyal paylaşım sitelerinde vakit geçirerek sosyalleşme çabasına giren ve böylece çevresinden uzaklaşan gençler kendilerini psikolojik olarak yalnız hissedebilmektedirler. Bu yalnızlık hissi gençlerde siber zorbalığa ya da siber mağduriyete neden olabilmektedir. Bunu önlemek ve öğrencilerin üniversite ortamına daha çabuk alışıp arkadaşlıklar kurabilmeleri için; derslerde ekip çalışmalarına, ders dışında sosyal aktivitelere yönlendirme yaparak gençlerin sosyalleşmelerine destek verilmeli, arkadaşlıklarını sanal ortamda değil gerçek yaşamda kurmaları için olanaklar yaratılmalı ve siber zorbalık davranışının ve siber mağduriyetin etkilerinin azaltılması için gerekli eğitim programları oluşturulmalıdır.

Siber zorbalık kavramı 20 yıldır var olmasına rağmen ülkemizde bu konuda yapılmış çalışmalar oldukça sınırlıdır. Çağımızın en büyük problemlerinden olan ve giderek büyüyen ve bir toplum sağlığı sorunu haline dönüşen siber zorbalık kavramı ile ilgili daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Bu konuyla ilgili çalışma yapan araştırmacıların daha titiz ve daha fazla değişkeni göz önünde bulundurmaları gerektiği düşünülmektedir. Bu yolla siber zorbalık ve siber mağduriyetin etkileri daha iyi ortaya konulabilir. Bu nedenle konu ile ilgilenen araştırmacıların gerekli eğitim programlarının oluşturulmasında aktif bir rol üstlenmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

Akça, E.B., Sayımer, İ. & Ergül, S. (2015). Ortaokul Öğrencilerinin Sosyal Medya Kullanımları ve Siber Zorbalık Deneyimleri: Ankara Örneği *Global Media Journal*, 5 (10), 71-86.

Arıcağ, O. T. (2009). Psychiatric Symptomatology As A Predictor Of Cyberbullying Among University Students. *Eurasian Journal of Educational Research*. 34, 167-184.

Arıcağ, OT., Tanrıku T. ve Kınay, H. (2012). Siber Mağduriyet Ölçeğinin İlk Psikometrik Bulguları. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*.(11), 1-6.

Arıcağ, OT., Kınay H. ve Tanrıku, T. (2012). Siber Zorbalık Ölçeğinin İlk Psikometrik Bulguları. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*.1(17), 101-114.

Beran, T. & Li, Q. (2005). Cyber harassment: A study of new method for an old behavior. *Journal of Educational Computing Research*. 32(3), 265- 277.

Buluş, M.(1997). Üniversite Öğrencilerinde Yalnızlık. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*.3, 82-90.

Campbell, M. (2005, October). The impact of the mobile phone on young people's social life. Paper presented to the Social Change in the 21st Century Conference. Centre for Social Change Research Queensland University of Technology.

Çivilidağ, A. & Cooper H.T. (2013).Ergenlerde Siber Zorba ve Öfkenin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma: Niğde İli Örneği. *International Journal of Social Science* 6 (1), 497-511.

Dalmaz ,E. (2014) .Üniversite Öğrencilerinde Siber Zorbalık Mağduriyet Depresyon Ve Anksiyete Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Demir, A. (1989). U.C.L.A Yalnızlık Ölçeğinin Geçerlilik Ve Güvenirliği. *Psikoloji Dergisi*. 7(23), 14-18.

Demir, A. (1990). *Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeyini Etkileyen Bazı Etmenler*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bilim Dalı. Doktora Tezi. Ankara.

Dursun, Ö. ve Akbulut, Y. (2010). *Investigation of Cyberbullying, Victimization and Communication Styles in A Hybrid Learning*

Environment. IODL & ICEM International Joint Conference and Media Days, Eskişehir.

Eroğlu, Y. (2011). *Koşullu Öz-Değer, Riskli İnternet Davranışları, İnternet Kullanım Sıklığı ve Siber Zorbalık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Sakarya.

Hinduja, S. & Patchin, W. J. (2008). Cyberbullying: An Exploratory Analysis of Factors Related to Offending and Victimization, *Deviant Behavior*. 29: 129–156. <https://doi.org/10.1080/01639620701457816>.

Koç, Z. & Sağlam, Z. (2009). Bir Grup Üniversite Hemşirelik Öğrencisinde Yalnızlık. *Aile ve Toplum*. 4(16):62-73.

Kowalski, M. Robin, S.P., Limber ve Patricia W. Agatston. (2008). *Bullying In The Digital Age*, Boston: Blackwell Publishing,

Kozaklı, H. (2006). *Üniversite Öğrencilerinde Yalnızlık Ve Sosyal Destek Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin Karşılaştırılması*. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Mersin.

Lacey, B. (2007). *Social Aggression: A study of internet harassment*. (Unpublished Doctoral Dissertation). Long Island University, ABD.

Lereya, ST., Copeland, WE., Costello, EJ & Wolke, D. (2015). Adult Mental Health Consequences Of Peer Bullying And Maltreatment In Childhood: Two Cohorts In Two Countries. *Lancet Psychiatry*. 2(6):524–31. doi:[10.1016/S2215-0366\(15\)00165-0](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(15)00165-0)

Li, Q. (2006). Cyberbullying in Schools: A Research of Gender Differences. *School Psychology International*. 27(2), 157–170.

Mesch, S.G. (2009). The Role of Parental Mediation and Peer Norms on the Likelihood of Cyberbullying. *Journal of Genetic Psychology*. 178(1),1-13. Doi: 10.1080/00221325.2016.1195330

Odacı, H. (2003). İnsan İlişkileri Beceri Eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeylerine Etkisi. *Psikiyatri Psikoloji*

Psikofarmakoloji (3P) *Dergisi.* 11(4)
(<http://www.3pdergisi.com/2003-vol-11-4.html>, Erişim Tarihi:
05/12/2007)

Ong, R. (2015). Cyber-Bullying And Young People: How Hongkong Keeps The New Playground Safe. *Computer Law & Security Review*, (31), 668–678.

Peker, A., Eroğlu, Y. & Çitemel, N. (2012). Boyun Eğici Davranışlar ile Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Arasındaki İlişkide Cinsiyetin Aracılığının İncelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi.* 9(1), 205-221.

Smith, P., Jess M., Manuel C. & Neil T. (2006). An Investigation Into Cyberbullying, Its Forms, Awareness And Impact, And The Relationship Between Age And Gender In Cyberbullying. Research Brief No. RBX03-06. London: DfES.

Taştekin, E. (2016). *Ergenlerin Arkadaşlık İlişkileri ve Benlik Saygısı ile Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Arasındaki İlişkiler.* Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

Wolak, J., Mitchell & K.J., Finkelhor, D. (2007). Does Online Harassment Constitute Bullying? An Exploration Of Online Harassment By Known Peers And Online-Only Contacts. *Journal of Adolescent Health*, 41 (6 Suppl 1), 51-58.

ÜNİVERSİTEDEKİ KIZ ÖĞRENCİLERİN KORKU DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ: GAZİANTEP İLİ ÖRNEĞİ

Yasemin Aydoğan, Gazi Üniversitesi

Gülümser Gültekin Akduman, Gazi Üniversitesi

Şermin Metin, Hasan Kalyoncu Üniversitesi

Hatice Özaslan, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Giriş

Kentleşme, modernleşmenin önemli sonuçlarından birisi olmakla birlikte, günümüzde insan hayatını olumsuz bir şekilde etkileyen ve kendine özgü devasa sorunları bünyesinde taşıyan bir olgudur (Beşe, 2006). Günümüzde kentleşme, kalabalıklaşma ve heterojenleşmeye paralel olarak kent güvenliğini olumsuz etkileyen ve çoğunlukla da kente özgü suçlarda da bir çeşitlenme ve artışı gündeme gelmektedir (Keleş & Mengi, 2017). Kentleşme sonrası yoğun göç alan şehirlerde bu değişimlere ek olarak gecekondulaşma ve farklı kimlik ve davranış biçimlerine sahip milyonlarca insanın bir arada yaşamasından kaynaklanan kural dışlıklar ve kargaşa ortamları da ortaya çıkabilmektedir. Bu ve benzeri pek çok durum ise kentlerdeki suç oranlarının artışına temel oluşturmaktadır. Sonuçta kentlerde güvenlik sistemine ilişkin sorunların baş göstermesi hem suçlular için ideal bir ortam sağlamakta hem de toplumun birey üzerindeki sosyal kontrolünü zayıflatmaktadır. Suç oranlarının artması ve suçun niteliğinin değişmesi ise modern toplumlarda yaşayanları ve özellikle de kadınları güvensizliğe itmektir (Beşe, 2006; Çardak 2012; Karasu, 2017; Kızmaz, 2012).

Suçun varlığı ve suç oranlarının yüksekliği suça karşı duyulan korkuya neden olmaktadır (Gates & Rohe, 1987). Zamanın başlangıcından beri insanlarda var olagelen en eski ve en güçlü

insani duygu olan korku, toplumdaki pek çok insan için temel duygusal durumlardan biridir (Sparks, Girling&Loader, 2001; Proházková, 2012). DSM-IV korkuyu, zarar verme potansiyeline sahip bir uyarının varlığıyla tetiklenen olumsuz bir duygusal durum olarak tanımlanmakta ve bu uyarlanabilir duygunun hayatta kalmak için gerekli olduğunu belirtilmektedir (DiagnosticAnd Statistical Manual of MentalDisorders DSM-IV-TR, 2000).Gerçek veya hayali bir tehdide uyarlanabilir bir tepki olan ve en çok araştırılan duygular arasında yer alan korku tehlikede organizmayı uyarır ve kaçış veya kaçmayı motive eden, gelişimin ayrılmaz ve uyarlanabilir bir yönüdür (Gullone, 1999).

Çağımız modern toplumlarında yaygın bir problem haline dönüşen suç korkusu,herhangi bir suçun mağduru olma ya da suça maruz kalma ve bireyin suç veya suç ile ilişkilendirdiği sembollere karşı geliştirdiği duygusal tepki veya anksiyete duygusu olarak ifade edilmektedir(Ferraro, 1995; Hale, 1996; Öztürk, Kocacık & Gönültaş, 2016; Sipahi, 2016). Suçkorkusu kaygı, yabancılaşıma, acziyet, huzursuzluk, yabancılaşıma, yaşamdan zevk almama gibi toplumun genelini ilgilendiren olumsuz duygu ve düşüncelerin oluşumuna sebep olmaktadır (Clark, 2003; Clemente&Kleiman, 1977; Dolu, Uludağ &Doğutaş, 2010; Gates &Rohe, 1987; Haris &Jensen, 1998; Kennedy &Silverman, 1985; Liska,Lawrance&Sanchirico, 1982; Öztürk & Yıldız, 2017). Suça yönelik korkunedeniyle insanlar arası ilişkiler zayıflamakta, karşılık güven zedelenmekte, toplumsal huzur ve barış yara almakta ve kişilerin günlük rutinleri alt üst olabilmekte, güvensizlik hissi bireylerin yaşamını zorlaştırmakta ve kentsel yaşam kalitesinin düşmesine neden olmaktadır (Karasu, 2017). Böylecesuç korkusunun bireye, topluma, ekonomiye vetoplumsal düzene çok sayıda olumsuz yansıması olmaktadır. Suç oranı azalsa bile, suç korkusu artabilmekte, kalıcı bireysel ve toplumsal sorunları tetikleyebilmektedir (Dolu vd., 2010; Karasu, 2017; Uludağ & Dolu, 2011).

Bireyleri korkuya, daha doğrusu suç korkusuna iten birçok etken vardır. Konuya ilişkin çalışmalarda özellikle çevrenin fiziki yapısı ile suç korkusu arasında kuvvetli bir ilişkinin olduğu vurgulanmaktadır (Apak, Ülken & Ünlü,2002; Ferguson&Mindel,

2007). Parklar, meydanlar, alışveriş merkezleri, sokaklar gibi kentsel açık alanların yanısıra karanlık metrolar, uzun ve karanlık yollar, ıssız alanlar, kötü aydınlatılmış sokaklar, boş parklar ve ormanlık alanlar, sessiz sokaklar suça maruz kalma algısı yüksek kentsel alanlardır (Hale, 1993; Hutchings, 1994; Sipahi & Örselli, 2016; Tandoğan & Şimşek-İlhan, 2016; Uludağ & Dolu, 2011). Ayrıca suç oranlarının yüksek olduğu mahallelerde yaşayan ya da bir suça tanıklık etmiş bireylerin suç korkusu hissetme olasılığının daha yüksek olduğu dile getirilmektedir (Johston, 2001; Ferguson&Mindel, 2007;Uludağ & Dolu 2011).Nüfusun aşırı yoğun olduğu kalabalık parklar, plajlar, sanayi bölgeleri, piknik alanları da bireyler tarafından tehlikeli alanlar olarak görülmektedir (Warr&Ellison, 2000).

Bu olası tehlikeler dışında cüzdanının çalınması, tecavüze uğramak ya da kesici bir aletle yaralanmak gibi bireylerin bizzat kendilerinin yaşadıkları mağduriyetler ya da başka bireylerin maruz kaldığı suçlardan haberdar olmak ve medyada yoğun biçimde ele alınan haberler de suç korkusunu arttırabilmektedir (Ferguson&Mindel, 2007; Sipahi & Şengün 2017; Taylor & Hale, 1986).

Literatürde suça ilişkin korku düzeyiyle ilgili çalışmalar incelendiğinde,kadınların korku düzeyinin daha yüksek olduğu görülmektedir (Çardak, 2012; Ferraro, 1996; Karasu, 2017; Öztürk, Kocacık & Gönültaş, 2016; Reid& Konrad, 2004; Sipahi & Şengün, 2017; Skogan&Maxfield, 1981; Snedker, 2015; Tandoğan & Simşek-İlhan, 2016; Taylor & Hale, 1986; Wekerle&Whitzman, 1995). Sipahi (2016)özellikle kadınlar için okudukları üniversitenin bulunduğu şehir ve çevresel koşulların, suçun mağduru olma korkusu açısından önemli etkileri olduğunu vurgulamıştır.

Günümüzde dünyada olduğu gibi ülkemizde de kentlerin güvenliği bireyler özelliklede kadınlar için giderek daha önemli bir sorun haline gelmiştir. Bu bağlamda kalabalıklaşma, heterojenleşme, iç ve dış göçler, kentin yapısı ve özelliklerine ilişkin faktörler güvenlik ve suça ilişkin korkular açısından önemli risk faktörleridir. Bu bağlamda Gaziantep ili, 2011 yılında güneyinde

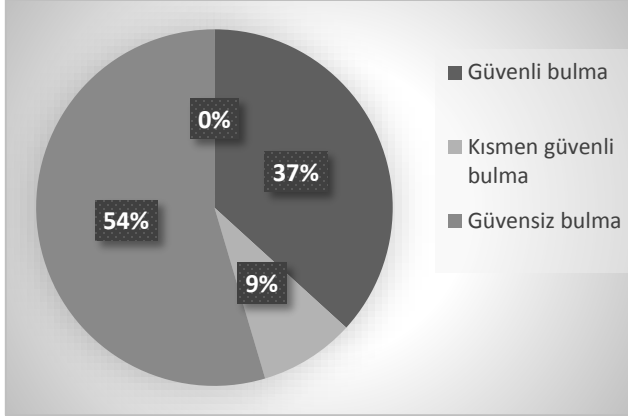
başlayan savaş nedeniyle yoğun şekilde gerek dış göç gerekse çevre illerden iç göç alması, büyüklüğü, yeri, konumu ve ticari özellikleri itibarıyla özel bir öneme sahiptir. Özellikle Suriyeli göçmenlerin başlangıçta kamplarda kalırken, daha sonra kampların dışına çıkarak şehre yayılmaları ve kent yaşamında aktif rol almaları her iki taraf için çeşitli sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu kapsamda büyükşehir statüsünde olan, farklı kültürleri barındıran ve göç olgusu ile daha da karmaşıklaşan Gaziantep'te üniversite de okuyan kız öğrencilerin şehre ilişkin korku düzeylerinin belirlenmesi önemli görülmektedir. Bu düşünceden hareketle çalışmada, Gaziantep ilinde üniversite öğrencisi olan kız öğrencilerin suça ilişkin korku düzeylerinin ve etkili faktörlerin incelenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

Betimsel tarama modelinde gerçekleştirilen araştırmanın çalışma grubunu, 2017-2018 öğretim yılında Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümünde öğrenimine devam eden ve çalışmaya katılmada istekli olan 185kız öğrenci oluşturmuştur. Verilerin toplanmasında, araştırmacılar tarafından geliştirilen Güvenlik ve Korku Unsurları Anket Formu kullanılmıştır. Kapalı ve açık uçlu sorulardan oluşan anket formu on öğrenci ile yapılan ön bir uygulama sonrasında çalışma grubuna yüz yüze görüşme yöntemiyle uygulanmıştır. Üniversiteli kız öğrenciler için hazırlanan anket formunda, ilin güvenliği, öğrencilerin korkularına/güvenlik tehditlerine ilişkin algıları ve mağduriyet deneyimlerine ilişkin sorular yer almıştır. Elde edilen veriler frekans, yüzdelik değerler ve grafikler ile ifade edilmiştir.

Bulgular Ve Tartışma

Katılımcıların demografik özellikleri incelendiğinde %17.3'ünün 18-19 yaşlar arasında, % 53'ünün20-21 yaşları arasında, % 22.2'sinin22-23 yaşları arasında ve % 7.6'sının24 yaş ve üzeri yaşlarda olduğu, % 94'ünün bekâr diğer öğrencilerin evli olduğu, % 93'ünün çalışmadığı ve %7'sinin tama zamanlı ya da yarı zamanlı olarak bir işte çalıştığı belirlenmiştir.

Grafik 1: Öğrencilerin okudukları ili cinsiyetleri açısından güvenli bulma durumları

Grafik 1'e göre Gaziantep'te öğrenim gören ve burada yaşayan 68 kız öğrenci (%37) ili cinsiyetleri açısından güvenli bulurken, 117 kız öğrenci ise (%63) ili kısmen güvenli ya da güvensiz olarak değerlendirmişlerdir.

Cinsiyete bakılmaksızın tüm öğrencilerin öğrenim gördükleri illerde kendilerini huzurlu ve güvende hissetmeleri, sağlıklı, mutlu ve başarılı olmalarının odak noktasını oluşturur. Her ne sebeple olursa olsun öğrencinin güvenliği konusunda endişe duyması hem birey hem de ailesi açısından zor ve kabul edilemez bir durumdur. Bu nedenle öğrencinin öğrenim gördüğü üniversite, kaldığı yurt/ev, sosyal çevresi ve kentin genelinde güvende olması ve güvende olduğu algısına sahip olması önemlidir. Aksi takdirde suç vb. korkuların kent yaşamında neden olduğu tedirginlik ve güvensizlik hissi bireyin yaşamını zorlaştırarak, kentsel yaşam kalitesinin düşmesine eden olabilmektedir (Karasu, 2017).

Karasu (2017)'nin Şanlıurfa'da suç korkusunu incelediği çalışmada, kente duyulan güvenin yetersiz olduğu, ilin Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yer almasına rağmen, teröre karşı duyulan korkunun alt düzeyde olduğu, Suriyeli sığınmacılardan korku düzeyinin son beş yıl içinde önemli bir artış gösterdiği, yaşanan suç korkusunun kişisel özelliklere göre değiştiği, özellikle ilde kadınların gece vakti dışarı çıkmayı güvensiz buldukları, gelir

düzeyi ve eğitim durumunun suç korkusu üzerinde belirleyici bir etken olmadığı belirlenmiştir.

Tablo 1. Öğrencilerin okudukları ili güvenli/güvensiz bulma durumları

Güvenli bulma nedenleri	Güvensiz bulma nedenleri
Arkadaş grubuyla dolaşma (42) Yeterli güvenlik önleminin bulunması (35) İlin toplu taşıma imkanlarının iyi olması (22) Üniversitenin yurt imkanlarının iyi olması (16) Üniversitenin ulaşım servisi imkanlarının iyi olması (17) Suç oranının azlığı (5) Diğer (2)	İlde göçmenlerin/yabancıların çok oluşu (74) Suç oranının fazlalığı (66) Yeterli güvenlik önleminin olmaması (51) Üniversitenin ulaşım servisi imkanlarının yetersizliği (49) İlin toplu taşıma imkanlarının iyi olmaması (35) Üniversitenin yurt imkanlarının yetersizliği (8) Evde yalnız kalmam (2) Diğer (15)

Tablo 1’de öğrencilerin ili güvenli bulma durumları incelendiğinde; öğrencilerin okul içi ve okul dışı sosyal aktivitelerde sürekli arkadaş gruplarıyla birlikte olmalarının, il bazında yeterli güvenlik önlemlerinin bulunmasının ve ilin toplu taşıma imkanlarının iyi olmasının ilk üç sırada yer aldığı görülmektedir. Aynı şekilde üniversitenin iyi yurt ve ulaşım imkanlarının olmasının da öğrencilerin güvenliğe ilişkin olumlu düşüncelerini desteklediği görülmektedir. Ayrıca bir öğrenci kendini koruma becerisine sahip olduğu için ili güvenli bulduğunu belirtmiştir. Diğer yandan öğrenim gördükleri ili kısmen güvenli ya da tamamen güvensiz bulan öğrencilerin bu görüşlerinde etkili olan faktörler incelendiğinde ilk sıradaherhangi bir nedenle ilde bulunan göçmenlerin ya da yabancıların yoğunluğunun olduğu gözlenmektedir. Bunu sırasıyla suç oranlarının fazlalığı, ilde yeterli güvenlik önlemlerinin olmaması, üniversitenin ve ilin toplu taşıma imkanların yetersizliği gibi faktörlerin izlediği görülmektedir.Üç öğrenci ise cahil ve bireysel haklara saygısız insanlar yüzünden kendilerini güvende hissetmediklerini ifade etmişlerdir.

Ortadoğu’da Arap Baharı olarak 2011 yılında ortaya çıkan ve bölgede iç çatışma ve savaşın baş göstermesine yol açan süreç

savaştan ve baskıdan kaçan insanları göçmen ve sığınmacı durumuna düşürmüştür. Göçmenler için kaçış yolu Türkiye ve özellikle güneydoğuda bulunan iller olmuştur. İş imkanları, kültürel yakınlık, akrabalık ilişkileri, Suriye'ye yakınlık gibi bir dizi faktör nedeniyle sığınmacıların yerleşim tercihi (Duruel, 2016) Gaziantep olmuştur. Sonuçta Suriyeli sığınmacıların yoğun yaşadığı illerden biri haline gelen Gaziantep, özellikle Suriye'den gelen sığınmacılara ve sınır illerine yakın şehirlerden gelen Türk vatandaşlarına ev sahipliği yapar duruma gelmiştir. Bu yoğun göç ilin yapısında önemli değişimlere ve paralelinde önemli sosyal sorunlara neden olmuştur. Sonuçta bu süreç yerli halkın “güven” ve “düzen” ekseninde yoğun kaygılar yaşamasına (Ünal (2014) ve ön yargılar, olumsuz düşünceler neticesinde sığınmacı ve yerel halk arasında çok yönlü sorunların çıkmasına neden olmuştur (Akıncı, Nergiz, & Gedik, 2015).

Bireylerin yaşam kalitesini temelden sarsacak güçte olan suç korkusu gerçek bir sosyal problemdir ve bireye, topluma, ekonomiye ve toplumsal düzene çok sayıda olumsuz etkileri bulunmaktadır. Bu nedenle bireylerin toplumda huzurlu ve güvenli yaşayabilmesi için suç unsurlarının ve suç korkusunun ortadan kaldırılması gerekmektedir (Çardak, 2012; Dolu, Uludağ & Doğutaş, 2010; Hale, 1996; Haris & Jensen, 1998; Kennedy & Silverman, 1985; Öztürk & Yıldız, 2017).

Tablo 2. Öğrencilerin ilde güvenli ya da güvensiz buldukları bölgeler/yerler

İlde güvenli bulunan bölgeler	İlde güvensiz bulunan/tedirgin olunan bölgeler
Ev (68) Üniversite kampüsü (59) Şehir merkezi (43) Yurt (22) Toplu taşıma araçları (10) Diğer (11)	Tenha yerler (121) Toplu taşıma araçları (64) Aşırı kalabalıkta (55) Alt/üst geçitler (50) Sokak hayvanlarının olduğu yerler (30) Ev (4) Diğer (7)

Tablo 2’ye göre öğrencilerin suç unsurları gibi faktörler açısından ilde güvenli ya da güvensiz buldukları bölgeler incelendiğinde öğrencilerin sırasıyla evlerini, üniversite kampüsünü ve özellikle şehir merkezini güvenli buldukları, bunun aksine yaşadıkları ilde özellikle تنها bölgelerden, topluma taşıma araçlarından, çok kalabalık yerlerden, alt ve üst geçitlerden, başıboş sokak hayvanlarının buldukları bölgelerden korktukları ve güvensiz buldukları belirlenmiştir. Bu sonuçlarda bölgesel faktörler ve suç unsurları kadar, erken yaşlardan itibaren kız çocuklarının daha koruyucu bir tutumla yetiştirilmesinin, yaşanan olumsuz deneyimler ya da önyargılı telkinler sonucundaki etkileşimlerin etkili olduğu düşünülmektedir. Sipahi ve Şengün (2017) tarafından Bayburt ilinde yapılan bir çalışmada, öğrencilerin tedirgin oldukları ilk üç yerin sırasıyla تنها, karanlık ve sokak hayvanlarının bulunduğu bölgeler olduğu belirlenmiştir. Aynı çalışmada öğrencilerin %14’ünün hiçbir yerde tedirgin olmadığı bulgusu dikkat çekicidir.

Tablo 3. Öğrencilerin korku nedeni olan kişi ve durumlar

Korkuya/güvensizliğe neden olan bireyler	Güvensiz bulunan bölgelerdeki korku nedeni
Grup halindeki erkekler (115) Sarhoşlar (109) Yabancılar (75) Dilenciler (69) Evsizler (48) Diğer (26)	Cinsel saldırıya uğramak (122) Sözlü saldırıya uğramak (laf atılması) (116) Fiziksel saldırıya uğramak (113) Gasma/kapkaça uğramak (108) Terör saldırısına uğramak (78) Kaçırılmak (75) Trafikte tacize uğramak (61) Silahlı saldırıya uğramak (55) Öldürülmek (52) Hayvan saldırısına uğramak (43) Eve/yurda hırsız girmesi (40) Doğal afetler (deprem, yangın vb) (21) Diğer (7)

Grup halindeki erkeklerin, sarhoşların, yabancıların, dilencilerin ve evsizlerin öğrencilerin korku unsurlarının başında olduğu Tablo 3’de görülmektedir. Bu konuda katılımcılar, grup halinde olan erkeklerin yoğun şekilde sözlü tacizde bulunmaları nedeniyle daha

çok onlardan tedirgin olduklarını, tek bir erkeğin sözlü tacizi yani laf atması durumunda kendilerini daha kolay savunabildiklerini ifade etmişlerdir. Aynı şekilde sarhoş, yabancı ya da diğer korku unsuru olan bireylerin de tek ya da grup halinde olmasının korku ve savunma düzeylerini önemli ölçüde etkilediğini belirtmişlerdir.

Çalışmada öğrencilere güvensiz buldukları bölgelerdeki korku nedenleri sorulduğunda ise, en büyük korku nedenlerinin cinsel saldırıya uğramak olduğu, bunu sözlü ve fiziksel saldırılara uğrama korkusunun takip ettiği belirlenmiştir. Gasp, terör saldırısına uğrama, kaçırılma, trafikte tacizde öğrencilerin öne çıkan korku unsurları arasında yer almaktadır. Sonuçta öğrencilerin cinsel, sözlü ya da fiziksel türü ne olursa olsun bireysel saldırıya maruz kalma korkularının çok yoğun olduğu gözlenmektedir. Bu sonuçlarda bireysel haklara, inançlara, toplumsal değerlere olan saygısızlığın en önemli etken olduğu ve ne yazık ki sosyal, siyasi ve ahlaki yanlış söylemlerin bu durumu desteklediği düşünülmektedir. Yapılan benzer çalışmalarda da özellikle kız öğrencilerin fiziksel ya da cinsel saldırıya uğrama korkularının yoğun olduğu ve böyle bir mağduriyet yaşamasalar da potansiyel kurban olma endişesinin başlı başına bir huzursuzluk ve mutsuzluk kaynağına dönüşebileceği vurgulanmaktadır (Karasu, 2017; Sipahi & Şengün, 2017).

Bu konuda yapılan çalışmalar erkeklerden anlamlı düzeyde yüksek suç korkusuna sahip olan kadınların korkularında başta cinsiyet olmak üzere, eğitim seviyesi, gelir düzeyi, ırk, yaş, ikamet süresi, ikamet yerine ait olma duygusu gibi pek çok faktörün etkili olduğunu (Çardak, 2012; Ferraro, 1996), kadınların en çok cinsel taciz ve tecavüze uğramaktan korktuklarını ve böyle acı bir mağduriyet yaşamamak içinde daha çok kaçınma davranışı sergilediklerini göstermektedir (Öztürk, Kocacık & Gönültaş, 2016). Bu durum kadınların, kentsel mekanda aktif yaşama katılımlarını engellemekte ve sonuçta kadınların ev, iş ve eğitim yaşamları da bu süreçten olumsuz olarak etkilenmektedir (Tandoğan & Simşek-İlhan, 2016; Wekerle & Whitzman, 1995).

Tablo 4. Öğrencilerin bir suçun mağduru olma durumları

İlde yaşanan mağduriyet durumu	Mağduriyetini yaşadığı yer	Öğrencinin mağduriyet sonrası tepkisi	Çevredeki bireylerin mağduriyet sonrası tepkisi
-Sözlü saldırıya uğradım (106) -Sosyal medya aracılığı ile tacize uğradım (31) -Eşyam/param çalındı (31) -Tehdit edildim (12) -Hırsızlık mağduru oldum (6) -Cinsel saldırıya uğradım (5) - -Dolandırıldım/ga spa uğradım (3) -Fiziksel saldırıya uğradım (2) -Diğer (5) Toplam: 201	-Sokak (107) -Toplu taşıma aracı (24) -Taksi (11) -Ev (5) -Sosyal medya (4) -Yurt (3) -Arkadaş evi (2) -Üniversite(2) Toplam: 158	-Tepki vermedim/Ses siz kaldım (71) -Kaçtım (33) -Polise başvurdum (17) -Bağırarak yardım istedim (14) -Diğer (23) Toplam: 158	-Tepki vermediler/Sesiz bir şekilde izlediler (98) -Yardıma koştu (25) -Polis çağırdılar (9) -Yanımdan uzaklaştılar (8) -Diğer (18) Toplam: 158

Tablo 4’te öğrencilerin bir suçun mağduru olma konusundaki deneyimleri incelendiğinde, öğrencilerin yaklaşık %57’sinin sözlü saldırıya uğradığı görülmektedir. Yine bulgular arasında 31 öğrencinin sosyal medya aracılığı ile tacize uğraması, 31 öğrencinin eşyasının ya da parasının kaybolması, 12 öğrencinin herhangi bir nedenle tehdit edilmesive 5 öğrencinin cinsel saldırıya uğraması dikkat çekmektedir.Yaşanan201 mağduriyetin nerede yaşandığı sorulduğunda sadece 158 öğrenci bu konuda görüş bildirmiş ve öğrencilerin 107’si sokakta, 24’ü topluma taşıma aracında ve 11’i takside mağduriyet yaşadığını bildirilmiştir. Bu mağduriyetler karşısında 71 öğrenci sözlü ya da sözsüz herhangi bir tepki vermediğini, 33 öğrenci hemen olay yerinden kaçtığını,

17 öğrenci polise başvurduğunu ve 23 öğrenci ise diğer başlığı altında kızma, küfür etme, öğretmene ya da yurt müdürüne şikayet etme, erkek arkadaşıyla ilişkisini kesme gibi tepkiler verdiğini ifade etmiştir. Öğrencilerin çevresindeki bireylerin bu duruma tepkilerine bakıldığında ise sadece 34 olayda yardıma koşma ve polis çağırma şeklinde destek olduğu görülmektedir. Yine bu konuda diğer başlığı altında; duymadılar, görmediler, fark etmediler, yanımdan ayrıldılar şeklinde tepkiler verildiği bildirilmiştir.

Bu bulgularda da görüldüğü gibi toplumumuzda her türlü mağduriyet ya da ihtiyaç durumunda, çevredeki bireylerin tepki vermeden seyirci kalması sıkça yaşanan bir durumdur. Hiçbir ilgisi ya da iştiraki olmaksızın insanların bir suça ya da mağduriyete dahil edilmesi konusunda yaşanan olumsuz deneyimler, böyle durumlarda etkili olmakla birlikte, çocukluktan itibaren ebeveynler ya da yetişkinler tarafından yapılan “sana ne”, “sen hiçbir şeye karşıma” vb. telkinler ve olumsuz sosyal medya paylaşımları bu sonuçlarda etkili olabilmektedir. Bireyler, yaşamları boyunca bazen suça maruz kalma korkusunun bazen de ağır bir suç mağduriyetinin sebep olduğu psikolojik ve sosyal sonuçlarla baş etmekte zorunda kalmaktadırlar. Bu korku ya da mağduriyetin derecesi ne olursa olsun, eylem sona erdiğinde de ortaya çıkarmış olduğu olumsuz etkiler uzun yıllar devam edebilmektedir (Çardak, 2012).

Sipahi ve Şengün (2017) yaptıkları çalışmada üniversiteli kız öğrencilerin önemli bir bölümünün sözlü saldırı ya da taciz konusunda mağduriyet yaşadıklarını, suç mağduriyetinin en fazla yaşandığı kentsel alanların başında toplu ulaşım araçlarının geldiğini ve daha önce bir suçun doğrudan mağduru olan bireylerin korku düzeylerinin daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Konuya ilişkin yapılan çalışmalar kadınların daha az suça maruz kalmalarına rağmen, erkeklerden iki, üç kat fazla suça maruz kalma korkularının olduğunu göstermektedir (Ferraro, 1996; Reid, & Konrad, 2004; Sipahi & Şengün, 2017; Skogan & Maxfield, 1981; Snedker, 2015; Tandoğan & Şimşek-İlhan, 2016; Taylor & Hale, 1986). Bu nedenle güvenlik algısının geliştirilmesine ve

desteklenmesine yönelik çalışma ve önlemler daha önemli hale gelmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Araştırma sonucunda;

- Çalışma grubuna dahil edilen öğrencilerin %37'sinin yaşadıkları ve okudukları ili, kendi cinsiyetleri açısından güvenli buldukları, bu düşüncelerinde okul içi ve okul dışı sosyal aktivitelerde sürekli arkadaş gruplarıyla birlikte olmalarının, il bazında yeterli güvenlik önlemlerinin bulunmasının ve ilin toplu taşıma imkanlarının iyi olmasının etkili olduğu,

- Öğrencilerin %9'unun ili kısmen güvenli, %54'ünün güvensiz buldukları ve ilde bulunan göçmenlerin ya da yabancıların yoğun olmasının bu algılarında en büyük etken olduğu,

- Evlerinin ve üniversite kampüsünün öğrenciler için en güvenilir yerler olduğu, bunun aksine تنها yerler ve topluma taşıma araçlarının öğrenciler için tedirgin olunan bölgeler olduğu,

- Grup halindeki erkeklerin, sarhoşların, yabancıların, dilencilerin ve evsizlerin öğrencilerin korku unsurlarının başında geldiği,

- Öğrencilerin cinsel, sözlü ya da fiziksel saldırıya maruz kalma korkularının daha yoğun olduğu,

- Öğrencilerin çoğunluğunun okudukları ilde sözlü bir saldırıya uğradıkları ve mağduriyet durumlarının genellikle sokakta yaşandığı,

- Öğrencilerin mağduriyet durumlarında çoğu zaman herhangi bir tepki veremediği ve korku nedeniyle hemen oradan uzaklaşma, kaçma yolunu tercih ettikleri ve çevredeki insanların çoğunlukla bu olaylara tepkisiz kaldıkları belirlenmiştir.

Bu sonuçlar ve özellikle öğrencilerin açık uçlu sorularda ifade ettikleri görüşler doğrultusunda il bazında konuya ilişkin acil bir nitel çalışmanın planlanması ve bu çalışmaya heterojen grupların (tam zamanlı ve yarı zamanlı çalışan, farklı bölgelerden gelen, yurttan ve Gaziantep'te ailesi ile birlikte yaşayan, evli, bekar, üniversiteye gelişi gidişinde özel araç ya da toplu taşıma aracı

kullanan vb.) dahil edilmesi, çalışmanın üniversitenin farklı bölümlerinde, ildeki farklı üniversitelerde ve hatta farklı eğitim seviyelerinde tekrarlanması, özellikle farklı ilden gelen öğrencilerin ili nasıl algıladıklarının belirlenmesi ve sonuçlar doğrultusunda ilgili kurum ve kuruluşlara öneriler sunulması zorunluluğu doğmuştur. Araştırmada, çalışma grubunun büyük çoğunluğunun Gaziantep ve çevre illerinde yaşayan öğrenciler olması nedeniyle, farklı sosyo-kültürel özelliklere sahip illerden gelen öğrencilerin görüşleri elde edilememiştir. Bu nedenle Gaziantep ilinde okuyan ancak, farklı illerden gelen öğrencilerin konuya ilişkin görüşlerinin alınmasının son derece önemli olduğu düşünülmektedir. Bu çerçevede konuya ilişkin yapılacak nitelikli akademik çalışmalar, suç oranlarını düşürme, suç korkusunu yenme ve suç korkusunun doğurduğu bireysel, sosyal ve ekonomik sorunların azaltılması konusunda yapılacak her türlü çabaya kaynak teşkil edecektir.

Kaynakça

- Akıncı, B., Nergiz, A., & Gedik, E. (2015). Uyum süreci üzerine bir değerlendirme: Göç ve toplumsal kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 58-83.
- Apak, S., Ülken, G. & Ünlü, A. (2002). Yeni Bir Toplu Konut Yerleşmesinde “Güvenlik Duygusunun” Değerlendirilmesi, *İTÜ Dergisi*, 1(1), 65-72.
- Beşe, E. (2006). Kırık Pencereler Teorisi Bağlamında Kentsel Yaşamda Suç ve Güvenlik, *Polis Bilimleri Dergisi*, 8(1), 1-24.
- Clark, J. (2003). Fear in Fear of Crime. *Psychiatry, Psychology and Law*, 10(2), 267-282.
- Clemente, F. & Kleiman, M.B. (1977). Fear of Crime in the United States: A Multivariate Analysis. *Social Forces*, 56, 519-531.
- Çardak, B. (2012). Kadınların Suç Korkuları Üzerine Nitel Bir Çalışma. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, Kasım, 1(1), 23-45.
- Diagnostic and Statistical Manual Of Mental Disorders DSM-IV-TR. (2000). Fourth Edition, American Psychiatric Association.

- Dolu, O., Uludağ, Ş. &Doğutaş, C. (2010). Suç Korkusu: Nedenleri, Sonuçları ve Güvenlik Politikaları İlişkisi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 65 (1), 57-81.
- Duruel, M. (2016). Suriyeli sığınmacıların eğitim sorunu. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 30 (5), 1399-1415.
- Ferguson, K.M. &Mindel, C.H. (2007). ModelingFear of Crime in Dallas Neighborhoods: A Test of SocialCapitalTheory. *Crime&Delinquency*, 53(2),322-349.
- Ferraro, Kenneth., F. (1996). Women'sFear of Victimization: Shadow of Sexual Assault? *SocialForces*, Dec. 75(2), 667-690.
- Gates, L. B. &Rohe, W. M. (1987). FearandReactionstoCrime. *Urban AffairsQuarterly*. 22 (3), 425-453
- Gullone, E. (1999). TheAssessment of Normal Fear in ChildrenandAdolescents. *Clinical Child andFamilyPsychologyReview*, 2(2), 91-106.
- Hale, C. (1993). Fear of Crime: A Review of theLiterature, Report totheMetropolitanPolice Service WorkingParty on theFear of Crime. Canterbury: Canterbury Business School, University of Kent.
- Hale, C. (1996). Fear of Crime: A Review of theLiterature. *International Review of Victimology*, 4 (2), 79-150.
- Haris, M. &Jensen, B. (1998). Fear of CrimeandPerceptions of Safety. *AustralianSocialMonitor*, 1(1), 8-10.
- Hutchings, C. (1994) CreatingFearby Design, *Geographical Magazine*, 66(8), 32-34.
- Johnston, L. (2001). Crime, fearand çivil policing, *Urban Studies*, 38(5-6), 959-976.
- Karasu, M.A. (2017). Kentsel Mekânda Suç Korkusu-Şanlıurfa Örneği. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 20(1), 41-76.
- Keleş, R. & Mengi, A. 2017, Kent Hukuku. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kennedy, L.W. &Silverman, R.A. (1985). Perception of SocialDiversityandFear of Crime. *Environment andBehavior*, 17(3), 275-295.

Kızmaz, Z. (2013). Modernleşme ve Suç: Kuramsal Açıdan Bir Bakış. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 23(1): 229-240.

Liska, A.E., Lawrance, J.J. & Sanchirico, A. (1982). Fear of Crime as a Social Fact, *Social Forces*, 60(3), 760-770.

Prohászková, V.(2012). The Genre of Horror. *American International Journal of Contemporary Research*, 2(4), 132-142.

Öztürk, M., Kocacık, F. & Gönültaş, M.B. (2016). Suç Korkusu ve Risk Algısının Toplumsal Cinsiyet Açısından İncelenmesi. *International Journal of Human Sciences*, 13(1), 1488-1502. doi:10.14687/ijhs.v13i1.3691.

Öztürk, M. & Yıldız, M. (2017). Yaşam Doyumu ve Suç Korkusu Arasındaki İlişki (Mersin Örneği). *MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(1), 657-673.

Reid, L.W. & Konrad, M. (2004). The Gender Gap in Fear: Assessing the Interactive Effects of Gender and Perceived Risk on Fear of Crime. *Sociological Spectrum*, 24(4), 399-425.

Sipahi, E.B. (2016). Suç Korkusu, Konya: Çizgi Kitabevi.

Sipahi, E.B. & Örselli, E. (2016). Kentin Kentin İnci (nebilir)leri: Konya'da Üniversiteli Kız Öğrencilerin Suç Korkuları Üzerine Bir Araştırma. 4. *Uluslararası Kentsel ve Çevresel Sorunlar ve Politikalar Kongresi Bildiri Kitabı*, 20-22 Ekim.

Sipahi, E. B., & Şengün, H. (2017). Üniversiteli Kız Öğrencilerin Suç Korkularının "Mağduriyet" Perspektifinden Analizi: Bayburt Örneğinde Bir Araştırma. *Tematik Yazılar, Toplum ve Demokrasi*, Temmuz-Aralık 11 (24), 57-80.

Skogan, W.G. & M. G. Maxfield (1980). Coping with Crime: Victimization, Fear, and Crime". In *Three American Cities (Reaction to Crime Projects)*, Doc. No. 85506, Illinois: Northwestern Univ. Center for Urban Affairs.

Snedker, K.A. (2015). Neighborhood Conditions and Fear of Crime: A Reconsideration of Sex Differences. *Crime & Delinquency*, 61(1), 45-70.

Sparks, R., Girling, E., & Loader, I. (2001). Fear and Everyday Urban Lives. *Urban Studies*, 38(5-6), 885-898.

- Tandoğan, O. & Simşek-İlhan B. (2016). Fear of Crime in Public Spaces: From the View of Women Living in Cities. *Procedia Engineering*, 161, 2011-2018.
- Taylor, R.B. & Hale, M. (1986). Testing Alternative Models of Fear of Crime. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 77(1), 151-189.
- Uludağ, Ő. & Dolu, O. (2011). Türkiye Ulusal Suç Korkusu Araştırması, TÜBİTAK.
- Ünal, S. (2014). Türkiye'nin beklenmedik konukları: "Öteki" bağlamında yabancı göçmen ve mülteci deneyimi. *Journal of World of Turks*, 6(3), 65-89.
- Warr, M. & Ellison C.G. (2000). Rethinking Social Reaction to Crime: Personal and Altruistic Fear in Family, *American Journal of Sociology*, 106(3), 551-578.
- Wekerle, G.R. & Whitzman, C. (1995), *Safe Cities: Guidelines for Planning, Design and Management, USA: A Division of International Thomson Publishing.*

İLKOKUL VE ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN ZİHİN HARİTALARINDA ŞİDDET

Yücel ÖKSÜZ, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Melek BABA ÖZTÜRK, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Mehtap KARALAR, Milli Eğitim Bakanlığı

1.Giriş

“.....Çılgılık gibi tek olan şiddet, bugün bilim gibi evrensel olmuştur. Dün yargılanıyordu, bugünse yasa koymaktadır.....(Camus, 1975)”

Şiddet kavramının birçok tanımı yapılmıştır. Şiddet, kişilere ve nesnelere yönelik düşmanlık ve öfke duygusunun, yoğun ve yıkıcı bir şekilde ortaya çıkmasıdır (Budak,2003). Bir başka tanımda ise şiddet gücün, kuvvetin, otoritenin ve üstünlüğün kötüye kullanımı ile ortaya çıkan sınır ihlalini ifade eder (Dursun, 2011). Bu konuda en kapsamlı tanım 2002 yılında Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından geliştirilmiştir. DSÖ şiddeti, “sahip olunan gücün ve iktidarın, fiziksel ya da ruhsal bir yaralanmaya ve kayba neden olacak biçimde bir başka insana, kendine, bir gruba ya da bir topluma doğrudan ya da dolaylı yolla uygulanması” olarak tanımlamıştır. Bu tanımlamadan yola çıkıldığında şiddet üç grup olarak sınıflandırılmaktadır.

1. *Kişinin kendisine yönelik şiddet:* Bireyin kendisine yönelik olarak istemli sonu yaralanma veya ölümle sonuçlanan bir özkıyımıdır.

2. *Kişilerarası şiddet:* Aile içindeki ya da kendisinden başka bireye uygulanan tüm şiddet türlerini içermektedir. Örneğin yaralama, küfür, taciz gibi.

3. *Toplumsal şiddet:* Toplumdaki bir grup ya da örgütün politik, siyasi ya da ekonomik çıkar amaçlı olarak

toplumun diğ er üyelerine yaptıkları ş iddet türüdür. Savaş ve ç ete savaşları gibi (Özcebe ve diğ erleri, 2008, s.91).

Ş iddet uygulanma biçimi bakımından birçok farklı türü bulunmaktadır. Ş iddetin türü birçok araştırmacı tarafından sınıflandırılmış tır. Meyer ve Farrell (1998) ş iddeti durumsal, ilişkisel veya kişilerarası yağ macı ve psikopatolojik olarak sınıflandırmış lardır. Koç (2006), fiziksel, duygusal, ekonomik ve çocuk ihmali şeklinde sınıflandırmış tır. Tüm bu sınıflamaları doç ru olmakla birlikte günümüz koç ullarını tam olarak yansıtamamaktadır. En kapsamlı sınıflama fiziksel, cinsel, duygusal, ekonomik ve siber ş iddet olarak yapılmış tır (Polat,2016).

Fiziksel Ş iddet: Toplum tarafından da ş iddet denildiğ inde ilk akla gelen, dış arıdan gözlenebilen, tespiti kolay olan ş iddet biçimidir. Fiziksel ş iddet sonunda, bireyin vücut bütünlüğ ünü bozan yara, morluk, kırık, sakatlık olabilir ve bazen ölümlerle de sonuçlanabilir. Fiziksel ş iddet aletli ve aletsiz olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Cinsel ş iddet: Cinsel saldırı her yaş grubuna yönelik olarak ve cinsiyet ayırmaksızın yapılan cinsel saldırılardır. Zaman içerisinde bu saldırganlık türü sadece kadın ve çocuklara yönelik olarak tanımlansa da günümüzde bu gruba erkeklerde alınmaktadır. Dolayısıyla herkesin cinsel ş iddet mağ duru olabilme ihtimali bulunmaktadır. Bu ş iddet türünde saldırganın amacı sadece kurbanın cinselliğ inden faydalanmak değ il kurbanı kontrol etmek, boyun eğ dirmek zorlamak, utandırmak ve zarar vermektir. Cinsel ş iddet suçları sö zel tacizden ensest vakalarına kadar uzanan oldukça geniş bir yelpaze oluşturmaktadır.

Duygusal ş iddet: En sık rastlanan ş iddet tipidir. Bu ş iddet tipinin diğ er ş iddet tiplerinden ayrı olan iki önemli özelliğ i bulunmaktadır. Fiziksel bir belirtisinin olmaması ve baş ka ş iddet tipleri ile birlikte kullanılmasıdır. Ayrıca duygusal ş iddetin etkilerinin daha kalıcı ve derin olmasıdır. Duyusal ş iddetin en yaygın uygulanma biçimi sö zel ş iddettir. Sö zel ş iddet, söz ve hareketlerin düzenli bir şekilde korkutma, sindirme, cezalandırma ve cezalandırma aracı olarak kullanılmasıdır. Alay etme, aç ağı lama, küfür etme bu davranış lara örnek olabilir. Ayrıca bazı

davranışların yapılması ya da yapılmaması da duygusal şiddete yol açmaktadır. Duygusal şiddete sebep olan davranışlar; reddetme, tek başına bırakma, suçla yönelme, yıldırma, aşağılama, kendi çıkarına kullanma, vaktinden önce yetişkin rolü vermedir (Polat,2016).

Ekonomik şiddet: Şiddet tipleri içerisinde birbirine zıt iki davranışı içeren bir şiddet türü olması nedeni ile dikkat çekmektedir. Bireyin çalıştığı paranın elinden alınması ya da çalışmasına izin verilmemesi şeklinde iki zıt davranışı barındırabilmektedir. Ekonomik şiddet kişinin çalışmasının engellenmesi, ihtiyaçlarının karşılanmaması, para ile kişinin kontrol edilmesi, elinde olan paranın alınması ya da az miktar para verilerek bununla yapılması mümkün olmayan şeylerin istenmesi ekonomik şiddete örnek davranışlardır. Ayrıca erkeğin evi terk edip hiçbir ihtiyacı karşılaması da ekonomik şiddet olarak görülmektedir(Polat,2016).

Siber Şiddet: İnsan yaşamını kolaylaştıran bilişim çağı aynı zamanda insan yaşamının birçok noktasında da var olmuştur. Alışverişten tutunda sohbet odalarında arkadaş bulma konusuna kadar geniş bir yelpazede yaşamımızda yer almaktadır. Bu nedenle de çağımızın en önemli şiddet tiplerinden birisi haline gelmiştir. Siber şiddet daha çok telefon ve bilgisayar kanalı aracı ile yapılmaktadır. Bir başkasını tehdit etme, iftira atma, ısrarlı mesaj gönderme, görüntüsü paylaşma gibi yol ve yöntemler ile kişiyi rahatsız etmek ve kişisel alanına zarar vermektedir (Kurt,2005). Bu bağlama psikolojik, duygusal ve sosyal zararlar yaratmaktadır. Her geçen günde dozu artarak devam etmektedir. Bu konuda devlet, sivil toplum kuruluşları ve birey olarak mücadele edilmesi gereken önemli bir şiddet türüdür(Polat,2016).

1.1. Şiddetin Nedenleri

Şiddet gün geçtikçe artan ve üretilen çözüm yollarına rağmen engellenemeyen bir sorundur. Bu soruna karşı ülke ve dünya genelinde yapılan çalışmalara rağmen hala çözümlenememektedir. Aynı zamanda gittikçe karışık hale gelmektedir. Bu durum şu soruları akla getirmektedir. Şiddet gerekli midir? İnsan doğasında şiddet var mıdır? İnsan şiddeti neden uygular? Tüm bu soruların

cevabı şiddetin nedenlerini araştırmaya yöneltmiştir. Şiddetin nedenlerini açıklamaya çalışan üç ana yaklaşım bulunmaktadır.

Biyolojik Yaklaşım: Bu yaklaşıma göre saldırgan davranışların nedeni genetik yapı, beyin yapılarındaki işleyiş bozuklukları ve hormonlar olarak görülmektedir. Genetik yapı ve hormonların etkisi olarak özellikle cinsiyet geninin ön planda olduğu ve buna bağlı olarak şiddetin daha çok genç erkeklerde olması ve yaş ilerledikçe saldırganlığın azalmasının nedeni olarak erkeklik hormonu ve yaşın getirdiği fizyolojik değişimlerle ilgili olduğunu savunmaktadır. Saldırganlığın aynı zamanda limbik sistem ile beynin belirli bölgeleri ile ilişkili olduğu ve bu bölgelerdeki yaşanan aktiviteler sonucu davranışın yaşandığı ileri sürülmektedir (Bear,1991;Akt: Güleç ve ark., 2012). Bu yaklaşım kanıta dayalı çalışmalara kaynaklık etmekle birlikte doğru olarak kabul edilmesini sağlayan veriler bulunmamaktadır (Polat, 2017). Biyolojik temelli bir başka görüş etiyolojik temelli görüştür. Bu görüşe göre saldırganlığın içgüdüsel ve biyolojik temellidir. Hayvanlardaki saldırganlığın temeli açıklanırsa insanlardaki saldırganlığın açıklanabileceğini iddia etmektedir. Buna yönelik hayvanlar ile deneysel çalışmalar yapılarak elde edilen verilerin insanlar için de geçerli olabileceğini savunmaktadırlar. Bu kurama yapılan eleştiri insanların saldırganlık davranışlarının hayvanların saldırganlık davranışlarından daha karmaşık ve çeşitli olmasıdır. İnsanların saldırganlık davranışlarının hayvanların saldırganlık davranışı ile açıklanamayacağını ve açıklamanın yetersiz kalacağı yönündedir.

Psikolojik Yaklaşım: Freud insan yaşamını iki temel içgüdünün yönlendirdiğini savunmuş ve yaşam enerjisini cinsellik, ölüm iç güdüsünü ise saldırganlığın temsil ettiği öne sürmüştür. Saldırganlığın doğuştan getirilen bir iç güdü olduğunu iddia etmiştir. McDougall, Lorenz doğuştan insanlarda saldırganlık içgüdü ve dürtüsü olduğunu savunmaktadırlar (Freedman ve ark, 1989; çev; Dönmez, A, 2003). Bu görüşü daha ileri götüren Klein, ölüm ve yıkım dürtülerinin dışsallaştırılarak kişi ve nesnelere saldırganlık olarak yansıdığını ileri sürmektedir(Güleç ve ark, 2012). Bandura'nın sosyal öğrenme kuramına göre saldırganlığın taklit yolu ile diğerlerinden öğrenildiği yönündedir. Birey dışarıyı

gözlemleyerek, model alır ve öğrenmelerine devam eder. Öğrenilen davranış birey tarafından hemen gösterilmemektedir. Çünkü birey aynı zamanda bilişsel süreçleri yolu ile davranışı zihinsel şemaları ile kendisine uygun hale getirmektedir. Birey gizil öğrendiği davranışa uygun yer ve zaman belirlediğinde davranışlarını gerçekleştirmektedir. Bireyin model olarak öğrendiği davranışlarında dolaylı yoldan edindiği pekiştiric ve cezalar bireyin davranışı yapmasını etkilemektedir. Aynı zamanda model alınan kişinin kendisine rol model olması ve benzerliklerinin çok yönlü olduğu durumlarda davranışın öğrenilmesi ve yapılması kuvvetlenmektedir. (Freedman ve ark, 1989; çev; Dönmez, A, 2003).

Saldırganlık davranışının açıklanmasında davranışçı yaklaşım diğer tüm öğrenmelerde olduğu gibi saldırganlığın öğrenilmiş bir davranış olduğunu ileri sürülmektedir. Saldırganlığı açıklanmasında pekiştirme ve engellenme kavramlarından söz etmişlerdir. Dollard, Doob ve arkadaşları özellikle saldırgan davranışın engellenme sonucu oluştuğunu varsayar. Bu yaklaşıma göre engellenme bireyde huzursuzluk ve gerginlik yaratmaktadır. Bu durumda birey saldırgan davranışı engelleyen kişiye, nesneye ya da kendisine yönelerek yaşadığı huzursuzluğu atmaya çalışır. Bu yaklaşımın eleştiri alan yönleri bulunmaktadır. Bireyin her engellenmede farklı tepki vermesi ya da engellenmenin nedenini öğrendiğinde davranışını değiştirdiği görüşünden yola çıkılarak saldırganlığı açıklamada yetersiz kaldığı yönündedir (Freedman ve ark, 1989; çev; Dönmez, A, 2003).

Bir diğer yaklaşım ise gelişimsel yaklaşım bakış açısidir. Bu yaklaşıma göre çocuğun temel gereksinimlerinin karşılanmaması, yalnız yaşama, aile içi sorunlar, alkol madde kullanma gibi bireyin bakımını sağlayan kişi ya da aile ortamında olan olumsuz davranışların temel alınarak saldırgan davranışların geliştiğini ileri sürmektedir. Çocuklukta yaşanan ya da tanık olunan şiddet yaşantılarının yetişkinlik yaşantısına aktarılmaktadır (Güleç ve ark,2012). Bireyin çevresindeki kişiler davranışlarının şiddetten uzak olması ile yetişen bireyinde saldırgan davranışlarının az olacağı yönündedir.

Sosyolojik Yaklaşım: Sosyolojik yaklaşıma göre şiddeti oluşturan davranışların dört boyut altında incelenmesi gerekli görülmektedir. Şiddetin kültürel, yapısal, ilişkiyel ve ekonomik nedenleri bulunmaktadır. Kültürel nedenlere göre, şiddet bazı toplumlarda normal olarak algılanmakta ve onaylanmaktadır. Kültürel alan içinde en çok ayrımcılığın yaşandığı alan cinsiyet eşitsizliğidir. Özellikle cinsiyete dayalı biçilmiş roller vardır. Kadın ve erkek bu rollere göre davranır ve bu rollerin yerine getirilmediğı durumlarda şiddetin uygulanmasını normal olduğı toplum tarafından kabul edilir. Bu durumda dezavantajlı grup çoğı zaman kadın ve çocuktur. Fakat bugün çoğı toplumlarda yasa önünde kadın erkek eşit sayılsa da uygulamada daha henüz tam bir cinsiyet eşitliği bulunmamaktadır. Yasalar önündeki eşitlik günlük yaşamda tam karşılığını bulamamakta ve bu cinsiyete dayalı ayrımcılık ve devamı olan şiddet nesilden nesile aktararak yaşatılmaktadır. Yapısal neden, ekonomik koşullar ile saldırganlık arasındaki ilişkiyi betimlemektedir. Bu yaklaşıma göre bireyin sosyo ekonomik düzeyi ile saldırganlık düzeyi arasında ilişki olduğı yönündedir. Bireyin yoksulluğun ve olanaksızlıkların insanları kanuni olmayan yollardan isteklerine ulaşmaya ittiğini öne sürmektedir. İlişkiyel yaklaşımda ise bireyin uyaran çevresinde şiddete yönelik davranış, sözler saldırganlık eğilimi olan bireyin saldırganlık davranışını etkilemektedir. Ekonomik yaklaşım, birey şiddet uyguladığında eğer kar elde edecekse saldırganlık sergilerken eğer zarar edecekse saldırgan davranışa yönelmemektedir. Bireylerin şiddet davranışları üzerinde etkili olduğı düşünölen bir diğeri konu medyadır. Medyanın görsel ve yazılı basın aracılığı ile şiddet içerikli görüntü, yazı ya da ses içeriklerinin bireylerin üzerindeki etkisini inceleyen birçok çalışma bulunmaktadır. Bu bağlamda yapılan çalışmalarda farklı görüşler bulunmaktadır. Bazı görüşlere göre televizyondaki şiddet içerikli yayınların saldırganlık davranışını arttırdığı, başka bir grup görüş etkili olmadığı yönünde olurken başka çalışma bulgularının ise şiddetin nedeni olmadığını fakat özendirici etki yaptığını ileri sürmektedir.

1.2. Şiddetin Etkileri

Şiddet çok yönlü bir kavram olmakla birlikte aynı zamanda nedenlerini açıklayan da birçok görüş bulunmaktadır. Bu anlamda derinlemesine incelenen şiddet kavramının bu bölümde etkilerinde söz edilecektir. Şiddetin bireyleri üzerinde çok boyutlu etkilediği söylenebilir. Uygulan şiddet tipine göre etkiler değişmektedir. Fakat değişmeyen bir şey varsa o da şiddetin mutlaka olumsuz etkilerinin olacağıdır. Şiddetin bedensel etkileri bireyde fiziksel şiddet sonrası oluşan yaralanma, lezyon, sakatlanma ve ölüm ile sonuçlanan saldırılardır. Psikolojik etkiler ise uygulanan şiddet sonrası bireyin ruhsal durumunda oluşan dengesizlikler, psikolojik rahatsızlıklar, kendini küçük görme, utanma ve intihar girişimleri bulunmaktadır (Page ve İnce,2008). Şiddetin sosyolojik etkileri şiddet gören bireyin bu durumunu paylaşmakta utanması ve bu konuda kendisini yalnız hissetmesi doğal olarak kendini toplumdaki izole etmesidir. Bir süre sonra şiddeti hak ettiğini algısını içselleştirmektir. Şiddet uygulayan birey ise yaptığından utanmaktadır. Aile içinde yaşanan şiddet durumlarında şiddete tanıklık eden ya da şiddete uğrayan çocuk için kısa ve uzun vadeli olumsuz etkileri bulunmaktadır. Eşlerine şiddet uygulayan erkekler üzerinde yapılan çalışmada çocukluklarında da bu bireylerin babalarının annelerine şiddet uyguladığı ve alkol kullandığı yönünde bulular elde edilmiştir (Altınay ve Arat, 2007). Bandura (1977) sosyal öğrenme kuramında birey özellikle erkek çocuk babayı sorun çözme ve stresle başa çıkma aracı olarak şiddet uygulamasını model alır ve kendi evliliğinde de aynı yöntemleri uygulamaktadır. Bu uzun vadeli zararın yanı sıra kısa vadede babayı korku ve öfke kaynağı olarak görmektedir (Page ve İnce,2008).

1.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Şiddet ilkel toplumlardan başlamakla birlikte günümüze kadar süren, etkilerini ve uygulanma biçimlerini genişleterek devam ettiren bir olgudur. Bu olguya toplumsal hayatta farklı şekillerde, sıkça rastlanıyor olması, tanımaya ve önlemeye dönük çalışmaların yapılmasını gerekli kılmıştır. Bu konuda şiddet uygulayandan şiddet mağduruna, şiddetin nedenlerinden etkilerine

kadar olan geniş bir yelpazede inceleyen çalışmalar bulunmaktadır.

Şiddeti araştırma girişimlerinin en önemli amaçlarından biriside şiddeti anlamaya dönük olmasıdır. Bu anlamda Gençoğlu ve arkadaşları (2014) tarafından ortaöğretim öğrencileri üzerinde şiddet eğimine neden olan ailevi etmenler konulu bir çalışmada, doğum sırasının şiddet eğilimi yordayabileceği ifade edilirken anne eğitim düzeyi yüksek olanların, erkek öğrencilerin ve ailesinde şiddet gören öğrencilerin daha saldırgan oldukları yönünde bulgular elde edilmiştir. Aynı zamanda ailevi etkenler arasında Dilekman ve arkadaşları (2011) anne babasını demokratik algılayanların koruyucu algılayanlara göre daha saldırgan eğilimde olduğu tespit edilmiş. Şiddetin doğasını anlamaya dönük başka bir çalışmada Özgür ve arkadaşları (2011) babası çalışmayan öğrencilerde saldırganlığın fazla olduğu ve cinsiyet göre erkek öğrencilerin ve gelir durumu yüksek olanlarda saldırganlık düzeylerinin yüksek olduğu bulunmuştur.

Şiddeti anlamaya dönük olarak öğrencilerin şiddet algılarını belirlemek belki öğrencilerin algıları tanımlanabilirse bunlardan bir çözüm yolu üretilebilir mi sorusunu akla getirmektedir. Akbaşlı ve arkadaşları (2017) şiddet algısını belirlemeye dönük yaptıkları bir çalışmada öğrencilerin şiddet denildiğinde akıllarına gelenleri sıralandığında en çok sert davranma, tekme, tokat yumruk, baskı ve engellenme olarak ifade edildiği tespit edilmiş. Aynı çalışmada öğrenciler sözel, fiziksel ve duygusal şiddete uğradıkları ve arkadaş, anne babadan şiddet gördüklerini ifade ettikleri bulunmuştur. Çok kapsamlı olarak Milli Eğitim Bakanlığının yürüttüğü (2008) şiddet algılarını belirleme amaçlı yapılan çalışmada sert davranma, kaba söz ve davranış, tartaklama, el şakası, azarlama gibi sözel şiddet unsurlarının olduğu şiddet algısı bulunmuştur.

Şiddeti anlamaya dönük çalışmalarda şiddetin öğrenciler tarafından olumsuz olarak yorumlandığı görülmekle birlikte karşılaştırmalı yapılan bazı çalışmalarda öğretmen ve öğrencilerin aynı algıya sahip olmadıkları ve şiddet odaklarını da farklı olduğu gözlenmiştir (Şener ve Özgür,2013; Çetin ve Alpanık,2012). Aynı

zamanda öğrencilerin daha çok akranlarından ve kardeşlerinden şiddet gördüğü ilgili alan bulgularında yer almaktadır (Çetin ve Alpanık,2012; Hiçyılmaz ve arkadaşları2015)

Alandaki şiddet konulu çalışmalarda şiddetin özellikleri, şiddeti metaforlar yolu ile inceleme, şiddeti yordayan değişkenleri belirleme gibi önemli katkılar sağlayan çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmada alanda bulunan çalışmalara katkı olarak iki farklı dönemde bulunan öğrencilerin şiddet algılarını belirlemeye dönük olmakla birlikte aynı zamanda iki farklı dönemdeki öğrencileri kıyaslama imkanı sunmuştur. Bu bağlamda alana her iki döneme özgü öğrencilerin şiddet algılarının ne olduğu konusunda fikir vermesi bakımından önemli görülmektedir. Bu amaçla bu çalışmada şu ana probleme yanıt aramaktadır. Bütün bu gerekçelerden yola çıkıldığında araştırmanın problem cümlesi “İlkokul (3 ve 4.sınıf öğrencileri) ve ortaokul öğrencileri (7 ve 8.sınıf öğrencileri) şiddet kavramını nasıl algılamaktadırlar?” şeklinde oluşturulmuştur. Buna bağlı olarak hazırlanan alt problemlere ise aşağıda yer verilmiştir:

- 1) İlkokul üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencileri şiddet kavramına ilişkin oluşturdukları zihin haritalarında hangi kavramlara yer vermişlerdir?
- 2) İlkokul üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencilerinin şiddet kavramına ilişkin oluşturdukları zihin haritalarında yer verdikleri kavramlar hangi kategoriler altında toplanabilir?
- 3) Ortaokul yedinci ve sekizinci sınıf öğrencileri şiddet kavramına ilişkin oluşturdukları zihin haritalarında hangi kavramlara yer vermişlerdir?
- 4) Ortaokul yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinin şiddet kavramına ilişkin oluşturdukları zihin haritalarında yer verdikleri kavramlar hangi kategoriler altında toplanabilir?

2. Yöntem

İlkokul ve ortaokul öğrencilerinin “şiddet” kavramına ilişkin algılarını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bu çalışma, nitel bir çalışma olup bireylerin bir konu, kavram ya da duruma ilişkin algılarını, deneyimlerini ortaya koymayı amaçladığından fenomenolojik bir araştırma olarak nitelendirilebilir.

Fenomonolojik araştırmalarda amaç, insanların yaşadıkları evren içinde karşılaştıkları fenomenlerle ilgili olarak ne algıladıklarını, ne anladıklarını ve yaşantılarının neler olduğunu doğru ya da yanlış şeklinde bir değerlendirme yapmaksızın özgürce dile getirmelerine imkan sağlamaktır (ekmez, Yıldız ve Bütüner, 2012, s.81). Bu durum insanların kendilerini daha zgr hissetmelerine yol açtığı gibi bir kavrama ilişkin farklı tanımlama ve kavramsallaştırmaları görerek farklı bakış açıları ve anlayışlara açık olmalarına da yardımcı olmaktadır (Çepni, 2007). Bu çalışmada ise gelişimsel açıdan farklı iki ğrenci grubunun şiddet kavramına ilişkin algıları, görüş ve düşünceleri belirlenmek istendiğinden fenomonolojik yaklaşım kullanılmasının doğru olacağı düşünülmüştür.

2.1. Katılımcılar

Çalışmanın katılımcıları Samsun ili Atakum ilçesinde yer alan bir ilkokul ve ortaokulda öğrenim gören öğrenciler arasından seçilmiştir. Gönüllülük ilkesinin esas alındığı çalışmaya 54’ ilkokul, 42’si ortaokul olmak üzere toplam 96 ğrenci katılmıştır. Öğrencilerin cinsiyet, sınıf ve eğitim kademesine göre dağılımı ise şu şekildedir:

Tablo 1. Katılımcıların Cinsiyet, Sınıf Düzeyi ve Eğitim Kademesine Göre Dağılımları

Eğitim Kademesi	Sınıf	Kız	Erkek	Toplam
İlkokul	3	14	14	28
	4	13	13	26
Ortaokul	7	10	11	21
	8	10	11	21
Toplam		47	49	96

2.2. Veri Toplama Araçları

İlk ve orta dereceli okullarda okuyan öğrencilerin şiddet kavramına ilişkin algılarını belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmada veri toplama aracı olarak zihin haritaları kullanılmıştır. Zihin haritalama, karmaşık kavramlara ilişkin bireysel ya da grup

algılarının ve bilgilerinin keşfedilmesi amacıyla kullanılan bir teknik olup özellikle son yıllarda geleneksel nitel veri toplama araçlarının yerine kullanılmaktadır (Beckett, 2010). İnel Ekici(2015)'ye göre zihin haritalama tıpkı çizimler gibi bireyin özgür düşünmesine olanak tanıyarak konuya ilişkin görüşlerini eleştirilme korkusu olmadan, hızlı bir biçimde ortaya çıkarmasına yardımcı olan güçlü bir tekniktir. Bu tekniğin bir ürünü olan zihin haritaları ise bireyin herhangi bir konu, kavram ya da durumla ilgili zihninde beliren imge, şekil ve ifadeleri birleştirerek oluşturduğu yaratıcı bir şablondur. Wheeldon ve Faubert (2009), “Framing Experience: Concept Maps, Mind Maps and Data Collection in Qualitative Research” başlıklı çalışmalarında bu şablonları kullanmanın insanlara bakış açılarını ve deneyimlerini yeni ve eşsiz bir yolla paylaşmaları için fırsat sunduğunu ifade etmişlerdir. Zihin haritalama, beynin her iki yarım küresini de aktif hale getirdiğinden yaratıcı düşünmenin gelişimini, buna bağlı olarak da öğrenme kabiliyetinin artmasını sağlar. Öğrenme eyleminin doğal bir akış içerisinde daha kolay ve eğlenceli gerçekleşmesine yardımcı olur (Şeyihoğlu, Akbaş ve Kartal, 2012). Bütün bu özelliklerinin yanında zihin haritalamanın araştırmacılar açısından da oldukça eğlenceli, kolay uygulanan ve kullanışlı bir teknik olduğu söylenebilir. Bu tekniğin özellikle küçük yaş gruplarıyla yapılacak çalışmalarda daha objektif ve detaylı bilgiler elde edilmesine yardımcı olacağı düşünülmektedir. Bu sebeple mevcut çalışmada küçük yaş gruplarıyla çalışıldığı ve “şiddet” gibi gündelik yaşamdan izler taşıyan, özel bir kavram ele alındığı için zihin haritaları kullanmanın daha uygun olacağı düşünülmüştür.

2.3. Verilerin Toplanması

Veri toplama sürecinde ilk olarak öğrencilere zihin haritalarının ne olduğu, hangi amaçlarla kullanılabileceği ve nasıl çizilebileceği hakkında 40 dakikalık bir eğitim verilmiştir. Ardından uygulama örnekleri sunularak onlardan 40 dakikalık bir süre içinde şiddet kavramına ilişkin bir zihin haritası oluşturmaları istenmiştir. Uygulamalar sırasında öğrencilere sözlü hiçbir uyarı ya da yönlendirmede bulunulmamış, aksine haritalarında istedikleri kavram, şekil ya da görsele yer verebilecekleri belirtilmiştir. Uygulamalar sonrasında her bir öğrenciyle oluşturdukları zihin

haritalarına ilişkin 10 dakikalık kısa görüşmeler yapılmış ve zihin haritalarında yer verdikleri kavramları hangi amaçla, neden yazdıklarını anlatmaları istenmiştir.

2.4. Verilerin Analizi

Bu çalışmadan elde edilen verilerin analizinde nitel analiz yöntemlerinden içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizinde amaç, toplanan veri, kavram ve ilişkilerden hareketle yeni verilere, kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Bu sebeple verilerin analizi sürecinde ilk olarak zihin haritalarının analizi yapılmış, haritalarda yer verilen kavramların listesi oluşturulmuştur. Daha sonra bu kavramlardan yola çıkarak üst kategoriler oluşturulmuş ve öğrencilerle yapılan görüşmeler de dikkate alınarak her bir kavram bir kategori altında sınıflandırılmıştır. Analizler üç farklı araştırmacı tarafından eş zamanlı olarak yürütülmüş ve araştırmanın güvenilirliği Miles ve Huberman (1994)'ın (Görüş Birliği/(Görüş Birliği+Görüş Ayrılığı)X100) formülü kullanılarak hesaplanmıştır. İçsel tutarlılık olarak adlandırılan ve kodlayıcılar arasındaki görüş birliği olarak kavramsallaştırılan (Baltacı, 2017) bu formülün uygulanması sonucunda elde edilen değer mevcut çalışma için .97 olarak hesaplanmış olup %80'in üzerinde bir değer olduğu için araştırma güvenliğinin sağlandığı düşünülmüştür.

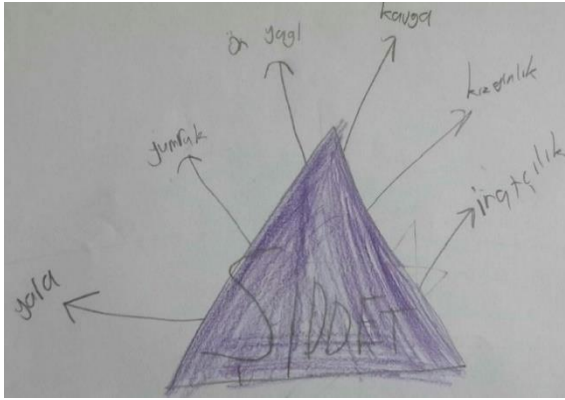
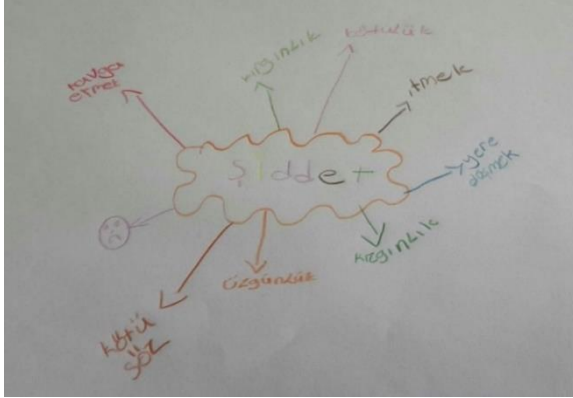
3. Bulgular

Bu bölümde yer verilen bulgular araştırma alt problemleri doğrultusunda düzenlenerek sunulmuştur.

1) İlkokul üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencileri şiddet kavramına ilişkin oluşturdukları zihin haritalarında hangi kavramlara yer vermişlerdir?

Araştırmada ilk olarak “İlkokul 3.ve 4.sınıf öğrencileri şiddet kavramına ilişkin oluşturdukları zihin haritalarında hangi kavramlara yer vermişlerdir?” sorusuna yanıt aranmıştır. Tablo 2’de araştırmaya katılan ilkökul öğrencilerinin çizdikleri zihin haritalarında en yaygın (en sık) ifade ettikleri kavramların frekans ve yüzdeleri gösterilmiştir.

Tablo 2 incelendiğinde araştırmaya katılan ilkokul üçüncü sınıf öğrencilerinin şiddet kavramına ilişkin oluşturdukları zihin haritalarında birbirinden farklı toplam 82, dördüncü sınıf öğrencilerinin ise 92 kavrama yer verdikleri görülecektir. Üçüncü sınıf öğrencilerinin zihin haritalarında en sık kullandıkları kavram 12 frekans (%7,59) ile “kırgınlık”, dördüncü sınıf öğrencilerinin ise 17 frekans (%7,46) ile “kavga”dır. Üçüncü sınıf öğrencilerinin çizdikleri zihin haritalarında “kırgınlık” kavramını takiben en yaygın (sık) yer verdikleri diğer kavramlar ise 10 frekans ile “kavga etmek” (%6,33), 8 frekans ile “korku” (%5,06), 7 frekans ile “küslük” (%4,43) ve 6 frekans ile “kötülük” (%3,80)’tür. Öğrencilerin zihin haritalarında bir kez yer verdikleri “alkol, boks, canavar, iletişimsizlik, kan, kırgınlık, öldürmek, önyargı, raptiye, saygısızlık, sinirlenmek, tekme, tekvando, vampir, yara, zincir vb.” gibi kavramlar (%0,63) ise toplam tekrar sayısına oranı ile en az ifade edilen kavramlar olmuştur. Aşağıda üçüncü sınıf öğrencilerine ait zihin haritalarından örneklere yer verilmiştir:

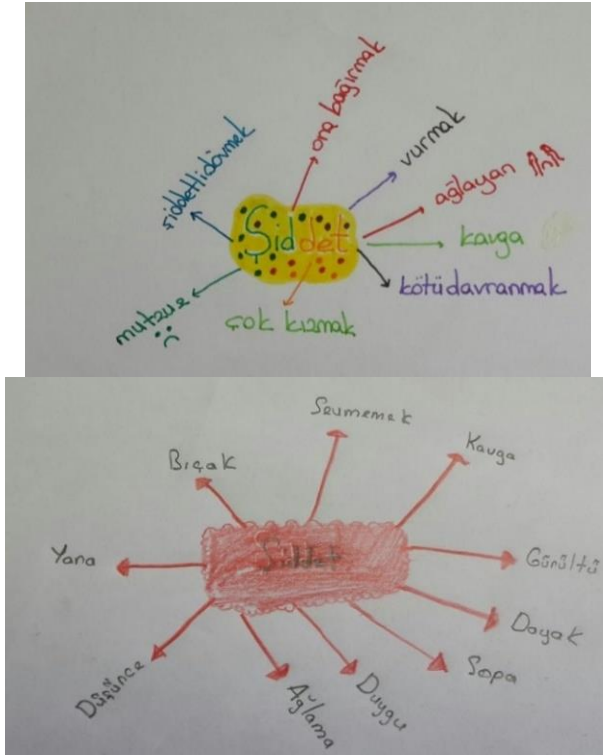
Resim 1. İlkokul Üçüncü Sınıf Öğrencilerinin Şiddet Kavramına İlişkin Çizdikleri Zihin Haritalarından Örnekler

Tablo 2. İlkokul 3.ve 4. Sınıf Öğrencilerinin Şiddet” Kavramına İlişkin Oluşturdıkları Zihin Haritalarında Yer Verdikleri Kavramların Frekans ve Yüzde Değerleri

3.SINIF									4.SINIF								
Kavramlar	f	%	Kavramlar	f	%	Kavramlar	f	%	Kavramlar	f	%	Kavramlar	f	%	Kavramlar	f	%
Kızgınlık	12	7,59	Ayakkabı	1	0,63	Olumsuzluk	1	0,63	Kavga	17	7,46	Hakaret	2	0,88	İhanet	1	0,44
Kavga etmek	10	6,33	Bayılmak	1	0,63	Öfke	1	0,63	Vurmak	14	6,14	Zarar vermek	2	0,88	İnsanlar	1	0,44
Korku	8	5,06	Bencillik	1	0,63	Öğretmen	1	0,63	Yumruk atmak	9	3,95	Kırmak (kişi, nesne)	2	0,88	İşkence	1	0,44
Küslük	7	4,43	Bilgisayar	1	0,63	Öldürmek	1	0,63	Ağlamak	7	3,07	Küsme	2	0,88	Kabadayılık	1	0,44
Kötülük	6	3,80	Boks	1	0,63	Ölüm	1	0,63	Korku	7	3,07	Öldürmek	2	0,88	Kabalık	1	0,44
Mutsuzluk	5	3,16	Canavar	1	0,63	Ön yargı	1	0,63	Sinirlenmek	7	3,07	Polis	2	0,88	Kaçma	1	0,44
Döv(ül)mek	5	3,16	Cimri	1	0,63	Raptiye	1	0,63	Döv(ül)mek	7	3,07	Saygısızlık	2	0,88	Kan	1	0,44
Şiddet Sembolü	4	2,53	Çelme Takmak	1	0,63	Saygısızlık	1	0,63	Bağırarak	6	2,63	Sopa	2	0,88	Kınama	1	0,44
Vurmak	4	2,53	Çizgi film karakterleri	1	0,63	Sinirlenmek	1	0,63	Kötülük yapmak	6	2,63	Sorun çıkarmak	2	0,88	Kırık parmak	1	0,44
Bağırarak	3	1,90	Darılmak	1	0,63	Spor	1	0,63	Öfke	6	2,63	Anlaşamama	1	0,44	Yırtık eşyalar	1	0,44
İtmek	3	1,90	Erişim	1	0,63	Tablet	1	0,63	Tokat	5	2,19	Arkadaşlar	1	0,44	Kırılma	1	0,44
Kadın	3	1,90	Güçlük	1	0,63	Tartışmak	1	0,63	Ceza	4	1,75	Arkadaşlık kuramama	1	0,44	Kızgınlık	1	0,44
Savaş	3	1,90	Hırsız	1	0,63	Tekme	1	0,63	Dayak	4	1,75	Ayrılma	1	0,44	Korkunç sesler	1	0,44
Tokat	3	1,90	İletişimsizlik	1	0,63	Tekvando	1	0,63	Kalp kırmak	4	1,75	Bıçaklamak	1	0,44	Korkutmak	1	0,44
Üzgünlük	3	1,90	İnsan	1	0,63	UFC Kafes Dövüşü	1	0,63	Kötü davranmak	4	1,75	Boks	1	0,44	Kötümserlik	1	0,44
Acı	2	1,27	İnsanlık	1	0,63	Vampir	1	0,63	Kötü söz	4	1,75	Boşanma	1	0,44	Küçük düşürmek	1	0,44
Ağlamak	2	1,27	İsteksizlik	1	0,63	Video	1	0,63	Saldırmak	4	1,75	Bozulmuş yemek	1	0,44	Mücadele	1	0,44

Çocuk	2	1,27	Kaçma	1	0,63	Yara	1	0,63	Tekme	4	1,75	Bozuşma	1	0,44	Öğretmen	1	0,44
Dövüş	2	1,27	Kalem	1	0,63	Zincir	1	0,63	Üzilmek	4	1,75	Canilik	1	0,44	Ölüm	1	0,44
Film	2	1,27	Kalemlik	1	0,63	Zorluk	1	0,63	Yara	4	1,75	Canlılara zarar vermek	1	0,44	Pişman olmak	1	0,44
3.SINIF									4.SINIF								
Kavramlar	f	%	Kavramlar	f	%	Kavramlar	f	%	Kavramlar	f	%	Kavramlar	f	%	Kavramlar	f	%
İnatçılık	2	1,27	Kan	1	0,63				Acı	3	1,32	Çelme	1	0,44	Sakatlanma	1	0,44
İşkence	2	1,27	Karate	1	0,63				Bıçak	3	1,32	Dalmak	1	0,44	Saldırganlık	1	0,44
Kötü söz	2	1,27	Kardeş	1	0,63				Dövüş	3	1,32	Duygu	1	0,44	Savaş	1	0,44
Nefes	2	1,27	Kaybolmak	1	0,63				Kadın	3	1,32	Düzensizlik	1	0,44	Sevmemek	1	0,44
Telefon	2	1,27	Kemer	1	0,63				Kızmak	3	1,32	Endişe	1	0,44	Sokak	1	0,44
Yalancılık	2	1,27	Adam	1	0,63				Küfür etmek	3	1,32	Erkek	1	0,44	Şaşkınlık	1	0,44
Yumruk	2	1,27	Kırgınlık	1	0,63				Mutsuzluk	3	1,32	Ev	1	0,44	Tansiyon yükselmesi	1	0,44
Acıtmak	1	0,63	Kıskançlık	1	0,63				Silah	3	1,32	Film	1	0,44	Tartışma	1	0,44
Adam	1	0,63	Kitaplar	1	0,63				Tehdit etmek	3	1,32	Hapis	1	0,44	Umutsuzluk	1	0,44
Alkol	1	0,63	Kuvvet	1	0,63				El kaldırmak	2	0,88	Hırçımlık	1	0,44	Yalnızlık	1	0,44
Arkadaş	1	0,63	Mumya	1	0,63				Gürtültü	2	0,88				Yemek vermemek	1	0,44
Toplam								158	100,00			Toplam				228	100,00

Dördüncü sınıf öğrencilerinin zihin haritaları incelendiğinde ise “kavga” kavramını takiben en yaygın (sık) yer verdikleri kavramların 14 frekans (%6,14) ile “vurmak”, 9 frekans (%3,95) ile “yumruk/yumruk atmak” ve 7 frekans (%3,07) ile “ağlamak, korku, sinirlenmek ve döv(ül)mek” ve 6 frekans (%2,63) ile “bağırarak, kötülük yapmak ve öfke” olduğu görülecektir. Öğrencilerin zihin haritalarında bir kez yer verdikleri “hapis, işkence, kınama, prensip, canilik, arkadaşlık kuramama, boks, kötümserlik ve tansiyon yükselmesi vb.” gibi kavramlar ise %0,44’lik oran ile en az ifade edilen kavramlardır. Aşağıda dördüncü sınıf öğrencilerine ait zihin haritalarından örnekler yer verilmiştir:

Resim 2. İlkokul Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Şiddet Kavramına İlişkin Çizdikleri Zihin Haritalarından Örnekler

2) İlkokul üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencilerinin şiddet kavramına ilişkin oluşturdukları zihin haritalarında yer verdikleri kavramlar hangi kategoriler altında toplanabilir?

Araştırmanın ikinci alt problemi, zihin haritalarında yer verilen kavramların hangi kategoriler altında toplanabileceğine ilişkindir. İlkokul öğrencilerinin araştırma amacına yönelik olarak oluşturdukları zihin haritalarında yer verdikleri kavramlar 4 kategori altında toplanmaktadır. Bu kategoriler, “eylemsel açıdan şiddet, sonuçları açısından şiddet, nedenleri açısından şiddet ve toplumsal yaşamda görülme durumu açısından şiddet” olarak belirlenmiştir. Aşağıda her bir kategoride yer alan kavramlara ait frekans ve yüzde değerlerine yer verilmiştir (Tablo 3 ve 4):

Tablo 3 incelendiğinde üçüncü sınıf öğrencilerinin zihin haritalarında yer alan kavramların %37,35’inin eylemsel açıdan şiddet, %31,65’inin sonuçları açısından şiddet, %6,96’sının nedenleri açısından şiddet ve %24,05’inin ise toplumsal yaşamda görülme durumu açısından şiddet kategorisi altında sınıflandığı görülmektedir. Bu durum üçüncü sınıf öğrencilerinin şiddet denilince sonuç ya da nedenden ziyade davranışa odaklandıklarını ve daha somut, görülebilir eylemleri dikkate aldıklarını göstermektedir. Nitekim eylemsel açıdan şiddet kategorisinde yer alan fiziksel şiddette daha fazla kavramın yer almış olması bunun bir göstergesidir.

Tablo 4 incelendiğinde dördüncü sınıf öğrencilerinin zihin haritalarında yer alan kavramların %60,1’inin eylemsel açıdan şiddet, %27,63’ünün sonuçları açısından şiddet, %5,70’inin nedenleri açısından şiddet ve %6,58’inin ise toplumsal yaşamda görülme durumu açısından şiddet kategorisi altında sınıflandığı görülmektedir. Bu durum, dördüncü sınıf öğrencilerinin üçüncü sınıftakilere benzer bir bakış açısıyla şiddetin eylemsel yönüne odaklandıklarını ve şiddeti tanımlarken daha somut, görülebilir eylemleri dikkate aldıklarını göstermektedir. Nitekim fiziksel şiddet alt kategorisinde yer alan kavramların toplamda 95 kez tekrar edilmiş olması bunun bir göstergesidir.

Tablo 3. İlkokul 3.Sınıf Öğrencilerinin Zihin Haritalarındaki Kavramlara İlişkin Oluşturulan Kategoriler ve Bu kategorilerde Yer Alan Kavramların Frekans (f) ve Yüzde (%) Değerleri

Kategoriler		Kavramlar	f	%
Eylemsel Açısından Şiddet (f=59 %=37,35)	Fiziksel	Ayakkabı (1), kalem (1), kalemlik (1), kemer (1), kitaplar (1), zincir (1), acıtmak (1), çelme takmak (1), döv(ül)mek (5), dövüş (2), itmek (3), işkence (2), kavga etmek (10), kuvvet (1), öldürmek (1), tekme (1), tokat (3), vurmak (4), yumruk (2), raptiye (1)	43	27,22
	Duygusal	Bağırarak (3), güclük (1), kötü söz (2), kötülük yapmak (6), tartışmak (1), zorluk (1)	14	8,86
	Cinsel		-	-
	Ekonomik	Cimri (1), hırsız (1)	2	1,27
Sonuçları Açısından Şiddet (f=50 %=31,65)		Kırgınlık (1), kızgınlık (12), korku (8), acı (2), ağlamak (2), bayılmak (1), darılmak (1), isteksizlik (1), kaçma (1), kan (1), kaybolmak (1), küslük (7), mutsuzluk (5), olumsuzluk (1), öfke (1), ölüm (1), üzgünlük (3), yara (1)	50	31,65
Nedenleri Açısından Şiddet (f=11 %6,96)		Alkol (1), bencillik (1), iletişimsizlik (1), inatçılık (2), kıskançlık (1), önyargı (1), saygısızlık (1), sinirlenmek (1), yalancılık (2)	11	6,96
Toplumsal Yaşamda Görülme Durumu Açısından Şiddet (f=38 %=24,05)	Kendine Dönük Şiddet		-	-
	Kişilerarası Şiddet	Kadın (3), kardeş (1), çocuk (2), insan (1), adam (1), öğretmen (1), arkadaş (1)	10	6,33
	Organize Şiddet	Savaş (3), insanlık (1)	4	2,53
	Medya Şiddeti	Bilgisayar (1), erişim (1), film (2), mumya (1), Nefes-Sen Anlat Karadeniz (2), şiddet sembolü (4), tablet (1), telefon (2), vampir (1), canavar (1), çizgi film karakterleri (aslan, ayı....) (2), video (1)	19	12,03
	Spor Şiddet	Boks (1), karate (1), spor (1), tekvando (1), UFC kafes dövüşü (1)	5	3,16
Toplam			158	100,00

Tablo 4. İlkokul 4.Sınıf Öğrencilerinin Zihin Haritalarındaki Kavramlara İlişkin Oluşturulan Kategoriler ve Bu kategorilerde Yer Alan Kavramların Frekans (f) ve Yüzde (%) Değerleri

Kategoriler		Kavramlar	f	%
Eylemsel Açısından Şiddet (f=137 %=60,1)	Fiziksel	Bıçak (3), silah (3), sopa (2), bıçaklamak (1), vurmak (14), çelme (1), dalmak (1), dayak (4), dövüş (3), Döv(ül)mek (7), el kaldırmak (2), işkence (1), kavga (17), öldürmek (2), saldırmak (4), tekme (4), tokat (5), yumruk atmak (9), zarar vermek (2), bir nesneyi kırmak (1), kabadayılık (1), kötülük yapmak (6), canilik (1), canlılara zarar vermek (1)	95	41,67
	Duygusal	Bağırarak (6), duygu (1), hakaret (2), kalp kırmak (4), kınama (1), kızmak (3), kötü söz (4), kötü davranmak (4), küçük düşürmek (1), küfür etmek (3), korkutmak (1), sevmemek (1), tartışma (1), tehdit etmek (3), bir kişiyi kırmak (1), kabalık (1), sorun çıkarmak (2)	39	17,11
	Ekonomik	Bozulmuş yemek (1), yemek vermemek (1), yırtık eşyalar (1)	3	1,32
Sonuçları Açısından Şiddet (f=63 %=27,63)		Acı (3), ağlamak (7), arkadaşlık kuramama (1), ayrılma (1), boşanma (1), düzensizlik (1), endişe (1), gürültü (2), hapis (1), hırçınlık (1), kaçma (1), kan (1), kırılma (1), kızgınlık (1), korku (7), korkunç sesler (1), küsme (2), kötümserlik (1), mutsuzluk (3), öfke (6), ölüm (1), pişman olmak (1), sakatlanma (1), şaşkınlık (1), tansiyon yükselmesi (1), üzülme (4), umutsuzluk (1), yara (4), yalnızlık (1), ceza (5),	63	27,63
Nedenleri Açısından Şiddet (f=13 %=5,70)		Anlaşamama (1), bozuşma (1), ihanet (1), saygısızlık (2), sinirlenme (7), saldırganlık (1)	13	5,70
Toplumsal Yaşamda Görülme Durumu Açısından Şiddet (f=15 %=6,58)	Kendine Dönük Şiddet			
	Kişilerarası Şiddet	Arkadaşlar (1), erkek (1), ev (1), insanlar (1), kadın (3), öğretmen (1)	8	3,51
	Organize Şiddet	Mücadele (1), savaş (1), polis (2), sokak (1)	5	2,19
	Medya Şiddeti	Film (1)	1	0,44
	Sporda Şiddet	Boks (1)	1	0,44
Toplam			228	100,00

3) Ortaokul yedinci ve sekizinci sınıf öğrencileri şiddet kavramına ilişkin oluşturdukları zihin haritalarında hangi kavramlara yer vermişlerdir?

Araştırmanın üçüncü alt probleminde “Ortaokul öğrencileri şiddet kavramına ilişkin oluşturdukları zihin haritalarında hangi kavrama yer vermişlerdir?” sorusuna yanıt aranmıştır. Tablo 5’de araştırmaya katılan ilkökul öğrencilerinin çizdikleri zihin haritalarında en yaygın (en sık) ifade ettikleri kavramların frekans ve yüzdeleri gösterilmiştir.

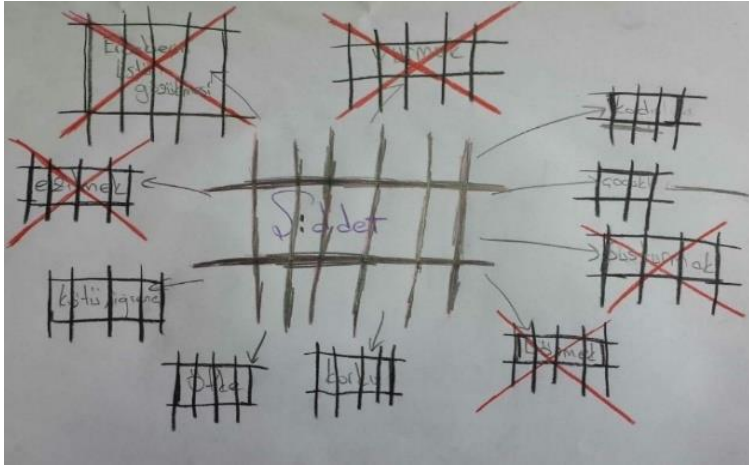
Tablo 5 incelendiğinde araştırmaya katılan yedinci sınıf öğrencilerinin şiddet kavramına ilişkin oluşturdukları zihin haritalarında birbirinden farklı toplam 102, sekizinci sınıf öğrencilerinin ise 105 kavrama yer verdikleri görülecektir. Yedinci sınıf öğrencilerinin zihin çizdikleri haritalarında en sık kullandıkları kavram 11 frekans (%4,91) ile “kavga”, sekizinci sınıf öğrencilerinin ise 12 frekans (%5,88) ile “kadın”dır. Yedinci sınıf öğrencilerinin çizdikleri zihin haritalarında “kavga” kavramını takiben en yaygın (sık) yer verdikleri diğer kavramlar ise 8 frekans ile “öfke ve psikolojik bozukluk” (%3,57), 6 frekans ile “ağlamak, çocuk, korku, ses ve üzgün” (2,68), 5 frekans ile “kadın ve mutsuzluk”tur. Öğrencilerin zihin haritalarında bir kez yer verdikleri “ABD, aile, ateş, ceza, dikenli sopa, hakaret, haraç, insafsızlık, içine atmak vb.” gibi kavramlar (%0.45) ise toplam tekrar sayısına oranı ile en az ifade edilen kavramlar olmuştur.

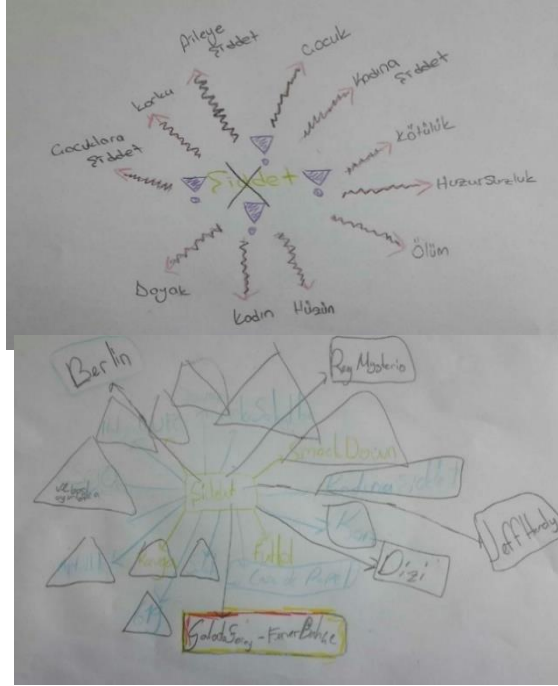
Tablo 5. Ortaokul 7.ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Şiddet” Kavramına İlişkin Oluşturdukları Zihin Haritalarında Yer Verdikleri Kavramların Frekans ve Yüzde Değerleri

7.SINIF									8.SINIF								
Kavramlar	f	%	Kavramlar	f	%	Kavramlar	f	%	Kavramlar	f	%	Kavramlar	f	%	Kavramlar	f	%
Kavga	11	4,91	Dövmek	2	0,89	Haraç	1	0,45	Kadın	12	5,88	Üzölmek	2	0,98	Kalp kırığı	1	0,49
Öfke	8	3,57	Dövüş	2	0,89	Hastanelik Olma	1	0,45	Çocuk	9	4,41	Vurmak	2	0,98	Kendini kaybetmek	1	0,49
Psikolojik Bozukluk	8	3,57	Düzensizlik	2	0,89	Hayal kırıklığı	1	0,45	Psikolojik sorunlar	7	3,43	Zorlamak	2	0,98	Kin	1	0,49
Ağlamak	6	2,68	Endişe	2	0,89	Hırsızlık	1	0,45	Ceza	6	2,94	Acımasızlık	1	0,49	Kötülük	1	0,49
Çocuk	6	2,68	Erkek	2	0,89	Hissizleşme	1	0,45	Dizi	6	2,94	Aç bırakmak	1	0,49	Küslük	1	0,49
Korku	6	2,68	Güven sorunu	2	0,89	İçine Atmak	1	0,45	Erkek	5	2,45	Ağlamak	1	0,49	Maraz Ali	1	0,49
Ses	6	2,68	İftira	2	0,89	İçki	1	0,45	Hapis	5	2,45	Alkol	1	0,49	Merhametsizlik	1	0,49
Üzgin	6	2,68	İletişim Kuramama	2	0,89	İnsafsızlık	1	0,45	Kavga	5	2,45	Aşk	1	0,49	Mike Tyson	1	0,49
Kadın	5	2,23	İstismar	2	0,89	İnsanlar	1	0,45	Ölüm	5	2,45	Aptallık	1	0,49	Muhammed Ali	1	0,49
Mutsuzluk	5	2,23	Kırık	2	0,89	Kıskançlık	1	0,45	Silah	5	2,45	Ayrılık	1	0,49	Özgecan	1	0,49
Haksızlık	4	1,79	Moral	2	0,89	Kızgın	1	0,45	Acı	4	1,96	Baskı	1	0,49	Özgiyvensizlik	1	0,49
Kan	4	1,79	Nefret	2	0,89	Kötü Davranış	1	0,45	Bilgisayar oyunları	4	1,96	Berlin	1	0,49	Psikolojik şiddet	1	0,49
Silah	4	1,79	Saldırı	2	0,89	Küçümsemek	1	0,45	Dayak	4	1,96	Bıçak	1	0,49	Rey Mysterio	1	0,49
Adaletsizlik	3	1,34	Saygısızlık	2	0,89	Morluk	1	0,45	Dövüş	4	1,96	Bomba	1	0,49	Sinir	1	0,49
Bağımlılık	3	1,34	Söyleyememek	2	0,89	Odaya hapsedme	1	0,45	Kan	4	1,96	Cinnet	1	0,49	Sopa	1	0,49
Bağırma	3	1,34	Terlik	2	0,89	Oklava	1	0,45	Zorla evlilik	4	1,96	Çaresizlik	1	0,49	Smack Down	1	0,49
Bıçak	3	1,34	Vurmak	2	0,89	Oyun	1	0,45	Korku	3	1,47	Çiğlık	1	0,49	Spor	1	0,49
Çaresizlik	3	1,34	Yalnızlık	2	0,89	Pişmanlık	1	0,45	Küfür	3	1,47	Darbe	1	0,49	Sözlü taciz	1	0,49
Duyarsızlık	3	1,34	Yara	2	0,89	Reddedilmek	1	0,45	Sosyal medya	3	1,47	Engelli	1	0,49	Susturmak	1	0,49
Empati yapmamak	3	1,34	ABD	1	0,45	Roket	1	0,45	Tokat	3	1,47	Erkeklerin üstün görülmesi	1	0,49	Susuzluk	1	0,49
Fiziksel Şiddet	3	1,34	Aile	1	0,45	Saklanmak	1	0,45	Adalet	2	0,98	Esir kalmak	1	0,49	Sürmene	1	0,49
Kendini Kontrol Edememek	3	1,34	Aldatılmak	1	0,45	Sevilmemek	1	0,45	Aile içi şiddet	2	0,98	Eşitsizlik	1	0,49	Taciz	1	0,49

Kırgınlık	3	1,34	Ateş	1	0,45	Siber Zorbalık	1	0,45	Bağımlılık	2	0,98	Ezilmek	1	0,49	Tartışmak	1	0,49
7.SINIF									8.SINIF								
Kavramlar	f	%	Kavramlar	f	%	Kavramlar	f	%	Kavramlar	f	%	Kavramlar	f	%	Kavramlar	f	%
Kötülük	3	1,34	Boşanma	1	0,45	Sorunlar	1	0,45	Boks	2	0,98	Fenerbahçe	1	0,49	Tekme	1	0,49
Küsmek	3	1,34	Can Acıtmak	1	0,45	Sözlü	1	0,45	Cinayet	2	0,98	Galatasaray	1	0,49	Telefon	1	0,49
Ölüm	3	1,34	Ders Vermek	1	0,45	Stres	1	0,45	Dövme	2	0,98	Güç	1	0,49	Televizyon	1	0,49
Savaş	3	1,34	Dikenli Sopa	1	0,45	Suçluluk	1	0,45	Filmler	2	0,98	Güçsüzlük	1	0,49	Travma	1	0,49
Tartışma	3	1,34	Engellenme	1	0,45	Şaşırmak	1	0,45	Haberler	2	0,98	Hakaret	1	0,49	Trabzon	1	0,49
Zarar	3	1,34	Geçimsizlik	1	0,45	Şikâyet	1	0,45	Kırık	2	0,98	Hasar	1	0,49	Üstünlük	1	0,49
Argo kelimeler	2	0,89	GTA-5	1	0,45	Tekme	1	0,45	Nefes	2	0,98	Holiganlık	1	0,49	Wwe	1	0,49
Ayrılık	2	0,89	Güçenmek	1	0,45	Toplum	1	0,45	Nefret	2	0,98	Huzursuzluk	1	0,49	Volkan Demirel	1	0,49
Ceza	2	0,89	Güreş	1	0,45	Uyuşturucu	1	0,45	Öfke	2	0,98	İletişim bozukluğu	1	0,49	Yara	1	0,49
Darp	2	0,89	Haberler	1	0,45	Yaşlı	1	0,45	Protesto	2	0,98	İntihar	1	0,49	Yaralanma	1	0,49
Dayak	2	0,89	Hakaret	1	0,45	Yumruk	1	0,45	Savaş	2	0,98	İstismar	1	0,49	Yaralamak	1	0,49
									UFC	2	0,98	Jeff Hardy	1	0,49	Zulüm	1	0,49
Toplam						224	100,00		Toplam						204	100,00	

kavramlardır. Aşağıda sekizinci sınıf öğrencilerine ait zihin haritalarından örneklere yer verilmiştir:

Resim 4. Ortaokul Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Şiddet Kavramına İlişkin Çizdikleri Zihin Haritalarından Örnekler

4) Ortaokul yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinin şiddet kavramına ilişkin oluşturdukları zihin haritalarında yer verdikleri kavramlar hangi kategoriler altında toplanabilir?

Araştırmanın dördüncü ve son alt problemi ise, ortaokul öğrencilerinin zihin haritalarında yer verdikleri kavramların hangi kategoriler altında toplanabileceğine ilişkindir. Ortaokul öğrencilerinin araştırma amacına yönelik olarak oluşturdukları zihin haritalarında yer verdikleri kavramlar 4 kategori altında toplanmaktadır. Bu kategoriler, “eylemsel açıdan şiddet, sonuçları açısından şiddet, nedenleri açısından şiddet ve toplumsal yaşamda görülme durumu açısından şiddet” olarak belirlenmiştir. Aşağıda her bir kategoride yer alan kavramlara ait frekans ve yüzde değerlerine yer verilmiştir (Tablo 6 ve 7):

Tablo 6. Ortaokul 7.Sınıf Öğrencilerinin Zihin Haritalarındaki Kavramlara İlişkin Oluşturulan Kategoriler ve Bu Kategorilerde Yer Alan Kavramların Frekans (f) ve Yüzde (%) Değerleri

Kategoriler		Kavramlar	f	%
Eylemsel Açısından Şiddet	Fiziksel	Ateş (1), bıçak (3), can acıtmak (1), darp (2), dayak (2), dikenli sopa (1), dövme (2), dövüş (2), fiziksel şiddet (3), hastanelik olma (1), kavga (11), kötü davranış (1), oklava (1), silah (4), tekme (1), terlik (2), vurmak (2), yumruk (1), zarar (3)	44	19,64
	Duygusal	Argo kelimeler (2), bağırma (3), ders vermek (1), engellenme (1), iftira (2), kötülük (3), küçümsemek (1), odaya hapsedme (1), sözlü (1), şikayet (1), tartışma (3), hakaret(1)	20	8,93
	Cinsel	İstismar (2)	2	0,89
	Ekonomik	Haraç (1), hırsızlık (1)	2	0,89
Sonuçları Açısından Şiddet		Ağlamak (6), ayrılık (2), boşanma (1), ceza (2), çaresizlik (3), duyarsızlık (3), düzensizlik (2), endişe (2), gücenmek (1), hayal kırıklığı (1), içine atmak (1), iletişim kuramama (2), kan (4), kırık (2), kırgınlık (3), korku (6), küsmek (3), moral (2), morluk (1), mutsuzluk (5), nefret (2), ölüm (3), pişmanlık (1), saklanmak (1), ses (6), söyleyememek (2), stres (1), suçluluk (1), şaşırarak (1), üzgün (6), yalnızlık (2), yara (2), öfke (8), hissizleşme (1)	89	39,73
Nedenleri Açısından Şiddet		Adaletsizlik (3), aldatılmak (1), bağımlılık (3), empati yapmamak (3), geçimsizlik (1), güven sorunu (2), haksızlık (4), içki (1), insafsızlık (1), kendini kontrol edememek (3), kıskançlık (1), kızgın (1), psikolojik bozukluk (8), reddedilmek (1), saygısızlık (2), sevilmemek (1), sorunlar (1), uyuşturucu (1)	38	16,96
Toplam	Kişilerarası Şiddet	Aile (1), çocuk (6), erkek (2), insanlar (1), kadın (5), yaşlı (1)	16	7,14
	Organize Şiddet	ABD (1), roket (1), saldırı (2), savaş (3), toplum (1)	8	3,57
	Medya Şiddeti	Haberler (1), oyun (1), siber zorbalık (1)	3	1,34
	Sporda Şiddet	Güreş (1), GTA-5 (1)	2	0,89
Toplam			224	100,00

Tablo 6 incelendiğinde yedinci sınıf öğrencilerinin zihin haritalarında yer alan kavramların %30,35'inin eylemsel

açısından şiddet, %39,73'ünün sonuçları açısından şiddet, %16,96'sının nedenleri açısından şiddet ve %12,94'ünün ise toplumsal yaşamda görülme durumu açısından şiddet kategorisi altında sınıflandığı görülmektedir. Bu durum, yedinci sınıf öğrencilerinin şiddetin nedenleri ya da eylemlerinden ziyade etkilerine, sonuçlarına odaklandığını göstermektedir.

Tablo 7. Ortaokul 8.Sınıf Öğrencilerinin Zihin Haritalarındaki Kavramlara İlişkin Oluşturulan Kategoriler ve Bu Kategorilerde Yer Alan Kavramların Frekans (f) ve Yüzde (%) Değerleri

Kategoriler		Kavramlar	f	%
Eylemsel Açısından Şiddet	Fiziksel	Bıçak (1), dayak (4), dövüş (4), dövme (2), kavga (5), silah (5), sopa (1), tokat (3), tekme (1), vurmak (2), yaralamak (1), zulüm (1)	30	14,71
	Duyusal	Baskı (1), esir kalmak (1), ezilmek (1), hakaret (1), kötülük (1), küfür (3), psikolojik şiddet (1), sözlü taciz (1), susturmak (1), tartışmak (1), zorlamak (2)	14	6,86
	Cinsel	İstismar (1), Özgecan (1), taciz (1), zorla evlilik (4)	7	3,43
	Ekonomik	Aç bırakmak (1), susuzluk (1)	2	0,98
Sonuçları Açısından Şiddet		Acı (4), adalet (2), ağlamak (1), ayrılık (1), ceza (6), cinayet (2), çaresizlik (1), çılgılık (1), hapis (5), güçsüzlük (1), hasar (1), huzursuzluk (1), kan (4), kalp kırığı (1), kırık (2), kin (1), korku (3), küslük (1), nefret (2), öfke (2), ölüm (5), özgüvensizlik (1), travma (1), üzölmek (2), yara(1), yaralanmak (1)	53	25,98
Nedenleri Açısından Şiddet		Acımasızlık (1), alkol (1), aşk (1), aptallık (1), bağımlılık (2), cinnet (1), erkeklerin üstün görülmesi (1), eşitsizlik (1), güç (1), iletişim bozukluğu (1), kendini kaybetmek (1), merhametsizlik (1), psikolojik sorunlar (7), sinir (1), üstünlük (1)	21	10,29
Toplumsal Yaşamda Görölme Durumu Açısından Şiddet	Kendine Dönük Şiddet	İntihar (1)	1	0,49
	Kişilerarası Şiddet	Aile içi şiddet (2), çocuk (9), engelli (1), erkek (5), kadın (12), insanlar (1)	30	14,71
	Organize Şiddet	Bomba (1), darbe (1), protesto (2), savaş (2)	6	2,94
	Medya Şiddeti	Filmler (2), dizi (6), Berlin (1), bilgisayar oyunları (4), haberler (2), Maraz Ali (1), sosyal medya (3), Sürmene (1), telefon (1), televizyon (1), Trabzon (1), Nefes-Sen Anlat Karadeniz (2)	25	12,25
	Spor Şiddet	Boks (2), Fenerbahçe (1), Galatasaray (1), holiganlık (1), Jeff Hardy (1), Mike Tyson (1), Muhammed Ali (1), Rey Mysterio (1), Smack Down (1), spor (1), UFC (2), Wwe (1), Volkan Demirel (1)	15	7,35
Toplam			204	100,00

Tablo 7 incelendiğinde sekizinci sınıf öğrencilerinin zihin haritalarında yer alan kavramların %25,98'inin eylemsel açıdan şiddet, %25,98'inin sonuçları açısından şiddet, %10,29'unun nedenleri açısından şiddet ve %37,74'ünün ise toplumsal yaşamda görülme durumu açısından şiddet kategorisi altında sınıflandığı görülmektedir. Bu durum, sekizinci sınıf öğrencilerinin şiddetin nedenleri, eylemleri ya da sonuçlarından ziyade toplumsal yaşamda görülme durumlarına odaklandığını göstermekte ve medyanın etkisini açık bir şekilde gözler önüne sermektedir.

4. Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada ilkökul ve ortaokul öğrencilerinin şiddet kavramına ilişkin algılarının zihin haritaları yardımıyla belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda ilk olarak, öğrencilerin çizdikleri zihin haritalarında hangi kavramlara yer verdikleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucunda ilkökul üçüncü sınıf öğrencilerinin şiddetle ilgili zihin haritalarında 82 farklı kavrama yer verdikleri ve şiddeti tanımlarken “kızgınlık, kavga etmek, korku, küslük ve kötülük” gibi kavramları daha çok kullandıkları tespit edilmiştir. Bununla birlikte zihin haritalarında “alkol, boks, canavar, mumya, kuvvet vb.” gibi 55 farklı kavrama da yer verdikleri gözlenmiştir. Bu durum üçüncü sınıf öğrencilerinin şiddetle ilgili bilişsel yapılarının oldukça zengin olduğu düşüncesini akla getirmektedir. İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin zihin haritaları incelendiğinde ise toplamda 228 kez tekrar edilen 92 farklı kavramın varlığından söz edilebilir. Bu kavramlar içerisinde “kavga”, 17 frekans ile “en çok tekrar edilen kavram” olmakla birlikte “vurmak, yumruk atmak, ağlamak, korku ve sinirlenmek” ise tekrar oranı yüksek diğer kavramlar arasındadır. Bununla birlikte dördüncü sınıf öğrencilerinin şiddetle ilgili oluşturdukları zihin haritalarında “anlaşamama, ayrılma, boşanma, bozuşma, çelme, düzensizlik, erkek, ev, film, kabalık ve kaçma vb.” gibi

yalnızca bir kez tekrar edilen 52 farklı kavrama da yer verdikleri tespit edilmiştir. Bu durum dördüncü sınıf öğrencilerinin (bir önceki araştırma bulgusuyla da örtüşecek şekilde) şiddetle ilgili zengin bir bilişsel ağa sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Bulgular sınıf düzeyine bakılmaksızın genel itibariyle değerlendirildiğinde ise öğrencilerin şiddeti “kavga/kavga etmek, vurmak, yumruk atmak, çelme takmak, dövme, dövülmek vb.” gibi ortak kavramlar üzerinden ele aldıkları ve bu yönüyle de benzer bir bilişsel ağa sahip oldukları söylenebilir. Nitekim bu noktada ulaşılan bulguların Devci, Karadağ ve Yılmaz (2008) ile Tor ve Sargın (2005)’ın araştırma bulgularıyla örtüştüğü düşünülmektedir.

Araştırmada ilkökul öğrencilerinin zihin haritalarında yer verdikleri kavramların “eylemsel açıdan şiddet, sonuçları açısından şiddet, nedenleri ve toplumsal yaşamda görülme durumları açısından şiddet” olarak ifade edilen dört farklı kategoride toplanabileceği tespit edilmiştir. Bu durum, ilkökul öğrencilerinin şiddeti sadece eylemsel boyutta değil neden-sonuç bağlamında da ele aldıklarını, dolayısıyla şiddetin doğasını ve çok yönlü yapısını anladıklarını göstermekte ve kavrama ilişkin temel bir anlayışa ve bilince sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte söz konusu kategoriler içerisinde en fazla kavramın düzey fark etmeksizin “eylemsel açıdan şiddet” ve onun bir alt kategorisi olan “fiziksel şiddet” kategorisinde yer alıyor olması, öğrencilerin şiddeti ele alırken içinde buldukları dönemin özelliklerinden bağımsız hareket edemediklerini ve daha somut, görülebilen ve gözlenebilen öğelerden hareketle bir çıkarıma vardıklarını da göstermektedir.

Araştırmada yedinci sınıf öğrencilerinin şiddetle ilgili zihin haritalarında 102 farklı kavrama yer verdikleri ve şiddeti tanımlarken “kavga, öfke, psikolojik bozukluk, ağlamak, çocuk, korku, ses ve üzgün” gibi kavramları daha çok kullandıkları tespit edilmiştir. Bununla birlikte zihin

haritalarında “ABD, aile, ateş, dikenli sopa, hakaret, haraç, insafsızlık vb.” gibi 48 farklı kavramı bir kez de olsa kullandıkları gözlenmiştir. Sekizinci sınıf öğrencilerinin zihin haritaları incelendiğinde de benzer bir durumun varlığından söz edilebilir. Sekizinci sınıf öğrencileri şiddetle ilgili oluşturdukları zihin haritalarında 105 farklı kavrama yer vermiş ve bu kavramlar içerisinde “kadın, çocuk, psikolojik sorunlar vb.” gibi kavramları diğerlerine oranla daha çok kullanmışlardır. Bununla birlikte zihin haritalarında “acımasızlık, aç bırakmak, cinnet, esir kalmak, eşitsizlik, iletişim bozukluğu, Jeff Hardy, Özgecan vb.” gibi 66 farklı kavrama bir kez de olsa yer verdikleri tespit edilmiştir. Bu durum ortaokul öğrencilerinin şiddetle ilgili bilişsel yapılarının oldukça zengin olduğunu ve fiziksel öğelerden ziyade duygusal/psikolojik öğelere yoğunlaştıklarını göstermektedir.

Araştırma sonucunda elde edilen son bulgu ise ortaokul öğrencilerinin zihin haritalarında yer verdikleri kavramların hangi kategoriler altında toplandığına ilişkindir. Bu noktada elde edilen bulgular, zihin haritalarında yer verilen kavramların önceki bulgularla örtüşecek şekilde dört ayrı kategoride toplandığını göstermektedir. Ancak ortaokul öğrencilerinin zihin haritalarında yer verdikleri kavramlar, ilkokul öğrencilerinden farklı olarak şiddetin eylemsel özellikle de fiziksel öğelerine odaklanmayıp daha çok sonuçlarına ve toplumsal yaşamda görülme durumlarına odaklanmaktadır. Bu durum aynı zamanda medyanın ortaokul öğrencileri üzerindeki etkilerini de gözler önüne sermektedir. Nitekim birçok haritada “Sen Anlat Karadeniz” adındaki yerli diziden öğelere ya da farklı spor dallarından karakterlere yer verilmiş olması da bunun bir göstergesidir.

Öneriler

Araştırma bulgularına dayalı olarak şu öneriler getirilebilir:

- 1) Öğrencilerin şiddet içeren TV programlarını izlemeleri engellenmeli, aileler bu noktada bilinçlendirilmelidir.
- 2) Şiddetin psikolojik etkilerini azaltmak için okullardaki rehberlik servislerinden etkili bir biçimde yararlanılmalıdır.
- 3) Daha geniş gruplar ve farklı sınıf düzeyinden öğrencilerle boylamsal çalışmalar yürütülmelidir.

Kaynakça

Altınay, A. G., & Arat, Y. (2007). *Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet Araştırma Raporu*, Tübitak, Ankara.

Bandura, A. (1973). *Aggression: A social learning analysis*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall. Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Bear D. (1991). Neurological Perspectives on Aggressive Behaviour. *J Neuropsychiatry Clin Neurosci*, 3, 53-58.

Budak, S. (2003). *Psikoloji sözlüğü. 2. baskı*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Deveci, H., Karadağ, R., Yılmaz, F. (2008). İlköğretim Öğrencilerinin Şiddet Algıları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(24), 351-368.

Dilekmen, M., Ada, Ş., & Alver, B. (2011). İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Saldırganlık Özellikleri. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 927-94

Hiçyılmaz, Y., İnci, M.A., Seven, S. (2015). 10 Yaş Grubu Çocukların Şiddet Algılarının Resimler Aracılığı İle Sosyal

Güçler Bağlamında İncelenmesi. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic* volume 10/1, 503-518.

Gençoğlu, C., Kumcağız, H., Ersanlı, K. (2014). Ergenlerin Şiddet Eğilimine Etki Eden Ailevi Faktörler. *Turkish Studies*, 9(2) 639-652.

Güleç, H., Topaloğlu, M., Ünsal, D., Altıntaş, M. (2012). Bir Kısır Döngü Olarak Şiddet. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(1):112-137 doi:10.5455/cap.20120408.

Koç, M. (2006). Şiddetin Ortaya Çıkardığı Psikolojik Travmayla Baş Etmede Sporun İşlevselliği, 1. Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler Sempozyumu, 28-31 Mart, İstanbul.

Kurt, L., (2005). “*Açıklamalı ve İctihatlı Tüm Yönleriyle Bilişim Suçları ve Türk Ceza Kanunundaki Uygulaması*”, Seçkin Kitabevi.

Meyer, A.L., & Farrell, A.D. (1998). Social Skills Training to Promote Resilience in Urban Sixth-Graduate Students: One Product of an Action Research Strategy To Prevent Youth Violence in High-Risk Environments, *Education&Treatment of Children*, 21(4), 461-78.

Özgür, G., Yörükoğlu, G., Baysan Arabacı, L. (2011). *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 2(2):53-60

Özcebe H., Ulukol B., Mollahaliloğlu S., Yardım N., Karaman F. (2008). Sağlık Hizmetlerinde Okul Sağlığı Kitabı. Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı Yayın No:719.

Polat, O. (2016). Şiddet. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22 (1), 15-34.

TDK (2005). Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük. 10. Baskı. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

WHO. (2002) World Report on Violence, Geneva.

Yücel, D. (2011). Şiddet nedir?. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 12, 1-18.

Zara Page, A., İnce, M. (2008). Aile İçi Şiddet Konusunda Bir Derleme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 11(22), 81-94.

İLKOKUL BİRİNCİ SINIF ÖĞRENCİLERİNDE OKUL FOBİSİ VE OKUL FOBİSİNİ GİDERME UYGULAMALARI*

Yüksel GÜNDÜZ, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Özkan AKBULUT, Yavuz Selim İlkokulu

Giriş

Günümüzde eğitim etkinliklerinin, öğrenmeyi de içerisinde barındıran çeşitli çalışmaları kapsadığı bilinmektedir. Bu etkinliklere ilişkin farklı bir çok faaliyetten bahsedebiliriz. Eğitim öğretim faaliyetleri irdelendiğinde içerik ve süreç boyutları karşımıza çıkmaktadır. İşte tam bu noktada bu boyutları her yönüyle yönlendiren, hedefe varmada öncü rol oynayan, bir plan dahilinde hareket eden süreç ve zaman yöneticisi olan öğretmen karşımıza çıkmaktadır. Yani eğitim öğretim faaliyetinin rehberi olan kişi öğretmen denilen meslek insanıdır. Dolayısıyla öğretmen eğitim öğretim sürecinin yürütücüsü konumundadır. Öğretmen bu süreci yönetecek donanım, tecrübe ve tekniğe sahip olmalı, bütün problem durumlarında varlığını hissettirmelidir. Bu durum başarı için zorunludur. Buna göre öğretmen; süreci yöneten, çeşitli öğretim yöntem ve tekniklerinden yararlanarak öğrenme yaşantılarını düzenleyen, istedik davranışların öğrenci tarafından kazanılıp kazanılmadığını kontrol eden ve var olan durumu değerlendiren meslek insanıdır (Fidan ve Erden:82).

Son dönemlerde öğretmenler bir çok sorunun ortasında kalmış olmakla birlikte görevlerini yerine getirmede hiç bir sapma göstermemiştir. Bu zorluklara rağmen, görevine sınıksız bağlı olarak görevini başarıyla ifa eden kahramanlar, mutlu toplumun zorunlu mimarlarıdır. Öğretmenlerin ana

hedefi, önce kendine, sonra tüm insanlığa yararlı, iyi yetiştirilmiş insanlar ortaya çıkararak, rehberlik misyonunu sorunsuz tamamlamaktır. Bu yüzden öğretmenlik mesleği diğer mesleklere de ilham kaynağı olmaktadır. Bu mesleğin önemi, o mesleği yapan insanlara verilen para ile ölçülemez. Bir öğretmenin değeri; kendisinde var olan öğretmenlik vasıfları, toplumun eğitim kalitesinin artmasına verdiği destek, topluma yararlı bir insan olarak kazandırdığı öğrencileri ile belirlenmelidir (Çelikkaya 1997: 7-10). Öğretmenler ellerinde işleyecekleri ham maddeyi çok iyi tanımalıdırlar. Çünkü bireyler birçok yönü ile birbirinden farklı yaratılmışlardır.

Bütün çocuklar birbirine benzemez. Bazı çocukların fobileri vardır. Bu korkuların biri de okul fobisidir. Çocukların bazıları okullar açılmadan önce çok heyecanlı olup, okulun açılmasını dört gözle beklerler. Ama okul açıldığında bu heyecan ve mutluluklarını kaybettikleri gibi yaşadığı güzel duygular yerini korkuya bırakabilir. İşte çocuklarda gelişen okulu istememe, okulda başına bir şey geleceğinden korkma ya da huzursuz şekilde kendini gösteren bu duyguya okul fobisi adı verilmektedir. Bu korku ile yapılan araştırmalarda, bu korkunun en büyük nedeni olarak anneden ayrılma korkusu olarak gösterilmektedir. Çocuk ile anne arasındaki ilişki, bağlanmadan daha çok bağılılığa dönüşmüştür. Ve çocuk anneden uzak kaldığında mutlaka kötü bir şeyler olacağını zannettiği için, annesinin sürekli yanında gezer. Çocuk okula gitmemek için ağlar, bağırır ve kötü sözler söyler. Okul konusu konuşulduğunda hemen fiziksel şikayetlerde bulunur. Karnı ağrır, bulantı gelir, baş ağrısı çeker. Ayrıca sert öğretmen tutumları ve arkadaş korkusu okul fobisini tetikleyen önemli unsurlardır.

Okul fobisi kuvvetli bir endişe nedeni ile öğrencinin okula gitmeyi reddetmesi ya da bu konuda isteksiz görünmesidir (Yavuzer, 1998). Okul fobisi yaşayan bireylerin en büyük

tepkileri fiziksel şikayetlerle ortaya çıkmaktadır. Kişi çoğu kez evde kalmayı, dışarı çıkmamayı yeğlemektedir. Bu fiziksel şikayetler kendini çoğu zaman karın ve baş ağrıları, mide bulantıları, şeklinde göstermektedir. Burada dikkat çeken kısım ise, kişi okula gitmeyeceğini anladığında bu fiziksel ağrılarının ortadan kalktığını ifade etmesidir. Bu fobiyi yaşayan öğrencilerin en tipik özelliklerinden biri de derslerdeki başarı durumlarının ortalamada olması ve bu çocukların ev ödevini yapma konusunda çok titiz davranmalarıdır. Okullarına karşı kötü duygu ve sorunu olan öğrenciler, örneğin okula gelmeyen öğrenciler, çoğunlukla derslerle alakası olmayan, tembel, önemli başarı ve amaçları olmayan bireylerdir. Okul fobisinin önemli nedenlerinden biri de öğretmen tutumlarıdır. Otoriter, emreden öğretmen yaklaşımları direk okul fobisi nedeni olabileceği gibi dolaylı olarak da okul korkusunu tetikleyebilir.

Okula başlama çağında anneden ayrılma kaygısı yaşayan çocuklar daha çok kaygılı-kararsız bağlanma tutumuna sahip çocuklardır. Bunun etkisi olarak başta anne olmak üzere, çocuğun bağlandığı kişilerden ayrılmaya direnme, aşırı sıkıntı duyma şeklinde ortaya çıkar.

Okul fobisinin belirtileri nelerdir?

Okul Fobisinin Ön Belirtileri:

- * Baş ağrıları, sinirli olma,uykusuzluk
- * Karın ağrıları, bulantı-kusma hissi,
- * İştahsızlık,keyifsizlik,alınanlık,husursuzluk
- * Okul faaliyetlerine pasif yaklaşma,
- * Anneye bağımlılık, içe kapanıklık ve utangaçlık,
- * Özellikle yabancı kimselerle iletişime girememe,

- * Okulda ve evde nedensiz ağlama, kavga ve dikkat çekmeye yönelik davranışlar,
- * Evde kalma konusunda aşırı ısrar ve söz dinlememe,
- * Sürekli bahaneler bulma,

Eğer çocuklarda:

- * Çocuk neşesiz, uykuya dalmakta güçlük çekiyorsa,
- * Ödevlere karşı ilgisi azalmış ve sonunda bir gün okula gitmeyeceğini söylüyorsa,
- * Neden olarak, öğretmenden korktuğunu ya da arkadaşının kendisini rahatsız ettiğini söylüyorsa,
- * Çoğu zaman evde rahat olabilir ancak şiddetli vakalarda çocuklar evde de huzursuzdur. Bağlı ve bağımlı oldukları aile bireyini bir yere bırakmıyor ve peşinde dolaşıyorsa,
- * Okul etkinliklerine karşı pasif içe kapanık veya korkulu davranıyorsa okulda daha çok ağlamaya kavga etmeye dikkat çekmeye başlamışsa,
- * Öğretmenden sık sık izin isteyip dışarı çıkmak istiyorsa,
- * Okulda ve evde nedensiz yere ağlamaya, kavga etmeye ve dikkat çekmeye çalışmaya başladıysa,
- * Okula giderken ağlama, hastalanma ya da okula gitmeyi istememe davranışları geliştireyor ve evdekalmasına izin verilince bunlar birdenbire kayboluyorsa, Okula gitmediği için suçluluk duymuyorsa,

- * Kendini aşağı gösteren durumlar, yalnızlaşma, hırçınlaşma var ise,
- * Karınlarının, başlarının ağrıdığını, hasta olduklarını söylerken bu yakınmalar evde kalmalarına izin verildiğinde sona eriyorsa,
- * Sık sık hasta olmadığı halde baş veya karın ağrısı bahane ederek şikâyet ediyorsa. Okul fobisi düşünülmeli ve uzman desteği alınmalıdır (Dortluoğlu,2009).

Aileden Kaynaklanan Etkenler

Okul korkusunun temelinde çocuğun duygusal ilişki kurduğu kişiyle (bu çoğunlukla annedir) arasındaki güçlü bir ilişki yatar. Jencks ve arkadaşları (Akt.Malkoç, 1991), tarafından yapılan kapsamlı bir araştırmaya göre aile özellikleri, öğrencilerin okul başarısındaki en önemli çevre faktörünü oluşturmaktadır. Anne ya da çocuk arasındaki ilişki öylesine bağımlıdır ki, çocuk evde olmadığı zamanlarda kendisinin ya da kendisi için önemli olan kişinin başına her an bir şey geleceğinden korkar. En büyük korkusu sevdiği kişiden ayrılmasıdır. Bazen de anne, çocuğun bağımsızlığını ve kendi kendine iş görmesini kabul etmekte zorlandığından çocuğu kendisine bağımlı yetiştirmeyi seçebilir (Durmuş, 2005).

Okuldan Kaynaklanan Etkenler

Çocuğun okuldan korkmasına neden olabilecek bazı etkenler de okuldan kaynaklanabilir.

- Duyarsız, sürekli emir veren bir öğretmen ya da başka bir okul personeli
- Uygun olmayan bir sınıf içi yerleştirme

- Çocuğun yapmakta güçlük çektiği bazı şeyleri yapmaya zorlanması
- Okulda ya da okul yolunda fiziksel olarak tehdit edici bir yerin ya da birilerinin olması
- Şiddetin ya da kualsızlığın yoğun olduğu bir okul ortamı olması (Durmuş, 2005).

Davranış Sorunları

Eğer bir tanım yapmak gerekirse davranışı, insanların gözlemlenen ve ölçülebilen hareketleri olarak ifade edebiliriz. Ayrıca davranışın birçok tanımı yapılmaktadır. Geneliyle çevremizde hayatımızda birey, durum ya da olaylara karşı verdiğimiz tepki ve ya hareketlerdir diye tanımlarız. Bireyin içinde yaşadığı fiziksel ve sosyal çevreye uyumunu sosyal gelişimi sağlar. Bireyin çocukluğunun ilk yıllarındaki sosyal gelişimi, onun daha sonraki sosyal davranışlarının temelini oluşturur (Ülgen ve Fidan, 1997, Çağdaş,2000).

Davranış Özellikleri

- Davranış öğrenilir.
- Davranışın gelecekte nasıl olacağını da tahmin edebiliriz.
- Davranış onu başlatan uyarıcıların ya da sonuçlarının kontrolü altında ortaya çıkar.
- Davranış açık ya da gizli olabilir.
- Davranışlar öğrenildiği gibi yapılması seyrekleştirilebilir ve söndürülebilir

(Fidan, 1996).

Kavgacı ve Saldırgan Davranışlar

Saldırgan çocuklar, ruhsal sıkıntılarından dolayı çevresiyle uyumlu ilişkiler kuramazlar. Arkadaşlarına karşı geçimsiz, kavgacı, öfkeli, kuralları çiğneyen, cezalardan etkilenmeyen, herkese karşı gelen bir tutum sergiler. Akranlarına kasten zarar veren, çevresi ile çatışma halinde olan ve bu davranışlarında süreklilik gösteren çocuklardır.

Saldırganlığın nedenleri şöyle sıralanabilir:

Organik Nedenler: Beyin zarını iltihaplanması gibi sorunlar agresyona neden olabilir. Bu sebeple böyle bir durumda ilaçlı tedavi gerekebilir (Yalçın Aktosun, 2006).

Çocuğun Saldırgan Birini Model Alması: Bu model çocuğun kendi ebeveyni olabileceği gibi, arkadaşı, bir yakını veya televizyon kahramanı olabilir (Yalçın Aktosun, 2006).

Şiddete Tahrik Eden Ortam: Çocuğun hoş olmayan ortamlarla karşı karşıya kalması gibi.

Ebeveynin Saldırganlığı Pekiştiren Tepkileri: Çocuktaki saldırgan davranışlar ebeveyn tarafından desteklenirse davranış pekiştirilebilir.

Aile İçindeki Tartışmalı Ortam: Ailede yaşanan gerginlik çocuğa yansır.

İlkokul çocuklarında sözcükler yeterli olmadığı için daha sıklıkla depresif görünüm, uyku ve iştah bozuklukları, içe kapanma belirtileri görülmektedir. Özellikle ayrılık kaygısı ve korkular ergenlik öncesi çocuklarda daha belirgindir (Kanlıklıçer, 2005).

Bazı anne ve babaların rahat tutum ve hareketleri çocukları serbest bırakmaları nedeniyle çocuklar şımarır ve onları

durdurmak zorlaşır. Bu çocukları kontrol etmek zordur. Ama bazen verilen sıkı disiplin de çocukları kontrol etmeye yetersiz kalır. Verilen disiplin ve kontrol edici davranışlara rağmen hala çocuk dizginlenemiyorsa çocukta farklı sorunlar olabilir. Bu çocukların dikkat noksanlığı hiperaktivite bozukluğu (DNHB) olması olasıdır. DNHB gittikçe daha sık olarak davranış sorunlarının kaynağı olarak kabul edilmektedir (Jayson, 2004).

Bu çocuklar dikkatlerini uzun süre bir noktada tutamaz ve hareket halindedirler. Hareket etmedikleri zaman acı çekerler. Bu durum iyi tahlil edilmeli çocuk rahatlatılmalıdır. Uzun süreli dikkat dağınıklığı çocukların bazen başarısızlıklarının ana nedeni olup, bir çok kişi tarafından bu rahatsızlığın tanısı konulamamaktadır.

Erken dönemdeki akademik başarı, ileriki dönemdeki akademik başarının belirleyicisidir (Naquin ve ark., 2001). Çocukların okulda gösterdikleri başarı, onların ilköğretime ne denli hazır olarak başladıkları ile ilişkilidir (Brooks-Gunn, Berlin & Fuligni, 2000). Bu anlamda, çocuğun okula uyumunu ve ileriye dönük okul başarısını da içine alan okula hazır oluş, sosyal olduğu kadar bilimsel bir konudur. Okula hazır oluşu etkileyen faktörler ve süreçler halen incelenmektedir (NICHD Early Child Care Research Network, 2003).

Yedi Yaş Çocuğunun Gelişim Özellikleri

Fiziksel Gelişim; çocuk hala gelişmektedir. Çocuğun boyu uzamakta, kilosu artmaktadır. Bu dönemde kız çocukları erkek çocuklarına göre daha hızlı büyüme ve gelişim sağlar.

Dil Gelişimi; çocuk yeni kelimeler öğrenerek kelime dağarcığını sürekli geliştirir. Çocuğun okuması yeteneği iyi olup yetişkin bireyler gibi okuyabilir. Yazı çocuğun kendisini anlatması için yeterlidir.

Sosyal Gelişim; çocuk artık ortama ayak uydurur ve yeni arkadaş, dost edinir. Düşüncelerini açıkça söyler. Onun için arkadaşları tarafından beğenilmek, güzel söz duymak çok önemlidir. Bu yüzden grup kurmayı sever ve grup etkinliklerini bolca yaparak mutlu olmaya çalışır.

Zihin Gelişimi; çocuk artık daha mantıklı düşünmeye başlamıştır. Fakat bazı mecaz kelimeleri anlamakta sıkıntı yaşayabilir. Ama hem kendisine öz eleştiri yapar hem de eleştiriye açık haldedir.

Oryantasyon (DurumaAlıştırma) Programı

Oryantasyon hizmeti, bir okula yeni başlayan öğrencilere, eğitim yılı başında, okulu, kurallarını, işleyişini tanıtmak, okul ve çevrede ihtiyaçlarını nasıl karşılayacakları hakkında bilgi vermek ve böylece yeni girdikleri ortama kısa sürede alışmalarına yardımcı olmak üzere yapılan çalışmalardır. Daha genel anlamda, oryantasyon "yeni bir işe, yeni bir okula, üniversiteye giren kişinin çevresine, işine, okuluna alışabilmesi için başladığı iş ya da okul çevresinde bulunan yetkililer tarafından hazırlanan özel ve oldukça kısa süreli bir eğitim programı" dır (Ceyhan, 1995).

İlgar (2003), okula yeni başlayacak çocuklar için okul fobisi oluşmaması amacıyla okul açılmadan önce yaz aylarında bazı etkinlikler tertipleyip, öğretmeni ve arkadaşı ile daha önceden tanıştırılıp, kaynaştırabileceğini ifade etmektedir.

Bursalıoğlu (1994), öğrencilerin eğitimde rol oynayan yönetici, eğitimci, olmayan personel, sınıf, sıra, zil, tahta, yeni sınıf arkadaşları, defter, kalem, kitap, vb. araçlarla örülmüş bir yapıyla karşı karşıya kaldıklarında bocalama ya da uyumsuzluk yaşayacaklarını belirtmiştir.

Margetts (2002), okula başlamanın çocukların kişisel karakterlerini etkileyip etkilemediği konusunda yaptığı çalışmasında, çocukların kişisel karakterlerinin oluşmasında,

çocukların okula uyum ve akademik olarak hazırlanmalarında işbirliğinin hazırlığı artıracağını belirtmiştir.

Okulda görev yapan diğer personeli tanıtmaya ve hangi işleri klmin yaptığı konusunda açıklamalarda, servis şoförü, kapı görevlisi, okul koruma görevlileri, kantinde çalışanlar, sekreter, memurlar, temizlik görevlileri, sağlık personeli ve görevlileri yine öğrencileri tek tek tanıtmaya, okula alıştırmaya etkinlikleri arasında yer almaktadır (Worzybyt & O'Rourke, 1989, akt: Tuzcuoğlu, 1996).

Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, 1. sınıfa başlayan ilkökullü öğrencilerinde görülen okul korkusu, bu korkunun nedenleri, bu çocukların nasıl davranış sergiledikleri, öğrenci, öğretmen ve ailelerin bu korkuyu yenmek için hangi uygulamaları gerçekleştirdiklerini ortaya çıkarmak amacıyla yapılmıştır. Bu bağlamda aşağıdaki soruların yanıtları aranmıştır:

Öğretmenler:

1. Birinci sınıf çocuklarında okul korkusu gözlemleniyor mu?
2. Okul korkusu olan çocuklar hangi davranışları sergiliyor?
3. Okul korkusunun kaynakları neler olabilir?
4. Birinci Sınıf öğrencisinin okul korkusunu yenmek için hangi oyunlar, yöntemler kullanacaksınız?

Veliler:

1. Çocuğunuz okula gitmek için istekli mi?
2. Çocuğunuz eve geldiğinde okuldan nasıl bahsediyor?

3. Okul fobisi sizce hangi nedenlerden ortaya çıkıyor?

4.Çocuğunuzun okul fobisini yenmede neler yapılmalıdır?

Öğrenciler:

1. Okulda seni korkutan bir olay, bir kişi ya da herhangi bir şey oldu mu?

2. Okula gelip giderken seni korkutan bir şey var mı?

3. Okulda istemediğin bir şey var mı?

4. Derslerden korkuyor musun?

5. Öğretmenlerden korkuyor musun?

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu çalışmada nitel araştırma tekniği kullanılmıştır. Nitel araştırmalar gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ortaya konmasına yönelik bir sürecin izlendiği araştırma türüdür. Nitel araştırma desenleri araştırmacıya esnek bir yaklaşım sağlar ve belirli bir odak çerçevesinde çeşitli aşamalarının birbiriyle tutarlı olmasına katkıda bulunur (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2016-2017 öğretim yılında Çorum ili, Sungurlu ilçesinde bir okulda bulunan 10 öğretmen, aynı okulda öğrencisi bulunan 15 veli ve 15 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışma yapılacak okul seçilirken kolay ulaşılabilir durum örnekleme temel alınmıştır. Bu örnekleme yöntemi araştırmaya hız ve pratiklik kazandırmaktadır. Çünkü

bu yöntemde araştırmacı, yakın olan ve erişilmesi kolay olan bir durumu seğer (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s.113).

Veri Toplama Aracı

Çalışmada veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından geliştirilen ve öğretmenlere 4, velilere 4 öğrencilere de 5 açık uçlu sorudan oluşan yarı yapılandırılmış bir görüşme formu kullanılmıştır. Ölçme aracının geğerliğini sağlamak için bu alanda 5 uzmanın görüşüne başvurarak gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra oluşturulan yarı yapılandırılmış sorular 10 öğretmen 15 veli ve 15 öğrenciye uygulanmıştır. Uygulama sonucunda anlaşılabilirliği bozan soruların olmadığı görülmüştür. Araştırma verileri, görüşme sırasında not tutularak yazı formatına dönüştürülmüş olup, yazıya dökülen veriler, bireysel görüşmeler bittikten sonra ayrıca kontrol edilmiştir. Katılımcılar ile yapılan görüşmeler 10 dakika ile 25 dakika arasında değişiklik göstermiştir. Görüşme yöntemi, katılımcılara kendi bakış açılarından cevap verme firsatı vermekte, anketlerde olduğu gibi önceden hazırlanmış sorular olmadığı için katılımcılar serbestçe bir konu üzerinde düşüncelerini açıklamaktadır (Bogdan ve Biklen,1998).Okul fobisi ve okul fobisini giderme uygulamaları konusunda geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu yardımıyla veri toplanması sırasında katılımcıların değişik ve zengin fikirleri sunmalarına imkân sağlanmış, katılımcıların görüşleri herhangi bir şekilde sınırlandırmaya tabi tutulmamıştır.

Verilerin Analizi

Bu araştırmada elde edilen veriler, nitel araştırma yöntemleri ile incelenerek içerik analizi yardımıyla değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Araştırmada nitel verilerin çözümlenmesinde, kodlamaya dayalı içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek

yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Bulgular ve Yorum

Bu bölümde öğretmen, veli ve öğrencilerin okul fobisi ve okul fobisini giderme uygulamalarına yönelik görüşleri yer almaktadır. Görüşler tablolar halinde verildikten sonra, hemen altında gerekli açıklamalar yer almaktadır.

Tablo 1. Birinci Sınıf Çocuklarında Okul Fobisini Gözlemlediniz Mi? Sorusuna Öğretmenlerin Verdikleri Yanıtlar

	f
Evet	8
Hayır	2

Birinci sınıf çocuklarında okul fobisini gözlemlediniz mi sorusuna öğretmenlerin önemli bir kısmı (8) evet diyerek yanıt vermişlerdir. Az bir kısmı da (2) hayır diyerek yanıt vermişlerdir. Buna ilişkin bazı öğretmen görüşleri: “Bazı öğrencilerin sessiz kalmalarından, ne kadar büyük korku yaşadıklarını anlayabiliyorum (Ö.6)”, “Sınıfımda okul korkusu yaşayan hiçbir öğrenci gözlemedim (Ö.10)”, “Sınıfımda arkadaşlarına korkak gözle bakan, gürültü sırasında sinen ya da hırçınlık davranışı şeklinde okul fobisini dışa vuran öğrencilerimi görebiliyorum (Ö.1)”, “Bazı öğrencilerimin yeni ortama uyum sağlama konusunda zorluk çektiğini görebiliyorum. Bu onlarda okul fobisi nedeni olabilir (Ö.4)”, “Arkadaşlarının şımarması, kavga etmesi bazı öğrencilerimde korkuya neden olduğu çok aşikâr (Ö.8)”, “Öğrencilerimden bazıları, sınıfta anneleri varken çok başarılı iken, anneleri sınıftan ayrılınca derse hiç katılmadıklarını görüyorum (Ö.7)”, “Sınıfta okul korkusu olan öğrenci yok ama bazı öğrencilerin tedirginliklerini görüyorum. Fakat bunu okul fobisine yorumlamıyorum (Ö.5)”, “Okul fobisi yaşayan öğrenci, ürkek davranışlarıyla anneden ayrılmak istemediğini hemen belli ediyor, sürekli ağlıyor (Ö.2)”, “Sınıfta okul fobisi yaşayan

öğrencim, hırçın tavırlarla bu korkunun üstünü kapatmak istiyor (Ö.3)” şeklinde ifadesini bulmuştur.

Tablo 2. Okul Fobisi Olan Çocuklar Nasıl Davranışlar Sergiliyor? Sorusuna Öğretmenlerin Verdikleri Yanıtlar

	f
Korku	3
Ağlama	2
Hırçınlık	2
Sessizlik	2
Hiperaktivite	1

Okul fobisi olan çocuklar nasıl davranışlar sergiliyor sorusuna öğretmenlerin bir kısmı (3) korku, bir kısmı (2) ağlama, bir kısmı (2) hırçınlık, bir kısmı (2) sessizlik, bir kısmı da (1) hiperaktivite davranışını sergilediğini belirtmişlerdir. Bu sonuçlar okul fobisinin daha çok korku davranışı olarak ortaya çıktığını göstermektedir. Buna ilişkin bazı öğretmen görüşleri: “Arkadaşlarından dolayı okul fobisi yaşayan öğrenciyi gözlemlediğimde, onun arkadaşlarına karşı çok hırçın davrandığını görüyorum (Ö.3)”, “Okul fobisi yaşayan öğrencilerin büyük kısmı ağlayarak tepki veriyor (Ö.2)”, “Okul fobisi yaşayan öğrencime seslendiğimde hemen kafasını eğmeye başlıyor (Ö.5)”, “Düzen değiştirip yeni ortama uyum sağlamak çocuklara zor geliyor. Bu da çocuklarda okul korkusu yapabiliyor. Bu korku çocukların psikolojisini bozabilir bu yüzden öğretmen çok dikkat etmeli diye düşünüyorum (Ö.1)”, “Öğrencilerimden bazılarında yüksek kapasitesi olmasına rağmen okul fobisinden dolayı sessizliğe büründüğünü görebiliyorum (Ö.9)”, “Yeni ortam bazı öğrencilerde okul korkusu yapmış. Bu öğrencilerin uyumunu sağlayarak hemen adapte etmeliyim (Ö.7)”, “Bazı

öğrencilerimde ki özgüven eksikliği okul fobisine neden olmuş, onları oyunlarda etkin kullanarak bu sorunu çözeceğim (Ö.6)”, “ Sınıfımda korku ve hiperaktivite davranışını sergileyen öğrencim var. Bu öğrencimin okul korkusundan bu davranışları sergilediğini biliyorum (Ö.10)” şeklinde belirtilmiştir. Bu konuda saldırganlık, çekingenlik gibi öğrenci davranışları okul fobisi belirtisi olabileceği göz ardı edilmiştir. Bu davranış örneklerine de dikkat ederek, okul fobisini tanılamada bunları kullanmak gerekir.

Tablo 3.Okul Fobisinin Kaynakları Neler Olabilir? Sorusuna Öğretmenlerin Verdikleri Yanıtlar

	f
Öğrencinin anneden ayrılma korkusu	3
Yeni ortama uyum sağlayamama	2
Özgüven eksikliği	2
Arkadaş korkusu	2
Başarı için öğrenciye yapılan aile baskısı	1

Okul fobisinin kaynakları neler olabilir sorusuna öğretmenlerin bir kısmı (3) anneden ayrılma korkusu, bir kısmı (2) yeni ortama uyum sağlayamama, bir kısmı (2) özgüven eksikliği, bir kısmı (2) arkadaş korkusu, bir kısmı (1) ise öğrencinin başarısı için ailenin öğrenciye yaptığı baskı olarak belirtmiştir. Buna ilişkin bazı öğretmen görüşleri: “Okul korkusu yaşayan öğrencime niçin ağladığını sorduğumda annemi bir daha göreceğim miyim cevabıyla karşılaştım (Ö.2)”, “Bazı veliler o kadar cahil ki 1. sınıf çocuklarını başka çocuklarla kıyaslayıp başarı için baskı yapıyorlar (Ö.9)”, “Okul korkusu yaşayan çocuk yanlış söylerim korkusuyla derse katılmıyor. Bu onun güven eksikliğinin göstergesidir (Ö.6)”, “Yeni ortam, kalabalık, sorumluluk gibi yeni kavramlar sınıfta bazı çocuklarda uyum sorununa bağlı olarak okul fobisini geliştirmiş (Ö.1)”, “Anneden ayrı kalacağım diye

korkusu olan çocuklarım var. Bu çocukların annesi bu korku atılana kadar sınıfta kalmalıdır diye düşünüyorum (Ö.5)” biçiminde ifade edilmiştir. Okul fobisi kaynakları neler olabilir sorusuna verilen öğretmen cevaplarına bakıldığında sorunun kaynağı tek bir sebepten ziyade birden fazla nedenin etken olabileceği görülebilmektedir.

Tablo 4. Birinci Sınıf Öğrencisinin Okul Fobisini Yenmek İçin Hangi Oyunlar, Yöntemler Kullanacaksınız? Sorusuna Öğretmenlerin Verdikleri Yanıtlar

	f
Sevecen davranarak	3
Okul fobisini ilgi çekici etkinlikler yaparak	3
Okul fobisini yenmek için okul-aile işbirliği yaparak	2
Konuşarak, öğrenciye güven sağlayarak	2

Öğretmenler, öğrencilerde okul fobisini yenmek için hangi oyunlar, yöntemler kullanırsın sorusuna bir kısmı (3) öğrencilere sevecen davranırım, bir kısmı (3) okul fobisini ilgi çekici etkinliklerle yenerim, bir kısmı (2) okul fobisinin yenmek için okul-aile işbirliği yaparım, bir kısmı da (2) konuşarak, öğrenciye güven sağlarım diye belirtmiştir. Buna ilişkin öğretmen görüşleri: “Okul fobisi yaşayan öğrencimle konuşup, güvenini kazandığımda hırçınlık davranışının azaldığını görebiliyorum (Ö.4)”, ”Sürekli ağlayan öğrencimde okul fobisi olduğunu algıladığımda, ailesiyle işbirliği yaparak bu korkuyu birlikte el ele ortadan kaldırdık (Ö.8)”, “Çocukların gözündeki korkunun Deve-Cüce, Ali Kutunun İçinde, Sesler Çarkı gibi oyunları oynattığımda gittiğini görebiliyorum (Ö.5)”, “Öğrencilerin korkusunu yenmek için derse hemen başlamıyorum, Onları, sevimli, sevecen karşılayarak önce korkularını yok ediyorum (Ö.6)” biçiminde ifade edilmiştir.

Tablo 5.Çocuğunuz Okula Gitmek İçin İstekli Mi? Sorusuna Velilerin Verdikleri Yanıtlar

	f
Hayır	13
Evet	2

Velilerin büyük bir kısmı (13) çocuğunuz okula gitme konusunda istekli mi sorusuna hayır derken, bir kısmı da (2) evet diye belirtmiştir. Buna ilişkin bazı velilerin görüşleri: “Öğrencim her akşam eve geldiğinde, arkadaşlarının çok yaramaz ve kavgacı olduğunu söyleyerek yarın okula gitmeyeceğim diyerek ağlıyor (V.13)”, “Çocuğumu akşam okuldan aldığımda, ona okulla ilgili sorular sorduğumda hiçbir şey anlatmıyor (V.12)”, “Öğrencim okulda arkadaşlarından hiç memnun olmasa da sabah okula gitmek için istekli davranıyor (V.5)”, “Kızım öğretmenim yarın bana bağırırsa okula bir daha gitmem diyor (V.3)”, “Kızıma; Okul nasıldı anlatsana dediğimde, berbat ben gitmek istemiyorum (V.6)”, “Çok şükür oğlum okulu da, sınıfına da çok mutlu gidiyor. Sadece arkadaşlarıyla daha fazla kaynaştırılmalıdır (V.11)” biçiminde ifade edilmiştir. Verilen cevaplara göre elde edilen sonuçlara bakıldığında, çocukların büyük çoğunluğu okula gelmekte isteksiz davranıyor.

Tablo 6.Çocuğunuz Eve Geldiğinde Okuldan Nasıl Bahsediyor? Sorusuna Velilerin Verdikleri Yanıtlar

	f
Okulla ilgili hiç konuşmuyor	5
Arkadaşlarının yaramazlığından bahsediyor	3
Arkadaşlarının çok kavgaya etmesinden bahsediyor	3
Öğretmeninin bağırıldığını anlatıyor	2
Sadece çok ödev var diyor	2

Çocuğunuz eve geldiğinde okuldan nasıl bahsediyor sorusuna velilerin bir kısmı (5) okulla ilgili hiç konuşmuyor, bir kısmı

(3) arkadaşlarının yaramazlığından bahsediyor, bir kısmı (3) arkadaşlarının çok kavga etmesinden bahsediyor, bir kısmı (2) öğretmenin bağırdığını anlatıyor, bir kısmı da (2) sadece çok fazla ödev var diyor, diye ifade etmişlerdir. Bu konuya ilişkin bazı veli görüşleri: “Oğlum okulla ilgili sadece arkadaşlarının çok fazla kavga etmesinden dolayı harfleri anlamadığını söylüyor (V.8)”, “Kızımın ağzından okulla ilgili duyduğumuz tek cümle, amma ödevimiz var, cümlesidir (V.4)”, “Öğrencim sürekli öğretmenin bağırmasını dile getiriyor (V.3)”, “Kızımın okul korkusu, eğer arkadaşlarının kavga etmesi kesilmezse ortadan kalkmayacak (V.1)”, “Ben çocuğumdaki okul fobisini, çocuğumun hiçbir şey anlatmamasından hemen anlayıp müdahale ettim. Bu korku sebebinin anneden ayrılmaya bağladığım için annesini sıkça okula gönderiyorum. İnanıyorum bu korkuyu atlatacağız. Eğer öğretmenimiz de yardımcı olursa okul çocuğum için mutlu bir yuva olacak (V.9)”, “Çocuğum öğretmenin agresif tavırlarından dolayı sinip, başarısızlığı kabul ediyor. Öğretmeni korku nedeni olmamalı (V.10)”, “Çocuğumun daha hiç konuştuğunu görmedim(V.12)” biçiminde ifade edilmiştir. Tablodaki sayısal veriler incelendiğinde okul fobisi olan öğrencilerin büyük kısmı ya okulla ilgili hiç konuşmuyor ya da arkadaşlarından şikâyetçi oluyor. Sonuçlara bakıldığında evde konuşulan sözler bazen okul fobisi nedenini ortaya çıkarmada yeterli olabiliyor.

Tablo 7.Okul Fobisi Sizce Hangi Nedenlerden Ortaya Çıkıyor? Sorusuna Velilerin Verdikleri Yanıtlar

	F
Arkadaş korkusundan	4
Özgüven eksikliğinden	3
Öğretmen korkusundan	3
Anneden ayrılma korkusundan	3
Hep okulda kalacağı korkusundan	1
Yeni ortama uyum sağlamamadan	1

Sizce okul fobisi hangi nedenlerden ortaya çıkıyor sorusuna velilerin bir kısmı (4) arkadaş korkusundan ortaya çıkıyor, bir kısmı (3) özgüven eksikliğinden, bir kısmı (3) öğretmen korkusundan, bir kısmı (3) anneden ayrılma korkusundan, 1 veli yeni ortama uyum sağlama korkusu, 1 veli de hep okulda kalacağım korkusundan kaynaklandığını belirtmiştir. Bu konuya ilişkin bazı veli görüşleri: “Çocuğum bana sürekli anne okulun yolunu unutma diye tembih ediyor. Bu onun hep okulda kalacağı korkusundan olsa gerek (V.11)”, “Çocuğumun ben ders yapamam, okuyamam diyerek ağlaması beni çok üzüyor. Ona güven kazandırmalıyım (V.2)”, “Öğretmenin sınıf içerisinde daha sabırlı olması gerekiyor, onun sinirli hali çocuğumu okuldan soğutuyor (V.3)”, “Çocuktaki anne sevgisi bağılıktan daha çok bağımlılığa dönüşmüş. O yüzden çocuk annemi bir daha göremem korkusundan, okulu benimsemiyor. Bu durum öğrencide okul fobisi geliştiriyor. Bunun sorumluluğu sadece öğrencide değil velinin de sorumluluğu vardır. Daha dikkatli olunmalı (V.8)”, “Öğretmenin acilen veli toplantısı yaparak, velileri uyarmalı, herkes çocuğuna sahip çıkmalı. Arkadaş korkusundan çocuğumda okul korkusu oluştu (V.15)”, “Benim öğrencimde yeni ortama uyum sağlama konusunda zorluklar yaşadığını görüyorum. Aslında sınıf etkinlikleri ile uyum sorununu çözebiliriz (V.6)”, “Bazen o kadar üzülüyorum ki, çocuğuma zamanında baskıyı çok yapmamdan dolayı çocuk ya yanlış söylerim korkusuyla hiç konuşmamayı yeğliyor. Güven eksikliğini bir an önce yok etmeliyim (V.4)” biçiminde ifade edilmiştir.

Tablo 8. Çocuğunuzun Okul Fobisini Yenmede Neler Yapılmalıdır? Sorusuna Velilerin Verdikleri Yanıtlar

	F
Okulu sevdirmek için çaba sarf edilmeli	4
İyi davranılmalı, çocuk zorlanmamalı	3
Bol bol oyun oynatılmalı	3
Ödül verilmeli	3
Akadaşlarıyla kaynaştırılmalı	2

Velilerin, çocuğunun okul fobisini yenmede neler yapılmalı sorusuna bir kısmı (4) çocuklara okulu sevdirmek için çaba sarf edilmeli, bir kısmı (3) çocuğa iyi davranılmalı, onu zorlamamalı, bir kısmı (3) bol bol oyun oynatmalı, bir kısmı (3) ödül verilmeli, bir kısmı (2) arkadaşlarıyla kaynaştırmalı şeklinde görüş bildirmişlerdir. Bu soruya ilişkin bazı veli görüşleri: “Çocuğum okulda oyun oynadığı gün eve mutlu dönüyor (V.11)”, “Bir gün çocuğum eve mutlu geldiğinde sebebinin uslu durduğu için şeker kazanması olduğunu öğrendim. Okul korkusunu ödül verme sayesinde atlatacağız (V.7)”, “Öğrencimin okul korkusunu yenmesi için çaba sarf etmeliyiz (V.6)”, “Çocuğum okulda oyun oynadığı gün eve huzurlu geliyor. Dün okulda sesler çarkı diye bir oyun öğrenmiş bu yüzden eve çok mutlu geldi. Ailelece evde bu oyunu oynadık. Öğrencim ilk defa sabah olsada okula gitsem dedi (V.8)”, “Ben öğretmen olsam öğrencilerime çok sakin ve sabırlı davranırım. Ancak o zaman çocuktaki okul fobisini yenebilirsin. Kızarak, bağırarak değil (V.10)”, “Öğretmen, öğrenci, veli ele ele verip öğrencilerde ki bu korkuyu yenecek çabayı sarf etmeliyiz (V.2)”, “Çocuğum okul korkusunu öğretmenin verdiği ödüllere atabilir, öğrencim a harfını öğrendiğinde öğretmenin ödül olarak verdiği kitap, çocuğumun okula o gün mutlu gitmesine neden oldu (V.13)”, “Çocuğumu okula ancak öğrendiği oyunlar sayesinde gönderebiliyorum. Korkuyu sadece böyle atlatabiliriz. Çocuklar daha fazla kaynaştırılarak uyum sağlanmalı (V.5)” biçiminde ifade edilmiştir. Sonuçlar bize okul fobisini yenmede farklı teknik ve uygulamaların olduğunu gösteriyor.

Tablo 9.Okulda Seni Korkutan Bir Olay, Bir Kişi, Ya Da Herhangi Bir Şey Var Mı? Sorusuna Öğrencilerin Verdikleri Yanıtlar

	f
Arkadaşlarım beni dövebilir	4
Okuldayken anneme bir şey olursa	3
Ben okumayı öğrenemem	2
Her şeyden korkuyorum	2
Okul çok kalabalık, herkes kavga ediyor	2
Öğretmenimin bağırmasından korkuyorum	2

Okulda seni korkutan bir olay, bir kişi, ya da herhangi bir şey var mı sorusuna katılımcı öğrencilerin bir kısmı (4) arkadaşlarım beni dövebilir, bir kısmı (3) okuldayken anneme bir şey olursa, bir kısmı (2) ben okumayı öğrenemem, bir kısmı (2) her şeyden korkuyorum, bir kısmı (2) okul çok kalabalık, herkes kavga ediyor, bir kısmı da (2) öğretmenlerimin bağırmasından korkuyorum, şeklinde cevap vermişlerdir. Bu soruya ilişkin bazı öğrenci görüşleri: “Arkadaşlarım herkesi dövüyor, sonra da dalga geçiyor, ya beni de döverlerse (Ö.1)”, “Öğretmenim, ödevini az yapınca hemen bağırıyor, ben de korkup saklanıyorum (Ö.3)”, “Okuldayken anneme kötü bir şey olursa, döverlerse onu bir daha nasıl görürüm (Ö.9)”, “Okul çok kalabalık, zil çaldığında herkes birden koşuyor bu beni çok korkutuyor (Ö.11)”, “Okulda hiçbir şeyi sevmiyorum. Kimsede beni sevmiyor. O yüzden her şeyden korkuyorum (Ö.6)”, “Ben okulu çok seviyorum ama öğretmenim çok sinirli (Ö.10)” biçiminde ifade edilmiştir. Bu sonuçlardan da anlaşılıyor ki öğrencilerin korku yaşamasında arkadaş korkusu ve anneden ayrılma korkusu okul fobisini tetikleyen en büyük etkenlerin başında geliyor.

Tablo 10. Okula Gelip Giderken Seni Korkutan Bir şey Var Mı? Sorusuna Öğrencilerin Verdikleri Yanıtlar

	f
Araba çarparsa	5
Ya beni köpek kovalarsa	5
Annem yolu kaybederse, kayboluruz	3
Eve gidemezsek	2

Öğrencilere okula gelip giderken seni korkutan bir şey var mı sorusu sorulduğunda, öğrencilerin bir kısmı (5) araba çarparsa, bir kısmı (5) ya köpek beni kovalarsa, bir kısmı (3) annem yolu kaybederse kayboluruz, bir kısmı (2) eve gidemezsek, diye belirtmişlerdir. Buna ilişkin bazı öğrenci görüşleri: “Benim amcamı araba çarptı da öldü, ya bana da araba çarparsa (Ö.4)”, “Bizim de köpeğimiz var ama okula gelirken gördüğüm köpekler daha büyük, korkuyorum (Ö.14)”, “Benim annemde okulun yolunu bilmiyor ya birlikte kaybolursak (Ö.5)”, “Eğer sokak köpekleri ölmezse bunlar beni öldürecek (Ö.9)”, “Eve gidemezsek ben burada yatamam ki (Ö.10)”, “Otomobiller çok hızlı gidiyor. Bize çarpar diye çok korkuyorum (Ö.1)”, “Bu köpekler keşke hiç olmasaydı (Ö.11)” şeklinde ifadesini bulmuştur.

Tablo 11. Okulda İstemediğin Bir Şey Var Mı? Sorusuna Öğrencilerin Verdikleri Yanıtlar

	f
Arkadaşlarımın kavga etmesini istemiyorum	3
Arkadaşlarımın şımarmasını istemiyorum	3
Annemin sınıftan gitmesini istemiyorum	3
Ödev yapmak istemiyorum	2
Öğretmenimin bağırmasının istemiyorum	2
Erken kalkmak istemiyorum	2

Öğrencilerin, okulda istemediğin bir şey var mı sorusuna bir kısmı (3) arkadaşlarımın kavga etmesini istemiyorum, bir

kısmı (3) arkadaşlarımın şımarmasını istemiyorum, bir kısmı (3) annemin sınıftan gitmesini istemiyorum, bir kısmı (2) ödev yapmak istemiyorum, bir kısmı (2) öğretmenimin bağırmasını istemiyorum, bir kısmı (2) erken kalkmak istemiyorum diye görüş belirtmişlerdir. Buna ilişkin bazı öğrenci görüşleri: “Arkadaşlarımın sınıfta sürekli kavga etmesinden nefret ediyorum (Ö.13)”, “Annem sınıftayken daha iyi anlıyorum. O yüzden annem sınıftan çıkmasını istemiyorum (Ö.9)”, “Akşam eve gittiğimde hiç oyun oynayamıyorum. Çünkü öğretmenim çok ödev veriyor (Ö.2)”, “Okula erken kalkıp geldiğim için okulu hiç sevmiyorum (Ö.12)”, “Okulum çok güzel ama arkadaşlarımın şımarması beni çok üzüyor (Ö.5)”, “Ödevler çok zor annem yardım etmezse ben yapamam ki (Ö.4)”, “Anneme de karne verseler. Biz birlikte okursak daha başarılı oluruz (Ö.7)” biçiminde ifade edilmiştir. Verilen cevaplar analiz edildiğinde, değişik etkenlerin okul fobisine sebep olması çocukların yeni ortama, düzene alışmakta zorlandığını gösteriyor.

Tablo 12.Derslerden Korkuyor Musun? Sorusuna Öğrencilerin Verdikleri Yanıtlar

	f
Hayır	9
Evet	6

Derslerden korkuyor musun sorusuna öğrencilerin bir kısmı (9) hayır derken, bir kısmı (6) evet cevabını vermiştir. Bu konuda öğrencilerden bazıları: “Okuma yazma çok önemli değil ki, ben zaten öğrenemem ki (Ö.9)”, “Benim ödevimi annem her akşam yeniden anlatıyor o yüzden ben derslerden korkmam ki (Ö.1)”, “Bazen anlamadığım yerleri öğretmen kızar diye soramıyorum, ya okumayı öğrenemezsem (Ö.3)”, “Öğretmenimin okuduğu şiirleri çok seviyorum. Ama ben matematiği hiç sevmiyorum (Ö.12)”, “Beni dersler değil de arkadaşlarım çok korkutuyor (Ö.5)”, “Bu kadar ders olur mu

hiç, biz daha küçücük çocuğuz, nasıl öğrenelim bu dersleri (Ö.4)” şeklinde görüşlerini belirtmişlerdir. Okul fobisi yaşayan öğrenciler içerisinden dersi anlamama korkusu yaşayan öğrencilerinin oranının bu kadar yüksek olması öğrencilerde ki güven eksikliğini de akıllara getiriyor.

Tablo 13. Öğretmenlerden Korkuyor Musun? Sorusuna Öğrencilerin Verdikleri Yanıtlar

	f
Hayır	10
Evet	5

Öğrenciler, öğretmenlerden korkuyor musun sorusuna bir kısmı (10) hayır cevabını verirken bir kısmı da (5) evet cevabını vermiştir. Öğrencilerin bu konudaki bazı görüşleri: “Öğretmenimiz Ali ödevini yapmadığı için ona çok kızmıştı. Bana da kızar diye korkuyorum (Ö.6)”, “Ben öğretmenimi kızdırırsam hem kızar hem de beni az sever (Ö.10)”, “Ben öğretmenimden hiç korkmuyorum, o sadece ödevlerini yapmayanlarla, kavga edenlere kızıyor (Ö.5)”, “Hayır korkmuyorum, benim öğretmenim dünyanın en güzel öğretmenidir (Ö.15)”, “Öğretmenimi akşam kızları çok kızdırıyor. O yüzden okula çok sinirli geliyor (Ö.12)”, “En güzel öğretmen bizim öğretmenimiz. Hiç kızmıyor, herkes şımarabiliyor (Ö.7)”, “Öğretmenim ödevleri az veriyor o yüzden onu çok seviyorum. Ben korkmam ki (Ö.9)”, “Öğretmenler hiç kimseye kızmazlar ki, niye korkuyum ki (Ö.13)” ekinde ifade edilmiştir. Bu cevaplara baktığımızda okul fobisi yaşayan 3 çocuktan birinin öğretmen korkusundan dolayı okul fobisi duygusunu yaşadığını görmekteyiz.

Sonuç ve Öneriler

İlkokul birinci sınıf öğrencilerinde okul fobisi ve bu okul fobisinin giderilmesine ilişkin öğretmen, veli ve öğrenci görüşlerinin ortaya konduğu çalışmada: Sınıfınızda okul fobisi

yaşayan öğrenci gözlemlediniz mi sorusuna 8 öğretmen evet derken, 2 öğretmen hayır cevabını vermiştir. Okul fobisini yaşayan öğrenciler hangi davranışı sergiliyor sorusuna 3 öğretmen korku, 2 öğretmen ağlama, 2 öğretmen hırçınlık, 2 öğretmenlik sessizlik, 1 öğretmen ise hiperaktivite olarak ifade etmiştir. Yine birinci sınıf öğrencilerinde okul fobisi kaynağı ne olabilir sorusuna 3 öğretmen öğrencinin anneden ayrılma korkusu, 2 öğretmen yeni ortama uyum sağlayamama, 2 öğretmen öz güven eksikliği, 2 öğretmen arkadaş korkusu, 1 öğretmen de öğrencinin başarısı için ailenin öğrenciye yaptığı baskı olarak ifade etmişlerdir. Birinci sınıf öğrencisinde okul fobisini yenmek için hangi oyunlar, yöntemler uygularsın sorusuna 3 öğretmen öğrenciye sevecen davranırım, 3 öğretmen öğrenciyle ilgi çekici etkinlik yaparım, 2 öğretmen okul aile işbirliği yaparım, 2 öğretmen ise öğrenciyle konuşarak ona güven sağlarım diye ifade etmiştir.

Okul fobisi yaşayan öğrencilerin velilerine çocuklarınız okula gelmek için istekli davranıyor mu sorusuna 13 veli evet cevabını verirken 2 veli ise hayır cevabını vermiştir. Hayır cevabını veren velilerin öğrencilerinin yaşadığı korkuyu fark edemediği gözlenmiştir. Öğrenciniz okuldan eve geldiğinde nelerden bahsediyor sorusuna 5 veli hiçbir şeyden bahsetmiyor, 3 veli arkadaşlarının yaramazlığından, 3 veli arkadaşlarının kavga etmesinden, 2 veli öğretmenin bağırmasından, 2 veli de ev ödevinin çokluğundan bahsediyor diye ifade etmişlerdir. Okul korkusu hangi sebepten ortaya çıkıyor sorusuna 4 veli arkadaş korkusu, 3 veli öğrencinin öz güven eksikliği, 3 veli öğretmenin tutumlarından, 3 veli öğrencinin anneden ayrılma korkusu, 1 veli öğrencinin hep okulda kalma korkusu, 1 veli de yeni ortama uyum sağlama korkusundan kaynaklandığını belirtmiştir. Öğrencilerin okul fobisini yenmek için neler yapılmalı sorusuna 4 veli okulu öğrenciye sevdirmek için çaba sarf etmeli, 3 veli çocuğa iyi davranılmalı, onu zorlamamalı, 3 veli bol bol oyun oynatmalı, 3 veli öğrenciye sıkça ödül verilmeli, 2 veli öğrenciyi arkadaşlarıyla kaynaştırmalı diye cevap vermiştir.

Öğrencilere, seni okulda korkutan bir şey, bir kişi ya da herhangi bir olay var mı sorusu sorulduğunda, 4 öğrenci arkadaşlarım beni dövebilir, 3 öğrenci ben okuldayken anneme bir şey olursa, 2 öğrenci ben okuma öğrenemem, 2 öğrenci ben her şeyden korkuyorum, 2 öğrenci okul çok kalabalık herkes kavga ediyor, 2 öğrenci de öğretmenimin bağırmasından korkuyorum cevabını vermiştir. Öğrencilere, seni okula giderken korkutan bir şey var mı sorusuna, 5 tanesi araba çarparsa, 5 tanesi köpek kovalarsa, 3 tanesi annem yolu kaybederse kayboluruz, 2 tanesi de eve gidemezsek diye cevap vererek korkularını belirtmiştir. Okulda istemediğin bir şey var mı sorusuna ise 3 öğrenci arkadaşlarının kavga etmesini, 3 öğrenci arkadaşının şımarmasını, 3 öğrenci annesinin sınıftan gitmesini, 2 öğrenci ödev yapmayı, 2 öğrenci de erken kalkmayı istemiyorum cevabını verdi. Öğrencilere, deslerden korkuyor musun sorusu sorulduğunda, 9 öğrenci hayır derken 6 öğrenci de evet cevabını vermiştir. Yine öğrencilerin 10 tanesi öğretmenlerden korkmuyorum cevabını verirken 5 öğrenci ise evet cevabını vermiştir. Bu bağlamda aşağıdaki öneriler getirilebilir:

1- Çocuğa onu anladığımız ve ona yardımcı olacağımız mesajını vermeliyiz.

2- Öğrencilerdeki arkadaş korkusu, oyunlarla, etkinliklerle ortadan kaldırılmalı, okul çapında tiyatro, kukla ve film vb. etkinlikler düzenlenmeli, öğrenci sınıf dışında bölümleri görmeli, etkinliklerle mutlu edilmelidir.

3-Öğretmenlerin güne ve derslere ödev kontrolü ve malzeme kontrolü yerine oyunlarla başlamaları etkili olacaktır. Eğitimde somut eğitici oyuncaklar kullanılmalı, öğrencinin güvenini sağlamak için, etkin liderlik rolleri verilmelidir.

4- Okula gidiş geliş zamanlarında öğrencideki, araba çarpır ve köpek ısırır korkusunu veli ile birlikte yenilmelidir.

5- Öğrenci, evden ayrılırken veya veli okula bıraktıktan sonra vedalaşırken bu işlem kısa tutulmalı hatta mümkünse hiç yapılmamalıdır.

6- Öğrenciye okula gitmediğinde ceza vermeyin ve çirkin sözlerden sakının, sorunu çözüme için ertelemeyin, sabırla tutarlı bir yaklaşım sergileyin.

7- Öğrencinin okul ve sınıf arkadaşları ile bol bol beraber olmasına ortam hazırlayın.

8- Öğrenciyi okuldan soğutacak yoğun ev ödevlerinden kaçınılmalıdır.

9- Çocuga gününün nasıl geçtiğini sorun ve anlattıklarının önemsendiğini gösteriniz.

Kaynakça

Akdeniz, N. (2002). Eğitim-öğretim yılı başlarken anne ve babalara açık mektup. *Eğitim Dergisi*, 31(3), 17-18.

Aktosun, Y.(2006). *Çocuklardaki davranış bozuklukları ve uyum problemleri*. İstanbul: Nesil Yayıncılık.

Bogdan, R.C., & Biklen, S.K. (1998). Qualitative research for education: An introduction to theory and methods (3rd ed.). Boston, MA: Allyn & Bacon.

Bulut, Ş. (2000). *Altı yaş çocuklarında davranış problemleri ile anne ve öğretmenlerin uyum düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

Burger, J. (2006). *Kişilik*. Çeviren: İnan D. E. SARIOĞLU. Çorum: Kaktüs Yayınları.

Brooks-Gunn, J., Berlin, L. J. & FULIGNI, A. S. (2000). *Early childhood intervention programs: what about the family? in handbook of early childhood intervention*. (Ed. J. Shonkoff & S. J. Meisels) Cambridge University Pres.

Bursalıoğlu, Z. (1994). *Okul yönetiminde yeni yapı ve*

- davranış*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Ceyhan, E.(1995). *Oryantasyon eğitimi, Yaşadıkça Eğitim*. 42, 14-17.
- Cüceloğlu, D. (1999). *İnsan ve davranışı*. Ankara: Remzi Kitapevi.
- Çelikkaya, H. (1997). *Eğitime Giriş*. İstanbul: Alfa Yayınevi.
- Çelenk, S. (2003). *Okul başarısının ön koşulu: okul aile dayanışması. İlköğretim-Online E-Dergi,sayı: 2*.
- Dortluoğlu, Ç. T. (2009). *Okul fobisi: tanım, nedenleri, belirtileri ve ailelere öneriler*.
- Yayımlanmış Makale. Psikoloji, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Makaleleri Kütüphanesi.
<http://www.tavsiyee diyorum.com/makale_3594.htm>
01/12/2012.
- Durmuş, E. (2005). *Okul fobisi*. Çoluk Çocuk Dergisi, 53(2), 323–342. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Fidan, N., Erden, M. (1998). *Eğitim Bilimine Giriş*. (3.Baskı). Ankara: Başkent Yayınevi.
- İlgar, L. (2003). *Okul fobisi aileye ve okula düşen görevler*. Yaşadıkça Eğitim. 78, 13-15.
- Jayson, D.(2004). *Çocuk davranışları*. Çeviren: A.Noyan. Çorum: Morpa.
- Johnson, A. M., Falstein, E. I., Sruzek, S, A. & Svendsen, M. (1941). School Phobia” *American Journal of orthopsychiarty*. 11, 702-711.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1993). *Başarı ailede başlar*. Çorum: YA-PA Yayıncılık.
- Kanlıklıçer, P. (2005). *Okul öncesi davranış sorunları tarama ölçeği geçerlilik güvenirlilik çalışması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı, Çorum, Türkiye.
- Malkoç, G. (1993). *Aile eğitimi ve eğitimde nitelik geliştirme*. Eğitimde Arayışlar 1. Sempozyumu. Çorum: Kültür

KolejiYayınları.

Margetts, K. (2002). *Summary of paper presented at the conference university of Queensland*. The University of Melbourne, Department of Learning and Educational Development. 98(5), 321-356.

Naquin, G., Noell, G., Vanderheyden, A. M. & Witt J. C. (2001). *The reliability and validity of curriculum-based measurement readiness probes for kindergarten students*. School Review, 30(3), 363-382.

NICHD Early Child Care Research Network (2003). *Do children's attention processes mediate the link between family predictors and school readiness?* Developmental Psychology, 39(3), 581.

Özcan, Ö., KILIÇ, B. & AYSEV, A. (2006). Okul korkusu yakınması olan çocukların ana babalarında ruhsal bozukluklar. *Türk Psikiyatri Dergisi* s. 17(3) 173- 180.

Sevinç, M. (2004). *Erken çocukluk gelişimi ve eğitiminde oyun*. Çorum: Morpa Kültür Yayınları.

Tuzcuoğlu, N. (1996). *Okullarda duruma alıştırma (oryantasyon çalışmaları)*. Yaşadıkça Eğitim, 48, 6-8.

Ülgen, G. & Fidan, E. (1997). *Çocuk gelişimi* (7. Basım). Çorum: Milli Eğitim Basımevi Yayınları. 212-224.

Ünsal F. (2010). *Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 60-72 aylık çocukların sosyal duygusal uyumları ile davranış sorunları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı Okul Öncesi Öğretmenliği Bilim Dalı. Çorum, Türkiye.

Wechselberg, K. & Puyn, U. (1993). *Anne ve çocuk*. Çeviren: E. Kınalıbay. Çorum: Remzi Kitabevi.

Tabak N. (2007). *İlköğretim 1.kademede davranış sorunları olan çocukların anne-baba tutumları*. Yüksek Lisans Tezi. Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon, Türkiye.

Yavuzer, H. (1998). *Ana – baba ve çocuk*. Çorum: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H.(2000). *Okul çağı çocuğu*. Çorum: Remzi Kitabevi.

Yıldırım, A. &Şimşek, H. (2000). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yörükoğlu, A. (2000). *Çocuk ruh sağlığı*. Çorum: Özgür Yayınları.

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN DUYARLIK DÜZEYLERİ İLE ALGILANAN DUYGUSAL İSTİSMAR DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Uzm. Psk. Danışman Zeynep Çiftci, Uzman Psikolojik Danışman

Doç. Dr. Fikret Gülaçtı, Erzincan Üniversitesi

Dr. Öğretim Üyesi Bünyamin Çetinkaya, Giresun Üniversitesi

1. GİRİŞ

Ergenlik dönemi, bireylerin fiziksel gelişiminin yanında sosyal, bilişsel ve özellikle duygusal olarak da geliştiği bir dönemdir. Üniversite öğrencileri konu edildiğinde genel olarak ergenliğin son döneminde buldukları varsayımı kabul edilir. Geleceğin yetişkinleri, anne-babaları olacak olan üniversite öğrencilerinin, öncelikle kendilerine, sonra buldukları çevrelere faydalı, olumlu sosyal davranışlar sergileyen, ve yine kendine ve başkalarına karşı duyarlılığı yüksek, fiziksel, cinsel, duygusal istismardan uzak, yaşam doyumları yüksek bireyler olmaları şüphesiz geleceğin dünyasını oluşturacak bireyler olarak da Türk Toplumunu olarak da istendik bir durumdur. Bu çalışmada özellikle olumlu olarak kabul gören duyarlık olgusu ile olumsuz olan ele alınan duygusal istismar ele alınmıştır.

Duyarlık, insanlar arasında sıcaklık ve nezaket duygu ve düşüncelerinin varlığının garantisi olarak ele alınabilir, insanın hem kendisi hem de çevresiyle sağlıklı ilişkiler kurmasını sağlayan (Stosny, 2004) bir olgudur duyarlık. Duyarlık ihtiyaç içindeki kişinin bilinmeyen iç dünyasını anlamamızı ve ona destek olmak istememizi sağlayan bir özelliktir. Duyarlık, hem diğerleriyle kurduğumuz olumlu sosyal ilişkilerin temelini oluşturan bir özellik (Cosley, McCoy, Saslow&Epel, 2010),

hem de zihinsel ve fiziksel yapıları iyileştirme gücüne sahip bir süreçtir (Gilbert,2009; Gilbert & Irons, 2005). Duyarlık aynı zamanda bireyin kendine duyarlı olması, kendini yargılamaması, başarısızlıklarını ve hatalarını kabul ederek affetmesi, noksanlıkları ve sınırları olan tam bir insan olduğu için kendine hem şefkatle yaklaşması hem de saygı göstermesidir (Neff, 2003; Brown 1999; Gilbert 2005). Duyarlık aynı zamanda başkalarının acı çektiğini fark etmek ve onların bu zorluğu aşmasını kolaylaştırmak arzusu duymayı da içerir. Bütün bunlara ek olarak, başkalarına sabırla, nezaket ile ve önyargısız bir anlayışla yaklaşmayı sağladığı gibi hiç kimsenin mükemmel olmadığını ve herkesin hata yapabileceğini kabul etmeyi da sağlar (Neff, Kirkpatrick&Rude, 2005).

Duygusal istismar, kişiye kendisini değersiz, sevilmeyen, istenmedik veya sadece başkalarının ihtiyaçlarını karşılama halinde değerli olduğu hissisini veren, özellikle tekrarlanan davranış biçimleridir (Brassard, Hart ve Hardy, 1993:715). Bir başka tabirle duygusal istismar, çocuğa bakım veren kişilerin süreklilik gösteren ve çocuğa karşı psikolojik açıdan yıkıcı etkilere sahip davranışlar sergilemesi olarak da tanımlanır (DSM-V, 2013; WHO, 1999).

Bu araştırma da, üniversite öğrencilerinin duyarlılık düzeyleri ile algılanan duygusal istismar düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi hedeflenmiştir.

2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, araştırma grubu, veri toplama araçları, verilerin analizinde uygulanacak istatistiksel yöntemler ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Modeli: Bu çalışmada, betimsel bir inceleme ile Erzincan ve Giresun Üniversitelerinde öğrenim gören öğrencilerin “Duyarlılık Düzeyleri ile Algılanan Duygusal İstismar Düzeyleri” cinsiyet, anne baba eğitim

durumu, anne baba çalışma durumu değişkenleri açısından incelenmiştir.

2.2. Araştırma Grubu: Araştırma grubu, 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Erzincan ve Giresun Üniversitelerinde öğrenim gören toplam 307 öğrenci oluşmuştur.

Araştırma Grubunu Demografik Özellikleri

Değişken	Gruplar	F	%
Cinsiyet	Erkek	68	22.1
	Kadın	239	77.9
Anne Eğitim	Okuryazar	42	13.7
	İlkokul-ortaokul	182	59.3
	Lise	50	16.3
	Üniversite	33	10.7
Baba Eğitim	Okuryazar	13	4,2
	İlkokul-Ortaokul	148	48,2
	Lise	68	22,1
	Üniversite	78	25,4
Anne Çalışma	Çalışıyor	68	22,1
	Çalışmıyor	239	77,9
Baba Çalışma	Çalışıyor	240	78,2
	Çalışmıyor	67	21,8

2.3. Veri Toplama Araçları: Erzincan ve Giresun Üniversitelerinde öğrenim görmekte olan öğrencilerin duyarlık düzeylerine ilişkin veriler, Demirci Seyrek, Ersanlı ve Tunç, (2016) tarafından geliştirilen Duyarlık ölçeği ile elde edilmiştir. Duyarlık Ölçeği 15 maddeden ve Merhamet, Duygudaşlık, Anlayış ve İnsani olmak üzere 4 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçekten alınan puanın artması bireyin ölçülen değere ilişkin özelliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Öğrencilerin algıladıkları duygusal istismar düzeylerine ilişkin veriler, Arslan ve Kabasakal (2014) tarafından geliştirilen Algılanan Duygusal İstismar Ölçeği Anne-Baba Kısa Formu ile elde edilmiştir. Algılanan Duygusal İstismar Ölçeği anne ve baba formu olmak üzere 32’şer maddeden oluşan 4’lü likert tipi bir ölçektir. Beş alt boyuttan oluşmaktadır: şiddetli red, gizli red, gerçekçi olmayan beklentiler, aşağılama, kabul/saygı. Bu alt boyutlara ilişkin betimsel verilere bulgular bölümünde yer verilmiş olmakla birlikte, ölçeği geliştiren araştırmacının (Arslan ve Kabasakal, 2014) önerisi doğrultusunda analizlerde anne ve babaya ilişkin algılanan duygusal istismar toplam puanları kullanılmıştır. Öğrencilerin; demografik özellikleri ile ilgili bilgiler ise “Kişisel Bilgi Formu”yla elde edilmiştir.

2.4. Veri Analizi: Araştırma verileri toplanarak bilgisayar ortamına aktarılmış ve analizler için hazır duruma getirilmiştir. Araştırma verilerinin analizinde değişkenlere bağlı olarak SPSS programı kullanılmış, Bağımsız Gruplar t -testi, Tek yönlü Varyans analizi (ANOVA), Kruskal Wallis H testi ve Korelasyon analizlerinden yararlanılmıştır.

3. BULGULAR

Tablo 1. Öğrencilerin Duyarlık Düzeyleri Alt Boyutları Puanlarının Cinsiyete Göre t-Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	X	S	sd	t	P
Merhamet	Erkek	51	21.11	4.10	212	-.268	.789
	Kadın	163	21.28	3.74			
Duygudaşlık	Erkek	51	10,88	2,84	212	,537	,592
	Kadın	163	10,66	2,35			
Anlayış	Erkek	51	15,60	2,91	212	,333	,739
	Kadın	163	15,44	3,01			
İnsani	Erkek	51	12.09	3.00	212	-	.050
	Kadın	163	12.9	2.38		1.971	

Öğrencilerin duyarlılık düzeyi tüm alt boyutları ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>.05$).

Tablo 2. Anne ve Babadan Algılanan Duygusal İstismar Toplam Puanlarının Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	X	S	sd	t	P
Anneden algılanan duygusal istismar	Erkek	68	57,36	12,8596	305	,855	,393
	Kadın	239	55,8452	12,98177		,860	,392
Babadan algılanan duygusal istismar	Erkek	68	62,6618	13,05855	305	,149	,882
	Kadın	239	62,3933	13,15758		,149	,882

Öğrencilerin anne ve babadan algıladıkları duygusal istismar toplam puanları ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>.05$).

Tablo 3. Öğrencilerin Duyarlık Düzeyleri Alt Boyutları Puanlarının Anne Eğitim Durumuna Göre Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.

	Anne eğitim	N	Sıra Ortalaması	Sd	χ^2	p
Merhamet	Okur Yazar	32	96,45	3	1,611	,657
	İlkokul-Ortaokul	120	111,35			
	Lise	37	105,53			
	Üniversite	25	106,06			
Duygudaşlık	Okur Yazar	32	107,38	3	,392	,942
	İlkokul-Ortaokul	120	109,08			
	Lise	37	102,19			
	Üniversite	25	107,92			
Anlayış	Okur Yazar	32	104,38	3	1,573	,666
	İlkokul-Ortaokul	120	111,04			
	Lise	37	107,23			
	Üniversite	25	94,90			
İnsani	Okur Yazar	32	112,83	3	2,888	,409
	İlkokul-Ortaokul	120	111,39			
	Lise	37	94,59			
	Üniversite	25	101,10			

Yapılan analiz sonucunda öğrencilerin duyarlık düzeyi tüm alt boyutları puanlarının anne eğitim durumuna göre farklılaşmadığı görülmüştür ($p>.05$).

Tablo 4. Anne ve Babadan Algılanan Duygusal İstismar Toplam Puanları ile Anne Eğitim Durumuna Göre Varyans Analizi Sonuçları

	Varyansın	Kareler		Ortalama		
	Kaynağı	Toplamı	Sd	Kare	F	P
Anneden algılanan duygusal istismar	Gruplar Arası	802,438	3	267,479	1,605	,188
	Gruplar İçi	50509,347	303	166,698		
	Toplam	51311,785	306			
Babadan algılanan duygusal istismar	Gruplar Arası	174,175	3	58,058	,335	,800
	Gruplar İçi	52457,890	303	173,128		
	Toplam	52632,065	306			

Yapılan varyans analizi sonuçlarına göre öğrencilerin anne ve babalarından algıladıkları duygusal istismar toplam puanları ile anne eğitim durumu arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p>.05$).

Tablo 5. Öğrencilerin Duyarlık Düzeyleri Alt Boyutları Puanlarının Baba Eğitim Durumuna Göre Varyans Analizi Sonuçları.

	Varyansın	Kareler		Ortalama		
	Kaynağı	Toplamı	Sd	Kare	F	P
Merhamet	Gruplar Arası	111,682	3	37,227	2,603	,053
	Gruplar İçi	3003,682	210	14,303		
	Toplam	3115,364	213			
Duygudaşlık	Gruplar Arası	20,490	3	6,830	1,118	,343
	Gruplar İçi	1282,687	210	6,108		
	Toplam	1303,178	213			
Anlayış	Gruplar Arası	45,151	3	15,050	1,704	,167
	Gruplar İçi	1854,307	210	8,830		
	Toplam	1899,458	213			
İnsani	Gruplar Arası	3,261	3	1,087	,164	,920
	Gruplar İçi	1390,776	210	6,623		
	Toplam	1394,037	213			

Yapılan varyans analizi sonucunda öğrencilerin duyarlık düzeyi tüm alt boyutları puanlarının baba eğitim durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı bulunmuştur ($p>.05$).

Tablo 6. Anne ve Babadan Algılanan Duygusal İstismar Toplam Puanları ile Baba Eğitim Durumuna Göre Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.

	Baba eğitim	N	Sıra Ortalaması	Sd	χ^2	p
Anne duygusal toplam	Okur Yazar	13	185,38	3	5,888	.117
	İlkokul-Ortaokul	148	163,02			
	Lise	68	139,81			
	Üniversite	78	144,02			
Baba duygusal toplam	Okur Yazar	13	113,77	3	11.515	.009
	İlkokul-Ortaokul	148	169,60			
	Lise	68	132,18			
	Üniversite	78	150,13			

Öğrencilerin baba eğitim durumu değişkeni ile babalarından algıladıkları duygusal istismar puanları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ($\chi^2=11.51$; $p<.05$). Öğrencilerin babalarından algıladıkları duygusal istismar puanlarına ilişkin sıra ortalamaları incelendiğinde, en büyükten en küçüğe doğru babası ilkokul-ortaokul mezunu olanlar, üniversite mezunu olanlar, lise mezunu olanlar ve okuryazar olanlar şeklinde sıralanmaktadır. Gruplar arasında gözlenen anlamlı farkın hangi gruplar arasındaki manidar farklılığa bağlı olarak ortaya çıktığını saptamak amacıyla ikili gruplar arasında Mann-Whitney U testi uygulanmıştır.

Mann Whitney U-testi sonuçlarına göre babası ilkokul-ortaokul mezunu olanların babasından algıladıkları duygusal istismar puanları okuryazar olanların puanlarından anlamlı şekilde daha fazladır ($U= 607,000$, $p<.05$). Babası ilkokul-ortaokul mezunu olanların babasından algıladıkları duygusal istismar puanları babası lise mezunu olanların puanlarından anlamlı şekilde daha fazladır ($U= 3801.500$, $p<.05$).

Tablo 7. Öğrencilerin Duyarlık Düzeyleri Alt Boyutları Puanlarının Anne Çalışma Göre t-Testi Sonuçları

	Anne çalışma	N	X	S	Sd	t	p
Merhamet	Çalışıyor	51	20,76	3,99	212	-	,307
	Çalışmıyor	163	21,39	3,77		1,023	
Duygudaşlık	Çalışıyor	51	10,17	2,19	212	-	,072
	Çalışmıyor	163	10,88	2,53		1,806	
Anlayış	Çalışıyor	51	14,74	3,36	212	-	,042*
	Çalışmıyor	163	15,71	2,82		2,045	
İnsani	Çalışıyor	51	12,33	2,64	212	-	,229
	Çalışmıyor	163	12,82	2,52		1,207	

Öğrencilerin duyarlılık düzeyi alt boyutu olan anlayış ile anne çalışma durumu değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p < .05$), annesi çalışmayanların ortalaması annesi çalışanların ortalamasından daha fazladır. Diğer alt boyutlar ile anne çalışma değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Tablo 8. Anne ve Babadan Algılanan Duygusal İstismar Toplam Puanları ile Anne Çalışma Durumuna Göre t-Testi Sonuçları.

	Anne çalışma	N	X	S	sd	t	P
Anneden algılanan duygusal istismar	Çalışıyor	68	56,70	12,90	305	,377	,706
	Çalışmıyor	239	56,03	12,98			
Babadan algılanan duygusal istismar	Çalışıyor	68	61,29	11,27	305	-	,410
	Çalışmıyor	239	62,78	13,59		,825	

Öğrencilerin anne ve babalarından algıladıkları duygusal istismar puanları ile anne çalışma durumu değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p>.05$).

Tablo 9. Öğrencilerin Duyarlık Düzeyleri Alt Boyutları Puanlarının Baba Çalışma Durumuna Göre t-Testi Sonuçları

	Baba çalışma	N	X	S	sd	T	P
Merhamet	Çalışıyor	174	21,29	3,71	212	,445	,657
	Çalışmıyor	40	21,00	4,32			
Duygudaşlık	Çalışıyor	174	10,73	2,51	212	,197	,844
	Çalışmıyor	40	10,65	2,30			
Anlayış	Çalışıyor	174	15,52	2,98	212	,436	,663
	Çalışmıyor	40	15,30	3,02			
İnsani	Çalışıyor	174	12,82	2,45	212	1,40	,162
	Çalışmıyor	40	12,20	2,92			

Öğrencilerin duyarlılık tüm alt boyutları ile baba çalışma durumu değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p>.05$).

Tablo 10. Anne ve Babadan Algılanan Duygusal İstismar Toplam Puanları ile Baba Çalışma Durumuna Göre t-Testi Sonuçları.

	Baba çalışma	N	X	S	Sd	t	P
Anneden algılanan duygusal istismar		240	55,64	13,01	305	-	,170
	Çalışıyor						
Babadan algılanan duygusal istismar	Çalışmıyor	67	58,10	12,63	305	-	,961
	Çalışıyor	240	62,43	13,18			
	Çalışmıyor	67	62,52	12,94		,049	

Öğrencilerin anne ve babalarından algıladıkları duygusal istismar puanları ile baba çalışma durumu değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p>.05$).

Tablo 11. Duyarlık Düzeyleri Anne ve Babadan Algılanan Duygusal İstismar Düzeyleri Arasındaki İlişki

	Merhamet	Duygudaşlık	Anlayış	İnsani	Anneden Algılanan D. İ.	Babadan Algılanan D.İ.
Merhamet	1	,498**	,670**	,170*	-,206**	-,179**
Duygudaşlık	,498**	1	,601**	,227**	-,173*	-,079
Anlayış	,670**	,601**	1	,268**	-,147*	-,116
İnsani	,170*	,227**	,268**	1	,008	-,057
Anneden Algılanan D. İ.	-,206**	-,173*	-,147*	,008	1	,094
Babadan Algılanan D.İ.	-,179**	-,079	-,116	-,057	,094	1

**p< .01

*p< .05

Üniversite öğrencilerinin duyarlık düzeyleri ile anne ve babadan algıladıkları duygusal istismar puanları arasındaki ilişki Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı kullanılarak incelenmiştir (Tablo 11). Elde edilen bulgulara göre, öğrencilerinin duyarlık düzeyleri alt boyut puanları ile anneden algılanan duygusal istismar puanları arasında (insani alt boyut hariç diğer alt boyutlar) negatif yönde manidar bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmaktadır ($r=-.147$; $-.206$, $p<.01$ ile $p<.05$). Aynı şekilde öğrencilerinin duyarlık düzeyleri alt boyutlarından merhamet puanları ile babadan algılanan duygusal istismar puanları arasında negatif yönde manidar bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmaktadır ($r=-.179$, $p<.01$). Diğer alt boyutlar arasında manidar bir ilişki bulunmamıştır.

3. SONUÇ

Araştırma sonucunda öğrencilerin annelerinden ve babalarından algıladıkları duygusal istismarın ve duyarlılık düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır. Annelerinden ve babalarından

algıladıkları duygusal istismarın ve duyarlılık düzeylerinin anne eğitim durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır. Öğrencilerin annelerinden algıladıkları duygusal istismarın baba eğitim durumuna göre farklılaşmazken öğrencilerin babalarından algıladıkları duygusal istismarın baba eğitim durumuna göre farklılaşmaktadır. Baba eğitim durumu ilkökul-ortaokul olan öğrencilerin algıladıkları baba duygusal istismar puan ortalamaları okuryazar olanlardan ve lise mezunu olanların ortalamalarından anlamlı bir şekilde fazladır. Öğrencilerin annelerinden ve babalarından algıladıkları duygusal istismarın anne çalışma durumu değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı ve duyarlılık düzeyi alt boyutu olan anlayışın anne çalışma durumu değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Annesi çalışmayanların ortalaması annesi çalışanların ortalamasından fazladır. Öğrencilerin annelerinden ve babalarından algıladıkları duygusal istismarın ve duyarlılık düzeylerinin baba çalışma durumu değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır. Bir diğer bulgu ise duyarlık düzeyleri ile anne ve babadan algıladıkları duygusal istismar puanları arasındaki ilişki sonuçlarıdır. Öğrencilerinin duyarlık düzeyleri alt boyut puanları ile anneden algılanan duygusal istismar puanları arasında (insani alt boyut hariç diğer alt boyutlar) negatif yönde manidar bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Aynı şekilde öğrencilerinin duyarlık düzeyleri alt boyutlarından merhamet puanları ile babadan algılanan duygusal istismar puanları arasında negatif yönde manidar bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Kaynakça

Arslan, G., & Kabasakal, Z. (2014). Ergenler için Algılanan Duygusal/Psikolojik İstismar Ölçeği kısa formu-11: Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 10(2), 491-510.

Brassard, M. R., Hart, S. N. ve Hardy, D. B. (1993). The Psychological Maltreatment Rating Scales. *Child Abuse & Neglect*, 17(6):715-729. doi:10.1016/S0145-2134(08)80003-8

Brown, B. (1999). *Soul without shame: A guide to liberating yourself from the judgewithin*. Boston: Shambala.

Cosley, B. J., McCoy, S. K., Saslow, L. R., & Epel, E. S. (2010). Is compassion for others stress buffering? Consequences of compassion and social support for physiological reactivity to stress. *Journal of Experimental Social Psychology*, 46(5), 816–823. doi:10.1016/j.jesp.2010.04.008

Demirci S. Ö., Ersanlı, K., ve Tunç, T. (2016). Duyarlık Ölçeği. *Electronic Journal of Social Sciences*, 15(56).

DSM-V (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*, American Psychiatric Association

Gilbert, P., & Irons, C. (2005). Focused therapies and compassionate mind training for shame and self-attacking. In P. Gilbert (Ed), *Compassion: Conceptualisations, research and use in psychotherapy* (pp 263–325). New York: Routledge.

Gilbert, P. (2005). Compassion and cruelty: A biopsychosocial approach. In P. Gilbert (Ed.), *Compassion: Conceptualisations, research and use in psychotherapy* (pp. 9–74). London: Routledge.

Gilbert, P. (2009). *The compassionate mind: A new approach to facing the challenges of life*. London: Constable & Robinson.

Neff, K. D. (2003). Development and validation of a scale to measure self-compassion. *Self and Identity*, 2, 223–250.

Neff, K., Kirkpatrick, K., & Rude, S. (2005), “Accepting The Human Condition: Self Compassion And Its Link To Adaptive Psychological Functioning”, *Manuscript submitted for publication*, 1-43.

Stosny, S. (2004). Compassion Power: Helping Families Reach Their Core Value. *The Family Journal*, 12(1), 58–63. doi:10.1177/1066480703259041

World Health Organization [WHO]. (1999). *Report of the Consultation on Child Abuse Prevention*, 29-31 March, Geneva.

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN DUYARLIK DÜZEYLERİ İLE ALGILANAN PSİKOLOJİK İSTİSMAR DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Doç. Dr. Fikret Gülaçtı, Erzincan Üniversitesi
Uzm. Psk. Danışman Zeynep Çiftci, Uzman Psikolojik Danışman
Dr. Öğretim Üyesi Bünyamin Çetinkaya, Giresun Üniversitesi

1. Giriş

Bireylerin hem fiziksel gelişiminin hem sosyal, gerek bilişsel ve gerekse de duygusal olarak da geliştiği dönemlerin önemlilerinden biri de ergenlik dönemi olarak bilinmektedir. Üniversite öğrencilerinin gelişimleri ele alınıp, konu edildiğinde genel olarak ergenliğin son döneminde buldukları varsayımı ile hareket edilmektedir. Geleceğimizin yetişkinleri, anne-babaları olacak olan üniversite öğrencilerinin, ilk önce kendilerine, sonra buldukları çevrelerine faydalı, olumlu sosyal davranışlar sergileyen, ve yine kendine ve başkalarına karşı duyarlık düzeyleri yüksek, fiziksel, cinsel, psikolojik, duygusal istismardan uzak, yaşam memnuniyetleri yüksek bireyler olmaları şüphesiz geleceğin dünyasını oluşturacak bireyler olarak da Türk Toplumunu olarak da istendik bir durumdur. Bu çalışmada özellikle olumlu olarak kabul gören duyarlık olgusu ile olumsuz olan ele alınan psikolojik istismar konu edinilmiştir.

Duyarlık, insanlar arasında sıcaklık ve nezaket duygu ve düşüncelerinin varlığının garantisi olarak ele alınabilir, insanın hem kendisi hem de çevresiyle sağlıklı ilişkiler kurmasını sağlayan (Stosny, 2004) bir olgudur duyarlık. Duyarlık ihtiyaç içindeki kişinin bilinmeyen iç dünyasını anlamamızı ve ona

destek olmak istememizi sağlayan bir özelliktir. Duyarlık, hem diğerleriyle kurduğumuz olumlu sosyal ilişkilerin temelini oluşturan bir özellik (Cosley, McCoy, Saslow ve Epel, 2010), hem de zihinsel ve fiziksel yapıları iyileştirme gücüne sahip bir süreçtir (Gilbert,2009; Gilbert ve Irons, 2005). Duyarlık aynı zamanda bireyin kendine duyarlı olması, kendini yargılamaması, başarısızlıklarını ve hatalarını kabul ederek affetmesi, noksanlıkları ve sınırları olan tam bir insan olduğu için kendine hem şefkatle yaklaşması hem de saygı göstermesidir (Neff, 2003; Brown 1999; Gilbert 2005). Duyarlık aynı zamanda başkalarının acı çektiğini fark etmek ve onların bu zorluğu aşmasını kolaylaştırmak arzusu duymayı da içerir. Bütün bunlara ek olarak, başkalarına sabırla, nezaket ile ve önyargısız bir anlayışla yaklaşmayı sağladığı gibi hiç kimsenin mükemmel olmadığını ve herkesin hata yapabileceğini kabul etmeyi da sağlar (Neff, Kirkpatrick ve Rude, 2005).

Psikolojik istismar ise bireyin özellikle psikolojik sağlamlığına zarar veren ve gelişim sürecine olumsuz yansıyan her türlü faaliyet ve davranışları içerir (WHO, 1999) ve bireyin psikolojik sağlığı ile yakından alakalı kavram olarak belirtilmektedir (Etain ve ark., 2010; Gibb, Chelminski ve Zimmerman, 2007; Kenta ve Waller, 2000; Luecken ve Gress, 2010; Moeller, Bachmann ve Moeller, 1993). Taner ve Gökler (2004) psikolojik istismarın içe yönelim ve dışa yönelim sorunları, sosyal ilişkilerde bozulma, intihar davranışı, birçok psikiyatrik bozukluğa neden olduğu ve uzun dönemde diğer istismar türlerine göre psikolojik işlevsellik üzerinde daha fazla etkiye sahip olduğu belirtilmiştir. Zoroğlu ve arkadaşları (2001) tarafından belirtildiği üzere bugüne kadar, psikolojik travma üzerine yapılan birçok çalışma, gelişmiş Batı toplumlarında yetişkin popülasyonları ile ilgili olduğu ve duygusal istimara maruz kalan bireylerde kendine zarar verme ve intihar girişiminde bulunmanın daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Gelişimsel krizler; alkol, ilaç, uyuşturucu kullanımı: ana-babanın boşanması, cinsel, fiziksel

ya da psikolojik istismar; bir yakının kaybedilmesi: ağır hastalıklar; sosyal rol ya da ortamın değişmesi, ergen hamileliği, yeme bozuklukları kriz durumlarına verebilecek bazı örneklerdir (Fairchild. 1986).

2. Yöntem

Bu bölümde araştırma modeli, araştırma grubu, veri toplama araçları, verilerin analizinde uygulanacak istatistiksel yöntemler ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Modeli: Bu çalışmada, betimsel bir inceleme ile Erzincan ve Giresun Üniversitelerinde öğrenim gören öğrencilerin “Duyarlılık Düzeyleri ile Algılanan Psikolojik İstismar Düzeyleri” cinsiyet, anne baba eğitim durumu, anne baba çalışma durumu değişkenleri açısından incelenmiştir.

2.2. Araştırma Grubu: Araştırma grubu, 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Erzincan ve Giresun Üniversitelerinde öğrenim gören toplam 307 öğrenci oluşmuştur.

Araştırma Grubunu Demografik Özellikleri

Değişken	Gruplar	F	%
Cinsiyet	Erkek	68	22.1
	Kadın	239	77.9
Anne Eğitim	Okuryazar	42	13.7
	İlkokul-ortaokul	182	59.3
	Lise	50	16.3
	Üniversite	33	10.7
Baba Eğitim	Okuryazar	13	4,2
	İlkokul-Ortaokul	148	48,2
	Lise	68	22,1
Anne Çalışma	Üniversite	78	25,4
	Çalışıyor	68	22,1
	Çalışmıyor	239	77,9
Baba Çalışma	Çalışıyor	240	78,2
	Çalışmıyor	67	21,8

2.3. Veri Toplama Araçları: Erzincan ve Giresun Üniversitelerinde öğrenim görmekte olan öğrencilerin duyarlılık düzeylerine ilişkin veriler, Demirci Seyrek, Ersanlı ve Tunç,

(2016) tarafından geliştirilen Duyarlık ölçeği ile elde edilmiştir. Duyarlık Ölçeği 15 maddeden ve Merhamet, Duygudaşlık, Anlayış ve İnsani olmak üzere 4 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçekten alınan puanın artması bireyin ölçülen değere ilişkin özelliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Öğrencilerin psikolojik istismar düzeylerine ilişkin veriler, Arslan (2015) tarafından geliştirilen Psikolojik İstismar Ölçeği ile elde edilmiştir. Ölçek 27 maddeden oluşan 4'lü likert tipi bir ölçektir. Dört alt boyuttan oluşmaktadır. Yıldırma/Aşağılama, Duygusal tepki vermeyi reddetme, Suça yöneltme, reddetme/ izolasyon. Öğrencilerin; demografik özellikleri ile ilgili bilgiler ise “Kişisel Bilgi Formu”yla elde edilmiştir.

2.4. Veri Analizi: Araştırma verileri toplanarak bilgisayar ortamına aktarılmış ve analizler için hazır duruma getirilmiştir. Araştırma verilerinin analizinde değişkenlere bağlı olarak SPSS programı kullanılmış, Bağımsız Gruplar t -testi, Tek yönlü Varyans analizi (ANOVA), Kruskal Wallis H testi ve Korelasyon analizlerinden yararlanılmıştır.

3. Bulgular

Tablo 1. Öğrencilerin Duyarlık Düzeyleri Alt Boyutları Puanlarının Cinsiyete Göre t-Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	X	S	sd	t	P
Merhamet	Erkek	51	21.11	4.10	212	-.26	.789
	Kadın	163	21.28	3.74			
Duygudaşlık	Erkek	51	10,88	2,84	212	.53	.592
	Kadın	163	10,66	2,35			
Anlayış	Erkek	51	15,60	2,91	212	.33	.739
	Kadın	163	15,44	3,01			
İnsani	Erkek	51	12.09	3.00	212	-1.97	.050
	Kadın	163	12.9	2.38			

Öğrencilerin duyarlılık düzeyi tüm alt boyutları ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p>.05$).

Tablo 2. Öğrencilerin Psikolojik İstismar Alt boyutları Puanlarının Cinsiyete Göre t-Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	X	S	sd	t	p
Yıldırma aşağılama	Erkek	68	14,25	3,86	305	,90	,368
	Kadın	239	13,85	2,98			
Duygusal tepki vermeyi reddetme	Erkek	68	13,38	2,23	305	,65	,515
	Kadın	239	13,19	2,02			
Suça yönelme	Erkek	68	10,38	2,25	305	1,40	,161
	Kadın	239	9,98	2,00			
Reddetme izolasyon	Erkek	68	10,75	2,20	305	,93	,352
	Kadın	239	10,48	2,06			
Psikolojik istismar toplam	Erkek	68	48,76	8,35	305	1,37	,172
	Kadın	239	47,49	6,19			

Öğrencilerin psikolojik istismar tüm alt boyutları ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p > .05$).

Tablo 3. Öğrencilerin Duyarlık Düzeyleri Alt Boyutları Puanlarının Anne Eğitim Durumuna Göre Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.

	Anne eğitim	N	Sıra Ortalaması	Sd	χ^2	p
Merhamet	Okur Yazar	32	96,45	3	1,61	,657
	İlkokul-Ortaokul	120	111,35			
	Lise	37	105,53			
	Üniversite	25	106,06			
Duygudaşlık	Okur Yazar	32	107,38	3	,39	,942
	İlkokul-Ortaokul	120	109,08			
	Lise	37	102,19			
	Üniversite	25	107,92			
Anlayış	Okur Yazar	32	104,38	3	1,57	,666
	İlkokul-Ortaokul	120	111,04			
	Lise	37	107,23			
	Üniversite	25	94,90			
İnsani	Okur Yazar	32	112,83	3	2,88	,409
	İlkokul-Ortaokul	120	111,39			
	Lise	37	94,59			
	Üniversite	25	101,10			

Yapılan analiz sonucunda öğrencilerin duyarlık düzeyi tüm alt boyutları puanlarının anne eğitim durumuna göre farklılaşmadığı görülmüştür ($p > .05$).

Tablo 4. Öğrencilerin Psikolojik İstismar Alt Boyutları Puanları ile Anne Eğitim Durumuna Göre Varyans Analizi Sonuçları

	Varyansın	Kareler	Sd	Ortalama		
	Kaynağı	Toplamı		Kare	F	P
Yıldırma aşağılama	Gruplar Arası	40,51	3	13,50	1,32	,267
	Gruplar İçi	3090,43	303	10,19		
	Toplam	3130,94	306			
Duygusal tepki vermeyi reddetme	Gruplar Arası	6,25	3	2,08	,48	,694
	Gruplar İçi	1305,38	303	4,30		
	Toplam	1311,64	306			
Suça yöneltme	Gruplar Arası	4,97	3	1,65	,38	,764
	Gruplar İçi	1305,45	303	4,30		
	Toplam	1310,42	306			
Reddetme izolasyon	Gruplar Arası	5,90	3	1,96	,44	,721
	Gruplar İçi	1340,34	303	4,42		
	Toplam	1346,24	306			
Psikolojik istismar toplam	Gruplar Arası	65,67	3	21,89	,48	,696
	Gruplar İçi	13819,26	303	45,60		
	Toplam	13884,93	306			

Yapılan varyans analizi sonucunda öğrencilerin psikolojik istismar tüm alt boyutları ile anne eğitim durumu değişkeni arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>.05$).

Tablo 5. Öğrencilerin Duyarlık Düzeyleri Alt Boyutları Puanlarının Baba Eğitim Durumuna Göre Varyans Analizi Sonuçları.

	Varyansın Kaynağı		Ortalama			
	Kareler Toplamı	Sd	Kare	F	P	
Merhamet	Gruplar Arası	111,68	3	37,22	2,60	,053
	Gruplar İçi	3003,68	210	14,30		
	Toplam	3115,36	213			
Duygudaşlık	Gruplar Arası	20,49	3	6,83	1,11	,343
	Gruplar İçi	1282,68	210	6,10		
	Toplam	1303,17	213			
Anlayış	Gruplar Arası	45,15	3	15,05	1,70	,167
	Gruplar İçi	1854,30	210	8,83		
	Toplam	1899,45	213			
İnsani	Gruplar Arası	3,26	3	1,08	,16	,920
	Gruplar İçi	1390,77	210	6,62		
	Toplam	1394,03	213			

Yapılan varyans analizi sonucunda öğrencilerin duyarlık düzeyi tüm alt boyutları puanlarının baba eğitim durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı bulunmuştur ($p > .05$).

Tablo 6. Psikolojik İstismar Toplam Puanları ile Baba Eğitim Durumuna Göre Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

	Baba Eğitim	N	Sıra Ortalaması	Sd	χ^2	p
Yıldırma aşağılama	Okur Yazar	13	160,00	3	2,89	,409
	İlkokul-Ortaokul	148	158,88			
	Lise	68	138,35			
	Üniversite	78	157,38			
Duygusal tepki vermeyi reddetme	Okur Yazar	13	128,50	3	6,21	,102
	İlkokul-Ortaokul	148	143,85			
	Lise	68	164,40			
	Üniversite	78	168,43			
Suça yönelme	Okur Yazar	13	137,69	3	4,66	,198
	İlkokul-Ortaokul	148	162,64			
	Lise	68	137,03			
	Üniversite	78	155,13			
Reddetme izolasyon	Okur Yazar	13	161,92	3	4,42	,219
	İlkokul-Ortaokul	148	160,73			
	Lise	68	134,65			
	Üniversite	78	156,78			
Psikolojik istismar toplam	Okur Yazar	13	137,15	3	3,82	,281
	İlkokul-Ortaokul	148	158,37			
	Lise	68	137,90			
	Üniversite	78	162,55			

Öğrencilerin baba eğitim durumu değişkeni ile psikolojik istismar puanları arasında anlamlı farklılık bulunamamıştır ($p > .05$).

Tablo 7. Öğrencilerin Duyarlık Düzeyleri Alt Boyutları Puanlarının Anne Çalışma Göre t-Testi Sonuçları

	Anne çalışma	N	X	S	sd	t	p
Merhamet	Çalışıyor	51	20,76	3,99	212	-1,02	,307
	Çalışmıyor	163	21,39	3,77			
Duygudaşlık	Çalışıyor	51	10,17	2,19	212	-1,80	,072
	Çalışmıyor	163	10,88	2,53			
Anlayış	Çalışıyor	51	14,74	3,36	212	-2,04	,042
	Çalışmıyor	163	15,71	2,82			
İnsani	Çalışıyor	51	12,33	2,64	212	-1,20	,229
	Çalışmıyor	163	12,82	2,52			

Öğrencilerin duyarlılık düzeyi alt boyutu olan anlayış ile anne çalışma durumu değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p < .05$), annesi çalışmayanların ortalaması annesi çalışanların ortalamasından daha fazladır. Diğer alt boyutlar ile anne çalışma değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Tablo 8. Öğrencilerin Psikolojik İstismar Alt Boyutları Puanlarının Anne Çalışma Durumuna Göre t-Testi Sonuçları

	Anne çalışma	N	X	S	sd	t	p
Yıldırma aşağılama	Çalışıyor	68	14,22	2,67	305	,81	,415
	Çalışmıyor	239	13,86	3,33			
Duygusal tepki vermeyi reddetme	Çalışıyor	68	13,29	1,75	305	,25	,800
	Çalışmıyor	239	13,22	2,15			
Suça yönelme	Çalışıyor	68	9,89	1,80	305	-,78	,431
	Çalışmıyor	239	10,12	2,13			
Reddetme izolasyon	Çalışıyor	68	10,36	1,85	305	-,77	,442
	Çalışmıyor	239	10,59	2,16			
Psikolojik istismar toplam	Çalışıyor	68	47,77	5,23	305	,00	,999
	Çalışmıyor	239	47,77	7,11			

Öğrencilerin psikolojik istismar alt boyutları puanları ile anne çalışma durumu değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p>.05$).

Tablo 9. Öğrencilerin Duyarlık Düzeyleri Alt Boyutları Puanlarının Baba Çalışma Durumuna Göre t-Testi Sonuçları

	Baba çalışma	N	X	S	sd	T	P
Merhamet	Çalışıyor	174	21,29	3,71	212	,44	,657
	Çalışmıyor	40	21,00	4,32			
Duygudaşlık	Çalışıyor	174	10,73	2,51	212	,19	,844
	Çalışmıyor	40	10,65	2,30			
Anlayış	Çalışıyor	174	15,52	2,98	212	,43	,663
	Çalışmıyor	40	15,30	3,02			
İnsani	Çalışıyor	174	12,82	2,45	212	1,4	,162
	Çalışmıyor	40	12,20	2,92			

Öğrencilerin duyarlılık tüm alt boyutları ile baba çalışma durumu değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p>.05$).

Tablo 10. Öğrencilerin Psikolojik İstismar Alt Boyutları Puanlarının Baba Çalışma Durumuna Göre t-Testi Sonuçları

	Baba çalışma	N	X	S	sd	t	p
Yıldırma aşağılama	Çalışıyor	240	13,87	3,29	305	-	,492
	Çalışmıyor	67	14,17	2,83		,68	
Duygusal tepki vermeyi reddetme	Çalışıyor	240	13,29	2,05	305	,93	,353
	Çalışmıyor	67	13,02	2,12			

Suça yönelme	Çalışıyor	240	10,09	2,05	305	,32	,749
	Çalışmıyor	67	10,00	2,13			
Reddetme izolasyon	Çalışıyor	240	10,55	2,12	305	,14	,884
	Çalışmıyor	67	10,50	2,01			
Psikolojik istismar toplam	Çalışıyor	240	47,79	6,86	305	,08	,932
	Çalışmıyor	67	47,71	6,31			

Öğrencilerin psikolojik istismar alt boyutları puanları ile baba çalışma durumu değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p > .05$)

Tablo 11. Duyarlık Düzeyleri, Algılanan Psikolojik İstismar Düzeyleri Arasındaki İlişki **p< .01 *p< .05

	Merhamet	Duygudaşlık	Anlayış	İnsani	Yıldırma Aşağılama	Duygusal Tepki Vermeyi reddetme	Suçta yöneltme	Reddetme izolasyon	Psikolojik İstismar Toplam
Merhamet	1	,498**	,670**	,170*	,035	,137*	-,059	,021	,043
Duygudaşlık	,498**	1	,601**	,227**	,027	,031	-,045	,017	,011
Anlayış	,670**	,601**	1	,268**	,037	,085	-,050	-,025	,017
İnsani	,170*	,227**	,268**	1	,020	-,001	,035	,034	,028
Yıldırma Aşağılama	,035	,027	,037	,020	1	-,013	,722**	,635**	,889**
Duygusal Tepki Vermeyi reddetme	,137*	,031	,085	-,001	-,013	1	,061	-,126*	,280**
Suçta yöneltme	-,059	-,045	-,050	,035	,722**	,061	1	,567**	,844**
Reddetme izolasyon	,021	,017	-,025	,034	,635**	-,126*	,567**	1	,747**
Psikolojik İstismar toplam	,043	,011	,017	,028	,889**	,280**	,844**	,747**	1

Üniversite öğrencilerinin duyarlık düzeyleri ile psikolojik istismar puanları arasındaki ilişki Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı kullanılarak incelenmiştir (Tablo 11). Elde edilen bulgulara göre, öğrencilerinin duyarlık düzeyleri alt boyutu olan merhamet ile psikolojik istismar alt boyutu olan duygusal tepki vermeyi reddetme arasında pozitif yönde manidar bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmaktadır ($r=.137$; $p<.05$). Diğer alt boyutlar arasında manidar bir ilişki bulunamamıştır.

4. Sonuç

Araştırma sonucunda cinsiyet değişkeni ile duyarlılık düzeyleri ve algılanan psikolojik istismar düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Anne eğitim değişkeni ile duyarlılık düzeyleri ve algılanan psikolojik istismar düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Baba eğitim durumu değişkeni ile psikolojik istismar ve duyarlılık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Anne çalışma değişkeni ile algılanan psikolojik istismar düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık yokken anne çalışma değişkeni ile duyarlılık alt boyutu olan anlayış puanları arasında anlamlı bir farklılık vardır. Annesi çalışmayanların ortalaması annesi çalışanların ortalamasından fazladır. Baba çalışma değişkeni ile duyarlılık düzeyleri ve algılanan psikolojik istismar düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Öğrencilerinin duyarlık düzeyleri

alt boyutu olan merhamet ile psikolojik istismar alt boyutu olan duygusal tepki vermeyi reddetme arasında pozitif yönde manidar bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Diğer değişkenler arasında manidar bir ilişki bulunamamıştır.

Kaynakça

Arslan, G. (2015). Psikolojik İstismar Ölçeği (PIÖ) geliştirme çalışması: Ergenlerde psikometrik özelliklerinin incelenmesi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 727-738.

Demirci S. Ö., Ersanlı, K., ve Tunç, T. (2016). Duyarlık Ölçeği. *Electronic Journal of Social Sciences*, 15(56).

Etain, B., Mathieu, F., Henry, C., Raust, A., Roy, I., Germain, A., ve Bellivier, F. (2010). Preferential association between childhood psychological maltreatment and bipolar disorder. *Journal of traumatic stress*, 23(3), 376-383.

Gibb, B. E., Chelminski, I. ve Zimmerman, M. (2007). Childhood emotional, physical, and sexual abuse, and diagnoses of depressive and anxiety disorders in adult psychiatric outpatients. *Depression and anxiety*, 24(4): 256-263.

Fairchild, T. N. (1997). *Crisis intervention strategies for school-based helpers*. Charles C. Thomas Publisher, Ltd., 2600 S. First St., Springfield, IL 62794-9265.

Kent, A. ve Waller, G. (2000). Childhood psychological maltreatment and eating psychopathology. *Clinical Psychology Review*, 20(7), 887-903.

Luecken, L. J. ve Gress, J. L. (2010). Early adversity and resilience, Reich, J. W., Zautra, A. J. ve Hall, J. S. (Ed). *Emerging Adulthood. Handbook of Adult Resilience*. Guilford Press, p 238-257.

Moeller, T. P., Bachmann, G. A. ve Moeller, J. R. (1993). The combined effects of physical, sexual, and psychological maltreatment during childhood: Long-term health consequences for women. *Child abuse ve neglect*, 17(5), 623-640.

Taner, Y. ve Gökler, B. (2004). Çocuk istismarı ve ihmali: psikiyatrik yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi*, 35: 82-86.

Zoroglu, S. S., Tuzun, U., Sar, V., Tutkun, H., Savaş, H. A., Ozturk, M. ve Alyanak, B., Kora, M.E. (2003). Suicide attempt and self-mutilation among Turkish high school students in relation with abuse, neglect and dissociation. *Psych and Clini Neuroscie*, 57(1): 119-126

ISBN : 978-975-2489-14-1

SUÇ MAĞDURLARI VE SOSYAL TRAVMALAR
